cõuenit. hec Alex. vbi. ſ. ꝯ hac mã vide. ſ. li. ij. ti. xx. iiij. ꝓcepto. ar. iij. q. ſi. Quid de illo q̃ alicui iurauit ꝙ ſecreta eiꝰ celabit. ⁊ poſtea ille cui iurauit ꝓcurat alicuiꝰ homicidiũ: qd ille aget? Rñ. ſm Alex. an. ij. ti. ij. ca. ꝯ ꝑplexitate ꝯſcie. ar. ij. circa opatões corpales. caſu. iiij. moneẽ dꝫ eũ i ſecreto fraťna correctõe put dr̃ Math. xviij. ⁊ ſi nolit ceſſare: dicẽ põt i generali ei cuius homicidiũ ꝓcuraẽ. Aliqs te vult interficẽ: ita ꝙ nõ deꝓhendaẽ ab alijs circũſtantia: qs ſit ille vt habeẽ ex. de offi. ordi. ſi ſacerdos. vel ſi ſit ꝑiculũ dicere illi. dicendũ eſt alicui q̃ põt ꝓdeſſe ⁊ nõ obeſſe i generali: vt pſbytero ꝙ ꝑmoneat eum dũmõ ſic dicat: ꝙ nullo mõ ꝑſonã illã ꝯꝓhendat. Et hoc modo ille nõ eſt reus ꝑiurij: q: ſecretũ illius nõ indicat. Eccle. x. Denudare amici myſteria deſꝑatõ ẽ aie infelicis. Nũquid põt quis cõmittere veniale: vt alius vitet mortale? Reſpõdet Alex. an. vbi. ſ. caſu. vij. ꝙ ſm quoſdã ꝑfectus nõ dꝫ ꝯmitteẽ veniale vt alius vitet mortale. ſꝫ penã tpalẽ põt ſuſtineẽ. Imꝑfectus aũt põt. Alij dicũt ꝙ etiã ꝑfectus põt ꝯmitteẽ veniale vt alius vitet mortale. ſꝫ quodammõ cadit a ꝑfectõe. videẽ autẽ ꝙ nulla ſit ratio ad peccatũ veniale. ſꝫ põt eſſe ratio ad ſaluãdũ aliũ a peccato mortali. ⁊ ſi nõ põt aliť q̃ ꝑ veniale. Sed obijciẽ illud ad Ro. ix. Optabã fieri anathema ꝓ fratribꝰ meis. i. ꝓ ſalute eoꝝ. Dicendũ ꝙ anathema ibi ſumiẽ ꝓ illa pena que etiã aliqñ infligiẽ iniuſte. ⁊ tunc nõ ẽ ibi niſi tñ pena ⁊ talis pena ẽ ſuſtinẽda ꝓ ſua ⁊ aliena ſalute ſpũali. ſm autẽ ꝙ dicit penã iuſte inflictã: includit peccatũ mortale ſi tota ratõ iuſticie aſſit. Et hoc mõ apl'us nõ optabat. Multi alij caſus ꝯplexi poſſent hic poni: quos omitto. q: eos alibi poſui i alijs locis. Explicit ſecundus liber huius ſumme de caſibus.

Iſti ſunt tituli tercij libri q̃ eſt de contractibus ꝯmunibus.

De appropriatione rerum. j.
De preſcriptione. ij.
De contractibus in communi. iij.
De obligatione ⁊ ſtipulatione. iiij.
De renunciatione beneficiorum iuris. v.
De pactis. vj.
De tranſactione. vij.
De emptione ⁊ venditione. viij.
De permutatione. ix.
De mutuo. x.
De vſura. xj.
De ſocietatis contractu. xij.
De pignoribus. xiij.
De locato ⁊ conducto. xiiij.
De emphiteoſi. xv.
De commodato. xvj.
De depoſito. xvij.
De feudis. xviij.
De ſolutionibus. xix.
De donationibus inter viuos. xx.
De donationibus cauſa mortis. xxj.
De legatis. xxij.
De fideicommiſſis. xxiij.
De hereditate. xxiiij.
De heredis inſtitutione. xxv.
De ſubſtitutionibus. xxvj.
Qui teſtari poſſunt. xxvij.
De teſtamentis. xxviij.
De prouidentijs teſtium. xxix.
De teſtibus teſtamentorum. xxx.
De teſtamento in ſcriptis. xxxj.
De teſtamento ceci. xxxij.
De cauſis qbꝰ teſtamẽtũ inutile reddiẽ vel rũpiẽ. xxxiij.
De codicillis. xxxiiij.
De ſucceſſionibus ab inteſtato. xxxv.
Ad quid heres teneatur. xxxvj.
De ſuffragijs defunctorum. xxxvij.
De orõnibus exñnũ tã i patria q̃ i purgatorio. xxxviij.

De cõtractu ꝑcarij q̃re i li. vj. ti. xxxvij.

Incipit liber tercius de appropriatõe rerum.

Titulus Primus

Initis ꝑ dei gratiam duabus partibus huius ſumme. ſ. prima de ꝓceptis. ⁊ ſecunda de virtutibus ⁊ vicijs. reſtat proſequi terciã partẽ eiuſdẽ de contractibus ⁊ voluntatibus vltimis. Et quia i quibuſdam contractibus ⁊ voluntatibus vltimis transferũtur rerum dominia. que quidem transferri non poſſent iuſte ſi non eſſent diſtincta ⁊ appropriata. ideo primo conſiderandum eſt de rerum appropriatione. Et circa hanc queruntur plura. ſcilicet Vtrum poſſeſſio rerum exteriorum ſit homini naturalis. Reſpondeo ꝙ ſic. vt oſtendit phyloſophus primo politicorum. ꝑ hoc ꝙ imperfectiora ſunt propter perfectiora. huiuſmodi enim exteriora ſoli deo ſubiacent q̃tum ad ſuam naturam. quia ei ſoli omnia ad nutum obediunt. ſed quantum ad vſum habet homo naturale dominium eorum. quia per rationem ⁊ voluntatem eis quaſi propter ſe factis vti poteſt ad ſuam vtilitatem. vnde hoc dominium conuenit homini ſcðm rationem in qua dei imago conſiſtit. quod bene oſtẽditur Geneſis primo. Faciamus hominem ad imaginem et ſimilitudinem noſtram. ⁊ preſit piſcibus maris ⁊c. Vtrũ rerũ dominia in ſtatu innocentie fuiſſent diſtincta? Reſpondeo ſm Scotum. iiij. diſtin. xv. q. ij. articu. j. ꝙ non. immo erant communia. ⁊ ſcðm legẽ nature. vt patet per illud quod dicitur diſtin. viij. ca. primo. Iure vo nature ſunt omnibus omnia communia. ⁊. xij. q. j. dilectiſſimis. Et ſcðm legem diui ſapientis greci. Vnde diſtin. viij. quo iure. ⁊ eſt dictũ Auguſtini ſuper Iohannem. Iure inquit diuino domini eſt terra ⁊ plenitudo eius. Iure vo humano dicitur. Hec domus mea eſt ⁊c. Ratio autem huius eſt duplex. vſus rex enim ita competere debet hominibus ſcðm rectam rationem: ſicut cõgruit ad pacificam conuerſationem ⁊ neceſſariam ſuſtentationem. In ſtatu autem innocentie communis vſus rerum ſine diſtinctione dominiorum magis valuiſſet ad vtrunqꝫ. quia tunc nullus occupaſſet quod alteri neceſſariũ fuiſſet. ſed quõ quilibet primo ſibi neceſſarium ad vſum occupaſſet: hoc ad vſum habuiſſet. hoc etiam modo tunc magis ad ſuſtentationem vſus rerum communis ſuffeciſſet q̃ ſi per appropriationem vni factam alijs vſus precluſus fuiſſet. Hec Scotus ibidem. Vtrum preceptum illud. ſcilicet de habendo omnia communia adhuc maneat ita ꝙ nulli rem aliquam propriam poſſidere liceat? Reſpondeo ꝙ non. ſed eſt poſt lapſum reuocatum. quinimmo dicit Auguſtinus ꝯ hereſibus. ꝙ ſunt aliqui heretici qui ſe vocant apoſtolicos ex hoc ꝙ putant nullam ſpem habere eos qui vtuntur his rebus quibus ipſi carent. ſcilicet coniugibus ⁊ aliquibus poſſeſſionibus quaſi ꝓprijs. Eſt autem poſt lapſum reuocatum rationabiliter. propter duo ſupradicta. Primo quia eſſet contra pacificam conuerſationem: vt per ſe patet. Secundo quia eſſet contra neceſſariam ſuſtentationem. quia homines non ita ſolicite communia procurarent. ⁊ etiam fortiores neceſſaria debilibus auferrent. Sciendum tamen ſcðm Thomam ſecunda ſecunde. q. lxvj. articulo. ij. c. ꝙ circa hm̃oi neceſſaria duo conueniunt homini. ſcilicet poteſtas procurandi ⁊ diſpenſandi. et quo ad hoc homini aliqua tanq̃ propria poſſidere eſt licitum: ⁊ eſt humane vite neceſſarium vt predictum eſt. Aliud eſt vſus rei ipſius: et quo ad hoc non debet homo habere res exteriores quaſi proprias ſed quaſi communes. vt ſcilicet facile communicet eas alijs in neceſſitatibus. prima Thimoth. vltimo. Diuitibus huius ſeculi precipe. Sequitur. Facile diſtribuere et communicare. Et ſic dicit Ambroſius. ⁊ habetur diſti. xlvij. ſicut hi. circa mediũ capi'i. Nemo inq̃t dicat ꝓpriũ qð ẽ commune ⁊c. Sed dato ꝙ ſit reuocatũ illud ꝓceptũ: queritur ꝑ quã legẽ facta sit approꝑatõ rex. Rñdꝫ Scotus vbi supra ꝙ nõ ẽ facta ꝑ legem diuinã. vt pꝫ dis. viij. c. ꝓallegato quo iure nec ꝑ legẽ nature. q: non apparet ꝙ lex nature determinet ad opposita. ipa aũt determinauit ꝙ oĩa essent cõmunia. Vñ videtur dicendũ ꝙ facta sit ꝑ legẽ positiuã. ⁊ ex hoc etiã sequit̃ ꝙ ꝓima distinctõ dominioꝝ facta fuerit ꝑ aliquã legẽ positiuã. Ad hoc aũt ꝙ illa ꝓima distinctõ fuerit iuste facta oportꝫ ꝙ illa lex eẽt iusta. ad hoc võ vt illa lex eẽt iusta necessariũ fuit ꝙ eiꝰ lator habẽt duo. s. prudentiã i se vel i suis consiliarijs ꝑ quam discernẽt ſm rectã rõem qd faciẽdũ erat ꝓ cõmunitate. Et secundo auctoritatẽ sine q̃ eiꝰ ſnia nõ ligaret. Est aũt auctoritas siue ꝓncipatus duplex. vna ẽ paterna. ⁊ hec ẽ iusta ex lege nature qua om̃s filij tenent̃ patrib; obedire nec ẽ ꝑ legẽ aliquã. scꝫ Moysi vel euãgelij reuocata ſꝫ magis cõfirmata. Alia auctoritas ẽ politica que ẽ sup extrãneos. ⁊ hec põt eẽ iusta ex communi cõsensu ⁊ electõe ipius cõitatis. Vt talẽ auctoritatẽ hñs cõdẽ possꝫ legẽ ꝑ quã dominia rex distĩguerent̃. ⁊ hoc mõ ꝓbabile ẽ factũ fuisse. nã vel Noe post diluuiũ distinxit terras filijs suis. vel ipsi diuiserunt inter se. ⁊ lex aliqua ꝓmulgata ẽ vel a patre vel ab aliquo ab eis electo i ꝓncipẽ: vel a cõmunitate. cui. s. electo cõitas ipsa cõmisit istam auctoritatẽ terras distinguendi vel occupandi. que lex fuit aut potuit esse ista. s. ꝙ res tunc nõ occupata illius eẽt q̃ prius eã occuparet. Et tunc dispserunt se sup faciẽ terre: ⁊ vnus occupauit regionẽ vnam ⁊ alius aliam. hec Sco. iiij. dis. xv. q. ij. ar. j. Obijcit̃ aũt q: dĩ ab Isid. iiij. ethymo. ꝙ cõis oĩm possessio ẽ nãlis. Rñ: hoc ꝑ tanto dĩ. q: ſm ius nãle nõ ẽ facta distinctõ possessionũ ſꝫ ſm codicẽ humanũ: quod ꝑtinet ad ius positiuũ. Vñ ꝓprietas possessionũ nõ ẽ contra ius nãle sed ei supadditũ ꝑ adinuentionẽ rõis humane. Scdꝫ aũt Alex. an. iij. ti. j. c. de ordiatis ad ꝓximũ lege nãli. q. ij. c. notãdũ ꝙ circa cõitatẽ ⁊ ꝓprietatẽ rerum lex naturalis aliqd dictat q: debitũ. aliqd q: bonũ. aliqd q: equũ. Quia debitũ dictat ꝙ i necessitate omnia sunt cõmunia ⁊ hoc mõ rex cõicatõ est sub p̃cepto. Quia võ bonum dictabat i statu nature bñ institute omnia esse cõia. i statu võ nature corrupte dictat ꝙ bonũ est aliq̃ eẽ ꝓpria. Quia equum dictat aliqua esse inappropriabilia: vt aerẽ. mare. littora. ⁊ ꝙ aliqua que sunt appropabilia: si nulliꝰ sint hoĩs occupanti cõcedant̃. qd eñ sub nullius ẽ dominio ꝯcedit̃ occupanti. Et dicit Isid. ꝙ naturalis ẽ acq̃sitõ eoꝝ que terra mariq; capiunt̃ vt captio auium ⁊ piscũ.

De p̃scriptione. Titulus. ij.

Ostea considerãdũ ẽ quõ rex dñia iuste trãsferãt̃. hec autem trãslatõ fieri põt dupl'r. Uno mõ auctoritate publica. s. ꝓncipis vel legis. Alio mõ auctoritate ꝓuata ipius dñi imediate possidentis. ꝓma fit i p̃scribẽdo. scdã i ꝯtrahẽdo vel donãdo. Primo aũt ꝯsiderãdũ ẽ de ꝓmo. s. de p̃scriptõe. ⁊ ꝓmo qd ẽ p̃scriptõ. scdo q̃ ⁊ q̃ exigunt̃ ad p̃scriptõꝫ. tercio q̃t sunt spẽs p̃scriptõis. q̃rto q̃ res p̃scribi pñt ⁊ que nõ. q̃nto q̃bus modis interrũpit̃ p̃scriptio. sexto q̃s sit eiꝰ effectus. Circa ꝓmũ sciẽdũ ꝙ p̃scriptio vel vsucapio ẽ acq̃sitio vtilis dominij. vel directi ꝑ cõseruatiõem possessionis tp̃is legis diffiniti. i. ꝑ spaciũ tp̃is a lege diffinitum. Est aũt dominiũ directũ illud quod hꝫ verus ⁊ ꝓncipal' dñs rei. vtile dominiũ ẽ illud qd habet ille q̃ nõ ẽ dñs ſm veritatẽ sed habet rei vtilitatẽ ac si esset dñs eius. vt vasallus. feudatarius ⁊ hmõi. Est aũt vsucapio ꝓprie p̃scriptõ i imobilib; ac etiam i rebus incorpalib;. vt sunt seruitutes. actões. ⁊ hmõi. vt ex. de cã pos. ⁊ ꝓp. cũ ecclesia.

Irca scdm sciẽdũ ꝙ i p̃scriptione canonica quatuor requirũt̃. ꝓmũ est bona fides. s. ꝙ is q̃ possidet rẽ quã possidet credat eẽ suam. vel credat tradentẽ esse dñm vel habere ius distrahendi: licet i facto erret. ff. de ver. sig. bonefidei. ⁊ hec bona fides semp ꝓsumit̃: nisi mala ꝓbet̃. cũ ꝓsumat̃ ignorantia nisi ꝓbet̃ sciã. ff. de ꝓba. veriꝰ. dicit̃ etiã bona fides licet erret i iure. extra. de iur. pa. cura pastoral'. licꝫ secꝰ sit de vsucapiõib;. ff. e. de vsucapi. l. nũq̃. §. j. ſm gof. Hostivo ⁊ Ber. intelligũt. c. cura. qñ p̃scribẽs errat in facto. vt q̃ñ ep̃s dedit sine cõsensu capituli: ⁊ credit̃ ꝙ habuerit cõsensum capituli. licet eñ recipiens erret i facto: intelligit̃ tñ bonam fidẽ habere. Sed ⁊ ſm ip̃m Host. dĩ bona fides licꝫ erret i iure si vir dederit rẽ alienã vxori putanti donatõem valere: ex qua donatõe nõ sit factus paupior. tunc eñ vxor vsucapiet ꝓ donato. ff. pro donato. l. si vir vxori. nisi forte ante vsucapionẽ cõpletam diuortium fiat. ff. e. pro dona. l. j. Si dicatur ꝙ error iuris in vsucapionibus nõ prodest vt dictũ est. Respõdet Hostiẽ. ꝙ speciale est in hoc casu ꝙ error iuris ꝓsit: cuꝫ nec aliter bonam fidẽ haberet. Credit eñ ꝙ vir sit dominus: ⁊ sic errat in facto. ⁊ ꝙ possit dare: ⁊ sic errat in iure. ⁊ ideo cuꝫ sit error mixtus non nocet error iuris. ff. eo. l. nunq̃. Dicit̃ etiã quis habere fidẽ bonam licet habeat sciam dubiam. ff. de vsuris et fruct. l. qui scit. §. bone fidei. Presumitur autẽ mala fides si denuncietur emptori ꝙ non emat. C. de rei ven. si fundum. ꝑ totum. vel si quis contra leges mercetur. vt patet libro. xj. c. ti. de agrico. ⁊ colo. ⁊ censitis. l. quemadmodum originarios in fine. l. vel si emat a procuratore meo ꝑ collusionẽ. vel si q̃s emat a luxurioso vel prodigo: cui alienatio bonorum interdicta est cum sciat eum pecuniam scorto daturum. ff. pro emptore. l. qui fundum. §. qui sciens. ⁊ l. si quis. Quãdoq; tamẽ habet quis conscientiam rei aliene: ⁊ tamen vsucapit eã. vt si iudicis decretum interueniat. extra eo. ca. j. Sciendũ autem ꝙ non obest accipienti mala fides tradentis. ar. extra eo. v. q̃rta. quod est verum in prescriptione. xxx. vel. xl. annoꝝ. dummodo nollit possessor vti accessione temporis illius. scꝫ tradentis: ⁊ hoc si recipiens ignorabat illum malam fidem habuisse. ff. de acqui. pos. pomponius. §. cũ quis. vnde non obstat. C. de prescrip. x. vel. xx. annorum. in aut. si fraude ⁊ dolo. l. male fidei. quia intelligitur de prescrip. x. vel. xx. annorum i qua ex vtraq; parte requirit̃ bona fides. probant̃ hec omnia extra eo. si diligenti. in glo. ꝑ totum. Ad hoc nota ꝙ exigitur bona fides ementis nomine suo. si võ quis emat nomine alterius: vt procurator vel seruus nomine domi. distingue ſm Hosti. de seruo scꝫ ꝙ aut emit nomine peculiari. ⁊ tunc siue cum mandato domi siue sui scientia siue ignorantia. Ignorãtia sui non domini inspicitur nisi forte domino p̃sente ⁊ non cõtradicente emerit. tunc eñ scientia domini i preiudicium inspicitur: si tamen presens ꝯtradicere non posset ei non obessꝫ. Aut emit nomine tñ domi ⁊ eius mandato. ⁊ tunc aut mandatum recipit de incerto: ⁊ tunc idem est quod supra. ⁊ si sine mandato emat domio seruum viciosum. aut mandauit de certo: ⁊ tunc inspicitur scĩa domini: non serui. ⁊ idem dicendum est de vsucapionibus. Et sicut est distinctum de seruo: ita etiã distinguendum est de filiofamilias ſm Azonẽ. Quando autem q̃s emit vt ꝓcurator vel nuncius: scientia vel ignorãtia domi tñ ẽ spectanda. Item notat Host. ꝙ i vsucapionibus requirit̃ tẽpus traditionis nõ tempus contractus: vt i emptione bona fides puta credo me tibi debere. x. libras ex stipulatõe: do tibi equũ alienum quem possideo i solutionẽ ꝓ his. x. libris. vtiq; vsucapies hunc equum. ff. e. l. j. Et sic iustus error dat titulum vsucapionis. secus est de emptione. si eñ ex causa emptionis putẽ me tibi teneri ad traditõꝫ equi: ⁊ iõ trado: nõ habet locũ vsucapio ꝓ empto: q: emptõ nõ p̃cessit: neq; ꝓsolutũ ex causa emptõis credat̃. diuersitatis huius ratõ ẽ: q: i ceteris causis tp̃us solutõnis inspicit̃. nõ eñ refert cũ stipulor: vtrũ illud qd stipulor sciã alienũ eẽ: vel nõ. ſꝫ sufficit ꝙ putẽ eẽ tuũ cum solueris. In emptõe aũt ĩspicit̃ tp̃s ꝯtrꝰ ⁊ solutõis. ff. ꝓ emp. l. ij. §. j. i fi. Scdm aũt qd req̃rit̃ i p̃scriptõne ẽ iustꝰ titulꝰ. ex. e. si diligẽti. ⁊ dĩ hic titulꝰ cã possidendi. vt donatõ. emptõ ⁊ hmõi. exigit̃ aũt cã vera non legitima ſm Goff. q: si legitima foret locũ p̃scriptõ non haberet. q: cadẽ res ex duab; causis acq̃ri non posset. extra. de fide instru. int̃ dilectos. §. ceteꝝ memorati. i fi. vbigra. i donatõe que fit ab ep̃o sine ꝯsensu capl'i verꝰ titulus nõ tamẽ legitimus nec sufficiẽs ꝓstat cãm possidẽdi ⁊ p̃scribendi. Et ſm hoc intelligi põt illud ex. e. de q̃rta. sic ⁊ titulꝰ erroneꝰ ꝓstat cãꝫ p̃scribẽdi. ff. ꝓ suo. l. fi. ſm Goff. vñ nõ req̃rit̃ ꝙ sit iustus titulus tal' q̃ tribuat dñiũ. extra. e. venie. ſꝫ titulus aliq̃lis dat causam p̃scribendi. vt extra. e. si diligẽti i glo. vbi dĩ ꝙ titulus ꝑ tanto dĩ iustus: q: dat cãꝫ p̃scribendi licet i veritate nõ sit iustus. q: tunc nõ esset prescriptõ necessa na. vnde minus iustus titulus dat causam p̄scribēdi. si assit bona fides. s. vt credat titulum sufficere. Sed nunqd necesse est titulum allegare ⁊ ꝓbare? R̄n̄. circa hoc fuerunt plures opi. sed tene quod notauerunt Ber. ⁊ moderni in ca. si diligenti. quoꝝ opinio approbat͂ li. vj. eo. c. p̄m. vbi dr̄ ꝙ in p̄scriptione sufficit bona fides. vbi ius cōe vel p̄sumptiō non est contra prescribentem. al's oportet. i. necesse est titulū allegare ⁊ ꝓbare nisi sit tanti tp̄is p̄scriptiō: cuius cōtrarij memoria non existat. vt ibidē. Et aduerte ſm Jo. an. ibidē. ꝙ aliud ē eē ꝯ ius cōe: ⁊ aliud cōtra ius ꝓuisū. nō eñ ē cōtra ius cōe ꝙ aliqs i fundo meo seruitutē acq̄rat: ꝫ poti⁹ ē p̄ter ius ꝯmune ē aūt ꝯtra ius meū. imputet͂ ꝫ mihi: si negligēs fui. extra eo. vigilanti. vbi ꝫ petitor fundat intentiōem suam sup̄ ius ꝯmune. p̄scribēs hꝫ titulum ꝓbare: aliter nō nisi p̄sumptiō habeatur contra eū. Sꝫ quō ꝓbabit͂ p̄scriptiō tāti tp̄is? R̄n̄. ſm Host. ex. de ver. sig. ꝙ ꝑ nouale ꝓbabit͂ ꝑ testes q̄ dicāt se habē talē ꝯsciam ꝙ sp̄ viderunt ⁊ audierūt ita esse: nec vnq̄ ꝯrium: ⁊ ꝙ cōis ē ⁊ sp̄ fuit opinio ꝙ sic fuerit. Si autē aduersarius contra hoc ꝓbare velit: testes eius dicere debent se talem hr̄e consciam ꝙ tali tp̄e contrariū a talibus viderunt vl' audierūt. Quid ergo si ps vtraq ꝓbat? R̄n̄. p̄ferantur testes magis idonei ⁊ qui dicunt apciora. ex. de testi. in nostra. vbi de hoc. ⁊ sic dicentes se vidisse contrarium p̄ferri deberēt cum alij satagant negatiuam. vj. q. ii. actor. ꝑ totū. Quid si aduersarius vellet ꝓbare p̄scribētē nullo titulo possedisse. ꝫ potius ꝑ violentiam. ⁊ sic mala fide ab initio. nunqd debet audiri? R̄n̄det Ber. ex. e. qm̄. ꝙ sic. q2 iste postea p̄scribere non potuit. extra. e. vigilanti. ⁊ i. c. j. Tercium qō req̄rit͂ ē ꝯtinuatō possessiōis. s. ꝙ res sit possessa ꝯtinue vsq ad tp̄s p̄scriptōis sine interruptōe. extra. e. illud circa mediū. s. §. verū. ꝫ si possessio int̄rūpat͂. p̄ma tp̄a ꝯtinuari n̄ p̄nt cū sequentib̄: imo req̄rit͂ spaciū. xxx. annoꝝ. si p̄scriptor postea nāciscatur possessionē. vel. xl. annis postea p̄scribit͂. Item nisi in illo casu qn̄ possessor recupat sit bonefidei. tūc eñ forte statuto tempore prescriberet. C. de p̄scrip. xxx. anno. l. fi. Qn̄q tamē etsi possessio non sit continua p̄ficit͂ p̄scriptiō. inchoata eñ a defūcto p̄ficitur vacante hereditate: ⁊ tamen possessio nō est i hereditate. ff. de vsucapi. l. nunq̄. Et intellige ꝙ prescribens nō tenetur ꝓbare continuationē possessionis. q2 hoc esset impossibile. sed sufficit ꝙ probet se possedisse i temporis p̄ncipio medio ⁊ fine. C. ne de statu defun. l. si mater ad fi. Quartum est ꝙ res non sit viciosa. res autem dr̄ viciosa si sit furtiua: vel vi possessa. quam non tm̄ fur vel raptor: sed nec aliquis alius licet ab eis emerit: vel aliter bona fide habuerit. p̄scribere vel vsucape pōt. Insti. e. §. furtiue. ꝑ totū. Item preter p̄dicta ſm Host. requirit͂ in vsucapione rei traditō vel quasi. puta presumitur tradita ꝓpter patientiā ⁊ sciam ⁊ hm̄oi. quia nec sine possessione que non acquiritur sine traditiōe vel quasi: vsucapio p̄cedit. ff. eo. sine possessione. ꝑ totū. Requiritur etiam ꝙ distrahens ⁊ tradēs habeat bonā fidē. si eñ malefidei possessor alienauerit rem alienā: dn̄o eius ignorante. spectat͂ p̄scriptiō. xxx. annoꝝ. si aūt eo sciente imputet͂ ei: si infra sua tp̄a litē non fuerit contestatus.

Sequit͂ videre de tercio. s. de speciebus p̄scriptōis. he aūt sunt due q̄tum ad materiam presentē. vna ē longi tp̄is. vt decē annoꝝ inter p̄ntes: q. s. sunt in eadem ꝓuincia. vel. xx. annoꝝ inter absentes. s. q̄ sunt i diuersis ꝓuincijs. altera est longissima. vt. xxx. vel. xl. annoꝝ. ⁊ vtraq scꝫ p̄ma ⁊ scd̄a p̄scriptiō hꝫ locū contra laycos ⁊ ꝑsonas priuatas. vt. xvj. q. iij. §. pōt. hodie eñ vt dictū ē supra malefidei possessore alienante rē: ignorante rei domino. spectat͂ p̄scriptiō xxx. annoꝝ. Ipo aūt dn̄o sciente: si non fuit litem contestatus sufficiunt decē anni inter p̄ntes. ⁊. xx. inter absentes. vt i aut. vt spon. largi. §. rursus. ꝑ totum. coll'. ix. nec hoc credit Host. correctum eē ꝑ conciliū. ex. e. qm̄. Sꝫ qd si p̄scripsi rē tuā te p̄nte ꝑ quinq annos. ⁊ deinde te absente ꝑ quinq. nūquid p̄scriptiō ē completa? R̄n̄. ꝙ non sed sicut duplicat͂ decēniū vbi nullo tp̄e fuisti p̄ns. sic de decennio q̄cquid te absente transijt duplicari debet. vt i. d. aut. §. de p̄scri. ꝑ totū. Contra aūt omnes ecclesias necessaria est p̄scriptiō. xl. annoꝝ. sine ꝑsona priuata ꝯ ecclesiam p̄scribat. sine vna ecclesia cōtra aliaꝫ ex. eo. illud. i p̄n. contra tn̄ ep̄m negligentem conuertere plebem suam ad fidem post sex menses computando a tp̄e monitionis sibi facte a vicinis episcopis p̄scribit ꝑ tres ānos ⁊ sex menses computando a tempore monitionis sibi facte vacat ea q̄ conuertit eam. s. vt habeat ipsam. ex. e. c. j. i tex. ⁊ in glo. Item contra ecclesiam romanā est necessaria p̄scptiō centū annoꝝ. extra eo. cum nobis. i p̄n. Vsucapio vō ꝯplet͂ triennio ex. e. c. j. i p̄n. etiā i rebus ecclesiasticis mobilibus ſm Host. ⁊ Goff. xvj. q. iij. §. quas actiōes. Quidā tamē dixerunt ꝙ non implet͂ i hm̄oi rebus triēnio sed quadriēnio: sicut i reb9 fisci. vt Insti. e. §. res fisci. hoc aūt triēniū p̄ficit͂ cum ad aliquam horā diei vltime ꝑuenitur. ff. e. l. in vsucapionib9. Insup̄ nota ꝙ priuatus ipso iure vel ꝑ sniam hoīs que tenet a romana ecclesia vel alia nō p̄scribit illam minori spacio centū annorum contra romanaꝫ ecclesiam. vel. xl. contra alias. Catholici vō q̄ bona fide possederunt. xl. annis bona hereticoꝝ post mortem ipsorum. qui quidē catholici putabant͂ sup̄ illis bonis ab eccl'ia romana vel alia: n̄ p̄nt molestari. li. vj. e. si q̄.

Sequit͂ videre de quarto. s. q̄ res p̄scribi possunt: et q̄ nō. Circa qō sciendū ꝙ generalit͂ oēs res prescribi p̄nt. omne ius. oīs actiō. extra eo. ad aures. in fi. Excipiunt͂ tamē q̄dam q̄ nullo tp̄e p̄nt p̄scribi. vt eccl'ie i criminib9 nullo tp̄e p̄scribunt͂: sed potius ex tp̄is diuturnitate augētur. extra de symo. cū i ecclesie corpore. Itē nō p̄scribit͂ ꝯtra obedientiā. visitatōem ⁊ ꝓcuratōnem: que debent͂ rōe visitatōnis extra. eo. de p̄scriptōnibus. cū non liceat. ⁊. c. cū ex officij. Sꝫ ꝯ. ex. eo. audiuis. ⁊ de capel. mo. ca. ij. et de p̄uil'. cum olim ꝓpter. ⁊ de excep. cū venerabilis. i oīb9 illis innuit͂ ꝙ contra subiectionē ⁊ obedientiā p̄scribit͂. R̄n̄det ad hoc Goff. ꝙ subiectus ꝑ se tm̄ nō prescribit. s. libertatē ꝯtra subiectionē. sed etsi priuilegium libertatis ꝯcedat͂ i ipo caueri pōt ꝙ hm̄oi priuilegium reuocet͂. extra. de deci. dilecti. hoc tamē ius implorādi pōt a subdito prescribi. ad quod accedit. C. de fund. patri. l. fi. que lex frederici incipit. Iubem⁹ oēs. li. xj. vel subditus ꝯtra obedientiā p̄scribit nō noīe suo sed eius cui se obediētiaꝫ tāto tp̄e p̄stitisse allegat. vt p̄scriptiō sit inducta. sic videt͂ loqui c. cum olim. c. p̄allegato. pōt etiā subditus ꝑ se p̄scribere aliq̄ que ꝑtinent ad p̄latum suum. vt extra eo. de quarta. ⁊ de iure patro. cura. Item ecclesie ⁊ etiaꝫ loca religiosa necnon decime p̄mitie ⁊ oblationes non possunt a laycis p̄scribi. q2 nec possideri. extra. e. si diligenti. Itē nō pōt p̄scribi limes vel qō adheret limiti episcopatuū ꝓuinciarum vel parochiaꝝ. xvj. q. iij. licet in regulis. ⁊ ca. se. inter memoratos. ⁊ ext. de paroch. sup̄ eo. Nō ē n̄ ne termini ꝓuintiarū ep̄atuum vel parochiaꝝ confundantur. Item nec liber homo pro seruo possessus potest prescribi. xvj. q. iij. §. pōt. Nec publice functiōnes agrorum. i. pēsiones a colono p̄scribunt͂. vt ibidem. Nec colonus p̄scribit fundū quem colit. C. de p̄scrip. xxx. vel. xl. anno. l. male agitur. ꝑ totuꝫ. Nec via publica amittitur non vtendo. ff. de via pub. viam. ꝑ totum Nec aqueductus. C. de aqueductu. diligēter. li. xj. Nec quedam insignia ecclesie romane. di. xcij. illō ꝑ totum. De his vō extra eo. cū nō liceat.

Sequitur videre de quinto. s. quibus modis interrūpitur prescriptiō. circa quod sciendum ꝙ interrumpit͂ dupliciter. s. nāliter ⁊ ciuiliter. nāliter interrumpit͂ ꝑ aq̄ inundatōem. ꝑ violentam a quocunqꝫ factā deiectiōeꝫ. ⁊ si res sit furto sublata. ff. e. de vsucapio. nāliter. ꝑ totū. Item si habitam dimiserit possessionem. vel aliquo alio modo amiserit. ff. de seruit. vr. p̄. si edes mee seru. āt. Ciuiliter interrūpit͂ i iudicio ⁊ extra iudiciū. in iudicio ꝑ libellū p̄ncipi oblatum. q̄nimo ꝑ solam p̄cum oblatōem ⁊ ad eas rescriptōem. ⁊ hoc valet i annalibus ⁊ pretorijs actiōibus que ꝑ hoc ꝑpetuant͂. s. quo ad interrumpendam quasi p̄scriptiōnem. C. qn̄ libellus p̄nci. datus litis ꝯte. fa. l. j. ⁊. l. ij. Itē ꝑ querelā iudici factam ⁊ rei ꝯuētionē secutā. ⁊ hoc valet i omnibus actionibus. C. de prescrip. xxx. anno. sicut i rem. Itē ꝑ litis contestatōem. ⁊ hoc etiam i omnibus valet. vt ibidē. l. fi. Itē ꝑ quasi litis ꝯtestatōeꝫ vt ꝑ denunciatōeꝫ factā colono i iudicium vocato. extra. vt lite nō contē. quoniā. ad fi. Extra iudiciū etiā multiplicit͂. s. ꝑ solutionem vsuraꝝ. ⁊ ꝑ cautōꝫ secūdā a debitore factā. C. de p̄scr. p. xxx. an. cū notissimi. Itē ꝑ p̄testatōnem factā corā iudice ordinario vel coram publicis ⁊ honestis personis. cum scilicꝫ impeditus causa aliqua p̄cedere non potest. extra. de appel. si custus.c.fi. Itē ꝑ denūciationē factā colono.ex̄ vt li.nō cōtes. qm̄. vt qñ citaẗ corā iudice ꝓ re quā possidet noīe alieno. Itē ꝑ ꝓclamatōem synodalē.i.i synodo factā. vt cū aliqs p̄sbyter clamat ꝙ alius p̄sbr tenet rem ecclesie sue. Et idē ē si in concilio ꝓuinali vel generali.ex̄.e.de p̄scp.sanctoꝝ.⁊ de his fere oībus notaẗ ex̄.e.illud. Sciendū aūt ꝙ sunt q̄dā tpa in qb9 p̄scriptio non interrumpiẗ sed quiescit siue dormit. primo tpe plati male alienātis.s.quo ad rē alienatā male.s.q̄diu viuit ⁊ tenet ecclesiā.xvj.q.iij.si sacerdotes. Scdo tpe vacatōis ecclesie. Tercio q̄diu p̄sbr ecclesie ē hereticꝰ.ex̄.e.c.j. q̄rto tēpe scismatis.ex̄.e.cū nobis. q̄nto tpe excōicatōis. excōicatꝰ em̄ nō pōt agē ad interrūpendā p̄scptōꝫ que currebat ꝯ eū.i tpe ergo excōmunicatōnis non currit p̄scriptō. quod intelligit Ray. si excōmunicatus nō sit negligens petere absolutōem. ⁊ idē est ꝺ suspēsō. sexto tpe pupillaris etatis. C. i qb9 causis nō est necessaria i inte.re.l.fi. septimo tpe quo q̄s iusta cā impeditus agere nō pōt. ⁊ iste casus ē generalis.ex̄.de appel.ex rōe. octauo tpe patrie p̄tatis. hoc em̄ impedit ne filiofamilias p̄scptō currat. C. de bo.q̄ libe.i pote.consti.l.quecunqꝫ.ad fi. ⁊ hoc est verꝫ de aduenticijs. hec Ray. nono nō currit p̄scptio i dote mulieris nō soluto matrimonio vel vergente viro ad inopiā. C. de iure dotis. in auẗ.i rebus. Decimo nō currit p̄scptō debitori nisi adueniēte die vel existēte debiti conditōe. vnde si ꝓmisi creditori centū libras si nauis mea venerit. nō currit prescriptō contra eū quousqꝫ venerit nauis. similiẗ si credidisti mihi centū libras vsqꝫ ad decē annos nō incipit currē ꝯtra te p̄scriptō nisi completis illis decē annis. C. de p̄scp.xxx.an.cū notissimi. Vndecio tpe absentie vt si is cōtra quē p̄scribiẗ sit ꝓfectus in terre sancte subsidium vel ecclesie. subducaẗ de tēpe p̄scriptōis tantū tēpus quantū fuit i eiꝰ absentia lapsum. vt.ff. qbus ex ca.ma.xxv.l.videlicꝫ. Alij vō dicūt tunc solum debere deduci tp̄us absentie cū in eius absentia vel pax post eiꝰ reditū p̄scriptō est completa. ⁊ hec accipiūt.ff.ex qb9 ca.ma.xxv ab hostibus. ꝓma snīa videẗ magis placere Hos. ꝫ ꝓma ē equior. scda securior fm leges. de casib9 p̄dictis notẗ li.vj.e.cū licet.i glo.fi. Quid de debitis ānuis vel mēstruis vel cuiuslibꝫ alteriꝰ tēpis singularis. Et ꝙ fm leges p̄scptō currit non ab exordio obligatōnis ꝫ a ꝓncipio cuiuslibꝫ āni vel mēsis vel alteriꝰ tpis. vt i.l.i.pali. cum notissimi. qđ intelligiẗ fm Mar. ⁊ pla.s. ꝙ oportet eē tot p̄scptōes q̄t dicūẗ eē solutōes qđ dicta lex sonē videẗ. Bulgarus vō intelligit ꝙ ibi dꝫ eē tm̄ vna p̄scptō.s.xxx.an. computādo a ꝓncipio cuiuslibꝫ tpis q̄ solutō fieri debebat. ꝫ cessatū ē in solutōe. C. de vsucapi.ꝓ emptore. cū q̄. Quidam vō distinguunt ꝙ si noīeẗ anni vt anni bini vel trini tot erunt stipulatōes quot anni. ⁊ tūc hꝫ locū snīa ꝓma. Si vō dicaẗ generaliter. puta singulis annis erit vna stipulatō. ⁊ tūc locū hꝫ snīa scda. Jo. vō ⁊ azo distinguūt inẗ legata ⁊ ꝓmissa. i legatis em̄. qꝛ tot sunt actōes q̄t debita tot eadē rōe oporꝫ currē p̄scptōes. iō tale legatū nō vidēo p̄t annuū. ⁊ i his ē vera snīa ꝓma. i stipulatōnib9 aūt ē vera snīa scda. fm vō Host. ꝓma ē equior ⁊ maior quo ad ius canonicū.

Sequiẗ videre ꝺ sexto.s.de effectu p̄scriptōis. circa qđ sciendū ꝙ fm Goff. ex p̄scptōne tam longi temporis q̄ lōgissimi acquiriẗ exceptō contra dn̄m rei vel venditorē cui res fuit obligata. C. de prescrip.xxx.vel.xl.an.si qs empti. in principio. Et cum exceptō sit actionis exclusio.ff.ꝺ excep.l.ij. patet ꝙ directum dominiū remanet apud veterem dominū. vnde ⁊ rem vendicare potest a quolibet possessore p̄terq̄ a prescriptore vel ab illo qui possidet ab eo. prescptor aūt hꝫ vtile dominiū. C. de bonis maternis.l.j. vnde habet vtilē rei vēdicatōꝫ etiā ꝯ dn̄m veterē. cū fm leges p̄scp. dominiū mutetẗ.ff.de vsucapi.eum q̄ edes. Nec mireris si ꝑ vsucapionē acquiriẗ dominiū directū reꝝ mobiliū. ⁊ ꝑ p̄scptōem vtile immobiliū. qꝛ mobilia facilius trāseunt ⁊ mutanẗ q̄ imobilia. vt pꝫ de ipō noīe. ⁊ pꝫ.ff.de acq.pos.si rē mobilē. Si q̄raẗ q̄re ꝑ p̄scriptōꝫ tollaẗ actō hypothecaria. vt in.l.pali. si qs. ⁊ non ꝑ vsucapionem triennij.ff.de pigno.l.j.§.cū p̄dium.j. Rn̄.qꝛ ꝑ p̄scriptōꝫ acquiriẗ exceptō q̄ excludit oēm actōeꝫ. ex̄.e.ad aures.in fi. sed ꝑ vsucapionem triennij acq̄riẗ solū dominium. intētio aūt pignoris ab intentōe dominij sepaẗ. vt i.§.pali.cū p̄diū. fm Jo. ⁊ azo. ꝫ fm Host. etiā ꝑ vsucapionem acq̄riẗ exceptō. qꝛ cui daẗ actō multofortiꝰ exceptio. C. de proba.siue possidens. dabiẗ ergo ratione vsucapionis ⁊ p̄scriptōnis legittime actio si nō possideat ⁊ exceptio si possideat. sicut ait Mar. ⁊ ꝓbaẗ in.l.quam ꝑ se adducunt. C. ꝺ presc̄p.xxx. vel.xl.an.si quis.l.emptionis. Quare ergo aliud ē i vsucapi. ⁊ aliud in p̄scriptioībus. Rn̄.plurius tempus hoc facit hec Tho. Ex p̄dictis patet ꝙ in prescriptione necessaria ē cōtinua bona fides ita ꝙ in nulla parte temporis p̄scptōnis p̄scribens conscientiam habeat rei aliene. extra.e.c.q̄.fi.in fine. ⁊ ita abrogate sunt omnes leges que admittunt prescriptōem cum mala fide ⁊ continua.s.quo ad principium. mediū ⁊ finem totius temporis p̄scriptionis. In longinqua tamē p̄scriptione requiriẗ etiam fm leges bona fides i principio. licꝫ nō i medio vel in fine.xvj.q.iij.prescriptionū alie. nec mirum. qꝛ ecclesia ⁊ iura ⁊ alia secularia trahere potest idirecte ad forum suum ratione potestatis cuius iudiciū fm corpus ⁊ animam ꝑtinet ad ipsam. extra.de iudi.nouit. lex etiā dicit ꝙ sacre leges non dedignantur sacros canones imitari. de hoc nō. extra eo.c.q̄.fi.in glo.secūda. super illo verbo. quoniā omnis.

Sed quid si tempore p̄scriptionis habuit conscientiā lesā ⁊ postea incipiat habere non lesam. nunquid ꝓpter hoc est prescriptio interrupta. Respōdeo fm Ber. extra eo.c.q̄.fi.i glo.iiij. ⁊ Innoc. super idem.c.non videtur. qꝛ fuit erronea. vnde eam deponere debet. sed fm Host. ei contradicit expsse.ex̄.eo.c.q̄.fi.ibi i nulla tpis parte. ⁊ etiam c.q̄.peni.ad fi.ibi. Si vō nondum ⁊c. vt em̄ ibi ꝓbatur ⁊ i precedentibus. si q̄s prescripserit. non obest postea mala fides sed cōtrarius actꝰ. si vō ē i prescribendo superueniente mala fide prescribere non potest. Nec dici potest fuisse erronea. quia aut pericō ꝓbauit se dominum. ⁊ sic non errabat in hoc ꝙ putabat rem alienā. aut nō probabat. ⁊ sic non est necessaria probatō prescriptionis. C. ꝺ rei vē.l.fi. ⁊ sic videtur ꝙ hec interruptio sit naturalis. quia omnibus prodest. vt etiam plene innuitur.xxxiiij.q.ij.si virgo nesciens. Sed quid si dubitet an res sit sua. ⁊ habet iustam causam dubitationis. Respōdet Ber. ⁊ Host.i.d.glo. ꝙ adhuc dꝫ bone fidei possessor ⁊ viciẗ fructibus ⁊ p̄scribit in hoc casu licet habeat consciām dubiam. qꝛ nescit adhuc an sit aliena. Inquirere tm̄ debet de re illa ab alijs vt sic ꝑueniat ad veritatē. ar.xxiij.q.viij.occidit. ⁊ etiam in tex.i fine. Quid si prelatus consciam habeat rei aliene ⁊ ecclesia habeat bonā fidem. Respōdet Ber.i glo.predicta. ꝙ domino rei significabit vt petat. ⁊ sic consciam purgabit. qui si veniat ⁊ petat i iudicio tenetur prelatus defendere ecclesiam sed non oberit ecclesie confessio eius nisi de facto suo agregetur. Host. vō dicit ꝙ caute faciat si consilium habeat capituli sui ⁊ alioꝝ proborū ⁊ qui melius nouerint veritatem. ⁊ si inuenerit ꝙ res sit aliena non sua restituat eam. Si vō prelatus habeat conscientiam lesam. capitulum autem bonā: dicat prelatus. defendatis vos quantomelius potestis.xvj.q.vij.filijs vel nepotibus.

Ad hoc nota fm ꝙ tradit Host. sicut enim mala fide non prescribuntur res ita nec actiones reales. si enim dominus remaneo non obstante prescriptione cū mala fide. ergo ⁊ ipsam rem potero vendicare.ff.de rei ven.res alienas. secus est de ꝑsonalibus actionibus. vnde quo ad eas non derogatur legibus antiquis. Nam ⁊ ius canonicū extra eo.vigilanti. ⁊ c. quoniam omne. ⁊.xxxiiij.q.ij.si virgo. tm̄ in realibus locū habeat. hoc ex eorum lectione patꝫ. In his em̄ considerat ius canonicum malam fidem possidentis rē contra conscientiā ⁊ non negligentiam non petentis quam leges considerant non curantes de peccato vt innuitur extra eo.vigilanti. circa medium. Et ideo ꝓpter anime periculum nō prescribit aliquis cū mala fide in realibus. in personalibus vō cōsiderari nō potest mala fides circa rem possessam cum nulla possideatur. sed potius est consideranda negligentia nō agentis. nec em̄ mortaliter pecco si tibi non soluo dummodo nō teneam te inuito maxime si ignoro. nam nullꝰ regulariter alicui obligatur nisi cōsentiat. vñ si vendis mihi rem decem libris. vel mutuas mihi decem libras de voluntate tua habeo eas ⁊ defacili possum obliuisci ꝙ eas debeam tibi. ⁊ etiam si recordor presumere possū ꝙ si non petis vis donare vel gratiam temporis facere. ergo nec pecco nec malam fidē habeo. Et si petas ⁊ ego soluē noli licꝫ ꝓpt̄ metū nō me voces i iudiciū i ꝑpetuū p̄scribo. ⁊ sic equū est in oīni casu ꝯsiderare bonam fidē. C. de ac. ⁊ obli. bonam fidē. ꝑ totum. hec Hoſt. Pone ꝙ pſcriptum ſit canonice ⁊ poſtea preſcriptor incipiat habere conſcientiam rei aliene. nunquid tenetur reſtituere. Videtur ꝙ ſic. quia non remittiť peccatum niſi reſtituať ablatum. xiiij. q. vj. ſi res. ⁊ nullo iure ſe defendit. xxxiiij. q. ij. ſi virgo. Sed contrariū videť: q2 pſcriptione completa tutus ē pſcriptor ſm ius vtrūqꝫ. ex. eo. de q̄rta. ⁊ c. ad aures. ⁊ xvj. q. iij. c. ij. ⁊ iij. ꝗ poſſidet iure. ⁊ ſi iure iuſte ⁊ ſi iuſte bū. ergo iam non poſſidet alienū ſed ſuum. ergo retinendo illud non peccat. xiiij. q. iiij. q̄d dicam. qui eī peccat legis auctoritate nō peccat. xxiij. q. iiij. q peccat. i pn. iure ei humano hoc ē meū ⁊ hoc ē tuū. di. viij. quo iure. Preterea cōditor legis ⁊ canonis poteſt dare rē alienā. ⁊ ſi donat tutus ſum ff. de euicti. lucius. potuit ergo ſtatuere ꝙ qui ꝑ. xl. annos rē alienā poſſidēt eꝰ fieret. Rñ: circa hoc diuerſi diuerſimode ſenſerūt. multi eī theolgi dicūt ꝙ tal' reſtitue teneť ꝓpt rōes primas ⁊ ſil'es. doctōes vō iuris fere oēs dicūt ꝙ ñ teneť. hoc idē ſentit Jo. ſco. iiij. diſ. xv. q. ij. ar. j. Iſti fulciūt opiniōꝫ ſuā iuribus. ſ. ſecundo allegatis ⁊ ſil'ibus. fulciebat etiā idē Jo. rōnibus. ⁊ vna ſumiť ex pte pacifice cōuerſatōis. lator eī legis iuſte ſtatuere pōt illud quod ē neceſſarium ad pacificā ꝯuerſatōem. ſꝫ dominiū rei neglecte ſicut negligiť i pſcriptione ⁊ vſucapione transferri i occupantē ē hmōi. q2 al's lites eſſent immortales ⁊ dominia reꝝ eſſent incerta ⁊ ꝯfuſa. ex hoc ſeq poſſent multa mala. ergo ⁊c. ⁊ hec rō tangitur. xvj. q. iij. §. pōt. ⁊ ex. eo. vigilāti. Scda rō ſumiť ex pte iuſte puniōis. pōt eī lator legis iuſte punire tranſgreſſionem que vergit in ꝑturbationem pacis ſubditorum. ſed talis tranſgreſſio ē negligē tanto tpe rem ſuam. ergo ⁊c. Tercia ratō ē ꝯgruitatis. ſ. bona ſūt dei poſſeſſoris. ſi ergo papa ⁊ imperator quibus deus regnū mundi cōmiſit. diſ. x. quoniam. hoc ſtatuerūt ꝓ vtilitate reip. qs audeat contradicere. ꝓpter hec ⁊ ſimilia dicit ꝙ tal' reſtituere nō tenetur. Et iura ꝓmo inducta intelligunť añ preſcriptionem completā. nam poſt pſcriptiōeꝫ legitime completā res iā nō ē aliena ſed ē ſua. vt i caꝰ q̄d dicam. ⁊ c. quo iure. Alanus vō diſtiguit. quia poſſeſſor aut habuit rem ex cauſa lucratiua ⁊ tunc tenetur. ar. ff. ō his q̄ in fraudē cred. l. q aūt. §. ſi quid cum pupillo. Aut ex cā nō lucratiua. ⁊ tunc nō teneť. ar. xiiij q. j. quod debetur. ſed hec opinio ſm hoſt. reprobať. C. de pſcrip. lon. tem. in. l. penl'. ⁊ extra. de don. apl'ice. Rñ ſ. ad ſi. Ray. vō diſtiguit. quia talis poſſeſſor aut habet conſciam remordentem. ſ. ꝙ nō poſſit rem pſcriptam ſine peccato mortali retinere. aut non. ſi ſic reſtituat eam. q2 q̄ facit ꝯ ꝯſciam etiaꝫ erroneam edificat ad gehennaꝫ. xj. q. iij. cui eſt illata ſi nō habet conſcientiam conſulit ꝙ reſtituat eam ſaltem ꝓpter ambiguum duplicitatis. ſcꝫ ne cupiditas excecauerit eum. ꝙ ſi noluit reſtituere non diffinit pōſſe eum in ſtatu ſalutis vel damnationis eſſe ppetue. Hoſt. vō dicit ꝙ facere ſm primā opinionem. ē conſilium ⁊ arbitrariū nō neceſſariū. ⁊ facere ſm ſecundaꝫ non eſt malū. de hac. q. ex. e. vigilanti. i glo. Quid conſulendum ē ei qui ante preſcriptioneꝫ completam percipit euꝫ a quo emit dominiū non fuiſſe nec ius vendendi habuiſſe nunquid ⁊ rē ⁊ precium pdet: Reſpondet Ray. ꝙ vel denunciet domino vt petat rem ab eo in iudicio vel pſonam aliquam ſupponat que nomine domi petat. ⁊ ita res ab eo ꝑ ſniaꝫ euincať. ff. de nego. geſ. l. at quin natura. §. cum me abſente. prius tamen ꝙ̄ ſnia legatur denunciet venditori ꝙ res euincatur ab eo. ff. de euicti. ſi rem. §. vltimo. ⁊ poſtea ſi ipſe qui emit non fuerit abſens tempore ſnie promulgate. nec contra ius ſnia lata fuerit pciū a venditore repetere poterit. aliter nunꝙ̄ poſſꝫ. ff. de euic. ſi rem. §. j. ⁊ extra. de emp. ⁊ ven. ſi creditori. Nec obſtat quod dicitur. ff. de neg. geſ. at qui natura. §. cūꝫ me abſente. ſ. ꝙ ei petenti ꝓ domino debet exceptōem obijcere procuratoriam. ſ. dicendo ꝙ non ē procurator vel aliā ſimil'ē. q2 bū pōt obijcere exceptionē dilatoriam iudicij qual' ē hec. licet non dilatoriam ſolutōnis. ff. man. ſi fideiuſſor. Sed quomō iurabit iſte de calūnia cūꝫ ipſe ſciat ſe poſſidere mala fide: Rñdet Ray. ꝙ ſb hac forma. iuro ꝙ veni ad litigādū cā iuris mei ꝯſeruandi. ff. de bonis li. ſi qs libertū. vel pōt ſimpl'r ꝯfiteri ꝙ res nō ē ſua nec ꝯ vēditōꝫ ꝑiudicabit ſibi. q2 teneť pcē ſuo puto: qd nō faceť ſi ſciēs veꝝ negaret. ff. man. quintus.

De contractibus i cōmuni. Titulus. iij.

Eide conſiderandū ē de cōtractu. Et ꝓmo i cōi. ſcdo i ſpeciali. q2 vō in contractibus contrahunť obligatōnes. ⁊ he aliqñ nō teneťt niſi apponāť renūciatōnes. ⁊ iterum in contractibus interueniūt pactōnes: ideo ad pleniorem inſtructōꝫ ꝓmo dicendū ē de ipis cōtractibus i cōi. ſcdo de obligatōibꝫ. tercio de renūciatōibus. q̄rto de pactis. de q̄bus omibus ꝯpēdioſe dicēť pl'ima ſine iuriū allegationibus tranſeundo cauſa breuitatis. Circa ꝓmū videndū ē ꝓmo quid ſit contractus. ſcdo de diuiſione contractuū. tercio de contractibus inutilibus ratōne pſonarum. quarto de contractibus inutilibus ratōne reruꝫ. Et hec quatuor ad expeditionem faciliorem ⁊ breuiorem poneť ſm ꝙ in ſumma rolādina ꝯtineť. ⁊ ea q̄ de his dicenť fere oia ꝓbari poſſent ꝑ inſti. de inuti. ſtip. Circa ad ꝓmū igiť dicenduꝫ ꝙ cōtractus ē ꝓprie vū vltro citroqꝫ. i. hincinde oriť obligatō ꝓprie dr ibi ad drñam contractus impropie vel etiā magis improprie dicti. in contractu eī ꝓprie dicto ps vtraqꝫ mutuo obligatur vt i emptōne ⁊ venditōne. in locatione ⁊ conductōne ⁊ i arrarum datōne. vt infra patebit de ſingulis horum. Improprie dicitur contractus quando vna pars obligať nō econuerſo. vt in mutuo. Magis impropie dicť contractus quando ex nulla parte obligatio oritur: ſed magis obligatio facta diſſoluitur. vt in tranſactione. Scdm autem Rod. titulo de nego. ſecularibus. contractus eſt vltro citroqꝫ obligatio ex volūtate ⁊ pacto ſurgens partium. vt emptio. venditio. et locatio. Quaſi contractus eſt obligatio qua quis obligatur alij ex aliquo officio licito ⁊ honeſto. licet non interueniat expreſſa voluntas vtriuſqꝫ partis. vt tutela ⁊ cura. tutor eī pupillo ⁊ curator minori vel furioſo obliganť ex ſua adminiſtratōe q̄i cōtraxiſſent cū eis. Cōſtat aūt ꝯtrus ex tribꝫ. ſ. pſonis. rebꝫ. ⁊ obligatōibꝫ. ⁊ hoc i pluribus. vt pꝫ i pdictis.

Sequitur videre de ſecundo. ſcilicet de diuiſione contractuum. Circa quod ſciendum ꝙ contractuum alij ſunt nominati. alij innominati. ⁊ alij magis innominati. Nominati ſunt vt vēditō. emptio. locatio. ⁊ conductio. cōmodatum. depoſitum. mandatuꝫ. ſocietas ⁊ pignus. Qui ideo dicunť nominati. q2 nomē cuiuſlibet eorum ita ꝓprie ſibi conuenit vt nulli alij contractui accommodari poſſit. Innominati cōtractus ſunt i quadruplici drñā. vna ē do vt des. vt do tibi dominum meam vt des mihi vineā tuā. Scda ē facio vt facias. vt ſcribo tibi libꝝ vt edifices mihi domum. Tercia ē do vt facias. vt do tibi equum vt ſcribas mihi librū. Quarta eſt facio vt des. vt doceo te grāmaticā vt des mihi tritici menſurā vnam. Dicunť aūt iſti cōtractus innoiati. q2 eorum nomina ita vaga ſunt ꝙ alijs contractibꝫ noiatis accōmodari poſſunt. vū do vt des pōt accōmodari emptōi ⁊ vēditōi. vēditor eī dat rē vt emptor det precium. do autem vt facias pōt accommodari locationi ⁊ conductōi. q2 conductor dat penſionē vt locator ſibi faciat. i. preſtet poteſtatē vtendi. Contractus magis innominati dicunť pacta. pro eo ꝙ nomen pacti ē adeo generale ꝙ omnibus contractibus nominatis ⁊ innomiatis accōmodari pōt. ⁊ cōtinet oīa que fiunt cauſa obligationis contrahende vel tollende.

Sequiť videre de tercio. ſ. de ꝯtractibꝫ inutilibꝫ rōe pſonaꝝ. Circa qd ſciendū ꝙ in vniuerſo colligi poſſunt xij. drñe pſonaꝝ quaꝝ cōtractꝰ regulariter eſt inutil' regulariter dixi. q2 alique ex eis i aliquibus caſibꝫ ſe poſſunt obligare vt infra patebit. Viciať aūt cōtractus ex ipis pſonis quidam ratione etatis. quidam ratione conditōnis. quidā ratione morbi. q̄dam ratione delicti. De q̄bus oibus ꝑ ordinē ē vidēdū. Rōne etatis reddiť contractꝰ inutil' i quatuor pſonis que ſunt infans. maior infante. ꝓximus pubertati. ⁊ pubes.

Ad quorum euidentiā ſciendū ꝙ omnes pſone aut ſunt etatis legitime. aut nō. Etas legitima ē a. xxv. annis ⁊ ſupra. ⁊ hmōi etatis hoīes dicunť maiores. Etas aūt illegitima eſt infra. xxv. annos. ⁊ hmōi etatis hoīes dicūť minores. Et horū ſcꝫ minoꝝ alij dicūť puberes. alij ipuberes. pubēs ſunt a. xiiij anno ⁊ ſupra maſculi. ⁊ xij. anno ſunt femine. ⁊ hi etiam dicitur adulti ⁊ adoleſcentes. Impuberes vō ſunt maſculi minores. xiiij. annis. ⁊ iſti etiaʒ vocant̃ pueri. ⁊ puelle minores xij. annis. ⁊ ſi patrẽ non habẽt dicunt̃ pupilli ⁊ pupille. Impuberũ autem alij ſunt infantes. ſ. maſculi et femine a die natiuitatis vſqʒ ad ſeptimũ annũ. Alij ſunt ꝓximi infãti vt q̃ ſunt ſeptẽ annorũ ⁊. ſ. vſqʒ ad vndecimũ ãnũ ⁊ dimidiũ maſculi. feie vſqʒ ad decimũ ⁊ dimidiũ. deinde vo vſqʒ ad. xiiij. maſcl̃i ⁊ vſqʒ ad. xij. feie dicunt̃ ꝓximi pubertati.

His viſis ſciendũ ꝙ infans nec nãliter nec ciuilĩ põt obligari alij nec aliũ obligare ſibi. Ille aũt q̃ maior eſt infante ſiue q̃ ꝓximus eſt infanti aut ꝯtrahit aliũ obligando ſibi. ⁊ hoc bñ põt. qꝛ põt ſuaʒ vtilitatẽ facere etiaʒ ſine tutoris auctoritate. vt. ff. re. pup. ſal. fo. l. ſeruũ pupilli. Aut contrahit ſe obligando alij. ⁊ tunc diſtingue. quia aut habet tutorem. aut nõ. ſi nõ hʒ ꝯhere nõ põt niſi i duobꝫ caſibus. ſ. i ſponſalibꝫ de futuro ⁊ qñ ſit locupletior. Si aũt habet curatorẽ aut cõtrahit cũ eo. aut cum alio. ſi cũ eo non tenet contractus nec obligat̃ nãliter nec ciuiliter. ſi tñ contrahat auctoritate alteriꝰ tutoris ſi habet aliũ tutorẽ: tũc licet ſi deceptus eẽt reſtitutõem petere poſſet: obligat̃ nãliter ⁊ ciuilĩ. Si cũ alio aut contrahit cũ auctoritate tutoris. ⁊ tunc obligat̃ naturaliter ⁊ ciuiliter: licʒ ſi deceptꝰ fuerit reſtitui poſſit. Aut contrahit ſine auctoritate tutoris. ⁊ tũc obligat̃ naturaliter tm̃. ſola tñ obligatõ naturalis ẽ inefficax ad agẽdũ tm̃ ⁊ ſic ꝯtractus ꝯſtat ex vno latere tm̃. qꝛ q̃ emit obligatus ẽ pupillo. non aũt pupillus ſibi niſi ſit factꝰ ditior. ff. de ac. emp. iulianus. §. penl̃. ꝑ totum. Et quod dictũ ẽ de ꝓximo īfanti dicẽdũ ẽ etiã de ꝓximo pubertati: excepto vno caſu. ſ. qñ ꝓximꝰ pubertati i ꝯtractu cõmittit dolũ: tenet̃ i ſolidũ. vt Inſti. de inu. ſtipu. §. pupillus. ⁊. §. ſʒ qđ diximꝰ. i tex. ⁊ i glo. ꝑ totuʒ. Pubes minor. xxv. an. ſiue ſit paterfamilias ſiue filiuſfamilias tenetur de contractu facto a predeceſſore ſuo. ⁊ hoc ſi ipſe ꝑdeceſſor tenebatur. alꝰs non. De contractu autem facto a tutore ſuo quondã tenetur pubes talis ſi tutor ꝯtraxit ſup rebus que ſeruando ſeruari non poſſent nec reſtituit̃ niſi i duobꝫ caſibus. ſ. ſi patiat̃ dãnũ vltra dimidiũ iuſti precij. ⁊ ſi tutor dolum cõmiſit etiam in modica quantitate. Si vo tutor contraxit ſup rebus que ſeruari poſſunt. aut interuenerunt ea q̃ interuenire debent. ſ. decretũ iudicis. ⁊ cã legitima. vt ſi mior grauabatur debito feneratico. ⁊ tunc tenet̃. de dãno tñ etiã modico reſtituitur. Aut non interuenerunt ſed aliquod eoruʒ defuit. et tunc non tenetur.

Circa vo ea que ipe pubes geſſit diſtinguo. qꝛ aut hʒ curatorẽ. aut nõ hʒ. Si hʒ non obligatur ſine tutoris auctoritate. ſi non habet obligat̃ nãliter ⁊ ciuilĩ ſi tñ ẽ deceptus i modico damno etiã minori dimidio iuſti precij dũmodo nõ ſit ita paruũ ꝙ ꝑiudicet maiori rei vel ſumme põt reſtitutõeʒ in integꝛ petere toto tpe minoris etatis: ⁊ ea finita poſt quadriennium continuũ. hãc aũt reſtitutõeʒ poterit petere de his que amiſit. i. dedit: ⁊ de his que non acquiſiuit. vt ſi delatã ſibi hereditatem repudiauit. ⁊ de hoc ꝙ alicui oneri ſe implicuit. i. ſi ꝑ alio fideiuſſit. Et ad hoc ꝙ reſtituatur debʒ ſe minorem eſſe probare ⁊ ſe deceptum fuiſſe. Sunt tamen q̃nqʒ caſus i quibus minor de contractu ſuo ab eo nõ reſtituit̃ etiam ſi probet ſe deceptum. primus eſt ſi ſtatum mutauit ſe vẽdendo alicui vel alienando ad ꝑiculum vel lucꝛ ꝑncipãdũ. qꝛ in hoc nõ reſtituit̃. Scđs ẽ ſi maiori rei vel ſumme ꝑiudiciũ generet̃. i. ſi petat reſtitui ꝑ minima parte in qua dicit ſe deceptum qꝛ melius eſt ꝙ toleret damnũ illius mĩme partis q̃ꝫ totus cõtractus infringatur. Tercius eſt ſi minor ſit vſus iure cõmuni vt quia hereditatem locupletem adijt: vel ſeruum neceſſarium emit. et poſtea res nate perierunt vel ſeruus interijt. non enim videtur deceptus ſi iure cõi ſit vſus. Quartus ẽ ſi doluʒ in contractu cõmiſit. Quintus ẽ ſi iurauit. in quo diſtingue qꝛ aut iurauit ſe non venturꝫ ꝯtra cõtractũ. aut iurauit ſe maiorem. ſi iurauit ꝓmũ verbo tñ iuramentũ illud nihil operatur ſed ſi ſponte iurauit corporaliter facit valẽ cõtractũ q̃ alꝰs nõ valeret: ⁊ ꝓuat ipm minorẽ reſtitutõe. Si vo iurauit ſe maioreʒ ⁊ corporaliter nullo mõ poterit petere reſtitutõeʒ. ſi autem iurauit tm̃ verbo põt petere reſtitutõem ſi ꝓbet ſe minorem fuiſſe tpe contractus ꝑ inſtrumentũ factũ de die natiuitatis ſue. alĩ non auditur etiaʒ ſi vellet hoc probare ꝑ teſtes. Sʒ quid ſi tñ verbo dicit ſe maiorem? Rñ aut hoc dixit inductꝰ aduerſarij calliditate. ⁊ tunc petere põt reſtitutõʒ aut ſua ſimplici voce ⁊ tunc ſi dixit hoc ſciẽs ſe minorẽ eẽ reſtitutõem nõ põt petere qꝛ videt̃ dolũ cõmittere. Si vo hoc dixit credens ſe maio tũc põt reſtitutõem petere. ſʒ ſi dubitat̃ nõ põt petẽ. ſ. de modico damno. qꝛ videt̃ dolũ cõmittere. tñ de enormi põt iuramento nõ obſtãte.

Perſone aũt q̃ viciant contractũ rõne conditõnis ſunt i duplici dñã. ſ. filiuſfa. ⁊ ſeruus. ꝓ eo ꝙ nõ ſunt ſui iuris ſed alieni. filiuſfa. igit̃ q̃ eſt ſubiectꝰ ꝑtãti pñs vel au vel paui ſi contrahat cũ patre ſuo vel auo vel pauo nõ obligatur alicui. qꝛ interꝑtatõe iuris ẽ eadeʒ ꝑſona filij ⁊ patris ni de peculio caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi ꝺ quo poteſt contrahe cum patre. qꝛ i ipſo tanꝙ paterfa. habetur. ſed ſi cõtrahat cũ quocunqʒ alio naturaliter ⁊ ciuilĩ obligat̃: non tñ ꝑmitti rẽ patris obligare ſine ꝯſenſu eius. In mutuo vo licʒ nãlr ⁊ ciuiliter obliget̃: defendit̃ tñ ꝑ exceptõeʒ macedoniani ſenat cõſulti. q̃ ẽ facta i odiũ feneratoꝝ. ⁊ iõ nõ põt ei filiuſfa. renũciare. vñ ſi pecuniaʒ vere ⁊ nõ ficte recepit mutuo nõ tenet̃ ad eã reddendã nec pater eius. Ideo aũt dictũ ẽ vere ⁊ non fic qꝛ ſi mutuũ ficte fiat vt ſi filiuſfa. emat vnũ equum ⁊ non ſol uat pecuniam: ꝓmittat tñ ſoluere: ⁊ notariꝰ inſtrm̃ fecerit mutuo: filiuſfa. nõ põt opponere exceptõem macedoniani. ſe tenetur. Sunt tamẽ aliqui caſus i quibus ipe filiuſfa. vl' p eius de mutuo cõtracto a filio tenet̃. ꝓmus ẽ ſi filiꝰ ſe patrẽ mẽdacit dicat. Scđs ẽ ratõe publice ignorãtie. vt qꝛ pater pleriſqʒ videbat̃ ⁊ ſic agebat. ſic ꝯhebat. ſic muneribꝫ ſungeb Terciꝰ ẽ ſi pupillꝰ ſine auctoritate tutoris: vel adultꝰ ſine cu toris auctoritate filioſa. mutuauit. Quartus ſi mutuum ſi ſit verſum i rẽ patris. vt qꝛ inde ſororẽ dotauit. vel patrẽ i mulũ aluit. vel patris debitũ ſoluit. qꝛ tũc pater tenet̃ redde pecuniã illaʒ. Quintꝰ ſi mutuũ accepit vſqʒ ad quãtitatẽ illa quaꝫ pr̃ nõ debẽt recuſare dare ſibi qñ alibi degebat ꝑ aliq cã cõpetentẽ: vt ꝑ ſtudio vel ſimili. Sextus ſi pater conſe vel pñs nõ cõtradicit qñ filius mutuũ accepit. vel ſi filꝰ patri deſtinauit ꝙ mutuũ acceperat ⁊ pater hoc non imp uit. ⁊ hoc intellige de patre i cuius ꝑtãte ẽ filiuſfa. ꝯſenſu lio ſuo q̃ eſt i ꝑtãte aui ſui: ꝙ ceſſet exceptõ macedoniani. Se ptimꝰ ſi mutuũ accepit vt ſe liberaret ab aliquo creditore q nõ poterat remouere. Licʒ aũt noĩe pecunie cõiter ſumpte tineat̃ q̃cqđ eſt i numero. pondere ⁊ mẽſura. ff. de le. j. l. i ꝑn. h tñ licite ſumit̃ ꝓ pecunia illa que ẽ i numero. ſ. q dictũ ẽ. ſ. ꝙ filiuſfa. non tenet̃ ꝺ pecunia mutuata. ſecus accepit aliquid quod cõſiſtat i pondẽ vel mẽſura. qꝛ tunc bit̃ niſi fraus adhibita ſit a creditore. vt qꝛ dedit filioſa. fru tum vel vinũ vt eo diſtracto pecunia vteret̃.

Ad hoc no exceptio macedoniani non dat̃ tm̃ filioſa. ſed etiã heredi ⁊ ſucceſſori eius. vnde eadẽ exceptõne defendit̃ fideiuſſor. ſup nota ꝙ filiuſfa. quãdo hʒ peculium caſtrenſe vel quaſi ſtrenſe ceſſat macedonianuʒ vſqʒ ad illius pecunie quan Item ſi minor mutuauerit pecuniam filioſa. maiori eã re re poteſt. ſi aũt filioſa. minori repetere non põt ſi ſit cõſum vel ꝑdita. ff. de mio. xxv. an. l. ſi mior. xxv. an filioſa. Se uus de cõtractu cũ ſuo dño ciuiliter nõ obligat̃: ſʒ põt paci cũ extraneo acqrendo dño. habet eñ ex ꝑſona dñi ius ſtipul nõ obligat̃ aut efficaciter alij cũ ꝓ mortuo reputet̃. Conue aũt dñs ex contractu ſerui de peculio eius vel de eo quod v ſum ẽ i vtilitatẽ ipſius domi: vel ꝺ contractu facto ab eo iuſ dñi. Sunt autẽ tres caſus i quibus dñs de peculio ſerui tenet̃. ſ. cum ſeruus donat vel vouet vel fideiubet extra ca peculiarẽ. Similiter nec dominus paciſcẽs cũ ſeruo ſuo obli gatur ex hmõi pacto niſi de libertate paciſcat̃. C. ꝺ tranſac. l. interpoſitas. i tex. ⁊ in gloſa.

Perſone que viciant contractum ratõne morbi ſunt tres. ſ. furioſus. mutus ⁊ ſurdꝰ. Furioſus eñ vl' mentecaptus tempore furoris contrahere nõ poteſt. ſi tamen contrahat recepta mente vel quando habet lucidum interuallum contractus tunc ab eo initus valet. Itẽ mutus ⁊ ſurdus naturaliter cum ſint tales contrahere non põt per ſtipulationem. quia ſtipulatõ habet fieri ꝑ interrogatõnẽ ⁊ reſponſionẽ vtriuſqʒ contrahentis quam vterqʒ debet audire. quod ꝑdicti non poſſunt facere. poſſunt tamẽ facere contractus q̃ ꝑficiunt̃ ſolo conſenſu.

Perſone vo q̃ viciant cõtractum rõne delicti ſunt quatuor. ſ. ꝑdigus. hereticus. apoſtata ⁊ cõmittens crimen leſe maieſtatis. Prodigus eñ cui hoc iu eſt interdictum non obligatur. reliquis tribus eſt interdictu e lege cõmerciorum contrahendi. Licet autem mulier non ſit de ꝑdictis. xiij. perſonis ⁊ ſe ſuo nomine poſſit obligare: tamē in fideiuſſione regulariter iuuatur beneficio velleiani ſenatuſcōſulti. Unde ſi mulier fideiubeat pro alio: vel ſi det fideiuſſorem pro alio. vel ſe conſtituat debitricem pro alio: vel ſuam rē pro alio obliget pignori nihil actum eſt: etiam ſi hoc pro viro vel filio fecerit. Sunt autem aliqui caſus in quibus mulier fideiubendo tenetur: ⁊ hoc beneficio nō iuuatur. Unus eſt ſi fideiuſſit pro pecunia data pro precio manumiſſionis ſerui domino eius. Secundus ſi interceſſit ꝓ dote mulieris alteri⁹. Tercius eſt ſi certificetur de beneficio ſupradicto ⁊ nihilominus renunciet ei. Quartus eſt ſi acceperit pro interceſſione precium vel aliquid loco precij. Quintus ſi voluerit decipere creditorē ſciens ſe eſſe tutam per beneficium ſupradictum: cū creditor illud ignoret. quia eius fragilitati non calliditati ſubuenitur. Sextus ſi interceſſerit vel pignus vel fideiuſſorem pro alio dedit. ⁊ poſt biennium a prima cautione computando iterum ſe ad idem obligauit. vel fideiuſſorem vel pignus dedit. Septimus eſt ſi res ſit propria eius. Octauus ſi ſuccedat ei qui ſoluere debet. Unde verſus. Caſibus in ſenis mulier ſpondendo tenetur. Pro libertate pro dote renunciet ⁊ ſi Decipiat. precium capiat. caueatq; ſecundo. Caſus adde duos: quarto ſi ꝓpria res ſit. Uel ſi ſuccedat ei qui ſoluere debet. Ad hoc nota ꝙ mulier fideiubere vel ſe obligare non poteſt pro viro. etiam qualitercunq; renunciet beneficio Velleiani. quia tunc videt᷑ dare viro qđ eſt prohibitū ſibi: niſi ꝓpter nuptias vl' cauſa mortis.

Equitur videre de quarto ſcilicet de contractibus inutilibus ratione rerum. Circa quod ſciendū ē ꝙ ſunt quedam res ſuper quibus contrahi non poteſt ꝓpter iuris prohibitionem. Et quedam ſunt ſuper quibus contrahi non poteſt propter ipſarum conditionem. De primis ꝑmo videndum eſt. circa quod nota ꝙ ius prohibet alienari ꝑdia. ⁊ hoc ſiue ſint vrbana ſiue ruſtica. omneſq; res alias minoris ⁊ impuberis: que ſeruando ſeruari poſſunt. vt aurum. argentum. ⁊ veſtes precioſas. ⁊ huiuſmodi. Et hoc niſi ī tali alienatōne interueniant hec tria. ſcilicet auctoritas tutoris. decretum iudicis. ⁊ debitum imminens quod ſibi creditor ſolui vrget. vel quod ipſum minorem vſura grauat. Contingit tamen ꝙ predium minoris aliquando ſine decreto poteſt alienari. ſ. quādo defunctus ex cuius bonis predium illud ad minorem deuenit: hoc in vltima voluntate iuſſit. vel etiam ſi minor hoc a principe impetrauit. Res vº alie minoris que ſeruādo non poſſent ſeruari poſſunt a tutoribus ſine decreto vendi. Prohibet etiam ius filiofamilias alienare aliquid de rebꝫ paternis ſine iuſſu patris. Prohibet etiam patrifamilias alienare res que obuenerunt filio ex peculio aduenticio: quod ⁊ a filio alienari non poteſt ſine conſenſu patris: cum ꝓprietas peculij illius ſit filij. Uſus vº patris quando tamen filio imminet debitum vrgens vel grauans: poteſt pater aduenticium filij alienare. primo poteſt mobilia ⁊ poſtea immobilia. De peculio vº profecticio non poteſt filiuſfamilias contrahere cū nihil ad eum ſed totum ad patrē pertineat pleno iure. De peculio vº caſtrenſi vel quaſi caſtrenſi poteſt filiuſfamilias cū patre ⁊ quolibet alio contrahere paciſci. qꝛ ī eo vt paterfamilias habetur. ⁊ totum ſcꝫ ꝓprietas ⁊ vſus ſpectat ad filium ⁊ nihil ad patrem. Prohibet etiam ius alienari fundum dotalem. ſcꝫ ineſtimatum datum in dotē. ſi enim eſſet eſtimatus nō diceretur dotalis ſed empticius. Unde ad hoc vt ſit fundus dotalis requiritur ꝙ ſit legitimum matrimonium ⁊ ꝙ in dotē detur: ⁊ ꝙ ineſtimatus tradatur. Idem etiam eſt de fundo quaſi dotali. ⁊ dicitur fundus quaſi dotalis ille qui legatus eſt ſeruo ineſtimatus dato in dotem. licet autem fundus dotalis alienari ſponte non poſſit. ꝑmittit᷑ tñ ī neceſſitate ī caſibus quibuſdam. de quibus videndū eſt infra libro. viij. titulo đ dotibus.

Prohibet etiā ius alienari illam rem quā teſtator ī ſua vltima voluntate prohibuit alienari apponendo certam ꝑſonā ī quā res ꝑuenire deberet ſi heres eā alienare vellet. vl' apponēdo certā penā ſoluēdā alicui certe ꝑſone vel eccl'ie. vt inſti. de le. ad fi. Prohibet etiā ius alienari rē litigioſā. ⁊ dicit᷑ res litigioſa de cuius dñio cā mouet᷑ inter petitorē ⁊ poſſeſſorē. ⁊ fit res litigioſa incōtinēti oblato libello. ⁊ quīdē iſte q̄ recipit eā titulo emptōnis vel donatōis vel cuiuſlibet alteri⁹ ꝯtus ſciēter: cogit᷑ rē reddere ⁊ etiā priuat᷑ ꝑcio: quod etiā ille q̄ alienauit ⁊ ille qui recepit cogitur dare fiſco ⁊ tantundē de ſuo. Si aūt ignorāter debet rē omīno reddere ⁊ ꝑciū ſibi reſtitui a venditore qui etiam venditor tātūdē dabit đ ſuo emptori ⁊ fiſco. ſ. terciā partē emptori ⁊ reliquas duas ꝑtes fiſco. ⁊ hec pena etiā locū hꝫ ī donatore rei litigioſe. vt. ſ. facta eius vera eſtimatōe vterq; puniat᷑ ī ꝑcio mō ſupdicto. ꝑmittit tñ lex alienari rē litigioſā ex cā dotis vel donatōis ꝓpter nuptias vl' trāſactōis vel diuiſiōis. Inutilis etiā ē contract⁹ ſi qs rē ſuā pure ſtipulet᷑ vel emat. Sꝫ qđ erit de ꝑcio? Rn̄ſ aut emptor ſciebat rē eē ſuā. ⁊ tūc ꝑdit ꝑciū. qꝛ videt᷑ donaſſe. aut ignorat quia fuit inſtitutus heres. ⁊ tūc ꝑciū petē pōt. ⁊ idē ē ſi res ſit cōis mihi ⁊ tibi quā tñ habeo ad ꝑtē meā. C. de ꝯhen. emp. cū res. Si aūt ſub ꝯditōe emat valebit emptō ī euētu cōditōis. vt ſi emat ſi res ſua deſinat. valet etiā emptō rei ꝓprie rōne poſſeſſionis quā emptor nō habebat. vel rōne alterius quod ei ī re ſua deficiebat. De emptiōe aūt rei aliene dicet᷑. ī. ti. de emp. et ven. Sunt etiā quedā res ſup quibus contrahi nō pōt ꝓpter earū qualitatē ſiue conditōꝫ vt ſunt ille q̄ nō ſunt ī rerꝫ natura nec fuerunt nec eē pñt vt chimera. vel ea que impoſſibil' eſt dari vt mōs aureus vel ea q̄ licet fuerint tñ modo nō ſunt vt equ⁹ mortuus. ſi tñ mora ꝑceſſerit mortē vt cū qs equū dare ꝓmiſit ⁊ die ꝯſtituto non dedit ſꝫ ī mora fuit: ⁊ poſtea equ⁹ obijt tenet᷑ ī eſtimatōe ei⁹. qꝛ fuit ī mora. Cōtract⁹ aūt ſup rebꝫ q̄ futuro ſperant᷑ tenet: vt ſi qs emat futuros part⁹ vel fructus vl' ſi emat iactū retis. qꝛ ineſt cōditō ꝙ ſi qđ capiat᷑ illud debeatur. Prohibet᷑ etiā alienatō mācipij xp̄iani ī iudeū. qꝛ nō licet iudeo poſſidē mācipiū xp̄ianū. Itē ſeruus dū ē ī fuga vēdi non pōt. ꝓcurator tñ ad hoc pōt ꝯſtitui vt ipm̄ q̄rat ⁊ inuētū vendat. ff. de ꝯhen. emp. ⁊ vē. l. qđ ſepe. §. ſi qs amico. ſm̄ hoc intellige illud. xij. q. ij. c. fugitiui. Prohibet᷑ etiā alienatō rerꝫ illarꝫ q̄ ſunt exempte a ꝯmercio hoīm vt ſunt res ſacre religioſe ſcte. publice ⁊ liber hō. Res ſacre ſunt q̄ ꝑ epōs ſunt rite dedicate. Religioſe ſunt ſepulcra ī quibus hoīes mortui inferūtur. Sācte ſunt porte ⁊ muri ciuitatū ⁊ municipiorꝫ. qꝛ pena capitis īponit᷑ violatoribꝫ earꝫ. vt ſi qs ingrediat᷑ ciuitatē vel municipiū aliūde q̄ ꝑ portas. Publice ſunt port⁹ ⁊ flumina q̄ dedicata ſunt vſui ꝑp̄li ⁊ forꝫ ⁊ ſtadiū. Eſt igit᷑ inutil' ꝯtus mi⁹ ſup ꝑdictis rebꝫ. ſi emptor et vēditor ſciuerit res eē tales. imo emptor q̄ rē huiōi ſciēter accepit ꝑdit ꝑciū ⁊ rē. ſi aūt ignorās a vēditore ſciēte ꝯparauerit tenet᷑ ſibi vēditor ad id qđ ſua intereſt ſe nō eē deceptū. ff. de ꝯhē. emp. l. iiij. ꝑ totū. Fallit tñ hoc ī libero hoīe maiori. xx. ānis q̄ ad ꝑticipādū ꝑciū vl' aliud lucrꝫ pacit᷑ ſe vēndari vel alienari nō ignar⁹ ſue ꝯditōis. ſecus ē ſi acceptor eius conditōꝫ ignoret ⁊ venditus ī veritate ꝑciū ꝑticipet. hec Io. xxix. q. ij. ꝑlatū ē.

De obligatione ⁊ ſtipulatōne. Titulus. iiij.

Oſtea conſiderādū ē đ obligatōibꝫ. Et ꝑmo qđ ē obligatō. ⁊ q̄ ei⁹ diuiſio. ſcđo q̄lit ꝯhat᷑. tcio q̄ ꝑnt obligari. q̄rto ſb̄nectūt᷑ q̄dā de ſtipulatōe. Eſt ḡ ſciendū ꝙ obligatō ē iuſtū vinculū q̄ neceo aſtrīgimur ad aliq̄d dandū vel faciēdū ꝑ iura ciuitatis romane. Obligatōnū alia nālis tm̄. alia ciuil' tm̄. alia nāl' ⁊ ciuil' ſil'. Nālis obligatō ē que in ſe naturalē ꝯtinet equitatē. hec naturalis obligatō contrahit᷑ ꝑ naturale vinculū. i. ꝑ conſenſū. ⁊ pōt fieri inter oēs hoīes. ⁊ tollit᷑ ꝑ actū ꝯtrariū nālē. ſ. ꝑ actū ꝑpetuū de nō petēdo. Et hac obligatōe ſola obligat᷑ pupill⁹ ꝓxim⁹ pubertati ſine auctē tutoris nō fact⁹ locupletior nec dolum cōmittēs. Itē ſeruus cuiuſlibꝫ ꝑſone. Itē pr̄ ꝓ filio ī ei⁹ ꝑtāte exñte. Itē fili⁹ patri. ſꝫ n̄ tenet᷑. qꝛ huiōi obligatō ē inefficax ad agēdū. Ciuil' obligatō ē cū qs ſolēnitate iuris ē aſtrict⁹ ſꝫ nāl' eq̄tas eū teneri n̄ ſuadꝫ. vt cū qs fuit ꝯfeſſus ꝑ ſcripturā ſe ex cā mutui pecuniā recepiſſe ſb̄ ſpe future nūeratōis quā tñ n̄ recepit vn̄ tal' infra biēniū pōt oppon̄ exceptōem nō numeratōis pecunie. qd̄ ſi non fecerit īputet ſibi. vn̄ hec obligatō ꝑ ſe ē inefficax ad agendū. Nālis ⁊ ciuilis obligatō ſit̄ ē cū ꝑſona q̄ pōt efficaciter obligari ſe cū ſolēnitate iuris obligat. ſ. cū nāl' equitas vult eū teneri ⁊ iuris ſolēnitas interuenerit. ⁊ hec obligatō ē efficax ad agēdū. Obligatōnū aūt nāliū ⁊ ciuiliū vt hr̄ īſti. de obli. alia ē ex ꝯtu. alia ex q̄ſi ꝯtu. alia ex maleficio. alia ex quaſi maleficio. Obligatō ex ꝯtractu ē q̄ pacto ꝯhit̄ ⁊ q̄ ex ipo pacto ⁊ ꝯtractu deſcendit. vt emptō ⁊ venditō. locatō ⁊ conductio. donatō. ⁊ hmōi. Et ex quaſi ꝯtractu cū quis gerit negocium alicui⁹ ſine mādato ei⁹. vt tutor ⁊ curator. ⁊ hmōi. Iſti eī nō ꝯtraxerūt cū eo c⁹ negociū gerūt. vn̄ qꝛ nō tenēt ex ꝯtu reſtat vt teneant̄ ex quaſi ꝯtractu. Obligatio ex maleficio ē cū quis furtū vel rapinā vel iniuriā alicui facit. Ex quaſi maleficio ē cū qs nō directe deliq̄t ſed quaſi. vt cū ex eius domo ē aliq̄d effuſum quod alteri nocuit.

Equit̄ vidē d̄ ſcdo. ſ. qualit̄ obligatō ꝯhit̄. Circa qd̄ ſciendū ꝙ obligatō ꝯhit̄ quadruplicit̄. Uno modo re vt ī mutuo debito commodato depoſito pignōe. Alio mō vbis vt ſtipulādo. ē aūt ſtipulatō verboꝝ cōceptō qbꝰ is q̄ īterrogat̄ datuꝝ vel factuꝝ illud de quo interrogat̄ ſpondet. ⁊ dr̄ ſtipulatō a ſtipulor. ſtipulū aūt idē ē qd̄ firmū deſcendēs a ſtipite. vn̄ ſtipulatō ponit̄ ꝓ interrogatōe. debet eī ſtipulatio fieri ꝑ īterrogatōēȝ ꝑcedētē. ⁊ r̄nſionē incōtinēti ſubſequētē. ⁊ dȝ fieri r̄nſio ꝑ os ſine ſuꝑſione vocis. vn̄ nec mutus nec ſurdus nec infans nec etiā abſens ꝑ ſtipulatōnem ꝯtrahe pn̄t. qꝛ exaudire ſeinuicē debēt. ff. d̄ v. ob. cōtinuus. ⁊ Inſti. d̄ inuti. ſtipu. mutuȝ. Tercio mō lr̄is. vt qn̄ qs ī lr̄is ꝯfitet̄ ſe mutuo habuiſſe decē libras ſub ſpe future numeratōis. talis eī niſi infra biennīū opponat exceptōēȝ nō numerate pecunie aſtrict⁹ erit nālit̄ ⁊ ciuiliter pecuniā illā ſolue. Quarto ſolo ꝯſenſu vt ī ſocietate mādato. emptōe. vēditōe. locatōe. In his eī nō reqrit̄ ſcriptura neqȝ p̄ntia ȝ ſufficit eos q̄ ꝯhunt ꝯſentire ꝑ ſe vel nunciū vel ꝑ epiſtolam. Et hec oīa ꝓbant̄ Inſti. q. mo. re. ꝯ. ob. ⁊ pluribus alijs titulis ſe.

Equit̄ vidē de tercio. ſ. q̄ res obligari pn̄t. Circa qd̄ ſciēdū ꝙ obligari pn̄t q̄cūqȝ nō ꝓhibēt̄ obligari fauore religiōis. q̄dā ſunt que nō pn̄t alienari vt monumētū. C. q̄ res pigno. obli. pn̄t. l. iij. ꝑ totū. Et eccl'ie ī aut. de nō ali. re. eccleſie. §. alienatōis. ⁊ §. his de. ⁊ §. qm̄ vo. Et vaſa ſacra vel veſtimēta vel ornamēta eccl'iaſtica. C. de ſac. ſan. ec. ſancimus. nemi niſi iuſtiſſima neceſſitate vrgēte. ex̄. d̄ pig. c. j. de hoc etiā habitū ē. ſ. ti⁹ ꝑcedēn. ar. iiij.

Equit̄ videre de q̄rto. ſ. de ſtipulatōe. Circa quā ſciēdū ꝙ ſtipulatō q̄ ſit vbis ſine conſenſu nulla eſt. ff. de pac. l. j. §. adeo aūt. Itē oīs ſtipulatō ad heredes ⁊ ꝯ heredes tranſmittit̄. C. de ꝯtrah. ⁊ ꝯmit. ſti. veteris. hoc verū ē qn̄ ē tale factū qd̄ pōt compleri ꝑ aliū ſm glo. ibidē. Itē null⁹ alteri pōt ſtipulari vel paciſci niſi ſit eius ſeruus vel ꝓcurator vel filius q̄ eſtimat̄ eadē ꝑſona cū dn̄o vel cū patre Inſti. d̄ inu. ſtip. §. ſi qs alij. Itē ꝑ iudices officiales executores ⁊ tabelliones alteri pōt acq̄ri. ff. de in ius. vo. cū ꝓ quo. Nota tn̄ ſm Jo. j. q. vij. quonēs cordis ocul. ꝙ ſi ꝓmitto tibi me daturū Ticio decē libras teneor iure canonico maxime ſi iuro. Item nemo factū alienū ꝓmittens obligat̄ ad illud niſi ad dādā operam quā pōt ꝙ ille faciat quod ipe ꝓmiſit. ff. de ver. ob. in illa ſtipulatōe. in p̄n̄. ⁊ l. ſtipulatō illa. Itē nō valet legatū vel ſtipulatō fundi ī genere facta nullo fundo demonſtrato. ff. de iu. do. cum poſt diuorcium. §. gener a ſocero. vn̄ ſi qs ſtipulatur inſulā fieri ⁊ non adijciat locū vbi fieri debeat ſtipulatō nō valet. ff. de eo qd̄ certo loco. l. ij. §. ſi qs inſulā. tamē ſm Guil'. ſi dictū eſſet. tu facias domū mihi vbi voluero bn̄ valēt. Nota etiā ſm Guil'. ꝙ aut ꝓmittit̄ incertū re ſed certum genere aut certum re ⁊ genere. aut incertuȝ re ⁊ genere. Si p̄mo mō vt cum dr̄. bene faciam hoc ꝓ tuo ſeruitio. tūc peti non poteſt a ꝓcuratore. C. man. ſalarium. ſecus eſt d̄ aduocato q̄ ꝓ modo facūdie ⁊ negocij q̄litate petit ſalariū incerte pollicitatōis. ff. d̄ varijs et extraordi. cog. l. j. §. ī honorarijs. Si ſcdo mō vt cum ꝓmitto equū poteſt petere ⁊ agere ꝑſcriptis vbis ⁊ taxabit̄ arbitrio boni viri. C. de man. l. j. ī fi. Si tercio mō vt cū ꝓmitto talem equū tunc peti poteſt. Itē ſi ꝓmiſiſti mihi reȝ dari ⁊ vacuam poſſeſſionem tradi veniunt fructus in ſtipulationem Si aūt ꝓmiſiſti tm̄ mihi rem dari non veniunt fructus in ſtipulationē. ff. de vſur. ſi ſtipulatus. ī p̄n̄. Itē qn̄ qs ꝓmittit infra certos dies ſiſtere iudicio tūc dies ī qua cautō ꝓmittitur et dies ī qua ſiſtere debet nō cōputant̄ inter illos dies. ff. ſi quis cau. l. j. ī p̄n̄. Itē ſi qs kalēdas ianuarij ſtipulatus fuit d̄ illis kalēdis intelligi dȝ de quibꝰ eſt actū inter ꝑtes. ȝ ſi nō appareat de quibꝰ ē actū tūc de p̄mis kalēdis ianuarij intelligi debet. ſi aūt ī ipo die kalendaꝝ tūc de kalēdis ſequētibꝰ. ff. de v. obli. cū q̄ kalēdis. ī p̄n̄. Iteȝ actus ſtipulantis ⁊ cōꝓmittentis debet eſſe cōtinuus vt nullū fere momentuȝ interuenire poſſit. ſi vo poſt īterogatōem ſe diuertat ad alia nihil ꝓderit licet eodē die ꝓmiſiſſet. vt ibidē. l. continuus. Itē ī oībꝰ obligatōibus ī quibus dies nō ponit̄ p̄ntī die debet̄. ff. de re. iu. ī omnibus expreſſe ponit̄. Itē ſi ꝓmiſſum fuerit ſic. ſ. faciā hoc cū cōmodum erit hoc eſt cū potero ſine meo incōmodo. ff. de v. ſig. nepos. Itē oīs ſtipulatio aut fit pure vt cum qs ſpondet libras q̄nqȝ. ⁊ tūc illud ſtatī pōt peti. aut ī die. ⁊ tūc ſtatī debet̄ ȝ peti nō pōt anteq̄ dies veniat. nec etiā ipa die ī q̄ ſtipulatō facta fuit peti poteſt. qꝛ tota dies illa arbitrio ſoluentis tribui debet. aut ſub conditōne. ⁊ tūc ille q̄ ſtipulatus fuit licet an̄ conditionē deceſſerit poſtea exiſtente cōditōe heres eius agere poteſt. Et idē eſt ex ꝑte ꝓmittentis. Inſti. de v. ob. §. oīs ſtipulatō. ⁊ §. cū qs. Hec ad p̄ns de obligatōe ⁊ ſtipulatōe ſufficiāt vt iuriſꝑitis alia de hac mā relinquant̄.

De renūciatōe bn̄ficiorum iuris. Titulus. v.

Einde cōſiderandū ē de renūciatione bn̄ficioꝝ iuris. Et p̄mo qd̄ ē renūciatō. ſcdo de bn̄ficijs qbꝰ renūciari n̄ pōt. tercio de bn̄ficijs qbꝰ renūciari pōt. q̄rto de bn̄ficijs qbꝰ renūciari pōt ſm qd̄ ⁊ ſm qd̄ nō pōt. ⁊ hec q̄tuor notabunt̄ grā breuitatis ſm ꝙ ī ſumma rolādina ꝯtinēt̄. q̄nto notat̄ ī gnāli cui iura tn̄ ⁊ cui n̄ pōt renūciari. Circa p̄mū ſciēdū ꝙ renūciatō ꝓp̄e ē rei vel iuris ſpōtanea refutatō. ȝ ad p̄ns ē tn̄ intētō de renūciatōe iuris bn̄ ne q̄ q̄nqȝ obligatō nō tenet. Sciēdū ȝ ꝙ defenſiones. exceptiones ⁊ bn̄ficia a legibꝰ inuēta q̄dā ſunt ī fauorē. q̄dā ī odiū introducta. Et iſte ꝑſone ꝓ qbus ſunt introducta ꝑ illa iuuant̄ ne de illis obligatōibꝰ quas fecerūt obligent̄. Quibus aūt regulariter liceat renūciare his q̄ ꝓ ſe ſunt introducta. aliq̄ tn̄ ſunt quibus renūciare nō impedit quominꝰ ipſa bn̄ficia ⁊ exceptiones pn̄t opponi. Aliq̄ aūt ſunt qbus renūciatō facta tenet ⁊ minus ꝑ ea impediret. Aliq̄ aūt ſunt qbus renūciari pōt quo ad qd̄ ⁊ quo ad qd̄ nō. de ſingulis hoꝝ ē videndū.

Equit̄ videre de ſecūdo. ſ. de beneficijs quibus renūciari non poteſt ita ꝙ renūciatō facta impediat ne poſſint opponi. Sciendum igitur ꝙ quoddam eſt beneficium. ſ. beneficiū macedoniani ſenatuſconſulti. ⁊ competit filioſa. qui pecuniā accepit mutuo ſine patris voluntate. ⁊ cōpetit ei nō tn̄ dum ē ī poteſtate pr̄is ſed etiaȝ poſtq̄ factus eſt ſui iuris. ⁊ etiaȝ ꝯpetit heredi filijfa. ⁊ eius fideiuſſori. ⁊ huic bn̄ficio renūciari non pōt. qꝛ eſt in feneratoꝝ odiū introductū. Eſt ⁊ aliud bn̄ficium. ſ. bn̄ficium reſtitutōis qd̄ ꝯpetit minoribus toto tp̄e minoris etatis. ⁊ eo etiā finito infra quadriēniū continuū ſi ī minori etate decepti fuerint eoꝝ facilitate vel aduerſarij calliditate. huic etiam bn̄ficio renūciari non pōt. qꝛ eo ipo minor deciperetur ſi renunciaret. Eſt aūt ⁊ aliud beneficium. ſ. vt quis condemnet̄ inquantū facere pōt ⁊ non vltra. ⁊ habita ratione ne egeat. ⁊ hoc bn̄ficium cōpetit viro ⁊ eius patri qn̄ conuenit̄ ab vxore. competit etiā vxori ⁊ eius patri qn̄ conuenit̄ a viro. competit etiam patrono qn̄ cōuenit̄ a liberto ⁊ ſocio quādo cōuenit̄ a ſocio. ⁊ patri qn̄ cōuenitur a filio vel filia. ⁊ huic bn̄ficio renūciari nō poteſt. Eſt aliud beneficium ne liber homo ad onus alienuȝ obliget̄. i. pignoretur. ⁊ huic beneficio nō poteſt renūciari. qꝛ hec renūciatō eēt ꝯtraria liber tati. Eſt aliud bñficiū ſiue ꝓuilegiū. ſ. fori. qḋ ꝯpetit forēſi ſcꝫ ꝙ reus ꝯueniri dꝫ ſub iudice ſuo. ⁊ hoc ē veꝝ añ litē ꝯteſtatā nā lite ꝯteſtata nō pōt reus opponere ꝓuilegiū fori. quia videtur in illuꝫ iudicē conſenſiſſe ſub quo cōteſtatus ē litē ⁊ huic priuilegio. ſ. fori ſolo pacto non renunciatꝰ. ſed ad hoc ꝙ reꝰ cōueniri poſſet alibi q̄ʒ in foro ſuo ſufficit ſi promittit ſolutōem facere vbicunqꝫ petitum fuerit ab eo. Eſt aliud beneficium ſiue priuilegium fori quod competit clericis. ſ. ꝙ nō tenētur reſpondere coram iudice ſeculari. ⁊ huic priuilegio iuris aliquo modo renūciari nō poteſt. q: eſt introductū ī fauorē totꝰ cleri Exceptō n̄ nūerate pecunie ſiue n̄ tradite vł reddite rei. aliqñ competit infra duos annos. aliqñ infra. xxx. dies. aliqñ infra annū. aliqñ īfra tres mēſes. Debitor ei q̄ cōfitet̄ ſe pecuniam mutuo recepiſſe quā n̄ recepit oppon̄e pōt exceptōeꝫ nō numeratōis pecunie īfra duos ānos a die cōfeſſionis. Creditor vō q̄ ꝯfeſſus ē ſub ſpe future numeratōis pecuniā traditā ſe recepiſſe a debitore hꝫ exceptōꝫ nō ſolute pecunie īfra. xxx. dies. Vir aūt q̄ ꝯfeſſus ē ſub ſpe future numeratōis ſe dotē recepiſſe hēt exceptōꝫ nō numerate dotis q̄ debet opponi vł īfra annū pꝰ matrimoniū ſolutū ſi mr̄imoniū durauit minꝰ biennio. vel infra tres menſes ſi mr̄imoniū durauit plꝰ biēnio vel minꝰ decēnio ſꝫ vltra decē ānos nō extēdit renūciatō pecunie nō numerate. Predictis aūt exceptōibꝫ renūciari nō pōt q̄ minꝰ infra p̄dicta tpa opponi poſſint. ꝓdeſt tñ renūciatō q̄ ad aliqḋ. ſ. q: ſi renūciatō nō eēt facta debebat aduerſariꝰ ꝯtitēs ꝓbare ſe pecuniā ſoluiſſe. ſꝫ poſtq̄ ē facta renūciatō incūbit ꝯfitēti ⁊ renūcianti ꝓbare pecuniā nō eē ſolutā. Lex vō illa rubi ⁊ nigri titꝉi codicis. ſ. ne fideiuſſores vł mandatores dotiū dent̄ ꝓhibet fideiuſſorē dari ꝓ dote reſtituēda ſi eueniat ꝙ reſtitui debeat huic legi ſi renūciet̄ renūciatō nō valꝫ. q: talē fideiuſſorē lex ꝓhibꝫ dari. ⁊ qḋ fit ꝯ legē ꝓ non facto debet haberi.

Equit̄ vidē de tercio. ſ. de bñficijs illꝭ q̄bus renūciari pōt ita ꝙ renūciatō īpedit ne poſſint opponi. hec autēꝫ ſunt plura. Vnū ē noua ꝯſtitutō ꝯ pluribꝫ reis debēdi q̄ dicit. ſi ſint plures rei debendi. i. plures debitores q̄ omnes ſunt idonei ⁊ ſoluēdo hñt bñficiū diuiſiōis. q: dicē p̄t q̄libet ꝙ tm̄ ꝓ ſua pte tenet̄. Ad hoc vō ꝙ q̄libꝫ teneatur inſolidū ſe obliget ⁊ dicto bñficio renūciēt. Alteꝝ ē epl'a diui adriani q̄ ē q̄dā lex dicēs ꝙ ſi ſint plures fideiuſſores q̄ ſunt idonei ſoluēdo dꝫ q̄libꝫ ꝯueniri ꝓ rata. ad hoc vō ꝙ q̄libꝫ teneat̄ īſolidū optet ꝙ renūciēt epl'e p̄dicte. Terciū ē noua ꝯſtitutō de fideiuſſoribꝫ dicēs ꝙ ſi ꝓncipalis ⁊ fideiuſſor ambo ſint idonei ⁊ ſoluēdo ꝓncipalꝭ debet ꝯueniri priꝰ q̄ʒ fideiuſſor. Ad hoc vō vt fideiuſſor ꝯueniri poſſit q̄ñcūqꝫ creditor voluerit p̄dicte ꝯſtitutiōi renūciabit. Et nō qñ plures ꝓncipales ſe ꝓncipalit̄ obligāt ⁊ īſolidū: locū hñt ibi oēs tres p̄dicte renūciatōes. ⁊ debēt poni hoc mō renūciātes nouaꝝ ꝯſtitutionū ꝯ duobꝫ reis debēdi ⁊ fideiuſſoribꝫ ⁊ epl'e diui adriani bñficio. Vnus enī ꝓ alio intercedit qñ ſe obligat vltra ptē q̄ ſe cōtingit. Quartū ē ꝯdictio indebiti q̄ dicit. ſi q̄s indebite ſoluit. vt q: nō tenebat̄ ſoluere p̄t petē illud. huic ꝯdictōi bñ renūciat̄. Quītū ē ꝯdictō ſine cā q̄ dicit ꝙ ſi q̄s ē obligatꝰ ab initio ſine cā vł ex iniuſta cā nō tenet̄ ⁊ hoc ē veꝝ niſi ꝑ ſtipulatōꝫ ſit obligatus. q: tūc bñ tenetur. ⁊ huic bñficio renūciari pōt niſi hoc fieret ꝓpter dolū. Sextū eſt exceptō doli mali. ſ. ꝙ aliq̄s dicat ſe dolo ⁊ calliditate alicꝰ inductū eē. ⁊ huic exceptōi renūciari pōt. Septimū eſt bñficiū fori qḋ ꝯpetit ſcholaribꝫ. ſcholaris enī q̄ morat̄ bononie ꝑ hoc bñficiū nō pōt ꝯueniri ſb iudice cōitatis boñ. ſi velit ponꝰ ꝯueniri corā ſuo doctore. ⁊ huic bñficio renūciari p̄t. Octauū ē bñficiū ꝯditōis incertū qḋ hꝫ locū qñ aliq̄s heres īſtitutꝰ ē rogatꝰ hereditatē vel certā eiꝰ ptē alteri reſtituē. vel qñ aliq̄s ē inſtitutus heres. ⁊ ſi ipē deceſſit ſine liberis ē ei ſubſtitutꝰ aliꝰ heres. q: ſubſtitꝰ hꝫ ius ī ipā hereditate. eo ꝙ adueniēte ꝯditōe dꝫ in eā hēditas ꝑuenire. ⁊ hoc tale fideicōmiſſuꝫ dr̄ incertū ꝯditōis q: incertū ē an heres inſtitutꝰ decedat ſine liberis. ⁊ huic cōditiōi ſubſtitutꝰ ille renūciare p̄t. Nonū ē bñficiū iuris hypothecaꝝ qḋ ꝯpetit vxori ī bonis mariti. q: oīa bona viri ſunt ei tacite obligata ꝓ dote ſua. ⁊ huic bñficio pōt vxor renūciare ⁊ viro ⁊ ꝯtrahētibꝫ cū eo. ⁊ hoc ſi certificet̄ de bñficio p̄dicto. ⁊ ei expſſe dicat̄ illud qḋ ꝯtinet̄ ī ipō. Cōpetit etiā dictū bñficiuꝫ creditori ſi bona ſui debitoris ſint ei tacite vel expſſe obligata ⁊ huic bñficio p̄t creditor renūciare. Decimū ē bñficiū velleiani ſenatuſcōſulti. ſ. ꝙ ſi mulier ꝓ alio fideiubeat. i. obliget ſe regulariter nō tenet̄. ⁊ huic bñficio mulier renūciare pōt ſi certificet̄ de eo. Ad hoc nota ꝙ qñ mulier recipit tutelaꝫ filij. vł auia tutōꝫ eiꝰ nepotis dꝫ renūciare ſecundis nuptijs.

Equit̄ videre de quarto. ſ. de bñficijs illꝭ q̄bus quo ad q̄d renūciari pōt ⁊ quo ad quid nō. ⁊ hec etiā ſunt plura. Primū eſt beneficiū redibitorie. ⁊ ꝯpetit ei qui ignorāter emit rē morboſam vel vicioſam. ex hoc bñficio pōt emptor agere ꝯtra venditorē vt reddat ſibi p̄ciū ⁊ recipiat rē ⁊ hec redibitoria cōpetit infra ſex mēſes. Scōm ē bñficiuꝫ qḋ dr̄ quātominoris. qḋ dicit. ſi q̄s emit aīal vel rē vicioſaꝫ ignorāter pōt agē ꝯtra vēditorē petēdo ptē illā p̄cij ſibi reddi quaꝫ nō dediſſet ſi viciū eiꝰ ꝑſciuiſſet. ⁊ hoc bñficiū ꝯpetit infra ānū p̄dictaꝝ aūt actionū bñficio pōt emptor renūciare. ⁊ renūciatō ꝓdeſt venditori ſi viciū ignorabat. ſi aūt illud ſciebat nec emptorē certificauit: nō ꝓdeſt renūciatō ꝓpter dolū ab eo ꝯmiſſuꝫ Terciū ē bñficiū ne q̄s vocet̄ ī ius diebꝫ feriatis. aliqñ tñ ꝯtigit ꝙ renūciari pōt ferijs ⁊ diebꝫ feriatis. ⁊ aliqñ nō. ſi eñ ſint feriati rōe meſſiū vel vindemiaꝝ pōt ipis ferijs renūciari volūtate litigātiū. ſi tñ ſint feriati ob honorem dei nō pōt.

Irca quītū nota ꝙ renūciari pōt iuri ꝓuato. ex. de ꝓuil. ſi de terra. ⁊. ff. de pac. pacti. ⁊ hoc niſi pactū ſit factū ī criminis odiū. vt ſi q̄s vēdat ancillā tali pacto ꝙ nō ꝓſtituat̄. pactū hmōi poſtea remitti nō pōt. q: factū ē ī odium criminis. ar. C. ſi mācipiuꝫ ita venerit ne ꝓſtituat̄. l. j. Renūciari aūt nō pōt iuri publico ſi ſit introductū nō tm̄ ī fauorē aliquoꝝ. ſꝫ etiā ī odiū aliquoꝝ. ſicut ē illud. ſ. ꝙ clerici nō teneant̄ r̄ndere corā iudice ſeculari. ex. de fo. ꝯpe. ſi diligēti. ꝑ totū. ⁊ illud. ſ. ꝙ clerici nō poſſit ſe ſubijcē verbꝫ alicuiꝰ layci. ex. de ſen. ex. ꝯtigit. Hec enī duo ſunt introducta ī fauorē clericoꝝ ⁊ odiū laycoꝝ q̄ nimis clericis ſunt īfeſti. ij. q. vij. laycos. Si vō ius publicū ſit introductū tm̄ ī fauorē ei renūciari pōt. Vñ renūciari pōt velleiano. q: introductū ē tm̄ ī fauorē. ſ. mulierū ff. ad vell. l. vlt. §. penꝉ. ī fi. ſꝫ nō macedoniano. q: introductū eſt non tm̄ ī fauorē. ſ. filiorūfa. ſꝫ etiā in odiū creditoꝝ. Vñ etiā poſt ſniaꝫ ex eo exceptio datur. ff. ad macedoniū. ſed ⁊ ſi pater. vel etiam nō pōt aliq̄s renūciare iuri ſuo cū ex eiꝰ renūciatione p̄iudicat̄ iuri alterius. Vñ clericus nō pōt renunciare foro ſuo. q: ex hoc p̄iudicaret epō ſuo. xj. q. j. clericū. j. ⁊ clericū. ij. hec Goff. tiꝰ de renun. ⁊ hec extra. de foro ꝯpe. c. palꝭ. ſi diligenti.

De pactis. Titulus. vj.

Oſtea cōſiderandū ē de pactis. Et primo ī generali. ſcḋo in ſpāli. ſ. de trāſactōibꝫ que ſunt quedā pacta Circa ꝓmū videndū ē ꝓmo q̄d ſit pactū. et vñ dr̄. ſcḋo de diuiſionibꝫ pactoruꝫ. tercio ad quos porrigunt̄ vires pactoꝝ. quarto ſuꝑ quibus rebus pōt quis paciſci. quinto de pactoꝝ effectu. ſexto de cōditōibus appoſitis ī cōtractibꝫ. Circa ꝓmū ſciendū ꝙ pactū ē ꝯſenſus duoꝝ vel pluriū ī idē alteri ab altero paciſcentiū dandū vel faciendū. ſi enī paciſcar tecū inuito Ticio ꝙ ipē det Petro aliq̄d pactū nullū erit. Si vō paciſcar tecū ꝙ des Ticio pactū erit. q̄ñqꝫ tñ vtile. q̄ñqꝫ inutile ad agēdū. ff. de v. ob. ſtipulatō iſta Lex tñ talē ꝯuētōꝫ pactū vocat. C. eo. ꝯ debitoꝝ. ⁊ ex. e. c. vl. Dr̄ aūt pactū a pactōe. pactō vō dr̄ a pace ⁊ actōe quaſi pacis actio. Nā q̄ paciſcunt̄ ex diuerſis ⁊ cōtrarijs motibus aīoruꝫ poſt multa ⁊ varia certamina ī vnā conſonā ſniam deducunt̄ Eſt aūt nomen pacti generale ad oīa que inter ptes agunt̄ cā cōtrahēde vel tollende obligatōnis. Pōt aūt hic notari ad maiorē euidentiā drr̄ia inter pactū. pollicitatōem. cōuentōem. ſtipulatōnem. ⁊ ꝓmiſſionē. q: pactū ē duoꝝ vel pluriū ꝯſenſus ad aliq̄d dādū vel faciēdū verbis expſſus. ita ꝙ vba ꝓmittāt̄ a promittente ⁊ ſbſequent̄ a recipiente. vt dabo tibi decē vt tu vendas mihi libꝝ. ꝛ tu rñdes placꝫ. ß ſi recipiēdo vba ꝓmittenť tunc eſſet ſtipulatio. vt Inſti. de v. ob. i ꝓn. Pollicitatio vo eſt ſolius offerētis ꝓmiſſio. oportꝫ aūt ꝙ ibi ſit ꝑſona p̄ns cui fiat pollicitatō. ff. de pac. l. j. Nomē aūt ꝯuētōis ē gnāliſſimū. nā ꝛ ſcholares i ſcholꝭ ꝛ clerici i capitulo ꝛ popul⁹ in foro ꝯuenire dicunť. vt ibidē. §. ꝯuētōis. Promiſſio vo referri pt̄ vel ad pollicitatōꝫ vl' ad nudū pactū ꝛ ſtipulatōem. ff. de edil. edicto. l. ſciendū. §. ij.

Equiť videē de ſcdo. ſ. de diuiſione pactoꝝ. Circa qd̄ ſciēdū ꝙ pactoꝝ quedā fiunt i rē. q̄dā i ꝑſonā. In rē ē pactū q̄tiens paciſcoꝛ ne petā. In ꝑſonā vo ē q̄tiēs paciſcoꝛ ne petā a ꝑſona. ff. e. l. iuriſgen. §. pactoꝝ. ꝛ l. idē. §. ꝑſonale. Itē pactoꝝ aliud ē ꝯuētū vt illud qd̄ ē ex certis vbis expſſuꝫ ꝛ ſub certa forma redactū. aliud ē tacitū vt illud qd̄ ñ ē factū ß habeť ex aliqua lege ſpāli ac ſi eēt factū vt res conductoris domus illate i illā tacite ſunt obligate pignori dño domus. Itē pactoꝝ quedā ſunt vtilia. q̄daꝫ inutilia. vtilia ſunt pacta q̄ ſunt veſtita rōne ꝑſonaꝝ ꝛ reꝝ. ꝛ q̄ fiūt iuris ordine. hoc ē ꝙ ꝑſone que paciſcunť ſe obligare poſſunt vt res ſuper quib⁹ fit pactū non ꝓhibeanť alienari a iure. ꝛ ordo iuris ſeruetur i obligatione. vt ſupra dictū ē de ꝑſonis. reb⁹ ꝛ obligationibus. Inutilia ſunt que deficiūt i aliq̄ iſtoꝝ predictorum. ꝛ hoc vt apte vel cū prediuꝫ minoris alienať. ſine decreto. ꝛ ſimilia. vel fraudulēter. Fit aūt ibi fraus multiplr̄. ꝑ de ꝑſona ad ꝑſonā. vt cū tutoꝛ emit de bonis pupilli ꝑ interpoſitā ꝑſonā ſuo tñ noīe. ſcdo de re ad rē: vt cū q̄s filiofa. nō mutuat pecuniā q2 ꝓhibeť: ſed aliā rē vt ipſe illa vēdita veať pecunia. tcīo de ꝯtcu ad ꝯtractuꝫ: vt cū vir ꝛ vxoꝛ ꝯſtāte mřimonio non donāt inuicē. q2 ꝓhibeť: ß cā donatōis vendūt. q̄rto de noīe ad nomē: vt cū ille q̄ ꝓhibeť eē p̄ſes alicui⁹ terre ſe facit eligi i defenſorē vel ꝓcuratorē. qd̄ idē eſt: mutato tñ noīe. q̄nto d̄ facto ad factū: vt cū q̄s vēdit tibi ancillā ſuā eo pacto ne ꝓſtituas eā in lupanari. tu vo poſuiſti eā in caupona vt ibi miſtret. quod ē idē q̄tuꝫ ad effectū. Itē pactū rei turpis vel pactū turpe: vel pactū impoſſibilis rei de iure vel de facto nullā obligationem īducit. vt ex. e. c. vlť. pactū aūt rei turpis ē ſi dicā. ꝓmitto tibi ꝙ interficiā talē: pactū turpe ē pactū turpiť ſiue turpi ꝯditōe de re licita factū. vt ꝓmitto tibi. x. ſolidos ſi interfeceris talē. pactū impoſſibile de iure ꝛ de facto ē ſi q̄s ꝓmittat ſolē penetre. impoſſibile de iure: ß poſſibile de facto ē: ſi q̄s ꝓmittat rē ſacram poſſibile. ß ſub ꝯditōne impoſſibile ē: ſi q̄s ꝓmittat mihi. x. ſolidos: ſi dedero ſibi ſolē. Si vo ſit pactū poſſibile de iure ꝛ d̄ facto valet. ex. e. c. ij. ꝑ totū. Si aūt poſſibile de iure ꝛ impoſſibile de facto: ſi impoſſibilitas ſit ꝑpetua ñ valet. ſi ſit tpal' valet. ſed expectať donec poſſibilitas adueniat: niſi ſit ꝯ bonos mores Itē pactū inter ꝯhentes vt dolus ꝑſteť: nō tenet. hoc eñi ē iudicio bonefidei ꝯtrū. ff. de re. iu. ꝯtr⁹. Itē pactoꝝ alia ſunt nuda. alia veſtita. nuda ſunt illa q̄ nō cōtinēt cām. nulli⁹ eñi efficacie ē alicui⁹ rei traditō ſine cā. ꝛ etiā dicuť nuda pacta illa q̄ nō veſtiunť aliquo ſex infraſcptoꝝ. ꝛ hec pacta nuda nō ſunt efficacia ad agēdū vel obligādū: licꝫ poſſint ad defēdēduꝫ. Pacta vo veſtita dicunť ſex modis. ſ. re. vbis. lr̄is. ꝯſenſu. coherētia ꝯtcus. ꝛ interuētu rei. de ꝑmis q̄tuoꝛ ſunt exēpla ſup̄ poſita ti. de obli. ar. iij. de coherētia ꝯtcus ē exempluꝫ tale. vēdidi domū ꝛ in ipſa vēditōe interuenit pactū: ꝙ ego debeā morari in ipſa domo vſqꝫ ad annū. hoc pactū ſi ꝑ ſe nudū eēt nō valēt. ß q2 veſtitū eſt coherētia ꝯtcus vel vēditōis valet. De interuētu rei tale pōt exempluꝫ poni. ꝓmiſi aliqd dare tibi: vt dares vel faceres aliud mihi. vñ ſtatim cuꝫ dedero tibi qd̄ ꝓmiſi veſtitū erit pactū ex p̄te mea. ꝛ ideo interuētu ei⁹ qd̄ dedi tibi es obligatus mihi ad dandū illud qd̄ ꝓmiſiſti mihi. vñ hmōi pacta veſtita ſunt efficacia ad obligandū ꝛ ad agendū. ꝓbať hoc Inſti. de v. ob. Itē pactoꝝ alia ſunt clara. ꝛ hec ſi ſint ſolēniter facta ſunt oīno ſuāda. Alia ſunt obſcura: vt illa q̄ pñt habē duplicē intellectū. ꝛ hec ſunt interp̄tāda ꝯ ꝓferētē. q2 i eius fuit p̄tate ea aptius ꝓferre. ff. e. l. veteribus.

Equiť videē de tercio. ſ. ad q̄s porrigūť vires pactoꝝ Circa qd̄ ſciendū ꝙ porrigunť ad ꝑſonas illas inter q̄s ſunt pacta facta regulariter. porrigunť etiā ad ꝑſonas alias i caſib⁹ aliqb⁹. vñ ꝙ dī ꝙ pacta iter alios acta aliis obeſſe nō debēt. ex. de trāſac. veniēs. circa fi. hoc veꝝ ē quādo ſunt oīno alij. obeſt eñi ꝛ ꝓdeſt pactum ꝓcuratoris dño debitoris fideiuſſoꝛi: magiſtri ſocietatis ſocietati. ꝓdeſt etiā pactuꝫ tutoris pupillo. ſerui dño. filij p̄ri. ꝛ de his oib⁹. ff. de pac. De ꝑmo mō pꝫ. l. nā ꝛ nocē. ꝛ. l. ſe. ꝛ noteť. de ſcdo. l. vlť. ꝛ de tcio. l. mgři. de q̄rto. l. tutoris. de q̄nto ꝛ ſexto. l. ſi tibi. itē ꝛ. l. ſe. Itē pactū ꝑdeceſſoris obligat ſucceſſorē. ſicut p̄ris filiuꝫ: ſi fuerit pactuꝫ vtile eccleſie. extra de ſolu. c. j. al's ſecus ē. extra de ꝑca. ca. ij. Quartū. ſ. ſup quibus non poſſumus ꝛ ſup quibus poſſumus paciſci patet ex ſupradictis in ti. de contractibus inutilibus rōne reꝝ. Nota tamē hic ꝙ multa poſſum facere ad que non poſſum me aſtringere pacto. poſſum eñi mihi aliquē heredē conſtituere: non tamē ad hoc me poſſuꝫ aſtringere pacto. Item pactum de futura ſucceſſione non tenet niſi de conſenſu eius cuius eſt hereditas. C. e. l. vlť. §. ſed nobis oēs. Itē nullus paciſci pōt de reb⁹ alteri⁹ niſi de volūtate eius vt ibidem.

Equiť videre de quinto. ſ. de effectu pactoruꝫ. Circa quod ſciendū ꝙ pactoꝝ effectus ē vt illud quod i pactuꝫ deducať obſeruet. extra eo. ca. j. ꝛ. iij. Et licꝫ ſm leges ex nudo pacto non oriať actio: vt etiā dictū ē ſup̄. ꝛ habeť. ff. e. iuriſgēnū. §. ſed cū nulla. niſi i q̄buſdā caſibus. ſm tñ ius canonicū ex nudo pacto ꝛ ſimplici verbo aliq̄s efficaciter obligať ꝛ ꝯ eum actō dať. ex. e. qualiť. Et ē ratō. q2 cū q̄s venit contra ſimplex verbū mortaliter peccat. xxij. q. j. ꝑdicādum. In ſumma igiť nota ꝙ ſeruandū ē oē pactuꝫ ſi ſit tale quod ſeruari poſſit ſine detrimēto ſalutis eterne vel ſalutis corꝑalis. ꝛ ſi ſit licitum ꝛ poſſibile. ſecus eſt ſi ſit illicitum ꝛ impoſſibile ꝛ inhoneſtum. extra. e. ca. vlť. Inde ē ꝙ ex pacto nō habet locū ſucceſſio in eccleſia dei. ex. eo. accepim⁹. nec pōt augeri cenſus. extra. e. cū clerici. pactū tñ auctoritate pape factū eſt ſeruandū. ex. eo. ca. ij. al's ſi ſit impoſſibile de iure vel de facto nō tenet: vt dictū ē ſupra. ff. de re. iu. impoſſibilium. etiā ſi interueniat iuramentū. Nota etiā ꝙ frangēti fidē nō ē fides ſeruanda: etiā ſi ſit iuramento firmata. ex. de ſymonia. dilect⁹. j. i fi. ꝛ. C. eo. cū ꝓponas. Itē pactuꝫ qd̄ ſit dolo initū non valet. extra de re. ꝑmu. cū vniuerſoꝝ. Item ſi ſit alteri captioſum. ff. de reſci. vēdi. l. ſi id qd̄. in fi. Ad hec etiā nota ꝙ pactū poſteri⁹ ꝑiudicat priori. C. eo. pacta nouiſſima. ar. ex. de cen. cū olim. Itē ꝯtcus ex ꝯuentōe ſiue pactōe legē ꝛ formā accipiūt. ff. de re. iu. §. ꝯtcus. Itē ſi i pactōe cōtractus appoſita ſit pena: ſoluta pena cōtractus nō tenet: niſi ſit dictū ꝙ pena ſoluta cōtractus maneat firmus. ff. de tranſac. q̄ fidē. Itē qñ cōtractus nō tenet: pena appoſita non tenet. extra d̄ foro compe. ſi diligēti. qñ vo ꝯtract⁹ tenet: pena tenet. ar. ex. de arbi. dilecti. ꝛ ar. ff. de ꝓcurijs. l. ij. i glo. Itē volūtates ꝯtrahentiū magis q̄ ꝯceptio vboꝝ ſunt inſpiciēde. C. q̄ res pig. obli. poſ. l. vlť. Itē qñ dubitať de intentōe ꝯhēnū: tūc forme cōtractus eſt ſtandū. extra de pig. illo nos. ß ſi ꝯſtaret de ꝯtractu ſcptura eſſet inſpicienda. C. plus va. qd̄ agiť. l. j. ꝛ. iij. ꝛ i. c. palľ. illo nos. i glo. Itē pacto priuatoꝝ iuri publico non derogať nec renūciari pōt. ex. de foro. ꝯpe. ſi diligēti. vbi dī ꝙ clerici nō pñt renunciare iuri illi. ſ. ꝙ clerici nō teneanť reſpōdere corā iudice ſeculari. q2 hoc ē introductū in fauorē totius cleri. Diſtinguit aūt Hoſ. ti. de ꝑm. ꝙ ſi ius ſit publicū auctoritate. ſ. inſtituentis: ꝛ vtilitate. ſ. cōitatis: pactis ꝑuatoꝝ tolli nō pōt. vt ſi paciſcar ne furti ꝯmittēdi noīe agā. hoc eñi ius ſcꝫ vt maleficia punianť ē ius publicū auctoritate ꝛ vtilitate. ꝛ iō ꝑ pactū tolli nō pōt. ff. de pac. ſi vnus. §. pacta. ꝛ idē ē de ſimilib⁹. Si vo ius ſit publicū auctoritate: ꝛ ꝑuatū vtilitate: vt tutele ꝛ cure: circa hāc actōem. ſ. iuxta tutelā ꝛ curā tollendas lꝫ pactū ꝛ renunciatō locum. vt. C. ꝛ. ff. de pac. in plurib⁹. l. habeť. ꝛ idē ē de ſimilibus. Ius ß publicū corrigēs vtilitatē nō cōem ß ꝑuatā ꝑ pactū tolli pōt. Iteꝫ ea que ꝓmittūť ob nimiā reuerentiā alicuius nō obligāt. vñ ſi libertus ob nimiā patroni reuerentiā ꝯſtringit ſe penali obligatōe: ſi patronū offenderet nō obligať. ff. qua reꝝ ac. nō da. l. j. §. q̄ onerande. ꝛ §. ſi onerāde. Itē oia que ꝯ bonos mores i pacto vel ſtipulatione deducunť nullius ſunt momenti. C. de inun. ſtipu. ex eo Item ſm canō. ſi ꝓmiſi nō accuſare: debeo denūciare. ſi vo ꝑnisi nō renūciare pactū ē illicitū. ex̄. e. c. vlt. i glo. Itē pacta cōuēta q̄ neq̄ȝ dolo malo neq̄ȝ ꝯ̄ leges: neq̄ȝ i quibus fraus alicui sit facta sunt ſuāda. ff. e. l. iurisgē. §. ptor ait. Itē pactum pena vallatū si sit ꝯ̄ leges siue ꝯ̄ canones nec pactum tenet nec iuramētū sup hoc pstitū. vt ibidē. §. ꝛ gnālit. Si vo sit pter leges: n̄ tenet pactū: ȝ pena tenet preter legē. eo ꝙ fiat stipulatio alteri. vn̄ si tal' stipulatō fuerit vallata pena: pena tenet: ȝ nō pactuȝ. ff. de v. obli. stipulatō ista. §. alteri. si aūt sit ſm leges: tūc tenet et pactū ꝛ pena. ita tn̄ ꝙ alteꝛ qð voluerit petet. ff. e. rescptū. §. si pacto. hec Inno. Itē si qs pmittat gnāliteꝛ alicui dicēs. qcq̄d petieris dabo tibi: i tali pmissione intelligunt̄ excepta oia illicita: ꝛ ea q̄ spāliter nō pmisisset. hec Ber. ex̄. ð homi. cū iuramēto. ar. ex̄. de iureiu. veniēs. Insup nō ꝙ pacta inita p frēs miores vel pdicatores vel alios mēdicantes cū rectoribȝ ꝑrochialiū eccl'iaꝝ sup iuribȝ ꝑrochialibȝ. puta exhibitōe sacroꝝ: oblatōnibȝ iure funerādi: ꝛ si l'ibȝ: vel sup aliis q̄buscūq̄ȝ: si facta sint p pores vel guardianos ð suoꝝ cōuētuū siue locoꝝ ꝯ̄sensu: lȝ auctās sedis ap'lice nō interuenerit. vel licētia sui gnālis plati vel capituli: sunt seruāda. dūmodo sint al's licita ꝛ honesta. li.° vj. co. q̄uis.

Equit̄ vidē de sexto. s. de ꝯ̄ditōibȝ appositis i contractibȝ. ꝛ q̄dē de conditōibȝ appositis i cōtractibus sponsaliū ꝛ matrimonij dicet̄ infra li.° viij. vbi agit̄ de spōsalibus ꝛ matrimonio. vnde hic agendū est tm̄ de conditōnibȝ appositis i ꝯ̄tractibus aliis. Circa qð nota ꝙ in ꝯ̄tcibus aliis apponi pōt ꝯ̄ditō ꝯ̄tractū ꝯ̄stituēs. vbigr̄a. dono tibi hoc si feceris aut dederis mihi illud. te ei donante vel faciente illō donatio constituit̄. ff. de cōdi. ꝛ de caus. mo. eo. q̄ inte. q̄ hēdi. q̄nq̄ȝ addi pōt conditō ꝯ̄tractū pimens seu adimēs. vbigr̄a dono vl' lego talē fundū si nō manumiseris talē seruū. statim ei donatō vel legatō tenet vel valet. sed si manumiseris adimit̄ vtrūq̄ȝ. vt ibidem. l. cum sub hac conditione.

De transactionibus. Titulus. vij.

Einde considerādū ē de trāsactōibȝ. Et pmo qd ē trāsactō. et vn̄ dr̄. scd̄o sup q̄bȝ trāsigi pōt. tercio qs est trāsactōis effect⁹. Circa pmū sciēdū ꝙ trāsactō ē de re dubia ꝛ lite incerta. nec dū finita nō gratuita pactō. ff. e. l. j. ꝙ āt dr̄. ꝛ lite incerta: ponit̄ trāsitiue. q. d. ꝛ re incerta lite. i. ꝓpter liteȝ. q: q̄diu lis pendet facit rē dubiam ꝛ incertā. Litē autē intelligo pn̄tem ꝛ futurā. quia etiā an̄ litē contestatā trāsactō fieri pōt. ff. de cōdi. inde. elegant̄ §. si qs post. Litē etiā intelligo iustā vel iniustā. C. e. l. ij. si tn̄ agens credat se iustā cāȝ foue. alioq̄n ꝯ̄. ff. de ꝯ̄di. inde. i sum. ita tn̄ ꝙ distinguat̄ inter insistentē ꝛ resistentē vt si actoꝛ p calumniā insistat: nulla fit transactō. si vo reus p calumniā resistat: tunc actō quo ad eū valet. C. e. sub ptextu. lȝ p aliā viā hoc ē p actōem de dolo vel replicatōem doli consulat actori. vt ibidem dr̄. qn̄ reus dolo inducit actorē ad transigenduȝ. Non gratuita ideo dr̄: q: transactō vllo dato vel pmisso vel retento non pcedit. extra. e. sup eo. ꝛ C. eo. transactio. Nō finita idō dr̄. q: si iudicatū eēt: nec appellari nec retractari sn̄ia possȝ. nec si dubitaret̄ de ea trāsactō non teneret. ff. e. ꝛ post rem. pōt enī esse ꝙ reus dicit condēnatus sum tibi ad decē solidos: ꝛ veꝝ ē ꝙ debeo. si tn̄ vis eē cōtētus de q̄nq̄ȝ. statī dabo. ꝛ tūc trāsactō nulla eēt. ȝ etsi iudicatū negaret pbatō tn̄ ita apta eēt vt negare nō posset adhuc idē eēt. C. de post. q̄dā. dr̄ aūt transactō q̄si actōis trāsitō. eo ꝙ q̄ trāsigit ab actōe trāsit ꝛ discedit. ꝛ ita dr̄ ꝓprie transigē actoꝛ. improprie vo reus. C. e. l. ij.

Equit̄ videre de scd̄o. s. q̄ trāsigē pn̄t. Circa qð sciēdum ꝙ transigere pn̄t oēs. compos mentis habēs liberam admistratonē. maioꝛ. xxv. annis. minores enī hic sicut alibi vel conseruant̄ illesi vel restituunt̄ i integruȝ: si fuerint adulti tutores nō habētes. Itē tutores ꝛ curatores eorū ꝛ psides ꝓuintiaꝝ ꝛ plati ecclesiaꝝ ꝛ ꝓcuratores habentes mandatū speciale: vel etiā generale cū libera admistratōe. Itē dati i rē suā. ff. de ꝓcura. mādato. Itē capitulū trāsigē nō pōt vacante sede. ar. extra. ne se. va. ca. ij. ꝛ. iij. Itē platus trāsigē nō pōt i cā eccl'ie sine ꝯ̄sensu capl'i. ex̄. e. s. de trāsac. ꝯ̄tigit. sicē nec pōt aliēare. x. q. ij. §. hoc ius. Si vo hēat l'ras ð rato a capl'o suo. s. ꝯ̄tinētes simpl'r ꝙ qcq̄d sup tali negocio fecerit ratū hēbit transigē pōt. vt i. c. iij. i tex. ꝛ i glo. Et qð dr̄ ibi ꝙ si trāsactō fuerit seruata aliq̄t ānis: capl'm eā reuocare nō posit ac si i eā n̄ ꝯ̄senserit. hoc idō dr̄. q: si trāsactō fiat ſm formā iuris: pt rescindi īfra q̄driēniuȝ: si eccl'ia se lesaȝ pbauerit. ex̄. de resti. i inte. reqsiuit. al's nō pt venire ꝯ̄ trāsactōeȝ: etiā statī ex q̄ ꝯ̄sensit. C. e. q̄uis. Et ſm hoc supple marle. q: idē eēt si ſuata nō fuiss̄. sic exponit glo. ber. Ponit̄ etiā ibi alia expositio quā omitto. Nō etiā ꝙ si trāsactō ꝛ ꝯ̄positō facta int̄ psonas aliq̄s p supioꝛē. s. ordinariū ꝯ̄firme. i. a pncipio ē real' ꝛ ꝑpetua. al's ē psonal'. vn̄ nō durat nisi q̄diu viuit ille q̄ trāsegit. Ille tn̄ q̄ trāsegit eā reuocare nō pōt. ex̄. e. veniēs. in tex. ꝛ i glo. Cōfirmatō tn̄ pape transactōȝ q̄ q̄tuȝ ad psonas erat psonalis facit realē. si papa hoc faciat ex certa sc̄ia: qui etiā facē pōt ꝙ illa q̄ nulla ē sit aliq̄. xvj. q. j. c. si. quod ē mai⁹. hec Ber. Eps vo ꝛ alij inferiores n̄ pn̄t imutare nāīm rei. ꝛ ideo si trāsactō ē psonal' psonalē ꝯ̄firmat. si real' realē. ita videtur q̄busdā. Itē qn̄ trāsactō vel pactū ab initio nō valuit: p pape ꝯ̄firmatōȝ vigorē sumit. ex̄. e. c. ij. i tex. ꝛ glo.

Equit̄ videre de tercio. s. sup q̄bȝ transigi pōt. Circa qð sciendū ꝙ trāsigi pōt i omībȝ ciuilibȝ. C. e. cās. in criminibus aūt interuenire pōt transactō in his que penā irrogant sanguinis. C. e. transigere. ꝛ. ij. q. iij. §. notādū quoq̄ȝ est ꝙ sicut in v. in omnibus. actoꝛ tamen tunc incidit i turpillianū. ff. ad turpili. se. cō. l. ab accusatōne. ȝ hoc nihil ad reū cui ignoscit̄: si tali mō redimat sanguinē suū. ff. de bo. eorū q̄ an̄ sn̄iaȝ sc̄. l. j. hoc tn̄ fallit i adulterio. vt i. l. pal'. trāsigē. qð tn̄ videt̄ hodie correctū i aut. vt nulli iudicū. §. adulteriū. vel forte obtinet spāliter i marito. vel veri⁹ nō trāsigit̄ ibi de re dubia vel lite icerta. ȝ recōciliat̄ ꝯ̄iuncta. In crimibȝ vo q̄ nō irrogāt penā sanguis nō pōt fieri trāsactō: ȝ fit q̄uita pactō vel remissio. ff. de iure fisci. l. i fisc. Et idē de adulterio pt dici. Si aūt re⁹ data pecunia trāsigat cū actoꝛe: trāsactō nulla ē. ꝛ re⁹ habet̄ p ꝯ̄fesso. ff. de pnaricato. in oībȝ. ꝛ i dicto. §. pnotato notādū. v. i oībus. hoc aūt fallit i crimie falsi. C. e. transigē. Scd̄m tn̄ canones cū nullū crimen irroget penā sanguis. xxiij. q. viij. his a q̄bȝ. ꝛ ex̄. ne cle. vel mo. sn̄iaȝ. i pn. i nullo ḡ crimie trāsigit̄. Itē i alimētis nō trāsigit̄ nisi cū decreto ptoris: qð nec alter mādare pt: inq̄rit tn̄ ptoꝛ de cā. de mō ꝛ de psonis: si tn̄ alimēta sint futura ꝛ debita ex voluntate vltia vel donatōe mortis cā. vel si aliquod horum defuerit trāsactō non tenebit. In casu tamen non requirit̄ ptoꝛ. s. cū alimētarius conditionē suā meliorat. C. eo. de alimētis. Itē in controuersiis pcrescentibus ex testamento nō pōt transigi nisi inspectis vbis testamēti. ff. e. l. nō ē ferēdus. Itē trāsigitur sup seruili vel ascripticia ꝯ̄ditōe. ff. e. l. fi. Itē nō transigit̄ i actōibȝ famosis descendentibus ex maleficio: vt in actione furti ꝛ bonoꝝ raptorum. iniuriaꝝ. secus est in actionibus descendentibus ex contractu: vt in actione mandati. tutele et depositi. ff. de his q̄ no. infa. l. furti. §. pactum. ꝛ. l. in actionibus. In spūalibus autē non pōt transigi. s. vt detur aliquod temporale p spūali. q: hoc symoniacū esset. extra. eo. cōstitutus. imo si aliq̄ litigēt sup bn̄ficio nō pn̄t transigere. ita. s. ꝙ vn⁹ expēsas i lite factas soluat. ꝛ alter liti cedat. ex̄. de pac. cū pdem. pōt tn̄ in eis amicabilis ꝯ̄positō fieri. ex̄. eo. sup eo. Scd̄m tn̄ Goff. i sum. eo. ti.° ꝛ ex̄. e. c. ij. ꝛ Host. si tp̄ale det̄ p spūali auctoritate iudicis siue supioris p bono pacis: expiat̄ viciū symonie. extra. de pben. nisi essent. tn̄ Bern. videt̄ ibidē sentire ꝯ̄riuum dicens ꝙ si papa nō tolerasset ꝯ̄positōȝ ibi factā: auctoritas iudicis non sufficiebat. q: hoc de iure nō poterant. vn̄ dicit ibi papa. Nos eā hoc adhibito moderamine toleramus. ꝛ ad tempus tn̄. vt sequitur ibidem. Potest tamē fieri trāsactō i spūalibus vt detur spūale p spūali. sicut dicimus i ꝑmutatione. ex̄. de rerū p. ad q̄nes. in tex. et glo. ꝛ Inno. extra. e. statuim⁹. Distiguūt tn̄ q̄daȝ ꝙ dare spūale p spūali eiusdē generis ē licitū. vn̄ pōt fieri transactio talis. s. ꝙ vnus accipiat decimas in vna parochia ꝛ alter in alia. vel vnus beneficiuȝ vnū ꝛ alius aliud cū ꝯ̄sensu episcopi. sicut fit in ꝑmutatōne. dare vo spirituale pro spirituali alterius generis est illicitū: vt beneficium p iure patronat⁹. ꝛ dicūt q̄dā ꝙ hoc Ber. innuit. c. sup eo. i suis excep'.

Itē tranſigi non pōt ſup iniuria illata ſine iudicis auctoritate. ff. qui. no. infa. l. furti. Itē nec ī iurepatronatus cū ſit ſpūale. extra. e. p̄terea. j. Itē nec ī iure ſubiectōis ſpūal'. ex͂. e. p̄terea. ij. gratis tn̄ remitti pōt. ex͂. de pūil'. cū oli. Epūs vo poteſt ī remiſſione reſtituere cenſum ſibi ī recognitōnem dominij ſoluendū. ex͂. ꝺ cenſibus. oīs aīa. vel ad pcepte libertatis iudidicium. ex͂ de pūil'. recepimus. venit autem ī generalē remiſſionem remiſſio oīm temporaliū. nō autez viſitatō nec pcuratō extra de dona. paſtoralis. nec cathedraticū. vt ibidez. vnde nec iuriſdictō. xvj. q. ij. viſis. in fi. nec reuerentia. C. de bo. li. l. vlt. Sed ⁊ ſm Guil'. ex͂. eo. preterea quarto loco. ⁊ Hoſt. nō tenet facta tranſactō etiā ī ſubiectōe temporali que ē inter dn̄m ⁊ ſuū niſi ſit dubiū vtꝝ ſit ſeruus ille de quo queriť. C. e. interpoſitas. hoña͂d⁹ tn̄ ē dn̄s ſeruare pactū. C. de liberali cā. cū affirmes. in tex. ⁊ glo. Quid ſi ſup eccleſia agať. nunquid trāſigi poterit? Rn̄deo q̄ nō. ex͂. e. conſtitutus. qđ intelligitur qn̄ agiť de eccleſia tanq̄ de titulo ſiue beneficio eccleſiaſtico. ex͂. eo. ſup eo. Si tn̄ duo epi vel duo monaſteria agant de eccleſia ɔtendentes de ꝓprietate eius vel de ꝓprietate alicuius predij. vt xvj. q. iij. inter memoratos. tunc tranſactō locū habet ſicut et ꝑmutatō. dū tn̄ non deť temporale p ſpūali. ex͂ de re. ꝑmu. ad qōnes. puta q̄ vn⁹ habeat vnā eccleſiā ⁊ alter aliaz. vel vnus habeat aliqua ſpūalia in vna eccleſia ⁊ alter in alia. hec Gof. ⁊ Ber. in ca͂ ſup eo. ⁊ idē Inno. ex͂. e. c. ſtatuimus. Nō inſup q̄ q̄dā ſunt ī quibꝫ nec cōpoſitō nec diſpēſatō nec trāſactō locū hꝫ: vt q̄ vir dimittat vxorē ⁊ aliā ſubducat. q̄ monach⁹ ex̄ns monachus ꝓpriū habeat. q̄ ſubiectus ſupiori ī licitis et honeſtis nō obediat ⁊ ī ſimilibꝫ. extra. e. c. fi.

Sequiť vidē de q̄rto. ſ. de trāſactōis effectu. Circa qđ ſciendū q̄ trāſactōis effect⁹ ē vt oē inſtrm ꝑtinens ad cām ſup q̄ ē tranſactū. ⁊ q̄cq̄d aliud ē qđ opē ꝓbꝫ ferre pōt. ſit oīno caſſuz. ⁊ ſola trāſactō robur obtineat ꝑpetuū. ex͂. e. c. j. hoc ē verū ſm glo. niſi dolo tal' trāſactō ſit extorta qꝛ tūc nō valet. C. e. ſub p̄textu. ille tn̄ q̄ dolū adhibuit eā reuocare non pōt. vn̄ licet poſtea inſtra repiantᷣ: nō tn̄ lis reſtaurabiť. C. de trāſac. l. ij. ⁊ ex͂. de feu. ⁊ re. m. c. iñ mōaſteriū. et caſ⁹ ſe. hec Ber. Itē tranſactō pena vallata manet in firmitate ſua etiā ſoluta pena. ff. de trāſac. q̄ fidē. Itē trāſactō tenet: etiam ſi trāſigēs decipiať vltra dimidiū iuſti p̄cij. qꝛ magnū cōmodū ē a lite recedē. ff. ad trebel'. luci⁹. §. fi. ⁊ ex͂ de em. ⁊ vē. cū cā. vbi plura de hoc ī glo. ſi tn̄ trāſactō inita fuerit ex falſo inſtrō. licet interuenerit iuramentū: retractari dꝫ q̄tū ad illud qđ fuerit cōpoſitū ex inſtrumēto falſo alijs manentibꝫ firmis. C. e. l. penl'. Itē ex eo dať exceptō ī oīa eo de quo fuerit actū ⁊ tranſactuz. vn̄ ſi fuerit generalis petitō ⁊ gn̄alis trāſactō. in omnibus obſtabit exceptō. C. e. ſub p̄textu. niſi reus occultauerit dolo ſpeciem de qua deceptus eſt actor. ff. de pac. tres fratres. Si vo ſit generalis petitō ⁊ de ſpecie facta tranſactō. tn̄ in illa ſpecie nocet exceptō. Et idem ē ſi ſit ſpecialis petitō ⁊ general' q̄tū ad vba trāſactō. ff. e. cū acquiana. ⁊ l. q̄ cum tutoribus. §. fi. Et idem eſt multofortius ſi vtraq̄ ſpecialis fuerit. ff. de pac. ſi vnus. §. pacta. Si vo petitō ſit indefinita: ſic quecunq̄ tranſactō ſequatur non obſtat niſi in ſpeciebus ī iudicium deductis. C. e. ſi ex falſis. Et hic ē effectus trāſactōis ex parte rei. Ex parte vo actoris non datur actō de tranſactione. vt illud detur vel fiat quod conuenit dari vel fieri vt recederetur a lite. qꝛ redire pōt ad veterē actōnem. Et ſi opponať exceptō ex tranſactōne replicabit actor q̄ fides non debet ei ſeruari qui vult ɔtra pacta verſari. C. e. ſiue apud acta. ⁊ extra de iureiur. ꝑueniť. ij. Si autem actori non ſupeſt actō vetus datur ei conditio ob cauſam contra reum: vt ſe reponat ad primam obligatōem. ff. de condi. cā data. ſi quis. Vel datur actori actō p̄ſcriptis verbis ad intereſſe. qꝛ eſt cōtractus do vt des. vt hoc remittere ſit dare. ff. de p̄ſcrip. ver. ob eam cām. de dolo autez non agit actor. qꝛ ad tranſigendū dolus non fuit. licet ex poſtfacto reus dolo quidem nō ſeruauerit. ff. de dolo. l. ij. §. ſi qs. Si autem actor ad tranſigendum dolo inductus fuiſſet: de dolo aget. C. e. l. actōne.

De emptione ⁊ venditione.

Titulus .viij.

Poſtea cōſiderandū ē de ɔtractibꝫ ī ſpāli. Et p̄⁹ de emptione ⁊ vēditōe. Circa qđ vidēdū p̄⁹ de arris q̄ ſolēt dari vt ī pluribꝫ an̄ vēditōz. ſcđo qđ ē vēditō ⁊ emptō. tercio de vēditōis diuiſiōe. q̄rto de q̄ ꝗlibet vēditō ꝑficiať. q̄nto ad quē ſpectet piculū rei vēdite. ſexto ad qđ teneť vēditor emptori. ⁊ de actōe vtri⁹ꝫ aluiꝫ vt faciat qđ debet. ſeptimo de impedimēto ꝓſtito ɔtractui p errorē. dolū vel deceptōem. octauo qđ iuris de pōderibꝫ vel menſuris falſis. nono de caſibus ī quibus cogiť qs vēdere rē ſuā. decimo de negociatōnibus ſiue mercantōibꝫ q̄ ɔſiſtūt ī vendendo vel emendo. vndecimo de quibuſdā caſibus dubitabilibus circa materiā iſtam. duodecimo de monopolijs. Circa p̄mū videndū eſt quid ſit datō arraꝝ: ⁊ quid operetur: ⁊ que ſit pena arrarum. Circa p̄mū ſciēdū q̄ donatō arraꝝ ē argumentū emptōis ⁊ venditōis contracte. vn̄ bn̄ poteſt emptio ⁊ venditio contrahi ſine arra. ſed p eam fit euidentius inter ementē et vendentē de precio cōmiſſo. ff. de cōtrahē. emp. qđ ſepe. in p̄n. Si etiā interuenerit arra nihilominus poteſt vterq̄ recedere ab emptōne vel venditōe: licet penitēs penā arraruz incurrat niſi illud quod ē datum loco precij vel partis p̄cij interueniat vt qꝛ dicat emptor. do hoc nomie arre ⁊ p parte ſolutōis precij. tūc em̄ altero eoꝝ inuito non recedeť a ɔtractu vēditōis. quia cum p̄ciuz vel pars precij ſit ſoluta res deſinit eſſe integra. qđ non fieret ſi nomine tm̄ arre datū eſſet. hoc ꝓbat. C. qn̄ li. ab emp. rece. l. ij. arre em̄ non precia ſed pignora dicunť. Operatur aūt datio arrarum vt partes contractū ꝑficiant metu pene arre. Arre aūt pena eſt vt. ſ. ea interueniēte ſi p emptorē ipſū dantem ſteterit quominus impleať perdit quod dedit. Si vo ſteterit p venditorem arram recipientē reſtituere cogiť dupliciter. id eſt illud quod recepit ⁊ tn̄ de ſuo: ſiue venditō ſit celebrata ī ſcriptis ſiue ſine ſcriptis. vt Inſti. de emp. ⁊ ven. §. ī his autem. ⁊ nihilominus ſm Bulg. ⁊ Io. aget ad intereſſe. ſꝫ ſm Mar. ⁊ Accur. ſatis eſt q̄ amittanť arre. ſm vo Hoſt. ſi arra detur p arra ⁊ p ſolutione vera eſt ſententia p̄ma. ſi autem tm̄ p arra vera eſt ſecunda. Sꝫ nunq̄d idē ē de pignoribus datis. ſ. q̄ is p quē ſteterit ꝑdat pign⁹? Rn̄ſ q̄ ſic. q̄a arre vt dictū eſt pignora ſunt. ⁊ ſimiliť p datōez pignoris res non deſinit eſſe integra. Et hoc intelligo ſi illud quod eſt datuz ſit pignus ſimpliciter ⁊ ineſtimatū. ſi vo eſtimatū ſit ⁊ adiectuz q̄ cedat p arra ⁊ ſolutōe: tūc res deſinit eſſe integra ſicut dictum ē. ſ. de arra. ar. C. de reſcin. ven. p̄cij.

Sequiť vidē de ſcđo. ſ. qđ ē vēditō ⁊ emptō. Circa qđ ſciendū q̄ venditio ē alicui⁹ rei p certo p̄cio datō. Et emptio ē alicui⁹ rei p certo p̄cio acceptō. Et ſic colligiť q̄ ī hoc contractu debent eſſe duo. ſ. res ⁊ p̄ciū. Res q̄dem ex parte vendētis. ⁊ ɔplectiť hoc nomē rei tā corporalia. ſ. que de ſui natura p̄nt tangi. vt fundus. veſtis ⁊ ſimilia. q̄ī icorporalia vt iura ⁊ actōes. tā p̄ſētia vt que iā ſunt ī rerꝫ natura. q̄ futura vt que non ſunt ſed futura ſperanť. vt futuri fructus: ancille ⁊ iumēti partus. tā demonſtratiua ad oculū vt q̄ ſubiacēt ſenſui viſus ⁊ tactus. q̄ demonſtratiua ad intellectum vt que ꝑcipiunť ſolo intellectu. vt ē dimidia vel tercia pars fundi ꝓ indiuiſo. Et ſic res omnes vendi poſſunt: dūmodo ſint tales q̄ ſup his ɔtrahi poſſit. ſunt em̄ alique res ſup q̄bus ɔtrahi nō pōt vt habitū ē. ſ. de cōtractibꝫ inutilibꝫ rōe reꝝ. Ex parte vo emētis debet interuenire p̄cium verū ⁊ certū ⁊ ɔſiſtens ī pecunia annumerata verꝫ dico. i. vero aīo debet ſolui. nō ſimulatū qꝛ ſi p̄cium apponať imaginarie vel p ſimulatōem nulla ē vēditō. debet etiam p̄cium eē certū quātitate. ſ. certā cōtinēs q̄titatez. vt. x. vel. xij. ſolidō. vt Inſti. e. §. p̄ciū aūt. Et debet eſſe quantitas illa pecunie numerabilis. qꝛ precium in ſola pecunia ɔſiſtit. aliter nō eēt venditō ſꝫ ꝑmutatō vel alius ɔtractus Inoīatus. vt Inſti. e. §. p̄ciū. Ad hoc nō q̄ p̄ciū nō debꝫ nec pōt ɔferri ī arbitriū alicui⁹ ɔtrahentiuz. vt dicať. vēdo tibi quanti voluero vel quanti volueris. qꝛ nulla eēt vēditō. vt. C. de cōtrahē. emp. ī vendentis. tn̄ ſi precium vel etiaz rei que emitur vel augmentū vel diminutō ī alteri⁹ ꝑſone tercie arbitriū ɔferať: tunc ſi ille tercius noīatus fuerit ⁊ p̄cium arbitreť. tenet vēditō. ſi tn̄ ille nūq̄ arbitreť ad arbitriū bōi viri. i. iudicis re curratur. ff. ꝺ ver. ob. continuus. §. cum ita. ⁊ habet hoc locū in contractibus bonefidei ⁊ i contractibus ſtricti iuris. vt. ff. de operis li. ſi libertus. Si vº nihil arbitretur non tenet venditō: nec ad alterius arbitriuȝ recurritur. vt. C. de contrahē. emp. l. vlt.

Equitur videre de tercio. ſ. de diuiſione venditionis. Circa quod ſciendum ꝙ venditionum quedam dicūtur fieri in ſcriptis. quedam ſine ſcriptis. Dicitur autem venditio ⁊ quilibet alius contractus fieri in ſcriptis quādo in cōtractu vel ante partes conueniunt vt inde ſcriptura fiat. Sine ſcriptis vº dicitur quando non agitur inter partes vt inde fiat ſcriptura. etſi etiam poſtea fiat ad cautelam: tamē exquo non fuit actum hoc ab initio dicitur fieri ſine ſcripto. ⁊ multomagis poſtea ſi fiat nulla ſcriptura ſicut i vēditionibus rerum exiſtentium i numero. pondere ⁊ mēſura. In vēditiōe eñ talium non ſolent fieri inſtrumēta.

Equitur videre de quarto. ſcȝ quomodo quelibet vēditō perficiatur. Circa quod ſciendum ꝙ venditio illa que fit ſine ſcriptis ſolo cōſenſu partiū de precio et de re pficit̄. ex hoc eñ cogit̄ ⁊ venditoꝛ rem tradere vel intereſſe pſtare. vt. ff. de ac. emp. l. j. ⁊ emptoꝛ p̄ciuȝ ſoluere. vt ibidem. l. iulianus. §. offerri. venditō vº que fit i ſcriptis requirit ⁊ cōſenſum ⁊ finale ipſius ſcripture complementuȝ. quod tunc eſſe factum intelligo qñ ſolēnis ſtipulatō ē ſup illo cōtractu celebrata: ⁊ teſtibꝫ adhibitis factū ē mandatū a notario ꝙ vtraqꝫ parte p̄ñte ſcribat. vt. C. de fi. inſtru. cōtractus. ⁊ añq̄ iſta ſint facta q̄libet pars recedere pōt a ꝯtractu: ⁊ neuter agere poteſt vt ibidem. Si tamē vēditoꝛ añq̄ p̄dicta ſint completa rem tradat: bñ trāſfert dominiū. ſꝫ ⁊ agere pōt ad rē recuperandā niſi precium ſoluatur. C. de reȝ ꝑmu. rebꝫ.

Equitur videre de quinto. ſcȝ ad quem ſpectet periculum rei vendite. Circa quod ſciendum ꝙ ſi venditio fiat pure ſine ſcriptis ꝺ re certe ſpeciei que deguſtatōȝ non exigit: oīe periculum rei empte ſpectat ad emptorem etiam ſi res non ſit emptori tradita. Inſti. e. §. cum autem. preter caſum publicationis: niſi pactum culpa vel mora interueniat. pure ideo dixi. quia ſi venditio eſſet conditionalis ante conditionis euentum periculum immineret ad venditorē: ſed deterioratō ad emptoreȝ. vt. ff. de ꝑicu. ⁊ com. rei ven. l. illud. ideo autē dixi ſine ſcriptis. quia ſi fiat i ſcriptis periculum ſpectat ad vēditoreȝ añq̄ ſcriptura ꝑficiatur. vt. C. de fide iſtru. contractus. Ideo vº certe dicitur. quia ſi ſub alternatione fiat emptio diuerſarum rerum periculum primi ꝑtinet ad venditorem: vt ſi tibi vendam ſtichum vel titiū: ꝑiculum p̄mi ꝑtinet ad venditorem: ꝑiculum ſecundi ad emptorē. vnde ſi ſtichus obijt dabit̄ titius. vt. ff. e. ſi i emptiōne. §. ſi emptō. Ideo aūt dixi ſpeciei q: ſi fiat venditō in genē ꝑiculuȝ ꝑtinet ad emptorē. vt cū vendo hominē ⁊ nō dico quē. q: quod debet̄ i genere nō pōt ꝑire. C. ſi certū pe. incendiū. Quid ſi vendam incertū de certis. vt vnū de ſeruis meis vel qnqꝫ corbes ex hoc dolio: ⁊ omnes pereant? Reſpōdet Hoſt. ꝙ emptoꝛ repetet p̄cium. ſi dedit. q: ſine cauſa ē apud me: ⁊ ſi nō dedit habet exceptionem. ⁊ ſic nō pertinet ad eum ꝑiculum. Ideo aūt dixi que deguſtatōem nō exigit. q: ſi ſit res que deguſtatōem deſideret. vt vinū. zinziber. ⁊ hmōi: ⁊ vendat̄ i ſpecie poſt deguſtatiōem nō ante perit et deteriorat̄ emptori. Si vº vēdat̄ i genē: tunc ſunt duo neceſſaria vt pereat ⁊ deterioret̄ emptori. ſ. deguſtatio ⁊ cōmēſuratō ſiue pōderatō. ⁊ hoc ſm Io. bul. et Placē. ſꝫ Azo dixit ꝙ de vino ē ſpeciale: vt ſtatim facta venditōe i ſpecie etiā añ deguſtatōem pereat ⁊ deterioretur emptori. ff. e. ꝙ ſepe. §. in his. Item ꝑiculum publicum ꝑtinet ad venditorem. vt. ff. loca. ⁊ conduc. ſi fundus. Item ſi ſit incertum pactuȝ ꝙ periculū reſpiciat venditorē: nō ꝑtinet emptori ſiue de caſu fortuito dictū eēt ſpecialit̄ ſm Bul. ſiue gnālit̄ ſm Mar. Idē ē ſi vēditoꝛ fuerit in culpa vel dolo ꝙ res ꝑeat vl' deterioretur. Idem etiam ē ſi venditoꝛ fuerit in mora. q: periculuȝ ſpectat ad moroſum etiā ſi res erat ꝑitura penes aliū ſm Io. ⁊ azo. ſꝫ Mar. dicit ꝯtrariuȝ. vltima vº mora ſemꝑ nocet illi qui facit eam. ff. de ꝑi. ⁊ com. rei ven. illud. hec Inſti. e. §. cum autē in glo. Et Hoſt. addit ꝙ ſi calliditas interueniat ex parte venditoris. ſcȝ quia bonitatem duraturam affirmauit. vel etiā ſciuit non duraturaȝ ⁊ tacuit. imputatur ei. ff. de peri. ⁊ com. rei ven. ſi quis vina. Item ſicut periculum pertinet ad emptoreȝ ita ⁊ commodum. ff. de reg. iu. ſm naturam. ⁊ ideo quod per alluuioneȝ accreſcit ⁊ fructus ⁊ partus rei vendite ſpectat ad emptorem. C. de ac. emp. ⁊ ven. l. fructus poſt. ⁊ l. penl'. Itē ⁊ actiōes ei ſunt credende. ff. de ac. emp. ⁊ ven. l. iulianus. §. ſi fructibus. Quid ſi res vendita apud venditorem ſit furto ſublata? Reſpōdeo. aut inter eos cōuenit de cuſtodia. ⁊ tūc dāmnū erit ipſius venditoris. aut nō conuenit. ⁊ tunc ſufficere debet ꝙ venditoꝛ talem cuſtodiā adhibuerit qualem bonus paterfamilias adhibet rebus ſuis. quod ſi fecerit i nullo tenet̄ ff. e. ꝙ ſepe. §. ſi res.

Equit̄ videre de ſexto. ſ. ad q̄d tenet̄ vēditoꝛ emptori ⁊ ecōuerſo. Circa qd̄ ſciendum ꝙ venditoꝛ tenet̄ rem tradere ita ꝙ emptoꝛ habeat vacuā poſſeſſionem: hoc eſt ita ꝙ emptoꝛ ſit potioꝛ i poſſeſſiōe ita ꝙ ab ea nō poſſit aduocari. nā ſi q̄s eam aduocauerit ꝑinde ē ac ſi tradita non fuiſſet. vt. ff. de ac. em. ⁊ vē. l. j. §. j. hec aūt traditō facit emptorē dñm ſi venditoꝛ erat dñs. ſi vº non erat dominus obligat̄ nomine euictiōis: dummō p̄ciū ſit ſolutū vel eodē noīe ſatiſfactum. vt ibidē. ff. de ac. em. ⁊ vē. l. exempto. §. j. Si vº venditoꝛ nolit rē tradere tenetur ad intereſſe. vt ibidē. l. j. Sed nūq̄d manu militari ab inuito vēditore res vēdita poterit extorqueri? Rñ: hoc viſuȝ ē dño Mar. ꝙ ſic ꝑ legē. ff. ꝺ rei vē. l. q̄ reſtituere. Sed ſm Hoſ. ar. cōtra ꝑ legē. C. de ac. emp. ⁊ ven. emptoꝛ. Rñ° j. Debet eñ. prius p̄cium offerre q̄ vēditoꝛ rē tradere. quinimo i venditōne non transfertur dominiuȝ etiam re tradita niſi precium ſit ſolutum vl' al's ſatiſfactū. ſec° ē de ꝑmutatōe ⁊ alijs cōtractibus. hoc dico niſi vēditoꝛ fuerit ſecutus fideȝ emptoris. Inſti. de reȝ diui. §. ꝑ traditōem. ⁊ §. vendite. Si vº neuter fidē habeat de altero p̄cium ⁊ res deponat̄ apud ſequeſtꝝ. ff. de ſolu. l. ſi ſoluturus. hec Ber. extra ꝺ ſymo. intantū. vnde emptoꝛ agere nō pōt ex empto añq̄ ſoluat vel offerat p̄ciū venditori. vt in. §. vēdite. Notādū aūt ꝙ ſi q̄s mādauit tribus de re ſua vēdenda ⁊ vnꝰ eoꝝ emat vēditō nō valet ⁊ reuocari pōt. q: videt̄ mandatū vt alij vēdant ff. e. nō licet. hec Ber. i queſtōibus. Itē ſi vēdo tibi alternatī rem illā vel illā habeo optionē nō tu. niſi ſit aliter dictum. ff. e. ſi ita diſtrahat̄. hec Azo. Itē ſi vēdidero tibi bibliothecam id ē armariū libroꝝ hac cōditione. ſ. ſi poteris habē locū in q̄ eam ponas: ⁊ ꝑ te ſteterit quominus locū habeas agē poſſum contra te ex vēdito quaſi completa conditōne: cū ꝑ te ſtet quominus compleat̄. ff. e. l. cum ab eo. ⁊ l. labeo ſcribit. ſi mihi. Itē qñ contractꝰ ſit ſic. ſ. vt liceat emptori a cōtractu diſcedere ſi emptio diſpliceat. tūc vſqꝫ ad. xl. dies ⁊ non vltra emptor diſcedere poteſt. niſi decens ſit ꝙ quādocūqꝫ velit diſcedē poſſit. ff. de edil. edic. ꝙ ſi nolit. ⁊ extra. de pigno. illo i glo. Item ſi quis prediū emerit cui aqueductus debetur ius aque ſic ad emptorem ꝑtinet etiam ſi non ſit dictum ſicut ⁊ ipſe fiſtule ꝑ quas aqua ipſa ducit̄: licet ſint extra edes. ⁊ hoc ē rōe acceſſionis. ff. e. ſi aqueductus. Itē ſi quis p̄dia vendiderit hac cōditione. ſ. vt emptoꝛ ſatiſfaciat reipublice: ſi emptoꝛ non ſatiſfecerit non ideo ꝯtractus caſſatur: ſed vēditoꝛ agere pōt ad intereſſe vt fiat quod conuenit. C. de reſcin. ven. ea conditione. Itē ſi vinum quod eſt i dolio ſit vēditū: hoc videt̄ actū. ſcȝ vt expediat̄ doliū competēti tp̄e ꝓpter nouā vindemiā. vnde venditoꝛ illꝰ non ante habebit doliū expeditum q̄ emptoꝛ euacuet ipſum: niſi vindemia ſuꝑueniat: vel niſi vēditoꝛ ſit vini mercator qui cōſueuit emere ⁊ reuēdere vinū. ff. de peri. et cōmo. rei ven. l. j. §. vlt. hec Hoſ. Vñ ſi emptoꝛ nolit accipe pōt vēditoꝛ mēſurare ⁊ effundere corā teſtibus: ſi vaſa ſint neceſſaria ſibi ſm Hoſt. Itē ſi res ſit vendita duobꝫ potioꝛ eſt ſecundus ſi p̄mo ſibi tradat̄. ⁊ idē ē de donatione. C. de rei vē. quotiens. niſi p̄mus emptoꝛ emiſſet nomie eccleſie. hoc eñ ē ſpeciale ꝙ dominiū acq̄rit̄ ſine traditōe. ar. extra. de cōſue. ex l̄ris. ⁊ expſſe. C. de ſac. ſan. ec. vt inī diuinū publicūqꝫ. Et etiam ſi ſecundus emerit noīe eccl'ie p̄fert̄ primo. ff. de ꝓcu. in cauſe. ſꝫ venditoꝛ tenet̄ crimine ſtellionatꝰ. vt pꝫ ad. l. cornel'. de falſis. l. j. ⁊. ff. de cri. ſtel. l. iij. Item licet res ſit empta mea pecunia: nō ideo ſit mea niſi ematur nomine meo. C. de rei vē. ſi ex ea. Fallit autē hoc i re empta de pecunia eccleſie. ar. extra. de pecu. cle. c. ij. ⁊ c. penul. vel de pecunia militis vel pupilli. vel minoris vel data coniugi. C. de rei ven. ſi vt ꝓponis. et

C. arbi. tu. l. iij. ⁊ ff. de dona. inter vir ⁊ vxo. l. vxor marito. vel de pecunia vſuraria. extra de vſu. cū tu. i. §. ſi. ſm̄ q̄ſdaꝫ. de quo dic vt infra ti. de vſu. ar. de penis vſurarioꝝ. Inſuper nota ꝙ de re vendita euicta agit emptor de euictiōe. hoc tamen fallit in multis caſibus. ſ. ſi emptor ſuper re vendita impetitus non nunciat venditori vel fideiuſſori: ſi venditor ſit abſens: vel ſi emptor contumaciter abſuit tempore ſententie: vel ſi propter iniuriam ſuaꝫ contra eum lata fuit ſententia. ex. e. ca. vlt. vel ſi non tempeſtiue denunciet ſꝫ iam ꝓpe ſententiam. vt. ff. de euic. ſi rem quam. §. vlt. niſi ſit ī cōtractu remiſſa neceſſitas nūciandi. vt. ff. de euic. l. vlt. Sūt etiā ⁊ alij caſus ī quibus emptor nō agit de euictiōe. ſ. ſi cōpromiſit ⁊ ſententiam ꝯtrariā reportauit. vt. ff. de euic. ſi dictum. §. ſi ī arbitꝝ ꝯpmiſero. Itē ſi ſua culpa poſſeſſionē amiſit vt ibidē. l. ſi rem quā. §. ſi duple. Itē ſi habuerit rē ꝓ derelicta. vt ibidē. l. ſi ſecutū ē. Itē ſi ancillā emptā ꝓſtituat. vt ibidē. l. ſi mancipium Itē ſi emptor vſucepit rē emptā. vt ibidē. rē alienā. Itē ſi vēditore abſente emptor condemnatus nō appellauit. vt ibidem. l. herennius. Itē ſi rē alienam ſcienter emit: niſi de euictione ſpāliter ſibi ꝓſpexerit. C. de euic. ſi fundum. vel niſi aliqͦd caſuale contingat. C. cōia de l. l. fi. ⁊ ext. de re. eccle. nō alie. ad audientiam. Itē ſi venditor volūtate emptoris ī loco vendito ſepultus fuerit. ff. de euic. ſi ꝑ imprudentiam. §. ſi quis locuꝫ Itē ſi emptor vſucapere potuit ⁊ non vſucepit. vt in. l. p̄alle. ſi dictum. §. ſi cum poſſet. ⁊ ex. e. c. fi. ī glo. vbi plura habentur de hac materia. Item venditor tenetur emptori re vendita euicta ī ſimplum tm̄ ⁊ ad intereſſe ⁊ in rebus p̄cioſis cuiuſmodi ſunt indumenta ornamenta precioſiora. vel eſt hoc relinquendum arbitrio iudicis. ſ. que ſint res precioſe ⁊ tunc cogitur in duplum ꝓmittere: aliter condemnabit in duplum. ſic intellige ff. de euic. ⁊ duple ſti. l. ij. ⁊. l. emptori. ⁊ intelligit duplū p̄cij conuenti. ff. e. l. cum fundus. ſtipulatō tamē pōt fieri ex conuentiōe ī q̄ntūcūqꝫ volunt ptes. C. de euic. l. ſi tibi liberam.

Equitur videre de ſeptimo. ſcꝫ de impedimento p̄ſtito contractui ꝑ errorem. dolum vel deceptiōem. Circa quod ſciendū ꝙ vēditō nō tenet ſi erret p̄mo ī precio vt ſi putem vendere tibi ꝓ. x. ſol. ⁊ tu putes emere ꝓ quinqꝫ ſecus eſt ſi econuerſo. ff. loca ſi decem. Secundo in contractu. vt ſi putē vēdere ⁊ tu putes donari. ff. de re. cre. ⁊ ſi cer. pe. l. eius q. Tercio in corpore: vt ſi putem vendere vnū fundum. ⁊ tu putes emere non illuꝫ ſed alium. ff. e. ī vēditōibꝫ. ſꝫ ſi vēdā tibi Petꝝ cocum cū nō ſit: ⁊ is q eſt vocat Hugo. ſi nomina ſeruoꝝ ſint nota. tūc is debet qui ē noiatꝰ. ſi vo ſint ignota: tūc is videt venditus cui artificiū eſt adiectū. ff. de reb' dubijs. q habebat. Quarto ī materia vt ſi vendat auricalcum ꝓ auro. ff. e. in venditōibus. Pignus non tenet ſi quis obligꝫ es ꝓ auro. ff. de pigno. ⁊ hypo. l. j. Quinto ī ſubſtantiali qualitate. vt ſi vendat acetum ꝓ vino quod ab initio fuit acetum ſecus eſt ſi ab initio fuit vinum ⁊ poſtea coaceuit. vt ibidē. Si etiam in parte erretur in qualitate ſubſtantiali nō tenet ꝓ parte ī qua errat. ff. e. l. q̄d tamē. Tamē error aut qualitas accidentalis non viciat contractū. vt ſi quis emit agꝝ ſterilē queꝫ credit eſſe vberem. xxix. q. j. §. his ita rñdet. Hoc ē verū ſm̄ Io. an. niſi ī tribus caſibus. vnus ē ſi deceptus ē vltra dimidiū iuſti p̄cij. Scōs ē ſi ager peſtiferas herbas haberet. C. de edilitijs actōibus. l. penul. ⁊ tercius ſi dolus cauſam ꝯtractui dediſſet. ff. de dolo. l. eleganter. Sexto ī ſexu vt cum puto vēdere puellam ⁊ tu putes emere puerum. ſꝫ ſi putes emere virginē et eſt corrupta emptō tenet. ff. e. alioquin. §. ꝙ ſi ego. ſed vēditor ſciens eſſe corruptā tenet actione ex empto ad reſoluēdum contractum. ff. de ac. em. ⁊ ven. ex empto. §. ſi quis virginē. Septimo ī eſſentia vt ſi quis vēdat domū que eſt cōbuſta. ⁊ vterqꝫ ignorat hoc. ſi eñ res vendita credat extare cum non extet nulla eſt emptō. ff. e. domū. Sed ſi vēdatur domus pro maiori parte combuſta: tunc aut vterqꝫ. ſcꝫ emptor ⁊ venditor ignorat domum eſſe combuſtam. ⁊ ſic non tenet. ⁊ tenet emptor venditori ad intereſſe. Aut ſolus emptor ſciuit. et tūc venditō tenet. ⁊ tenetur ſoluere precium totuꝫ. Aut vterqꝫ ſciuit eam eſſe combuſtam aut totam aut pro maiori parte. ⁊ tūc nihil eſt actum ⁊ dolus dolo compenſatur. ff. e. domuꝫ. Et ꝙ dicitur nihil actum eſſe intelligitur q̄tum ad partem combuſtam. hoc Accurſius ⁊ Hoſtienſ. Octauo in perſona. Vnde ſi quis eſt pactus ſe venditurum agrum Petro: ⁊ poſtea veni Ticius dicens ſe eſſe Petrum. ⁊ emat agrum ab eo: ille non dicitur vendidiſſe agrū Ticio ſed Petro. xxx. q. j. §. his i reſpondetur. Item in contractuum quidaꝫ ſunt contractus ſtricti iuris. vt mutuum ⁊ tranſactio. quidam bonefidei. In primis ſi dolus det cauſam contractui vel incidat in contractum tenet contractus. ſed actō ex eo eliditur ꝑ exceptionem. ff. de v. obli. l. ſi quis cum aliter. §. j. In contractibus autem ſecundis. ſcꝫ bonefidei aut dolus interuenit aut non. ſi ſic aut ei dat cauſam contractui: aut incidit in contractuꝫ. ſi primo modo aut dolus eſt adhibitus per contrahentes. aut per mediatorem. ſi per contrahentes ſic non tenet contractus. vt ſi dolo te induxi ad vendendam rem quam aliter non vendidiſſes. verbigratia. tu volens emere decretales meas queris a me ſi volo vendere eas. ⁊ reſpondeo ꝙ non. ⁊ tu dices. ſi ſcires illud quod ſcio. ſcilicet aliam compilationem eſſe venturam libenter venderes. ⁊ ideo vendo tibi: non tenet contractus. Si vo dolus ſit adhibitus per mediatorem: ſic tenet contractus. ſed datur actio de dolo contra mediatorem. in ſubſidium tamē co am emptor tenetur ſm̄ Hoſtien. ff. de dolo. l. eleganter. j. pdi tur autem ſalarium quod ei debetur dari iure licito. ff. de proxenet. l. j. Si autem dolus incidit in contractum. puta venditurus eram. ſed propter dolum tuum vendidi pro minori: tenet contractus ſed agitur ad reſiduum complementum. ff. de ac. em. iulianus. §. ſi venditor. Si autem non interuenit dolus. aut ergo contrahens eſt deceptus ī re ipſa ſine alterius dolo. aut non. ſi non tenet contractus. Si ſic. aut eſt deceptus in materia rei. ⁊ ſic non tenet. vt ſi vendatur aurum pro auricalco. Aut in quantitate rei. ſic agitur ad ſupplementum. etiam ſi deceptus ſit circa dimidium rei: niſi fuiſſet depoſitus terminus menſurandi rem illam: et ille qui accepiſſet de quantitate non renunciaſſet: vt ſi vendidi tibi quatuor modios vini ⁊ dixi ꝙ infra decem dies menſurares ⁊ mihi de quantitate renunciares. ſi mihi non renunciaueris ⁊ minus habueris damnum erit tuum. ff. e. qui fundum. Et ſi menſure denunciatio fraudulenter fuit dilata tenetur actione de dolo. hec Ber. ex. eo. cum dilecti. Aut in precio. ⁊ tunc ſm̄ Hoſtien. ſi in parte ſit deceptus non ex propoſito contrahentis. ſiquidem vltra dimidium iuſti precij agit deceptus vt contractus reſcindat. vel iuſtum precium ſuppleatur data optione decipiēdi. C. de reſci. ven. l. ij. Sed ad hoc tamen Ber. dicit ꝙ electō eſt emptoris quando minus dimidio iuſti precij emitur. ex. eo. cum dilecti ⁊. c. cum cauſam. ergo a contrario ſi vltra dimidium iuſti precij vt ſit emptor deceptus. ſic dabitur electio venditori. ſic intelligit Azo. Emit autem ſm̄ Azo. res minus dimidio iuſti precij ſi res valet. x. ſol. ⁊ venditur pro quinqꝫ minus vno denario. ⁊ ſic decipitur venditor. ſi autem valet decem ⁊ emitur pro. xv. ⁊ vno denario deceptō ē vltra dimidium iuſti precij. ⁊ ſic decipitur emptor. Alij dicunt ꝙ tunc eſt deceptō vltra dimidium iuſti precij quando res valens decē emitur ꝓ. xxj. ſed prima ſententia verior eſt ſm̄ Hoſt. ⁊ Ber. Si vo deceptio non excedat vltra dimidium iuſti precij: ⁊ vterqꝫ contrahentium ē maior ⁊ priuatus: toleratur ſm̄ leges. quia licet contrahentibus ſeinuicem decipere naturaliter. id ē bona fide. ſ. ꝙ venditor credat vendere iuſto precio. idem ſi alter ſciat: dummodo nihil dicat ꝙ alter moueat ad emendū ſm̄ Accur. ar. optimi ff. de dolo malo. ꝙ venditor. Minor vo ⁊ eccleſia reſtituerentur ſi grauiter lederentur. ⁊ ſimiliter reſpublica. Hec Hoſt. Quandoqꝫ tamen contractus non tenet ⁊ tamen ex eo agitur. vt ſi quis colludente meo procuratore emerit ab eo paſſiuꝫ agetur ex empto. vel vt emptio maneat in totum: vel vt reſtituatur in totum. ⁊ ſimiliter ſi quis minorem. xxv. annis circumuenerit minori datur actō ex empto vt emptio in totum remaneat vel in totuꝫ deſtruatur. ff. de ac. em. iulianus. §. ſi quis hec Ber. ex. eo. cum dilecti. Nota tñ ſm̄ Guil. ꝙ ſi qs ſcienter emerit rem vltra dimidium iuſti precij non ſuccurrit ei l. vj. de re. iur. ſcienti nō infertur dolus. ar. contra. q: ius non diſtiguit ſi ſciuit vel ignorauit. Nota etiā ꝙ ī contractu debet attendi tempus venditionis. Vnde ſi ſilua que ē vendita pro lx. libris valeret tñ decē tempore venditionis. ⁊ poſtea tpe litis cōteſtate cōmuniter valeret. xxx. venditō reuocaret. extra eo. cū dilecti. ī glo. Sed quid ſi aliquis iurauerit cōtra vē diſſēm non venire. nūquid audietur ſi deceptus vltra dimidium iuſti precij velit agere? Reſpōdet Ber. ex. e. cū cauſaꝫ. ꝙ ſolus ſi ſit maioꝛ nō audietur. ſi vo minoꝛ audiet̃. q꞉ ꝑ iuramētū nō excluditur niſi bñficium quod habet ex etate ⁊ non ius cōmune. vñ iure cōmuni poteſt agere vel ad ſupplendū ꝑciū vel ad reſcindendū contractū: ſed reſtitutōem ī integꝝ petere nō pōt ꝓpter iuramentū. ſi aūt iuraſſet nō repetere rē ex eo ꝙ eſſet deceptus vltra dimidiū iuſti ꝑcij: tunc nulla via audiret̃. hec Ber. Jo. aūt. x. q. ij. §. hoc ius videt̃ ſentire ꝙ non licet contrahentibus ſe decipe. licet hec lex cōcedere videat̃. Pone ꝙ res empta minus dimidio iuſti ꝑcij peat apud emptoꝛē nūquid vēditoꝛ agere poteſt ad ſupplemētū iuſti ꝑcij? Reſpōdet Bar. ī qōnibus ꝙ pōt. q꞉ emptoꝛ tenebatur vel rē reſtituere vel iuſtū ꝑcium ſupplere. vñ cū non poſſit facere vnum tenet̃ ad alterum. Sed quo iure agit̃ ad ſupplendū iuſtū ꝑcium vel reſcindendū cōtractū. dicūt qdā ꝙ officio iudicis. C. de reſcin. ven. l. ij. ⁊ ſm hoc tm̄ aget̃ vſqꝫ a quatuoꝛ ānis. ⁊ vſqꝫ ad illud tēpus competit reſtitutō ī integrū. C. de reſti. ī inte. l. vlt. Alij dicūt ꝙ cōditōne ex. l. ij. C. de reſcin. ven. ⁊ ſm hoc aget̃ vſqꝫ ad. xxx. ānos. q꞉ cū oēs ꝯditōes ſint ꝑſonales ſunt ꝑpetue. Inno. vo credit ꝙ agit̃ ex ꝯtu. ſ. ex vēdito. hoc etiā ex. e. cū cauſa. ī glo. circa fi.

Equit̃ videre de octauo. ſ. de mēſuris ⁊ ponderibus. puta publica auctoritate vel conſuetudine inſtitutis.

Et qui eas cauſa lucri mutauerit peniteat. xxx. diebus in pane ⁊ aqua. extra eo. ca. ij. ⁊ excommunicari poteſt ſi penitentiam agere nolit. xxiiij. q. iij. ſi qs rompetas. Ad pleniorem aūt noticiam huius materie diſtiguit Hoſt. ꝙ ſi falſis mēſuris ⁊ ponderibus mēſurat̃: ⁊ nō fuit dictū quibus menſuris ⁊ ponderibus ſtaret̃: ⁊ emptoꝛ ſciens vł ignoꝛans plus iuſto recipit. ⁊ dominiū ē tranſlatū venditoꝛ repetit quod plꝰ iuſto dedit ꝑ conditionem indebiti. ff. de dolo malo. l. arbitrio iudicis. §. de eo qui ſciens. Si vo dominium non ſit tranſlatum eſt locus rei vendicationi ⁊ actioni furti ⁊ conditioni furtiue. ff. de furtis. ſi quis vxori. §. ſi maioꝛ. ⁊ hoc vbi emptoꝛ ſciens plus iuſto recipit. ſi vo ignoꝛans plus recipit non facit furtū: cum dolo careat. vñ tūc tenet̃ conditōne indebiti gratia poſſeſſionis ⁊ rei vēdite. ⁊ forte actōne ex contractu. exemplū huius ē quando vēditoꝛ dicit. ego trado tibi. ⁊ tamen apparet ꝙ plus iuſto tradidiſſem. dominium tranſferre volo. ſi autē quantum debuit indiſtincte tenet̃ vēditoꝛ actōne ex empto. ff. de dolo malo. l. vt ſ. Et ſic pꝫ quō vnus agit ꝯtra aliū qñ nō ē dictum ꝙ ſtet̃ ponderibus illis. Si eñ hoc dictū ſit ⁊ vterqꝫ illa ſciebat eſſe falſa: neuter agit. Si vo vterqꝫ ignoꝛabat dicūt quidā ꝙ deceptus agē pōt. et male. ff. de heredi. vel act. ven. ꝙ ſi ī vēditōne. Si vo deceptus hoc ſciebat ⁊ alter ignoꝛabat non agit. quia a ſe decipit̃. ff. de rei ven. l. is qui ſe. Sꝫ ſi deceptus ignoꝛabat ⁊ alter ſciebat: tūc agere poteſt. quia ſciens predicere debuit ꝙ erant falſa. ff. ō heredi. vel act. vē. hoc autem. Et ſic in hoc caſu poteſt intelligi ꝙ debet agere penitētiam. xxx. dieꝝ. vt dictū ē ſupra. Hi aūt qui falſas menſuras tenēt vocant̃ ī legibus dardanarij a quodā dicto Dardano. q maximam dabat operam vt annona carioꝛ fieret emendo omnē quā inuenire poterat vt poſtea ſolus vēderet ſicut vellet. ⁊ tales ſm leges penis varijs puniunt̃. aliquādo eñ eis negociatō interdicit̃: aliquādo relegāt̃ ⁊ habilioꝛes ad opus publicū dant̃. ſed ⁊ dñs Adrianus tenentes eas lege cornelia de falſis dixit teneri. ſi fuerant eis vſi. ſi vo nō ſunt inuēti eos habere pñt relegari vel aliter extraoꝛdinarie puniri. ff. de penis. l. ī dardanarios. quō aūt teneant̃ ꝯmodātes falſa pondera. dicet̃. j. ti. de cōmodato.

Equitur videre de nono. ſ. de caſibus ī quibus quis cogitur vendere rē ſuam. Circa quod ſciendū ꝙ nemo regulariter ab initio inuitus diſtrahere vel emere cogit̃. C. e. inuitū. ⁊ l. dudum. Si qs tamē rē exponat venalē ⁊ ꝑcium quo vult vendere ſit iniuſtū: cogi pōt ꝑ iudicē vt tēperet illud. extra eo. ca. j. ⁊ ff. de offi. ꝑfec. vr. l. j. §. cura carnis. Nota tamē ꝙ quis cogit̃ vēdere rē ſuam ī pluribꝰ caſibꝰ. Primo qñ quis hꝫ ſeruū cōmunē cū alijs. tūc eñ poteſt manumittē ſeruum alijs ſocijs inuitis. ita tamen ꝙ det ſerui ꝑcium. ⁊ ita cogunt̃ ei vendere partē quam habent in ſeruo C. de cōmuni ſeruo. manu. l. j. Secundo quando quis habꝫ ſepulchꝛum ⁊ nō habet iter ad ipſum. tunc eñ pretoꝛ coget vicinum ſibi reddere iter in loco oppoꝛtuno vbi non patiat̃ detrimentum. ff. de reli. ſi quis ſepulchꝝ. Tercio qñ quis habet ꝑdium cōmune cū fratre: ſi frater vēdiderit alteri partē ſuā: ille pōt agere cōi iure diuidundo ꝯ emptoꝛē ita ꝙ eſtimabit̃ totꝰ fundus: ⁊ dabit ille ꝑcium emptori ꝑ ſua parte. vel ꝑtē ſuam vēdet. ⁊ hoc ſi ꝑciū nō poſſit cōmode diuidi. alˀs vterqꝫ obtinebit ſuā ꝑtē. C. cōi diui. l. j. Quarto qñ qs domū hꝫ ruinoſaꝫ quā q paupꝑ ē reficere nō pōt. ⁊ ideo vt a damno vicinoꝝ caueat: eaꝫ vendē alteri qui eā reficiat coget̃. aut de publico ei ſoluet̃. ff. ad ſe. con. ſil. l. lege cornelia. §. j. ⁊. l. j. leges. Quinto quādo quis habet ſeruū ꝯtrahētē cū ancilla alterius dñi q eſt ī alia ꝓuintia tunc cogit̃ vnus dominus alteri vēdere ſeruū. Jo. j. q. j. eos. Sexto qñ quis habet rē cōmunē cū alio vendere pōt eā reſtituendo partem precij illi cum quo habet eam communē ꝑ vita. C. cōi diui. ad officiū. Septimo quando qs hꝫ plus iuris ī re. C. de dona. ſancimꝰ. §. ne alˀs. vbi dr̃. ꝙ q hꝫ maioꝛē ſummā ī re donata pōt ⁊ ꝑciū offerre alijs ⁊ rē donatam poſſidere.

Equit̃ vidē de decio. ſ. de negociatōibꝰ ⁊ mercatōibꝰ q ꝯſiſtūt ī emēdo ⁊ vēdēdo. Circa qō plura qrunt̃. ſ. vtꝝ ſit licitū negociari vel mercari. Rñ: ad maioꝛem huiꝰ. q. euidētiā diſtiguēdū ſm Alex. an. iij. ti. ij. c. de iudicialibus. circa. xix. actōꝫ. ar. j. c. ꝙ aliqd dr̄ illicitū multiplr̄. vno mō illud qō ē de ſe malū ex ipa inoꝛdinatōe actus vt ē vſura ⁊ foꝛnicatō ⁊ ſic nō ē illicita negociatō ꝓpꝛie ſumpta. ⁊ ſm hoc dicit Aug. lib. qōnū noui ⁊ ve. te. Foꝛnicari hominibus ſemper nō licet: negociari vo aliquādo licet aliqndo nō. Alio mō dr̄ illicitum quod ē ex aliqua circūſtantia malum. puta ex circumſtantia cauſe. ꝑſone. modi. tēpoꝛis. loci. cōmercij. ⁊ omnibus his modis negociatō pōt fieri licite ⁊ illicite. Ex circumſtantia eñ ꝑſone ē illicita negociatō cū clericus negociatur. vñ Aug. ī eo. li. Aliqs eccl'aſticus quis ſit licet ei negociari. facto aūt iā nō licet. ſ. ſi retinere velit ꝓuilegiū clericale. fit aūt quis eccleſiaſticus. i. ꝑſona eccleſiaſtica ꝑ primā tonſurā. Ex circūſtantia cauſe ē illicita negociatō etiam layco cum ꝓpter cupiditatē: vel aliud malū finē negociat̃. ⁊ ſm hoc Caſſiodoꝛus dicit ſuꝑ illud pſ. Non cognoui lr̄aturam. vbi alia lr̄a dicit negociatōnem. ꝙ negociatoꝛes illi exterminant̃ q ꝑ inoꝛdinataꝫ ambitōem pecunia polluunt̃. Ex circumſtantia modi eſt illicita negociatō qñ exercet̃ cum mendacijs ⁊ piurijs. ⁊ ſm hoc dicit Criſ. ſuꝑ Math. xxj. c. ꝙ mercatoꝛ ꝓijcitur de eccleſia. loquit̃ eñ de illo q cū mendacijs ⁊ piurijs negociat̃. vñ ſtatī ſubdit. mercatoꝛ ſine mendacijs ⁊ piurio eſſe non poteſt. id ē. vix pōt. Ex circūſtantia tꝑis eſt illicita negociatō. cum fit diebus feſtiuis oratōni ⁊ vacatōni diuine deputatis. Ex circumſtantia loci ē illicita. cuꝫ fit in loco diuino cultui deputato. vñ dñs Math. xxj. eiecit ementes ⁊ vēdētes de tēplo. qō exponit̃ diligēter. xvj. q. vij. Ex circūſtātia ꝯmercij ē illicita. cū res carius vendunt̃ tranſeuntibꝰ ꝙ manētibꝰ. vñ dicit ꝯciliū alba. Preſbyteri plebes ſuas moneant vt hoſpitales ſint ⁊ non carius vendant tranſeuntibus ꝙ in mercatu vēdere poſſent. ex. de em. ⁊ ven. placuit. Licita aūt negociatō ē cū exercet̃ a ꝑſona congrua vt layca et cauſa neceſſaria vel pia. vt. ſ. poſſit familie ſue in neceſſarijs ꝓuidere vel opera miſericoꝛdie exercere. Et modo debito. ſ. ſine piurio ⁊ mēdacio. Et tempoꝛe cōpetētī vt in die non feſto. Et ī loco cōceſſo ⁊ tali exercitio ꝓpꝛio Et iuſta eſtimatione rei ⁊ cōmercij ꝓut cōmuniter vendit̃ ī illo loco in quo negociari ꝯtingit. Et ſm hoc dicit canon ex epiſtola Clementis ꝙ negocia mundana ⁊ opera ſecularia ſibiinuicem exhibeant vacantes layci. Sic ergo dicendum eſt ꝙ negociatio ſiue mercatō ſi fit premiſſis circumſtantijs veſtita eſt licita ⁊ etiam a iure naturali approbata. Cum enim ſit vnus pꝛinceps omnium vt ſacra ſcriptura ⁊ ſancti teſtant̃. quod etiam non latuit gentiles vt dicit phus. xij. meth. Unus ergo ē pꝛinceps. cōſtat ꝙ oēs homines ſm rectū dictamen nature debent ſibiinuicē ī ſuis neceſſitatibus ſubuenire inquātū viuūt ſub vno pꝛīcipe. ille aūt pꝛīceps eſt deus. Nūc aūt ita ē ꝙ aliq̄ ꝑtes mundi abundāt ī aliqbus vtilitatibꝰ ad vſuꝫ humanū ī quibus aliq̄ terre deficiunt. ⁊ ideo rectū iudicium rōis naturalis dictat ꝙ terra illa que abundat in vna re humano vſui apta ſubueniat de illa alij terre que deficit ī ipa. ſed quia ſm phm. v. ethycoꝝ. difficile erat portare rem ꝓ re quotienſcunqꝫ homines indigent maxime ꝓpter longa ſpacia terrarũ ⁊ ꝑicula viarum. ideo inuẽta ẽ cõmunis menſura venalium ⁊ hec eſt nummiſma. Utrum mercationes poſſint ſimul eẽ iuſte ⁊ lucratiue? Reſpõdeo vt dictũ ẽ ſupra. rectũ iudiciũ ratiõis naturalis dictat ꝙ terra illa que abundat re hũano vſui apta: de illa ſubueniat alij terre que deficit in ipa. Conſtat autem ꝙ in terra que abundat ĩ blado minus reputari debꝫ bladum ꝙ̃ in terra que deficit in blado. ⁊ ſimiliter dico de vino ⁊ alijs rebus vite neceſſarijs. cum ergo terra que deficit in blado ⁊ abundat in vino recipit ſextariũ bladi ⁊ miniſtrat doliũ vini in illa terra. ⁊ illi terre que deficit in vino ⁊ abũdat ĩ blado fit mercatõ ſm rectum rationis iudicium. ⁊ tunc dat vnus quantum recipit alius. ⁊ ſic eſt mercatõ iuſta. ⁊ tamen eſt etiam lucratiua. dimidius enĩ modius bladi valet hic quinqꝫ libras. ⁊ in illa terra vbi deficit bladum valet octo libras. ⁊ doliũ vini valet ĩ illa ťra. v. libras. ⁊ hic. viij. libras. ſi ĝ ego accipio. v. libras. quod ẽ hic ꝑciũ dimidij modij bladi. ⁊ do alicui de terra illa ꝓ dolio vini ⁊ facio illõ huc deferri ⁊ vendo ꝓ octo libris quantũ hic valet. remanebunt forte mihi d lucro deductis expenſis vecture. xxx. ſolidi. ⁊ ſic vendo dolium vini quantum valet in illa terra ⁊ vendo etiam hocipm̃ quantum hic valet. feci mercaturam iuſtam ⁊ nihilominus lucratiuam

Sed forte dicet aliquis ꝙ tunc nõ poſſit eẽ iuſta mercatio qua homo mercatur cũ ſuo vicino ĩ eadẽ villa. Rñ. ꝙ vnus indiget blado ⁊ ſupabũdat in vino ⁊ alius econuerſo. et tunc ſi vendat menſuram vini ⁊ de pecunia inde recepta emat mẽſuram bladi lucratur. q꞉ ꝓ re ſupabundante ⁊ nõ neceſſaria ipe acquirit rẽ neceſſariam ſibi. ⁊ hoc ẽ lucꝝ licet ille res ex ꝑte ſua ſint equiualentes. Et ſimiliter dicẽdum ẽ de illo qui deficit in vino ⁊ ſupabundat in blado. ꝙ predicto modo faciendo lucratur. ⁊ ſic vnus vicinus cum alio iuſte lucratꝰ mercando. Preterea forte ille qui vinum emit defert illud ad terraꝫ q̃ in blado deficit ⁊ lucrabiť vterqꝫ. ille de blado quod emit magis ꝙ̃ fuiſſet lucratus de vino quod vendidit. q꞉ forte cõmodius ire poteſt ad terrã deficientẽ in blado ꝙ̃ ad terram deficientem in vino. ⁊ forte melius ſcit vẽdere bladũ ꝙ̃ vinũ. aliꝰ autem econuerſo. ⁊ ſic vterqꝫ ẽ lucratus ꝓpter contractũ licitum cũ vicino ſuo. Poſſent etiã poni aliqui alij modi mercationum lucratiuaꝝ ſeruata equitate iuris naturalis de quibus dicitur infra tiꝰ de vſura. ar. vj. hec Richar. q̃libꝫ. ij. q. xxiij. c. ar. j. Breuiter aũt ſm Scotũ. iiij. diſ. xv. q. ij. ar. ij. circa ꝯmutatõem negociatiuaꝫ ſunt duo attendenda ad hoc ꝙ ſit iuſta. Unũ ẽ ꝙ talis cõmutatio ſit vtilis reipublice. puta q꞉ vtile eſt reipublice habere aliquos conſeruatores rerum venalium vbi prompte poſſint inueniri ab indigẽtibus eas emẽ volentibus. Utile etiam ẽ reipublice habere aliquos deferentes ad patriam aliquã illa neceſſaria quibus nõ abundat illa patria. Et ex hoc habeť ꝙ ille qui talia conſeruat ⁊ ad patriam aliquam in talibus deficientẽ apportat actu vtili reipublice ſeruit. Secundũ ẽ ꝙ quilibꝫ ſeruiẽs reipublice de honeſto ⁊ vtili opere: ꝑciũ ſuo labori ſolicitudini iduſtrie ⁊ ꝑiculis correſpõdens digne ⁊ iuſte poteſt accipe. Et ex his patꝫ quomodo ſunt vituperabiles mercatores illi qui res venales nec transferunt nec conſeruant nec ſua induſtria meliorant: nec certificať aliquis alius ſimplex de valore rei emende. ſed modo emunt vt ſtatim vendant. ſine omnibus conditõibus iſtis tales a republica eſſent exterminandi vel exulendi. q꞉ faciũt quodlibꝫ venale vel vſuale carius emẽti ⁊ vilius vendẽti ꝙ̃ eſſe deberet. hec Scotus ibidem. Si quis autem forte velit inculpare negociatores propter mendacia ⁊ ꝑiuria que dicunť ibi. Reſpondet Auguſtinus ſup illud pſ. Qm̃ non cognoui lr̃aturaꝫ ⁊c. loquẽs ĩ ꝑſona negociatoris ſic. Ego mẽtior. nõ negociũ. poſſem enĩ dicere ſine mẽdacio tanto emi. tanto vendaꝫ. ſi placet eme. oĩs artifices mẽtiunť. ſutores. agricole. ⁊ alij. ſi ergo ꝓpter mendacia ſutoꝝ vel agricolaꝝ non ẽ in culpa ars ſutoria vel agricultura. ergo negociatio culpari non debet propter negociatorum mendacia. Si quis etiam culpare velit negociatores propter cupiditateꝫ acquirendi. quia negociatores optãt tempus carum. vt annonam quam ſeruauerunt carius vendere poſſint. Reſpondet Auguſtinus ibidem. hoc non faciunt boni negociatores ſicut nec boni agricole. hec enĩ ſunt peccata hominũ non rerum nec negociatõ facit me malũ ſꝫ iniquitas mea ⁊ mẽdacium meum. Utꝝ aliqs poſſit vẽdere licite rem plus ꝙ̃ valet. vel minus emere ꝙ̃ valet? Rñ. ꝙ non ſi faciat hoc fraudem adhibẽdo. ſi vo non adhibeat fraudem tunc diſtinguo. quia de emptione ⁊ venditione contingit loqui dupliciter. vno modo ſcõm ſe. ⁊ ſm hoc emptio ⁊ vendicio videtur introducta eſſe pro communi vtilitate vtriuſqꝫ. dum ſcꝫ vnus indiget re alterius. ⁊ econuerſo. vt patet ꝑ philoſophuꝫ. j. poliť. quod autẽ pro cõmuni vtilitatẽ eſt inductũ nõ debet magis eẽ in grauamen vnius ꝙ̃ alterius. ⁊ ideo debet ſm equitateꝫ iuſticie contractus inter eos interuenire. quantitas autem rerum que veniunt in hominis vſum menſuratur ſm ꝑciũ datum ad quod inuẽtuꝫ ẽ nummiſma ſm phm. v. eth. ⁊ iõ ſi ꝑcium quantitatẽ valoris rei vel ecõuerſo res excedat ꝑciũ: tolletur equalitas iuſticie. ⁊ ideo carius vendẽ aut vilius emere rẽ ꝙ̃ valet eſt ſm ſe iniuſtum ⁊ illicitum. Alio modo poſſumus loqui de emptione ⁊ venditione ſm ꝙ ꝑ accidens cedit ĩ vtilitatem vnius ⁊ detrimentum alterius. vt cũ aliquis multum indiget re aliqua. ⁊ alius leditur ſi careat illa. ⁊ tunc iuſtum precium erit ſi attẽdatur non tm̃ ad rem que venditur ſꝫ etiam ad dampnum quod venditor inde patitur. Et ſic licet aliquid vendere plus ꝙ̃ valet ſm ſe. licet non vendať plus ꝙ̃ valet habenti. ſi vo aliquis iuuať multũ ex re alterius quã emit. ille vo qui vendit non dampnificeť carẽdo nõ decet eum ſupuẽdere. q꞉ vtilitas que accreſcit nõ ẽ ex vẽdẽte ſꝫ ex emẽtis cõditõe. Nullus aũt vẽdere debet qđ nõ ẽ ſuũ. licꝫ enĩ vendere poſſit dampnũ quod inde patiť. ille tñ q ex re alterius accepta multũ iuuať ſponte poteſt vendẽti aliquid ſupererogare quod ad eiꝰ ꝑtinet honeſtatem. hec Tho. ſcđa ſcđe. q. lxxvij. ar. j. c. Et Scotus. iiij. di. xv. q. ij. ar. ij. Nõ etiã ꝙ. x. q. ij hoc ius. dicit glo. ꝙ ſi ĩ venditõe offeratur plus ꝙ̃ res valeat etiam recipe non debet niſi iuſtũ ꝑciũ. q꞉ iuſtus contractꝰ non debet facere dolũ. extra. de dona. ꝑ tuas. Utrum liceat alicui negociando carius aliquid vendere ꝙ̃ emit? Rñ. negociari eſt cõmutatõnibus reꝝ inſiſtere. cõmutatõ vo reꝝ eſt duplex vt dicit phus. j. poliť. vna eſt q̃ ꝑtinet ad yconomicos vel politicos habentes curam de rebus neceſſarijs ad vitam domui vel ciuitati vel etiam ꝓuintie. ⁊ hec ẽ laudabilis. quia deſeruit naturali neceſſitati. Alia eſt que fit ꝓpter lucrũ querendum. ⁊ hec vituꝑabilis. q꞉ quãtũ ẽ de ſe ſeruit cupiditati lucri. lucꝝ tñ quod ẽ talis negociatõnis finis ordinari põt ad aliquẽ finem neceſſarium vel etiam honeſtũ. ⁊ ſic negociatõ licita videreť. vt cum quis lucrum moderatũ quod negociãdo querit ordinat ad ſue domus ſuſtentatõem vel etiam pauperum ſubuentõem. vel etiam cum quis intendit negociatõni ꝓpter publicam vtilitatem. ne. ſ. neceſſaria ad vitaꝫ patrie deſint. ⁊ lucꝝ cõſtituit nõ quaſi finem ſed q̃ꝫ laboris ſtipẽdiũ. Si quis etiã aliquid ꝓ ſe emat: ⁊ poſtea ꝓpter aliquã cauſaꝫ illud vẽdat: licite poteſt illud carius vendere. vel q꞉ illud meliorauit: aut quia precium rei eſt mutatũ ſm diuerſitatẽ loci vel temporis: vel ꝓpter periculum cui ſe exponit ⁊ laborem quem habꝫ: vt in transferendo rẽ de loco ad locũ. Sꝫ obijcitur. q꞉ Chryſ. ſup Math. xxj. ca. dicit. Quicũqꝫ rẽ cõparat vt integrã ⁊ immutatã vẽdẽdo lucreť: ille ẽ mercator q de templo dei eijciť. ꝫ ⁊c. Rñdet Alex. in. iij. tꝰ. ij. c. de legibꝰ. circa xix. actõnũ. ar. j. ca. ij. ꝙ faciẽda ẽ vis ĩ hoc ꝙ dicit rem integram ⁊ immutatã: ⁊ ĩ hoc ꝙ dicit. vt lucreť. Loquiť enĩ de illo negociatore qui in negociando intendit lucꝝ tanꝙ̃ finẽ vltimũ ⁊ cupit ſine labore ⁊ ſolicitudine ex auaricia diuitias ꝯgregare. vnde predictũ verbum nõ habet locũ in eo qui negociatur ꝓpter ꝓpriam neceſſitatem vł reipublice vtilitatem vel proximi pietatem. nec etiam in eo qui vendit rẽ immutatam ꝙ̃tum ad ſubſtantiam: mutatam tamen ꝙ̃tum ad locuꝫ quia talis ratõne laboris ⁊ ꝑiculi licite poteſt querere mercedem. Nec etiam in eo qui in emendo ꝯſiderat empte rei ꝑiculum ĩ ſeruando. quia põt deteriorari vel cremari vel furto perdi. talis enim poteſt mercedem q̃rere rõne incertitudinis euentus futuri ⁊ ſuſpitõnis ꝑiculi. vnde in emendo non eſt certus vt integram ⁊ immutatam vendendo lucreť. Obijciť iterum q꞉ ſuper illud pſ. Qm̃ nõ cognoui lr̃a. ⁊c. dicit Caſſiodorus. ꝙ negociatõ eſt compare vilius ⁊ diſtrahere carius quod Chriſtus reprobauit dum hoc facientes d templo eiecit ſententia eius eſt ibi. Reſpondet ad hec Alex. an. vbi ſ. ꝙ intelligit de his diuitibus cupidis qui ſibi totũ forum rer venalium accipiunt: vt poſtea ad libitũ ſuum cari⁹ alijs vendant ꝙ̃ i foro venderenẗ. ⁊ hoc faciunt de frumẽto ⁊ alijs rebus hũane vite neceſſarijs. tales enĩ ſunt deo abhominabiles. ⁊ exemplo Xp̃i eſſent ab eccleſia eijciendi. Predictis omĩbus cõſonat Tho. vbi ſ. Ad hoc nota ſm̃ Ray. ꝙ illi q̃ tempore meſſiuz bladũ: vel tẽpore vindemie vinũ emunt vilius vt vendant carius ꝯmittunt peccatũ ⁊ turpe lucr̃. ⁊ hoc intelligiẗ vt ip̃e poſtea dicit de illis qui faciunt hec nulla p̃ſãta neceſſitate vel vtilitate ſed ex ſola cupiditate. grauius aũt peccant hoc faciendo clerici ꝙ̃ layci. ar. xiiij. q. iiij. quicunqꝫ tempore. et bñ conſonat ſupradictis Inno. ⁊ Hoſt. ex̃. ne cle. vel mona. c. j. Et addit Ray. neutros. ſ. nec clericos nec laycos dico teneri ad reſtitutionem certe pſone: ſed debet tale lucrum in vſus pauperũ erogari. ⁊ idẽ ſentit Goff. n⁹ de vſuris. hoc aũt intelligit Roð. ð conſilio non de neceſſitate.

Equit vidẽ de vndecio. ſ. de q̃buſdã caſib⁹ dubitabilib⁹ circa emptiõez ⁊ vẽditõz. ſ. vtrũ liceat alicui emẽ ad vitã ſuã vel hẽditarie. i. ꝓ ſe ⁊ heredibus ſuis certaz quantitatem pecunie annuatim ſibi reddendã? Rñ. qdam dicunt ꝙ talis contractus eſt illicitus. q: pecunia ẽ ad hoc inuẽta vt ſit medium ⁊ preciũ ⁊ menſura in emptione ⁊ venditione. non autem ad hoc vt emaẗ ⁊ vendatur: ⁊ ideo in tali emptione eſt vſus pecunie ad illud ad quod non eſt inſtituta. Sz ſi quis vtiẗ aliqua re ad illud ad quod non eſt inſtituta: abutiẗ ea. ergo in tali emptione eſt abuſus. ⁊ ſic ex ſua forma eſt contractus illicitus ſiue fiat hereditarie ſiue ad vitam p̃pue cũ talis contractus non videaẗ poſſe reduci niſi ad contractũ mutui recipiendi nomine emptionis. In contractu autez mutui accipere vltra ſortem eſt vſura. Unde in euangelio. Mutuum date nihil inde ſperantes Luc. vj. Que etiaz auctoritas recitaẗ ex̃. de vſur. conſuluit. Alij vo dicunt ꝙ non eſt ibi contractus mutui ſed emptiõis ⁊ vẽditõis. neqꝫ eſt ibi cõtract⁹ illicit⁹ ex ſua forma. q2 ibi nõ emiẗ pecunia ſꝫ ius percipiendi talem quantitatez pecunie annuatim ſup bonis ipſius vendẽtis. tale autem ius non eſt pecunia: ſed cum iure iſto qð vendi põt tranſit pecunia que non põt emi neqꝫ vendi. ſicut videmus ꝙ iuſpatronatus directe non poteſt emi nec vendi. et tamen tranſit in fundo predij vel ville que emitur. licet alia de cauſa non poſſit vendi iuſpatronatus. q2. ſ. eſt annexũ ſpũali ⁊ alia de cauſa pecunia vt patet ex predictis vnde homo poteſt licite ꝓ centum libris emere vnũ p̃diũ ⁊ ipſum poſſet dare alicui hereditarie vel ad vitam ſuam ſub tali pacto. ſ. ꝙ ipſe ⁊ heredes ſui obligarenẗ imppetuũ vel ad vitam eius ad reddendum ei vel heredibus eius certã pecunie ſummã annuatĩ mediante emptione ⁊ venditõne p̃dij ipſius. ergo cũz ĩ conſpectu dei non differat hoc facere mediate vel immediate: videẗ ꝙ licite poſſit q̃s emere ius ꝑcipiẽdi quolibet anno ſiue hereditarie ſiue ad vitam: ꝓ certa quantitate pecunie. contractus ergo talꝭ non eſt illicitus ex ſua forma. Non eſt tamen contractus talꝭ ita honeſtus et ita decens ſicut eſt contractus predialis. eo ꝙ non clare videẗ quid eſt quod emiẗ ĩ hoc contractu ſicut ĩ contractu prediali. quia etiam in fructibus prediorũz impedimẽta multa poſſunt accidere: ⁊ oportet multam ſolicitudinem et laborem apponere: ideo in contractu prediali põt equalitas clarius apparere ꝙ̃ in contractu in quo emiẗ ius ꝑcipiendi quolibet anno ſiue hereditarie ſiue ad vitã certam pecunie ſummã. Põt etiam ille contractus male fieri ex parte emẽtis vel ex parte vendentis. puta quando nõ ſeruaẗ equalitas iuris naturalis inter ementẽ ⁊ vendẽtẽ. de quo vide. ĩ. n⁹ de vſu. ar. v. q. vj. ⁊ vij. Si dicaẗ ꝙ intẽtõ recipiendi vltra ſortẽ facit vſurã. ex̃. de vſu. conſuluit. ſꝫ in contractibus p̃dictis emens intẽdit recipere vltra ſortem. ergo ibi ẽ vſura. Rñ. ꝙ p̃ma ꝓpoſitio eſt vera in contractibus mutui. ĩ ſupradictis autem contractibus non ẽ mutuum ſed emptõ ⁊ vẽditio. Hec Rich. q̃libꝫ. ij q. xxiij. ar. iiij. Sed dubitaẗ ſuper predictis. dictum enim ẽ ꝙ quando in emptione eſt notabilis exceſſus precij ſuper rem emptam vel rei empte ſuper precium. ita ꝙ clarũ eſt ibi ementem vel vendentem notabiliter ledi per comparationem ad rẽ emptam contractus eſt illicitus. ſed quando emitur hereditarie vel predium vel ius percipiendi certam quantitatem pecunie quolibet anno eſt notabilis exceſſus rei empte ſuper preciũ. quia valor fructuum quos percipit emens ⁊ eius ſucceſſores incomparabiliter excedit precium ab ipſo emente datum. ergo talis contractus eſt illicitus. Reſpondeo ius naturale dictat ꝙ homo id quod emit magis diligat ſibi ꝙ̃ filio: ⁊ magis filio ꝙ̃ nepoti: ⁊ magis nepoti ꝙ̃ pronepoti. vnde nullum ius naturale nec etiam poſitiuum dictat ꝙ emens iſtam rem hereditarie tantum pro ea teneatur dare quantum probabile eſt ꝙ ipſe ⁊ eius ſucceſſores debeant inde percipere. quia ſicut illud quod emitur hereditarie non poſſet bene cadere ſb̃ eſtimatione. ſed conſiderando quantum ipſe emens diligere deberet rem quam ipſe emit pro ſe ⁊ heredibus ſuis vſqꝫ ad aliquem gradum determinatum. ⁊ ſimul etiam penſando q̃ntum precium quod emens dat eſſe poteſt vtile vendenti ⁊ heredibus ſuis vſqꝫ ad aliquem gradum determinatum: debet emens proporcionare precium rei empte. ⁊ ſic contractus eſt licitus. quia res emitur quantum valet. vel ſaltem non apparet ibi aliquis notabilis exceſſus. Hec Richardus vbi ſupra articulo ſeptimo. Sed pone ꝙ mulier viginti quinqꝫ annorum redditus ad vitam emat pro precio tali ꝙ infra octo annos recipiat ſortem. nunquid talis contractus eſt licit⁹? Reſpondeo ꝙ non. talis enim mulier licet mori poſſet infra octo annos: tamen clarum eſt ⁊ probabilius ꝙ viuere debeat ĩ duplo. quia hoc frequentius accidit. ꝙ autem mulier. xxv. annorum ſana infra octo annos moriaẗ raro accidit. ⁊ ſic eſt clarũ in tali contractu ꝙ emens ꝓbabiliter habet notabiliter partez meliorem. ⁊ ideo ſaluo meliori iudicio credo ꝙ talis contract⁹ ẽ illicitus. niſi mulier illa eſſet infirmitatibus grauata: velꝭ tot periculis expoſita ꝙ non clare videreẗ quod horum eſſet ꝓbabilibus. ſ. an ipſaz viuere ꝑ tantum tempus ꝙ vendens notabiliter lederetur ſm̃ exigentiam rei vendite. aut eam mori infra octo annos. vel niſi aliquod ꝓbabile ꝑiculum eſſꝫ de impedimento ſolutõis rei empte. tantũ enĩ ꝑiculum poſſꝫ eſſe de impedimento ſupueniente rei empte ꝙ dubitatõ poſſidendi rem emptã pacifice contractũ ad equalitatẽ poſſꝫ reducere. hec Richar. quolibꝫ. ij. q. xxiij. ar. vij. Utrum poſſint emi redditus ꝑcipiendi vel ius ꝑcipiendi redditus. puta molendini vel pedagij ꝓ minori precio. quia ſtatim. ſ. ſoluiẗ ꝙ̃ dareẗ ſi ſolutio ſingulis annis expectareẗ. Rñ. ꝙ ſic dummodo detur preciũ iuſtum. ſcꝫ vt tantum detur quantum res valet tempore contractus. in iuſta enim eſtimatione non attenditur tẽpus ſequens ſꝫ tp̃s p̃ñs. ſ. quo fit contractus. vnde res que venditur non debet eſtimari quantum eſt valitura toto tp̃e ꝯtract⁹. ⁊ ideo emẽs licite plus recipit tempore ſequenti ꝙ̃ dederit. q2 totũz illud quod percipit eſt de ſorte ex quo vendit ⁊ iuſte emit.

Sed contra. ſicut ſe habet emptor ad venditorem ita econuerſo venditor ad emptorem. ſed vẽditor ſi plus accipiat rõe dilatõis ſolutõis ẽ vſurari⁹. ergo ſimiliẗ emptor ſi minus det ꝓpter anticipationem ſolutõis erit vſurarius. ſꝫ ſic eſt hic. q2 minus daẗ eo ꝙ precium anticipaẗ. Ad hoc dicendum ꝙ illð de anticipatõe tp̃is habet locum qñ res que vendiẗ ſtatim nõ tradiẗ. ſed precium ſtatim datur ⁊ res expectaẗ. ſed in ꝓpoſito res que vẽdiẗ. ſ. ius ꝑcipiendi ſtatim tradiẗ licet vſus ſiue fructus vel redditus expecteẗ. vel ſucceſſiue ꝑcipiaẗ. Preterea nõ debet p̃ciũ iudicari minus quod eſt iuſtũ ⁊ ꝓportionatũ rei vendite reſpectu tp̃is quo res vendiẗ. licet ſit forte minus reſpectu tp̃is futuri. Licet aũt predicti duo caſus quorũ vn⁹ ẽ ex pte emẽtis ⁊ alter ex pte vendentis videanẗ differre penes anticipationem ⁊ dilationez tp̃is: poſſunt tñ ambo reduci ad dilationem. q2 in vtroqꝫ eſt aliquid expectandũ: licet ĩ vno caſu res: ⁊ ĩ altero p̃ciũ. hec Alex. lombardus in quadã q̃one de vſuris ĩ ſuis quolibet. Quid ſi ꝯmunitas aliquos reddit⁹ ſuos vẽdiderit alicui vſqꝫ ad certũ tempus ꝓ p̃cio certo ⁊ minori ꝙ̃ ſi cõmunitas ſolutionem faciendã certis terminis expectaſſet. Rñdeo idem eſt dicendũ qð in p̃ſenti caſu. talis ei cõtractus non peccat nec ex pte rei vẽdite. quia eſt vendibilꝭ. nec ex parte precij qui ſuppoñiẗ ꝙ ſit iuſtũ. nec etiaz ex hoc ꝙ aliqd percipitur vltra p̃ciũ. quia totum illud quod inde percipit emẽs eſt de ſorte eius. ſ. emẽtis. hec Alex. lombardus vbi ſupra. Sed eſto ꝙ p̃dicta ꝯmunitas infra aliud temp⁹ recuperare voluerit ⁊ recuperauerit inuito emptore reddit⁹ illos. ita tñ ꝙ emptor ille hẽat ãnuatĩ ꝓ redditib⁹ ꝓ illꝭ certã pecunie quãeitatē.s.octo libras.ꝛ nihilominus ipsa cōmunitas qñ vellet illum emptorē ad pristinum statum.s.ꝑcipiendi redditꝰ illos reducē possꝫ:ꝛ ipē emptor tandē ī hec oīa ꝯsenserit. Respōdeo ille contractus videtur esse licitus. qꝛ videtur ibi esse ꝑmutatio iusta.dummodo seruetur ibi equitas iuris naturał.ꝑmutatur enī ibi ius ꝑcipiendi redditus illos ī ius ꝑcipiēdi redditus.s.octo libras annuatim. Huius sniē fuit Alexā.lombardus vbi supra. Esto q̄ aliq̄s habeat cētū libras ī banco alicuius recipiendas vsq̄ ad quatuor menses.nunquid licēt alicui emere illas centum pro.lxxx.ita q̄ licite posset recipe centū pro.lxxx. Ad hoc dicunt multi q̄ sic. qꝛ non emit pecunia sed ius.ius autem centum librarum minus valet q̄ centū libre.tutiꝰ ē enī pignori incūbere q̄ in ꝑsonā agē.ꝛ sitr rē habere q̄ ius ꝑ re.insti.de obli.que ex delic.na.§.furti.ꝛ ideo minori ꝑcio potest emi. Alij dicunt q̄bus assentiebat Alexā.lombar.vbi supra.ꝓpositū casuꝫ esse dubiū.ꝛ hoc ideo.qꝛ emēs plus ꝛ minus dat ſm q̄ plus ꝛ minus solutionem expectat. ita q̄ lucrum ibi ꝓuenire videt̄ ꝓpter dilatōēꝫ temporis:ꝛ minoritas precij ꝓpter anticipatōēm solutōis. lucꝝ autē quod ꝓuenit rōne temporis nō ē licitū.extra.de vsu.ī ciuitate.ꝛ.c.nauiganti. cauendus ē ergo cōtractus ille ex eo maxime quia videt̄ fieri in fraudē vsurarꝝ.et videt̄ esse indirectū mutuū.vt quasi quis mutuet in pñti.viij.scꝫ ꝑ.xx.postea recipiēdis vltra sortē. Ad rōēm de iure dicendum q̄ si pecunia vel res alia recipiēda in ꝑiculo esset ī manu alicuius a q̄ sine sumptu ꝛ labore recuꝑari non posset: tunc minus dare ꝛ recipe plus liceret. quia res que est in periculo ceteris paribus minꝰ valet q̄ que est extra periculum. Secus ē aūt ī ꝓposito. quia pecunia in banco non ē ꝓbabiliter in ꝑiculo ałs homies merces vendētes nō eēnt ꝯtenti expectare ibi fiendas sibi solutōnes. Qui vellet tenē opinionē ꝑmā diceret q̄ illud qd̄ dī de vsur.c.ī ciuitate.ꝛ.c.nauiganti.nō obstat.qꝛ ibi nō ius ſꝫ res ipsa vēditur q̄ statī tradit̄ ꝛ ꝑciū differt̄. hic aūt ꝑciū statī tradit̄ ꝛ ius recuꝑandi ipsam rem ꝛ nō res datur.ꝛ stat pecunia ipsa ꝑiculo emptoris iuris. Esto aliq̄s salem detulit ianuam ꝛ vēdidit ꝓ certo precio recipiendo.s. tunc qñ alij vēdiderunt etiā salē eidem cōitati. modo ille nolens tādiu expectare solutōēꝫ vult vendere ius quod hꝫ sup cōitatē nunq̄d licebit emēti ius illud minuꝫ pro illo dare.vt.xx.libras.ꝛ impostꝝ plus recipere.xxv. Respondeo casus iste non videtur differre a p̄cedēti.ꝛ ideo idē videtur hic ꝛ ibi. Utruꝫ venditō reddat̄ iniusta ꝛ illicita ꝓpter defectum rei vendite? Rñ. q̄ sic si venditor defectum rei vēdite cognoscat.ꝯmittit fraudē ī vēditōe vñ peccat:ꝛ vlterius tenetur restituere. Et hoc dico siue defectus sit ſm rei speciem. vt cum aliquid alterius rei est admixtum. vt aqua vino. vel ſm quantitatem que ſm mensuram cognoscitur vel ſm qualitatem: vt si animal aliquod infirmum vēdatur quasi sanum. si vō ignorat non peccat: tenetur tamen cū ad noticiam eius peruenerit dampnum emptori recompensare. Et idem intelligendum est de emptore. contingit enim quandoq̄ q̄ vēditor credit rem suam esse minus speciosam quo ad speciem. vt si vendat aurum loco auricalci emptor hoc sciens iniuste emit:ꝛ ad restitutionem tenetur.ꝛ similiter est de defectu quantitatis ꝛ qualitatis. hec Tho.scđa scđe.q.lxxvij.ar.ij.c. Utrum venditor teneat̄ emptori dicē viciū rei vēdite? Rñ. q̄ sic si est occultū aliter erit illicita ꝛ dolosa venditio.qꝛ dat emptori dampnum ꝛ periculi occasionem. vnde tenetur ad dampnū recompensandū. Si vō sit manifestum vt si equus ē monoculus. vel si visus est re licet non competat vēditori.potest tamen aliquis conuenire. aut si ꝓpter huiusmodi vicium subtrahat partem quantam debet ō precio: non tenetur manifestare vicium rei. quia forte propter huiusmodi vicium emptor vellet plus subtrahi de precio q̄ subtrahendum eēt. Unde venditor licite potest indemnitati sue consulere rei viciū reticendo. hec Tho. vbi supra.arti.iij.c. Quid si res vendatur alicui seruituti grauamini vel conditōni subiecta.nunq̄d hoc venditor emptori dicere tenetur. Rñ. si hoc sciebat ꝛ dolose celauerit emptori tenebitur actōe exempto ad interesse. Si autem ipse ignorabat. vt.ff.de ac.emp.l.j.§.venditor. secus si sciebat. Si vō venditor hoc ignorabat nihilominus tenebitur emptori non ad interesse sed tantū quanto minoris. id est ad restitutionem illius partis precij quam non dedisset si hoc sciuisset.C.de ac.em.l.j.ꝛ.l.ij. Quid si venditor dicat q̄ nullam seruitutem debebat:ꝛ si aliqua appareret teneri nolebat? Respondeo. si sciebat seruitutem deberi pactum non proderit ei quin teneatur ad interesse. si vō ignorabat proderit ei pactum.ff.de ac.emp.l.j.§.j. Quid si equum vendens in spatula patientem: in qua tamen non apparebat pati nisi post fatigationem: interrogatus ab emptore an esset morbosus respondet insidiose. vendo tibi equum recalcitrantem siue habētem spatule vicium. respondeo. licet ille expresserit vicium.qꝛ tamen non expressit hoc vere: emptor credidit ipsum nō habere spatule vicium. sed quia insidiose dixerit talia emptor potest agere actione redibitoria.ff.e.de contrahē.em.l.ea que.§ si. hec Guił.dur̄. Item venditor cuiuslibet animalis prestare debet animal sanum potens comedere ꝛ bibere vt oportet siue vendat proprium siue alienum.C.de ac.em.emptor.ꝛ.ff.de ac.emp.l.exempto.§.j. Item si quis vendat vas viciosū scienter tenetur ad interesse intra rem ꝛ extra rem.ff.loca.l.§ addes.§.j. Nota tamen q̄ aut venditor nullo modo tradit rē venditam.ꝛ tunc tenetur ad interesse intra rem. aut tradit ei sed viciosam. puta vendidit pecus morbosum.ꝛ si scienter tenetur ad interesse intra rem ꝛ extra rem. si vō ignoranter tūc tenetur emptori quanto minoris erat empturꝰ.ff.de ac.em.iulianus.§.j. Quid si venditor sciat rem quam vendit in ꝓximo esse futuram minoris valoris q̄ pro ea recipiat. pro eo q̄ ipse scit negociatores in proximo superuenturos qui de illa re abunde deferent secum. quod tamen ab emptoribus ignoratur. Respondet Hosti. q̄ venditor qui vendit rem ſm q̄ p̄cium inuenit non videtur facere contra iusticiam. si quod futurum est non exponat. si tamen exponeret vel de precio subtraheret abundantioris virtutis esset. licet ad hoc ex debito iusticie teneri minime videatur. Quid si quis vendat aurum vel argentum alchimice factuꝫ pro vero auro vel argēto? Respondet Tho.secunda scđe.q.lxxvij.arti.ij.ca.j. q̄ si nō habeat veram speciem auri vel argenti est venditio fraudulenta ꝛ iniusta: presertim cum sint aliq̄ vtilitates auri ꝛ argēti veri scđm operationem naturalem eorum que non conueniunt alchimico auro. sicut q̄ habet proprietatē letificandi:ꝛ sanat quasdam infirmitates. sepius etiam potest poni in operatione et diutius manet in sua puritate. si autem fieret alchimice verum auruꝫ non esset illicitū illud pro vero vendere. qꝛ nihil prohibet artem aliquibus causis naturalibus vti ad producendum naturales effectus ꝛ veros vt dicit Augustinus.iij.de trinitate loquens de his que fiunt demonis arte. Quid faciet confessor de mercatoribus ꝛ pelliparijs ꝛ huiusmodi qui nec emere sciunt nec vendere sine mendacijs ꝛ q̄nq̄ ꝑiurijs? Rñdet Ray.ꝛ host. q̄ quotiens quis scienter ꝛ cā decipiendi ꝓximum ꝑiurat vel mentitur peccat mortaliter ꝛ tenet̄ ad restitutionem inquantum decipit ꝓximum eidem decepto vel heredi eius faciendam si pōt. si autē non pōt: ꝓcedat vt dicetur infra de vsurarijs. si autem ignoranter dicat falsum credens dicere verum. vel etiam scienter. sed intendat ꝑ illud mendaciuꝫ sibi ꝓdesse vt se sic seruet indemnē.ꝛ ꝓximo non obesse. quia nō decepit eum vnam rē ꝓ alia vendendo. nec in rei valore. qꝛ nō vendit ei vltra debitum valorem. tale mendaciū ſm Ray. pōt dici forte veniale. sic pōt intelligi.xxij.q.ij.primū. ſm Hosti. autē ex quo assidue ꝛ consuetudinarie mentit̄ mortale videtur sicut ebrietas si sit assidua est mortalis.dis.xxv.§.ałs. si vō ꝑiurat peccat mortaliter vel venialiter ſm distinctōēm positam de ꝑiurio supra. Debet etiam iste talis preter restitutionem induci ad largas elemosynas faciendas pro animabus illorū de quorꝫ rebus ignoranter aliqua habuerit. Ad hoc nota q̄ in venditionibus illud quod cōmendandi causa dī ꝓ non dicto habetur.ff.de dolo.quod vēditor. Aut enī cōmendās sistit ī genē dicēs. ille ē bonus seruus. vel hec ē bona domꝰ.ꝛ tunc nō obligat̄ nisi scienter cōmendet rē viciosam. qꝛ tūc de dolo tenetur vt ibidem dī. aut descendit ad specialia.ꝛ tūc tenetur ex eo quod ꝯmendando plus vēdidit. vt si dicat seruū esse bonū artificē vel litteratum: hoc p̄stare debet nisi qd̄ cōmendatur ī eū verum sit. vt si dicat ancillā esse speciosaꝫ ꝛ domū bñ edificatam ff.e.de cōtrahen.em.l.ea q̄ cōmēdādi.ꝛ.xix.q.ij.c.ij.ꝛ.xxx.q.j.§.his ita. Quid de illis qui faciunt vel vendunt gladios.quarellos.ꝛ hmōi quib hoies occidunt. Quid de ill' ead qui faciũt ⁊ vendũt venenũ vel toxicũ? Quid etiã de illꝭ q̄ faciunt vel vendũt ſotulares pictos ⁊ aurifrigiũ ⁊ ſimilia q̄ nõ deferunt ad nccitatẽ vel ad vſuʒ ſʒ ad vanã gloriã ⁊ abuſuꝫ? Rñdet Ray. ꝙ i talibꝫ ẽ intentõ requirenda. ſi eñ aliq̄s faciat hmõi vel vẽdat vel tribuat alicui quẽ credat talibꝫ abuſurꝫ: talꝭ iniquã intẽtio ẽ pctm mortale grauiſſimũ. ⁊ q̄ ſic facit ẽ coopator oĩm ſcelerꝫ inde ꝓuenientiũ. ⁊ iõ ẽ ꝓ oibus puniendus .ij. q.j. notum i ſumma. Si vo credebat illũ talibus ad aliquod licitũ vſuꝫ. vel nihil ſuꝑ hoc cogitabat. vel ignorabat ꝙ talia facere vel vendere eſſet illicitum. tunc diſtinguo. q̄a talia aut ad aliquẽ vſum licitũ eſſe poſſunt vtilia. vt arma in bellis iuſtis. aurifrigiũ i ornamentis eccleſiaſticis. ⁊ venena q̄dã in q̄buſdã medicinis. ⁊ tũc nõ peccat. aut talia ad nihil valent niſi ad peccandũ vt quedã venena mortifera ⁊ ſuꝑflue ⁊ ſumptuoſe future camiſiarꝫ quas p̄cipue faciũt hiſpani. ⁊ tunc peccat qui talia facit tenet. vendit vel alꝭ alienat. ar. de libello famoſo. quẽ nõ debet aliquis oſtẽdere ſed deſtruere. alꝭ ꝑiter peccat. v. q. j. ꝑ totum. ⁊ eſt optima lex. ad hoc. ff. de ꝯtrahẽ. em. ꝙ ſepe. §. veneni mali. vbi ponit̃ predicta diſtinctõ de veneno Et de tali illud põt intelligi ꝙ q̄ occaſionem damni dat dãnuʒ dediſſe videt̃. extra de iniur. ſi culpa. Quid de factoribꝫ taxillorꝫ. ſcacorꝫ ⁊ alearꝫ? Rñdet Roð. ꝙ non videt̃ ẽẽ tutum de hmõi artificijs viuẽ. qꝛ eorꝫ vſus ẽ vt frequẽn⁹ ad malũ. licet aliquñ ſit ad recreatõeʒ ⁊ remediũ triſticie ⁊ cogitatõnũ noxiarꝫ de talibus ergo ſm intentõeʒ eſt iudicandũ. Quid de illis q̄ faciunt ſerta de floribus maxime i feſtis? Rñdet Roð. ꝙ nõ credit eos eſſe excuſabiles propter ꝑiculum quod ex hoc põt defacili contingere. qꝛ ſunt incitatiua luxurie ⁊ ſigna laſciuie. ſʒ talia q̄nqꝫ valeant ad confortationem nature. Violat̃ etiaʒ obſeruantia diei feſti. de hoc. ſ. li. j. ti. xxij.

Sequit̃ videre de. xij. ſ. de monopolijs. Circa qḋ nota ꝙ hec ſunt ꝓhibita. Eſt aũt monopoliuʒ corp⁹ ſiue ſocietas monopolarꝫ. vel ẽ etiã op⁹ vel pactũ int̃ ſe vel etiã cũ ciuitate monopolarꝫ. Eſt aũt hec monopola vel monopolus popul⁹is q̄ impetrat ꝙ ſoli ſibi liceat i ciuitate aliq̄ ſpãlia vendere vel emere vl facere. ⁊ monopole dicunt̃ qui impetrant ꝙ ipſis ſolis liceat huiuſmodi facere. vel etiam i vendendis rebus certis certum p̄ciuʒ ſtatuere contra quod nemi liceat vendere. Et quideʒ ſi ſcribat̃ ꝑ duplex. l. dĩ a monos quod eſt vnus. ⁊ polla quod ẽ venditio. eo ꝙ vni vel illis qui ſunt de vna ſocietate tm̃ liceat illa vendere. Vel ſi ſcribatur ꝑ vnuʒ l. dicitur a polis. quod eſt ciuitas. eo ꝙ in ciuitate ſit tm̃ vnus vel ſocietas vna ex pacto hoc faciens. Pacta autem talia ſiue commercia ſunt prohibita. Nec valet pragmatica ſanctõ ſuꝑ hoc impetrata. Si quis autem hoc exercuerit perpetuo exilio damnatur. bonis ꝓprijs ſpoliatur. p̄mates vo ꝓfeſſionũ vna libra auri pena afficiuntur. p̄nceps autem terre ſi diſſimulauerit penam. xl. librarꝫ patit̃. C. de monopolijs. l. vnica.

De ꝑmutatõne. Titulus. ix.

Einde conſiderãdũ ẽ de ꝑmutatione que ẽ vicina ſiue ſimilis emptõi. vt. C. e. l. ꝑmutatõeʒ. Circa qḋ videndũ ẽ p̄mo q̄d ẽ ꝑmutatõ. Scḋo q̄liter ꝯtrahit̃ ⁊ de natura eius ⁊ ꝯueniẽtia ⁊ dr̃ia cũ venditõe. Tercio que res ꝑmutari poſſint. ⁊ que ꝓ q̄bus. Quarto cuʒ q̄bus ꝑſonis poteſt eccleſia ꝑmutare. Quinto de arte campſoria. Circa p̄mũ ſciendum ꝙ ꝑmutatõ ẽ vni⁹ rei ꝓ altera vicaria p̄ſtatõ. C. e. de re. ꝑmu. l. pallꝭ. i fi. ⁊ ẽ ꝑmutatõ ꝯtus innoiat⁹. qꝛ multũ ẽ incert⁹ eo ꝙ large ꝯp̄hendit oẽm ꝯtũ ex quo aliq̄d dat̃ vel accipit̃. nã vẽditõ ⁊ locatõ p̄nt dici ꝑmutatio. Cõtract⁹ etiã innoiat⁹ puta do vt des põt dici ꝑmutatõ. ⁊ ſic adaptari põt ꝯtribꝫ noiatis ⁊ inoiatis. ⁊ iõ hꝫ nomẽ gnãle nõ ſpãle. ꝓpter qḋ merito ꝯt⁹ innoiat⁹ cenſet̃.

Irca ſcḋm ſciẽdũ ꝙ ꝓpe ꝑmutatõ ꝯhit̃ tũc qñ ꝯuenit̃ int̃ aliq̄s vt ſpẽs certa det̃ ꝓ ſpecie certa. vt iſte equ⁹ ꝓ iſto boue. Si vo det̃ res incerta ꝓ incerta vt bos i genere ꝓ boue i genẽ: nõ erit ꝓpe ꝑmutatõ: ſʒ ali⁹ ꝯtus innoiatus puta do vt des. ff. de ꝓſcꝑ. ver. naſlis filius. §. j. ⁊. ij. Eſt ſʒ nã ꝑmutatõnis vt rerꝫ interuẽtu ꝯhat̃ nõ ſolo pacto. qꝛ ex ſola ꝯuentõe ꝑmutatiõis nulla re hincinde ſecuta neutri ꝯpetit aliq̄ actõ. vt. C. e. ex placito. Sunt vo ſimiles ꝑmutatõ ⁊ venditõ qꝛ ex vtraqꝫ preſtatur cauſa vſucapiendi ⁊ emptõ ⁊ redibitio. Itẽ ſicut actõ deſcendens ex venditiõe eſt bonefidei vt Inſti. de act. §. actionũ autem quedam bonefidei ſunt. ita ⁊ actio deſcendens a ꝑmutatõe. Sunt aũt diſſiles. qꝛ venditõ ſine ſcriptis ꝑficit̃ ſolo cõſenſu. ꝑmutatõ vo nõ ꝑficit̃ niſi re ab altera parte ſecuta. Unde ei qui rem ſuam tradidit datur actõ. ſcʒ ex pacto contra eum qui rẽ ſuam nõ tradidit. vt i. d. l. ex placito Item in venditione vnus eſt emptor. alter venditor. in ꝑmutatione autem vterqꝫ eſt ꝑmutator. Item ꝑmutatõ habet locũ in ſpũalibus. non autem emptõ. ratõ huius eſt ſm Ber. ex. eo. ad queſtões. qꝛ nulla eſt emptio ſine precio quod i quãtitate ⁊ pecunia numerata conſiſtit quod non eſt i ꝑmutatione. ſʒ vterqꝫ ẽ q̄ſi emptor ⁊ venditor. Itẽ i venditõne emptor cogitur facere precium accipientis ⁊ venditor non tenetur facẽ rem ementis. quia ſufficit ꝙ venditor de euictione ſe obliget ſed in ꝑmutatõne vterqꝫ cogit̃ rẽ a ſe datã facẽ accipientis. ar. ff. eo. l. j. circa prin. Sed ſuper hoc diſtinguit̃. qꝛ ſi quis rẽ nõ ſuaʒ ſed alienã ꝑmutauit: ꝑmutatio tenet donec euincit̃. ⁊ ideo põt agi conditione ob cauſam datorꝫ ad repetẽdũ quod datũ eſt q̄ nihil ab altera pte ſit datũ. vt. ff. e. l. j. i fi.

Sequit̃ de tercio. ſ. que res ꝑmutari poſſunt. et que ꝓ quibus. Circa quod ſciendum ꝙ ꝑmutatione ſpecialiter ſumpta put eſt vnius rei ꝓ alia vicaria preſtatõ ꝑmutari p̄nt tp̄alia cum tp̄alibus: nõ aũt ſpũalia cum temporalibus. vnde nec decima cũ pecunia. ex. e. c. vlt̃. ꝑ qḋ patꝫ ꝙ laycus non põt eximere ſe a preſtatõne decime licet det partem fundi. Spũalia autẽ cum ſpũalibus eiuſdẽ generis ꝑmutari p̄nt. ⁊ ſic eccleſia cũ eccleſia. dignitas cũ dignitate. canonia cũ canonia. bñficium cũ bñficio. ⁊ decime cum decimis. nõ autem bñficium cum iurepatronat⁹ qḋ ẽ ſpũale alteri⁹ generis ꝑmutari põt. ⁊ ratione poſſeſſionum vnius eccleſie ſi preponderẽt poſſeſſionibus alterius eccleſie pecunia poteſt refundi dũmodo contractus adinuicem minime miſceant̃. ita ꝙ ſeparatim fiat contractus eccleſiarꝫ a contractu poſſeſſionum. vel ſm Inno. hoc vult dicere ꝙ caueãt ꝑmutatores ne occaſione ſpiritualium iurium de quibus plus habet vna eccleſia q̄ alia: pecunia tribuatur. extra eo. ad queſtões. xvj. q. ſi. nemini. non obſtante ꝙ aliquis expectet proximo vacaturam. li. vj. e. licet hoc intellige quando fit auctoritate ſuꝑioris. vt ibidem. extra de cenſi. prohibemus. alꝭ nõ licet. ex. e. queſitum. ⁊ de p̄ben. maioribus. ⁊ ſi qui hanc permutationem auctoritate propria fecerint ſunt eis priuandi. extra. e. cum olim. niſi ſimplicitati venia det̃. ex. e. cũ vniuerſoruʒ. Vñ ſi obijciat̃ ꝙ ꝑmutatio nõ ẽ cõtractus gratuit⁹. ff. e. l. j. ergo nõ põt interuenire i ſpũalibus que ſunt gratis conferenda. j. q. j. grã ſi non gratis. et ſimilia. Dicendum ꝙ hoc totum ſoluit auctoritas ſuꝑioris ex cuius arbitrio omnia pendent. vt. xj. q. ſi. nemi. ⁊ extra ð cẽſi. prohibemus. Notat autem Roð. ꝙ huiuſmodi ꝑmutatio eccleſiarum ꝓ eccleſijs non habet locum inter ꝑſonas que nõ habent niſi vſufructum eccleſiarum. ⁊ hoc tm̃ ad vitam ſuaʒ ſed inter perſonas eccleſiaſticas. quibus ꝓprietas talium eccleſiarum imperpetuuʒ eſt conceſſa. vt. c. pallꝭ. ad q̄eo ⁊c̃. Notandũ etiam ꝙ bñficium põt intelligi ꝑmutari dupl'r. ſcʒ aut tanq̄ ꝓprietas: ſic ꝑmutari põt cũ bñficio. vt cũ duo epi litigãt ſuꝑ aliq̄ ecclꝭia quã vn⁹ dicit eẽ debẽ ſibi ſubiectã ⁊ alter negat qui poſſidet eã. ꝑmutatõ fieri põt ꝙ vn⁹ habeat vnã eccleſiã. ⁊ alter aliã. Aut tanq̄ bñficium vt cũ quis ad p̄lationeʒ recipit̃ vel ad aliqḋ bñficiũ intitulat̃. ſic nõ põt bñficium cũ bñficio ꝑmutari ſine auctoritate ſuꝑioris. vt dictuʒ ẽ. ſ. Sʒ nũquid ſufficit auctoritas ſuꝑioris vbi non ad eũ ſed ad capitulum ꝑtinet collatõ ⁊ inſtitutõ p̄bendarꝫ. Rñ. ꝙ nõ. ar. extra ð offi. archi. ad hec nos dñs. §. ſi. ⁊ ð offi. dele. ſuꝑ eo. ad ſi. Nũquid ſufficit in eodeʒ caſu capituli auctoritas. ⁊ videtur ꝙ nõ quia non conceditur ei ꝙ diſpenſare poſſit contra conſilium: ſʒ tm̃ epo. extra de preben. vacãte. ſm Hoſt. Ubi vo collatõ ꝑ tinet ad epm ⁊ capitulū: fiet libera reſignatō i manib⁹ vtriuſq₃. ⁊ ſi ſint i diuerſis dyoceſib⁹ illa bn̄ficia: q̄lib₃ reſignabit i manu ſui epi. vel alicui alteri ꝯmutet. qḋ meli⁹ videt̄. ad hoc ex̄. de ſen. excom. cum illoꝝ. Si vo ad canonicos ꝑtineat electō ⁊ ad epm ꝯfirmatō: neceſſe erit ꝙ interueniat ꝯſenſus illoꝝ q̄ hn̄t eligere. ar. ex̄. ḋ offi. archi. ad hec. i fi. ſm Jo. an. Si vo eps ꝑmutet cū capitulo facere d₃ hoc auctoritate archiepi. ex̄. ḋ re. ec. non alie. c. j. Si vo ꝑmutet cū alijs ſufficit cōſenſus capituli ſm hoſt. Mācipia aūt eccl'iaꝝ cū mācipijs ꝓuatoꝝ ꝑmutari nō pn̄t niſi ad libertatē. i. ad hoc vt liberi ſiāt. ex̄. e. mācipia. qḋ eſt veꝝ ſm hoſti. niſi vbi expediret eccleſie cui donari poſſint. xij. q. ij. eccleſiaſticis vtilitatib⁹. multo forti⁹ ꝑmutari. hoc eīn ſm Laur. ꝓhibitū fuit. q₂ ad laycoꝝ ſuggeſtionē ſepe inutilia mancipia ꝑmutabant̄ ꝓ vtilib⁹. ſ₃ ceſſante cā ceſſabit ꝯſtitutō di. lxj. §. his oīb⁹. ⁊ ex̄. e. mācipia. i glo. Uñ ſm Inno. fugitiui ꝑmutari pn̄t ⁊ diſtrahi. ex̄. e. de reꝝ ꝑ. inuitū. qḋ ē veꝝ ex quo redierūt patefacto vicio emptori ſm Ber. ſec⁹ eſt ſi ſint i fuga. C. ad. l. flaui. de pla. i fuga. Et ꝙ dicit ſeruū eccleſie poſſe ꝑmutari ad libertatē: intelligas ſi duo alij dent̄ ſibi. al's nō. xij. q. ij. eps q̄ mancipiū.

Sequit̄ de quarto. ſ. cū qb⁹ ꝑſonis pōt eccl'ia ꝑmutare. Circa qḋ ſciēdū ꝙ ꝑmutare poteſt vna eccl'ia cū alia indēnitate ſuata vtriuſq₃. x. q. ij. hoc ius. ⁊ etiā cū ꝓncipe dūmō recipiat rē equalētē interueniēte pragmatica ſanctione. hoc ſm hoſt. veꝝ ē ſi ꝓnceps egeat tali ꝑmutatōe. lic₃ aliter intelligat̄ ab illis. ex̄. e. c. j. Nā ſi tm̄ eccl'ie vtilitas attēdat̄ vt videt̄ velle Ber. nullū erit ꝓncipis ꝓuilegiū ſm hoſt. Eſt aūt ꝓgmatica ſanctō illud qḋ ꝓnceps de ꝯſilio ꝓceꝝ ſtatuit ⁊ ſancit. C. de diuer. reſcp. l. vlt. S₃ cū ꝓuatis eccleſia permutat ita demū ſi ipſi eccleſie expediat. vt ex̄. de re. ec. nō alie. vt ſup. i fi. Et ſi ꝑmutatō incōſulte facta ſit ſucceſſoꝛ pōt reuocare. ex̄. e. c. ij.

Sequit̄ de quinto. ſc₃ de arte campſoria i qua cōmutatur pecunia ꝓ pecunia. ⁊ querit̄ vtrum ſit licita. Reſpondet̄ ſm Alex. lombardū i quolibet. q. de vſuris ꝙ ſic. cuius ſignū eſt ꝙ eccleſia damnat ⁊ ꝓſequit̄ vſurarios nō aūt campſores: ſed poti⁹ eis fauet. vt patet i eccleſia romana. Ad cuius euidentiā ſciendū ꝙ oportuit eſſe campſores. tū ꝓpter diuerſitatē nūmiſmatū i diuerſis regionib⁹ ſicut i eadē diuerſificant̄. tum ꝓ vtilitate legatoꝝ diuerſas regiones circueuntiū. tū ꝓ cōmutatōe reꝝ neceſſariaꝝ vite hoim. reru₃ eīn cōmutatō eſt neceſſaria que nō poteſt fieri cōmode ſine nūmiſmate. quia res cōmode ferri nō poſſent ad loca remota pro cōmutatione facienda. ⁊ ideo neceſſariu₃ fuit nummiſma. Neceſſaria igitur fuit ars campſoria. non autem habet locum in tali cōmutatione ratio mutui. quia nō ſperat̄ ibi lucꝝ ꝓpter tēporis dilatōnē. nec iteꝝ redditur ſoꝛs campſori eadē ſpecie vl' numero. q₂ dat monetā vnius generis ⁊ recipit monetā alterius generis. Non eſt etiā ibi ꝓprie emptō vel vēditō: ſed poteſt ſimpliciter dici permutatō. Ulterius ē attendēdū ꝙ valor nūmiſmatis ſiue monete poteſt penſari dupliciter. Vno modo ſm naturam rei vel ponderis vel materie. Alio modo ſm rationem legis poſitiue. ⁊ ex hoc accidit ꝙ aliquod genus monete i aliquo loco non tantū valet ſm materiā ſuam quantu₃ valet in alio loco ſm legē poſitiuam. Et ideo quādo campſor aliquod genus monete accipit non ſm eſtimationem legis poſitiue ſed ponderis vel materie. ⁊ aliud genus monete dat ſm eſtimationem legis poſitiue: fit ibi recompenſatio et equalitas inter datum ⁊ acceptū comparando illud quod valet moneta data ſm legē poſitiuam ad illud quod valet moneta recepta ſm pond⁹ ſuū ⁊ materiā. ⁊ ſeruatur ibi iuſticia ſimil' illi que eſt i emptōe ⁊ venditōe. q₂ fit ibi recompēſatō ſm ampliorē vtilitatē dati apud recipientē a campſore ꝙ̄ recepti ab eo. Et ideo nō pōt dici ꝙ ſit ſimile de iſta ꝑmutatōe ⁊ mutuo. q₂ nō requirit̄ ꝙ contractus talis ſit gratuitus ſicut mutuū. ꝓpter quod hic ſperari pōt lucꝝ ⁊ nō ibi. ⁊ pōt lucꝝ trāſire i dominiū ꝑmutātis ⁊ nō i dominiū mutuantis. hec Alex. lombardus vbi ſ.

De mutuo. Titulus .x.

Oſtea conſiderā dū ē de ꝯtractu mutui. ⁊ circa hoc vidēdū ꝑ mo vn̄ dicat̄. ſcḋo i qb⁹ reb⁹ ꝯſiſtit ſiue ꝯ tio q̄liter ꝯhit̄. Circa ꝓmū ſciēdū ꝙ mutuum dr̄ q̄ſi de meo factū tuū. ⁊ dicūt aliq ꝙ ē nomē ꝯpoſitū ex corrupto ⁊ integro. q₂ qḋ fuit meū mutuando facio tuū. ff. ſi cer. pe. l. ij. §. appellata. Alij vo dicūt ꝙ n̄ ē nomē ꝯpoſitū ſ₃ ſimplex deriuatū a muto. as. q₂ ab vno mutatur i aliū. ⁊ ꝙ dr̄ mutuū q̄ſi de meo factū tuū ē ethymo. nō cō poſitō. ⁊ a muto dr̄ mutuo as. are. qḋ ē neutꝝ. ⁊ mutuor mutuaris mutuari. qḋ ē deponēs. et ſignificat̄ duo. q₂ mutuare ē mutuū dare. mutuari vo ē mutuū accipe. vn̄ verſus. Mutuo tradendo ſed mutuoꝛ eſt accipiendo. ita dicit Papias.

Sequit̄ videre de ſecundo in quibus contrahitur mutuum. Circa quod ſciendum ꝙ contrahit̄ tm̄ in his ⁊ de his rebus que conſiſtunt tm̄ i numero. ponder ⁊ menſura. i. i his rebus q̄ dant̄ ad numeꝝ vt quelibet moneta que ꝓprie dr̄ pecunia numerata. ⁊ que dant̄ ad pondus. vt es auꝝ. ⁊ hmōi. ⁊ que ad menſurā. vt granū. vinū. oleū. ib. qbus mo. re. cōtra. obli. circa ꝓn. S₃ nūqḋ ē mutuū ſi tr cē brachia de pāno ſcarlato vel alio dant̄ vt totidem i termi certo reddantur. videtur enim ꝙ ſic. quia talia vident̄ cōſiſte re in menſura. Reſpondet Rod. ꝙ eſt verius ibi contract⁹ ꝑ mutationis ꝙ̄ mutui. ⁊ nomen menſure reſtringit̄ hic ad m dios ⁊ lagenas ⁊ alia vaſa quibus menſurari ſolent grana liquida. poteſt tamen huiuſmodi contractus in fraudem fi vſurarum. Quid ſi dem librum ad pond⁹ vel oues ad nu merum recepturus librum tanti ponderis vel oues tanti nu meri. Rn̄: non erit mutuum. quia i mutuo debet attendi na tura vel aptitudo et conſuetudo rerum vt dentur ad ponde vel numerum. ff. de contrahen. emp. ⁊ ven. l. j. vt frumēti na turalis aptitudo ⁊ conſuetudo eſt vt ad menſura₃ det̄. et eris vt ad pondus. ⁊ monete vt ad numerum. Libroꝝ vo equo ouium ⁊ ſimiliu₃ non eſt naturalis aptitudo ⁊ conſuetudo dentur tali modo ſed ſm eſtimationem valoris eoꝝ. q₂ cū re mutuata non eadē ſed ſimilis debeat reddi non poſſet i his rebus ſimilitudo omnimoda reperiri ita ꝙ ſup omnes omni no ſimilis redderetur. hec Azo.

Sequit̄ videre de tercio. Circa quod ſciendum ꝙ con trahitur mutuum tali modo. ſ. vt dans mutuum re intelligat̄ intētōe recipiēdi i termio nō eandē rē ſed ſimilem ⁊ tantūdē i eodē genē ⁊ eiuſdē vtilitatis ⁊ ꝓcij ⁊ eodem modo. vt ſi dedit pecuniam non eandem ſed ſimilem. ſi granum non idem ſed ſimile. ſi eīn idem numero recipi deberet nō mu tuum ſed cōmodatum vel depoſitum eſſet. ff. de ꝯhen. emp. l. ij. res etia₃ eiuſdē generis debet reddi. quia ſi redderet alterius generis vt ꝓ vino granū non eſſet mutuū: ſed ꝯtus innominatus ſc₃ do vt des. ff. ſi cer. pe. l. j. Nec ſic debitoꝛ liberaret̄ ſi inuito creditore mutuo vt ibidē ſi cer. pe. l. ij. niſi in caſibus quos re quire infra in t⁹ de ſolutionibus. ar. v. circa ꝓn. S₃ qḋ ſi ar gentum ad pondus recipiatur ⁊ pecunia ad numeꝝ reddatur ſm Azo. videt̄ ꝙ liceat. vt. ff. de au. ⁊ ar. lega. l. j. §. vl. ⁊ hoc ſi ſit pecunia argentea nō cōtaminata ere. tūc eīn idē gen⁹ redditur ⁊ tantundē. non accipitur eīn genus hic ſicut accipit por phirius. ſed ponitur ſpecialiter pro quibuſdā rebus que ſunt in numero. pondere ⁊ menſura. nō ꝓ alijs. hec Azo. Item in mutuo debet conſiderari non tm̄ natura ſed etia₃ actus. ſi eīn pecuniam dedero non in quātitate ſed in ſacculo vt mihi eūdē pecunie ſacculum reddas: nō erit mutuū. q₂ licet qḋ eſt datū habeat naturā mutui. non tamē ſic eſt datū vt mutuū. debuit eīn i quantitate dari. debet ergo inſpici natura ⁊ act⁹ cū his q̄ data ſunt: quoꝝ ſi qḋ defuerit mutuū n̄ erit. Vn̄ ſi q̄rat̄ an ſit fiat mutuū cū do tibi panē vel vinu₃ vt mihi reddas eque bo num alium. dicendum ē ꝙ non. ſ₃ cōtractus innoīatus. vt do vt des. hec Azo. Item contrahit̄ mutuum dupl'r. vno mō ſo la rei mutuate traditōe dū. ſ. creditoꝛ rē debitori tradit cū ſibi mutuās vel ponderās vel mēſurans. Vn̄ tunc dicit̄ obligatio contrahi. inſti. quib⁹ mo. re. contra. obli. i ꝓn. Et dicitur tale mutuū naturale.qñ.ſ.res tradit̄ nō ſecuta ſtipulatōe q̄ ē ꝺ iure ciuili.vt.ff.ſi cer.pe.certi ꝯdictō.§.numeraui.i fi.Et iō nō dat̄ certi ꝯdictō de mutuo niſi in tantū q̄ntū ē datū:nō vltra.ſi eīm tibi decē vt mihi reddas nō cōtrahit̄ ip̄o iure obligatio.vt ff.de pac.l.l.ſi tibi decem.i pn.Non eīm obligatō re contrahi pōt niſi inquantū datum ē.ſic ergo debitor reddē tenet̄ tm̄ illud qd̄ recepit ex mutuo.nec liberat̄ interitu.C.ſi cer.pe.cū te co ꝙ a multis.nec alio caſu fortuito.vt.C.ſi certū.pe.l.incēdiū.iſti.q.mo.re ꝯ.obliga.§.itē.Sedꝰ ē ſi data ſit pecunia in ſacculo cōſignato.vt.ff.ſi cer.pe.ꝙ ſi ab initio.Alio mō ꝯbit̄ obligatio mutui non tm̄ rei traditione ſed etiam ſtipulatione.vt ſi parum an̄ vel parum poſt pecunie numeratōem creditor ſtipulet̄ illā pecuniā ſibi reddi.al's ſtipulatō nō valeret.ff.de ver.ob.l.j.Et tunc mutuū dr̄ naturale ꝓpter numeratōnem i qua operat̄ natura:⁊ ꝓpter ſtipulatōem q̄ ē de iure ciuili.Inſti.de act.§.de pecunia aut.Etſi ſtipulet̄ ſibi plus reddi ꝙ tradidit ꝯ naturā mutui facēt ⁊ ꝯ equitatē iuris nālis.vt pꝫ ex iā dictis:⁊ patebit plenius ex his q̄ dicent̄ i ti.ſe.de vſuris.Ex p̄dictis pꝫ nā ꝯtus mutui ad qd̄ etiā valēt ea q̄ dicunt̄ ti.ſe.ar.iij.i fi.ſolutōis q̄ſtionis p̄me.de dr̄ia inter mutuū ⁊ ꝯmodatū.⁊ ea que dicunt̄ i.iiij.ar.ca.x.de dr̄ia int̄ mutuū ⁊ locatū.Cui aūt actō ex mutuo det̄ ⁊ ꝯ quē:⁊ qualr̄ actō ē:ad p̄ns iuriſpitis relinquat̄ grā breuitatis:p̄cipue cū talis ꝯſideratio ſit forma iudicialis nō penitētialis.

De vſura. Titulus.xj.

Einde conſiderādū ē ꝺ vſura q̄ ꝯmittit̄ i ꝯtu mutui.⁊ p̄mo q̄d ſit vſura ⁊ vn̄ dicat̄.ſcd̄o q̄t ⁊ q̄ ſint ſpēs ⁊ modi eiꝰ.tercio vtrꝝ vſurā accipe corpalē ſit pctm̄.q̄rto vtrꝝ liceat i aliq̄ caſu recipe aliq̄d vlt̄ ſortē.q̄nto ꝺ q̄buſdā caſibꝫ dubitabilibꝫ vtrꝝ ibi ſit vſura.ſexto de penis vſurarioꝝ q̄bꝫ ſm̄ ius poſitiuū puniunt̄ et ad reſtitutōꝫ ꝯpellūt̄.ſeptio de reſtitutōe vſurarꝝ.octauo de forma inſtrī obligatōis vſurarij vel etiā raptoris ad reſtituendū male ablata. Circa p̄mū ſciēdū ꝙ diuerſi diuerſimode deſcribūt vſurā.ſꝫ Hoſt.i ſumma ſua videt̄ deſcribē ipā ꝯpletiꝰ dicēs.ꝙ vſura ē quodcūqꝫ ſolutōi rei mutuate accedit ipius rei vſus grā pactōe impoſita vl̄ hac intētōe habita i ꝯtu:vl̄ exactōe habita poſt ꝯtum.Quodcunqꝫ ideo dr̄.q2 quicquid ſit illud ⁊ quodcūqꝫ nomē ei imponat.ſiue illud ꝯſiſtat i dando ſiue faciēdo.vſura ē ex q̄ vltra ſortē exigit̄.vt.xiiij.q.iij.vſura.⁊.c.plerīqꝫ.Rei mutuate ideo dr̄.q2 vſura habet locū i ꝯctu mutui ſm̄ Goff.⁊ Ray.⁊ q̄ſi oīs.Et adde ſm̄ Hoſt.regulariter.q2 i q̄buſdā caſibus ⁊ i ꝯtractibꝫ bonefidei vel legatis ⁊ fideicōmiſſis ex mora vel q̄ſi mora aucte legis vſure dātur.licet ibi nullū mutuū ſit ꝯtractū.Vbigrā vt referā vnū ex multis.ſi q̄s legauit mihi rē aliquā vt ea vēdita vterer pecunia:⁊ heres i tradēdo mihi eam adhibuit morā:mihi tenet̄ ad vſurā.ſed ſi mihi legauit eam vt vterer ipā nō capiā vſuram ſine verecundia.vt.ff.e.i fideicōmiſſi.§.vlt̄.i fi.hec tamē ſm̄ ius canonicū ⁊ diuinū nō p̄cedūt.vt etiā dicūt Goff.⁊ Hoſt.niſi vſura ꝓ intereſſe petat̄.ꝙ ergo ſcribit Ray.vſurā nō cōmitti niſi tm̄ i his rebus i quibus conſiſtit mutuū.intelligit Hoſt.quo ad contractū.q2 in alio contractu nō dr̄ regulariter vſura cōmitti vt dictum eſt.ſed aliud eſt ꝯtum ad vſus naturam ſi q̄d tibi mutuem.⁊ tu ꝓ hoc mutuo mihi ꝑmittas veſtē vel equum vel p̄dium vel aliquid aliud quod nō conſiſtat i pondere.numero vel mēſura.vt.xiiij.q.iij.plerīqꝫ.⁊.c.vſura.Ipſius rei vſus gratia dr̄ ideo.q2 ſi non gratia vſus.id ē conſumptiōis ſed loco pene apponeretur ſine fraude:ſecus eēt vt pꝫ ex̄.de arbi.dilecti.⁊.xij.q.ij.fraternitas.Eſt aūt differētia inter vſuram ⁊ penam.quia vſura datur ratōne certi ſpacij temporis vt menſis aut anni.vt.C.e.i aut̄.ad hec.⁊ etiā dat̄ vt ſors nō ſoluatur ſed potius ſortis ſolutō differatur.ex̄ e.cōſuluit.Pena vō datur nō ſm̄ ſpacium alicuius temporis ſed ſm̄ ꝙ ptes inter ſe conueniunt.ex̄.de penis.ꝯſtituiꝰ.Dat̄ etiā q2 nō fit qd̄ ꝯuenit̄.vl̄ q2 non ſoluitur quod debet̄.ex̄ ꝺ arbi.dilecti.Pactōne interpoſita ideo addit̄.q2 ſi nullo pacto ab initio interueniēte:nec habita expoſtfacto exactōe:debitor aliq̄d gratis offerret ſine aliquo peccato recipi poſſet dūmodo ab initio intētōe mala caruiſſet.nullā eīm maculā oblatō ſuſcipit̄ ti īgerit:q̄ nō exigētis pactōe p̄ceſſit.j.q.ij.ſic ep̄m i fi.Vnꝺ aūt is q̄ ſola ſpe ꝯmittit vſurā teneat̄ ad reſtituēdū ea q̄ vltra ſortē accepit.dicet̄.j.de reſtitutōe vſurarꝝ.q.quid de eo q̄ ſola ⁊c.Dr̄ aūt vſura ab vſu rei.q2 dat̄ ob vſuꝫ rei.i.pecunie.vn̄ dr̄ vſura q̄ſi vſus rei.vel vſura.i.vſus eris.i.pecunie.vel q̄ſi ex eris vſu p̄cedēs.⁊ hec expoſitō i idē redit cū p̄ori.Noīe āt pecunie ꝯtinet̄ q̄cq̄d hoīes hn̄t i bonis.j.q.iij.totū.

Sequit̄ videre de ſecūdo quot ⁊ que ſint ſpēs ſiue modi vſure.Circa quod ſciēduꝫ ꝙ ſunt due.vna eſt ſpiritualis ⁊ equa.de qua Math.xxv.Nōne oportebat te pecuniam dare nūmularijs.⁊ ego veniens cum vſuris exegiſſem eā.et ſumit̄ hec vſura metaphorice ꝓ ſuperexcreſcentia bonoꝝ ſpūaliū quam exigit deus a nobis volens ꝙ ꝓficiamꝰ ſemꝑ in bonis ab eo acceptis.quod ē vtilitas noſtra non ſua vnde hanc debemus exercere di.xlvj.ſicut non ſuo.Et Aug.Miſer homo cur feneraris homini.fenerare deo ⁊ centupluꝫ accipies ⁊ vitam eternāꝫ poſſidebis.Et Prouer.xix.Fenerat̄ deo q̄ miseret̄ paupi.Alia vſura ē corporalis ⁊ iniqua de qua agitur hic.⁊ hoc dicitur improbum fenus.qui hanc ſecundāꝫ exercet ipſo iure eſt infamis etiam ſm̄ leges.iij.q.vij.§.tria.ſm̄ vō canones i vtraqꝫ peccatum mortale committit̄ ⁊ infamia irrogat̄.vj.q.j.infames.Itē vſurarꝝ alia eſt vſura directe.alia indirecte.Directe dupliciter.ſine pacto ⁊ cū pacto.Sine pacto dupliciter.vno mō cū inſinuatōne.vt cū dicat vſurarius.non facio pactum ſed mihi dabis ad libitū tuū:q̄ niſi lucrū inde ſperaret pecuniam nō mutuaret.Alio mō qn̄ ſimpliciter mutuat̄ nihil dicēdo:p̄ncipaliter tm̄ mutuat vt aliqd̄ lucrū inde p̄cipiat.vſura eīm committit̄ ſola voluntate ſm̄ illō Luc.vj.Mutuū date nihil inde ſperātes.⁊ tūc vſura eſt piculoſior.q2 i foro cauſaꝝ repeti non pōt.Itē cū pacto ꝯmittit̄ tripl'r.Primo qn̄ capitale ⁊ lucꝝ ponit̄ i certitudine.vt cum dr̄.mutuo.xx.ſol.pro.xxv.Secundo quādo capitale ponit̄ i certitudine ⁊ lucrum in fortuna.vt cum dr̄.mutuo tibi decem ⁊ ſi lucratus fueris mihi tantū de lucro vel ad voluntatē tuā dabis.ſi vō nihil lucratus fueris nihil dabis.ſed quicq̄d ꝺ lucro fuerit mihi reddes penitus capitale.Tercio quādo lucrū ponit̄ in certitudine ⁊ capitale in fortuna vt faciunt qui mutuant ad fortunāꝫ maris.vt ſi nauis periclitetur ſibi reddere nō tenetur etiam capitale:de quo vſure modo.extra eo.nauiganti.Indirecte autem fit vſura quando fit i fraudē precepti mutando contractum.vt ſi dicatur.non mutuo tibi pecuniam ſꝫ vendo.mutat enim contractum mutui i contractum ficte venditōnis ⁊ intēdit hincinde lucrari.Idem eſt ſi is q̄ i vendēdo omni die merces ſuas ꝓpter dilationem ſolutōnis carius vendat eas.niſi veriſimiliter dubitet vtrꝝ plus vel minus i ſolutōis termino ſint valiture.vt dicetur infra.Sunt ⁊ alie ſpēs vſure ſm̄ leges quas omitto grā breuitatis.oēs eīm ſunt ꝓhibite.et leges ꝑmittētes eas ſunt abrogate.vt dicet̄ i ar.ſe.et ideo eas hic ponere eſſet modicum vtile.

Sequit̄ videre de tercio.ſ.vtrꝝ accipe vſurā corpalē ſit pctm̄.Ad cuius euidentiā conſiderandū ꝙ acꝰ humani ex electōe p̄cedētes quidā ſunt de ſe boni:pn̄t tamen male fieri.vt dare elemoſynā de ſe ē actus virtutis.pōt tamē male fieri vt ſi fiat ꝓpter vanā gloriā.q̄dā aūt ſunt de ſe ⁊ ſm̄ ſe boni.⁊ ideo non poſſunt male fieri.vt deum vel p̄ximū diligere ex charitate.quidā ſunt de ſe mali:qui tm̄ cū debitis circūſtātijs pn̄t bn̄ fieri.vt homicidium licꝫ de ſe ſit malū:p̄tāt tm̄ ſeculari zelo iuſticie ē licitū ⁊ bonū.q̄dā ſunt de ſe ⁊ ſm̄ ſe mali:⁊ ideo non pn̄t bn̄ fieri.vt odire deum.p̄rimo inuidē.que nullo modo ex nulla circūſtantia pn̄t bn̄ fieri.q̄dam ſunt idifferentes qui nec boni nec mali ſunt de ſe nec ſm̄ ſe.vt ambulare vel loqui.Dicendum igitur ad.q.ꝓpoſitam ꝙ vſura eſt q̄cq̄d accedit in mutuo ſorti pacto vel intētōne p̄ncipali.⁊ ſic ē de ſe ⁊ ſm̄ ſe peccatum.⁊ nullo modo nullo caſu poteſt bn̄ fieri.Et hoc oſtendit̄ p̄mo rōne.ſcd̄o aucte.Oñdit̄ aūt ad p̄ns duplici rōe ꝙ vſura de ſe ſit mala ⁊ ſm̄ ſe p̄mo. q2 ē ꝯtractus cupiditatꝭ non neceſſitatis. Vt aūt vult Aug. li. de fide ad petrum. Venenū charitatis eſt cupiditas. Et ſi dicat̄ ꝙ neceſſe ē eſſe aliquos ſic preſtantes. dico ꝙ neceſſitas ⁊ vtilitas non eſt attendenda in republica quando eſt cum damno ⁊ inequalitate. in vſura autem vt patebit eſt damnoſa vtilitas ⁊ pernicioſa inequalitas. Secundo quia eſt contra rationem ⁊ ordinē charitatis ſm̄ quam debet homo primo indigenti ſubuenire. ⁊ quantomagis indiget tantomagis tenetur. ⁊ ſic magis peccat ſi vult ei vendere quod tenetur ei dare. ⁊ ſic neceſſitas primi quam quidā aduertentes licet inaduertenter i ſenoris excuſationem ſenus aggrauat ⁊ condemnat ſm̄ veritatem. Vn̄ j. Joh. ij. dicitur. Qui viderit fratrem ſuū neceſſitatē habere: ⁊ clauſerit viſcera ſua ab eo quō charitas dei manet i illo. quaſi dicat nullo mō. Q2 aūt vſura nō tm̄ d̄ ſe ſed etiā ſm̄ ſe ſit peccatum oſtenditur triplici ratione. Primo ꝑ hoc ꝙ eſt contra rationem naturalis ꝓprietatis pecunie. ad quod ſequitur vlterius ꝙ ibi venditur illud quod non eſt. Ad cuius euidentiam ſciendum ꝙ quedam res ſunt quarum vſus eſt ipſarum rerum conſumptio ſicut vinum conſumimus vtendo eo ad potum ⁊ conuertendo ad cibum. Vnde in huiuſmodi nō debet computari vſus rei ſeorſum a re ipā. ſed cuicūqꝫ vſus rei conceditur eoipſo res ipſa conceditur. et ideo i talibus ꝑ mutuum transfertur dominiū. ſi quis ergo vellet ſeorſum vēdere vinum ⁊ ſeorſum vſum vini venderet eandem rem bis: ⁊ vēderet illud quod non eſt. Vnde manifeſte peccaret ꝑ iniuſticiā Simili ratione cōmittit iniuſticiam qui mutuat triticum vel vinum petens ſibi fieri duas compenſationes. vnā quidē reſtitutionem equalis rei. alterā vo ꝓciū vſus quod dr̄ vſura. Quedā vo res ſunt quarū vſus nō ē ipſarū rerū ꝯſumptiō ſicut vſus domus ē inhabitatiō: nō aūt diſſipatiō. ⁊ ideo i talib' poteſt cōcedi vtrūqꝫ ſeorſum: vt cū quis tradit alteri dominium domus reſeruato ſibi vſu eius ad aliqō tempus. vel econuerſo concedit vſum domus retēto ſibi dominio ipſius. ⁊ ideo licite pōt homo recipere preciū pro vſu domus: ⁊ poteſt petere dominum moderatum vt patet i conductione ⁊ locatione domus. Pecunia aūt ſm̄ phm̄. v. eth. ⁊ j. polit̄. ꝑncipaliter eſt inuenta ad cōmutatiōes faciēdas. ⁊ ita ꝓprius ⁊ ꝑncipalis vſus pecunie ē eius cōſumptiō ſiue diſtractiō ſm̄ ꝙ i cōmutationibus expenditur. ⁊ ideo ſm̄ ſe ē illicitum pro vſu pecunie mutuate preciū accipe quod dicitur vſura. q2 hoc eſt vendere idem bis vel vendere illud quod nō ē. per quod inequalitas manifeſte conſtituitur que iuſticie contrariatur. Vn̄ phus. j. polit̄. dicit ꝙ vſura dicitur a cathos quod eſt partus. quia contra naturam rei. ſ. pecunie vult vſurarius ꝙ pecunia pariat. dicit enī i vſura cathaos ſeipſum facit vnde ⁊ illud nomē accepit. ſimilia enī partu generantibus ipſa ſunt. cathos aūt fit nūmiſma ex nūmiſmate: quare ⁊ maxime ꝓter naturā iſta pecuniarum acquiſitiō ē. hec phus. Et hanc rōem ponit Tho. ſcd̄a ſcd̄e. q. lxxviij. ar. j. c. Scd̄o oſtēditur ꝙ vſura ē pc̄tm̄ ſm̄ ſe. quia ē contra rōem mutue ſocietatis. quia cū labore ⁊ periculo primi ſtat certum lucrū vſurarij. hoc autem eſt inequalitas. aut enim pecunia mutuo accepta trāſit i dominiū debitoris ita ꝙ ſit ſua. aut non tranſit: ſed eſt ſemꝑ ipſius creditoris. ſi p̄mo modo hoc eſt inequalitas magna. ſcʒ ꝙ aliquis i re ſui primi ⁊ que proximo ſuo ſtat ⁊ cadit neceſſario lucrum requirat: cū nullum damnū inde quicquid de re contingat: incurrat. Si ſecundo modo adhuc ē inequalitas maior. ſ. ꝙ res domio ſuo non poſſit perire cum ipſemet poſſit deficere. hoc enī non patitur natura nec conditiō portat humana. Preterea nullum fructum habet pecunia ex ſua natura ſed tm̄ ex vtentis induſtria quam non accepit ab illo a quo accepit pecuniam. ergo ille q̄rit iniuſte fructū ex ea. Et hāc rōʒ tāgit Sco. iiij. di. xv. q. ij. ar. ij. Patet igit̄ inequalitas ⁊ iniuſticia que maxime ē i vſuris. Tercio q2 ē ꝯtrectatiō rei aliene manētis aliene. ⁊ hoc iuito dn̄o. ⁊ ꝓuat̄ volūtas abſoluta nō ꝯpata. debitor ei ſimplr̄ nollet dare aliqd̄ vltra ſortē. magis tn̄ vult aliqd̄ vltra ſortē dare q̄ pecunia carē. ſicut enī ſcienter cognoſcē vxorē alienam manētē alienā ē malū i ſe ⁊ ſm̄ ſe. ſic ex mutuo recipe rē alienā manētē alienā ⁊ eā ꝯtrectare vt ſuā ē contra ius naturale. Et hec tercia rō ē Alex. de an. iij. ti. iiij. ca. de p̄cepto mutui. ar. iij. ca. iiij. ⁊ c. ⁊ Rich. iiij. di. xv. q. v. ar. vj. c. q̄ volūt ꝙ illud quod accipit̄ vltra ſortē ex vi mutui nō trāſit i dn̄ū creditoris recipiētis. q̄ ratio nihil valet ſm̄ illos q̄ dicūt ꝙ trāſit. Predicte etiā opi. fuerūt Boñ. iiij. di. xv. pte. ij. q. ij. ar. j. c. ⁊ Sco. vbi ſ. ar. iij. ⁊ hu. ⁊ ray. i. ti. d̄ decimis. Cōtrarie vo opiniōis fuerūt Hoſ. ti. de decimis. ⁊ Ber. ex. de deci. ex tranſmiſſa. licet hoc n̄ dicat expſſe glo. xiiij. q. iiij. ſi qs. Q2 etiā vſurā accipe ſit ſm̄ ſe malū oñdit̄ multiplici auctē ſacre ſcripture. dr̄ enī Ezech. xviij. Si genuerit qs filiū latronē effundētē ſāguinē ⁊ vxorē primi polluētē: pign' nō reddētē: ad idola leuātē oculos ſuos: ad vſuras dātē ⁊ ampli' accipiētē: nunqd viuet q̄ vniuerſa deteſtāda hec fecerit. Vbi ꝯſiderādū eſt ꝙ oīa ibi poſita cū vſura ſunt d̄ ſe ⁊ ſm̄ ſe mala ⁊ pc̄ta mortalia ſ̄ ſic' ⁊ vſura. Itē pſ. Do. qs habi. i ta. t. ⁊c̄. poſtea ſubdit. Qui pecuniam non dedit ad vſurā. quaſi dicat. ſi dederit ad vſuram non habitabit in tabernaculo domi. ſed nullus excludit̄ a tabernaculo dn̄i niſi ꝑ pc̄to mortali. ſ̄ ⁊c̄. Itē pſ. Nō defecit de plateis eius vſura ⁊ dolus. ⁊ iterū. Ex vſuris ⁊ iniquitate redimet animas eoꝝ. Dolus aūt ⁊ iniquitas ſunt mala ſm̄ ſe. ergo ⁊ vſura que cum eis ponit̄. Itē cum vſurarius aliena appetat ⁊ ꝯtrectet facit cōtra duo p̄cepta. ſ. contra illud. Nō furtū facies. ⁊ contra illud. Nō ꝯcupiſces rē p̄ximi tui. Per que oīa patet ꝙ vſura eſt ſm̄ ſe mala ⁊ pc̄tm̄ mortale. Vlterius crimē vſure ē ꝓhibitū oīm iure. ſ. diuino ⁊ naturali canonico ⁊ ciuili. De iure diuio patet ex ſupradictis ⁊ Exo. xxij. Si pecuniā cōmodaueris populo meo paupi q̄ habitat tecū nō vrgebis eū quaſi exactor nec vſuris opprimes eum. Et etiā i multis alijs locis veteris teſtamētī. Et Luc. vj. Mutuū date nihil inde ſꝑantes. vbi nō tm̄ act' ſ̄ etiā ſpes accipiēdi a proximo vltra ſortē ꝓhibetur. Et breuiter quotiens in ſacra ſcptura dilectiō p̄ximi precipit̄ ꝓhibetur. Et ſic etiā eā vtriuſqꝫ teſtamenti pagina deteſtatur. extra. e. ſup eo. Eſt etiā ꝓhibita iure canonico. diſ. xlvij. quoniam multi. vnde ⁊ ipſum ius canonicū vſuras reſtitui cogit. vt. j̄. patebit. q̄nimo etiā ſm̄ ipm̄ ſi qs ꝑtinacit̄ aſſerat vſuras exercē non eē pc̄tm̄: ē hereticus puniēd': ⁊ ꝓcedi dʒ ꝯ diffamatos vel ſuſpectos de hmōi errore. ſicut contra diffamatos de hereſi vel ſuſpectos. li. vj. d̄ vſur. ex graui. Eſt etiā ꝓhibita iure ciuili: qd̄ oñdit̄ dupl' i glo. xiiij. q. iiij. qd̄ dicā. Primo ꝑ hoc ꝙ imꝑator Iuſtinian' dicit ſe amplecti quatuor concilia generalia adeo vt pro eis ſuis legibus derogetur. ſcʒ Nycenū. conſtantinopolitanū. epheſinum. ⁊ calcedoñ. in aut̄. de ecc. ti. coll'. ix. circa p̄n. In cōcilio aūt nyceno ꝓhibent̄ vſure. diſ. xlvij. qm̄ multi. Et hec prima rō tangitur etiam extra. de vſu. q2 in oīb9. i glo. j. Secundo ꝑ hoc ꝙ dicit imperator ꝙ ſacre leges nō dedignātur ſacros canones imitari ſpecialiter in matrimonijs ⁊ vſuris. in aut̄. vt clerici apud ꝓprios ep̄os conue. ad fi. coll'. vj. ij. q. iij. §. hinc colligitur. ⁊ de no. ope. nun. intelleximus. Si ſ̄ vſure ꝓhibentur ſm̄ ſacros canones. ſ̄ etiā ſm̄ leges. Nec obſtat ꝙ ille canon. ſ. quoniā multi. loquit̄ tm̄ de clericis. q2 auctoritas ibi poſita que eſt. Qui pecuniam ſuam nō dedit ad vſurā clericis ⁊ laycis eſt cōmunis. Nō obſtat etiā ꝙ ſm̄ leges. C. ⁊ ff. e. poſſunt peti vſure. q2 lex ſupra allegata que eſt i aut̄. eſt poſterior illis. vnde omnes leges vſuras permittētes ſunt abrogate. Sciendū tamen ꝙ Iuſtinianus prius ꝑmiſit vſuras leuiſſimas non quaſi eſtimans eas eſſe licitas ſ̄ ad maius malum vitandum. nam homines imperij ſui vidit eſſe ꝓnos ad dandū vſurā. ⁊ ideo comparatiua ꝑmiſſione ꝑmiſit minus malum vt non fieret peius. Ille tamē leges q̄ ꝑmittūt vſuras exigi ratiōe intereſſe vel ratiōe more ſunt bone ⁊ approbande ſi intelligant̄ ſane ſm̄ Ray. Conſtat igitur ex p̄dictis crimen vſure eſſe deteſtabile ſm̄ oēʒ rōeʒ ⁊ legē. Aggrauant aūt̄ multa crimen vſurarum: que tamē ꝑtermitto gratia breuitatis. d̄ quibus in ſumma d̄ vicijs ſufficienter poteris inuenire. Sic ergo conſtat ꝙ vſura non tm̄ ē peccatū q2 a deo ꝓhibitum. ſicut fuit laborare in ſabbato apud iudeos: vel in dominica apud xp̄ianos. imo vſura eſt prohibita. q2 ē pc̄tm̄. ⁊ ſm̄ ſe ē malū. ⁊ contra dictamen iuris naturalis ita ꝙ nullo modo ⁊ nullo caſu poteſt bene fieri: ⁊ in ea non poteſt diſpenſari. Vnde etiā nō debet fieri pro redimēdis captiuis. extra eo. super eo. Nō enim debet impietas ꝑtextu pietatis committi. j. q. j. non est putanda. Ad hoc aūt vt sciatur melius natura mutui in cuius ꝯtractu tm̄ regulariter vsura committitur vt dictū est supra. notanda est differentia mutui comodati ⁊ locati. Sciendum igitur ꝙ sicut habet̄ ex glo. xiiij. q. iij. in prin. sup vbo illo mutuū. vt etiā dictū est supra in ꝑcedenti ti. consistit in his rebus que dant̄ ad pondus numerū et mensuram. ⁊ ille res que dant̄ sic ꝙ in dn̄ium accipientiū transferunt̄: et non eedem sed alie eiusdem qualitatis et generis reddunt̄. Unde dicit̄ mutuū. q2 de meo fit tuū. Comodatu3 vo est qd alicui traditur nō vt sit suū: ꝫ vt vtatur eo: ⁊ ab eo idem restituat̄ cōmodare enī est ad vsum tradere. in hoc aūt cōueniūt ꝙ vtrūꝗ de natura sua voluīt esse gratuita. Unde quicqd in mutuo plus exigit̄ est vsura. et in hoc solo casu cōmittit̄ vsura. s. regulariter vt dictū ē. In cōmodato vo si qd exigat̄: statim cōmodatū esse desinit ⁊ in aliā spēm ꝯtractus transit. quia aut aliquid exigit̄ ꝓ re ipa cōmodata. aut ꝓ vsu eius. si pro ipa re aut pecunia: et tunc est venditio ⁊ emptio aut res alia. ⁊ tunc est ꝑmutatio. Similiter si ꝓ vsu rei aut pecunia. ⁊ sic est locatio et ꝯductio. aut res alia. ⁊ sic est ꝯtractus innominatus. q2 do vt des vel facies. Oēs isti ꝯtractus sunt liciti ipis laycis. De drīa vo mutui ⁊ locatōis. vide. j. ti. se. cap. x.

Sed ꝯ hoc obijciunt̄ plura. dicit enī ambr9 vt habet̄. xiiij. q. iiij. Ab illo exige vsuras cui merito nocere desideras. cui iure inferunt̄ arma sibi legitime inferunt̄ vsure. Ex his videtur ꝙ vsure possint exigi ab aliquib9. Et idē videt̄ ꝑ illud deutro. xxiij. Nō feneraberis ꝓximo tuo sed alieno. Preterea fenerari ꝑmittit̄ ꝓ lege seruata in premiū deutro. xv. Feneraberis gentib9 multis: ⁊ ipe a nullo fenus accipies. g nō est peccatū. Preterea ꝯtermittere ꝯsiliū nō obligat ad peccatū ꝫ Luc. vj. dicit̄. Mutuū date nihil inde sperantes. ponit̄ inter alia ꝯsilia. al's si esset ꝑceptū quilibet peccaret q nō mutuaret. qd nō credit̄. g qui ꝯtra facit nō peccat. ⁊ sic vsura videt̄ esse licita. Preterea argentū in vas formatū ⁊ argentu3 monetatū nō differunt specie. ꝫ licet accipere aliqd vltra sortem pro vase argenteo. g et ꝓ moneta. Preterea qui accipit mutuum pōt scit ⁊ vult vsurario dare rem suam. dicit enī do tibi preter sortē pecuniā istā. ponat̄ g ꝙ det pecuniā sibi: pecunia illa fit ⁊ est ipius vsurarij. g vsurarius nō facit re3 alienā manentē alienā inuito dn̄o tanꝗ suā. ⁊ est ꝯtra illud qd supponit̄ supra in vltima rōne posita in solutōe qōnis. Preterea pecuniā recipe ꝓ eo qd nō tenet̄ qs facere nō videtur esse peccatū ſm se. ꝫ nō in oī casu tenet̄ homo habens pecuniā: pecuniā mutuare. g ⁊c. Preterea cuilibet licet i contractib9 ꝓcurare se indēnē sicut vendens pōt vendere ꝓpter vitatōem damni precio maiori: maxime qn̄ inducit̄ ab emente g similiter si ille q mutuat inducat̄ ab eo cui mutuat. l3 sibi se seruare indemnē. Preterea. si vsurarius est fur et raptor. quare iudex secularis vsurarios viuē sustinet: cū alios fures ⁊ latrones ad mortem ꝯdemnet. Ad primū hoꝝ dōm ꝙ de illo vbo Ambr9 sunt diuerse opiniones ⁊ varie expositiones. quarū due sufficiāt ad pn̄s grā breuitatis que vident̄ esse rōnabiliores ⁊ ꝯmuniores. Una est ꝙ d3 intelligi et exponi de paganis ⁊ hostib9 reipu. sicut littera sonat plane. talib9 enī ea que male detinent modis omnib9 quib9 possum9 agere ⁊ insidiose tanꝗ ab indignis debemus auferre. secus ē de iudeis q sunt nostri serui ⁊ seruire nobis parati. xxiij. q. viij. dispar. ⁊ ea. q. vij. c. j. ⁊. ij. Alia opinio que est ꝯmunior ſm Ray. est ꝙ a nullo hoīe xp̄iano pagano vel alio lic3 vsuram exigere. Et ſm hoc illud vbū intelligi d3 hyronice ⁊ negatiue sic. ab illo vsurā exige tu qcūq3 es cui merito desideras nocere. ꝫ nulli merito nocere debes desiderare. g a nullo debes vsurā exigere. Et hoc duplex ratio habet̄. xiiij. q. viij. cū homo ab hoīe. in glo. Ad scdm dōm. ꝙ ꝓ casu isto q filij israel iniuste ab alijs patiebant̄ ⁊ bona eoꝝ detinebant̄: licuisset eis ꝑ vsuras bona suā recupare. sicut dicit̄ de clerico qui ꝑbendā suā occupatā violenter pōt in pignus recipe. nec tenet̄ illud qd inde recipit in sortē ꝯputare. ex̄ de vsuris. plures clericoꝝ. in fi. Uel iudeis ꝓhibitū fuit vsurā recipe a fratribus suis. s. iudeis ꝑ quos dat̄ intelligi ꝙ vsuram accipe a qcunq3 hoīe est simpliciter ꝓhibitū. q2 qlibet hō d3 haberi q̄si proximus ⁊ frater. potissime in statu euangelij ad quē oēs vocant̄. Unū in ps. Qui pe. suā nō dedit ad vsu. Et ezech. xviij. Qui vsurā nō accepit. ꝙ aūt ab extraneis vsurā acciperēt: nō fuit eis ꝯcessu3 q2 licitū: ꝫ ꝑmissu3 ad mai9 malū vitandū. s. ne a iudeis dei colentib9 vsurā acciperent ꝓpter auariciā cui dediti erāt. vt habet̄ Isa. lvj. Dicit̄ aūt ꝙ in vera littera nō fuit illa additio ꝫ aliena. ꝫ fuit ꝑ iudeos apposita in sui excusatōnē talē qualē. Ex hoc habemus ſm alex. de an. iij. t. iiij. c. de ꝑcepto mutui. ar. j. c. ꝑmū argumētū ꝙ si nō possumus obtinere ab vsurarijs ꝙ totū reddāt debemus facere si possumus ꝙ saltē ptē reddant. Tercio pōt dici ſm aliquos ꝙ illa acceptō vsure a gētib9 inter quos habitāt iudei potius erat sue rei recupatio ꝗ vsura. q2 tota illa terra fuit iudeis a dn̄o data. ⁊ iniuste possidebat̄ ab illis. Ad terciū dicendū ꝙ ibi fenus sumit̄ large ꝓ omī mutuo ſm illud Eccle. xix. Fenerare ꝓximo tuo in tpe necessitatis. Iudeis g ꝑmittit̄ in premiū abundantia diuiciarū ad qd solet vel pōt feneratio seq. Unū ponit̄ ibi ꝯn̄s ꝓ an̄cedente. q. d. tantā abundantiā habebis ꝙ poteris multis fenerari si volueris: ⁊ a nullo mutuare indigebis. Ad quartū dōm ꝙ ꝑstare i certis casibus nō tm̄ est ꝯsiliū ꝫ etiā preceptū. ⁊ ideo nihil est vltra sortē exigendū. si aūt nō sunt tales casus nō tenet̄ hō prestare. si aūt prestet tenet̄ vltra sortē nihil recipe pacto vel principali intentione ꝑcunie. Sic g dare mutuū nō tenet̄ hō sp ⁊ ſm hoc ponit̄ inter ꝯsilia. ꝫ ꝙ hō ex mutuo lucrū nō querat. hoc cadit sub precepto. Ad quintū dōm ꝙ vsus ꝑncipalis vasoꝝ argenteoꝝ nō est ipa coꝝ ꝯsumptio. ⁊ ideo vsus coꝝ pōt vendi seruato rei dn̄io. vsus aūt ꝑncipalis monete ē distractio pecunie in ꝯmutatione. Unū nō licet eius vsum vendere cū hoc ꝙ aliquis velit eius restitutione3 qd mutuauit. Sciendū tm̄ ꝙ secundarius vsus vasis argentei pōt esse cōmutatio. ⁊ talē eius vsum vendere nō licet. Et similiter pōt esse aliquis vsus scdarius pecunie argentee. vt si quis pecuniā signatā ad ostandū se diuitē vel pignorandū concederet ⁊ talis vsus licite posset vendi. vt etiā habebit̄. j. ti. se. c. ix.

Ad sextū dicendū ſm alex. de an. iij. t. iiij. c. de ꝑcepto mutui. ar. iiij. ꝙ argumentū nō valet. ille pōt scit ⁊ vult trāsferre rem suā i dn̄ium alterius. dic enī ei do tibi pecuniā istā g trāsfert. l3 enī posset transferre nō tm̄ sic pōt transferre. q2 huiusmodi ꝯtractus est omī iure ꝓhibitus. ideo nullo mō pōt fieri ipius vsurarij. l3 etiā ꝓferat vbū dandi nō tm̄ dat. de vbis enī nulla est qō ꝫ de intentione. Intentō aūt feneratoris est ꝙ rem manentē alienā faciat suā. Ad septimū dicendū ꝙ ille q nō tenet̄ mutuare recōpensatōnem eius qd fecit: pōt accipe. ꝫ amplius nō debet exigē ſm aūt iusticie equalitate3 sibi recōpensat̄. si quantū mutuauit ei tantū reddat̄. Unde si amplius exigat ꝓ vsu rei q aliū vsū nō h3 nisi ꝯsumptione3 subē: exigit pciū eius quod nō est. ⁊ ita exactio eius est iniusta. Ad octauū dōm ꝙ si ille q mutuat nō vult damnificari reseruet pecuniā sibi necessariā. q2 nullus eū necessitat ad mutuandū. ꝫ si ipe mutuat necessitat̄ ex lege vt nō viciet mutuū. s. accipiendo aliquid vltra sortē. Ad illud qd postea querit̄ dōm ꝙ iudex secularis rēpu. gerit q̄tū ad tꝑalia. ⁊ iō licet vsurarius sit fur tm̄ q2 est fur domesticus nec ꝑ violentiam furat̄: ⁊ ex furto eius etiā vtilitas aliq reipu. quātu3 ad tꝑalia ꝓuenit: vsurarios viuere ꝑmittit. secus est de alijs furib9 ⁊ raptorib9. Utrū qs possit ꝓ pecunia mutuata aliqd comodū expetere. Re9 ꝙ nō. Unū ezech. xviij. Qui ad vsura3 nō ꝯmodat ⁊ amplius nō accipit vita viuet. Et luc. vj. Mutuū date ⁊c. Hec etiā ꝓbant Aug. hiero. et Ambro. xiiij. q. iij. c. j. ij. ⁊. iij. ⁊ est expressu3 ex̄ eo. ꝯsuluit. ſm enī phm. v. ethi. oē illō ꝓ pecūia h3 cuius ꝑciū pōt pecunia mensurari. ⁊ iō sic si quis ꝓ pecūia mutuata vel quacūq3 re alia q ꝯsumit̄ ex eius vsu pecuniā expetit vel expetē intēdit ꝯ iusticia3 vsurā ꝯmittit vt s. dictū est. ita etiā si expetit vel sperat quācūq3 rē aliā cuius ꝑciū mensurari pōt pecunia. Recōpensatonē vo coꝝ q nō mensurant̄ pecunia exigere ꝓ mutuo lic3 vt beniuolētiā ⁊ amorē eius cui mutuauit: vl' aliquid hmōi

Sz obijcit̄ q2 ꝓ pecunia pōt hō pignus accipe vt domum vel agrū: cuius vsus ꝑcio vēdi possi3. g ⁊c. Re9 ꝙ tunc mutuans vsu3 illius pignoris i sortē ꝯputare tenet̄. ex̄. e. c. ij. al's vsurā ꝯmittit nisi forte esset talis res cui9 vsus inter amicos ſine precio concedi ſolet. vt pꝫ de libro ꝯmodato. ẜm Tho. ſcōa ſcōe. q. lxxviij. arti. ij. c. ſextū. De hoc. ſ. ti. de pigno. ar. vj. q. quid ſi quis equū. Utrū liceat pecuniā mutuo accipe ſub vſura. Rꝫ ꝙ nullo modo lꝫ inducere ad peccādū licet tñ vti pctō alterius ad bonum ſuum. nam ⁊ deus vtit̃ oibꝫ pctis ad aliqd̓ bonū q꜡ ex eis elicit aliqd̓ bonū. vt dicit aug. in encheri. Ita etiā in ꝓpoſito nullo mō licet inducere aliquem vt mutuet ad vſuram: licet tñ ab eo qui paratus eſt hoc facere ⁊ vſuras exercet: accipe mutuū ad vſuraꝫ ꝓpter aliquod bonū qd̓ eſt ſubuentio neceſſitatis ſue vel alterius Hec tho. ſcōa ſcōe. q. lxxviij. ar. iiij. c. Nec intelligitur ẜm Rich. iiij. di. xv. q. v. ar. v. c. vltimū. hic neceſſitas illa q̄ ē extrema. ſꝫ qñ homo dānificaret̃ notabiliter vel notabilem penuriā pateret̃ ſi nō acciperet ad vſurā. Et ẜm monaldū ꝓ quanta neceſſitate liceat hoc facere non determinat ars vel ſciencia. ſed intentio charitatis.

Equit̃ videre de quarto. ſ. vtrū in aliquo caſu liceat aliquid accipe vltra ſortem. Circa quod ſciendū ꝙ ꝯꝰuis regulariter verū ſit ⁊ firmiſſime tenendū ꝙ nō licꝫ aliquid accipe vltra ſortē: hoc tñ fallit in aliqbꝫ caſibꝫ. pmo qñ eccleſia a vaſallo ſuo feudū qd̓ ab eadē hꝫ tenet in pignore ſic tñ vt interim vaſallus de feudo nō teneat̃ ſeruire. extra de. conqueſtus. et extra de fe. c. j. Et ẜm Berñ. ibidē ſi vaſallus vult eccleſie ſeruire ꝓpter hoc vt fructꝰ cōputentur in ſortē nō debet admitti. qd̓ dicūt qdam vt Ray. Rod. ⁊ Berñ. in. c. ꝯqueſtus. eſſe ſpāle in feudo eccl'aſtico ⁊ eſt verū ꝙ de feudo layco nō inuenit̃ expſſum. Arguit aūt ꝯ eos hoſt. ſic. aut eſt licitū aut illicitū. ſi licitū: ſꝫ ⁊ in layco q꜡ eadē rō. ſꝫ et idem ius. ex de ꝯſti. trāſlato. Si illicitū minus dꝫ ꝯcedi clerico ꝙ layco. ex de. co. c. j. ⁊ ij. multofortius ſꝫ hoc locū habꝫ in ſeculari feudo. Preterea ex tenore dicti capituli pmi de feudis apparet ꝙ nō eſt pu'legiū ſꝫ ad cōſultationē factā rñdet̃ de iure. Preterea ſi vſura ſit ibi quō papa pu'legiabit aliquē ꝯ pceptū dei. Rō aūt hꝰ ẜm eundē Hoſti. naturalis aſſignari pōt de vtroqꝫ. q꜡ vaſallus ẜm aliqs nō eſt dñs lꝫ habeat vtilē actionē. vel ẜm alios nō ē maior dñs ſiue directe ſꝫ vtiliter tñ. Vñ vaſallꝰ preſumit̃ velle dare fructus. q꜡ eſt ad antidota obligatus. ex de teſta. cum in officijs. Res etiam in id defacili redit qd̓ ab initio ius ⁊ natura ſibi ꝯceſſit. ex de cenſi. cū venerabilis. ibi nec intelligat ⁊c. Sꝫ dices ꝙ transfert̃ aliquādo nō ſp feudū in vaſallū. imo ſepe is q̄ poſſidet ⁊ aliene recognoſcit illō ab alio ſponte recipit. vel vt a tyrānis defendat̃. ⁊ ſic dicta rō deficere videt̃. Rꝫ ꝙ lꝫ ſic ſepe fiat: tñ naturā feudi recipit. ſꝫ ſic feudū iudicādū ē. ar. ex de ſta. mo. recolētes. §. fi. Quid ſꝫ de vſufructuario ⁊ ꝓprietario obligāte. Rñdꝫ hoſt. ꝙ idē videt̃ ſi ipſe cauſam habeat liberā a ꝓprietario. al's ꝯ. Notauit tñ Ray. ſub ti. de deci. §. quid ſi miles. ꝙ quidam volūt ad colonias extendere hoc pu'legiū ⁊ male. q꜡ hoc nō inuenitur expreſſum. q. d. ꝙ excuſat ab vſura hoc pu'legiū. ſed in hoc nō bene dixit. vt patet ex predictis ẜm hoſti. Quid ſꝫ de emphiteota obligante dño emphiteomata. Rñdet Hoſti. ꝙ forte eſt idē. q꜡ eadē eſt rō. Uel dicendū ꝙ nō eſt ſimile q꜡ emphiteota nō ita gratuite recipit ſicut vaſallus cū ꝓ introitu certā pecunie quātitatē donauerit. vel dicendū ſup hoc papam ꝯſulendū. Hec Hoſti. Scōo quando clericus poſſeſſionē tpalē alicuius eccleſie aſſignatā ſibi ꝓ beneficō a layco qui tenet eā iniuſte ⁊ redemit ſibi mutuando. poteſt eñ ille clericus vel illa eccleſia eam in pignore recipe. ⁊ ibidē res ⁊ fructus eius vltra ſortē recipe. ſꝫ hoc nō ſit cauſa lucri ſi clericꝰ redimat de manu layci. q꜡ ſic forte reuertet̃ ad eccleſiā q̄ al's forte nō poſſet recuperari. nec eſt vſura. q꜡ recipit tñ ſuū ex eo. c. j. ⁊ ca. ꝯqueſtus. Similiter laycus redimere poſſet hoc modo poſſeſſionē ſuā de manu detinētis iniuſte. Alienam vo poſſeſſionē ſic nō poſſet redimere. q꜡ fructus illi nō ſunt ſui. Vñ ſi eos retineret vſura eſſet. Idē dēt de clerico q̄ poſſeſſionē eccleſie que ꝓ bñficio ſibi aſſignata nō eſſet. taliter in pignus reciperet. niſi de licētia eccleſie hoc faceret. quaſi ꝑcipiendo eos noīe eccleſie. hec oīa ex eo. c. j. in glo. Tercio qñ ſine omni pacto dat̃ gratis oblatū. dūmodo intentō non ſit corrupta ex pte creditoris. vt ſi forte credidiſſet pecuniā principaliter ꝓpter ſpem lucri. in q̄ caſu vtrū teneat̃ ad reſtitutionē: dicet̃. ſ. de reſtitutōe vſurar. q. qd̓ de eo q̄ ſola intentione. Quarto ratōne dubij vt ſi qs dat. x. ſol'. circa paſcha vt in autumno tondem ſibi grani vini vel olei menſure reddant̃. que lꝫ tpe ꝯtractus valeant plus ꝙ. x. ſol'. tñ veriſimiliter dubitat̃ vtrū plus vel minus ꝙ. x. ſol'. ſint valiture tpe ſolutōis. ſi vo daret in autumno. x. ſol'. qñ talia ſolent eſſe puꝫ pcij vt ad paſcha tondē menſure taliū ſibi redderent̃. qñ hmōi ẜm ꝯſuetudinis vſum ſolent eſſe cariora eſſet vſura. q꜡ nō veriſimiliter dubitat̃ ſꝫ ꝓbabiliter credit̃ ꝙ plus valobunt tpe ſolutōis ꝙ valeāt tpe ꝯtractus. Rōe etiā dubij excuſatur q̄ pannos vinū granū oleū ⁊ ſil'ia vendit ita vt amplius recipiat in certo termino ꝓ eiſdē ꝙ valeāt tpe ꝯtractꝰ. ſi tñ tpe ꝯtractus nō fuerat ea venditurus. ex eo. nauiganti §. j. et. ij. ſatis tñ ꝯſulte hoies agerent ſi a tali ꝯtractu ceſſarent cū cogitationes deo nequeant occultari. ex. e. i ciuitate. Si tñ ad terminū lōge maiori precio ꝙ tempe ꝯtractus valeant venderet vſura eſſet. q꜡ tūc nō veriſimiliter dubitaret vtrum plus vel minus ſint valiture. ſꝫ ꝓſumit̃ ꝙ longeminus. ex eo. ꝯſuluit. rōe eñ dubij ẜm alex. lomb. poteſt equetatē iuſticie facere. ⁊ ꝑ ꝯñs ab vſura excuſari lꝫ plꝰ recipiat ꝙ det̃ q꜡ rō huius dubij. ſ. de valore rei eſtimat valorē rerū ẜm naturā earꝫ q̄ in tali ſpecie pñt plus vel minus valere i vno tpe ꝙ in alio. Vñ cum nō cauſa tpis ſꝫ cauſa dubij d̓ valore rei plus accipit̃ ab vſura excuſat̃. Sic etiā videt̃ excuſare rō pīculi ꝑ quam abūdātia pōt recompenſari. res eñ ex pīculū exñtes plus valent ꝙ res eiuſdem ſpēi in pīculo exñtes. Et ſic hec recōpenſatio reducit̃ ad naturā rei que ꝓpter pīculum eſtimat̃ plus vel minus valere. Et ſic pīculū ⁊ dubium excuſant ab vſura. ſ. qñ inſunt rei de qua ſit contractus ex natura ſua. Ubi aūt periculū nō ineſt ex natura rei nō excuſat ab vſura. vtꝫ i mutuo pecunie nautice. de quo ex eo. nauiganti. vt dicit̃. ſ. ar. v. vbi dī ꝙ ſi aliquis alicui nauiganti pecuniā ꝓpter ſpem alicuius lucri ꝯmiſerit vſurā ꝯmittit etiā ſi pīculū ſortis ꝓprie ſup ſe accepit. Si etiā aliquis mutuauit alicui centū libras vſqꝫ ad. v. annos. ita ꝙ ſi infra. x. annos alter eorꝫ deceſſerit q̄ mutuū accepit a debito liberatus ſit. ſi vo ambo ſupuixerint dabit q̄ mutuum accepit. cc. libras ei qui mutuum dedit. tale periculum non excuſat. q꜡ ꝯtractū ad equalitatē iuſticie nō reducit. talis eñ ſuperabundantia nec ex labore nec ex vſu rei ꝓprie nec per recōpenſatōem alterius rei reducit̃ ad equalitatē. Hec alexan. lomb. in quolibet. q. de vſu. Quid ſi credat̃ pecunia ꝓ pecunia. vt marca argenti ꝓ alia marca ad terminū ꝓſoluenda. ⁊ granū ꝓ grano. vinū ꝓ vino ad eandē menſuram Rñ. ẜm Rod. ſi veriſimile ſit ꝙ talia nō ſint futura precioſiora tpe ſolutionis ꝙ ſint tpe ꝯtractus nō eſt vſura. Si vo ſit veriſimile ꝙ ſint futura pcioſiora tpe ſolutionis diſtingue. q꜡ aut creditor nō erat ſeruaturus illā pecuniam ⁊ tunc eſt vſura. aut erat ſeruaturus eā vt ſic ſeruādo ad tps certū lucraret̃ cū ipa. ⁊ tunc iterū diſtingue. q꜡ aut creditor aufert debitori libertatē interim ſe liberandi ⁊ debitū ſoluēdi. ⁊ tunc eſt vſura. q꜡ ꝓſumit̃ ꝙ ideo credit eā vt debitorem pīculo oneret ⁊ ſe exoneret. Aut nō aufert ei ſꝫ ꝯcedit vt pecuniā reddat ſibi qñcūqꝫ voluerit infra terminū ⁊ tunc meret̃ ſi faciat hoc ex miſcōia vt releuet inopiā debitoris. ſi autē hoc faciat intētōe corrupta. ſ. vt ſe exoneret pīculo eā ſeruādi: peccat. nō tñ eſt cogendus ad reſtituendū lucrū. ſꝫ hoc eēt i pñia ꝯſulendū. vel ꝙ paupibꝫ daret. Sil'r etiā diſtinguendū ⁊ videndū qñ dat̃ ſpēs ꝓ ſpecie ad terminū vt granū ꝓ grano vinū ꝓ vino ⁊ hmōi. ⁊ hec debent intelligi ſi ea tpe ꝯtractus nō fuerat venditurus. ar. ex. e. nauiganti. §. ij.

Quid de his qui emūt certos equos ſibi reddēdos a venditore i certis nundinis emūt inquā minori pcio ꝙ valeāt tpe ꝯtractus. Rꝫ ẜm Rod. ꝙ eſt vſura niſi viſil'r dubitet̃ eqs illos tpe ſolutōis plus vel minus valituros. vt dictū ē ſ in qbuſdā caſibꝫ. vel niſi ſciat̃ vel ꝓbabiliē credat̃ ꝙ tūc dē plꝰ vel minꝰ ſint valituri. Quid ſi Petrꝰ exñs tunc emat a ticio turonēſes recipiendos i frācia i talibꝫ nūdinis. Rꝫ ẜm alex. lōb. vbi ſ. ꝯtus videt̃ illicitꝰ ſi minꝰ det emēs ꝓpter tpis dilatōem. et maxime ſi pecunia recipienda in termino probabiliter credat̃ plus valitura. tūc eñ videtur eſſe mutuū idirectū. puta vt ſi qs dat minꝰ ꝓbabiliē recepturꝰ in termino plus. ſecus eſt ſi dubiū eſſet. ſicut dictū eſt in precedēti caſu. Similiter ſm Hoſtiē. qn̄ quis emit fructus alicuius agri ad tps: licet fructus ꝗ̄s inde ꝑcipit multoplus valeant ꝙ̄ dederit venditori. tn̄ nō tenet̄ aliquid reſarcire ratione dubij ſiue incertitudinis. vt. C. e. l. ſi ea lege. licet aūt iſte cōtractus nō ſit vſurarius ex forma ꝯtractus. pōt tn̄ fieri in fraudē vſuraꝝ vt ſi ager ſit tantus et talis ꝙ veriſimile ſit: ꝙ fructus inde colligendi valeant multoplus ꝙ̄ emptor dederit. puta emptor dedit. x. libras. et veriſimile ē ꝙ valebūt xxv. vel. xx. maxime ſi talis eſt ꝑſona q̄ ꝯtractus hmōi ꝯſueuit exercere. In hmōi eñ ad pſumptōes eſt recurrendum in foro cauſaꝝ. In foro aūt penitentiali ſtabitur eius ꝯfeſſioni ⁊ multū eſt pſumendū ꝯ talē: ⁊ ei in penitentia eſt reſtitutio indicenda ſi veriſimiliter credebant̄ longe plus valere ſi iuſtus emptor inueniret̄. ſi aūt ꝓbabiliter dubitat̄ verum ſint plus vel minus valituri nō eſt vſura. ar. in. ca. nauiganti.

Sed obijcit̄ ꝯ ſupdicta. qꝛ licet ꝯtrahentibꝰ decipe ſe inuicem citra dimidiū iuſti ꝑcij. extra de emp. cum dilecti. ſꝫ licet alicui vendere piper valens. v. lib. ꝑ. vij. lib. Rn̄dent ber. Inno. ⁊ Hoſt. ſup illud. c. in ciuitate. ꝙ emens ꝓ. vij. lib. illud quod valet. v. lib. aut ſcienter plus dat ꝓpter dilationē ſolutōis ita ꝙ ipe nō decipit̄ in iuſto ꝑcio. et ſic nō eſt vſura. qꝛ licet ꝯtrahentibꝰ mutuo ſe decipere vſqꝫ ad dimidium iuſti precij. ſꝫ ſm hoc ille q̄ decipit ex malo ſuo lucrū ꝯſequitur. qđ nō facit ille qui nō decipit. Preterea videt̄ ſm hoc ꝙ mercator poſſit vēdere merces ſuas precio maiori alicui ſimplici qui neſcit valorē rei ꝙ̄ alicui ſapienti. qđ iniquū videt̄ eſſe cū ſm leges ptor nō ſubueniat ſcienti ſꝫ ignoranti. ff. qđ falſo tu. l. j. in fi. Ideo alij diſtinguūt de ignorantia ⁊ de deceptione. Nō eñ ꝯtingit decipi niſi ignorantē. eſt aūt duplex ignorantia. ſ. in diſcernendo ſiue iudicādo. ⁊ hec opponit̄ ſcientie. ſic eñ nullus ſciēs eſt ignorans. Alia eſt ignorantia in eligendo. ⁊ hec ignorantia nō opponit̄ ſcientie. multi eñ ſcientes in iudicando ſunt ignorantes in eligendo. Similit̄ duplex eſt deceptio. ſ. in iudicādo. ſic nunꝗ̄ decipit̄ ſciens in ꝯtractibꝰ. ſ. qn̄ ſcit rem aliquā nō valere tantū. tn̄ ꝓpter affectionem quā habet ad rē magis eligit ꝯpare precio ꝙ̄ re deſirata carere. vtroqꝫ mō licet ꝯtrahētibꝰ ſe decipe. ⁊ ſcđo modo magis licet ꝙ̄ pmo mō vt credūt. licꝫ Bern̄. ꝯtrariū dicat. ſꝫ de hoc vide. j. ar. v. q. quid de his qui emunt ab eccleſia ⁊c.

Ad hoc nota ſm aliquos ꝙ lꝫ vendētes nō poſſunt ꝓpter dilatōem ſolutōis precii augere. poſſunt tn̄ ꝓpter acceleratōꝫ ſolutōis ꝑciuꝫ minuere. vnde eſto ꝙ mercator ſtatuat in corde ſuo ꝙ pannuꝫ quē habuit ꝓ. vj. ſol. velit dare ꝓ. ix. ita ꝙ omni volenti ſibi dare tantū ſiue ſtatim incontinenti ſiue ad terminū certū dare velit: ⁊ longe libentius ſtatiꝫ ſolueri ꝙ̄ vſqꝫ ad terminū aliquem. ſi talis mercator hoc apud ſe deliberans ſimulqꝫ cū hoc de lucro parate ſolutōnis cogitās apud ſe dicat. licet in corde illud lucrum taxauerim: quicūqꝫ tamen precium ꝑatum haberet cū quo de lucro modo aliꝗ̄ ordinare poſſem: de ꝑcio taxato diminuerē: talis nō eſt vſurarius vt volunt aliqui. hec de tabula Iohis. Quidā etiam dixerunt ꝙ lꝫ ꝯtractus quo quis vendit maiori precio ꝓpt̄ dilatonē ſolutionis ſit de ſe vicioſus. tamen excuſari poteſt ex parte vendentis puta ſi nō intendat vendere carius ꝓpter tempus ſed ꝓpter damnū ⁊ laborē quē imminere ſibi videt in ꝓcuratione ſolutōis habende. Et rectitudo huius intentionis apparet quando mallet nō vendere talibꝰ ꝙ̄ vendere eis ad credentiā. ⁊ qn̄ libentius venderet alijs ꝓ precio minori ꝙ̄ iſtis ꝓ precio maiori. vnde licet hic caſus ſit dubius. non pōt tn̄ excuſari ſi ꝓpter credentiam rē plus vendit ſimplicit̄ vel ꝙ̄ ſit veriſimiliter valitura tpe ſolutionis vel ſi nō venderet alicui niſi ꝓpter credentiā plus reciperet. Hec alex. lom. in quolibꝫ. q. de vſu. Quid ſi quis vendat ꝓ precio quod nō currit bladū: ita tn̄ ꝙ ſi plus valuerit vſqꝫ ad paſcha: vel ꝙ ſi illud plus ſibi deſit: nihilominus tn̄ nō vult ꝙ preciuꝫ minuat̄. Rn̄det Ho. hen̄. ꝙ eſt vſurarius cū claudicet ī precio. ar. C. de ſolu. l. penul. Quid ſi vendam tibi hoc ꝓ tāto quantū valebit illa die qua curret pro maiori precio vſqꝫ ad paſcha. Iſte caſus eſt multū vicinus precedenti. reſpōdet Sco. iiij. di. xv. q. ij. ar. ij. ꝙ talis ꝯtractus eſt vſurarius. ⁊ ponit duas regulas circa iſtā materiā obſeruandas. vna ē ꝙ ꝯmutans nō commutet vel vendat tempus. qꝛ nō eſt ſuū. ſcđa eſt ꝙ nō ponat ſe in tuto de lucro ⁊ illū cui vendit in dāno. in tuto dico vel ſemꝑ vel vt in pluribꝫ. Et cōtra hanc regulam fieret in ꝓpoſito caſu. quia venditor certificat ſe de lucro etiā vltraqꝫ humana induſtria ꝑtingere poſſit ſi quis cōſideret. quinto quando vſure petunt̄ quaſi intereſſe. vt ſi fideiuſſor vſuras creditori ſoluat. poteſt eas a debitore petē ꝓ quo fideiuſſerat. quia nō ſunt vſure ꝙ̄tū ad eū: ſꝫ potius intereſſe. i. vitatō dāni. ex̄ de fideiuſſo. ꝯſtituitus. Silr ſi paratus ſim emere merces ꝓ centū libris in qbꝰ eraꝫ lucraturus ſm ſanā ꝯſcientiā ⁊ ſpem futurā. x. lib. vſqꝫ ad menſeꝫ. ipis ad certū locū deductis. ⁊ tu ꝓpter nimiā inſtantiā tuā me impedis ne emā. ⁊ hāc pecuniam recipis: ⁊ ꝓmittis mihi infra menſem reddere. c. et. x. libras. nō eſt vſura ſm Hoſt. qꝛ loco intereſſe ſuccedit. ⁊ ſilr̄ is caſus ponit̄ in articu. ſe. q. iiij. Quid ſi quis denarios ſub vſura recipiat ⁊ poſtea auctoritate ꝓpria alicui amico ſuo ſub eadē vſura vel etiam minori mutuat. Rn̄ ſcribit monaldus ꝙ tenet̄ ad reſtitutionem illi amico ſuo. qꝛ ipe fuit ꝑncipalis in hac vſura. ſi aūt tm̄ eſſet mediator vel fideiuſſor ita ꝙ obligatio eēt de amico ad vſurariū facta: nō teneret̄. ſꝫ rō ꝑdicta nō videt̄ valere. Eſto eñ ꝙ aliꝗ̄s ad ꝓces alicuius amici ſui accipiat ꝓ eo pecuniā ad vſurā ab aliꝗ̄ q̄ eſt inimicus eius: tūc nō eēt obligatio de illo amico ad vſurariū. ſꝫ ad eū q̄ mutuatus fuerat pecuniā vt illi mutuaret eā recepturus ab eodē capitale ⁊ vſurā de q̄ ꝯuenit cū vſurario: ⁊ tn̄ ille ſic faciendo vſurā nō ꝯmittit. ſꝫ damnū ſuū euadit. ⁊ idē videt̄ dōm de caſu ꝑmiſſo ꝙ ſine vſura fieri poſſit. Itē ſm Hoſti. qn̄ is qui mutuauit occaſione mutui laborē ſubijt: in cuius recōpenſatōem fructus ꝑceptos facit ſuos. qđ ꝑtinet ad intereſſe. vt ex̄ de re. ec. n̄ alie. ad nr̄aꝫ. vel illud papa q̄ eſt dn̄s eccle fecit vt res eccleſie citius recuꝑare poſſit. ar. ibidē. ad audientiā. Itē rōne more vſure petunt̄ qn̄ intereſſe ſm Lau. et Ber. extra co. ꝯqueſtus. qn̄ vēdo tibi fundū ꝓ certo precio quod mihi teneris infra certum tps ſoluere ⁊ nō ſoluis. elapſo termino poſſum vſuras petere: cū facias fructus tuos rei vendite. vt. C. e. l. ij. Et idē eſt de ꝯtractibꝰ bone fidei. ⁊ tunc nō petit̄ q̄ſi vſura ſꝫ ꝙ intereſſit morā adhibitā nō fuiſſe. ff. ꝓ ſocio. ſociū. qđ intellige qn̄ intereſſe eſt intra rē vt cū petit̄ cā damni vitandi: nō lucri captandi. ff. de ac. em. ⁊ ven. ſi ſterilis. §. cū ꝑ venditorē. ⁊ ideo caute dicit canon incremēta ſuſcepit. xiiij. q. iiij. ſi qs oblitꝰ ſm goff. et bern̄. ex̄ co. ꝯqueſtus. vel dic ī hoc caſu actionem ꝯpetē ex ꝯtractu vel officio iudicis: nō ad vſuras ſꝫ ad intereſſe qđ eſt verius ſm hoſtiē. C. de ac. em. ⁊ ven. l. ij. ⁊. ff. de ac. em. l. ij. ⁊ ſm Goff. xiiij. q. iiij. qm̄. Licite eñ poteſt qs agere vt reddat̄ indemnis. ex̄ de fideiuſ. ꝯſtituit us. ⁊. c. ꝑuenit. Silr ſi debeas mihi centū libras in termino certo: ⁊ nō luiſti mihi ſoluere in illo tpe. ⁊ id ꝓpter mea negocia tractāda oportuit me pecuniā ſub vſura recipe: ſi ſolui eaꝫ teneris mihi illā reſtituē: vel ſi nō ſolui teneris liberare me ab ipſa obligatōne ſm Ray. ꝓbant̄ hec ex̄ de fideiuſſ. ꝑuenit. ⁊. c. cōſtitutus. Itē intelligi pōt de caſibꝰ in qbꝰ ex mora veniūt vſure ſm leges. qꝛ ibi nō dr̄ aliꝗ̄ receptū vltra ſortē. ſꝫ pocius intereſſe. ⁊ ſm canone; intereſſe peti pōt. xiiij. q. iiij. qm̄ mlti clerici. ⁊. xij. q. ij. c. ſi qs de clericis. ibi ad q̄ſtū. Et idē forte eſt vbi pena ꝑmittit̄ a lege: ⁊ ſuccedit loco pene nō fraudulēte. Nec obſtat illud. xiiij. q. iij. plerīqꝫ. qꝛ illud in mutuo locū habet. Et qđ dr̄. qcqđ accedit ſorti eſt vſura: illud eſt veꝝ qn̄ exceptio dat̄: vel aliꝗ̄ in fraudē vſuraruꝫ excogitat̄. Hec hoſti. ⁊ ber. ex̄ eo. ꝯqueſtus. Diuina etiā pagina in multis locis vſurā in mutuo tm̄ ꝓhibere videt̄ in euāgelio. Mutuū date nihil inde ſperātes. Et ī ps. Qui pe. ſu. nō dedit ad vſurā. Hec Hoſti. qui quidē ponit ſb tribꝫ caſibꝰ ea q̄ pono ſub hoc quinto caſu. et hoc ideo facio. qꝛ in his oībꝰ eſt excuſatio ab vſura ratōe intereſſe. Sexto licet accipe vſura ſortem qn̄ poſſeſſiones ſunt a ſocero ꝓ numerata dote pignori genero obligate. tūc eñ fructus nō ꝯputant̄ ī ſortē. ex̄. e. ſalubriter. v. ſane generꝫ. Cuius rō eſt. qꝛ dos ꝯſtituit̄ ꝓpter matrimonij onera ſupportāda. ex̄ de do. poſt di. re. ꝑ vſas. vn̄ ſicut ex aliꝗ̄ honeſto lucro ſuſtentarent̄ onera matrimonij: ſic ex fructibꝰ poſſeſſionū que ſuccedunt loco precij. extra eo. cū tu. in fi. hoc aūt intellige cū vir ſuſtinet onera matrimonij al's non vt innuit in ſi. predicte decretalis ſalubriter. Poteſt etiam ⁊ alia rō huius caſus aſſignari ſm̄ hoſti. hec ſcꝫ vt dos ſalua maneat mulieri. q̄ al's ꝯſumeret. et ſic vtilitas publica lederet. ff. ſo. ma. l. j. Preterea nullum mutuū ibi cōtrahit̄. rō eſt ꝗ prima pōt mutuo adaptari. ſi eñ recipiā a te prediū mihi obligatū ꝓ. x. lib. quas mutuo tibi: ⁊ de quarū lucro viuere ꝓponā: prediū ſuccedit loco precij. ⁊ tñ fructus dn̄t in ſortem ꝯputari. ex̄ eo. c. ij. ⁊ ratō eſt. quia mutuū ibi ꝯtrahitur in q̄ regulariter ⁊ nō in alio ꝯtractu locum habet vſura vt dictū eſt ſupra. nec etiā ibi vtilitas publica verſat̄. Nota etiam ſm̄ hoſti. ex̄ eo. ſalubriter. ꝙ dictū ꝓuilegiū extendit̄ ad virū q̄diu tenet̄ vxorē alere. heredes aūt nō hn̄t hoc priuilegiū. Quid in caſu ꝯuerſo. vt ſi ſoluto matrimonio heredes viri poſſeſſionē aliquā obligēt mulieri ꝓ ſua dote: qꝛ nō hn̄t quid ſoluāt. nūq̄d fructus ꝯputabunt̄ in ſortem. Rn̄det Hoſti. in ſum. ꝙ ſic. ff. de ſolu. dicta. ⁊ ideꝫ vult ex̄ eo. ſalubriter. Et idem vult Inno. ibidem. Mulier diſcreta nō recipiat rē obligatā. ſ; potius faciat eaꝫ diſtrahi: vel accipiat in ſolutū. al's fructus extenuabunt ſortē. Quid ſi gener poſſeſſionē taliter ſibi obligatā cū iure quod ibi habꝫ ꝯcedat alij: recepta ab eo ſumma q̄ fuerat ſibi ꝓ dote ꝓmiſſa nunquid iſte pōt lucrifacere fructus ꝑceptos: donec ei pecunia predicta fuerit ꝑſoluta: ſicut poterat gener. Re. ſm̄ Ro. ſi gener animo dandi totū ius qđ habet in pignore. nō ꝓpter ꝯtractū pecunie ab eo recepte: ſ; qꝛ eſt eius ꝯſanguineus vl' al's ꝯiunctus amicus: ⁊ ille nō ꝓpter fructus lucrifaciendos ei numerat pecuniā. ſ; ꝓpter dilatōem aut grauamen: poteſt abſq; ꝑiculo vſure fructus lucrifacere. nec eſt ille ꝯtractus veri nominis mutuū: niſi ſit ductū in pactū ꝙ gener ei teneatur pecuniā reddere: ſi ille voluerit repetere: ⁊ ideo mutuauit. in q̄ caſu eēt vſura: ſi fructꝰ lucrifacē vellet. Septio qñ vendo tibi ꝑdiū tali pacto ꝙ ſi vſq; ad duos an. ego vl' heres meꝰ tibi ſoluero ego vel heres meꝰ ꝑdiū recuꝑabo. hoc ei facit fructꝰ ſuos. vt. C. de pac. int̄ emptorē ꝯmiſſone. qđ intelligit̄ qñ preciū eſt iuſtū: ⁊ nihil fit in fraudeꝫ vſuraꝝ. al's ꝯt̄. ex̄ de ꝯtrahen. empti. ad noſtram. ⁊ ex̄ de pigno. illo. ⁊. C. de pac. inter em. ſi fundū. preſumit̄ aūt talis venditio fieri in fraudem vſuraꝝ ex eo ꝙ eſt modicū preciū reſpectu valoris rei. ⁊ ex eo ꝙ aliquid vltra ſummā receptā ſoluit̄: qñ venditio reſcindit̄. ⁊ ex eo ꝙ emptor vſurarius eſſe ꝯſueuit. Probant̄ hec in dictis. c. pallegatis. ad noſtrā. ⁊. c. illo. hec Hoſti. et berñ. extra. c. ꝯqueſtus. Octauo qñ pecunia noīe pene ꝓmittit̄. vt pecunia mea ſub pene certo die ſoluat̄. et hec pena ꝯuēnonal' dicit̄. qꝛ de ꝯſenſu vtriuſq; ꝑtis apponit̄. Pōt tñ hoc fieri i fraudē vſurarū vt ſi creditor credit aut ſperat debitorē incurrere penā. xij. q. ij. fraternitas. ⁊. c. in legibus. ⁊ ex̄ de ar. dilecti. Hec hoſti. Sed nunquid licet exigē talem penā ad intereſſe tm̄: an etiā vltra intereſſe. Rn̄dꝫ rod. ꝙ vbi ſine fraude eſt pena appoſita: exigi poteſt tota. qꝛ publice vtilitatis intereſt pacta ſeruari ⁊ creditores a debitoribus nō fraudari. preſumit̄ aūt talem penā in fraudē vſurarū apponi: ſi ille qui appoſuit vſurarius eſſe conſueuit. ff. de ac. em. ⁊ ven. iulianus. §. idem. ⁊ ex̄ de pigno. illo. in fine. Preſumit̄ etiā ſi ꝑ ſingulos mēſes vel annos dicat̄ ꝯmitti. C. de vſu. in auten. l. ad hec. Et idē eſt de ſimilibꝫ. q̄ ſolent ab vſurarijs ſpecialiter exerceri. talia enim inducūt ſemper ꝑſumptōem facie ꝓma ꝙ ſit vſura. In iudicio tñ anime ſtādū eſt ſue ꝯfeſſioni: ſ; ꝓpter preſumptōem ꝯtrariā diligenter ⁊ caute debet ꝯſcientia eius examinari. ſm̄ eñ hoſti. preſumendū eſt contra apponentē penā in mutuo: niſi forte pena que loco intereſſe ſuccedit petat̄. vt ſupradictū eſt. vl' niſi ex hōeſtate ꝑſone releuet̄. ar. ex̄ de ꝓcura. in noſtra. §. nos vo. Demū hoſti. hoc eē arbitrariū dicit. ſm̄ vo ſcotū. iiij. diſt. xv. q. ij. ar. ij. ſignū eſt manifeſtum ꝙ non apponit̄ in fraudem vſur: qñ creditor mallet ipſo die prefixo ſibi pecuniam ſolui. ⁊ ꝑ ꝯtriuꝫ eſt in fraudē vſure qñ nō mallet. Eſt aūt alia pena que dicit̄ iudicialis vt ſi iudex ꝑcipiat debitori ꝙ infra menſem ſatiſfaciat ſub pena. x. ſol'. vel ſimili. hoc etiam nō eſt vſura. qꝛ eſt appoſita ꝓ punienda debitoris contumacia ar. di. xxiij. quanq;. Nono qñ pecunia cōmodat̄ ad pompā qꝛ tunc nō eſt mutuū ſ; potius ꝯmodatū ſiue locatū. ff. ꝯmodati. l. iij. §. vlti. ⁊. l. ſe. ⁊. xiiij. q. iij. ſi feneraueris. i glo. ⁊ extra eo. ꝯqueſtus. in glo. Decimo in ꝯtractu locatōnis. in quo vltra rem locatam recipit̄ merces ꝓ vſu ipſius rei locate. Sed quare magis licet exigere vltra ſortē in locatōe q̄ in mutuo. Rn̄. huius ratio eſt ſm̄ aliquos. qꝛ ꝑiculum rei mutuate ſpectat ad debitoreꝫ. ff. de rei ven. ſi nauis. ſ; ꝑiculum rei locate ad locatorē: niſi ſit expreſſum in ꝯtractu ꝙ ꝑtineat ad ꝯductorē. di. lxxxviij. eijciēs. ⁊. xiiij. q. iij. ſi feneraueris. in glo. ſ; ſm̄ hoc fenus nauticū eēꝫ licitū. qđ eſt falſum. vt videbit̄ infra. Scđm vo alios eſt ratō. qꝛ mutuū debet eſſe gratuitum: nō ſic locatio. Nec iſta rō videt̄ valere. qꝛ ex quo pecunia interueniret: mutuū in locationē tranſiret. Scđm Hoſti. aūt ⁊ Goff. ⁊ alex. an. iij. t. iiij. c. de ꝑpto mutui. ar. j. c. iiij. ratio eſt. qꝛ locās retinet dominiū rei locate: adeo ꝙ ꝯductor queſtionē ei de ꝓprietate non pōt referre. C. de pig. ac. l. neq; creditores. ⁊ ideo ipſe locās ꝓ vſu rei ꝓprie quā ꝯcedit pecuniā recipit licite. qꝛ nemo cogitur de ꝓprio alicui beneficiū facere. xij. q. ij. ꝑcarie. ſ; rei mutuate dn̄ium i accipientē trāſfert̄. Ideo vſus rei locate eſt ſine conſumptōe. vſus vo rei mutuate nullus eſt ſine ꝯſumptione. Itē res locata deteriorat̄ vſu. qđ non ꝯtingit in mutuo: vbi nō eadē pecunia que mutuo recipit̄: ſ; alia generis eiuſdem reddit̄. ff. de rebꝫ cre. cū quid. ⁊ ponit̄ rō. xiiij. q. iij. ſi feneraueris. in glo. ponit̄ etiā a Goff. Et ſic patet ꝙ nō eſt ſimile de domo ⁊ de pecunia. Patent etiā quinq; drñe inter mutuum ⁊ locationem. quarū ꝓma quarta ⁊ quinta tangunt̄ di. lxxxviij. eijciens. quod. c. eſt greg. vt dicit Ray. qui allegat ipm. aliqui tñ libri non habent illud.

Sequitur videre de quinto. ſ. q̄buſdā caſibꝫ dubitabilibꝫ: vtrū ibi ſit vſura. Et circa hoc q̄runt̄ plura. ſ. vtrū ſola ſpes recipiendi aliquid vltra ſortē faciat vſurariū. Re. q̄dā fauentes vſurarijs dicūt ꝙ nūq̄ vſura ꝯmittit̄ niſi ex pacto dēt̄. ſed hoc eſt ꝯ illud Luc. vj. Mutuū da. nil in. ſpe. Glo. Vltra ſortē ſupple ab hoie. ſ; a deo. dicit etiā ibi glo. Spūtuū ponderator eſt deus. i. voluntatū. ꝓuer. xvj. Sola ꝗ voluntas recipiēdi aliq̄d vl' ſortē vſuraꝫ facit apud deū. ſic etiā ſola voluntas occidendi hoiem homicidā. j. Io. iij. Qui odit fratreꝫ ſuū homicida ē. Io dōm ē ſm̄ opi. ꝯēm ⁊ veriorē. ꝙ lꝫ ſm̄ legem humanaꝫ ſola ſpes ſiue voluntas talis nō faciat vſurā: qꝛ talis lex cohibet manū nō aīm. facit tñ ſm̄ legē diuinā q̄ cohibet vtrunq;. vñ talis nō poterit vſurariꝰ cenſeri in foro iudiciali. ex̄ eo. in ciuitate. ſ; in pniali ſic. ex̄. c. ꝯſuluit. Sciendū tñ ꝙ ſic dr̄ ibidē in glo. aliq̄s pōt alicui mutuare pecuniā ꝓpter ſpem duplicē. Vno mō ꝓncipalit̄ qñ ñ mutuaret niſi inde lucrū ſperaret. Alio mō ſecundario. vt ſi ſibi al's mutuaturus eſſet ⁊ ſecūdario ſperaret vt ei ſubueniret vel retribueret. Dicendū ergo ꝙ ſpes lucri ꝓmo mō facit vſurariū. ⁊ hoc innuit glo. ſuper illud. nihil inde ſpe. glo. Nō ab hoie ſpem mercedis ſugentes. Nō figētes. ſ. ita ꝙ al's ñ mutuaretis. niſi tñ lucrū ſparetis. ex̄ eo. c. j. ⁊. c. ꝯſuluit. ⁊. xiiij. q. iij. ſi feneraueris. ſ; ſpes lucri ſcđo mō ñ facit vſurariū. ar. di. lxj. q̄d pōterit. ⁊ di. lxxvij. in ſingulis. Cū eñ aliq̄s dat alicui mutuum ſcit vel ſcire dꝫ eē ſibi debitorē ad antidota nāliter obligatū. ar. j. q. ij. q̄pio. et ex̄ de teſta. cū in officijs. ⁊ ſic ſcđario aliquid ſperare ⁊ etiā ex tali ſpe aliq̄d recipe nō ē malū. ex̄ eo. ꝯſuluit. in glo. Rod. vo dic. ꝙ ſi credat ꝙ ei ſit datū nō ꝓpter dilectionē: ſ; ꝓpter mutuū reſtituē tenet̄. al's non. De hoc vide ſ. i. viij. ar. q. q̄d de eo q̄ ſola ſpe ⁊c. ⁊. q. ſe. Vtrū aūt ille q̄ mutuauit principaliter ꝓpter ſpem lucri teneat̄ reſtituere ea q̄ vltra ſortē accepit habet̄. ſ. de reſtitu. vſuraꝝ. Vtrū ſit vſura ſi accipiat̄ aliq̄d ꝓ pecunia nautica vel traiectitia. circa qđ ſciēdū ꝙ nautica pecūia dr̄ q̄ nautis dat̄ traijciēda vl' tranſuehēda. eadē tñ dr̄ traiectitia. qꝛ traijcit̄. dat̄ aūt ꝑiculo creditoris. vt. ff. de na. feno. l. j. ⁊. l. ꝑdi. ſ; locū hꝫ nauigio accepto vl' ꝑuſq̄ nauē nauigare ꝯuenit. vt ibideꝫ i. l. iij. qđ verū ē niſi debitori poſſit aliq̄d iputari. vt qꝛ nauigij locum nō ſuauit. vel qꝛ merces ꝓhibitas tranſportauit. ſic ei qꝛ nō ex maritima tēpeſtate: ſ; ex auaricia vl' audacia debitoris detrimētū accidit iputat̄ debitori. C. de nau. feno. l. cū ꝓponas. Ad hoc q̄ꝫ ſciēdū ꝙ ibi eſt vſura nō obſtante ꝙ creditor in ſe retinet periculum pecunie. vt patet extra eo nauiganti. Cuius rō nālis ſm̄ Hoſti. quicquid dicant alij eſt. quia recipi eius aūt iuuat ſe de illa pecunia. aut nō. ſi nō iniquuʒ eſt ꝙ creditor ab eo lucrū petat quod nō habuit. ſi ſic. ergo dominium nō remanet apud creditorē. quia in ꝯſumptione amittitur ⁊ alterius efficitur. vt. ff. de ſolu. ſi alieni. Vnde res empta de bonis efficitur: licet eam emerit pecunia aliena. C. de rei vendi. ſi ex ea. quare patet ꝙ ab eo nō debet lucrum exigere ſi re vtatur ꝓpria et lucratur ex ea. ꝑiculum igitur quod in ſe recipit in nullo eū releuat. ſ; potius onerat. Imputet ergo ſibi qui tale pactū appoſuit. periculū enī in ſe recipe potuit: et ideo vicʒ pactū vltra ſortem exigere voluit ſ; nō potuit: vt extra de pac. c. ſi. partem lucri ſtipulari potuit. vt extra de dona. inter vi. ⁊ vxo. ⁊ ſi neceſſe. ſed noluit. et ideo nō habebit. Scdm vo Goff. ratio eſt quare in pecunia nautica eſt vſura. quia et ſi is qui pecuniā dat periculum in ſe recipiat. pecunia tamen ſalua manente vltra ſortem habebit ſiue mercator inde lucretur in mercib⁹: ſiue perdat. Scdm aūt Rich. iiij. di. xv. q. v. ar. v. c. ratio eſt. quia raro accidit. niſi fuerit culpa vel negligentia eius qui accipit ꝙ illa pecunia pereat. Vnde tradens eam habet in fauorem ſuuʒ illud quod ſepe accidit ⁊ ꝯtra ſe nō habet niſi illud quod raro accidit. Idem dicendū de eo qui mutuat eunti ad nundinas pecuniam recepturus aliquid vltra ſortem ꝓ eo ꝙ in ſe periculū ſuſcepit. id eſt ſi pecuniā vel merces ex ea emptas ſaluas portauerit. aliter nō teneatur ſibi etiam de ſorte. vt in. ca. nauiganti. ⁊ xxiij. q. iij. putant. in glo. Idem etiaʒ dicendum eſt de eo qui mutuat centum aureos Ianue vt totidem recipiat rome. qꝛ ſcit vel credit eos ibi plus valere. recipit tamen ꝑiculuʒ in ſe ſicut predicti. Hec Ray. ar. in. c. predicto. Poteſt tamen ſ; excogitari ſm Ray. et hoſtien. in. c. nauiganti. caſus in quo nō eſſet vltra ſortem aliquid accipe vſura. puta dū ego emo vel paratus ſum emere certas merces de pecunia: ⁊ tu ꝓpter nimiam inſtantiam me ceſſare facis a tali emptione vt mutuem tibi. ⁊ dico ego volo ꝙ ibi reddas mihi tantū quantuʒ habiturus eſſem de mercibus iſtis: ſi illuc eas deferrem. recipio tamen in me periculum. vt dictuʒ eſt ſupra. ſi tali modo vltra ſortē aliquid recipio nō eſt vſura. quia recipio illud tm̄ ꝗ intereſſe. Dicit aūt Rod. ꝙ receptio periculi in ſe potiſſimum excuſat ab vſura. ſ; tunc eadem ratōe excuſaret ab vſura in predicto caſu de nautica pecunia. Vnde melius videtur dicere Ray. ſcʒ ꝙ vitatio damni excuſat. Pone ꝙ aliqua ciuitas mutuo recepit centum libras a quodam eius habitatore ſub tali pacto. ſcʒ ꝙ donec ſibi redderet nihil ꝓ collectis ſolueret: ⁊ ſic diu eſt ſeruatū: demū ꝯmunitas ſoluit ⁊ ab eo collectas non ſolutas tanꝗ vſuram repetit. quid erit iuris. Rūdet Guil. in ſpe. ti. de vſu. ꝙ nō eſt ibi vſura. qꝛ aliud eſt de ſuo lucro nō tribuere. ⁊ aliud nō cape. ff. de dam. infe. ꝓculus. Et aliud eſt nō acquirere: ⁊ aliud nō amittere. ff. d col. bo. l. j. §. ſi is qui bona. ⁊ aliud eſt lucrum ⁊ aliud ſumptus quos quis erat facturus. ff. de le. ij. cuʒ filius. ⁊ aliud eſt penā euadere: ⁊ aliud aliquid lucrari ne percipe. ff. e. imperator. Sed moueor in ꝯtrariū ꝑ hoc ꝙ idem eſt remittere quod dare. ex de teſtib⁹. venies. j. ⁊. viij. q. iij. talia. ⁊. ff. de calum. quinetiam. cum ſ; in caſu predicto ciuitas collectas remittat eas etiam dat. ſ; ibi eſt vſura. Quid ſi aliqs dū vellet vſqʒ ad certū tp̄s emere terrā valentem ſingulis ānis x. lib. ad inſtantiā alterius dedit ei preciū qd̄ volebat dare ꝓ illa terra. eo pacto ꝙ ipe vel heres eius ſolueret ei tantum de redditib⁹ annuatim vſqʒ ad illud tempus. Rūdeo ſm Ro. ſi licitus fuit ꝯtractus primus. ſ. ꝙ volebat emere terraʒ vel verius fructus: credo ꝙ etiā ſcd̄s ſit licitus. aliter aūt nō. ſimilis caſus habetur in. c. ꝓcedenti caſu. v. in prin. Quid d̄ his qui oues vendunt ⁊ donant ⁊ tradunt monaſterijs ſub hoc pacto ꝙ ꝓ qualibet oue recipiāt annuatim duʒ vixerint duos ſol. cum fructus cuiuſlibet ouis valeat. v. ſol. ⁊ licet oēs oues tradite moriantur: nihilominus remanet ex pacto monaſteriū ac ſi viuerent obligatū. poſt mortē tn̄ tradentis ꝑtinent oues ad monaſteriū: etiaʒ ſi inde locupletatus eſſet ex vi pacti. Rūdet Hoſt. hoc licitū eſſe. nec poteſt eccleſia reſtitutionem petere ex q̄ leſa nō fuit in traditione. licʒ mortalitatis euentus ſequatur. qd̄ verū eſſe intelligas niſi oues eēnt infecte ⁊ ad mortē parate: ⁊ nō ꝓſperit monaſteriū mortē euitare poſſe. vt. ff. de mino. veru. §. ſi locupletior. Cōſuluit tn̄ idem Hoſtieñ. tradenti ꝙ ſi caſus talis euenerit in ſuſpecto lucro quod monaſteriū fecit in ouib⁹ q̄s forte longo tēpe habuerat: in ſolidū nō exigat. vel remittat ⁊ patiatur ⁊ ſentiat ꝑteʒ damni nec cū iactura monaſterij velit locupletari. ff. de cōdi. inde. nā hoc natura. Itē caueat ſibi tradens ꝙ niſi ꝯuētꝰ torꝰ ꝯſentiat: nō tenetur monaſteriū de ouib⁹ abbati vel cellerario ſub pacto precedenti vel ꝯſimili traditis vel donatis. ex de depo. c. j. et de dona. c. iij. hec hoſt. Quid de his q̄ emūt ab eccl'ijs vl' mōſterijs certas poſſeſſiōes tenendas toto tpe vite ſue: ita ꝙ poſt mortē eoꝝ debent ad eccleſias redire. Re. ſm Goff. ꝙ talis ꝯtractus eſt vſurarius. qꝛ hoīes ſperant diu viuere. ⁊ tales ſic ꝯtrahentes ſperant ꝑcepturos fructus valituros maiorem pecuniā ꝗ dederint. et ſola ſpe cōmittitur vſura vt dictū eſt ſ̄. Sed ſi quis eccleſie vnā poſſeſſionē dederit: et equiualentē recepit: victurus et fruiturus vtraqʒ i vita ſua. ⁊ poſt mortē eius adhuc ambe ad eccleſiā cū pleno dominio reuertantur: ille ꝯtractus licitus erit. nō enī eſt ꝯtractꝰ pecuniaꝝ. imo in hoc caſu licʒ ab ecclia recipe poſſeſſionē in duplo plus valentem. ꝗ ſua quā ꝯfert. ſ; ſi ſuaʒ ex nunc velit in eccleſiam transferre oīno: vt ipe ea nō vtatur ſeu fruatur: poterit ab eccleſia poſſeſſionem in triplo valentem recipe: vt xij. q. ij. precarie. hec Goff. Hoſtieñ. vo ſentit ꝙ ita bn̄ eſt licitus ꝯtractus ꝑmus. ſ. emptōis ⁊ venditionis. ſicut ſcd̄us ſ. precariaꝝ. niſi fiat in fraudē vſuraꝝ. vtrūqʒ enī approbatur a iure. vt ex de emp. et ven. ⁊ de ꝑca. ꝑ totū. Sūt etiā hoīes ita ſperantes lucrū in ſcd̄o ꝯtractu ſicut in ꝑmo. Ipe etiam Goff. ſcripſit. ꝙ vſura nō habet locū niſi in mutuo. Ido dicendū ꝙ ꝯtractus ille ratōe incertitudinis excuſatur. C. e. l. ij. hec Hoſt. Ad illud aūt qd̄ dicit Goff. ꝙ ſola ſpes facit vſurariū: dōm ꝙ hoc eſt verū de ꝯtractu mutui. qꝛ ibi ſperatur aliqd qd̄ nō eſt de ſorte: etiā ſm Rich. qlibʒ. ij. q. xxiij. arti. iij. talis ꝯtractus eſt licitus. dūmodo ſuetur ibi eqlitas iuris naturalis. Ad hoc enī ꝙ ꝯtractus emptōis ⁊ venditionis ſit licitus requiritur ꝙ inter ementē ⁊ vendentē equalitas iuris naturalis ſeruetur q̄ eſt ꝙ tantū valeat res q̄ emitur quantū valet qd̄ ꝓ ea datur: et econuerſo. hec tn̄ equalitas magnā latitudinē hʒ. vn̄ ꝑuus exceſſus equalitatē illā non corrūpit. ſ; tunc tn̄ corrūpit eā: qn̄ eſt ibi tantus exceſſus ꝙ ineqlitas ibi clare videtur. ⁊ talis exceſſus ꝯtractū vicioſuʒ reddit. et hoc qñqʒ tn̄ in ꝯſpectu dei ſiue in foro ꝯſcīe vt qn̄ eſt citra dimidium iuſti ꝑcij. qñqʒ etiā in foro iudiciali vt qn̄ eſt vltra dimiduʒ iuſti precij. Cū ſ; ꝑdiū aliqd vel aliqs ſimile emitur hereditarie vel ad vitā emētis eſt ꝯtractus licitus ex forma ſua. qꝛ eſt cōtractus vere emptōnis ⁊ venditōis. Et dico ex forma ſua qꝛ poſſet eſſe in emēte ⁊ vēdēte intentio corrupta. Eſt inquā licitus ſi ibi ſuetur tanta equalitas ꝙ ꝯpenſatis oīb⁹ circūſtātijs ſm rectā rōem ꝯſideratis ex oīni pte nō apparet manifeſte qs ſ. vendēs vel emēs habeat in illo ꝯtractu ꝑteʒ notabiliē meliorē. ⁊ nūc vnus alteri reſtituere nō tenetur q̄cq̄ ꝯtigat. ſi vo appareat manifeſte ꝙ alter habeat ibi ꝑtē notabiliter peiorē tunc eſt contractus illicitus. quia ibi corrūpitur eqlitas iuris naturalis q̄ ſeruari debet inter ementē ⁊ vendentē. hec Ric. vbi ſ̄. ⁊ cū eo ꝯuenit hoſti. in ſum. ⁊ in glo. ſup. c. in ciuitate. et Inno. ſup idē. c. Preſumitur autē talis venditio fieri in fraudē vſuraꝝ ex circūſtantijs poſitis ſ̄. in ar. iiij. huius tituli. vij. ſic etiā ex etate et ſanitate ex qb⁹ pōt hrī virū paruʒ vel multuʒ debeant viuere. qꝛ ſm hoc maius vel minus rei empte ꝑciū dʒ eſſe. In iudicio tn̄ aīe ſtandū eſt cōfeſſioni ſue ſ; examīa ꝯſciam eoꝝ ꝓpter ꝯtrarias preſumptōes diligenter ⁊ caute ne decipiaris. Si tn̄ in tali venditione monaſterium eſſet deceptū enormiter vel manifeſte. licʒ ibi fuerit pura venditio ⁊ recta intentio: nec fuerit dolus habitus. ⁊ ideo excuſetur ab vſura. Ille tamen q̄ decipit debet remouere deceptionē vl' preciū iuſtum ſupplendo vel reſtituendo. precio de re vendita quod habuit ſibi reddito. extra de em. et ven. cū dilecti. Fiat autem eſtimatio deceptōnis non ſm tempus preſens in quo forte res eſt multū meliorata. ſ; ſm tempus in quo fuit venditio facta. ex de em. cū cauſa. Nō tenetur etiā fructus quos ꝑcepit tempore medio computare in predicto. excuſatur enī ꝑ bonam fidem ⁊ iuſtum titulū ⁊ laborē ⁊c̄. extra de reb⁹ eccle. nō alie. ad noſtram. ⁊. xij. q. ij. vulterane. extra de reſti. in inte. requiſiuit. hec Ray. Et intelligitur ſm Rod. hec enormis deceptio nō tm̄ vltra mediū iuſti precij: ſed etiaꝫ citra. ⁊ hoc credo ſeruandū in deceptione priuate perſone maxime ſimplicis. et ſi nō iure fori tm̄ iure poli. Si tm̄ ille q̄ decepit nollet aliquid reſtituere taliter decepto: nō eſſet ꝓpter hoc ei neganda abſolutio. cū iura ciuilia ſuſtineāt ꝙ ꝯtrahentes citᷓ dimidium iuſti precij ſeinuicē re ipſa decipiāt. dū tm̄ ſine dolo ⁊ fraude hoc faciāt. qn̄ vo deceptō eſt vltra dimidiuꝫ iuſti precij nō tm̄ eccleſia ſ etiā ꝑſona priuata poteſt agere ad reſcindēdū venditōem: vel ad recipiendū ab emptore iuſti ꝓcij ſupplementū. ita tm̄ ꝙ in optōne emptoris ſit facē qd̓ horū duoꝝ ſibi placuerit. Hec Rod. Scdm aūt Ric. i. q. ſupᷓ dicta. qn̄ exceſſus notabilis apparet maīfeſte ex parte emētis: ſiue ſit vltra dimidiū iuſti precij ſiue citra. tenet emēs aut preciū iuſtū ſupplere: aut totū qd̓ vltra ſortē recepit reſtituere ⁊ ꝯtractū quitare. qn̄ vo eſt ex pte vendentis tenet vendens aut illud qd̓ vltra iuſtū preciū accepit reddē. aut ſaltem quitare ꝯtractū: aut dimittere rem emptā in manu illius q̄ emerat: quouſqꝫ de re empta ſortem recepit. vt qn̄ prediū emit ad vitā ſuā ⁊ morit anteq̄ ſortē recepit. Hec Rich. quolibꝫ. ij. q. xxiij. ar. iij. et. iiij. et ꝯuenit cū eo tho. ſcd̓a ſcd̓e. q. lxxvij. ar. j. c. Quid de illis qui a ꝯmūitatibꝫ ciuitatū vel a monachis emūt certos redditus annuos vel certos modios annuos ad vitā ſuā nūqd̓ eſt vſura. Reſpondeo ſm Rod. ꝙ nō. ſ. ex forma ꝯtractus. cū hmōi annuus redditus ſit ꝑſonalis ſiue burſalis: nō predialis. licꝫ quidē legiſte ꝯtrariū dicant ꝙ ſit ꝯtractus illicitus tū quia creditor facile poſſet emptoris morteꝫ deſiderare vt ſic liberatus eſſet. tū qꝛ nullū ꝑiculū eſt emptoris de terre ſterilitate aut tempeſtate. qd̓ ꝑiculū ⁊ detrimentū emptores ſepe ſuſtinent predioꝝ. Inſuꝑ notat Rod. ꝙ qn̄ emunt aliq̄ prouentus vel redditus ad vitā venditoris ſeruatis debitis circūſtantijs. hmōi emptio eſt tolerabilis qꝛ nō eſt ꝑiculum ꝙ alter mortē alterius deſideret. ſ qn̄ emit ad vitā emptoris tūc nō eſt tutū ne vendens deſideret mortē emptoris. ideo ē inhibita ꝓmiſſio ꝓbende nō vacantis. Nō tm̄ ꝑcise dicendū eſt eſſe peccatū mortale vendere vel emere ad vitā ementis qꝛ hoc nō inuenit ꝓhibitū vbi ſeruant debite circumſtātie Hec Rod. Quicqd̓ aūt dicat Rod. tenendū eſt ꝙ ꝯtractus talis eſt ex forma ſua licitus: dūmodo ſeruet equitas iuris naturalis de q̄ dictū eſt in ꝑcedenti. q. hoc eīm tenuit Rich. vt ſ. patuit. Hoc idē Alex. lomb. frater minor in q̄daꝫ ſuo quolibet ianue. licitū eſſe determinauit. ⁊ etiā ꝯiter oēs doctores pariſienſes q̄s viderat ꝑter vnū hoc ſenſiſſe me p̄nte dixit. Et etiā ſm hoſti. talis ꝯtractus ꝓpter vite incertitudinē excuſat. vꝫ ex his q̄ dicta ſunt ſm eundē in q̄ōne immediate ꝑcedenti. ⁊ ſ. v. ar. huius ti. caſu quarto. §. ſimiliter. ſm Hoſti. Sed nunqd̓ ſi emant certi redditus annuatī imꝑpetuū. Re. idem dicēdm eſt qd̓ in p̄dicto caſu dicūt p̄dicti doctores. ſ. Ric. ⁊ alexan. vbi ſ. in oībꝫ alijs a pecunia ſiue emāt ad tp̄s ſiue imꝑpetuū. Sꝫ qd̓ d̓ illis q̄ emūt oues vel boues a paupibꝫ q̄s forte nō hn̄t. Re. ſm Rod. qn̄ q̄s emit hmōi aīalia a paupe vel diuite q̄ ſcit vel credit eū nō habere ⁊ q̄ſi iā ei tradidiſſet: locat ei ꝓ certa annua penſione vſura eſt. vel preſumendū eſt hoc fieri in fraudē vſuraꝝ. Ideꝫ eſt de his q̄ nō habent. ſi aūt ſine fraude ⁊ bona fide emptio fiat hmōi. nō eſt credendū q̄diu bona fides durat emptorem peccare. Quid ſi q̄s mutuet pecuniā recepturus in termino aurū vel argentū vel alterius generis monetaꝫ. Re. ſm Goff. ſi hoc faciat vt eſtimatōe lucret: vſurarius eſt. ⁊ ideꝫ dicit Hoſti. ex. eo. ꝯſuluit. ⁊ de hoc habitum eſt ſupra. iiij. ar. caſu. iiij. Quid ſi q̄s mutuet veterem annonā vt recipiat nouam. Re. vſurarius eſt. ſi hoc ideo facit vt meliorē recupet ſm Ray. ⁊ Goff. ſi aūt hoc faciat ne ſua ſibi ꝑeat: vel forte vt recipienti gratiā mutuādo faciat nō ꝯmittit vſuram. Et hoc eſt ſm Rod. dūmodo nō auferat libertateꝫ ſe infra terminū liberandi vel terē ſoluendo. vel ſi ꝓbabiliter dubitet vtrum plus vel minus ſit ſolutōnis tp̄e valitura.

Quid ſi mutuem tibi pecuniā ꝓ p̄cio vt iterū remutues mihi. nūqd̓ es vſurarius. Re. ꝙ ſic. licꝫ eīm obligeris mihi ad antidota. ff. de peti. here. ſ ⁊ ſi lege. §. ꝯſuluit. ⁊ ex. de teſta. cū in officijs. Illā tm̄ obligatōem nālem deducere ī ciuilem eſt ſpes lucri ⁊ ideo eſt vſura ſm glo. xiiij. q. iij. ſi feneraueris. ⁊ ſm ray. ⁊ Goff. Mouet tm̄ hoſti. in ꝯtrariū. qꝛ hic nihil accedit ſorti. ⁊ alˀs illud qd̓ ſine pacto debet licite poteſt in pactū deduci. ex. de elec. ſignificaſti. Quid eīm ſi debes mihi decem q̄ nō poſſum recupare ⁊ mutuo tibi alia. x. cū hoc pacto vt ſatiſdes opportune ꝙ infra certū tp̄s ſoluas mihi. xx. Nec obſtat illud Luc. vj. Mutuū da. ni. ⁊c. qꝛ illud intelligit hoc modo nihil. ſ. ad lucrū vel ſupabundantiā vel ꝙ ſit plus. ex. eo. ꝯſuluit. ⁊. xiiij. q. iij. ꝑ totū. qꝛ tam multi caſus poſſent accidere ī quibꝫ pecuniā mutuatā amitteres ⁊ ego lucrarer. ideo opinioni p̄me eſt adherendū. etiā ſm hoſti. quia quod eſt tutius eſt tenendū. ex. de ſponſa. iuuenis. Sed qd̓ ſiue quantū tenebit reſtituere in hoc caſu Rn̄. ſm monaldū ꝙ tenetur reſtituere tantū quantū eſt alter damnificatus. ſiue tantū quantū tot denarij valere ſolēt vel ſm quoſdam quantū inde fuerit lucratus tm̄ ſi cōponat ſe ad libitum eius liberatus erit ſm quoſdam. Quid ſi quis mutuet pecuniā hac ſpe ſiue intentione p̄ncipaliter alicui vt ille alia vice remutuet ſibi. Rn̄. mutuans ſperare illud pōt in ſimili caſu ab accipiente. nō tm̄ ex vi mutui: ſ ex accipientis charitate. Et quia ex p̄cepto dei tenemur mutuare indigenti: ſi hac intentōe principaliter mutuet: nō eſt ſibi meritoriū quia nō ponit finem deū: imo dicit Luc. vj. Mutuū date nihil ⁊c. ſ. ab hoīe ſed a deo ſm Alexā. de an. iij. t. iiij. c. de precepto mutui. ar. ij. c. ij. ꝯtra rn̄ſionem aliquorū. vn̄ ſm Rod. ſcolares q̄ mutuant campſoribꝫ vel alijs ſcolaribꝫ principaliter hac intentione vt illi remutuent ſibi qn̄ indigebunt: vſurā ꝯmittunt. Et idem ſentit Goff. ⁊ hoſtie.

Quid de dn̄is molendinoꝝ q̄ pecuniā piſtoribꝫ mutuāt vt in eoꝝ molendinis molant. Rn̄. Rod. vſurarij ſunt accipiūt eīm vltra ſortē in faciendo: ⁊ auferūt debitoribꝫ libertatem molendi vbi voluerint. ſi tm̄ debitores ꝓpter hoc non ſunt damnificati non tenet eis ad reſtitutionē faciendā. niſi quatenus eſtimari debet libertas molendi vbi vellēt: penſatis etiā circūſtantijs de maiori ⁊ minori remotōe molendinū ⁊ facilitate ⁊ difficultate molendi. Quid de notarijs q̄ ſuꝑ vſuris ſcienter ꝯficiunt publica inſtrumenta. Rn̄. ꝑiuri ſunt. qꝛ qn̄ creant iurant ꝙ bene facient ⁊ nō male. ergo nec decetero teſtificari poterunt: nec ꝯficere inſtrumēta. ꝑiurus eīm teſtificari nō pōt quātūcūqꝫ egerit penitentiā. extra de teſti. ex parte. ⁊. c. ſi. Et hi etiam ſunt infames quibꝫ ſūt actus legitimi interdicti. extra de teſti. licet ex quadā. rn̄ſo j. ad ſi. hec Hoſt. Quid de p̄latis ꝯtractibꝫ vſurariorum ſubſcribentibꝫ ⁊ ſigilla apponentibꝫ. Rn̄. ſm hoſti. ſi p̄latus tenorē nō legerit: vel ſi legerit: vſura tm̄ ſit velata. quia forte ibi ponit maior quantitas q̄ mutuata ſit in veritate: nec diligēter ſcrutat ⁊ examinat ⁊ ideo non intelligit: ſane agit ſ in veritate nō ꝯſentit. ff. de pigno. ac. gayus. Si vo legerit ⁊ veritatē inuenerit. ꝑticeps eſt criminis vſurarij: ſi nō ꝯmodi. Nam ſubſcriptio in multis iuris articulis ꝯſenſum ⁊ approbationem inducit. ex. de re iudi. cum inter. Hec goff. ⁊ hoſtien. Eſto ꝙ ꝯmunitas alicuius ciuitatis indigeat pecunia ꝓ cuius recuperatione imponit mutuū ciuibus ſuis. poſt hec aūt p̄dicta ꝯmunitas nolēs ciues ſuos aggrauare ſ releuare: aſſignat cuilibet qui mutuauit ſuꝑ aliquibus redditibꝫ ſuis ꝓ certa quantitate mutui certam quantitatē pecunie annuatim reddendā. vt ꝓ centū lib. viij. lib. annuatim. Modo querit vtrū talis excreſcentia vltra ſortē licite recipi poſſit. Rn̄. dicūt aliqui ꝙ ſic. primo qꝛ ſupponit ꝙ ibi mutuū a p̄ncipio fuerit ⁊ ex poſt facto ſuꝑ ſit violentū ⁊ nō voluntariū de ratione aūt vſure eſt ꝙ ꝯmittit circa mutuū voluntariū. Scd̓o qꝛ ꝯgruū eſt ⁊ rōni ꝯſonū ꝙ ꝯmunitas ſi poteſt releuat ciues ſuos quos mutuare coegit. Et huius ſententie fuit frater Joh. de ſaxonia qui fecit tabulam iuris ſm ꝙ fert rn̄diſſe. ſm aūt alex. lom. in quolibet. q. de vſuris. ꝓbabilius dicentes caſuꝫ ꝓpoſitū nō eſſe licitum. quia rōne mutui nō licet accipe aliquid vltra ſortem. ſm illud luce. vj. Mutuū d. ⁊c. Diſtinxit aūt. qꝛ releuatio poteſt fieri dupliciter. vno mō ꝑ modum gratitudinis. quia ſcꝫ ꝯmunitas gratis ⁊ liberalˀr releuat mutuantes. ⁊ tūc licite recipit. Alio modo ꝑ modū obligatōis. quia. ſ. communitas ad hoc faciēdū ſe obligauit. ⁊ tūc nō ꝑcipit licite. Et ſpālit qꝛ ex tali obligatōe mutuū incipit eē voluntariū ⁊ fieri ꝓpter ſpē lucri

Mihi autem videtur ſaluo ſemꝑ iudicō meliori ꝙ ſi is qui mutuauit ſemper mallet ſi poſſet ſuum mutuuꝫ recuꝑare ꝙ̃ ꝓuentus habere licite poſſit eos recipe. precipue cuꝫ ꝯmunitas. ad hoc ſe obligauerit ſponte: vt ſupponitur ad preſens.

Quid ſi ciues ꝑdicti velint vendere ius quod habent ſuꝑ communi ſuo pro capitali et prouentu ꝓ eo ꝙ nolunt expectare vel etiam dubitant ſibi periculum in communi imminere. nunquid licite poterint iſti ius illud vendere ⁊ alij emere ꝓ precio tanto vel minori ꝙ̃ dederint vel preſtiterint. Reſpondeo. ad hoc fertur reſpondiſſe ſupradictus Johēs ꝙ ſic qꝛ iuſto titulo ius aliquod iuſte poſſidens iuſte poteſt vendere. ⁊ alius iuſte emere ius illud. quia quod iuſte venditur nō iniuſte emitur. ⁊ hoc precio equali vel minori vel maiori ꝙ̃ fuerit datū. quia res tantum valet quantum vendi pōt

Quid ſi quis habens aliquam monetā quam dubitat ſequenti tempe minus ꝙ̃ nunc valituram ſm ſtatutū legis poſitiue mutuat eam ſb tali pacto. ſ. vt ſibi reddatur in precio equali in quo eſt tempore mutui. nunquid hoc licebit ſibi. R̄. aliquib' videt̄ ꝙ nō. alijs ꝙ ſic: qꝛ ꝙ̃uis in mutuo non liceat ſperare lucrum: licet tñ vitare damnū. qḋ hic mutuās intēdit. debitor etiā tantū accepit quantū reddere tenet̄. huꝰ ſcḋe opini. fuiſſe videt̄ alexan. Lom. in quolibꝫ. q. de vſu.

Nunqd licet mihi mutuare ꝯñi meo ꝓ aliquo officio habendo. ex q̄ ſpero ꝯſequi magnū honorē ⁊ lucrū. Ad hoc fertur ꝑdictus frater Joh̄. reſpondiſſe ꝙ nō. qꝛ mutuās expꝑ̄ſſe recipit ex mutuo vltra ſortē. Nunqd licite poſſuꝫ emere ab aliq̄ debente recipe a ſuo ꝯmuni: vel ꝓ ſuo ſalario. vel qꝛ mutuauit centū lib̄. ꝓ aliq̄ officio habendo: ius ꝓpter qḋ recipe dꝫ ꝑcio minori ꝙ̃ recipe debet. Ad hoc fert̄ dictus frat Joh̄. rñdiſſe ꝙ hoc licet. dūmō hoc cū moderamine et ſine fraude fiat.

Sequit̄ videre de ſexto. ſ. de penis vſurarioꝝ. quib' ſ. puniunt̄ ⁊ ad reſtitutionē ꝯpellūt̄. hec aūt eſt multiplex. qꝛ alia imponit̄ a canone. alia a iudice. alia ab aduerſario ꝑ exceptiōem. Eſt ꝗ̄ ꝑmo ꝯſiderādū de illa que imponit̄ a canone. hec aūt eſt multiplex. Vſurarij manifeſti: nec ad ꝯmunionē altaris admittunt̄: nec ad xp̄ianā ſepulturā in hoc pctō decedētes recipiunt̄: ſꝫ nec viuoꝝ oblatōnes recipi dn̄t. Sed ſi qs clericus ꝯtrauenerit. ſ. ſepeliendo vel recipiendo cogit̄ reddere qḋ accepit: ⁊ ab officij ſui executione manet ſuſpenſus: donec ad arbitriū epi ſui ſatiſfecerit. extra eo. quia. de q̄ ꝯſilio ſꝑ debet fieri mentio ī lr̄is ꝯtra vſurarios impetratis: cū dr̄ eos ad reſtituendū qcq̄ vltra ſortē ꝑceperūt ꝑ penā in lateran̄. ꝯcilio ꝯ̄ vſurarios editaꝫ ꝯpellatis. extra de emp. et ven. ad nr̄am. Vn̄ ab hac pena ſꝑ eſt incipiēdū tanꝙ̃ a minimo ex̄ de teſti. cū in. in glo. Eſt aūt dicꝰ canon. qꝛ ſm hoſt. et bern̄. ibidē ſnīe nō late ſꝫ ferende. ſi enim vſurariꝰ q̄ ē ꝑncipalis nō incurrit penas expꝑ̄ſſas ī iure multominus talis clericus. Sꝫ cui reſtituet clericus oblatōꝫ quā accepit. R̄. Alanus dixit ꝙ epō loci. ⁊ auferet̄ eccl'ie in penā recipientis. ſic ꝑꝫ. xx. q. iij. ꝯſtituit. Guil̄. aūt naſo dicit ꝙ reſtituet illi q̄ obtulit in obprobriū eius. ar. ex̄ eo. cum tu. §. ſuꝑ his. ⁊ ex̄ de homi. ſicut dignū. §. eos. Bern̄. vo dicit ex̄ eo. qꝛ. ꝙ reſtituet ei a q̄ recepit: vt ipe reſtituat ei a q̄ habuit. ar. in ꝓximis dictis. c. Hoſti. vo in. c. qꝛ. tenet cum alano. vt. ſ. dēt̄ epō q̄ reſtituat ei a q̄ vſurarius accepit ſi inueniat̄. al's paupib' erogēt̄. ar. xx. q. iij. ꝯſtituit. Qui dicunt̄ h̄ manifeſti vſurarij. R̄. Vſurarij notorij ſunt q̄ habēt euidēnā facti. vt qñ vſurarius menſaꝫ tenet parā ad mutuādū cuilibet ſub vſuris: ſic meretrix in ꝓſtibulo patet cuilibꝫ ar. ex̄ de coha. de. ma. ⁊. c. ſi. ⁊ in hoc caſu ipō iure ſ̄. dictam penā canonis patiunt̄. ſiue ſint notorij iuris: vt qꝛ ſunt per epm̄ publicati. Secus eſt ſi adhuc ab eccleſia tolerant̄. ar. ex̄ de coha. cle. vr̄a. Nā ſi manifeſti ſint ꝑ famā tm̄ nō tm̄ notorij: nō patiunt̄ hanc penā ipō iure. ſꝫ ꝑ publicatōnē. ſic intellige ī illud ex̄ eo. cū in. R̄. ſ. ſm Hoſti. Sufficit aūt ad publicatōem faciendā ꝙ vocati ꝯfiteant̄: vel ꝑ teſtes ꝯuincant̄. vt ex̄ de coha. de. tua. ſufficiunt etiā certa argumenta cuꝫ fama. vt ex̄. e. de coha. de. tua. lꝫ aūt nullus accuſator ſuꝑ hoc appareat: ꝓcedit tñ nihilominus epꝯ ex officio. vt ibidem. ꝙ̃cito aūt ſatiſfaciūt ceſſat hec pena. vt ibidem. Hec Hoſtien. Sanꝰ tñ poſſet dici ꝙ̃tū ad caſum iſtum. Vſurarius manifeſtus ſm Jo. an. ⁊ Guil̄. naſonē q̄ corā preſbitero et teſtibus fatet̄ ſe eſſe vſurariū: ⁊ mandat vſuras reſtitui tradens forte librū rōnū. Quid ſi ſit notoriū aliquē recepiſſe vſuras: hi tñ q̄ ſoluerūt nō repetūt: vel qꝛ nō audent: vel qꝛ iurauerūt nō repetere. R̄. ſm hoſti. eccleſia ad denunciatōem alicuius vel ex officio ſuo ꝓcedet: ⁊ eū reſtituere coget. ex̄ e. cū tu. ⁊ ex̄ de iureiurā. ad nr̄am. ij. Quid ſi epūs in vita vſurarij recipiat oblatōem: ſꝫ eum poſt mortē ad ſepulturaꝫ nō admittat. Rñ. ꝙ ſe puniendū affirmat. vt ex̄ eo. qꝛ ī omnib'. in ſi. Nam cui ꝯmunicamus viuo ⁊c. extra de ſepul̄. ſacris: Quid ſi publicatus decedat. heres tñ de vſuris ſatiſfaciat. Rñ. ſꝫm hoſtien̄. eum nō eſſe ſepeliendū: niſi de cōtritione certis ſignis appareat. ar. ex̄ de ſent. ex. a nobis. ij. ⁊. xxiiij. q. ij. nec quiſꝙ̃. Sunt aūt ⁊ alie pene vſurarioꝝ ꝑter penas ꝑdictas: q̄ ponūt̄ li. vj. eo. vſuraꝝ. vbi inhibet̄ ne collegiū vel vniuerſitas vel aliqua ſingularis ꝑſona: cuiuſcūqꝫ ſit ꝯditōis dignitatis aut ſtatus: alienigenas etiam ſi ſint ciues vel incole. ſm Jo. an. vel alios nō oriundos de terra eoꝝ. q. ſ. nō ſunt ciues vel incole: publice pecuniā fenebrem exercentes. vel exercere volentes. ad hoc domos in terris ſuis ꝯducere vel ꝯductas habere: aut al's habitare ꝑmittant. ſꝫ hmōi vſurarios manifeſtos oēs infra tres mēſes. ſ. a tp̄e publicationis huius ꝯſtitutōis expellāt: nūꝙ̃ aliq̄s tales decetero admiſſuri. Precipit̄ etiaꝫ ibidē ꝙ nemo illis ad exercendū fenus domos locꝫ vel ſub quocunqꝫ alio titulo cōcedat. qui vo ꝯ̄fecerint: ſi fuerint ꝑſone eccleſiaſtice: ꝑt̄iarche archiepi vel epi ſuſpenſionis. minores vo ſi ſint ꝑſone ſingulares excōicationis. ſi aūt collegiū vel vniuerſitas interdicti ſententias ſe nouerint ipō facto incurſuros. quā ſi ꝑ menſeꝫ aīo indurato ſuſtinuerint: terre eoꝝ ꝙ̃diu in ipis morant̄ eccleſiaſtico ſubiaceant interdicto. ceterum ſi layci fuerint: per ſuos ordinarios ab hmōi exceſſu. ceſſante omī priuilegio: ꝑ eccleſiā ꝯpeſcant̄. Inſuꝑ qꝛ ſtatutū erat: vt habitū eſt ſ̄: vſurarios manifeſtos in hoc crimine decedētes nō debere admitti ad ſepulturā. vt ex̄ eo. quia in omnib'. ipi aūt vſurarij. vt penā illam deluderēt: in vltima voluntate mandabant ſatiſfieri. ⁊ ita ſepeliebant̄: et ſic dicta pena deludebatur: ſtatutuꝫ eſt poſtea li. vj. c. quanꝙ̃. ꝙ lꝫ mandēt ſatiſfieri: deneget̄ tñ eis eccl'iaſtica ſepultura. donec de vſuris fuerit ſm facultates eoꝝ plenius ſatiſfactū. vl' idonee cautū illis q̄b' debent reſtitui: vbi ſunt preſentes: vel alijs qui poſſunt eis acquirē: vel eis abſentib' loci ordinario vel eiꝰ vicario: vel ꝑ̄ſbitero parrochie in qua habitat vſurarius: vel tabellioni de mandato ordinarij. ita ꝙ certa quātitas exprimat̄ in cautione. ſcꝫ vel quantitas manifeſta exprimat̄ ſi apparet. vel ſi non apparet quātitas manifeſta. exprimatur quātitas illa ſm arbitrium eius qui recipit cautionem: qui ſi ſcienter minorem poſuit ꝙ̃ veriſimiliter credit̄: ad reſiduuꝫ tenebit̄. ſcꝫ ꝓpter eius maliciam vel negligentiā. Sed quid ſi nullam quantitatem ponat. Rñdet Jo. an. ꝙ tenet̄ in totū. ſꝫ caute faciat ſi certā veriſimiliter quantitatē exp̄mat. ⁊ addat etiā ꝙ etiā vltra illud ſatiſfiet inq̄tū ꝯſtabit eū rōne vſurarū teneri. Intelligitur aūt noīe idonee cautōis pignora vel fideiuſſores. ff. mā. ſi mandato ticij. §. ſi. Al's cautio ſignificat nudā ꝓmiſſiōeꝫ C. de vbo ſigni. ſancimus. Sed quid ſi cautōes pignora vel fideiuſſores dare nō poſſet. R̄. ſm Gar. ⁊ io. an. iuret ſe hoc dare nō poſſe ⁊ facturū qḋ cauet. li. vj. de ſen. excom. c. ſi. §. illis. Nota etiaꝫ ꝙ illi qui pñt acquirē nobis ſunt filij q̄s habemus in poteſtate noſtra. Item ſerui ꝓprij. iteꝫ ſerui in quib' habemus vſufructum. item ſerui alieni quos bonafide poſſidemus. item liberi quos bonafide poſſidemus: tanꝙ̃ ſeruos. inſti. ꝑ q̄s ꝑſonas no. acqui. §. j. Sꝫ nunquid ꝓcurator acqret dn̄o abſenti hāc ꝑſonalē obligatōem. Rñdet Gar. ⁊ Jo. an. ꝙ nō. ꝑ. l. ff. de acq. poſ. l. quēadmodū. ⁊. l. generaliter. ⁊. l. ꝙ meo. Itē ꝑ loci ordinariū intelligo ſm io. an. epm̄ de iure. ⁊ idē de decano archipꝑ̄ſbro vl' abbate q̄ al's de ꝯſuetudie iuriſdictōem hꝫet ī ſpūalib'. Et intellige de loco ī quo vſurariꝰ deget. Itē qḋ dic̄ de ꝑ̄ſbro ſine rectore ꝑrochie in q̄ vſurarius habitat: inſtoforciꝰ intellige de rectore parochie illius leſi cui reſtitui debet cum ſit quaſi iudex et miniſter eius. ſm Gar. ⁊ Johan. an. ff. de i ius vo. l. eū ꝓ quo Item ꝑ hoc ꝙ dicit mandato ordinarij arſẜuit Jo. an. ꝙ tabellio in hoc caſu nō acquirit actionem extraneo ex ſua ſtipulatōne: niſi faciat iſtud de mandato ordinarij. Ulteri⁹ oēs ſiue religioſi ſiue alij maīfeſtos vſurarios recipientes ad eccl'aſticā ſepulturā ꝯ formā ſupdictā: ſbiacent pene in lateraneñ. ꝯcilio ꝯ vſurarios ꝓmulgate. lib. vj. e. ꝙꝙ. §. oīs aūt. de ꝯcilio illo. ex. e. q: in omībꝫ. Et ex hoc notat Gar. ibidē. ꝙ tales non ſunt recipiendi: ſicut nec vſurarij manifeſti in vita ad cōionē. nec in morte ad eccleſiaſticā ſepulturā. Sꝫ Jo. an. notat ꝯtrariū. ſ. ꝙ ħ nō hꝫ locum pena ſtatuta ꝯ vſurarios: ẜ pena ſtatuta ꝯ recipiētes eos ad oblatōes ⁊ eccleſiaſticā ſepulturā nōdū ibi in lateraneñ. cōcilio ꝯ vſurarios ſubaudit edita. Item teſtamētis vſurariorꝫ manifeſtorꝫ nullus interſit: nec eos ad ꝯfeſſionē admittat ſiue abſoluat niſi de vſuris ſatiſfaciant: vel de ſatiſfaciēdo ꝑ ſuarꝫ facultatū virib' ꝓſtent vt ẜ dictū eſt idoneā cautionē. teſtamēta vo eorꝫ facta al's. ſ. nō facta ſatiſfactōne nec ꝓſtita idonea cautōe: nō valent. vt. c. ꝙꝙ. §. fi. Quid ſi teſtm̄ facit ⁊ poſtea cauet. nunquid poſtq̄ cauerit teſtamentū valebit. Rn̄. dixit Gar. ꝙ nō. q: ab initio nullū fuit. li. vj. de re. iu. nō firmat'. ẜ ẜm Jo. an. ſatis videt' ſufficē ſi caueat añ mortē: cū teſtamētū in morte firmet'. Nec obſtat regula illa. ſ. ñ firmat'. q: de ſolo tractu tp̄is loq̄t'. et q̄dē Jo. eq̄tati meliori inniti vr̄. eo ꝙ ad ꝯſuatōꝫ teſtōꝝ nitit': put oīa iura nitūt'. vt. C. de ſacroſā. ec. l. j. Facit etiā ꝓ eo q̄tū ad legata ad pias cās. ꝙ ẜm leges. ff. d' le. iij. l. j. §. j. legata relicta a filiofamilias vel a ſuo: lꝫ tp̄e teſtamēti inſpecto nō valeant: ſi tñ ſeruus manumiſſus: vel filius emancipatus in eadē voluntate pſeuerauerit: valebūt. accipe eñ cautōem eſt q̄ncunq̄ accipe. ſic ⁊ dare ē q̄ñcūq̄ dare. j. q. j. eos. Quid d' codicillis: nunquid valebūt facti ab vſurario manifeſto. Rn̄det Guil. Gar. ⁊ Jo. an. ꝙ nō. ⁊ idē ē de q̄lbꝫ alia vltīa voluntate. vtꝫ ex ꝓnī? d. c. ꝙꝙ. ⁊ ar. ex. de teſta. cū eſſes. q: etiā codicillus large dicit' teſtamentū. q: teſtatio mentis. xiij. q. ij. §. ſed aliud. Quid ſi iſte vſurarius ẜm formā ꝓdictā ſatiſdedit. nūquid ex hac ſatiſdatōe tenebit' ſoluere ſi ꝯualuerit. Rn̄. dicūt Guil. Gar. ⁊ Jo. an. ꝙ ſic. ar. hoc. ⁊ q: etiā ſi nō ſatiſdediſſet cogēdus eſſet ſoluē. ex. eo. cū tu. Circa vo penā q̄ imponit' vſurarijs a iudice: q̄ q̄ñq̄ ſeq̄t' ex pena inflicta a canone ſi ꝯtumacia exigat: eſt ſciendū. ꝙ ſi vſurari⁹ ſit clericus: ab officio bn̄ficioq̄ ſuſpendit'. vt ex. eo. preterea. ſuſpendit' inq̄ā a beneficio obtēto. ⁊ multomagis repellit' ab obtinēdo. ex. de exceſſi. ꝓla. c. inter dilectos. pt tñ cū tali diſpenſare ep̄s poſt ſatiſfactōēꝫ ⁊ pn̄iaꝫ. q: hoc nō ꝓhibet' vt dī in glo. d. c. ꝓterea. Et ſi adhuc nō deſiſtat eſt degradādus. vt ex. eo. c. j. ⁊. xiiij. q. iiij. canoñ. quā tñ penam euadit ſi deſiſtat. nā de iure cōi eſt degādādus niſi peniteat. ſic intellige dicta iura. di. xlvij. c. j. ⁊. ij. ẜm Goff. ⁊ hoſti. Ex inde ſi fuerit incorrigibilis ẜm ray. ad mandatū ep̄i. ſi nō pōt aliť corrigi. coercebit' ꝑ potētiā laycalē. ex. de iudi. cū nō ab hoīe. et di. xvij. nō licuit. Si vo ſit layc⁹ ⁊ p̄ma pena inflicta nō deſtiterit: maiori excōicatōe ꝑcutiet'. ex. e. quāto. ⁊. c. ꝓterea. i fi. Et hec intelligas q̄ñ delegatus eſt cui mandat' ꝙ a pena ꝯalij incipiat. ſecus eſt ſi mandet' ei ꝙ ꝑ cenſurā eccl'aſticaꝫ eū cogat. ſec⁹ eſt etiā ſi ordinarius ſit: q: tal' a ꝑncipio pōt eū excōicare. ſic intellige illud ex. e. nras. ⁊ de iureiu. debitores. hec hoſti. Sꝫ q̄re iudex eccl'aſticus magis intromittit ſe de pena vſurariorꝫ qui ſunt fures et raptores: vt habitū eſt ſ. q̄ de pena aliorꝫ furū ⁊ raptorꝫ. Rn̄. ꝓpt dānū ſpāle qđ ex vſura vidꝫ accidere. ⁊ etiā q: vſurarij cū ꝯtēptu ꝓcepti diuini ⁊ dāno ꝓximi adinuenerūt ſibi officiū ⁊ modū viuēdi et ditādi. Nec obſtat illud Aug. ad macedo. ⁊ hr̄. xiiij. q. iiij. qđ dicā. Uellē inq̄t ꝙ reſtituerēt' vſure: ẜ nō eſt q̄ mō iuſte repetant'. Hoc eñ dicit ad factū nō ad ius reſpiciēdo. ⁊ loq̄t' ꝓ tp̄e q̄ nōdū reſtitutio vſurarꝫ erat ordiata. vtꝫ ibidē i glo.

Nunquid etiā heres vſurarij cogit' reſtituē vſuras. Rn̄. ꝙ ſic. ⁊ hoc etiā ꝓmiſſis modis ⁊ penis. ⁊ hoc ſiue heres ſit filius ſiue extrane⁹. vt ex. eo. tua nos. ⁊. c. michael. ⁊ tenet' heres i hoc qđ ad eū ꝑuenit. ar. xij. q. ij. ep̄s q̄ filios. ⁊. xvj. q. vj. ſi ep̄m. Ex q̄ eñ i integrū ſibi ſuccedit ꝓſumit' ad eū res ꝑueniſſe. vt ex. eo. tua. ẜm hoſti. Sꝫ Lau. ⁊ alanus dicūt. ꝙ heres nō tenet' niſi q̄tenus vires hēditatis patiūt'. vt ex. de appel. q̄ fronte. ⁊ ex. de rapto. i l'ris. q̄bꝫ ꝯſentit hoſtieñ. et Berñ. l. c. tua. ⁊ Jo. an. lib. vj. de vſuris. ꝙꝙ. Quid ſi alter heredū factus ſit nō ſoluēdo. nunquid alter tenet' in ſolidū. Rn̄. ẜm hoſt. in ſū. ꝙ tenet' i ſolidū: in q̄tū ſaltē ad eū ꝑuenit de hēditate. Nā ⁊ res hēditaria vr̄ obligata. ex. e. de vſu. cū tu. §. fi. ⁊ idem dicit berñ. in. c. tua. Hoſtien. tam in in glo. dicit. ꝙ predicta opinio eſt ab omibus approbata. ⁊ ideo ꝯdicere nō audet. Conſiderata tñ veritate ⁊ ſubtilitate iuris cum certum ſit multos aliqua poſſidere: que notū eſt fuiſſe vſurariorꝫ: qui nunq̄ de vſuris ſatiſfecerāt. durū eſt ſentire ꝙ omnes tales ea que poſſident taliter reſtituere teneantur: maxime cū forte. xl. anni vel plures ſint ꝙ illi vſurarij deceſſerūt. ⁊ grauius eſt tot animas cōdemnare. Ideo diſtinguit ꝙ is qui eſt heres tenetur in ſolidum: ſi non fecit inuentariū. al's ſecus eſt. Is aūt q̄ nō ē heres ⁊ ad quē al's ꝑuenit nō videt' teneri: etiāꝫ ſi ex cauſa lucratiua res ad eū ꝑuenit. vt. C. de dona. eris alieni. niſi ſaltē eſſet de pecunia fenebri empta. de quo etiā ſunt opiniones. vt infra dicetur.

Quid ſi de pecunia vſuraria ſit poſſeſſio empta. nunquid is qui dedit illam agere pōt actōne reali. vt. ſ. agat ad vendicandam poſſeſſionem illam emptam de ſua pecunia. Rn̄. Alanus dixit ⁊ Ray. ꝙ ſic. ⁊ hoc eſt ſpeciale: ſicut etiam alibi ꝯtingit. vt. C. de rei vendi. ſi ex ea pecunia. Goff. tñ hoc nō admittit cui etiā ꝯſentire videt' hoſti. immo dicit indiſtincte agendum eſſe actione ꝑſonali ꝯtra vſurarium vel heredem eius. ⁊ iudex ex officio ſuo coget eum vſuras reddere: ſi habet vnde ſoluat ſine diſtractōe. al's ad poſſeſſiones vendendas eū coget. ⁊ ſic ſatiſfieri de vſuris faciet. Et ſic intellige extra eo. cum tu. §. poſſeſſiones vo. Quid ſi creditor de pecunia fenebri poſſeſſiones emat ⁊ dn̄iuꝫ vendat. ⁊ de pecunia recepta ꝓ ipīs alias emat. nunquid idem ius eſt de his ſecundis poſſeſſionibꝫ quod in primis. Rn̄. ẜm goff. ꝙ ſic q: ſuccedūt loco priorꝫ. ar. ex. vt lite pen. eccleſia. ⁊. ff. de leg. ij. l. imperator. Quid ſi poſſeſſio empta ex pecunia fenebri tranſeat in aliū. nūquid is q̄ pecuniā illā dedit beneficium idem habebit ꝯ extraneū poſſeſſorem qđ habet ꝯ vſurariū vel eius heredē. vt vendere cogat' ⁊ ſatiſfacere agēti. Rn̄deo ẜm goff. ꝙ nō: niſi extraneus poſſideat ex cauſa lucratiua ⁊ vſurarius vel eius heres ꝯuentus excuſatur ſi nō ſit ſoluēdo. ar. inſti. de le. §. ſi aliena. Secus eſt vt dic' berñ. ex. eo. cū tu. ſup illud vendi. ⁊ rod. ſi ipē extneus emiſſet vel ex alia cauſa nō lucratiua adeptus eſſet rem illāꝫ bona fide ab vſurario: nō credens forte eū eſſe vſurariū: aut credens rem illam nō eſſe emptam de pecunia fenebri. aut vſurariū aliť habere vnde poſſet reddere vſuras. Quid ſi res empta de fenebri pecunia ꝑueniat ex titulo lucratiuo ad eū q̄ vſuras ſoluit. nunquid ille ad quem prius ex ſimili cauſa ꝑuenit res eadem liberat' vt ꝯtra eum agi nō poſſit. Rn̄. ẜm goff. ꝙ ſic. ff. de acti. ⁊ obli. oīs debitores. vſurarius tñ vel eius heres ẜm hoſtien. minime liberat'. ff. de ſolut. quotiens vnus. Circa penā aūt. que eſt ab aduerſario ꝯ vſurariū excipiendo: ſciendū ꝙ ꝑ exceptōem remouet' a dignitate: ſi forte ſit electus ⁊ i ludo muniauerit. xlvij. di. c. j. ⁊. ij. Nō obſtat ꝙ dicat ſe hoc cauſa ludi feciſſe ſb obtentu alicuius ꝯſuetudinis. ſeu corruptele. vt ex. de exceſſ. prela. inter dilectos.

Itē ſi q̄s l'ras ſup vſuris impetrauerit nō audiet'. niſi primo reſtituat ſi q̄s vſuras q̄ñq̄ extorſit. q: fruſtra legis inuocat auxiliū q̄ i legē ꝯmittit. vt ex. e. d' vſu. q: fruſtra. nec ſufficit in tali caſu cautio de reſtituendo. ar. ex. de re iudi. cū aliq̄bꝫ. niſi forte interueniat magna cā. vt. ff. de re iudi. l. iij. §. ait pretor. in fi. puta q: nō eſt ſoluēdo. tūc eñ ſufficit cautio ⁊ dꝫ audiri. vt poſtea reſtituat alias. vt ex. de ſolu. odoardus. vel ſi is cui debet' ſit ꝯtentus. extra de re iudi. ꝙ ad cōſultationē. Hec hoſti. ⁊ Berñ. extra. e. q: fruſtra. Quid ſi nullus apparet q̄ agat ꝯtra ip̄m. Rn̄. ẜm Jo. ⁊ Lau. facta denunciatōe in publico ſi nullus appareat audiet'. ẜm vo hoſti. ⁊ Berñ. ex. e. q: fruſtra. ⁊ Gar. li. vj. e. ꝙꝙ. ⁊ Jo. an. ibidem. ẜm ꝙ dictum eſt ſupra. ſi ſit publicus. ⁊ notorius: iudex ex officio ſuo repellet eum. licet nullus appareat. ar. extra de iureiurādo. ad noſtram. ij. ⁊ extra de exceptionibꝫ. exceptionēꝫ. ⁊ ex. eo. cū in tua. q: ⁊ ſi nullus petat tñ reſtituere tenet'. vt extra eo. cum tu. §. j. Si aūt occulte erat: ⁊ aduerſarius obijciat ⁊ incōtinēti ſit paratus probare: audietur. ⁊ hoc probato repellet. ar. ex. e. de reſtitu. ſpo. literas. §. propterea melius. ⁊ maxime ſi ꝓbet infra octo dies. ex. de excep. pia cõſideratiõe. §. ſi quis igit excõmunicationem ⁊ ex. de deci. tua. ĩ fine. Si vero ſit occultus ⁊ nihil obijciatur. non repellet. Vnde tunc tenet ſententia Johãnis ⁊ Tanc. Nota hic ꝙ ex. e. cum in tua. dicitur ꝙ licet contra vſurariũ nõ appareat accuſator: ſi tamen alijs argumentis conſtiterit eoſdem eſſe vſurarios manifeſtos: poterit iudex in eos penã contra manifeſtos vſurarios in ꝯcilio lateranenſi editã libere exercere. Et obijcit Ber. ꝙ ſi loquitur de manifeſtis notorijs: non ẽ opus alijs argumentis. ſi nõ de notorijs tunc euidẽs ꝓbatio requirat ſm ordinẽ iuris. xj. q. iij. coꝝ qui. ⁊ rñdet ad hoc ꝙ hic notoriũ nõ habet pſeuerantiã facti: vnde requirunt alia argumenta. Vel dic ꝙ ſolennis fama docet iſtos eſſe vſurarios. ⁊ ideo puniunt ꝓpter famã ⁊ argumẽta alia. qr ad cõdemnationẽ nõ ſufficit ſola fama. ex. de iureiurã. ex lrís. Quid ſi notoriũ ſit ꝙ vſuras habuit: is tñ a quo extorſit eas non inuenit nec heres eius. R. iudex faciet pecuniã ſenebrẽ pauperibꝫ exhiberi: quo facto petitio eius admittit. ex. e. cũ tu. §. j. ſm Hoſt. ⁊ ſm Ber. vel ſm Johan. an. li. vj. e. c. quanꝗ̃ epũs põt vſuras illas recipe ⁊ ſoluere eis a quibꝫ habuit vſuras ille qui petit. Quid ſi litere obtente ſint cõtra aliquẽ vſurariũ ⁊ ipſe moriat ante citationẽ. nunqd heres ꝑ huiõi literas poterit ꝯueniri. Rñ. ꝙ nõ ſm Gof. ⁊ Hoſti. ꝑ illud. c. ex. de reſcrip. ſignificauit. niſi fiat ibi mentio de herede. vt ex. de offi. dele. cũ olim. Nec obſtat illud ex. e. tua. qr illud de ordinario habet locũ q heredẽ iudicare poterit vt defunctum.

Quid ſi debitor iurauit ſoluere. R. tunc hꝫ duo remedia vnũ vt denunciet eccleſie vt cogat ꝑ cenſurã eccleſiaſticã creditorẽ ꝙ iuramẽtũ relaxet: vel ab exactiõe ceſſet. ex. de iureiu. c. j. ꝑ totũ. ⁊ ex. e. de vſu. tuas. qui ſi velit excõmunicationẽ potius ſuſtinere ꝙ̃ iuramẽtũ relaxare. puniri põt per poteſtatẽ temporalẽ nimia ꝑtinacia exigente: cũ eccleſia vltra hoc nõ habeat quid faciat. vt ex. de cle. excõ. c. ij. ⁊ de iudi. cũ nõ ab hoĩe circa fi. qui cũ forte velut hereticũ cõdẽnabit. xj. q. iij. rurſus. ⁊ ex. de hereticis excõmunicamꝰ. §. j. ⁊ ij. vel ſicut fit in quibuſdã locis. vt ĩ anglia: capiet ad mãdatũ ordinarij. vel quolibꝫ menſe ſoluat certã pecunie quãtitatẽ ſicut fit in francia. ⁊ ſpãliter in partibꝫ tholoſanis. ſꝫ nihilominꝰ adueniẽte die propter iuramẽtũ ſoluere tenet: niſi papa interim eũ abſoluat. Vel etiã epiſcopꝰ exigente ꝯtumacia vſurarij excõmunicat in penã contumacie eius. Secũdũ ẽ ꝙ ſi ipſe ſoluerit propter iuramentũ: tñ põt repetere. vt ex. de iureiur. debitores. ſm Gof. Quid ſi iurauit ſoluere ⁊ nõ repetere. Rñ. nõ debet ĩ iudicio repetere ꝓpter vim iuramẽti. hoc eñi eſſet directe repetere. põt tñ indirecte repetere: crimen eius denũciando eccleſie. ex. e. tuas. in gl. ⁊ iudex ex officio ſuo põt cogere eũ ad relaxandũ iuramentũ ꝙ ſi ad hoc induci non poterit: põt eũ cogere ad reſtituendũ. Aliqua tñ noua cã poſſet ſupuenire ratione cuius poſſet repetere puta ſi vſurarius in fine penitẽs ordinaret ꝙ heredes ſui omnibꝫ illis vſuras reſtituerent qui ſe vſuras dediſſe ꝓbarẽt ex. de iureiurã. ad noſtrã. j. tex. ⁊ ĩ gl. Quid ſi iurauit nõ denũciare. Rñ. iuramẽtũ tale eſt temerariũ ſm omnes. qr ad hoc quilibet tenet. Vnde non tenet ſuare ipm. ex. de iureiurã. quẽadmodũ. in fi. ſm Gof. ⁊ Hoſti. in ſum. ⁊ Ber. ſuꝑ. d. ca. ad noſtrã. ij. Hoſti. tñ in apparatu diſtinguit ꝙ ſi talis magis mouet zelo iuſticie ⁊ correctiõis fraterne ꝙ̃ amore rei ſue recuperande denunciet. ſi vero ecõuerſo: non denunciet ne piuret. ⁊ ita occurrit fraudibꝫ vſurarioꝝ. Quid ſi iurauit etiã non recipere. Rñ. iuramentũ tenet. vt ex. de renun. cũ inter. p. ⁊ de his que vi. ad audientiã. Cogi tñ debet vſurarꝰ ꝙ iuramẽtũ relaxet. ar. ex. de iureiur. c. j. vel ſi ad hoc ꝓmo induci nõ poterit: non audiet anteꝗ̃ ſe liberauerit. In hoc ergo cãu erit pauperibꝫ eroganda: ſi fiat fides eccleſie. aliter non audiet. niſi papa eũ abſoluerit. ⁊ hoc põt denunciare eccleſie debitor. predicto iuramento non obſtante. hec Hoſti. in ſum. Quid ſi is contra quẽ ſunt litere impetrate appellet nũquid repelletur in cã appellationis. Rñ. ꝙ non ex. de excep. cum inter priores ⁊ c. fi. Idem dicendum eſt ſi vſurarius qui literas impetrauit appellet ſuꝑ principali tamen nunꝗ̃ audiet: niſi pꝰ reſtituerit. vt ſ. ſm Hoſti. Et etiã ſm hoc ꝓus expediet cã appellationis ꝙ̃ audiat ſuꝑ principali. ar. ex. e. quia fruſtra. ibi niſi prius reſtituerit vſuras quas pr̃ ſuus ꝓus extorſit ab alijs vt ex. e. michael. cũ eñi ex perſona prĩs agat: tenet eũ defendere. ff. de reg. iuris. ex qua ꝑſona ſm Ber. ⁊ Hoſti. Quid ſi non fiat in lrís mentio de prẽ: nunquid cõtra eũ excipi poterit ex perſona ſine facto prĩs. Reſpondet Ber. ⁊ arguit ſuꝑ hoc pro ⁊ ꝯtra. ex. e. michael. ⁊ deinde dicit ꝙ credit ꝙ ſic qr tenet vſuras reſtituere quas pater eius extorſit: cũ ſuccedat ei in bonis. Hoſti. vero dicit ꝙ ſi ſit heres vel vniuerſalis ſucceſſor bona empta de pecunia vſuraria poſſidẽs ex cauſa lucratiua poteſt excipi contra eũ: cũ ſit ſucceſſor vicioꝝ. ar. in prenotatis q̃ſtionibꝫ in precedenti arti. q. nunquid heres. ⁊ q. qđ ſi de pecunia. ⁊ ff. de calum. in heredẽ aũt. §. j. Secus eſt ſi nõ ſit heres nec poſſideat bona empta de pecunia vſuraria. licet bona alia titulo donationis a patre receperit bona fide. vt. C. de dona. l. eris alieni. ⁊ l. ſi patri tuo. Quid ſi quis tutor curator vel ꝓcurator vſuras receperit nõ noĩe ſuo ſꝫ alieno. Rñ. quidã dicũt vt Ber. ex. e. michael. ꝙ non repellet. qr nec ille vſure repeti poſſunt ab eo: cũ nihil vſum ſit in voluntatẽ eiꝰ: ſꝫ male dicit ſm Hoſti. ⁊ ſm Jo. vt habet in glo. di. xlvj. c. vl. qr in delictis illud nõ attẽdit ſed ipm factũ ⁊ delinquẽtis voluntas ⁊ ꝓpoſitũ. xxij. q. v. qui periurat. ⁊ ex. de ſen. excõ. cũ voluntate. Nã etſi ꝓcurator meꝰ te deijciat de fũdo tuo teneor tibi interdicto vñ vi nihilominꝰ ⁊ ipſe lꝫ nihil ad eũ ꝑuenerit. vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. iij. §. cũ ꝓcurator. Is tñ in cuꝰ voluntatẽ vſum ẽ ꝑncipaliꝰ tenet ⁊ pẽaliꝰ vero ĩ ſbſidiũ. ff. de eo ꝑ quẽ factũ erit ex hoc edicto. Et ſic talis tenet ſi ꝑncipalis nõ vult vel nõ põt. Vñ ſi tutor vſuras recipiat pupilli noĩe: functo officio tutele poſſũ ab eo vſuras recipe. qr pro alio nõ debuit peccare. c. di. xlvj. c. vlti. ſꝫ in alijs cõtractibꝫ nihil ab eo poſſũ petere. C. de admi. tu. ſi nõ ſubſcripſiſti. lꝫ ſecus ſit de ꝓcuratore. ff. de procu. ꝓcurator q ꝓ euictione. quia tutor fit voluntate ꝓcurator neceſſitate.

Sequit videre de ſeptĩo. ſ. reſtitutione vſuraꝝ. Et circa hoc q̃runt plura. ſ. vtꝝ vſurarij teneãt ad reſtitutionẽ vſuraꝝ. Rñ. ꝙ ſic ⁊ hoc pꝫ pᵒ ꝑ ius diuinũ. Luce. xix. Si aliquẽ defraudaui reddo quadruplũ. ait illi Jhus Quia hodie ſalus domui huic facta ẽ: ꝙ pr̃ uſꝗ̃ habere voluntatẽ reddendi defraudato nõ erat ei ſalus. Scđo hoc pꝫ ꝑ ius poſitiuũ. ſ. ꝑ ius canonicũ ſm ꝙ quilibꝫ tenet vſuras reſtituẽ ſiue xpianꝰ ſiue iudeꝰ ſiue clericꝰ ſiue laycꝰ. vt ex. e. c. j. ⁊ ij. ⁊ ca. poſt miſerabilẽ. ⁊ c. q̃to. Et qđ qualr ad hoc cogat xpianꝰ dictũ ẽ ar. precedenti. Preterea quicũqꝫ habet alienũ tenet illud reſtituere: ſꝫ illud qđ quis accipit ꝓ mutuo vltra ſortẽ eſt alienũ ⁊ nõ ſuũ. nõ eñ traſit in dñium eiꝰ. ꝓbatiõ. quicũqꝫ ẽ alicuius rei dñs ẽ aliquo iure ñ iniuria dñs eius: ſꝫ rei acquiſite ꝑ vſurã vſurarius nõ ẽ aliquo iure dñs. qr nec iure emptionis nec liberalis donationis nec locationis. certũ ẽ eñ ꝙ in locatiõe nõ traſit dñium rei locate. nec iure ꝑmutationis: nec iure mutui qr accipe ꝓ mutuo nõ eſt ius ſꝫ iniuria. ⁊ ſic de alijs ꝙ vſurarꝰ nõ ẽ dñs rei quã acquiſiuit ꝑ vſurã. ergo tenet eã reddẽ ſiue reſtituere. Preterea vſurarius illud quod accipit vltra ſortẽ accipit contra omnia iura vt patet ex ſupradictis. ſ. contra naturale diuinũ canonicũ ⁊ ciuile. ergo nõ acqrit illud ꝑ aliquẽ titulũ iuſtũ. ⁊ ꝑ cõſequẽs nec aliqđ acquirit. qr iniuſtꝰ titulus ꝓ nõ titulo ẽ habendus. ff. de peti. hẽ. nec vllã. Et malefidei poſſeſſor dicit qui contra legum interdicta mercat. C. de agri co. quemadmodũ ergo ⁊c. Vnde vſure omni iure ſunt ꝓhibite ⁊ indebite ⁊ in nullo caſu cõceſſe. nec etiã pro captiuoꝝ redemptione. ex. e. ſuꝑ eo. ideo repeti pñt ſolute vt habitũ eſt ſ. Preterea eſto ꝙ vſura tranſeat in dominium vſurarij: nihilominus eam reſtituere tenetur ſicut mutuum tranſit in dominium recipientis: ⁊ tñ tenet tãtidẽ reſtituẽ creditori. Et quia vſurarij ſic vt plurimũ contrahũt vſuram ꝙ vix cõuinci poſſunt ideo cũ agetur de vſuris codices rationum ſuarum exhibere cenſura eccleſiaſtica ſunt cogendi libro. vij. de vſuris ex graui. Et procedi poteſt in cauſis de vſuris deccetero ſimpliciter. ⁊ de plano ac ſine ſtrepitu ⁊ figura iudicij. libro. vij. de iudi. diſpendioſam. Item nota ꝙ quicunqꝫ cõmunitatum officiales fauore vſurarioꝝ aliquid ſtatuendo vel iudicando ꝙ eiſdem vſurarijs vſure ſoluantur vel ꝙ ſolute non repetantur vel non reſtituantur fecerint: ipſo facto ſunt excommunicati, vt habetur in dicto capitulo ex graui, de eracte tñ ſi paupertas eũ excuſet vel bonis cedat ẽ excuſatus ẽ abſoluendus: teneẽ tñ ſatiſfacere ſi ad pinguiorẽ fortunã ꝑuenerit. i. habita rõe ne egeat. ff. de reg. iu. in cõdemnatõe. §. j. ſup quo exponet idoneam cautionẽ. vt ex. e. cũ tu. §. penul. et de ſolu. odoardus. Et põt quilibet cedere ante litẽ ꝯteſtatam i ꝑñtia: vel etiã in abſentia: per nũciũ vel ꝑ epl'am. vt. ff. de ceſ. bo. l. penul. ⁊ vlti. Et hoc ẽ veꝝ in iudicio ꝯtentioſo. Sed nunqd ita ẽ in foro penitentiali. Rᵒ ſm Gof. ꝙ non imo dicetur ei ꝙ totũ reſtituat ablatũ. ex. e. cũ tu. ⁊. xiiij. q. vj. ſi res. ablatũ dico ſiue per rapinã ſiue ꝑ furtũ ſiue vſurã. xiiij. q. v. ſi quid inueniſti. hoc vidẽ etiã velle Ber. in. c. cũ tu. in gloſa ſup illud facultatib᷑. Sed in ꝯtrariũ opponens Hoſti. dicit ꝙ nõ emittit ꝑuilegiũ ex cã iuſta ſibi datum. Nam ſi tpe famis licet alienũ ſine peccato accipe: multoforti⁹ retinere. Hec Hoſti. Alij aũt volũt ꝙ ſi talis ꝯtritus non potens ẽ ſatiſfacere: petẽ teneẽ dilationẽ vel remiſſionẽ ſibi fieri cã elemoſyne ab illis quibus teneẽ reſtituere ⁊ ſic erit in ſtatu ſalutis. al's nõ. xiiij. q. vj. ſi res. Sed hoc videẽ nimis duꝝ. vnde credo ꝙ ad ſalutez ei ſufficiat ꝙ ſi ad pinguiorez fortunã venerit: reſtituere firmiẽ in corde ꝓponat. Sed nunquid clerici vſuras quas hñt vel habuerũt de reb᷑ eccleſie reſtituere pñt. Rñ: ſm Ray. ꝙ non qꝛ tales res ſunt paupeꝝ: niſi quatenus ex pecunia vſuraria vel qualibet alia ſua expendiſſent i vtilitatẽ eccleſie. ꝫ potius reſtituere dñt de reb᷑ ſuis ꝑrimonialib᷑ q̃ de eccleſia acquiſitis fideliter iuxta ſuũ poſſe. Rob. vo credit ꝙ ſi hoc nõ poſſint de bonis ſuis facere: de fructib᷑ eccleſie quos perceperint legitime pñt ſe liberare. Cui eſt vſura reſtituenda. Rñᵒ ſi ſciaẽ a quo extorta eſt: reſtituenda ẽ eiſi ſit pñs. ex. e. cum tu. §. ſup his. Si vo ſit abſens: eius heredi vel procuratori ſi ſit. ſi vo nec ipe nec heres eius vel ꝓcurator ſit pñs: ⁊ vſurari⁹ nouit vbi ille habitat: debet ei mittere aliquo modo ſi põt fieri fideliter ⁊ ſecure. hoc ei ſemꝑ faciendũ ẽ: qñ cõmode fieri põt. Et ſm quoſdã vt Ber. mitti dꝫ ſumptib᷑ ipſius debitoris abſentis. ar. ff. de ope. li. ope em̃. ſi tamẽ expenſe itineris nimis excedunt ſummã illius vſure: tunc debet pauperib᷑ erogari. vt ij. q. vj. anteriorũ. ⁊ extra de iudeis. cũ ſit. ⁊ ex. e. cũ tu. i gl. Hoſti. vo diſtinguit ꝙ ſi vſurarius qui eſt malef. dei poſſeſſor alibi ſe tranſtulit q̃ vbi vſuras exercuit: tunc ꝓprijs ſumptib᷑ mittere teneẽ. Si vo is a quo vſuras extorſit vel heres ei⁹ alibi ſe tranſtulit. tunc locũ habꝫ quod illi alij dicũt: ⁊ ꝓbaẽ hoc. ff. de rei ven. ſi res. ⁊. l. ſi vo. ⁊. l. ſe. ⁊ in oib᷑ ſm ꝙ Rob. dicit penſande ſunt circũſtantie ⁊ quantitas rei debite. remotio loci expenſe que fierẽt in mittendo: ⁊ paupertas vel diuitie eius cui reſtitutio dꝫ fieri. qꝛ tãparua poſſet eſſe ſumma rei reſtituende ⁊ tãte expenſe que fierent in mittendo: ⁊ tãdiues cui debet reſtitui: ꝙ nullo modo deberet velle ꝓ re tammodica ꝓximũ tãtũ grauari. vñ non oportet ꝙ tũc mittat ⁊ i talib᷑ recurrendũ ẽ ad arbitriũ boni viri. hec Rob. Ceteꝝ ſi de eius aduẽtu ꝓximo ſperẽẽ tũc pecunia deponeẽ ⁊ ꝯſignabiẽ. C. de vſu. acceptã. ſm Gof. Itẽ ſi res eſſet magni valoris ⁊ nõ poſſet illi cõmode mitti cuius ẽ: deberet in aliquo tuto loco deponi. ⁊ ei ſignificari ſm Tho. ſcda ſcde. q. lxij. ar. v. c. iij. Si vo vſurarius neſciret nec ſperaret ꝙ defacili ſcire poſſet vbi ille habitaret. non ei teneẽ vagari vt q̃rat ⁊ inueniat ẽ. ar. ff. de opis li. l. ꝙ niſi fiat. §. ij. et ex. e. cum. tu. in glo. vel ſi ſciret ei tñ cõmode mittere nõ poſſet: debꝫ eã pauperib᷑ erogare. ij. q. vj. anterioꝝ. ⁊ melius ex. e. cũ tu. ſm ray. ⁊ Ber. ibidẽ. Et idem intelligendũ ẽ ſi ſcire non poſſit a quo eã receperit. Et qđ dictũ ẽ de eo a quo extorte ſunt vſure idem intelligendũ eſt per omia ſi ille non ſit ſupſtes de eius herede fieri debẽ. Sꝫ nũquid ꝓus debet fieri reſtitutio vni q̃ alij. Rñ: ꝙ ſic in caſu. vt qñ reſtitutio vnius eſt clara ⁊ determinata. alterius autẽ non ſic tunc ei videẽ ꝙ ceteris parib᷑ prius ſit faciendũ iſti q̃ illi. Ceteris etiã parib᷑ videẽ prius reſtituendũ pauperi q̃ diuiti. Si aũt vterqꝫ ſit eque pauper vel diues videẽ ꝙ reſtitutio ſit prius illi facienda cui prius facta eſt iniuria. hec Alex. lombar.

Quid ſi non ſufficiat hereditas ad ſatiſfaciendũ omnib᷑ nũquid ſatiſfiet ꝑmo venientib᷑. Rñ: dixit Guil'. li. vj. c. q̃ q̃. ꝙ non. imo ſatiſfiet eis ⁊ alijs pro rata. ar. ex. de teſta. relatũ. ij. in fi. ⁊. ff. de pac. ſi plures. Io. autẽ an. dicit ꝙ ſatis videẽ in hoc caſu tempus conſiderãdũ. vt qui primo ſoluit quod ſuum eſt integre recipiat, ⁊ ſic de ſingulis. li. vj. de regu. iu. qui prior. ſed primum dictum magis placet mihi. ⁊ de hoc ĩfra ti. xxxvj. q. ſed quib᷑. Cuius auctoritate male ablata incerta ſunt pauperib᷑ eroganda. Rñ: Richar. iiij. diſ. xv. q. v. ar. iiij. c. ij. dicit ꝙ auctoritate ordinarij qui ẽ pater pauperũ vbi cõſuetũ eſt talia fieri per ordinariũ. vbi autem non ẽ ꝯſuetũ põt facere per ſeipm. nõ enim interdicitur per ius ſcriptũ ei qui tenetur reſtituere in dicto caſu erogare pauperib᷑ per ſeipſum ſi faciat hoc fideliter ⁊ de conſilio bonorũ virorũ. ſm vo Ray. i ſum. eius. ij. li. ti. de rap. iuxta fi. §. forma reſtitutionis. reſtituenda ſunt male ablata incerta ad cõſiliũ epiſcopi vl' ꝑrioris diſcreti. ſm vo Hoſti. in ſum. eius. ti. de pnia. §. vlti. ad fi. ſ. §. ſed qua forma. v. itẽ ⁊. vbi reſtituenda ſunt ad conſiliũ epi ⁊ eſt pro eo. xij. q. j. p̄xpimus. Dñs vo Guido de baiſo archidyaconus bonoñ: auditor contradictarũ in curia pape: qui fecit apparatũ ſup decretum ⁊ ſextum decretalium: interogat⁹ ſup hoc ſic ſcriptis rñdit. ſ. ꝙ ſũma hoſti. eſt vera vbi nullus ẽ deputatus a teſtatore qui hoc exequatur. xij. q. ij. de laycis. i fi. vbi vo certa ꝑſona eſt deputata illa debet exequi. vt ibidẽ. xij. q. j. c. epũs eccleſiaſticarum. ⁊. C. de epi. ⁊ cle. l. nulli licere. ⁊ ex. de teſta. tua nobis. ⁊. c. Johannes. ⁊ in auẽ. de eccle. ti. §. ſi quis. imo etiam ipſe qui habet bona incerta que debent pauperibus dari. põt ea pauꝑibus erogare ſine auctoritate ⁊ licentia epiſcopi vel alterius iudicis eccleſiaſtici. vt colligiẽ extra de vſur. cũ tu. §. j. v. vel his. in tex. ⁊ glo. hoc etiam innuit dicere extra de homi. ſicut dignum. §. eos ſuper illud aliena. Nec obſtat illud extra de iudeis. cum ſit. qꝛ loquitur de iudeo cui diſpenſatõ merito habeẽ ſuſpecta quo ad pauꝑes chriſtianos ab eccleſia. ⁊ ideo bene dicitur ibi ſm prouidentiã dyoc. epi. que ſuſpicio ceſſat i xp̄iano fideli. Hec archidi. Et ſic epus ſm eum non habet ſe intromittere de talibus in defectu. Scotus vo ad. q. iſtã reſpondens. iiij. di. xv. q. ij. ar. iiij. dicit ꝙ vbi lex humana vel eccleſiaſtica non determinat perſonã: ſequenda ẽ rõ naturalis hec aũt dictat magis ꝙ ille qui tenetur reſtituat pauperib᷑ per ſe q̃ per aliũ: non tñ excludendo alterius boni viri cõſilium. qꝛ tali cõmittere poſſet qui non bene fideliter diſpenſaret. Dicit aũt Guil'. dupliciter in ſpe. ꝙ in hoc caſu ꝓponi dꝫ publice edictũ i locis a q̃b᷑ icolis vſure ſũt extorte. ꝙ oẽs a quib᷑ ſũt extorte veniãt. ⁊ ſi q appareãt q̃b᷑ fides ſit adhibẽda: ponit illis reſtitueẽ q̃ pauperib᷑ erogeẽ. ad hoc ar. ex. de homi. ſicut dignum. §. eos. ⁊ cõuenit cũ eo Io. an. Sed pone ꝙ xp̄ianus receperit vſuras a iudeo. cui reſtituet. Rᵒ: liberabiẽ eũ reſtituendo cõuenientius tñ ẽ ſm Ray. ⁊ Hoſti. ꝙ ipſe nomine illius iudei cũ auctoritate eccleſie illis xp̄ianis ſatiſfaciat a quib᷑ ille iudeus vſuras exegerat. vel quib᷑ al's obligatus erat ⁊ ſic liberat⁹ erit. ff. de ne. ge. ſoluendo. ⁊. l. cũ pecuniã. vel apud edem ſacrã vel aliũ locũ tutũ cũ auctoritate eccleſie nomine illi⁹ iudei pecuniã deponat. vt cũ iudeus ille reſtituerit ꝯ reſtituaẽ. Et idẽ intelligẽdũ ẽ ſm Ray. qñ dꝫ fieri reſtitutio vſuraꝝ receptarũ a xp̄iano vſurario. Qđ aũt dictũ ẽ ſ. ꝙ ꝓcuret⁹ ẽ ꝙ ipe noie illi⁹ ⁊c. ſm rob. ẽ verũ qñ factũ ẽ occulte ⁊ nõ timeẽ ſcandalũ nec periculũ taliter ſoluentis. al's ſufficit ꝙ reſtituanẽ illi a quo ſũt accepte. Qñ dꝫ fieri reſtitutio. Rñ: ꝙ ſtatim non ei remittiẽ peccatũ niſi ablatũ reſtituaẽ. vt dicit Aug. li. de vbis dñi. teneẽ autẽ hoc facere quantum in ſe ẽ vt ei remittatur peccatum. extra de ſy. matheus. ibi celeriter. ⁊. c. i eccl'ie. dicitur ꝙ tanto ſunt grauiora crimina q̃nto diutius detinent infelicem animam alligatam. In caſu tamen ille qui reſtituẽ debet non eſt in mora nec imputatur ſibi ſi non reſtituit ſtatim. ⁊ primo ſi reſtitutio ſit ꝯtra bonũ ꝓximi: propter qđ non tenetur quis reddere gladiũ furioſo. Secundo ſi fiat hoc de libera voluntate eius cui reſtitui debet. Tercio qñ expectat oportunitas reſtituendi cum maiori pace ⁊ honeſtate. vt ſi ille cui reſtitui debet debitum ignoret: ⁊ non ſine ſcandalo vel honeſtate aliqua ſtatim ſibi reſtitui poſſet. Quarto ſi facultas nõ aſſit. argu. xiiij. q. vj. ſi res aliena. ibi ſi reddi poſſit. ⁊ ex. de vſur. cum tu. ibi in facultatib᷑. Eſto ꝙ ille qui dꝫ reſtituere nõ poſſit reſtituere ſine grandi diſpendio ſuoꝝ bonoꝝ puta qꝛ forte nõ inuenit qui bona eius ꝓ cõpetenti ꝑcio emẽ velit. quid faciet. Rñ: dici põt ꝙ talis ab eo cui reſtituere debet differendi reſtitutionez licentiã petat ⁊ obtineat. aut ei de damno qđ incurrere põt ex dilatione ſatiſfaciat. aut tantũ det de reb᷑ ſuis eidem quantum res vel pecunia reſtituenda valet.

Quid ſi is qui dꝫ reſtituere ſit indigens multum ⁊ quaſi in extrema neceſſitate. Ad hoc reſpondet Alex. lomb. ꝙ ille cui talis reſtitutio fieri debet aut eque indiget ſicut ipſe: aut non multū indiget. In p̄mo caſu videt̄ ꝙ debeat ſtatim reſtituere. q: nullus facere debet ꝓfectū ſuum cū alieno ⁊ damno eius cuius eſt: ipſo inuito. In ſecundo caſu: aut ille qui reſtituere dꝫ eſt in tanta indigentia ꝙ ſi ſciret eam is cui reſtituere dꝫ ſm̄ dictamen recte rōnis ⁊ charitatis teneret̄ ſibi ſbuenire vel remittere in toto vel in parte: vel dilationē dare. Aut non eſt in tanta indigentia quin. ſ. reſtituere poſſit in toto vl' in parte. In p̄mo caſu pōt differri de ꝯſilio iudicis eccleſiaſtici: dūmodo reſtituere ſit paratus ſi ad fortunā venerit pinguiorē. In ſecūdo caſu ſtatim reſtituere dꝫ. Sed nūquid ſufficiat vſurario in mortis periculo cōſtituto condere teſtamentū in quo ordinet ſuorū male ablatorū reſtitutionē. Rē. ꝙ non. q: teſtamentū ē de his que quis vult fieri poſt mortem eius: qn̄ iam non ē locus penitētie. ⁊ ideo oportet ꝙ in vita velit reſtituere al's non remittet̄ ſibi peccatū. ſi ḡ habet pecuniā. eā exponat reſtitutiōi priuſq̄ moriat̄. Vnde ſi ſit vſurarius manifeſtus: debet ei ſepultura eccleſiaſtica denegari: donec ſm̄ ꝙ eius patiuntur facultates plenarie fuerit ſatiſfactū vel quibꝫ reſtitui debet ſi preſto ſunt: aut alijs qui eis acquirere poſſint vel eis abſentibꝫ: loci ordinario aut vicē eius gerenti ſiue rectori parochie in qua teſtator inhabitat. li. vj. de vſuris q̄q̄. vt habitū ē ſup̄ i ar. p̄cedenti. ⁊ fiat ſm̄ ꝙ dicit̄ ibi. Quid ſi fenerator partē pecunie fenebris ei a quo ipe habuit vel heredi eius reſtituat. ⁊ de eius voluntate partē retineat. Rn̄. dicūt quidā indiſtincte eū nō eſſe liberatū: niſi offerat totū. Sm̄ vo Gof. ⁊ Hoſti. ſi hoc ex pacto fiat: liberatus nō eſt. ar. ex. de ſimo. veniēs. ſi vo partē liberal'r et ſine pacto offerat ⁊ ſoluat. ⁊ de reſiduo miſericordiā petat: ⁊ debitor liberal'r remittat: liberatus eſt. nec vltra reſtituere tenet̄. Tamē ſm̄ Hoſti. iudex ex certis cōiecturis animi ſui modū formabit. ſi eni debitor ſit paup ⁊ vſurariꝰ diues ⁊ potēs. nō eſt p̄ſumēdū ꝙ debitor ex corde remittat ſꝫ hoc facit vt ſtatim illud modicū habeat ⁊ nō totū p̄dat. ſi autē ſit diues ⁊ potens q̄ ſolet etiā nimis tantū de ſuo tradere: p̄ſumi pōt ꝙ hoc faciat ex corde. Ad hec nō ſm̄ aliquos ꝙ ſi reſtituens vult reſtituere ad ſalutem duo dꝫ oñdere ei cui tenet̄. ſ. velle et poſſe: ⁊ adminus velle ſi non habet poſſe. Et ita ſiue totū ſiue partē ſiue nihil recipiat creditor ſolutꝰ ē debitor q: aliqs ē q̄ hꝫ poſſe ⁊ ñ velle qui dicit creditori. ſi volueris concordare mecū ego cōcordabo tecū. hoc eſt dictū tibi ſatiſfaciam ſi volueris ad voluntatē meā non ad tuam. q: ſi crederet ꝙ totum vellet accipere nihil daret ⁊ creditor potius vult aliquid habere q̄ nihil. talis eni ſatiſfactio non eſt ſalutifera. q: nō ſatiſfacit alteri ſꝫ ſibi. Itē alius oſtendit velle et non poſſe dicens. libenter tibi ſoluerē oia. ſꝫ nō habeo vñ. nec iſta eſt ſalutifera ſi poteſt. q: creditor audiens impotentiā velit nolit oportet ꝙ. ſ. abſoluat eū. q: ait lex. inanis ē actio quā inopia debitoris excludit. hoc de monaldo. Item pone ꝙ quidā vſurarius offerat libere totā pecuniā creditori oſtendēs plenariā volūtatē: cū tñ non habeat q: ſi crederet ꝙ aliquid acciperet nō offerret ei. creditor aūt nihil penitus vult accipe ſed liberal'r dimittit totū. nunqd talis ſatiſfecit. Rn̄. ꝙ iſte plenarie ſatiſfecit ꝓximo ſꝫ nō deo. ⁊ ideo poſtmodū ſufficiat ei ſola cōtritio vt ſatiſfaciat deo. vñ cōſulendū ē nō cōtritis vt adminus liberā ſatiſfactionē ꝑius deo faciant. Sm̄ Hoſti. vo intelligitur eē ſatiſfactū creditori exquo remiſit ſibi ex corde qualitercūqꝫ ſatiſfactū fuerit ſibi. dūmodo ſit talis ꝙ remittere poſſit. que remiſſio exquo eſt facta non reuocat̄ p̄ña.

Itē ſunt aliq̄ vſurarij qui nitunt̄ decipe deū: qui numerata vſura ⁊ accepta tunc exponunt eā danti credentes ꝙ nō accipiat. q: ſi crederent ꝙ retineret nō p̄ſentarent. at ille verecūdia vel timore ductus nihil vel parū recipit reſiduū donāns. ⁊ tales ſatiſfacere ſe dicūt qđ nō eſt verū. Idē eſt de eis q̄ cōcordant recipiendo vſuras. oportet ergo ꝙ poſtmodū de nouo ſatiſfaciant oſtendendo liberā voluntatē. hec de monaldo.

Item nota ꝙ quinqꝫ ſunt modi ſatiſfaciendi ſm̄ aliquos. P̄mus eſt cū pecunia libere offert̄ ſine malicia ⁊ fictione. ⁊ ſꝫ eſt perfectus. Secūdus cū nō habens pecuniā offert pignora ſufficientia. Tercius eſt cum nec pecuniā habens nec pignora ſufficientia: facit tñ inſtrumentū vt poſtea taꝫ ipe q̄ heres poſſit ad ſolutionē cōpelli qn̄ venerit ad pinguiorem fortunam Quartus eſt cū mediāte ſacerdote vel aliqua religioſa ꝑſona ſit libera ⁊ volūtaria cōcordia. iſta tñ media ꝑſona ſemꝑ debꝫ oñdere creditori velle ⁊ poſſe liberum debitoris. ita ꝙ nulla ſit coactio creditoris directa vel indirecta. Quintus ē cum de cōſenſu ⁊ mera ac libera volūtate creditoris ponit aliquā poſſeſſionē in manu alicuiꝰ honeſti viri ex cuius fructibꝫ ꝓceſſu tpis oia debita ꝑſoluant̄. ⁊ poſtea poſſeſſio redeat ad heredes vel ita remaneat imꝑpetuū ſi debitor voluerit ꝓ incertis. Et ſciendū ꝙ ſm̄ quoſdā licet hoc fiat de licentia epi vel ſacerdotis diſcreti: ſi tñ fiat abſqꝫ libā volūtate ⁊ ꝯſenſu creditoris ñ ſuffic̄ ad ſalutē. qn̄ ſciūt̄ certe ꝑſoē qbꝫ reſtitutiō fuerit faciēda

Sequit̄ videre de octauo. ſ. de forma inſtrumēti obligationis vſurarij vel raptoris ad reſtituendū aliena

Circa qđ ſciendū ꝙ tale inſtrumētū dꝫ fieri manu publica. ſ. tabellionis. cui aūt debeat fieri ſupra habitū eſt i hoc ti. ar. vj. §. inſup q: ſtatutū. dicet̄ aūt ſic: Dñs petrus volēs ſaluti ſue aīe cōſulere ꝑ reſtitutiōꝫ plenā oīum que idebite ⁊ iniuſte acquiſiuit hꝫ ⁊ habuit ꝓmiſit dño. C. p̄ſbytero talis eccleſie i cuiꝰ parochia habitat: ꝓmiſſionē recipienti ⁊ ſtipulanti noīe ⁊ vice omniū quorū intereſt: reſtituere oia ⁊ ſingula que ad eū vel patrē ſuū vel auū: vel aliū eius noīe ꝑuenerūt ex cā vſurarū vl' alia q̄cūqꝫ cā iniuſta vel indebita acquiſitōe vel exactōe: omnibꝫ ⁊ ſingulis ꝑſonis vniuerſitatibꝫ ⁊ collegijs: a quibꝫ ipm vel patrē eiꝰ vel auū vel aliū eiꝰ noīe hoc vel aliqđ eorum apparuerit habuiſſe vel percepiſſe: ſiue apparuerit libris vel ſcriptis rationum ſuarum vel inſtrumentis: ſiue alia legitima fide vel probabili ratione. Et etiam quibus reſtituēdū videbit̄ dicto domino. C. vl' fratri tali cōfeſſori ſuo de pura ⁊ ſimplici cōſcīa eoꝝ. cōfitet̄ naqꝫ ⁊ recolit nōnulla indebite habuiſſe: q̄ nō poſſent legitima rōne ꝓbari. Itē ſcit ſe feciſſe mutuādo cū aliquibꝫ ꝑſonis quoſdā ꝯtcꝰ vſurarios q̄dā palliatione velatos: de qbꝫ cōfecta ſūt inſtrumēta i qbꝫ vſura nō poſſit facile deprehēdi. Itē ꝓmiſit reſtitue tali decē lib. itē tali cōmunitati cētū lib. quas quātitates habuit a p̄dictis per vſurariā prauitatē vel aliā iniuſtā exactionē. Itē ꝓmiſit dare p̄dicto dño. C. vel fratri. M. cōfeſſori ſuo. xxv. lib. ſoluendas ꝑ eū ⁊ couertēdas in his ⁊ circa ea que ſibi ſecrete cōmiſit. Item cū ſciat ſe quedā illicite ꝑcepiſſe ⁊ habuiſſe que. ſ. a quibꝫ habuit apud ſe eſt incertū: ꝓ animabꝫ omnium eoꝝ a quibꝫ habuit ipa dare ꝓmiſit centū lib. p̄dicto dño. C. diſtribuendas ab eodē de conſilio ⁊ voluntate prefati. M. ꝯfeſſoris ſui l' ſi ipe ñ poſſit itereē ad ꝯſiliū l' volūtatē gardiāi alte⁊ mō quo magis anime ſue viderit expedire. Item ꝓmiſit ſupra dicto dño. C. noīe et iure quo ſupra reſtituere oībꝫ ⁊ ſingulis ꝑſonis collegijs ⁊ vniuerſitatibꝫ oia pignora mobilia ⁊ immobilia que hꝫ ⁊ que ſunt ſibi obligata ꝓ vſuris ⁊ alijs iniuſtis ⁊ indebitis cauſis incōtinenti ꝓ ſola ſorte. Omnes quoqꝫ vſuras ab eo recipiendas iuramenta fideiuſſores ⁊ obligationes ꝓide ſibi factas relaxat remittit ⁊ abſoluit inſtrumenta irritat ⁊ caſſat. ita ꝙ ꝑ ea niſi ad ſolā ſortē ⁊ iuſtā ſolutionem non poſſit aliquis couenīri vel in aliquo moleſtari. Itē ꝓmiſit dare ⁊ tradere incōtinenti i manꝰ ⁊ poteſtatē p̄dicti dñi. C oīa inſtrumēta ad p̄dictas cauſas pertinentia que habet apud ſe ⁊ apud notarios: vel al's poterunt inueniri. Pro predictis autem omnibꝫ ⁊ ſingulis faciendis ⁊ plenarie exequendis obligauit ſup̄dicto dño. C iure ⁊ noīe ſup̄dicto talē domū ſpāliter ⁊ generaliter omīa bona ſua habita ⁊ habenda mobilia ⁊ immobilia. dans ⁊ tribuens ei plenā ac omnimodam poteſtatē ⁊ mandatum vt abſqꝫ eius cōtradictōe vel heredum ſuorum propria auctoritate accipiat ⁊ accipere poſſit predictam domum ⁊ alia bona eius que voluerit. ⁊ ea q̄ ex eis voluerit poſſit diſtrahere vendere ⁊ obligare. conuenire. de precio illō recipere poſſeſſionem tradere. de euictione cauere. ⁊ ob illud certa bona obligare. ⁊ omnē in eis ⁊ ſuper eis contractum facere. quemadmodum ipſe facere potuiſſet. Item dans ⁊ tribuens ei plenā ⁊ omnimodam poteſtatem ⁊ mandatum agēdi ⁊ exercendi actiones ſuas petendi exigendi ⁊ retinēdi: trāſigendi quoqꝫ ac paciſcendi. conueniendi ⁊ compromittendi reſutandi. quitationem faciendi: ⁊ in animam euſdem de calumnia ⁊ veritate dicenda iurandi. ⁊ quodlibet licitum iuramentum preſtandi cum perſonis illis et contra eas q̄ bona ſua mobilia ⁊ imobilia detinent vel poſſidēt ⁊ ꝯ debitores ſuos oēs: vl' ſpāl'r ꝯ tales ⁊ ꝯ illos q̄s ex eis voluerit elige ⁊ ab eis ſufficientē quātitatem ex debitis exigendi petendi ⁊ retinendi ꝓ dictis omnibꝰ ⁊ ſingulis perficiendis ⁊ plenarie exequendis. Necnō etiā dans ⁊ tribuens ei ſuper omnibꝰ ⁊ ſingulis ſupradictis generale mandatū cū libera adminiſtratione. Et omnes predictos ⁊ ſingulos ꝯſtituit ꝓcuratores in bonis ſuis tanq̄ in rem ſuā. Itē ꝓmiſit dicto dn̄o .C. noīe ſupradicto reficere ⁊ reſtituere omne dānum mutuū expenſas ⁊ intereſſe que fient ꝓ omnibꝰ ⁊ ſingulis ſupradictis exigendis recuperandis ⁊ etiā exequēdis ī iudicio vel extra quecūq; mō omnibꝰ ⁊ ſingulis quorū intereſt vel interfuit ꝑ ſe vel ꝑ nuncios ſuos credendo eis de predictis ⁊ quantitate eoꝝ ſuo ſimplici v̄bo ſine teſtibꝰ ⁊ ſacramento. Et hec oīa ⁊ ſingula ſupradicta ꝑ ſe ſuiſq; heredibꝰ ꝓmiſit ⁊ iurauit ad ſimplicē requiſitionē ſine petitiōe libelli ⁊ dilationis implere ⁊ rata imperpetuum habere ⁊ tenere. nec ꝑ ſe nec per alium de iure vel de facto contrauenire. renūciās exceptioni doli mali et actioni in factū. ⁊ cōditioni ſine cā vel ex iniuſta cā ⁊ ꝓuilegio fori. ⁊ oībus ferijs ⁊ inducijs. ⁊ omni ſtatuto vel capitulo ciuitatis vel loci. ⁊ ſpecialiter talis. ⁊ omni alij legum auxilio quo vel quibꝰ ſe defendere poſſet quo minus omnia predicta ⁊ ſingula adimpleret. Et quotienſcūq; ipſe vel heredes ſui vel alius noīe eius venerit ꝯ predicta vel ꝯ aliqđ predictorū totiens ſe ⁊ ſuos ꝯdēnauit cā pene cētū lib. dn̄o epo tali vel dn̄o tali applicandaꝝ. qua pena ſtipulata vel ꝓmiſſa ſoluta vel nō. nihilominꝰ predicta oīa ⁊ ſingula executiōi mandentꝛ. Pro ꝑdictis aūt oībꝰ ⁊ ſingulis attendēdis ⁊ obſeruādis. p. ⁊ b. quilibet eorū ⁊ ꝑncipaliter ⁊ inſolidū ꝯſtituerūt ſe fideiuſſores ⁊ ꝑncipales debitores ⁊ pagatores ſb̄ obligatiōe omniū bonoꝝ ſuoꝝ ꝑn̄tiū ⁊ futuroꝝ: ⁊ ſb̄ pena ꝑ̄ſcripta ꝓmittētes ꝑdicto dn̄o .C. recipiēti ⁊ ſtipulanti vice ⁊ noīe ſupradicto oīa ⁊ ſingula ſupradicta attendere ⁊ obſ̄uare. renunciantes ep̄le diui adriani: ⁊ cōſtitutiōi de duobꝰ reis debendi ⁊ ꝓuilegio fori ⁊c̄. vt ſupra. Forma aūt inſtrumēti vēditiōis facte a cōmiſſarijs de rebꝰ teſtatoris pōt eē talis. Cū .A. in ſuo teſtamento cētū lib. ꝓ reſtituendis male ablatis: vel ꝓ aīa ſua reliquiſſet reſtituendas ⁊ diſtribuēdas: ꝑut diſponit ⁊ legauit ꝑ manꝰ dn̄i .C. p̄ſbyteri vel .M. cōfeſſoris ſui quos ſuos ad hoc inſtituit cōmiſſarios ⁊ reliquit dans eis plenā ⁊ liberā poteſtatē licētiā ⁊ auctoritatē vendendi obligandi ⁊ alienādi de bonis ipiꝰ teſtatoris ⁊ de quibꝰ voluerint ſine contradictione ſuorū heredū vel alteriꝰ ꝑſone ꝓ ipſis male ablatis reſtituendis. vel pro legatis ſoluendis. vt hec patent ꝑ eius teſtamētū vel per publicū inſtrumētū ſcriptū ꝑ manus talis notarij. Ideo idē dn̄s .C. vel idē ꝯmiſſarij ipiꝰ .A. vel ipiꝰ teſtatoris volūtatē fideliter adimplere ⁊ eius aīā ⁊ ſeipſos de huiuſmōi ꝯmiſſo vel de ꝑdictis exonerare volentes: cū ꝑ aliā velociorē vel cōmodiorem viā de bonis ipſius .A. pecuniā ꝓ predictis ꝑficiendis nequeant ꝑcipere vel habē: ex poteſtate licentia ⁊ auctoritate eis ab eodē tradita. vt ſupra cōtinetꝛ. cōmiſſario noīe ⁊ vt cōmiſſarij olim .A. ſupꝑdicti. dederūt vendiderūt ⁊ tradiderūt ticio domū vnā ex bonis ſiue hereditate dicti .A. poſita in tali loco ⁊c̄. ꝑut habetꝛ in inſtrumentis venditiōis: ꝓ precō centū lib. qđ preciū dicti ꝯmiſſarij cōfeſſi fuerunt ⁊ ꝯtenti ſe ab ipo emptore habuiſſe ⁊ recepiſſe dādi ⁊ ſoluendi ī reſtitutiōe male ablatorū vel in ſolutiōe legatorū dicti .A. quā domū ꝑdicti .C. ⁊ .M. cōmiſſario noīe ⁊ vt cōmiſſarij olim dicti .A. ſe pro ipo .T. ⁊ eius noīe ꝯſtituerūt poſſidere donec ipſe .T. ipſius domus poſſeſſionē acceperit corporalē. quā accipiendi ſua auctoritate ⁊ retinēdi deinceps licentiā dederūt ꝓmittentes ꝯmiſſario noīe ⁊ vt cōmiſſarij olim dicti a dicto .T. pro ſe ⁊ ſuis hērdibꝰ ſtipulāti litē vel ꝯtrouerſiā ⁊c̄. vt in inſtrumētis venditiōis vſq; ad omniū bonoꝝ obligatiōē. Et tūc infra dr̄ ꝓ q̄bꝰ oībꝰ obſ̄uādis idē ꝯmiſſarij ꝯmiſſario noīe ⁊ vt cōmiſſarij dicti .A. obligauerūt oīa bona ipſius .A.

De ſocietatis contractu. Titulus .xij.

Einde qꝛ vſura ē illicita: ⁊ ſocietas debito modo facta ē licita ⁊ aliq̄n ſb̄ pallio ſocietatis latet vſura. ideo ꝯſiderādū eſt de cōtractu ſocietatis. Et ꝑmo quid eſt. Secundo quō contrahitꝛ. Tercio inter quos. Quarto in quibꝰ rebꝰ. Quinto quis modus vel quod pactū appo poſſit. Sexto quot ⁊ quibꝰ modis ſoluitur. Septimo q̄ actio ⁊ q̄n ex ea naſcitur ⁊ ad quid ⁊ quibꝰ ⁊ contra quos de. ci lis ſit. Circa ꝑmū ſciendum ꝙ ſocietas eſt duorū vel plurium conuentio contracta ob cōmodiorem vſum ⁊ vberio queſtum. Hec deſcriptio habetur a Marcotullio. ⁊ accedit ad hoc ꝙ dicitur vnius induſtriam. ff. eodem. ſi non fuerit. §. plerumq;.

Irca ſecundum ſciendū ꝙ ſocietas contrahitur ſolo conſenſu. vnde ſi meus ſocius aliquē admiſerit quē meū ſociū eſſe nolui. ei ſolus ſocius eſt. nō mihi. ff. eo. qui admittitur. Et contrahitur ad tempus ⁊ imperpetuū .i. dum viuit ſocius. ⁊ ſub conditione. vt. ff. e. l. j. ⁊. C. e. l. pe. In eternum aūt .i. vt ſine fine duret nō pōt. ff. e. l. nulla.

Irca terciū ſciendū ꝙ ſocietas cōtrahitꝛ int̄ perſonas illas que al'r poſſunt cōtrahere ⁊ obligare ſe. de quibus habitum eſt. ſup̄. ti. de contractibus in commu .ar. iij.

Irca quartum ſciendum ꝙ ſocietas contrahitꝛ q̄nq; vniuerſoꝝ bonoꝝ. q̄nq; alicuiꝰ negociatiōis. q̄nq; vnius rei. ff. e. l. vj. In re autem turpi ⁊ flagitioſa cōtrahi non pōt. ff. e. nemo pōt.

Irca quintū ſciendū ꝙ in ſocietate contrahenda non poteſt modus adijci. vt quecūq; ex ſocietate obuenerit cauſa donatiōis ꝑtineāt ad ſocium meum: ⁊ ego nihil habeā. qꝛ tunc magis viderer mercenarius tuus q̄ ſocius. ff. e. l. v. §. fi. Item nō pōt adijci vt ſocius de dolo nō teneatur. vnde ſi a principio dolo te inducam vt mecū cōtrahas ſocietatē quā al'r nō ꝯtraheres nō tenet ſocietas ipo iure. ff. e. l. iij. §. Item nec vt tranſeat ad heredes. ff. e. nemo pōt. ⁊. l. nemo ſocijs. ⁊ hoc in ſocietate vectigaliū publicoꝝ trāſit ſocietas ad heredē. ⁊ hoc ſi fuerit dictū. ⁊ ꝑſona heredis ſit ſocietati niens. ff. e. adeo morte. ⁊. l. verū ē. Si aūt in ſocietate aliquid exprimatꝛ de lucro idem tacite dictū videtꝛ de damno ⁊ ecōuerſo. inſti. e. §. illud. eadē eī debꝫ eē rō ꝯtrariorū. ar. ff. de le. iij. l. vlti. Et hoc ē veꝝ de dāno qđ caſu cōtingit. ſi eī cōtingit dolo ſocij vel culpa ex qua teneatꝛ ex q̄ deducitꝛ ex ſocietate nū tale. ſed potius inducitꝛ actō ꝓ ſocio. qua cōueniꝰ ille q̄ nū dedit dānū cogitꝛ reſarcire. ff. e. nō ob eā. Itē ī ſocietate teſt adijci pactū vt partes ſocietatis cōſtituantꝛ arbitrio ſi ipe nihil arbitretꝛ ſocietas nihil valet. ff. e. ſi coita. Si vo cius inique arbitretꝛ: ad arbitriū boni viri .i. iudicis recur . ff. de ver. ob. cōtinuus. §. cū ita. Sed quid de ſocietate htꝛ inter aliquos .ſ. ꝙ vnus ponat pecuniā ⁊ alter opam quid talis ſocietas ē licita. Rn̄ꝰ ꝙ ſic. dū tn̄ cōmuniter ant lucrum ⁊ damnū. q̄nq; tamen ſocietas ita pōt coiri vt nullā partē ſentiat damni ⁊ lucrū ſit commune. vt ſi tanti opera quāti ē dānū. ſepe. n. tanta ē ſocij induſtria vt plus ferat ſocietati q̄ pecunia. vt ſi ipſe ſolus nauiget. ſolus pe grinetꝛ ſolus ꝑicula ſubeat. ff. eo. l. non fuerit. §. j. ſup illo ver plerūq; enim tanta. Quid ſi periculū ꝑtineat inſolidū ad recipiētē. ⁊ lucrū īſolidū ad tradentē. Rn̄ꝰ ꝙ talis ſocietas illicita ⁊ etiā leonina. vt ibidē. §. fi. Quid ſi recipiēs inſolidū ſentiat ꝑiculū vt ꝑcipiat lucrū. Rn̄ꝰ Albertus dicit ꝙ talis ſocietas ex vi pacti: non iure ſocietatis eſt licita. ſꝫ quintiꝰ cius dicit ꝙ oīno eſt illicita. ⁊ huic ſententie adheret Jo. ⁊ ar chidiaconus ⁊ alij doc. Nā q̄ntū ad ſocietatē pertinet. niſi aliud dictū ſit: partes ſūt equales. agi tn̄ pōt ī cōtrarium. ſ. ꝙ ad vnū ꝑtineāt due partes lucri. ad aliū tercia. dū is qui plus recipit. ſocietati plus pecunie vel opere vel cuiuſlibet artis cōtulit. ff. e. ſi non fuerit. §. j. Aliter vero qꝛ ſocietas ē alicuiꝰ frater tatis vt ibidē. l. veꝝ. ⁊ ideo ex vi pacti talis ſocietas non vale bit: licet ī alijs cōtractibꝰ teneat oppoſitū pactū. Nec obſtat iſti. ꝓ ſo. §. ⁊ adeo ꝯtra. qꝛ ibi dicit poſſe cōueniri vt quis par tē lucri ferat damno non teneatꝛ quod oportet de lucro merce monij intelligi. vel opere non capitali. Et hoc eſt ꝙ dicitꝛ ſupe rius. neq;. n. lucrū intelligitur niſi omni damno deducto. nec damnū niſi omni lucro deducto. Ideo ſic ſcripſit Goſ. in ſū. ti. de vſu. vis dare pecuniā alicui mercatori ſine peccato pone pecuniā ⁊ ipe opam ꝑſonalē. nec pecuniā tātā vel minorē: plu rimū. n. qđ deeſt pecunie opera ſuppletꝛ. ⁊ cōmunicetis pericu la damna ⁊ lucra. ff. eo. l. vj. §. j. ⁊ l. ſi non fuerit. ⁊ ſe. Dec Hoſti. Eſto ꝙ tradat aliquis alicui quãtitatẽ tãtã pecunie ad operandũ fideliter ⁊ diligẽter cũ ea in tali arte. vel ad mercandũ in tali mercatione vſqꝫ ad annum tali pacto. ſ. ꝙ in fine anni ſi lucratus fuerit inde: ſortem ⁊ quartã partem lucri ipſi. A. dabit. ſi autẽ damnũ euenerit ipſe. C. damni tres partes. A. vo quartam partem portabit. nunquid contractus talis licitus erit. Rñ. ſm aliquos ꝙ non imo erit vſurarius hac ratione. q2 ſi contingat illam pecuniam vel illam rem ex ea emptã diuino iudicio vel caſu fortuito perdi ipſe. C. debitor tres partes ſentiet damni. q2 quicquid contingat tres partes ſortis reddentur ipſi. A. creditori. ⁊ ideo quicquid. A. cõſequitꝰ de lucro quantum eſt pro illis tribꝰ partibꝰ que nõ ſb iacent eius periculo. eſt vſurarius. quod aũt percipit quantũ eſt de quarta parte q̃ ptinet ad eius periculũ eſt licitum lucrũ. Pone ꝙ. A. tdat ipſi. C. boues duos eſtiatos ad. xx. lib. ad laborandum cũ eis fideliter ⁊ diligenter vſqꝫ ad annũ tali pacto. ſ. ꝙ ipſe. C. teneatꝰ ipſos boues fideliter ſeruare cuſtodire paſcere ⁊ tenere oĩo de expenſis ſuis: ⁊ in fine termini eoſdem boues vel predictã eſtimatioẽ cũ quarta parte lucri: ſi lucratus inde fuerit. vel eo tanto minus ipa eſtimatõe quantũ fuerit quarta pars dãni: ſi dãnum inde euenerit: teneatur ipſi. A. dare ⁊ conſignare. nunquid talis contractus erit licitꝰ. Rñ. ille caſus eſt ſimilis p̃cedenti: vt patet intuenti. iõ dicendũ videtꝰ idẽ hic ⁊ ibi. Erit aũt licitus ille caſus: ſi addatur ĩ pacto ſic. ſ. ꝙ ſi damnũ aliquod ſine culpa vel negligentia vel dolo ipſius. C. vel eius nũcij vel familiaris venerit: ad ipſũ A. totũ ⁊ totaliter pertinebit. Dictũ tñ dãnũ non tenebitꝰ dicus. A. ſibi cõputare niſi ipe. C. p teſtes tres legales ⁊ bone opinionis q̃ nõ ſint ei familiares vel conſortes poterit oſtendere. Silr̃ ſi in pacto caſus precedentis clauſula cõſimilis ei cõpetens appoſita fuerit licitus erit. Debet aũt lucrũ illud itelligi qd̃ deductis eſtimationibꝰ operũ ⁊ laborum ipſius debitoris: ⁊ expenſis factis de bonis eiuſdẽ in illa arte vel mercatõe vel in bobus et eorum operatõe reperitꝰ ſupereſſe: facta diligẽti ⁊ fideli cõputatione ⁊ eſtimatione. Quid de eo qui tradit boues alteri pro certis ſextarijs bladi vſqꝫ ad annũ tali pacto ſcꝫ ꝙ ſi moriantꝰ vel deteriorentꝰ: cõductor ſubeat medietatem dãni. ſi aũt meliorantꝰ hꝫ medietatẽ lucri. Rñ. ita licet alteri locare boues ad certũ terminũ p certo precio ſicut equos. dũmõ ibi ſuetꝰ equitas iuris naturalis. qd̃ fit qñ ñ apparet euidẽter cuius ſit cõditio melior vel deterior: ſcꝫ locatoris vel conductoris. In pacto aũt ꝓpoſito videtꝰ notabiliter deterior cõditio cõductoris. q2 vix aut nunq̃ habẽ põt tantũ cõmodũ de bonum melioratione: quãtũ dãnificari põt de morte. ſi tñ locator ꝓpter hoc tale pactũ apponat: quia timet ne conductor boues grauet fortiter ꝓponens ꝙ ſi boues perierint ſine culpa eius vel nuncij ſui: nullã recõpenſationẽ peteret: non peccaret: niſi forte ꝓpter malũ exemplũ eius intentionẽ ignorantiũ. Verũ eſt tñ ꝙ cõductor põt in ſe recipe periculũ rei cõducte: quãtum ẽ de natura cõtrus. tamẽ in caſu ꝓpoſito non eſt ſolum locatio ⁊ cõductio: ſꝫ etiam ſocietas in boum melioratõe ⁊ deterioratione. Pone ꝙ. A. tradat ipſi. C. vnã vaccã p. v. lib. eſtimatã tali pacto ꝙ ipe. C. teneatꝰ eã ⁊ omnẽ eius futurũ fetum ⁊ fructũ fideliter ⁊ diligenter cuſtodire ſeruare paſcere ac tenere oĩo de ſuis expenſis ⁊ ipſã vel aliquẽ eius fetũ vel fructũ nõ vendere vel alienare ſine ipſius. A. licentia ſpãli. ex fructibꝰ vo ⁊ fetibꝰ eius ꝓuentibꝰ tãtũ ipi. A. dare ⁊ cõſignare. donec ſibi de dicto p̃cio ſit integre ſatiſfactũ. quo facto totius eius lucri qd̃ ab eis hĩcinde fuerit habitũ. ipi. A. dare dimidium: et ſibi tenere reliquũ. ſi tñ vacca aut aliquis eius fructꝰ vel fetꝰ ipſius. C. vel nuncij eiꝰ vel familiaris culpa aut dolo vel mala cuſtodia perierit: aut perditus aut vaſtatus fuerit: reſtituet ipe. C. integre p̃ciũ p̃dictũ cũ oĩ dãno ⁊ intereſſe ſuo ipi. A. ſi aũt hoc iudicio diuino vel caſu fortuito euenerit: ad ipſũ. A. damnũ oĩmode pertinebit. nunquid talis contractus licitꝰ erit. Et videtꝰ ꝙ ſic. q2 ipſe A. in ſe diuini iudicij ⁊ caſus fortuiti periculum ſuſcipit. ⁊ ideo non dꝫ videri graue ſi paruꝰ ſortez recipiat ꝙ aliquid inde percipiat. Sed incõtrariũ ẽ. quia euidenter alterꝰ cõditõ. ſ. ipſius. C. ẽ deterior. q2 forte euenire poterit ꝙ poſtq̃ ipſe. A. ſortẽ recepit: vacca cũ omni fetu ⁊ fructu ſuo peribit. ⁊ ſic de omnibꝰ ſuis expenſis ⁊ laboribꝰ circa vaccã habitis nihil habebit: quod impiũ eẽ videtꝰ. Et iõ dicendũ ꝙ non eſt licitꝰ cõtractꝰ. Nota tñ ꝙ ſi ad hunc caſum addatur ꝙ paſtor mox vt de cura animaliũ ſe intromiſerit. habeat omnẽ fructũ de lacte venientẽ: quouſqꝫ dñs ouiũ ſortẽ de lana ſubleuabit: non vꝫ quare ſit illi licitũ. Eſto ꝙ ipe. A tradat ipſi. C. xx. oues eſtimatas ad. x. lib. tali pacto: ꝙ ipſe ei medietatẽ ſortis ꝓuentuũ reddat. ſ. quinqꝫ lib. quicqd̃ poſtea de ouibꝰ cõtingat: nunquid hoc licebit. Rñdet Ro. ꝙ hoc peridem eſt ac ſi. A. creditor dediſſet ipſi. C. mutuo. v. lib. ex quibꝰ emptis. x. ouibꝰ ſocietatẽ adinuicẽ cõtraxiſſent. ⁊ oĩa cõmunia haberẽt. In hoc caſu ſi. A. ipm. C. rõne mutui grauet: vſura eſſꝫ. Eſto ꝙ aliqs emat duas vaccas. et eas tradat alicui agricole tali pacto. ſ. ꝙ ipe illas paſcat. ⁊ cũ eis terram colat ita tamen ꝙ ipſe emptor de fructibus primis earum recipiat medietatem p̃cij: quo recepto medietas earum erit agricole. ⁊ alia medietas emptoris: ⁊ equaliter diuidẽt fructꝰ. hoc acto inter eos fiat pactũ ꝙ agricula dare debeat annuatim vnum ſextarium tritici emptori eo ꝙ colit terram cum vaccis. ⁊ ſi vacce morientur cõicabunt eque damna nunquid cõtractus ille ẽ licitus. Rñ. ꝙ ſic. ⁊ eſt magis ibi cõtrus locationis q̃ ſocietatis quia ille locat vnã vaccã que ẽ ſua p vno ſextario tritici annuatim ⁊ p paſtu vacce ⁊ fetus eius. alis vo nihil recipit. q2 illa non ſunt ſua ſed agricole. Pone ꝙ A tradat. xx. oues ipſi. C. vſqꝫ ad duos annos tali pacto: ꝙ ipe C. teneatꝰ eas ⁊ omnes fetus earꝫ ⁊ fructus futuros diligẽter cuſtodire ⁊ ſaluare paſcere ac curare omnio de ſuis expenſis. fructuũ vo ⁊ fetuũ medietatẽ fideliter ipſi. A. cõſignare ⁊ dare ⁊ ĩ fine termini ipſas eaſdẽ oues vel alias que ex eis tunc temporis extabũt ipi. A. reſtituere ⁊ cõſignare. ſi tamen ipe oues aut aliqua earꝫ aut ipſarũ fetus. vl̃ fructꝰ ipſius. C. vel eius nũcij ſiue familiaris. culpa vel dolo aut mala cuſtodia perierint. aut perdite vel deuaſtate fuerint. ad ipm. C. totũ dãnum ſpectabit. Si vo diuino iudicio vel caſu fortuito hoc euenerit: ad ipſũ. A. pertinebit dummodo ipe. C. ipſi. A. p preſentatioẽ cutis ouis mortue vel aliter fecerit plenã fidem. Nunquid talis contractus licitus erit. Rñ. credo ꝙ ſic: q2 ſatis videtꝰ eque bona cõditio vtriuſqꝫ. Quid de eo q̃ tradit. x. oues alicui cuſtodiendas. ⁊ paſcendas ſub precio certo Reſpõdꝫ. Ro. ꝙ talis cõtrus ẽ licitus ſi dñs ſibi periculũ diuini iudicij ⁊ fortuiti caſus oĩno retinet: nec aliter ĩ cõuentõibꝰ alterũ g̃uet. Ad hec nõ qd̃ notat Ro. generalitꝰ ꝙ vbi ꝓbabiliter dubitatꝰ. vtrũ huiꝰ vel illius ſit deterior cõditio in forma pacti adhibiti in ſua ſocietate: non ẽ peccatũ. vbi aũt alterꝰ cõditõ ẽ deterior ad arbitriũ boni viri. peccatũ ẽ ex parte grauantis: ſi fiat hoc ſcienter: ⁊ tenetꝰ ad reſtitutionẽ. Nota etiã ꝙ ſi vnꝰ fratrũ aliqd̃ lucratꝰ de pecunia cõi dꝫ lucrũ alijs cõicare. ff. de vſu. ⁊ habi. ſi ita. §. ſi. Itẽ ſi datꝰ aliqd vni fratri ꝓpter negociatõꝫ cõem cũ alijs. dꝫ illud diuidere cũ eis. Si vo datꝰ ei ꝓpter aliqd ſuitiũ ſpãle quo ſibi meruit aliqd dari: ñ diuidꝫ cũ eis. iſti. p q̃s pſõas nob ac. §. iij. ⁊ §. p eũ q̃ꝫ. vñ ſi ſunt. x. ſocij ⁊ oẽs p̃t vnũ cõcedãt mihi ſuitutẽ ĩ fũdo cõi nõ acq̃ritꝰ mihi ⁊ tñ q̃ cõceſſerit reſtit ñ p̃nt. ff. d ſ. ru. põt. p fũdũ

Equitꝰ videre de ſexto. ſ. quot ⁊ qbꝰ modis ſocietas ſoluitꝰ. Circa qd̃ ſciẽdum ꝙ ſocietas ſoluitur primo mõ morte hominũ nãli: niſi ſupſtites reintegrẽt ſocietatẽ. ff. e. actiõe. §. morte. ⁊ l. plane ſi hi. Vel niſi ſic actũ ꝙ vno mortuo inter ſupſtites duret. inſti. e. §. ſoluitur. Secũdo ciuili morte vel capitis diminutiõe maxima vel media Tercio morte rerum vel naturali. vt cum eſſe deſierit. vel ciuili vt cum cõditione mutauerunt. quia cõſecrate ſũt vel publicate q̃tũ ad vſuꝫ ⁊ ꝓprietatẽ. ff. e. verũ. §. vlti. et. l. actõe. §. publicatione. Quarto volũtate. vt cũ quis renunciat ſocietati. ſi eñ renũciet tempeſtiue ⁊ ĩtra tẽpus pacto cõprehenſũ non agetur contra eum ad intereſſe. ff. e. ſed et ſocius. §. vlt. niſi aliter ſit dictũ: ꝙ etiã tempeſtiue renunciari poſſit. Põt etiã quis intẽpeſtiue renũciare: ſi cõditio appoſita nõ ſuatur ſibi vel etiã q2 ſocius eſt ita damnoſus vel iniurioſus ſibi vt nõ expediat eũ pati. vel etiam quia non licet frui vel vti illa gratia cuius negociatio eſt ſuſpecta. vel etiam quia cauſa rei publice diu ⁊ inuitꝰ ẽ affuturus. nec põt p aliũ ſocietatẽ adminiſtrare vl̃ ſocio idoneo cõmittere al's nõ eẽt excuſatꝰ. ff. e. ſi conuenerit. ⁊ l. idẽ qꝫ. ⁊ l. ſꝫ ⁊ ſociꝰ. Si aũt qs renunciat societati dolo malo. i. vt aliquod lucrū obueniens ipse solus habeat. puta hereditatem delatā sibi cū esset omniū bonoꝝ socius: cōmodū hereditatis illius socio cōmunicare tenet. dampnū autem ipse solus sentit. qđ aūt est acquisitum post renunciatōnē non tenet alter socius renuncianti cōmunicare. insti. e. .§. manet aūt. τ. ff. e. actione. §. diximus. hec autē renūciatio fit ꝑ ipsum socium: non per eius dñm. ff. e. si seruus societatem. τ fit socio presente: non absente. anteq̄ sciat esse ꝙ renūcians acquirit ex quo non sciuerit absens: seruant ꝓdicta. ff. e. ꝟ et socius. §. si absenti. Quinto societas soluit cū qs ex sociis cedit bonis suis: τ propter eius debita publica non ꝓuata sbstancia sua vendit. in hoc tñ casu si cōsentiant in societatem vr incipe societas noua. insti. e. §. penul. Sexto si societas sit ɔcta in vna re cui impositus est finis. insti. e. §. itē si alicuius Septimo actiōe ꝓ socio perempta vel mutata. vt si qđ mihi debeas actiōe ꝓ socio animo nouandi ab alio stipuler vel ɔ aliū litē cōtester vt liberer. tacite ei videt renunciari societati. ff. e. veꝝ. §. penul. τ. l. actione. Et hmōi renunciatio pōt fieri per ipm sociū tm: vel ꝑ procuratorem eius spālem vel etiā generalē qui liberā habeat administrationē. Alia aūt simplex renunciatio qua non extinguit actio ꝓpria fiet per procuratorē generalem forte si non habet liberā administrationē: nisi dñs renunciare ꝓhibuerit cū ɔrio renunciari nō pōt ꝓcuratori socij vt renunciatōe liberet nisi ipe soci⁹ ratā habeat renunciatōꝫ. ff. e. actione. §. renunciare. Octauo soluit societas socij qui fuus erat manumissione vel alienatōe. Et si in eadem mutato statu ꝑmanserat: alia inchoat. ff. e. si id. §. penul.

Sequit videre de septio. s. de actione pro socio. Circa qđ sciendū ꝙ nascit actio ꝓ socio demū finita societate. vt. C. e. tamdiu. nisi in casu. s. in societate vectigaliū: cū nō ꝓfert in mediū qđ ꝑuenit ad alterū. vel cū neutri expedit a societate discedē. ff. eo. actione. §. nonnunq̄. Et forte idē esset i ꝓuata societate: si nō cōmunicet a socio qđ ē ɔmunicādū: τ si non expediat adhuc societati eā dissolui. Itē scholaris soci⁹ repatriare volēs ꝫm Guil. nō pōt alīū i sua camera ponē alijs socijs inuitis: nisi aliud sit actū in ɔhendo. ff. e. actione. §. societas. Nec pōt petere ꝑtem cōmuniū rerū nec alij socio dare: nisi finito vsu ad quē sunt empte. ff. e. ꝟ τ soci⁹. vt si asinus fuerit empt⁹ ad portandum ligna de nemore. lignis portatis pōt socius partē asini petere. Cōpetit aūt actio pro socio ad faciendū collationē. Sꝫ attēdendū ē. an ɔcta sit societas omniū bonorū expresse: aut simpliciter: an alicui⁹ negocij. ff. e. l. v. si ei ɔhat ꝓmo mō: tūc cōmunioī acqrit hereditas τ legatū τ qđ donatū est. aut alia rōe acqsitū. vñ statim oīa bona corpalia fiūt cōia. sec⁹ ē ď icorporalib⁹. s. iurib⁹ τ actōib⁹. ff. eo. canon. sic τ oēs expense dñt eē cōes. Itē qñ aliqs ē dānat⁹ soluē iuste vel iniuste: ex cōmuni solui dꝫ: nisi qs culpa sua vt ꝓpter ɔtumaciā sit dānat⁹: ob qđ maleficiū acqrit nō ɔfert si tñ i medio sit collatū cōe erit lucrū. In quo cāu si ex maleficio illo postea fuerit dānat⁹: totū illud in quo dānat⁹ es de cōi soluē potes: si mihi scienti tuū maleficiū cōicasti lucrū. si aūt mihi ignoranti cōicasti: tolles illud tm̄ ꝙ cōicasti. Et hoc totū ē fuandū cū societas ɔcta in qua cōicatū ē furtū erat licita si ei ꝓncipaliter ɔheret i delictis nulla esset. ff. e. cū duob⁹. §. Vlt. τ. l. se. Si vo societas ɔhat scđo mō. s. simplicit. tūc acqrit cōioni omne illud. τ solū illud qđ ꝓuenit ex questu. s. lucrū ꝓueniens ex vēditōe emptōe τ ɔductōe τ locatōe. quest⁹ enī intelligit qđ ex opa cuiuscūqꝫ descendit. ff. e. l. coiri. τ. l. quest⁹. Si vo ɔhat societas 3ᵒ mō. s. in re vna vel plurib⁹ vel aliquo negocio: omne illud τ solū illud qđ ex illis acquirit cōicādū ē. ff. e. cū duob⁹. §. cū duo. Quid si cōuētō facta fuerit: ꝙ si iusta hereditas obuenerit sit cōis. Rñ. hoc nō vr eē dictū nisi de hēditate q̄ ab intestato defert: nō ex testamento. ff. e. l. iij. §. de illo. De hēditate n. certi hois fieri non posset pactū. q: ꝓhibitū ē pacisci de futura successiōe. vt etiā habet. §. n. de pac. venit bona fides vt assit. Itē in hanc actionē venit bona fides siue assit. Itē culpa si nō ꝓstet diligentiā illam quā in reb⁹ suis hōbē solet. vltra vo nō tenet. Imputet autē sibi q̄ sociū parū diligentē assumit. insti. e. §. vlti. Nec releua tur socius a culpa. q: plerisqꝫ alijs sua diligētia lucrū societati cōtulit. ff. e. non ob eā. puta lucrat i sale τ negligēter agit in vino. Sed cū in eadē negociatione lucrat in vino τ negligenter in alio. tūc fit recōpensatō. Itē venit ꝑp…cudi… omne es alienū qđ manente societate ē ꝑtre ɔctū. Si vo sit ɔctū in … diē vel sb ɔditōe caueri dꝫ de idēnitate. τ si vn⁹ sociorū solē… do nō sit: dampnū hoc ad ceteros socios ꝑtiebit. ff. e. l. omne … . l. si socij. Item si sint tres socij τ vn⁹ eoꝝ agens ɔ sociū … sequit integre partē suā. reliquus aūt agens ɔ eundē nō pot… integre cōsequi partē suā. q: ille non hꝫ vñ soluat eam. … erūt adeqnāde. ff. e. veꝝ. §. si cū reo. Item neutri socio recom… pensandū est dānū omne qđ incurrit de cōmuni siue sua cul… pa gerendo negocia societati: siue illud casu fortuito euene… rit: siue a latronib⁹ illatum fuerit tam in reb⁹ q̄ in pecunia: … q̄ etiā in expensis in medicos τ medicinas impensis: siue … se siue pro suis. ff. e. cū duob⁹. §. quidē. Itē veniūt expense … refectione rei cōis ipense. vt. l. cū duob⁹. §. idē. Itē τ si as… rē cōmunē impendā agā pro socio vel cōi diuidūdo: si … societatē proficiscens agā pro socio nō cōi diuidundo q: … cōmunē nō seꝑando. Item agi ꝓ socio pōt vel de cōmuni … diuidundo contra socium: si fructus ex re cōmuni ꝑcepit: … in ea damnū dederit: vel per fallaciā vel dolū rem commun… amouerit. vel eā aīo celandi cōtrectauerit. Pro dāno etiā … pōt aquilia. τ ꝓ furto actiōe furti ad penam dupli vel quadru… pli. ff. e. l. pro socio. §. si tecū. τ. l. rei cōmunis. socius tā… mū furti tenet: si cū dolo malo eius cōtrectasse rem cōmu… apte probet. Dat aūt hec actio socio τ heredib⁹ ei⁹ cōtra soci… τ hēdes eius. τ ē directa ex vtraqꝫ pte. q: vnus nō est mag… socius q̄ alter: τ vterqꝫ ad idem. s. ad lucrādū tendit. … pe. te. lin. §. ex quibusdā. Est aūt hec actio famosa. dānat… ei ea fit ifamis. vt ibidē. In cōdemnatōe tñ debet discret… haberi. vt. s. ipse socius nō insolidū ꝟ inquātū pōt facere … dēnet: quod tpe rei iudicāde spectat. nisi dolo suo vel pacto … neficiū illud amiserit. Dolū accipe siue cōueniat ex eo q… cit dolo: siue ex eo ꝙ fecit culpa. nec extendit hoc bñficium … heredes vel patrē vel dñm socij. Defenso: vo socij hoc bñfi… gaudet. Quisqꝫ etiā hoc beneficiū habet gaudet nuda … one de hoc ꝙ ad pñs soluē non pōt. ff. eo. verū post. §. … iij. τ. §. temp⁹. Itē hec actio est ꝑsonalis ꝑpetua τ bone … Et hec de cōtractu societatis ad pñs sufficiat gra. breuitatis.

De pignorib⁹. Titulus. xiij.

Einde q̄r vsura s… pe cōmittit eo ꝙ fruct⁹ pignoris in sort… ɔputāt. ɔñter cōsiderādū ē de pignorib⁹ … ꝓmo qđ sit pign⁹ τ vñ dicat. Scđo que … q̄ sūt drie pignorū. Tercō que res p… gnorari obligari. Quarto quō pignoris obligatō ɔhit. Quar… to ad quid dator et ad quid receptor pignoris tenet. Sex… de venditōe pignoris. Circa ꝓmū sciendū ꝙ pign⁹ ē res ob… ligata pro debito ad securitatē creditoris ꝫm Gof. vel ē obli… gatō rei licite ꝑ debito. ita ꝫm Hosti. ꝙ iur⁹ ē pignori … q̄ ꝑsonā agē. insti. de ob. que ex delict. nas. §. furti. ꝫm … grāmaticos drā est inter pignus pignoris. τ pign⁹ pignoris. vñ Grecism⁹. Pignora natoꝝ dicūt pignera reꝝ. ꝟ nō … hāc driam in iure poni. Dicit aūt pign⁹ ꝓpe rei mobilis. qu… si res a pugno siue manu tradita. ff. de ver. sig. pluꝝ. rei … imobilis traditōe pignoris obligatō cōtrahit ac pignoratici… actio nascit. Vbi aūt res in creditorē nō transit hypotheca di… citur. ff. de pig. ac. si rē q̄ttū tñ ad actionē hypothecariā nihil refert inter pign⁹ τ hypothecā. voce eñ tm̄ differūt. ff. e. res hy… pothece. Et dr hypotheca ab hyp os qđ ē sub: τ thesis posi… unde hypotheca id est suppositio vel res supposita scilicet obli… gationi.

Irca secundum sciendum ꝙ pignoris differentie ꝫm leges sunt tres. scilicet pignus cōuentionale: quod sic dicitur a conuentione. Pignus pretorium sic dictum a pretore. vt si fiat propter illud quod pretor iubet fieri. puta vt caueatur de damno infecto vel alio simili. Et pignus iudiciale: sic dictum a iudice. vt cum iudex mitti iubet in possessionem: vel sententiam diffinitiuam mandat executioni. τ dicit quandoqꝫ pignus iudiciale pretorium. τ pretorium iudiciale quia vtrunqꝫ constituitur a iudice. C. de pretorio pignore.

Irca tercium ſciendum ꝙ pignori pñt obligari quecunqꝫ pñt vendi. q̄ aũt non pñt vendi non pñt pignori obligari. ff. q̄ res pig. obli. poſ. l. ij. §. vi. Quedã tñ pignori non pñt dari q̄ pñt vendi. aliena enĩ poſſumꝰ vendere. ff. de ꝯtrahen. em. ⁊ ven. rem alienã. non aũt niſi nr̄a pñt pignori obligari. C. q̄ res pig. obli. poſ. q̄ filios. ꝙ aũt dictũ eſt rem alienam poſſe vẽdi eſt verũ de mobilibꝫ. q꜡ ſi res aliena immobilis vendat̃. furtum ꝯmittit̃. ⁊ iõ nec emptio nec venditio ꝯtrahit̃. ff. de ꝯtrahen. em. ⁊ ven. ſi in emptiõe. Rõ aũt ſm Goff. q̄re aliena pñt vendi. non aũt pignori obligari eſt. q꜡ in venditiõe agit̃ vt res tradat̃ ⁊ vẽditor de euictione obligat̃. vt. ff. de ac. em. ⁊ ven. ex empto. ſꝫ de pignore agit̃ vt ius in re ꝯſtituat̃. vñ ꝯuentio pignoris creditori parit actiõꝫ in rem. ff. e. ti. pignoris. vñ creditor q̄ accepit alienam rem in pignore non hꝫ in ea ius pignoris hypothece. q꜡ creditor qđ non hẽbat non potuit dare. Item obligari pñt res pñtes ⁊ future vt fructꝰ pendẽtes. ꝑtus ancillarũ. fetꝰ pecorũ ⁊ ea q̄ naſcunt̃. Item res corꝑales ⁊ incorꝑales. vt cautiões ⁊ nõia debitorũ. Item ſuitutes ꝑſonales: vt vſufructꝰ. ⁊ ſuitutes p̄diales ruſtice. ꝓbant̃ hec oĩa ꝑ iura. ff. e. Item q̄ obligauit inſtr̄a ſuorũ agrorũ de ipſis agris cogitaſſe videt̃. C. q̄ res pig. ob. poſ. l. ij. Non pñt aũt obligari pignori iura p̄diorũ vrbanorũ. ff. e. l. is. §. vi. Rõ diuerſitatis huiꝰ eſt ſm Goff. ne ex varietate vſus ⁊ vẽditũ edificia deſtruant̃. ⁊ inutilia fiant. Dici tñ poſſet ꝙ comoditas ſuitutũ p̄diorũ vrbanorũ obligari pt̃ ſic̃ hoc ꝯtingit i ruſtico. vt. ſ. liceat ire ⁊ agẽ creditori. ff. e. l. ſꝫ ⁊ an vie. ſm Goff. Nec hoĩes liberi pñt ꝑ debitis eẽ ſi res deſuerit detineri. ex̄. eo. c. ij. qđ eſt verũ ſi bonis cedant al's in carcerẽ detrudent̃. C. q̄ bo. ce. poſ. l. j. vt dĩ ibidẽ i glo. Tenet tñ in caſu obligato liberi hoĩs. vt in redẽpto ab hoſtibꝫ q̄ ꝑ q̄nquẽnium iubet̃ ſuire niſi poſſit p̄ciũ ſoluẽ. C. de in. poſtlim. l. ab hoſtibꝫ. ⁊ l. vi. Et ꝑt̃ tamen pt̃ pat̃ filiũ obligare. q꜡ etiã pt̃ vendẽ eũ. C. de pa. q̄ fi. diſtra. l. ij. Poteſt etiã liber hõ ꝯſentiens in obſtagio poni. ex̄ de iureiur. ex reſcripto. Non tñ vt ius ꝯſtituat̃ in re. ſꝫ vt qđ ꝯuenit fiat. Vel non pt̃ homo liber ꝑ pecunia obligari. ſꝫ ꝑ pacto pacis ineunde vel ꝯſimili. ex̄ de arbi. expoſita. ſm Goff. in ſum. ⁊ ſm Ber. ex̄. e. c. ij. ⁊ ſup. c. expoſita. ⁊. c. ex r̄ſcripto. Non pñt etiam obligari pignori eccl'ie. in aut̃ de alie. empht. §. qm̃. nec res eccl'ie niſi ꝑ certis cauſis. vt. xij. q. ij. aux. ſic̃ nec pñt alienari ſicut dicet̃ plenꝰ. ĩ. li. vj. ti. xxxvij. Nec etiã eccl'iaſtici redditꝰ vel ſtipendia ſm Innoc. ⁊ Ber. ex̄ de fideiuſ. ſup. c. ꝑuenit. pñt obligari ſp̄ali ꝯuentiõe ſꝫ a iudice ꝑ debito canonica ⁊ cã iudicati pñt obligari. Itẽ pignoratiões q̄s vulgus vocat repſalias ꝓhibent̃ in vtroqꝫ iure. ſ. ciuili ⁊ canonico obligari. ⁊ q̄cunqꝫ eas ꝯ ꝑſonas eccl'iaſticas vel earũ bona ꝯcedit ⁊ ꝯceſſas extendit q̄ntũcunqꝫ generalit̃ p̄textu cuiuſuis ꝯſuetudinis. niſi reuocauerit hec infra menſem. ſ. a tp̄e ꝯceſſionis vel extenſionis. ſi ſit ꝑſona ſingularis eſt excoĩcatꝰ. ſi ſit vniuerſitas ſbiacet eccl'iaſtico interdicto. li. vj. de iniur̃. ⁊ ſi pignoratiões. de q̄ hꝫ plenꝰ. ĩ li. vij. t. ij. caſu. xlix. Sꝫ nũq̄d p̄dicte pignoratiões ſiue rep̄ſalie pñt eſſe aliq̄ mõ licite q̄ntum ad laycos. videt̃ ꝙ non. q꜡ vt dĩ in. c. ⁊ ſi pignoratiões. ciuili ꝯſtitutiõe ſunt ꝓhibite tanq̃ ꝯtrarie legibꝫ ⁊ equitati naturali ꝯtrae. Et ſm leges q̄cũqꝫ aliũ pignorat q̄druplum reſtituit. ⁊ ab actiõe ꝑ q̄ hoc facit cadit. vt i aut̃. ne fiat pig. q̄ aut̃. ponit̃. C. ne vxor ꝑ ma. l. vi. ⁊ incipit. ⁊ oĩno. Sꝫ ꝯ. xxiij. q. ij. dñs deꝰ iubet. vbi dr̄. iuſta bella dici ſolent q̄ vlciſcunt̃ iniurias. ſic gens ⁊ ciuitas petenda eſt. i. impetenda q̄ vel iudicare neglexerit qđ a ſuis improbe factum ẽ vel reddẽ qđ ꝑ iniurias ablatũ eſt. Rñt. ad hoc Io. an. ſup. c. ⁊ ſi pignoratiões. ꝙ dec. dicit ꝙ hoc. c. dñs nr̄. eſt correctum ꝑ illud. c. ⁊ ſi pignoratiões. qñ non vult facẽ iuſticiam dño. vel ciuitas debito mõ requiſita. ita tñ ꝙ etiam tunc ad ꝑſonas eccl'iaſticas nullatenus extendat̃.

Irca q̄rtum ſciendum ꝙ pignus ꝯtrahit̃ q̄nqꝫ generaliter vt cum q̄s obligat omnia bona ſua. in q̄ caſu intelligunt̃ obligata habita ⁊ hñda ⁊ etiã ſuus. ff. q̄ res pi. ob. poſ. l. vi. In hac tñ obligatiõe generali nõ ꝯtinent̃ ea q̄ veriſimile eſt quẽq̃ nolle obligare. vt ſuppellex veſtis mancipia valde nccia. ff. e. obligatiõe. Qñqꝫ ſp̄alr̄. vt ager. liber. equus ⁊ ſimilia. Item contrahit̃ pignus q̄ñqꝫ expſſe. q̄ñqꝫ tacite. Tacita enĩ obligata ſunt bona miniſtri eccl'ie ꝑ adminiſtratiõe rerũ eius ipſi eccl'ie. ar. xij. q. ij. illã ⁊ bona viri vxori ꝑ dote. ⁊ ſilr̄ eius bona q̄ dotem ꝓmiſit obligant̃. C. de re. vxo. act. l. vna. ⁊ ex̄. e. ex l'ris. Et bona cõtrahẽtis cum fiſco ipſi fiſco. ⁊ bona tutoris pupillo. ⁊ bona curatoris minori. ⁊ bona ꝯductoris inuecta ⁊ illata ꝑ penſione. Patent hec oĩa ꝑ iura. ff. e. Sciendum aũt ſm hoſt. ꝙ bona ꝯductoris inuecta ⁊ illata in ruſtico p̄dio dño ſciente. niſi ad tempus inferant̃: dño tacite obligant̃ ꝑ penſione. In vrbano aũt non diſtinguit̃. vtrũ dñs ſciat vel neſciat. C. q̄bꝫ cauſ. pig. ta. ob. l. q̄uis. Sꝫ ⁊ bona pñs tacite obligãt̃ filijs ꝑ rebꝫ aduenticijs ⁊ p̄cijs earũdem. Item bona matris ſc̄do nubentis ſunt filijs p̄mi viri tacite obligata. vt eis reſtituant̃ q̄ a p̄mo viro fuit lucrata. Item tacite obligant̃ bona defuncti ꝑ legatis ⁊ fide ꝯmiſſis.

Irca q̄ntum ſciendum ꝙ dator pignoris tenet̃ ſoluere debitum etiam ſi pignus perit ſine culpa creditoris. niſi ſit actum ꝙ amiſſio pignoris liberẽt debitorem. C. de pig. ac. q̄ fortuitis. Item ſi q̄s dꝫ ꝓbare amiſſionem pignoris non opꝫ ꝙ ꝓbet ꝙ ſine dolo ſine culpa amiſerit. q꜡ eo ipſo ꝙ dolus non ꝓbat̃. p̄ſumit̃ ꝙ ſine dolo amiſerit. vt in. l. ſi creditor. C. e. Item impẽſas in pignore bona fide factas a creditore dꝫ reddẽ. niſi fuerint immoderate. ff. de pig. ac. ſi ſuos. Item rem impignoratam vni non dꝫ impignorari alteri. al's ſtellionatꝰ crimine poterit accuſari. C. de cri. ſtel. l. j. niſi ſit talis res q̄ ſufficiat vtriqꝫ. Itẽ ſi debitor ſciens rem alienam ſine dñi voluñtate obligauerit vel obligatam ſubripuerit criminis ſtellionatꝰ reus erit. C. de cri. ſtel. l. ij. Pignoris aũt receptor. ſ. creditor non dĩ ꝓp̄e pignus poſſidẽ. ff. q̄ ſa. da. co. l. ſciendum. Et nullo tp̄e pt̃ illud p̄ſcribere. C. de vſuris pignoris. ⁊ debito ſibi ſoluto integre pignus tenet̃ reddẽ. Iõ dixi integre. q꜡ ꝑ p̄te tñ ſoluto debito. pignꝰ tñ remanet obligatum. C. de diſtra. pig. l. q̄diu.

Item tenet̃ reddẽ pignus non alij obligatum nec deterioratum. ff. e. creditor. Et ſi ꝑierit vel deterioratũ fuerit tenet̃ debitori ſatiſfacẽ pignoraticia actiõe hoc eſt verũ ſi culpa eiꝰ vel dolo hoc euenerit. non aũt in caſu fortuito ſine culpa eius C. de pig. ac. l. ij. iij. iiij. ⁊. v. Et ſi creditor illud impignorauerit. non tñ ipm̃ in plus obligare potuit q̃ ſibi fuerat obligatum. ex̄ de iure pa. q̄ aũt in fi. ⁊ ex̄. e. cum ꝯ. i glo. v. Tenet̃ etiam ipm̃ reddẽ debitori q̄ñcunqꝫ venerit niſi ſit diſtractum. C. de diſtra. pig. ſi p̄us. Itẽ licꝫ pignꝰ poſſit pignorari. ſortem tñ extenuant fructꝰ ꝑcepti. Et iõ q̄cunqꝫ ſit poſſeſſor pignoris mei. tenet̃ illud r̄ſtituere mihi. licꝫ obligauerit illud alij. dummodo p̄mo ſatiſfaciã creditori. Et ꝑ q̄ſcunqꝫ manus poſſeſſio trãſierit idem ius erit. ex̄. e. illo. hec hoſt. Et ſtatim cum fructꝰ adeq̃t ſortẽ dño ſuo dꝫ reddi. tenet̃ enĩ poſſeſſor in ſortem computare non tñ fructꝰ q̄s ipſe ꝑcepit. ſꝫ etiam omnes q̄s anteriores a tp̄e p̄mi ꝯtractus ꝑceperũt niſi ipſemet debitor obligauerit pignus ſecundo debitori. Tenet̃ aũt debitor in ſortem ꝯputare vſum pignoris ſiue fructũ. deductis expenſis. ex̄ de vſuris. c. j. ⁊. ij. Et expenſe iſte non dñt eſſe ſupflue. ar. ff. de rei. ven. in fundo. Et ille tñ expenſe ſunt deducende q̄ in ipſa re ⁊ ꝑ fructibꝫ colligendis ſunt nccīo facte. C. de pig. in ſi. pt̃ ſꝫ retinẽ rẽ donec deduxerit expenſas. hoc Ber. ex̄ de vſuris. c. j. Sed ſi debitor eum expenſas deducẽ non ꝑmittit q̄d faciet creditor. Rñ ſm ray. peterẽ pt̃ actiõe ꝑſonali coram iudice. C. de pig. q̄uis ꝑſonali. Poteſt etiam pignus ſibi obligatum alij pignorare. C. ſi pignꝰ pi. da. ſit. l. j. Sed ſi creditor rem r̄ddit p̄us q̃ expenſas deduxerit poſt q̄d faciet. Rñ ſm Bern. ex̄. e. c. j. petat ꝑ ꝯdictiõem indebiti. ff. de ipen. in re dota. factis. l. qđ dĩ §. ſi dos. vel ꝑ ꝯtrariam pignoratitiam. ff. de pig. ac. ſi nccias.

Equit̃ videre de ſexto. ſ. de venditiõe pignoris. Circa qđ diſtinguendum eſt ſic. ſ. ꝙ aut debitor ꝯuenit cum creditore ꝙ vendẽ poſſet. aut ꝙ non vendẽt. aut de hoc nulla mentio fuit. In p̄mo caſu dꝫ creditor p̄mo debitori denũciare ⁊ poſtea poterit ſm formam ꝯuentam vẽdere al's non. In ſecundo caſu dꝫ ſibi p̄us ter denunciare vt ſoluat ⁊ int̃ vnam denunciatiõeꝫ ⁊ aliam dꝫ triduum eſſe ſic

in citatõe accuſati abſentis.ff.de pub.iudi. inẽ accuſatorẽ.
⁊ de pig.ac.ſi ꝯuenerit.in glo. Hodie tñ accuſati ſunt citãdi
ꝑ interuallum.xxx.dieꝝ.ꝙ ſi non ſoluerit vendẽ poterit. Si
vo añ trinam denũtiatõꝫ vendiderit furti teneẽ. In tercio
caſu ſemel denũciare ſufficit ⁊ poſtea elapſo biẽnio vendi po
terit. ꝓbanẽ hec.ff.de pig.acti.ſi ꝯuenerit de diſtrahẽdo. Et
ſi vẽdito pignore bona fide creditor min⁹ accepit forte pt̃ ad
reſiduũ agẽ. ſi vo plus teneẽ debitori reſtituẽ.C.de iure do.
l.vlti. Si vo nullus velit emẽ ⁊ creditor velit iure dominij
pign⁹ poſſidẽ. tunc pt⁹ biennuũ adeat creditor iudicẽ q̃ dꝫ ſta
tuere debitori tp̃s certum inẽ qδ dꝫ pign⁹ redimẽ. Et ſi debi
tor nõ inuenit̃ tũc iudex certum tp̃s taxabit intra qδ pign⁹
redimẽ poſſit. Qδ ſi tp̃e ſtatuto inuent⁹ nõ fuerit. vel totaꝫ
pecuniam nõ ſoluerit. tũc creditor iudicem adeat ⁊ petat ꝙ ſi
bi ius dominij illi⁹ rei adiudicet. ⁊ poſtq̃ hoc factum fuerit
ſi debitor infra biẽnium offerat creditori q̃ iam ẽ fact⁹ dñs. cũ
vſuris ⁊ damnis q̃s ſuo facto creditor declarabit ꝯpat pi-
gnus ſuũ. pt⁹ biẽnium aũt recupare non pt̃.ff.e.ſi ꝯuenerit.
⁊.C. de iure do.l.vltima. Quid ſi q̃s equũ ſibi impigno
ratum ad ſua negocia equtat vel al's locat. R̃. talis eſt vſu-
rari⁹. ſi ille c⁹eſt equ⁹ ſoluit cibaria ei⁹. Idẽ eſt de veſte ⁊ ſi-
milibꝫ q̃bꝫ creditor vtit̃ ad ſuam vtilitatẽ cũ damno alteri⁹.
q̃nimo talis furti teneẽ.ff.de fur.ſi pignorẽ.ſi tñ creditor ipſũ
paſcẽt. ⁊ eũ ſine ꝑiculo ⁊ ꝯſumine ipi⁹.ſ. eq eqtaret. vſura
nõ eſſet. q: ꝓxim nõ ꝯuaret. ſꝫ pot⁹ equũ paſcendo iuuaret.
Vñ in hmõi caſibꝫ ꝯſiderandũ eſt. vtꝝ ſit eq̃lis vtilitas hinc
inde mutuo circũſcp̃to. ⁊ ſi ſic: nõ ẽ ibi vſura. Idẽ eſt de eo
q̃ pignorat alicui domũ ſuã inutilẽ ſibi. q: nõ vult eam loca
re alteri. ⁊ mutuãs ea vtit̃ ⁊ ꝑ eũ a ruina ꝓſuat̃. de hoc ſup̃
ti.de vſuris ar.iij.in ſolutõe ar.ij.q. Ad hec nõ ꝙ q̃nq̃
aliq̃ colore q̃ſito fraudẽ faciũt iuri canonico qδ vſuras ꝓhi-
bet ⁊ eaꝝ repetitioni fauet. dum.ſ. trãſeunt de ꝯtractu pignoris
ad ꝯtractum emptiõis. qδ q̃dem ꝯmittit̃ ex forma ꝯtctus. ⁊ ex cõ
parãtõe p̃cij ad rẽ emptã. ⁊ ex q̃litate creditoris.ex.e.illo. ⁊ ex
de em. ⁊ ven. ad nr̃aꝫ. Nõ inſup ꝙ ſi fiat pactũ inẽ credi
torẽ ⁊ debitorẽ. ꝙ niſi debitor ſoluat ad t̃minũ pign⁹ ſit credi
toris. nõ valet oĩno pactũ tale. q: eſt ꝯ bonos mores. ⁊ iδ ẽ
a lege ꝓhibitũ. ſꝫ ſi fiat pactũ ꝙ ſi pecunia nõ fuerit ſoluta.
creditor poſſideat iure emptiõis rẽ pignoraticiam iuſto p̃cio
eſtimãdaꝫ. tenet pactũ. q: eſt q̃dam vẽditõ ꝯditõnal̃. ⁊ dĩ pa-
ctũ p̃cedens pactũ legis ꝯmiſſorie ſiue pactũ ꝯmiſſoriũ. qδ q̃
dem reprobat̃ in pignoribꝫ. ⁊ ſi fiat ñ obſtat q̃n pign⁹ reddi
debeat. ſi tñ iuramentũ interuenerit ſup tali pacto. teneẽ illud
ſuare.ex.de iureiu.cũ ꝯtingat.in glo. Non reprobat̃ aũt pa-
ctum tale.ſ. ꝯmiſſoriũ in vẽditõibꝫ. ſi ei ſic dicat̃. vendo tibi
fundum tali pacto. ꝙ ſi infra mẽſem ñ ſolueris. fundus ſit
inẽpt⁹. licita ẽ venditõ.ff.de le. ꝯmiſ.l.j. ⁊.l.ij. Hec pauca
de pignoribꝫ ad p̃ns ſufficiant. pl'a ei de ipĩs in iure ciuili tra
duntur q̃ ſi q̃s ꝓſeq̃ vellet longũ reqreret tractatum.

De locato ⁊ conducto. Titulus.xiij.

Poſtea ꝯſideran
dum eſt de ꝯtractu locatiõis ⁊ ꝯductiõis. q̃ etiã
valde ſimilis eſt ꝯtractui emptiõis ⁊ vẽditiõis.
vt.ff.e.l.j. Et p̃mo dicẽdum eſt q̃d ſit locatio
⁊ ꝯductio. ⁊ q̃s dicat̃ locator ⁊ q̃s ꝯductor
ſcδo q̃lr̃ ꝯhat̃. tercio q̃bꝫ ꝑdia locari ñ pñt. q̃rto q̃ locari pñt.
q̃nto q̃ tp̃e penſio dꝫ ſolui. ſexto in q̃bꝫ caſibꝫ pt̃ expellẽ dñs
inq̃linũ. ſeptimo de q̃buſdam dubitatõibꝫ circa iſtũ ꝯtractum.
octauo q̃ actões naſcunt̃ ex locato ⁊ ꝯducto. Circa p̃mũ
ſciendũ ꝙ locatio ẽ ꝑſone vel rei ad vſum facta ꝯceſſio. mer-
cede in pecunia numerata ꝯuẽta. Al's ſi de alia re danda vel
faciẽda ꝯuenerit: non erit locatio ſꝫ ꝯtctus innoīat⁹. ⁊ aget̃
p̃ſcp̃tis vbis. vt.ff.depo.l.j. Locator dĩ q̃ re ſua ꝯmittit ali
um vti mercede ſibi ꝯuẽta. vt cũ ego loco tibi domũ meã ad
hitandũ dicor locator ⁊ tu ꝯductor.ex.e.c.j. Aliq̃ñ vo loca-
tio dĩ firma. vt ex.e.vĩa. qδ intelligit Gof. dictũ ſm vulga
re alic⁹ ꝓuintie. Aliq̃ñ et̃ locatio ponit̃ ꝑ emptõe ⁊ econuerſo.
vt.ff.de ac. ⁊ em. ⁊ ven. veteres.

Irca ſcδm ſciendum ꝙ locatio ⁊ ꝯductio ꝯhit̃ q̃bu
cũq̃ modis ꝯhit̃ emptio ⁊ venditio. Et iδ illa q̃ ſup̃
dicta ſunt in ti.de em. ⁊ ven. de ꝯſenſu rebꝫ ⁊ p̃cio. h
intelligas repetita. Locatio fieri pt̃ imppetuum ⁊ ad tp̃us.
Et ſi moriat̃ ꝯductor infra tp̃s locatiõis ſuccedit heres i iu
re ꝯductiõis. ſecus eſt in vſufructu q̃ eſt ꝑſonalis. ⁊ extingui
tur cum ꝑſona. vt.C.e.viam.

Irca terciũ ſciendũ ꝙ militibꝫ ꝑdia locari ñ pñt. ne
omiſſo vſu armoꝝ ſe ꝯferãt ad op⁹ rurale.C.e.mi
lites. ⁊.l.curial̃. ⁊.l.vl. nec mõchis. ex.ne cle.vel
mo.c.j. Niſi cũ neceſſitas hoc faciant. vt cuꝫ ꝑdia ſufficientia
nõ hñt.ex.de deci.dilecti. Si tñ locaui militi tanq̃ pagano
ignoranter. poſſum ab eo exigere mercedem.ff.eodem.ſi
ignorans.

Irca q̃rtum ſciendum ꝙ locari pñt omnia q̃ vendi
pñt. ⁊ q̃ non pñt vẽdi nõ pñt locari. Seruitutes ꝑ
ſonales nõ pñt locari a ꝓprietario. ſꝫ ſi locent̃ ab vſu
fructuario. tunc ꝑ mortem ipi⁹ vſufructuarij extinguit̃ loca
tio.C.de iure do.ſi ſocrus. hec Hoſti. Dicunt̃ aũt ſuitutes
ꝑſonales vſus ⁊ vſufruct⁹. q: cũ ꝑſona moriunt̃ ⁊ finiunt̃.
Reales aũt dicunt̃ ſuitutes ꝑdiorum ruſticorum. vt iter
actus ⁊ via.

Irca q̃ntum ſciendum ꝙ ꝯductor dꝫ ſoluere locato
ri mercedem ⁊ penſionem ſm Gof. eo tp̃e q̃ inter ſe
ꝯuenerunt. qδ ſi non appareat ſuanda eſt ꝯſuetudo
regionis. q̃ ſi appareat. q: forte inuenit̃ varia. qδ min⁹ eſt ſ
uabit̃.ſ. vt in fine anni exigat̃.ff.de reg.iu. ſemꝑ in ſtipula
tõibꝫ. vñ q̃ ſoluere ꝓmittit in certũ diem vel annũ vel in cer
tis nũdinis. ſemꝑ trãſactis nũdinis vel anno vel die ſolui
dꝫ.ff.de v.ob.eũ q̃ calendis. Si vo ſingulis annis ꝓmittat
aliq̃d dare dꝫ in p̃n⁹ anni ſoluẽ.ff.q̃ñ dies lega.cedat.nec ſe
in p̃n⁹. hec Inno. ⁊ Accur. ibidem.l.j. vñ vſus. Anno ſi
debes tũc inſpicies caput ãni. Anno ſi debes i fine tenebe
anni. Licꝫ aũt debito tp̃e dñs poſſit exigẽ. tñ ſi inq̃lin⁹ ſpõ
ñ ſatiſfaciat ſibi. impune poterit eũ expellẽ. vñ ſi locator ꝓ
miſit penam ſi vi ꝯductorẽ expellẽt. intelligit̃ hec ꝯdino. ſi
ꝯductor ſoluẽt penſionem.ff.e.q̃ro.

Irca ſextum ſciendum ꝙ dñs pt̃ inq̃linũ expellẽ in
q̃tuor caſibꝫ. Prim⁹ eſt ſi dom⁹ locata ſit ei⁹ hitatio
ni neccia. qδ intelligo cũ tp̃e locatiõis aliã domũ hab
q̃ caſu perijt. ſi em̃ tũc aliam nõ hñit et̃ ad hitandũ recupe
nõ poterit. hoc ei a p̃ncipio ꝓuidẽ debuit.ff.e.ſi q̃s domũ.lo
cũdus ẽ cũ dom⁹ eget refectõe q: minat̃ ruinã quã nõ mina
bat̃ tp̃e locatiõis. al's ſecus ẽ in caſu p̃miſſo. Et i his duob
caſibꝫ ſm oẽs fiet remiſſio pẽſiõis ꝑ rata tp̃is. vel ꝓuidebit
dñs inq̃lino de domo eq̃ idonea ad hitandũ.ff.e. cũ in p̃to.
terci⁹ eſt ſi ꝯductor i domo ꝑuerſe ꝯuerſet̃. ⁊ in hoc caſu et ñ
et ſm aliq̃s remiſſio pẽſionis ꝑ rata tp̃is. ſm vo alios ñ fi
et. ſꝫ dño dom⁹ dabit̃ actio legis aq̃lie ꝯ ꝯductorẽ. hec Gof.
Hoſti. vo dĩ ꝙ ſi ꝯductor meretrices publicas tenet. expelli
⁊ nl' remittit̃. ſꝫ ſi al's ꝑuerſe ꝯuerſet̃. ſ. arbores incidẽdo. vel
ꝑdium ſuo tp̃e non colendo. vel porcos in ſolario locando.
facienda eſt remiſſio. Et agat dñs ꝯ colonũ de damno ſibi
dato.ff.e.q̃ res. hec Hoſti.ex.e.ꝓpt̃ ſterilitatẽ. q̃rt⁹ eſt cũ in
q̃linus annonã ꝑ biẽniũ non ſoluit.ſ. cũ q̃s ꝯduxit domũ
ad aliq̃δ longũ tp̃s. vt ad ſex vel decẽ annos. niſi cito poſt bi
enniũ ſoluerit.ex.e.ꝓpt̃ ſterilitatẽ. Sec⁹ aũt eſt in re data ſb
ſm leges ſtatuit̃ triẽniũ inẽ ꝑuatos.C.de iure.emph.l.ij.
ſꝫ in re eccl'ie biẽniũ.ex.e.potuit. fiſcus vo nõ ſoluentẽ ſta
tim expellẽ pt̃.ff.de pub. ⁊ vec. vectigalia. hec Hoſti. De q̃u
or ꝑdictis caſibꝫ hẽẽ.ex.e.ꝓpt̃ ſterilitatẽ. in tex. ⁊ glo. non pt̃
tñ fiſcus recupare agros publicos q̃ ꝑpetuo ſunt locati. ni
ſi auctas p̃ncipis accedat. vt ibidem. hec Hoſti. ⁊ Bern. ex
de dila. lr̃e.

Equit̃ videre de ſeptimo. ſ. de q̃buſdam dubitatio
nibꝫ circa ꝯtractũ locatiõis ⁊ ꝯductiõis. ſ. vtꝝ merces vel
penſio ſit minuenda vel etiaꝫ totalr̃ remittenda vel
augẽda in aliq̃ caſu. R̃n⁹ ipſe locans aut locat corpora. aut
agros. aut res. aut operas. Si corpora ſic nocet locatori ca
ſus fortuitus. ſ. vt non habeat mercedem niſi ꝑ rata. vñ ꝓpt̃
ſterilitatẽ remittit̃ penſio. Si vo locet res. aut ſtat ꝑ locato

rem ꝗ̄min⁹ re conducta vtaꝛ. aut ꝑ conductorem. si ꝑ locatorem. aut stat ꝑ eum pure. ⁊ sic teneꝛ ad interesse. vel ꝑ casum in ꝑsona eius ꝯtingentem. ⁊ sic pensio remittiꝛ. Aut ꝑ conductorem. ⁊ sic tota pensio soluiꝛ. siue stet ꝑ eum pure. siue ꝑ casum ꝑ eum ꝯtingentē. Si aūt locꝫ qs opas. aut stat ꝑ locatorem ꝗ̄min⁹ opas suas p̄stet aut ꝑ ꝯductorem. si ꝑ locatorē: aut stat ꝑ eum pure. ⁊ sic teneꝛ ad interesse. vel ꝑ casum fortuitum in eius ꝑsona ꝯtingētē. ⁊ sic teneꝛ pensionum remittē vel reddē ꝓ rata tp̄is ꝗ non p̄stitit eas. Si aūt ꝑ ꝯductorē. sic locator mercedē toti⁹ tp̄is ꝯseqꝛ. siue stet ꝑ ꝯductorē pure. siue ꝑ casum fortuitum ꝑ eum ꝯtingētem. ff. loca. ex ꝯducto. in tex. ⁊ glo. Circa sterilitatem vo ⁊ vbertatē rei ꝯducte sic distingue. s. ꝙ ꝯductor ꝓpt̄ sterilitatē aut afficiꝛ damno ꝑuo. ⁊ tunc nihil remittiꝛ. aut magno. ⁊ hoc vel casu fortuito. vel culpa coloni. vel vicio rei. Si p̄mo mō pensio remitti dꝫ ꝓ rata. s. in toto vel i pte. ita ꝙ si nihil recipit nihil soluat. nisi sterilitas ꝑ vbertatē anni ꝓximi p̄cedētis vel seq̄ntis possit ꝯpensari. tunc enī integra pensio illi⁹ anni quam remiserat poterit exigi. nisi aliud in locatōe sit actum. C. e. licꝫ. ⁊ ex̄. e. ꝓpt̄ sterilitatem. Vn̄ vbertas anni in ꝯpolari nō ꝓdesse ꝫ noceꝛ videꝛ. Si vo hoc ꝯtigat ex vicio rei ꝯducte. hoc pt̄ eē vł sine culpa vel cū culpa coloni. si sine culpa vt q: t̄ra n̄ pt̄ sustinē magnā siccitatē vł pluuiā. ⁊ colon⁹ n̄ pt̄ occurrē qn suffoceꝛ tūc idem ē qd in p̄cedenti casu. Si vo cū culpa coloni. vt q: herbas pestiferas non extirpauit vel sił'ia. non remittiꝛ pensio. ff. e. ex ꝯducto. §. j. Dꝛ aūt sterilitas ꝫm aliqs cum non pcipiꝛ eē semen. vt in. §. p̄dicto. Gof. vo ⁊ Jo. intelligūt sterilitatem ⁊ vbertatē ꝫm vulgi opinionē. vt cum dicunt homines ꝯmit bonū tp̄s est vel malū. ff. de fun. instru. l. de lacōe. §. licꝫ. silr de vbertate dōm est. ꝙ si ꝯtingat casu fortuito. augenda est pensio. si vo diligentia coloni. nō est augēda. ar. ff. e. ex ꝯducto. §. j. hec ber. ex̄. e. ꝓpt̄ sterilitatē. Hec aūt q̄ dicta sunt intelligantꝛ de colono q dat annuatim certam ꝗ̄ntitatem pecunie vel etiam certos corbes. non aūt de pecunie p̄ciario q dānum vel lucꝝ partiꝛ cum dn̄o. ff. e. si merces. §. apparet. Nota etiam ꝙ sic remittiꝛ pensio ꝓpt̄ casum fortuitum sic etiam ꝓpt̄ necciam refectōem edis. ff. e. l. ꝫ ades. vn̄ ꝫm Host. in sum. si ꝯductor fundi aliqd necio vel vtilit̄ expēdit augendo vel edificando vel instruendo. aget ꝯ locatorē vt illud recipiat. licꝫ non ꝯuenerit. ⁊ ꝑ doli exceptōꝫ sumpt⁹ retinē poterit. Quid si qs locauit saltum pascuū in q crescit herba pestifera. ita ꝙ inde pecora fiunt morbida. vel deteriora. Rn̄ talis aut locat scienē. ⁊ tūc teneꝛ ad interesse. aut ignorant. ⁊ tunc non petit pensionem. ff. e. ꝫ addes. §. j Sciendum aūt ꝙ ius ciuile sic in emēdo vel vendēdo ꝯcedit qd pluris est minoris emē. ⁊ qd minoris pluris vendē. ⁊ ita se inuicem decipe circa dimidium iusti p̄cij. ita etiā in locando ⁊ ꝯducendo. ff. e. l. item si p̄cio. Secus aūt est ꝫm ius diuinum ⁊ ius naturale. videꝛ etiam ꝫm Jo. x. q. ij. §. hoc ius. sentire hoc illicitū eē. lꝫ lex hoc videaꝛ ꝯcedē. Quid si qs locet rem suam tali pacto ꝙ si qlitercūqꝫ ꝑdaꝛ recuperet eius valorem. Rn̄ dicunt aliq ꝙ est ibi vsura. q: res extimata loco pecunie incedit. vn̄ non est ibi vere locatio. q: locator rem suo ꝑiculo tradit. ꝓ q mercedem sibi ꝯuentam recipit. ꝫ vo ꝯductor rem suo ꝑiculo accipit ⁊ insuꝑ mercedem addit. vt si mihi equum loces vsqꝫ ad certum terminū q valet. x. li. ⁊ ego tibi teneor in. x. li. si ꝑierit equus ꝗ̄cunqꝫ mō. puta si ēt ꝑierit morbo vel fulmine. si enī ꝯductoris culpa vel negligētia ꝑierit non est dubium qn eius valorem restituere debēt.

Quid si locaui alicui boues meos custodiendos data sibi certa mercede. ⁊ tp̄e noctis eos i pascuis dimisit in qbꝰ alia aīalia dimitti solebant. venit aūt fur vel lupus ⁊ eos abstulit vel occidit. numqd custos ille mihi teneꝛ. videꝛ ꝙ sic. q: mercedem ꝓ custodia recipit. ꝫ de ꝑiculo ꝯueniꝛ. ff. loca. qui mercedem. debuit enī eos custodire ⁊ nō sine custodia dimittere. ar. ff. ꝯmo. l. si vt certo loco. §. custodiam. Et certe i culpa eēt si custodem min⁹ bonum reliqsset. ff. de p̄scp. v. apud labeonem. ꝗ̄nto magis si nullum reliqt. Diligenti⁹ enī eos custodissem nisi in eo ꝯfisus fuissem. nō igiꝛ debeo sb ei⁹ spe deceptus esse. Econuerso videꝛ. q: ibi ⁊ alij sic eos dimittē solent. ꝫ si sic feci satis est. C. de pig. ac. pignus. diligēs enī fuit sic alij. securus igiꝛ dꝫ esse. ff. de ꝯhen. emp. qd sepe. §. si res. Credo ꝙ excusaꝛ a mala opinione q opinatus est qd alij opinantꝛ. ꝫ innocens est a mala ei⁹ custodia q custodit sicut alij vicini custodiunt. ar. C. de testa. l. j. Et maxime q ad hoc valet si dn̄s boum in illis pascuis boues suos aliunde sine custodia dimittebat. ar. ff. de pig. obli. Pret. qn̄ qs legat nūmos. nūmi illi debentꝛ q in ꝯsuetudine habentꝛ. ꝫ qui custodire ꝓmisit de custodia ꝓmisisse videꝛ q in regione illa fieri ꝯsueuit. ar. ff. de reg. iu. sp. Hec Mar. Esto ꝙ facultates eccl'ie q dare dn̄t annuatim pensionem sint augmētate numqd dꝫ pensio augeri. Rn̄: Ber. ex̄. de pac. cum clerici. ꝙ non. si diligentia sit damnosa. C. de allu. l. vj. si aūt aliunde sint augmētate. pt̄ ⁊ dꝫ pensio augeri. q: iusta cā subest augēdi. ar. ex̄. de censi. ꝗ̄nto. de hoc etiā hꝫ. e. t. c. ꝓhibem⁹ in glo. Quid si qs locet vas viciosum. Rn̄: teneꝛ ad interesse siue fecerit hoc scienē siue ignorantē. secus est de vase vicioso commodato. vbi tm̄ sciens ad interesse teneꝛ. vt in. §. p̄dicto. Quid si qs locet eccl'iam suā ad aliqd tempus sub censu annuo. ⁊ infra tempus illud moriaꝛ. numqd successor ꝯtcui stare teneꝛ. Rn̄: si pecunia iam soluta ꝯuersa fuit i vtilitatem eccl'ie teneꝛ ratum hr̄e si non: non teneꝛ nisi forte impetratū esset a p̄ncipe ꝓpt̄ studium vel aliam cām. C. de his de. q eta. impe. l. j. Hec Host. ex̄ ne p̄la. vi. su. c. ij. Esto ꝙ aliqs ꝯueniat cum eccl'ia aliq ꝙ molēdinū eius. s. eccl'ie ꝑpetuo sibi ⁊ sue familie molat. ꝯstituta sibi certa pensione. postea decedēs relinqt filios pl'es ꝗ̄rum qlibet tantam familiam hꝫ quantam hēbat paꝛ. numqd eccl'ia tenebiꝛ omnibꝰ illis molē. cum sint omnes de familia defuncti. Rn̄: obsuandum est qd actum est. qd si non appareat. eccl'ia nō tenebiꝛ vltra illud qd defuncto tenebaꝛ. vn̄ tantum molet omnibꝰ hēdibꝰ ꝗ̄ntum molebat defuncto. q: non est verisimile ꝙ eccl'ia se obligaret in infinitum. ff. de ꝑicu. ⁊ con. si qs vina. Hec bar. in qōibꝰ suis. Quid si qs locꝫ horreū ꝓponens se nolle in ꝑiculo suo recipe auꝝ argētum ⁊ hmōi. ⁊ postea scienē pataꝛ hec inferri. Rn̄: obligatus erit ac si ꝓpositum remisisset. ff. e. cū i plures. §. locator. Quid si qs locꝫ fundum ad medium alicui colono. ⁊ ipe colonus seminet ipm. ⁊ locator cum vēdat. numqd emptor poterit colonum expellere ⁊ omnes fructus colligē. Rn̄: ꝙ non. ꝫ colonus medietatem hēbit. Si vo emptor omnes fructus pcepit colonus aget ꝯ venditorē. ff. de. l. j. nł in fi. de colono im̄ fisci ē sp̄ale p̄uilegiū fisci. hec Guil. Quid si qs locet fundum alicui ad medium nulla facta mentōe de arboribꝰ. numqd colonus aliquam ptem hēbit fructuum. Rn̄: ꝙ non. ꝫ locator hēbit eos omnes. ff. de vsuris. fructus. ⁊ si colon⁹ arbores destruat teneꝛ. si aūt aliqs eius arbores odio eius excidat eius culpe imputaꝛ. ff. e. si merces. §. culpe. Quid si scriptor alicui opas suas locet ⁊ postea ꝑ mensem stet ꝙ non scribat. q: ille non dat sibi ad scribendum. Rn̄: si talis interim opas suas non locet pt̄ petē interesse illius mensis. ff. e. q opas. si aūt locꝫ nō petet. ff. e. ꝫ addes. hec Guil. Quid si quis locauit opas suas duobꝰ. Rn̄: satisfaciat primo. ff. eo. in opis.

Quid si qs ꝯduxit vasa transportanda ⁊ illa frangantꝛ. numqd teneꝛ. Rn̄: ꝙ vel franguntꝛ culpa sua. vel eoꝝ ꝗ̄rum vtiꝛ opa. ⁊ sic teneꝛ. vel adhibuit tantam diligētiam quam patfamilias diligēs adhibēt. ⁊ sic non teneꝛ. ff. e. si merces. Item si qs accepit ad poliendum vestimenta mea. ⁊ mures roserūt ea. de culpa teneꝛ. Et silr si vitulos ad pascendum vel gēmam ad sculpendum vel includēdum: teneꝛ. nisi vicō materie frangaꝛ. tunc enī nō teneꝛ nisi ꝑ pactum sp̄ale. Similiꝛ auriga si qs dum curꝝ nimium extēdendo alios ire n̄ ꝑmittit ipm currum euertit. ⁊ suum vł bouē occiderit teneꝛ ex locato. debuit enī ꝑare curꝝ ⁊ volūtatē suam. ⁊ hec etiā ꝓbantꝛ. ff. e. l. j. Quid si vn⁹ mgr̄ ꝯduxit scholas. ⁊ ali⁹ postea scolas illis ita ꝓpinqs ꝙ voces eoꝝ adinuicē ꝯfundātur. Rn̄: p̄m⁹ expellet vltimū. C. de. stu. li. vr. rome. l. vnica. li. xj. Et hec cā tractari pt̄ in ferijs messis. hec Host. ex̄ eo. de iudi. sigficauerit. Utrum lite pendēte ꝯductor debeat soluē pēsionē. Rn̄: ꝙ sic. xvj. q. j. volum⁹. Sꝫ ꝯ ar. C. de agri. ⁊ cēsi. libro. li. xj. vbi dī ꝙ lite pendēte colon⁹ denegat dn̄o pensionem. Rn̄: qn̄ est ꝯtentio int̄ dnm ⁊ colonū.

vt q꞉ colonus negat ei dare penſionem quam petit dicens eum nõ eſſe dñm q̃ ſibi rem ab initio dedit. tunc penſio ſeq̄ſtrat̃. q꞉ dñs eſt ſuſpect⁹. niſi colon⁹ ſoluiſſet longo tp̄e penſionẽ. Si vo ſit ꝯtentio int̃ dñm ⁊ aliũ. tũc nõ fit ſeq̄ſtratio penſionis. q꞉ lite pendẽte nihil eſt innouandũ. ex̄. e. l. vt lite. pen. c. j.

Equit̃ videñ de octauo. ſ. q̃ actiões naſcant̃ ex locato ⁊ ꝯducto. Circa qđ ſciendũ ꝙ ex hoc ꝯtu naſcũt̃ due. ſ. actio ex locato q̃ dat̃ locatori. ⁊ in hac venit p̄mo merces ſoluẽda de q̃ ꝯuenit. veniunt ⁊ alia de q̃bꝫ actũ eſt ſup̄ in tractatu. vt. C. e. legem. Et actio ex ꝯducto q̃ dat̃ ꝯductori. vt ibidẽ. ⁊ q̃dez ſi ꝯductor fuerit bonefidei hꝫ actõẽ ꝯ locatorez alienantẽ. xij. q. ij. vulterane. ſi aũt malefidei tũc nõ hꝫ. xvj. q. iij. §. item decime. ſup̄ vbo vniuerſas tras niſi de euictione pſpexerit ſibi. C. de eui. ſi fundũ. Ad hoc nõ ꝙ locatio facta ñ ꝓbat dñiũ nec poſſeſſionẽ. ex̄ de fi. inſtru. int̃ dilectos. Et hoc iõ q꞉ et̃ ꝯductor locare pt̃ rem ꝯductam ſi nihil aliđ ꝯuenit. ff. e. q̃ inſulaz. Et hoc intelligit̃ ſm glo. de eq̃ idoneo ⁊ ad eundẽ vſum. Itẽ ꝯductor nõ pt̃ litigare cũ locatore de ꝓprietate rei locate. puta dom⁹. niſi p̄us poſſeſſionẽ reſtituat locatori. C. e. ſi qs ꝯductõis. Inſup̄ nõ ꝙ dñs hꝫ ius hypothece in re locata. ſi eñ locet̃ p̄diũ ruſticũ oĩa inuecta ⁊ illata tacite obligant̃ dño. ſi eo ſciẽte ſint intromiſſa. ſi aũt p̄dium vrbanum obligat̃ hoc intelligũt q̃dam et̃ ſi ſeptem ꝑtes perierunt. Alij vo hoc intelligũt ſi medietas remanſerit. qđ eſt equus ſm Hoſti. ar. ff. de vſufruc. pe. l. ⁊. ꝑtis. et̃ dño ignorãte. C. e. certi. Dr̃ aũt p̄dium ruſticũ qđ eſt ſine omni edificio. p̄ter domũculam ꝓ fructuũ repoſitõe. Vrbanum vo dr̃ vbi eſt edificium ad hitandũ. Et et̃ pt̃ eſſe in villa ſic in ciuitate et̃ pt̃ eſſe p̄dium ruſticũ. ſ. ad vſus ruſticanos. vt ad cuſtodiendum oues ⁊ boues. ff. de ver. ſig. vrbana.

De emphiteoſi. Titulus. xv.

Einde ꝯſiderandum eſt de ꝯtu q̃ dr̃ emphiteoſis. q̃ q̃dem eſt mediũ int̃ ꝯtum locatõis ⁊ venditõis. vt in ſeq̄ntibꝫ patebit. Eſt aũt nomen grecũ ⁊ inde emphiteotic⁹ ca. cũ. Inde ꝯtus emphiteotic⁹. ꝯceſſio emphiteotica. inſtrumentũ emphiteoticũ. Et inde dr̃ emphiteoticari⁹ a. ⁊ ſumit̃ ꝓ illo cui ꝯcedit̃ in emphiteoſim. Et inde et̃ ꝓ eodem hic ⁊ hec emphiteota. Et inde et̃ hoc vbum emphiteotezo tezas. care. i. in emphiteoſim ꝯcedere. Videndum eſt igit̃ qđ ſit emphiteoſis. ſcđo in q̃bꝫ ꝯſiſtit. tercio q̃lit̃ ꝯhit̃. q̄rto qđ dñs ibi ꝯcedat retineat recipiat. ⁊ q̃ñ pt̃ emphiteotã expellẽ. q̃nto vtꝝ emphiteota ſuas melioratões ⁊ ſua emphiteomata poſſit deſtruere. ſexto in q̃bꝫ conuenit cum venditione ⁊ locatione ⁊ in quibus differt ab eis. Circa p̄mũ ſciendũ ꝙ ꝯtus emphiteoſ eſt ꝯtus melioratõis ꝓpriam hñs naturam ſuis pactõibꝫ fulciendam. licꝫ venditioni ⁊ locationi multũ ſil'em. Iſte eñ ꝯtus fuit inuẽt⁹ p̄cipue vt ꝯcederet̃ ad tp̄s res ſterilis alicui q̃ diligẽt eam excolendo melioraret ⁊ fertilem redderet fruct⁹ ſibi interi applicando. Emphiteoſ eñ grece melioratio dr̃ latine. Vñ olim emphiteoticabant̃ tm̄ ſterilia. nũc emphiteoticant̃ et̃ fertilia. C. de ſac. ſan. ec. aut̃. ꝑpetua. Vñ alio mõ pt̃ dici emphiteoſ poſſeſſio rei immobilis ad certũ tp̄s alteri facta ꝯceſſio. dño ꝓprietate retenta ſb ꝯditõne penſionis annue. ⁊ renouatõnis finito ꝯceſſionis tp̄e faciende. Et ille ꝯtus ſm diuerſaꝝ terrarum diuerſas ꝯſuetudĩes diuerſ noĩbꝫ noĩat̃. ſ. emphiteoſ. p̄caria. libellus. ꝯceſſus. fiſcũ. ⁊ pluribꝫ alijs. ⁊ fulcit̃ diuerſ pactõibꝫ ſm diuerſas ꝯhentium volũtates. Et ſm hũc modum pt̃ dici emphiteoſ ab en qđ eſt fides. ⁊ theſis qđ eſt poſitio. q̄ſi in fide. i. in bonefidei ꝯtu poſitio.

Circa ſcđm ſciendum ꝙ conſiſtit contractus iſte tm̄ in rebꝫ immobilibꝫ. vt in aut̃. de alie. emphi. ꝯtu. . ſ. §. licentiam.

Circa tercium ſciendũ ꝙ ꝯhit̃ ꝯtus iſte ſcptura interueniente. nõ alit̃. vt. C. de emp. iure. l. j. Et pt̃ ꝯhi imppetuum. i. ſine tp̄is p̄finitõne. Vel ad certũ tp̄s vel vſq꞉ ad certam ꝑſonam ⁊ generatõẽ. ſ. ſcđam vel terciã hoc eſt vt res ſit penes emphiteotam ⁊ ſcđm ⁊ terciũ ſucceſſorem. Poteſt et̃ ꝯhi ſic. vt cum ad q̄rtam ꝑſonam ꝑuenerit reuocatio fiat. Ꝯtrahit̃ et̃ ſic. vt tp̄e ꝯceſſionis aliq̃đ ꝓ ꝯceſſione dño det̃. Item nou⁹ emphiteota pt̃ in poſſeſſionem induci ꝑ dñm nõ ꝑ aliũ. C. ꝯ emphi. cõ. l. vl. in fi.

Circa q̄rtum ſciẽdum ꝙ in ꝯtu iſto ꝯcedit̃ ſola poſſeſſio nãlis. dñs aũt in ſe retinet dñium ⁊ ꝓprietatem. ⁊ hꝫ ciuilẽ poſſeſſionẽ. ⁊ hinc ẽ ꝙ emphiteota dꝫ dare dño annuatim penſionẽ. vt inſti. de loca. §. adeo. dꝫ aũt ſolui ſemꝑ tota ꝯuenta penſio. niſi res ꝑeat ex toto. C. de emphi. iure. l. j. Sciẽdum aũt ſm Hoſti. in ſum. ꝙ in hoc ꝯtu venit culpa leuis cum vtriuſq꞉ gr̃a celebret̃. licꝫ aliq̃ ꝯtrarium dixerint. inſti. q̃. mo. re cõ. ob. §. fi. Et lꝫ de damno dato ab alio non teneat̃. tenet̃ tñ de cuſtodia. ff. e. ſꝫ de damno. ⁊. l. q̃ mercedẽ ꝓ cuſtodia r̃cipit. Tenet̃ et̃ de leuiſſima culpa. ⁊ idẽ ſm Ioh̄. ⁊ azo. ⁊ ſm Ber. ⁊ Inno. ex̄ de reg. iu. ſup̄. c. q̃uis. Si dicat amiſſam ouẽ ei ꝓbatio incũbit ꝙ dolus acceſſit cum alijs q̃ dolũ allegat dolũ ꝓbare dꝫ. ff. de ꝓba. ꝯuenit. Et idẽ dic̃ Hoſti. ibidẽ in glo. Sꝫ caſus fortuitus nõ venit in hoc ꝯtu niſi ꝑ ſpãle pactũ. vt dic̃ Hoſti. et̃ in ſum. Itẽ licꝫ dño ſuo auctẽ expellẽ emphiteotam ⁊ ei⁹ ſucceſſorẽ. ſi ꝑ trienniũ ceſſauerit ſoluẽ penſionẽ. ſꝫ eccl'ia ⁊ ſil'r fiſc⁹ pt̃ expellere eum. ſi ceſſauerit ꝑ bienniũ. niſi celerit̃ poſt bienniũ ſatiſfecerit. Nec obſtat ſi dñs ei ñ denũciet ꝙ ſoluat. q꞉ ſtatuta dies ꝓ dño interpellat. ex̄ de loca. ⁊ ꝯduc. potuit. Et illud modicũ tp̄s qđ dat̃ ſibi p⁹ bienniũ nõ eſt in iure taxatum. ſꝫ ẽ arbitrio iudicis relictũ. ex̄ de offi. dele. de cauſ. Si et̃ emphiteota ſoluẽ ꝓmiſit penã ſi ñ ſoluerit pẽſionẽ. ⁊ dñs penã petẽit. nł'omi⁹ eũ expellẽ poterit. ar. ff. ꝯ trãſac. q̃ fidẽ. mel⁹ tñ fac̃ ſi eũ auctẽ iudicio expellit. ſi tñ ẽphiteota aliũ poſſeſſionẽ r̃didit. vel ab alio expellit̃ ñ deijciat dñs poſſeſſorẽ auctẽ ꝓpria ex̄ ꝯ locati. ⁊ ꝯdu. potuit ĩ glo. Itẽ ſi ẽphiteota ceſſauit ꝑ bienniũ ⁊ tãto ampli⁹ ꝙ nõ poſſit purgare morã. ſi dñs poſtea penſionẽ recepit eum expellẽ nõ poterit. q꞉ iuri ſuo renũciauit. Sil'r ſi p̄lat⁹ de ꝯſenſu capituli recipiat pẽſionem non pt̃ eũ expellẽ. ſꝫ ſi ſolus p̄lat⁹ hoc faciat. nõ obeſt eccl'ie q̃n euz poſſit expellẽ. niſi poſtea capitulũ ꝯſenſiſſet. Itẽ vn⁹ ſolus p̄ſbr ſiue rector in eccl'ia vel capella ſi recipiat penſionẽ credit Ber. idem. ſ. ꝙ amodo non poterit emphiteotam expellẽ. ſi tñ aliqs penſionẽ cũ preſtatõne dicens: ſaluo iure meo recepit. talis expellẽ poterit. q꞉ et̃ ſi eum expellẽ vellet. nihilomin⁹ penſionẽ petẽ poſſet. x. q. ij. hoc ius porrectum. Item ſi pl'es ſint cohẽdes. ⁊ oẽs penſionẽ ſoluãt p̄ter vnũ. nõ p̄iudicat̃ ſoluẽtibꝫ. dũmõ ſoluãt totaꝫ penſionẽ. ⁊ poſtea agẽt ꝯ nõ ſoluentẽ. hec oĩa ex̄ de loca. ⁊ ꝯduc. potuit. in glo. Item ſi emphiteota rem eccl'ie ꝯductaꝫ vel in emphiteoſim acceptam deteriorauerit. vel ꝑ bienniũ penſionẽ nõ ſoluerit: expelli pt̃. ita tñ ꝙ ſoluat tot⁹ tp̄is penſionẽ ⁊ reſarciat rei leſionem nõ repetitur⁹ ſi q̃d impendit in melioratõem. x. q. ij. §. hoc ius. Itẽ ſi emphiteota ꝓbet ꝑ duos ꝓximos annos in eccl'iaſticis. vel ꝑ tres in ſecularibꝫ penſionẽ ſoluiſſe licꝫ antea ꝑ. x. annos nõ ſoluerit expelli nõ poterit. C. de appel. l. penul. in fi. hec Hoſti. Item ſi qs ſtans ĩ fundo ꝑ tres annos penſionẽ ſoluat. fundũ ſibi ꝯceſſum in emphiteoſim ſufficiẽt ꝓbat. C. de fun. do. ꝑ totũ. hec pe. de ſam. Quid ſi emphiteota fundũ quẽ ab eccl'ia hũit emptori bonefidei vendidit. ⁊ tñ ꝑ. lx. annos pẽſionẽ eccl'ie ſoluit. nunq̃d emptor p̄ſcriptione tut⁹ erit. ſi fundũ eccl'ia repetierit. Re꞉ ꝙ nõ. q꞉ eccl'ia in culpa nõ fuit cũ venditõẽ ignorauerit. ⁊ opꝑtionẽ habebit ꝯ quem p̄mo agere velit. C. ſi tu. ⁊ cu. infue. l. vl. hec Bar. in q̄ſtionibꝫ.

Circa q̄ntum ſciendum ꝙ hmõi ꝯtus natura eſt ꝙ emphiteota melioratões ſuas vendẽ pt̃. ita tñ ꝙ p̄mo req̄rere dꝫ ab eccl'ia an velit ius ſuum emere. ⁊ dꝫ ei dicẽ q̄ntum pt̃ ab alijs hr̃e. ⁊ ſi eccl'ia dixerit ꝙ nõ vult emere. pt̃ alijs ius ſuum vendẽ. ſi aũt eccl'ia nihil dixerit expectare debet eccl'iam ⁊ duos menſes. quibꝫ elapſis vendẽ poterit alijs. dummodo non vendat illis qui emere ꝓhibent̃. vt ſerui eccleſie ⁊ capitanei. ⁊ omnes maiores perſone que defacili nõ poſſunt conueniri. puta nimis pauperes nimis potentes. vñ eccl'ia possit pĩudicium pati. vt ex̄ de locat. ⁊ ꝯduc. c. vlti. in tex. ⁊ glo. Et si emphiteota aliť fecerit ius suum ꝑdit. Item emphiteota pt̄ sine ꝯsensu dñi sui emphiteosim donare. ⁊ etiam pignori obligare. si tñ non satisfecerit de cautõe soluiť pignus. vt ibidem.

Circa sextum sciendum ꝙ ꝯtus iste ꝯuenit cum emptõne. q2 vtrobiq3 qñ ꝯhiť aliqd daẗ. cum locatõne vo ꝯuenit. q2 vtrobiq3 dñium retineẗ. ⁊ annuatim aliqd ꝑcipiẗ. Drt at̃ a venditõe. q2 transferẗ ibi dñium. ꝫ n̄. Et ita vt dic̃ Ber. magis accedit ad naturam locatõnis ꝓpť qd Ber. c. posuit. qd est d̄ emphiteosi magis poniẗ in titulo de locato ⁊ ꝯdu. q2 ꝯuenit cum eo. A locatõne vo dr̃t. q2 ibi pẽsio ĩ certis casib⁹ minuiẗ ⁊ augeẗ. ꝫ nec augeẗ nec minuiẗ nisi res oĩmode distrahaẗ. In locatõe eẗ ꝯductor regulariť non hʒ in re nomẽ. non vẽdit nec vẽdicat rem. ꝫ emphiteota pt̄ rem vendẽ. ⁊ hʒ valorem rei venditõʒ. vt. ff. d̄ pig. ac. tutor. §. vl. Drt vo ab vtraq3 siľ. s. venditõne ⁊ locatõne. q2 vtraq3 hax est de reb⁹ immobilib⁹ ⁊ mobilib⁹ ⁊ se mouẽtib⁹ ⁊ in neutra scptura reqriẗ. ꝫ ille ꝯtus est tñ de imobilib⁹. nec fieri pt̄ sine scptura. hec Ber. ex̄ de loca. c. vl. Itẽ in emptione pciũ ⁊ in locatõne merces reqrunẗ in pecunia ꝫ in hoc ꝯtu pensio pt̄ esse in pecunia ⁊ q̃lib3 re alia. vt3 ex sup̄ dictis. Predicta at̃ oĩa emphiteosi ꝯuenienẗ adaptanẗ siue celebreẗ ab eccl'ia siue a seculari ꝑsona. vñ si aliq̃ pacta de voluntate ptium nõ appareãt. tacite intelligunẗ facta ea q̃ sup̄ dicta sunt de ꝯtu hmõi. na3 tacite intelligunẗ esse facta. Si q̃ etiam alia pacta inť ptes fuerint ꝯuenta. oĩmode sunt suãda. C. e. l. j. S3 pter pdicta reqrunẗ alia spãlia in emphiteosi eccl'ie. s. ꝙ fiat ex cã vtili ⁊ ncc̃ia. ⁊ ꝙ interueniat ꝯsensus epi ⁊ et̃ capitli. ꝫ d̄ hoc diceẗ plenĩ⁹. ĩ. li. vj. t. d̄ alie. re. ec.

De commodato. Titulus. xvj.

Ostea ꝯsiderandum

Ostea ꝯsiderandum est de ꝯmodato. ⁊ primo qdem qd est ꝯmodatũ ⁊ vñ dr̃. scdo in qb⁹ reb⁹ ꝯsistit. tercio int̃ qs iste ꝯtus pt̄ celebrari. qrto ĩ qb⁹ ꝯmodator ⁊ ꝯmodatari⁹ adinuicẽ teneẗ. qnto qd iuris de eo q̃ ꝯmodat vasa vel etiam pondera viciosa. sexto q̃ actões nascunẗ ex hoc ꝯtu. Circa pmum sciẽdũ ꝙ ꝯmodatũ est alic⁹ rei ad aliquẽ vsum spãle3 gratuita facta ꝯcessio. iõ dr̃ ꝯcessio ñ translatõ. q2 ꝯmodans rei dñiũ ⁊ possessionem retinet. ⁊ solum vsum ꝯcedit. vt. ff. e. rei ꝯmodate. Iõ dr̃ gratuita. q2 si interueniat pecunia erit locatio. si res alia erit ꝯtus innoiat⁹. vt insti. man. §. vl. Iõ vo addiť ad aliquem spãlem vsum. q2 vsus ad quem fit d3 exprimi. vt cõmodo tibi equum vt eum ducas ad bellũ vel ad villa3. ꝯmodo tibi libx vt exemples alium vel corrigas tuum. vñ dr̃ cõmodatum q̃si vtentis ꝯmodo datum. vñ reuocari non pt̄. nisi expleto vsu ad quẽ est factũ. Et in hoc dr̃t a pcario. qd fit sine pfinitõe vsus certi. vñ pt̄ qñcunq3 reuocari. vt. ff. e. in ꝯmodato. §. sic̃ hec omnia. Ber. ex̄. e. c. vnico.

Circa scdm sciendum ꝙ ꝯmodatũ ꝯsistit in reb⁹ mobilib⁹ ⁊ se mouẽtib⁹ ⁊ immobilib⁹. Itẽ in incorpalib⁹. vt in suitute hitandi. vt. ff. e. l. j. Ea vo q̃ vsu ꝯsumunẗ ⁊ q̃ ꝯsistunt in numero pondẽ ⁊ mẽsura nõ ꝯmodari ꝫ mutuari dicunẗ. ⁊ in hoc dr̃t a mutuo ꝯmodatũ. pdicta tñ ꝯmodari pñt ad pompã. vt. s. qs dinor videaẗ. ff. e. ꝫ mihi. §. vl. ⁊ ex̄. e. ĩ glo. vñ panis improp̃e dr̃ ꝯmodarij sm Accur. Pt̄ etiam qs ꝯmodare nõ tñ sua ꝫ et̃ aliena q̃ possidet. si aliena scienẗ possidet. ita ꝙ sit fur vel pdo ⁊ ꝯmodaueriť. actõʒ habeat ꝯmodati. ff. e. ꝯmodare.

Circa terciũ sciendum ꝙ pt̄ ꝯmodare ⁊ ei ꝯmodari q̃ pt̄ contrahere. vnde non tñ plat⁹ pt̄ hoc ꝫ etiam yconomus. nam contrahere potest. decima questi. ij. hoc ius.

Circa qrtum sciendum ꝙ natura ꝯmodati est vt ipsa res restituaẗ. hoc ei est de iure naturali. di. j. ius naturale. nec pt̄ pretextu debiti retineri. vt. C. e. l. vl. si tñ ꝯmodatum ꝯsistat in pecunia. ⁊ debitum infra duos mẽses ꝓbari possit. admitteẗ ꝯpensatio. insti. de acti. §. ĩ bone. Eadem inquam res d3 reddi. vñ vsus. Mutuo vult sil'em. cõmodatum q̃nt eandem. Eadẽ inquam res non deteriorata. aliť non videẗ reddita ⁊ iõ pstabiť interesse. ff. e. si mihi. §. j. si vo res non restituaẗ ꝑ ꝯtumaciam iurabiť in litẽ ꝯtestatã ꝯ ꝯtumacẽ. Si at̃ non fuerit ꝯtumax ꝫ culpa cessat rem restituere. estimabiẗ q̃nti sit res a tpe more vsq3 ad sniam. ꝫ in iudicijs stricti iuris estimareẗ a tpe more vs3 ad tps litis cõtestate. vt in di. l. iiij. hac aucte. hec Hos. S3 qd erit si res penes ꝯmodatarium peat. vel deterior fiat. Rñ. sm Hos. ⁊ Ber. Aut accipit qs ꝯmodatũ gr̃a sui. aut gr̃a ꝯmodantis. aut gr̃a vtriusq3. si gr̃a sui. qd frequenti⁹ ꝯtingit tunc teneẗ de dolo ⁊ lata culpa. ⁊ leui ⁊ leuissima. q2 debuit in ꝯfuãdo rẽ adhibẽ curam magnam. ⁊ et̃ maiorẽ q̃ de reb⁹ suis adhibẽ solebat. si alius diligenti⁹ rem illa3 custodire poterat. Pone de pdictis exemplũ. Cõmodatarij dolo perijt qñ fraudẽ ꝯmisit vt equus ꝯmodat⁹ sibi surripeẗ. Eius lata culpa fuit qñ equum ex̄ domũ in nocte reliqt. ⁊ ꝯpat hoc dolo. ff. mãdati. si fideiussor. Leuis culpa fuit si equũ in domo posuit. domum tñ apertam dimisit. Leuissima culpa fuit si domũ clausit. non tñ bñ interi⁹ firmauit. In his oĩb⁹ teneẗ dño ad estimatõʒ rei cum accessib⁹. s. fetib⁹ ꝑtub⁹ ⁊ fructib⁹. ff. e. in reb⁹.

De casib⁹ at̃ fortuitis q̃s etiam diligẽs ⁊ fidelis homo puidẽ nõ possit ꝯmodatari⁹ nõ teneẗ nisi in trib⁹ casib⁹. Vn⁹ est si casus ille sua culpa accidit vt si equum tibi ꝯmodaui vt ducẽs ad villa3 ⁊ duxisti ad bellũ. ⁊ iõ si aliq̃ casu equus perijt pĩudicium tuũ erit. culpa eñ tua casum pcessit. Siĩr si rem ꝯmodata3 remisisti ꝑ nũcium nõ idoneũ teneris. ꝫ nõ teneris si idone⁹ fuit. lic3 ꝯtrium euenerit. ff. e. argẽtum. Et idem ẽ de deposito. ꝫ in mutuo teneris. ex̄ de pig. significante. cui⁹ rõ est. q2 q̃ ꝯmodat vel locat vel deponit. rei ꝓpietatem ⁊ possessionem retinet. Et iõ cum ei⁹ cui crediẗ nũci⁹ idone⁹ pecuniam deportat. pecunia3 ꝯmodãtis vel deponẽtis deportat. ꝫ in mutuo dñium trãsferẗ. ⁊ iõ si pecunia pdiẗ. ei q̃ ea3 mutuo accepit pdiẗ. Scd's casus est si pactum interuenit. tũc eñ de casib⁹ certis ⁊ deĩminatis ⁊ in pacto expssis teneẗ. Casus eñ fortuiti dñt in pacto spãliť exprimi sm Bern. sm vo Host. qñ aliq̃ casus specificanẗ. ⁊ postea generalis clausula seqẗ. tunc de omni casu fortuito teneẗ. cum vix possent oẽs casus specificari. Aliq̃ tñ dicunt ꝙ si ꝯtingat ali⁹ casus a specificatis ⁊ noiatis non teneẗ. lic3 et̃ clausula generalis subseqtur. vt. ff. de cauti. ꝫ ⁊ si qs. §. q̃suim. Guil. vo naso distinguit. s. q2 aut ꝑ ꝯmodatariũ stat q̃ minus oẽs casus numerenẗ. puta q2 dic̃ longum eẽt omnes casus numerare. de omnib⁹ ego volo teneri. ⁊ tũc de oĩb⁹ teneẗ. ff. si cer. pe. cũ qd. Aut nõ stat ꝑ eum. ꝫ ꝯmodans dic̃. volo ꝙ tenearis mihi d̄ tali ⁊ tali casu enumerãs q̃sdam. ⁊ postea subdit. de oĩb⁹ volo ꝙ tenearis. ⁊ tũc de numeratis tñ teneẗ. q2 illa clausula generalis tñ ad specificata trahiẗ. ff. de trãsac. cũ aqliana. Si vo dicat volo ꝙ tenearis de omni casu fortuito. tunc de quolibet teneẗ. Et idem ẽ de ꝯductore. Terci⁹ casus est si mora pcessit casum. ex̄. e. c. vno. In pdictis trib⁹ casib⁹ teneẗ ꝯmodatari⁹ de fortuito casu. et̃ si apud ꝯmodantẽ res eodem mõ fuisset peritura. ff. de leg. j. cum res. Si vo qs accipit ꝯmodatum gr̃a ꝯmodãtis. qd raro accidit. vt cũ qs ornamẽta cõmodat sue sponse vt ornatior dicaẗ. tunc teneẗ tñ de dolo ⁊ lata culpa. ff. e. l. si vt certo loco. §. interdum. Si at̃ ꝯmodatum fiat gr̃a vtriusq3. s. ꝯmodãtis ⁊ ꝯmodatarij. vt cũ ꝯñe3 amicũ inuitam⁹. ⁊ tu cura3 ei⁹ rei suscepisti. ⁊ ego argẽtum eius tibi ꝯmodaui. teneris de dolo ⁊ lata culpa ⁊ leui ꝫ nõ leuissima. ff. e. in reb⁹. §. j. Itẽ ꝯmodatari⁹ tñ illos casus non pstat. qb⁹ resisti non pt̄. vt sunt mortes aialium q̃ sine dolo ⁊ culpa eius accidunt. latronum hostiũq3 incursus. piratarum insidie. naufragiũ. incẽdium. ⁊ hmõi. Et qd dictum est de latronib⁹ piratis ⁊ naufragio verũ ẽ si res ad hoc sit alicui ꝯmodata. vt eam secũ pegre ferat. ꝫ si alicui argẽtum cõmodaui. q2 se amicos inuitasse dixit ⁊ ipse secu3 pegre tulit. d3 casus piratarum latronum ⁊ naufragij sustinẽ. ff. e. in reb⁹. Item si ꝯmodatari⁹ in re ꝯmodata impensas fecerit retentõi locus erit. puta q2 equũ saluari fecit. vñ aget ad recupandas expensas. maiores intellige. modice eñ expense vt cibariorum ꝑtinẽt ad eũ. ff. e. ĩ reb⁹. §. pñt. Item si res ꝯmodata deteriẗ estimata. tunc ꝑ estimatoēm adijcit̄ ꝯdus. vt si ꝯmodatari⁹ tenebat̄ tm̄ de lata culpa mō tenebit̄ de leui. si de leui. mō tenebit̄ de leuissima. si de leuissima. mō tenebit̄ de casu fortuito. ff. e. l. si vt certo loco. §. nūc vidēdum est. ⁊ §. ꝯmodatū. hec Host. ex̄. e. c. vno. Item illi q̄ reb⁹ ꝯmodatis alit̄ vtūtur ꝙ eas ad vtendum ceperūt si dn̄o nolēte hoc faciant. vel etiā hoc dn̄o inuito facē credant. furtū ꝯmittūt. si aūt hoc dn̄o volente faciant. vel etiā si hoc nō inuito dn̄o facē se credāt. furtum nō ꝯmittūt. vt insti. de ob. q̄ ex deli. nas̄. §. placuit. Nō ꝙ tūc furtum non dr̄ fieri. qm̄ non dat̄ actio furti. fit tm̄ furtum ſm̄ aliq̄s. ſm̄ vō alios nō fit furtum. Aliq̄ vō sic distīguunt in casu q̄ credit dn̄o displicē. s. ꝙ aut vere displicet dn̄o. ⁊ sic ille furat̄. ⁊ furtum fit. Aut placꝫ ei. ⁊ tūc iste furat̄. nō tm̄ fit ibi furtum. qꝛ nō ꝯtrectat̄ ibi res aliena inuito dn̄o. qḋ est de rōne furti. Furari vō dic̄ ꝯtrectatoꝫ rei aliene sic̄ q̄nqꝫ aliq̄s mentit̄. non tm̄ dic̄ mēdacium.

Circa q̄ntum qḋ est de vasis ⁊ ponderib⁹ viciosis sciendum est. ⁊ p̄mo de vasis. ꝙ q̄ sciēt vasa viciosa ꝯmodauerit. si sit effusum vinū vel oleum vel corruptum. tenet̄ de effuso vel corrupto vt ibidem. sec⁹ est si ignorant hoc fecerit. ff. e. l. penul. ⁊ ex̄. e. in glo. Circa eū vō q̄ ꝯmodauit pōdera viciosa sic distinguit Host. s. ꝙ si ignorat ea viciosa nulli tenet̄. ff. ꝯmo. i reb⁹. Sꝫ locator etiā ignorās tenet̄. ff. loca. ⁊ ꝯdu. ſꝫ addes. Si vō sciat ⁊ ꝯmodet emptori scienti. ⁊ venditor decipiat̄. tūc si dn̄ium nō sit trāslatum. tm̄ emptor facit furtū. ⁊ etiā ꝯmodans opē ferendo. ⁊ iō ꝯueniri pt̄ a venditore actōne furti ⁊ ꝯdictōne furtiua. Sed si dn̄ium sit trāslatū ⁊ emptor sit soluendo. venditor aget ꝯ eū qꝛ sciēt plus iusto accepit. ſꝫ si emptor nō sit soluendo. aget ꝯ ꝯmodantē actōe de dolo. Et idem est in casu p̄cedēti. si emptor nō sit soluēdo. Si aūt emptor sit deceptus q̄ sciēt recipit viciosa nō aget. Et idē est si vtꝙꝫ. s. emptor ⁊ vēditor sciebat. Sꝫ si vtꝙꝫ ignorabat ⁊ vēditor est decept⁹. tenet̄ ꝯmodans actōne de dolo. Et idē est si emptor sciebat ſꝫ nō est soluēdo. Si vō vtꝙꝫ ignorabat. ⁊ emptor est decept⁹. hꝫ ꝯ ꝯmodantē ꝯtrariam ꝯmodati ꝑ quam ab eo ꝯseq̄t̄. si qḋ sua interēst. Et idē est si emptor ignorat ⁊ vēditor sciat. licꝫ enī h̄ venditor teneat̄. nihilominꝰ ⁊ ꝯmodans. Si aūt ꝯmodet vēditori. ⁊ ipse sit decept⁹. in nullo casu hꝫ ꝯ ꝯmodantē actōem de dolo. cū hēat ꝯtrariam. s. ꝯmodati. Si vō emptor sit deceptus hoc in q̄ casu supradictum est. ꝙ ꝯ venditorē hꝫ regressum. agē nō pt̄ ꝯ ꝯmodantē aliq̄ actōne. ſꝫ in q̄ casu regressum nō hꝫ. vt qm̄ emptor ⁊ venditor ignorabant ⁊ dixerīt ꝙ staret̄ illis siue essent eq̄ siue nō. ⁊ in duob⁹ casib⁹ in q̄b⁹ dictum ē venditorē teneri. si nō est soluēdo. tenet̄ ꝯmodans actōne de dolo. Et si hec vera. qm̄ dictū fuit q̄b⁹ ponderib⁹ staret̄ ⁊ mēsuraret̄. si aūt hoc nō fit dictum. sensisse videt̄ de ponderib⁹ i regione ꝯsuetis. ff. de em. ⁊ ven. impatores. Et si hoc nō appareat. de minimis videt̄ sensisse. ff. de reg. iu. semꝑ. ⁊ extra de censi. ex parte.

Circa sextum qḋ est q̄ actōes nascunt̄ ex hoc ꝯtrū. sciendū ꝙ due actōnes ex eo nascunt̄. s. directa ⁊ ꝯtra. directa dat̄ ꝯmodanti ⁊ eius hēdi ꝯ ꝯmodatariū ⁊ eius hēdem ad ea q̄ sibi tenet̄. q̄ etiā patet ex supradictis. Contraria vō dat̄ ꝯmodatario ⁊ eius hēdi ꝯ ꝯmodantē ⁊ ei⁹ hēdem ad ea q̄ sibi tenet̄. q̄ sil'r patent ex supradictis.

De deposito. Titulus .xvij.

Postea ꝯsiderandum est d̄ deposito. Et p̄mo qḋ est ⁊ vn̄ dicat̄. scd̄o in q̄b⁹ reb⁹ ꝯsistit. tercio quō hēat fieri. q̄rto in q̄b⁹ tenet̄ depositari⁹ deponēti. q̄nto de actōne depositi. Circa p̄mū sciēdum ꝙ depositū est qḋ alicui custodiendū est traditū. Nā rei deposite custodia ⁊ a deponente spat̄. ⁊ depositario ex toto ꝯmittit̄. Et hic ē ꝙ dr̄ depositum q̄si deorsum. s. a deponēte positum. vt ostēdat̄ totū fidei depositarij esse ꝯmissum. q̄ntum. s. ꝑtinet ad custodiam. Et in hoc ꝙ dic̄ custodiendum. ꝑꝫ ꝙ rei deposite sic̄ ⁊ ꝯmodate possessionē dn̄ium ⁊ ꝓprietatē retinemus. ff. e. licꝫ. §. rei. Q̄nqꝫ tm̄ dominium rei deposite transit in depositarij dn̄ium ⁊ tm̄ agit̄ depositi. vt cū apud te depono aliq̄d eoꝝ q̄ sunt in numero pondē ⁊ mēsura. ⁊ ꝯuenio tecū in hoc vt inde aliq̄d reddas mihi vel tantū eiusdem generis qḋ obtines. siue illud expsse ꝯuenimus siue tacite videar ꝯuenire. vt cum aliq̄d ex p̄dictis apud te depono nō signatum nec clausum. si enī signatū vel clausum depono. videor te ꝓhibere ne vtaris eo. nisi in ꝯtrarium agat̄. vt. ff. e. lucius. ⁊ l. de. e. §. q̄ pecuniam.

Circa scd̄m sciendum ꝙ depositum ꝯsistit in reb⁹ mobilib⁹ ⁊ se mouentib⁹. ⁊ in reb⁹ q̄ nō sunt depositarij. vn̄ non rem meā apud me deponas. qꝛ neqꝫ ꝯmodatum neqꝫ depositū neqꝫ p̄carium neqꝫ ꝯductio tenet in re mea ꝓpria. nisi rem meam ab eo quē scio eā possidē impetrē ꝑ precario vel ꝯductione vel alio sīli mō. vt. ff. e. q̄ rem. Casualiter aūt d̄ponit̄ res imobilis cū res de q̄ hꝫ q̄stio seq̄strat̄. i. apud seq̄strum deponit̄ res imobilis. Cū his ꝯuenit Ber. ex̄. e. bona fides.

Circa tercium sciendū ꝙ depositum solet fieri ꝑ cyrographum vel cū cyrographo. hmōi vō cyrographum solꝫ diuidi. ⁊ vna ps dat̄ depositario. altera vō remanet deponenti vt ex iūctura ptium ꝓbatio fiat. ſꝫ hec ꝓbatio nec ē iuris nec de iure. qꝛ non credit̄ p̄uate scpture nisi subscriptionem habeat trium testium fide dignoꝝ. vt. C. q̄ po. in pig. ha. scpturas.

Circa q̄rtum. s. in q̄b⁹ tenet̄ depositari⁹ deponenti est sciendum ꝙ natura depositi est vt res deposita reddat̄. hoc ei de iure nāli est. vt di. j. ius nāle. reddat̄ inquam deponēti. Fallit aūt in q̄tuor casib⁹. p̄mus est cū q̄s gladium deponit ⁊ furens repetit. xxij. q. ij. ne q̄s. Scd̄s cū deponens fuerit deportat⁹. bona enī ei⁹ in publicū deferunt̄. Terci⁹ est cum fur deponit ⁊ repetit. si repetitio veri dn̄i cum furis repetitōne ꝯcurrit. qꝛ tūc potior est cā dn̄i. si tm̄ fur rem repetat dꝫ sibi restitui ſm̄ Azo. ⁊ Ber. ex̄. e. bona. vn̄ actio depositi dat̄ furi. nō aūt furti. ff. de fur. itaqꝫ. Quart⁹ cū fur apud illū deponit a q̄ surripit vel ꝓprietariū. ff. e. bona fides. Dꝫ aūt res deposita reddi nō deteriorata. al's actōe depositi pt̄ agi. cū enī deterior reddit̄ pt̄ dici dolo malo reddita esse. qḋ intellige si sit deteriorata vicio d̄positarij. secus ē si vicio rei vel casu fortuito. ff. e. l. j. ⁊ ex̄. e. bona fides. in glo. Quid si res apud ecc̄l'iam ponit̄ qḋ fieri videt̄ cū i thesaurariā vel in sacristiā infert̄. nunq̄d ecc̄l'ia d̄ ea tenebit̄ si amittat̄. R̄n̄ ꝙ sic si sit illata p̄ntib⁹ p̄lato ⁊ capitulo. qꝛ tūc vidē ꝯmēdata ecc̄l'ie. nō ꝑsone tm̄ sic̄ dr̄ nauta ⁊ caupo d̄ reb⁹ inuectis ⁊ illatis teneri. vt. ff. nau. ca. sta. l. j. §. vl. Sec⁹ est si p̄latus ⁊ capitulū nō sint p̄ntes. tūc enī non ecc̄l'ia ſꝫ ꝑsona q̄ rem recipit obligat̄. hn̄ nī tenet̄ ecc̄l'ia d̄ re illa si in ei⁹ vtilitatē fuisset ꝯuersa. qꝛ tūc tenet̄ ecc̄l'ia etsi apud eā vel aliquā ei⁹ ꝑsonam nō fuisset deposita. ex̄. e. c. j. i ter. ⁊ glo. Quid si depositari⁹ reddat d̄positū alieno ignoranti. R̄n̄ liberat̄. ff. e. l. j. §. si rem. Non enī tenet̄ tūc nisi cedē actōes deponenti ꝯ illū cui reddidit. ff. de peculio qḋ debet̄. sec⁹ ē d̄ debitore q̄ nō liberat̄ soluēdo falso ꝓcuratori. licꝫ credat eū ꝓcuratorē ⁊ hoc iō qꝛ depositari⁹ tenet̄ tm̄ d̄ dolo. ⁊ iō sufficit ꝙ cedat actōem deponēti. Est etiā obligat⁹ in spē. imo cum possidē desinit illā spēm sine fraude liberat̄. Sꝫ debitor est obligat⁹ in genē. iō soluēdo alij nō liberat̄. ff. sol. l. fal. l. in rōne legis fal. ij. §. in certe. aūt. ff. d̄ v. ob. si ex legati. hec Host. ex̄. d̄ iureiu. ca. te.

Quid si plr̄es d̄posuerīt. nunq̄d reddet̄ alteri eoꝝ si petat. R̄n̄ ꝙ sic si hoc i deponēdo sit actū. al's ꝑ ꝑte tm̄. qꝛ etiā duo hēdes ꝑ ꝑte agūt. ff. e. l. j. §. si pecuniā. Si aūt duo deponāt hoc pacto ꝙ nō reddat̄ vni sine altero. hoc ſuari dꝫ. vn̄ si reddat vni neutri agē pt̄. si d̄positari⁹ negat se reddidisse. nec reddē cogit̄ alicui. qꝛ nō ille cui reddidit. qꝛ ille nō pt̄ agē. nec ille cui nō reddidit. qꝛ non tenet̄ sine alio reddē. hec Host.

Sꝫ nunq̄d depositari⁹ tenet̄ in hoc casu deponenti si res deposita perijt. R̄n̄ res deposita aut perijt dolo vel culpa depositarij. aut casu fortuito. si dolo tenet̄. est aūt dolus studiosa machinatio. ff. de. do. l. j. vt cum depositarius latenter signat furi vbi res deposita sit vt eam tollat ⁊ secum diuidat. Tenet̄ aūt de dolo in tantum ꝙ si etiā de dolo ꝯueniat ne ꝯueniatur. talis conuentio non valet. qꝛ est contra bonos moꝛes. ff. e. l. j. §. ſi ꝯueniat. Si vo perijt culpa depoſitarij aut culpa lata. aut leui. aut leuiſſima. Eſt aũt culpa lata. ſi rem ꝓpriam poſuiſti in archa. ⁊ rē depoſitam reliquiſti in bãco. ⁊ hec ꝯparat dolo. ff. man. ſi fideiuſſoꝛ. pſumit eñ dolus ſi curam eandē nõ habuiſti de depoſitis quã habuiſti de tuis. bona fides eẽ abeſſe pſumit. i. ſcḋm Gof. dolus adeſſe pſumit. ſi rebꝫ tuis ſaluis depoſitas amiſiſti. ex. e. bona fides. Leuis aũt culpa eſt ſi rem depoſitã in archa poſuiſti ⁊ eã clauſiſti. ſȝ clauem incaute dimiſiſti. ſi eñ perijt culpa lata tenetur ſicut de dolo. qꝛ ſꝫ pſumit dolus. ſic dictum ē. ⁊ ſufficit hec pſumptõ ad ꝯdemnatõẽ ſcḋm Ber. Si vo perijt culpa leui ⁊ leuiſſima tenet in pluribꝫ caſibꝫ. pmo ſi depoſito ſe obtulit. qꝛ ſibi deponi petijt. vt ex. e. c. ij. ſcḋo ſi aliqḋ p cuſtodia recipit ⁊ tūc ſi recepit pecuniam. aget ꝯ eum actõe ex ꝯducto. ſi vo ſpēm vel opas: aget actõe pſcriptis vbis. vt. ff. e. l. j. §. ſi qs ſuum. tercio ſi p pactum in ſe culpã leuem ⁊ leuiſſimã recepit. vt in. d. l. §. ſi ꝯueniat. qrto ſi morã in reſtituēdo fecit ff. e. ſi in aſia. §. vl. qnto ſi res cã ſui apud eum fuit depoſita. ſ. vt vteret ea. ff. e. l. j. §. ſi pecunia. Cũ his ꝯuenit ber. ex. e. c. ij. Si vo perijt caſu foꝛtuito non tenet. qꝛ caſus foꝛtuiti nequit puideri. Tenet tñ etiam tūc in pluribꝫ caſibꝫ. pmo ſi pactum de eo interuenit vt ex. e. c. ij. ff. e. l. j. §. ſepe. ita tñ ꝙ omnes caſus ſpecificent in pacto ſcḋm ber. ſȝ de hoc plenꝰ in pcedenti ti. pnotatum ē. ſcḋo ſi mora in reſtituēdo pceſſit caſum. vt qꝛ candelam ardētem in camera plena palea dimiſiſti. ⁊ ꝯburat domꝰ in q̃ liber erat depoſitꝰ. vel ſi rē depoſitam p nunciũ non ydoneũ remiſiſti. tercio ſi dolus caſum pceſſit. vt ſi alijs rem depoſitã vendidit ⁊ eam poſtea redemit. vt hẽret eam in cã depoſiti eẽ ſi ſine dolo eiꝰ perijt tenet. qꝛ ſemel ꝯmiſiſſe dolum ſufficit. ff. e. l. j. §. ſi rem. Si tñ pmã ducꝰ eam redimat ⁊ in ꝓpo ſtatu habeat vicium purgat. ff. de vſuca. l. ſeqt. §. item labeo. Et idem eſt ſcḋm Gof. ſi dolum nõ in alienando ſȝ in vtendo ꝯmittat vt. ff. de ꝯdi. fur. q̃ furtum. qrto ſcḋm aliqs. ſ. ſcḋm Gof. ſi apud aliquem tñ gra eiꝰ res depoſita fuit. ff. e. l. j. §. ſepe. alij ꝯ. In pdictis caſibꝫ tenet depoſitariꝰ eẽ ſi res apud deponentē ſibi mõ periſſet. ſufficit ei ꝙ res potuit nõ pire. ff. de le. j. cum res. §. vl. hec Gof. ⁊ Ber. ex. e. c. ij. ⁊ Hoſti. Item nota ꝙ in depoſiti repetitõe nõ hꝫ locũ ꝯpenſatio in toto nec deductio in pte vt ex. e. c. ij. §. ſane. Ubi eẽ notat ꝙ depoſitum cũ depoſito nõ ꝯpēſat. ſȝ q̃ pmo deponit pmo recipit. C. e. l. penul. Non hꝫ etiã locũ ꝓpt expenſas retentõ ſcḋm Gof. ſȝ Accur. dicit ꝯtrarium. ſ. in caſu qñ depoſitariꝰ fecit expenſas rõe rei depoſite. petꝰ eñ pt eas a deponēte. ff. e. actõne eñ. Nec doli exceptio. C. e. l. penul. vñ depoſitariꝰ non pt excipe ꝯ deponētem depoſitũ repetētem de dolo dicens. repetis dolo: qꝛ feciſti mihi pactum ꝙ vſqꝫ ad meã moꝛtem nõ repetēs. depoſitũ eñ qñcunqꝫ repeti pt etiam ſi cũ pacto depoſitũ fuerit vt pꝰ moꝛtem depoſitarij repetat. poterit eñ deponens mutata volũtate repetē. ff. e. l. j. §. vl. niſi apud ſeqſtrum res depoſita fuerit q̃ repeti nõ poterit niſi lege ſeqſtratõis impleta. Nec etiam ibi locum hꝫ exceptõ ſpoliatõis ſcḋm aliqs. Alij dicunt verius ꝙ bñ hꝫ locum exceptio talis ſaltē in modũ recõuentõis q̃ fauoꝛabilioꝛ videt ꝙ actio depoſiti. licꝫ illa ſit bone fidei. hec Ber. ex. de oꝛ. co. c. ij. ⁊ Hoſti. Nota inſup ꝙ depoſitariꝰ vtendo re depoſita ꝯmittit furtum ſi ſit expſſe ꝓhibitũ ne ea vtat. ff. e. ſi ſtichus. aliť non ꝯmittit. dūmodo hoc putat dñm pmiſſuꝝ. eẽ ſi hoc minꝰ ꝓbabilit putet. ff. de furtis. q̃ re. Cõmittit etiam furtũ ſi depoſitũ cã intercipiendi abſconderit. ff. de furtis. l. j. Ad hec eẽ nota ꝙ ea q̃ rebꝫ depoſitis accedũt depoſita nõ ſunt. vt ſi hõ veſtitꝰ deponat. veſtis nõ eſt depoſita ſȝ hõ vel ſi equus cũ capiſtro deponat ſolus equꝰ eſt depoſitꝰ. ff. e. l. j. §. q̃ depoſitis vbi attendēdum ſcḋm Accur. ꝙ ſi qs dicat ſic. depono equum cũ capiſtro. tūc deponit nõ tñ equũ ſȝ ⁊ capiſtꝝ. Si vo dicat. depono equũ q̃ eſt capiſtratꝰ. nõ deponit capiſtꝝ. tenet tñ de cuſtodia eius ille apud quem deponit equus. aliť depoſiti aget ꝯ eum nõ eñ vt p depoſito ſȝ vt ꝓ acceſſoꝛio depoſiti. ar. ff. cõmo. ſi vt certo. §. vſqꝫ adeo ⁊c̃. Repetit aũt depoſitum qñcunqꝫ placuerit deponenti non obſtante aliquo pacto. vt dictum ē ſup. ex. e. bona. in tex. ⁊ glo.

Circa qntum qḋ eſt de actione depoſiti ſciendum ꝙ hec actio dat deponenti. hoc tñ fallit in caſibꝫ ſupdictis. dat etiam hec actio dño ⁊ dñis deponentis. ff. e. l. j. Dat etiam furi ⁊ pdoni deponenti. nõ obſtante ſuo debito. vt etiam dictũ eſt ſup. agunt eñ ex ſuo ꝯtractu. ff. e. §. ſi pdo. ſȝ furti nõ pñt agere. nec ꝯſequunt actõẽ ex ſuo ſcelē. ff. de furtis. l. itaqꝫ fullo. Dat aũt hec actio ꝯ depoſitariũ vel eiꝰ heredem ex dolo defuncti ⁊ multomagis ex ſuo. ff. de ac. ⁊ ob. ex depoſiti. Et tenet heres eẽ de pcio rei ignoꝛant vēdite. ff. eo. l. j. ij. iij. ⁊ viij. Ad q̃ vo ⁊ inqntum hec actio det patꝫ ex ſupdictis. Eſt aũt hec actio bone fidei. inſti. de acti. §. actionũ Eſt etiam famoſa ⁊ intantum vt heres ſuo noīe damnatus fiat infamis. C. e. q̃ depoſitum.

De feudis. Titulus. xviij.

Einde ꝯſiderandum eſt de feudo. Et pmo dōm ē qḋ ſit feudum. ⁊ vñ dr̄. ſcḋo qt ⁊ q̃ ſunt ſpẽ feudi. tercio q̃ res pñt īfeudari. qrto q̃ pſona pt infeudare. qnto qs pt infeudari. ſexto q̃modo ꝯceſſio feudi fiat. ſeptimo in qs feudum ex ſucceſſiõe ꝯueniat. octauo qbꝫ ex cauſ feudum pdat. nono coꝛam q̃ dꝫ qſtio feudi ventilari. Circa pmum ſciendum ꝙ feudum eſt imobilis rei ob homagiũ beniuola ꝯceſſio. Et hec deſcriptio colligit ex li. feudoꝝ ti. in qbꝫ cauſ feudum amittit. §. bñficium. Per hoc ꝙ dr̄ imobilis rei. nota ꝙ feudum pt ꝯcedi tñ in rebꝫ ſoli vel ſolo coherētibꝫ. vt ſunt fructꝰ in ſolo pendētes. q̃ tanqꝫ ps fundi ipi fundo coherē dicunt. vt. ff. de rei ven. fructꝰ. Et in his q̃ int immobilia ꝯputant. vt cũ de cauerna vel camera feudũ dat. vt. C. de iure do. l. vl. §. pterea. Dr̄ eẽ ob homagium. i. ob fidelitatē ⁊ fidelitatis debitum a vaſallo pſtandũ. vñ homagium qſi hoīs actio dr̄. ſȝ eñ vaſallus ſe hoīem dñi agit. ⁊ eidē certis ex cauſ ppetuo ſe ſupponit. dr̄ aũt beniuola. qꝛ fit ex gra beniuolētia. vñ vocat bñficium in pdicto. §. bñficiũ. Per hoc aũt ꝙ dr̄ ꝯceſſio. ⁊ nõ tranſlatio notat ꝙ apud dñm directum dominiũ ⁊ ꝓpetas directa remanēt. Uaſallus vo acqrit ſibi vſufructum. ⁊ hꝫ eẽ naturalē poſſeſſionem. ff. de acq. poſ. nālit. ⁊ l. poſſeſſio. poſſidet eñ ſibi ⁊ hꝫ qſi dominiũ ⁊ vtilem rei vendicatõnem. ff. ſi ager vectigalis vel emphi. pe. l. j. §. q̃ in ppetuũ. Dr̄ aũt feudum a fidelitate vel fide quam vaſallus dño iurare ⁊ preſtaē tenet. vt in li. feudoꝝ ti. p qs fiat inueſtitura. §. feminam qꝫ. Fidelitas aũt hic dr̄ iuſiurandum qḋ a vaſallo domino pſtat.

Circa ſcḋm ſciendum ꝙ feudoꝝ aliud eſt patnum. ſ. qḋ a pñi pte eſt acqſitũ. aliud matnũ. qḋ eſt p mrē acqſitum. aliud nouũ qḋ. ſ. denouo ē acqſitũ. Nõ eſt aũt feudum nouũ. ſ. qḋ iterato ꝯfert. ex. e. ex pte. vñ aliḋ eſt infeudare qḋ nõ licꝫ. aliud reinfeudare. qḋ licꝫ. Item ſcḋm Guil. durã. duplex eſt homagium. ſ. ligiũ ⁊ nõ ligiũ. Ligiũ ē illud qḋ fit impatoꝛi vel regi nulliꝰ alteriꝰ fidelitate ſalua. Et dr̄ ligiũ qſi ligatum. vel qſi legalitatis ꝯtentiuum. Non ligium vo eſt illud quod fit alijs ſalua fidelitate imperatoris vel regis.

Equit vidē de tercio. ſ. q̃ res pñt infeudari. Circa qḋ ſciendum ꝙ res q̃ ꝓhibent alienari nõ pñt infeudum ꝯcedi. vt in ti. p qs fiat inueſtitura. Nã in cõceſſione feudi fit alienatio ſaltē vtilis dñij. vñ ſcḋm Gof. res feudales. i. q̃ in feudum dari ꝯſueuerũt pñt in feudum ꝯcedi. q̃ vo feudales nõ ſunt feudari non pñt. niſi in qtuoꝛ caſibꝫ. Primꝰ eſt ſi feudatariꝰ moꝛiat ⁊ feudũ ad eccl'iam reuertat. tunc eñ platus pt illud feudum alteri dare. nõ obſtāte iuramento qḋ fecit de nõ infeudādo denouo. ex. e. ex pte. ſcḋs eſt ſi vaſallus feudum eccl'ie alienauit. ⁊ ꝓpt hoc illud pdidit. tunc eñ platus pt illud dare filio alienātis vel eiꝰ ꝯſanguineo ſine licētia pape. vt ibidē. terciꝰ eſt ſi vaſallus eccl'ie feudũ alienauit qḋ eccl'ia facile recupare nõ poſſit. tunc eñ platus dare pt illud alicui laico q̃ ipm recupet ⁊ ab eccl'ia recognoſcat. qrtus eſt ſi platus aliqs aliqbꝫ ꝓpt obſequm ſibi ab eis pſtirum concessit de licentia pape terram aliquam sub certa mensura in feudum. ⁊ illa t̃ra postea ſb illa mensura fuerit inuẽta deficẽ. tunc em̃ successor mensuram illam poterit integrare. ex̃ de dona. ꝑ tuas. Ex p̃dictis pȝ ⁊ hẽ ꝙ iuramẽtum de nõ feudando ꝺ nouo nõ extendit̃ ad feuda antiq̃. ſ; tm̃ ad illa q̃ nunq̃ fuerũt in feudũ data. Item nullus dȝ cogi ꝓ sp̃ualib; homagia facẽ. hoc em̃ esset simonia. ex̃ de simo. ex diligẽti.

Utꝝ aũt decime in feudum possint ꝯcedi reqre. ĩ. ti. ꝺ decimis. Ad videndũ aũt q̃ res infeudari pñt valẽt ea q̃ dicta sũt immediate post descriptiõem feudi.

Equit̃ videre de q̃rto. s. q̃s pt̃ infeudare. Circa qđ sciendum ꝙ archieps ep̃s abbas ⁊ ꝑpositꝰ. si ꝯsuetudo fuerit. feudum ꝯcedẽ pñt. Itẽ marchiones duces ⁊ valuasores. vt in li. de feu. in ti. j. Itẽ minores ⁊ minimi. vt in. c. li. ti. de natura feudi. Et hoc est verꝫ si hñt legitimã suoꝝ bonoꝝ administratiõeꝫ. q̃ em̃ rõne q̃libet ꝓhibet̃ aliqđ ꝺ bonis suis alienare. nec inuestiturã feudi pt̃ facẽ. Nõ tñ ꝙ q̃ñ fit inuestitura ꝑ minorem. aut fit de bñficio veteri. ⁊ tũc valet. aut de nouo. ⁊ tũc nõ valet. e. li. ti. ꝑ q̃s recipiat̃ in pñt. Feminaꝫ aũt ꝯsentiunt pleriq; inuestiturã noui feudi facere posse. vt in eo. ti.

Equit̃ videẽ de q̃nto. s. q̃s pt̃ infeudari. Vñ sciendũ ꝙ circa hoc nõ distinguit̃. naꝫ ⁊ ꝑuus infeudari pt̃. nisi ignorantia ꝑtendat̃. vt q: liber putabat̃. ⁊ hoc est verꝫ si sit talis q̃ ꝑuire de feudo possit. Igit̃ mutꝰ. surdus claudus vel alꝰ imperfectꝰ. clericꝰ aũt ⁊ omẽs religiosi feudum accipe non pñt. imo si hñt ꝑdunt. vt in li. feu. ti. an mutꝰ. Potest aũt minor. i. impubes infeudari. nõ faciet tñ fidelitatem anteq̃ venerit ad pubertatẽ. ⁊ si eam añ fecerit non tenet̃. q: fidelitas illa vt dictum est sup̃. fit ꝑ iuramentum qđ firmamẽtum nõ hȝ ab impuberib; factum. vt li. feu. ti. si de feudo ꝯtrouersia fuerit. Pt̃ etiam femine ꝯcedi feudum. ⁊ dr̃ feudum femineum. vt in li. feu. ti. de bñficio femine. Potest autem infeudatio etiam ꝑ nuncium vel ꝓcuratorem a parte qualibet expediri. vt in ti. ꝑ quos fiat inuestitura.

Equit̃ videre de sexto. s. quõ ꝯcessio, siue institutio feudi fiat. Circa qđ sciendum ꝙ fit ꝓ honore dñi ⁊ amore vasalli. ⁊ ꝑ inuestituram. vt in li. feu. ti. q̃b; modis pt̃ feudum ꝯstitui. Est aũt inuestitura ꝓprie possessiõis rei traditio. Improprie v̾o est aliꝰ corporei loco possessionis in manib; positio. vt q̃ñ dñs vasallo porrigit hastam vel aliqđ simile dicens se facẽ inuestituram. vt in li. feu. ti. qđ est inuestitura. Debet aũt inuestitura coram testib; fieri. nõ q̃dem q: sine testib; vel instrumento nõ valẽt. ſ; vt veritas ꝓbari possit si oporteret. Et si q̃dem dñs inuestituram faciat de beneficio nouo. tunc si pares. i. vasallos hȝ coraꝫ trib; vel saltem duob; ex illis eam facẽ tenet̃. Si v̾o non hȝ pares sufficit ꝙ faciat eam coram alijs idoneis testib;. Si v̾o inuestiat de veteri beneficio coram q̃buscũq; testib; idoneis siue parib; siue alijs hoc facẽ pt̃. vt ĩ li. feu. ti. q̃ testes sunt necessarij. Si v̾o clericus faciat inuestituram ⁊ de reb; ꝓprijs. tũc idem dȝ s̾uari qđ in inuestitura layci. si v̾o faciat de reb; ecclie. testes adhiberi pñt indifferent̃ pares ⁊ extnei s̾m Host. Facta v̾o inuestitura dȝ vasallꝰ dño sacrm̃ fidelitatis p̃stare. Modũ aũt sacrm̃ s̾m diuersaꝝ curiaꝝ varias ꝯsuetudines diuersimode ordinat̃. Et q̃dem in summa rolandina talis ordo tradit̃. s. ꝙ vasallus ꝓmittit dño ⁊ corꝑalit̃ iurat ad sancta dei euangelia decetero sibi ⁊ fidelib; suis esse fidelis vasallus. ipm̃q; ⁊ heredes suos res iura ⁊ honores eoꝝ ꝓ posse fidelit̃ ꝯs̾uare. ⁊ nullatenus aliq̃d qđ in detrimentũ ꝑiculum siue dampnum ꝑsone vel ꝑsonaꝝ reꝝ iuriũ ⁊ honoꝝ sui suorumq; heredum verti possit. ꝑ se vel ꝑ alium ꝯtractare vel mõ alio machinari. imo si q̃s hoc vel eoꝝ aliq̃d tractare vel ꝓcurare senserit. q̃citius poterit ei indicare. Et q̃cq̃d sibi ſb fide ⁊ credẽtia ab eodem depositum fuerit. secretũ tenebit. ⁊ ꝑsonam res iura ⁊ honores ꝯ q̃scunq;. exceptis impio Romano ⁊ his q̃b; debito fidelitatis ipius ꝑius astrictꝰ erat. tueri ⁊ totis virib; adiuuare. Et generalit̃ veram ⁊ puram fidelitatem sibi suisq; heredib; reddẽ. ac ꝑ omnia impartiri. His v̾o sic factis tenet̃ dñs vasallum inducẽ in vacuaꝫ possessionem. vt in li. feu. ti. q̃d sit inuestitura. Modus autem domino vasallus vel eius heres dñm vel eius successorem infra annum ⁊ diem honorifice dȝ adire. ⁊ inuestituram petere ⁊ fidelitatem ꝓmitt̃e. dñs v̾o incõtinenti dȝ inuestituraꝫ facẽ ⁊ fidelitatis sacrm̃ recipe. qđ si non fecerit vasallo non dȝ obesse. ex q̃ inuestituram sic debite postulauit. q̃nimo si dñs vltra annum ⁊ diem hoc facẽ differret. ꝓprietate ꝑuari dȝ. sic etiam si vasallus vltra annũ ⁊ diem inuestituram petere differret. bñficio dȝ ꝑuari. arr̃. q̃lit̃ dñs ꝓprietate ꝑuet̃. ⁊ i ti. si de feu. ꝯtrouersia fuẽit. §. dño ꝯmittẽte. Ex p̃dictis pȝ s̾m Host. ꝙ licꝫ vasallus generalit̃ iuret ꝙ in omib; casib; iuuabit dñm. ⁊ ꝯ quemlibet: non tñ iuuabit eum ꝯ dñm antiq̃orem. nisi sit excoicatꝰ vel a rege bannitꝰ. q: interim vasallus est a sacro fidelitatis absolutus. Nec aũt iuuabit eum ꝯ impium vel papam. ex̃ de iureiu. venientes. alꝰ vasallus dȝ iuuare dñm ꝯ oẽm hoiem etiam ꝯ frẽm vel filium. Sciẽdum aũt ꝙ vnus pt̃ esse vasallus plurium. ex̃ de ꝓui. cum capella tñ nullus pt̃ esse homo ligius diuersoꝝ dñoꝝ. ſ; bñ hõ non ligius ꝑ diuersis feudis q̃ tenet a diuersis. ex̃ de iu. iu. ꝑ. sic. Est aũt homo ligius aliꝰ q̃ est homo eius iurisdictioni subiectꝰ q̃ ad ꝑsonam ⁊ q̃ ad alia bona sua q̃ hȝ ab alio in feudum nõ ligium. eo em̃ ipo q: ꝑsonam suam ei ꝑncipalit̃ ſbijcit. videt̃ ipsi bona sua subiecisse. ar. ff. de acq̃. si pt̃. Homo v̾o non ligius aliꝰ est q̃ nõ est eius iurisdictioni ſbiectꝰ. nisi inq̃ntum feudum se extendit. Si igit̃ sit aliq̃s homo nõ ligius duoꝝ dñoꝝ ꝯ se inuicem bellantium iuuet illum ꝑsonalit̃ cui ꝑmo fecit homagium. ⁊ alteꝝ iuuet s̾m vires sui feudi ꝑ alium substitutũ. hec Guil. Quid si vasallus minores ꝑ̃es filios reliq̃rit. Rñ. Hosti. ꝙ omnes facient fidelitatem ⁊ feudum hñt indiuisum. si v̾o ad vnum eoꝝ ex diuisione ꝑuenerit. ille solus iurabit. Ad hoc nota ꝙ pactum ꝯmissorium ita est in feudis sic in pignorib; ꝓhibitum. puta si pactum fuit. ꝙ si pignus infra certaꝫ diem nõ redimat̃ ĩcreditorib; feudũ dẽt: nõ valet. vt dĩ in li. de feu. Quid aũt sit pactum ꝯmissorium vide sup̃ ti. ꝺ pignorib;. ar. vj. circa fineꝫ. Sȝ nunq̃d vasallus seq̃t̃ dñm ad exercitũ sub sumptib; dñi vl̃ suis. Rñ. Gui. ꝙ sumptib; ꝓprijs si pingue feudum hȝ. si v̾o modicũ: sequet̃ sumptib; dñi. ff. de ope. li. sino victu. hoc tñ magis pendet ex p̃dictis. Nunq̃d vasallus tenet̃ seq̃ dñm vltra mare. Rñ. q̃dam dicunt ꝙ sic. si antecessores dñi ꝯsueuerũt pugnare cum barbaris. vt rex francie. instar patroni q̃ ꝯsuetas opas indicẽ pt̃ liberto. ff. ꝺ pig. ac. vl̃ vniuersoꝝ. rex tñ tenet̃ sibi ꝓuidẽ de expensis in toto vel in pte arbitrio boni viri ꝯsiderata q̃ntitate feudi. Si v̾o ñ ꝯsueuẽrũt: nõ tenet̃. hec Guil. Esto ꝙ aliq̃s ep̃s hẽat aliquam villam in feudum a rege. ⁊ de illa baronẽ infeudat. ⁊ rex postea emat eam a barone. nunq̃d rex faciet homagiũ ecclie. Rñ. q̃dam dicunt ꝙ nõ tenet̃. ſ; faciat q̃ndam ꝯpensatiõꝫ dicens ep̃o. tu tenebaris mihi homagiũ facẽ ꝓ tali villa. ⁊ tñ baro in cuiꝰ locũ successi tenebat̃ illud facẽ tibi. vñ sis liberatꝰ ab homagij p̃statiõe. ar. C. si ꝓs here. pe. l. j. §. penul. Alij dicunt ꝙ dñi homagiũ sibiinuicem facẽ. vt sic sibiinuicem ꝓmittant bona fide. ar. ff. si cer. pe. eius q̃ in ꝓuincia. hec Guil.

Nunq̃d filiꝰ vasalli mei est vasallus meꝰ. Rñ. homagiũ pt̃ fieri ꝓpt̃ tria. ꝑmo ꝓpt̃ emendaꝫ iniurie illate. ⁊ tũc filius hois mei nõ est meꝰ. q: filius nõ portabit iniq̃tatẽ p̃ris. naꝫ si ꝓpt̃ delictum p̃ris filiꝰ nõ ꝑdit bona. multominꝰ dȝ ꝑdẽ statum ꝑsone. ar. in aut. vt nulli iu. lice. §. vlt. scđo ꝓpt̃ bona. vt cum q̃s mihi subijcit bona sua. ⁊ a me recipit in feudum illa. ⁊ tunc q: videt̃ mihi ea tradidisse. si filiꝰ a bonis p̃tris abstinẽ voluerit. homo meꝰ nõ erit. tercio ꝓpt̃ tuitiõeꝫ ꝑsone. vt cum q̃s ꝑncipalit̃ se facit hoiem meũ vt a me defendat̃. ⁊ tunc ꝑsona filij erit homagio astricta. pt̃ em̃ filium impuberem ſb tutoris ꝑtate ꝯstituere pt̃. ſ; ⁊ ꝑ ꝯ̃ns ſb dñi ꝑtate. ff. de tutel. l. j. hec Guil. Quid de vasallo vasalli mei. nunq̃d nõ est vasallus meus. Rñ. ꝙ non. nam libertus liberti mei nõ est libertus meus. ff. ꝓ socio. l. nam socij. Sciendum aũt ꝙ sic dño fidem s̾uare tenet̃ vasallus. sic ⁊ vasallo dñs. ⁊ sic vasallus si nõ s̾uet fidelitatem domino feudum perdit. sic etiam ⁊ dominus si non seruet fidem vasallo. domino priuat̃ quod in eo habuit. ⁊ ad supiorem feudum trãsit. vt ĩ ti. quemadmodũ feudum amit. Hec Jo. xxij. q. vlti. ex p̃decti. Et idem vult Hosti. in sum. Potest tñ vasallus feudum inimico dño retinere. ⁊ tūc nō tenet̄ dño ſeruire. Jn memoriam tñ antiqui dñi nō debet eū offendere. vt in eo. li. de feu. Nota tñ ꝙ ſicut innuit̄ ex̄. ꝺ exceſſ. prela. graue. ⁊ in glo. Ber. ibidem. cū dicit̄ ꝙ ꝓpter fidelitatē nō ſeruatā ad dñm amittat̄ feudū. intelligit̄ ꝑ ſententiā ſuꝑ hoc latā. nō ipo iure. ſil'r et econuerſo. ſi dñs aliter ſe habeat circa ſubditum ꝙ̄ debeat: videt̄ ꝙ ſubiectus ipo iure nō debeat ei obedientiā denegare. vt innuit̄ di. xcv. eſto ſubiectus. agat ꝗ̄ ꝑ ſupiorem. ar. xj. q. iij. ſi ep̄us. et idem vult Hoſt. Jn quibuſdaꝫ tñ caſib̄ ꝑdit̄ ipo iure. vt ſi feudū ſit alienatū ſm̄ Jnno. ex̄ eo. ſuꝑ. c. ij. Ad hoc nota ꝙ dño indigenti dꝫ vaſallus aliq̄ta p̄ſtare. ff. de lib. agno. necare. Jnſuꝑ nota ſm̄ Hoſtiē. in ſum. eo. ti. ꝙ vaſallus ſeruire dꝫ ſm̄ ꝙ ꝯuentuꝫ eſt. ⁊ feudi natura requirit ſm̄ diuerſarum ꝯſuetudines regionum: ⁊ ipis deficientib̄ vtit̄ iure ſcripto. Vñ ī feudo añ oīa ſeruāda ſunt pacta: quib̄ deficientib̄ ꝯſuetudo regionis debet inſpici. qua deficiente iure ſcripto poterit vti.

Sequit̄ videre de ſeptimo. ſ. ad quos feudū iure ſucceſſionis ꝑueniat. circa qd̄ ſciendū ꝙ ī feudo nō ſuccedūt aſcendētes. vt pater filio. ſ; deſcendētes. ꝑmo filius nō filia. poſtea nepos ex filio nō neptis. ⁊ ſic in infinitum maſculi deſcēdētes ex maſculo. His vo deficientib̄ primo ſuccedūt fratres ⁊ fratꝝ ꝑmortuoꝝ filij. deinde agnati vlteriores. ⁊ ſic in infinituꝫ. vt in ti. de natura ſucceſſionis feudi. c. j. Dicit tñ Hoſt. ꝙ de ꝯſuetudine imperij nō ſuccedit niſi filius q̄ deſcendit. imo feudū ad imperiū redit. ⁊ ſic ī alamania ꝑ pares vidit iudicare ꝓ ꝓceres. Qd̄ aūt dictū eſt ꝙ in feudo filius patri ſuccedit: intelligit̄ de filio naturali vel legitimo. ab initio eñ nō ſuccedit adoptiuus nec naturalis vel natus ante deſponſatōem niſi poſtea factus ſit legitimus. vt in ti. ſi de feudo ꝯtrouerſia ſit. §. adoptiuus. ⁊ c. nāles. Hoc etiā vult Hoſtiē. ex̄ q̄ fi. ſint le. c. j. Non ſuccedit etiā natus de ſcd̄a vxore morganatica lege accepta. dr̄ aūt lex morganatica qñ aliq̄s hñs libos de ꝑma vxore. ea mortua ducit ſcd̄am tali pacto ꝙ nec ipa nec filij eius ſuccedāt: nec de bonis pr̄is habeant: niſi quantū tpe ſponſalioꝝ accepit. ⁊ talis filius in feudo nō ſuccedit. immo nec etiā ī ꝓprietate extantib̄ liberis vxoris ꝑme. vt in. c. li. ti. de filijs natis de matrimonio. c. quidā hñs filiū. Qd̄ aūt dictū eſt ſ. ꝙ deficientib̄ maſculis ex maſculo deſcendentib̄ ſuccedūt primo fratres: eſt intelligendū de feudo acq̄ſito ab antiq̄. i. ab eo q̄ fuit pater cōis totius cognatōis. aliter ſecus eſt. ſi eñ aliq̄s fuerit de nouo bñficio inueſtitus eo ſine maſculo legitimo defuncto: nō ſuccedit frater eius vel filius fratris in feudo. ſed ad dñm reuertet̄. vt in ti. de naturali ſucceſſione feudi. Vñ etiā duob̄ fratrib̄ inueſtitis. vno ſine ꝓle defuncto nō ſuccedit ei alter in feudo. immo ps eius ad dñm redit. niſi ex ea lege inueſtiti fuiſſent vt ſibiinuicē ſuccederēt. vel niſi illud de cōi pecunia a vaſallo emiſſent dño ꝯſentiente. q2 al'r venditio nō teneret. vel niſi fuiſſet acq̄ſitū ꝑ vtriuſq3 fratris ſeruitiū. puta ſimul fuerīt in exercitu regis hoſtes debellando ſm̄ Hoſt. vt in ti. q̄ feu. dare pñt. §. cū vo. Qd̄ vo dictū eſt ſ. ꝙ filia vel ꝓles ex ea deſcendens nō ſuccedit in feudū. fallit in duob̄ caſib̄. vnus eſt ſi ſit feudū femineū vel femie cōceſſum. tūc eñ deficientib̄ maſculis ad feminas ꝑtinebit. vt in ti. de beneficio femie. Secundus eſt ſi ſit tali pacto acquiſitū: vt. ſ. deficientib̄ maſculis ad feminas deuoluat̄. quia qd̄ fuit actū eſt ſeruādū. vt in ti. de ſucceſſione. feu. §. filia.

Nūq̄d filius pōt feudū retine᷑ repudiata hereditate pr̄is ad hoc vt nō teneat̄ ſolue᷑ debitū eiꝰ. Rñdet hoſt. in ſum. ꝙ nō. ſ; aut totū dꝫ repudiare: aut totū retine᷑. niſi dñs eū tanq̄ de nouo bñficio inueſtiat: agnatis ꝯſentientib̄. q2 tūc illud bñ retinebit ſine aliquo onere hereditario. ſecus autem eſt ſi agnati nō ꝯſentiāt. q2 ſibipīs pñt feudū retinere repudiata hēditate ſine aliq̄ onere hereditario. vt ī ꝯſtitutōe Frederici de feu. an agnatus vel filius defunctus retinere poſſit repudiata hēditate feudū. c. ſi ꝯtigerit. Quid ſi diuerſe cōſuetudines de feudis inueniūt̄ ī diuerſis locis. Rñdꝫ ibidē Hoſt. ꝙ ſaluis legib̄ imꝑialib̄ q̄ ꝯtinent̄ in ꝯſtitutōne Frederici feudi nā et cā ſm̄ diuerſas regionū conſuetudines eſt diuerſimode terminādus. Et ꝯſuetudine deficiēte in aliq̄ regione recurrendum eſt ad aliaꝝ regionum ꝯſuetudines ⁊ ſi nec illa appareat. ꝯſtitutōne vel lege ſcpta ſine kalūnia vti pñt. Adhuc nota ꝙ ſi vaſallus ſine hēre maſculo decedat ⁊ feudum ad dñm redeat. aut decedit poſt auguſtum ⁊ añ kalendas marcij. ⁊ tūc oēs anni fructꝰ ꝑcētes ꝑtineant ad dñm. Aut poſt kalendas marcij vſq3 ad auguſtū ⁊ tūc fructus ad heredes maſculi ꝑtinēt. vt ī ti. lex regni ſ; finit̄. c. vnico. §. ſi vaſallus. Item ſi vaſallus fecerat in feudo aliqd̄ edificiū vel illud pecunia ſua meliorauerit. ⁊ poſtea ſine liberis deceſſerit. heredes inde pñt auferre illud edificiū niſi dñs ſoluat melioratōis ꝑcium. vt in. c. ꝑdicto. Jnſuꝑ nō ꝙ ducatꝰ marchionatꝰ comitatus nō diuidunt̄. ſ; feudum diuidi pt̄. ita tñ ꝙ ꝓ vno feudo vaſallus plēs dominos non cogat̄ habere. vt in ꝯſtitutōe Frederici. hac edictali.

Sequit̄ videre de octauo. ſ. q̄b̄ ex cauſ̄ feudū amittit̄. Circa qd̄ ſciendū ꝙ amittit̄. xviij. modis. Primus ſi vaſallus fiat mutꝰ. ſi tñ feudum ſit magnū ⁊ ille nō poſſit ſine feudo ſuſtētari. tātū ſibi dꝫ de feudo reliq̄ ꝙ inde poſſit ſuſtētari. vt ī ti. q̄. mo. feu. amit. §. vi. Et hoc dꝫ intelligi de feudo nouo. ſ; feudū paternū retinebit totū ſurdꝰ mutꝰ ⁊ claudus. Scd̄o ſi fiat clicꝰ vel religioſus. vt in ti. q̄ arma bellica depoſuit. Tercio ſi ipe nō petat pꝰ mortē dñi ab eius herede infra diē ⁊ annum inueſtituraꝫ. vel ſi heres vaſalli infra diē ⁊ annum nō petat inueſtituram. ⁊ hoc ē verꝫ ſi ſit maior. xiiij. an. ſecꝰ ē ſi ſit impubes. Jmpubes vo dꝫ eam pet̄ infra annum ⁊ mēſem. vt in ti. q̄ tpe miles inueſtituram pet̄ debeat. c. j. Et hec vera ſunt qñ doloſe omiſit. ſecus ē ſi ex iuſta cā vt ꝓpt inimicicias capitales vel abſentiam iuſtam. Qrto ſi ter monitus nō velit iurare fidelit at̄ dño īueſtiturā pollicēti. Quīto ſi īfeudauit feudū tali q̄ illō deſuire ſi pt̄. vel ſi īfeudauit illō alia lege ꝙ ipe hꝫ. puta habuit in ſe ⁊ in ſuis hēdib̄ maſculis ⁊ ipe infeudauit ſibi ī ſe ⁊ in ſuis hēdib̄ maſcul' ⁊ feīs ſil'. pt̄ tñ feudum dare vaſallus alij in feudū debitis circūſtantijs obſuatis. ſi ſit feudū paternū. vt in ti. de feu. alit̄ ſi clientulus. Sexto ſi felloniam. i. fraudē in dñm ꝯmiſit ꝯ̄ tenorē iuramēti fidelitatis. vt ſi dñm relinq̄t in bello campeſtri nō mortuū nec ad mortem vulneratū. Septio ſi cū vxore vel ꝯcubina dñi ꝯcubuit vel turpit' luſit. vel ſi cū filia vel vxore filij vel nepte ex filio. vl' cū ſorore dñi in domo dñi ꝯcubuit. vt in ti. q̄b̄ modis feudū amitt̄. §. ij. Octauo ſi occidit frēm ꝓpū vel filiū fr̄is. vt ipe ſolus hēat totam hēditatē. in q̄ caſu ſi feudum ſit paternum ꝑdit illud. tñ redit ad ſuos feudatarios. nō ad dñm. vt ibidē §. vi. Exponit aūt Ber. hoc de frē dñi. ex̄. e. c. ij. in fi. glo. ſ; male ſm̄ Hoſti. ⁊ accur. Nono ſi alienauit feudum vel eius ꝑtem. niſi iuret ꝙ hoc ignorant̄ fecerit. Nullo titulo vaſallo licꝫ feudum vel aliquam ꝑtem eius vendere. impignorare. vel q̄cūq3 mō alienare. vel et̄ in dotē dare. vel et̄ ꝓ aīa ſua dare. niſi maiori dño ꝑmittēte. ad quem feudum ſpectat. Et ſi ſecus fiat irritū eſt. nulla p̄ſcptōne impediēte. ⁊ ps alienata redit ad dñm. vt in ꝯſtitōe Frederici. hac edictali. Et ſil'r nec idem trāſferre pt̄ feudū in aliū ſine ꝯſenſu dñi. vt ibidē. Non ꝓhibet̄ tñ feudum paternū alienari int' agnatos cum potius refutatō ꝙ̄ alienatio videat̄. vt ibidem. Pt̄ etiam irreq̄ſito dño feudum paternum ad vitam vaſalli in dotē dari. ex̄ eo. c. ij. in glo. Utrum aūt feudum poſſit ꝓ aīa eccl'ie dari req̄re. ſ. in ti. de immunitate eccl'. circa fi. tñ Ber. notat ex̄ eo. ex pte. ꝙ ſi vaſallus alienet totum feuduꝫ vel maiorem pte ꝑdit feudū. cum dño a q̄libet poſſeſſore poſſit illud reuocare. Si vo minorem eius ꝑtem det in libello vel obliget pignori. dummodo remaneat in ſuitio domini. non pdit ꝓpter hoc feudum. vt in li. feu. q̄. mo. amit. feudum. l. ij. Decimo ſi negauerit feudum vel partem eius. Undecimo ſi dominū accuſauerit vel ꝯ̄ eum teſtimonium tulerit vel aduocauerit vel ꝓcurator fuit in actione ciuili vel criminali. ⁊ plures alias cauſas ingratitudinis que numerant̄ in li. feu. ſi tamen ꝓſequatur iniuriam ſuam poteſt dominum accuſare. Duodecimo ſi indicta publica expeditione vocatus ad dominum non venit nec alium pro ſe miſit. vel dimidium redditum feudi vnius anni domino non miſtrauit. vt in ꝯſtitutōe hac edictali. Terdecimo si tantū delinqt ꝙ feudū ꝑdere debeat. tunc enī ꝓpt eius delictum filij sui ꝑdunt feudum. videt̄ tñ ꝙ illud ꝑdē non debeant si pr̄i nō fuerit q̄stio mota. ar. ex̄ de dona. c. fi. Gof. at̄ allegat ad hoc ꝓ ⁊ ꝯ. ⁊ tandē dicit ꝙ recurrendū est ad ꝯsuetudines ⁊ ꝯstitutōes feudoꝝ. Decimoq̄rto si non fecerit obſuari ea q̄ circa cardinalium inclusionem in electōne pape sunt statuta. vt in li. vj. de ele. c. vbi ⁊c̄. Decimoqnto si filiū suum ad satisfaciendū dn̄o non induxerit. si enī filiꝰ vasalli offenderit dn̄m. pr̄ reqsitus a dn̄o inducat filium ad satisfaciendū vel sepet a se filiū. alit̄ feudo ꝓuet̄. si vo pr̄ eum ad satisfaciendū inducat ⁊ ipe ꝯtēnat. pr̄e mortuo ei in feudo nō succedat. nisi ꝑus satisfaciat. vt i ꝯstitutōe hac edictali. l. j. Decimosexto si suū vasallum nō induxerit ad satisfaciendū dn̄o. si enī vasallus de suo feudo vasallum aliū hēat. ⁊ ille aliꝰ vasallus vasalli dn̄m dn̄i sui offenderit. nisi fecerit hoc ꝑ suitō dn̄i ꝓprij quē sine fraude pꝰ hūit. feudo ꝓuet̄. ⁊ ad dn̄m a q̄ illud hūit reuertet̄. nisi ab eo reqsitꝰ ꝑatus fuerit satisfacē maiori dn̄o quem lesit. Et sil̄r nisi dominꝰ vasalli reqsitꝰ a suo dn̄o reqsierit eum q̄ illū dn̄m suū offendit. vt satisfaciat illi: feudo ꝓuet̄. vt ibidem. Decimoseptimo si dn̄s infeudauit suum allodiū. ⁊ postea illud ꝯtulerit alicui eccl'ie vel ꝑ oblatōꝫ vel ꝑ aliquem ꝯctum. tūc vasallus non pt̄ illud retinē nisi ꝑ gr̄az ipm ab eccl'ia recipiat tāq̄ nouū. pt̄ tñ tunc vasallus agē ad interesse ꝯ dn̄m vel vt det sibi feudum vel eq̄ bonū. vt in ti. de pace iuramento firmāda. l. vnica. §. penulti. Deciooctauo si pl'atꝰ eccl'ie vasallus alicꝰ ꝓncipis ꝯ dn̄m feloniam ꝯmittit. eccl'ia feudū ꝑdit. duꝫ ille platus viuit. ſꝫ postea recupat illud. s. cum ille obierit vt in ti. si clericꝰ vel epūs. hec Host. Ber. etiam pl'a ex ꝑdictis ponit. ex̄. e. c. ij. Quid si vasallus ꝯmittat crimē lese maiestatis ꝯ ꝓncipem. ꝓpt qd̄ publicant̄ omnia bona sua. nunqd ad ꝓncipē ꝑuenient bona feudalia. Rn̄. Guil. dupl'r. ꝙ ius in re qd̄ ꝯpetebat vasallo. s. vtile dn̄ium ꝑueniet ad ꝓncipem. ſꝫ directum dn̄ium apud imediatū dn̄m remanebit. q2 vo non decet ꝓncipem ꝓ feudo suire nec ꝑ se nec ꝑ substitutum. ꝓnceps ꝓcium recipiat ꝓ estimatōe vtilis dominij. dn̄s imediatꝰ recipiat ꝑtem aliam ꝓcij ꝓ directo dn̄io. ff. de le. ij. q̄ solidum. §. j. Fiscus enī pt̄ vendere rem quā cum alio hꝫ ꝯmunem. restituendo alteri ꝓ rata ꝓcij partem. C. de cōmuni. re. alie. l. ij. li. iiij.

Equit̄ vidē de nono. s. coram q̄ q̄stio feudi dꝫ ventilari. Circa qd̄ nota ꝙ aut agit̄ de feudo possessorio. aut petitorio. si possessorio tūc coram ordinario vel delegato dꝫ cā tractari. ex̄ de fo. ꝯpe. ex pte. b. In multis tñ locis dn̄s cognoscit de feudo siue agat̄ de possessione siue de ꝓprietate ſm̄ Gof. ⁊ Host. Sed Ber. intelligit dictum. c. de ꝑsonis miserabilibꝰ. q2 loqt̄ de vidua q̄ feudo fuit spoliata. iō coram ordinario vel delegato erit tractanda. q2 epi dicunt̄ ꝯsuatores viduaꝝ ⁊ miserabilium ꝑsonaꝝ di. lxxxvij c. iiij. ⁊ xxiij. q. v. administratores. Si petitorio. sic est distinguendum. si enī q̄stio vtat̄ int̄ dn̄m ⁊ vasallos suos aut vtit̄ ꝓ feudo. s. vtꝝ vasallus debeat illud hr̄e vel nō. ⁊ tūc dn̄i pares. i. vasalli cām tractare. dn̄s enī ⁊ vasallus pn̄t de ꝯmuni ꝯsensu iudiciū admittē parium. q2 hoc neutri ꝓiudicat. Si vo dn̄s pares non hꝫ arbitri succedunt instar iudicū suspectoꝝ. ar. j. q. j. si clericus aduersus clericū. Aut dn̄s hꝫ pares. vocabit at̄ omnes ⁊ ex illo eligit vnum dn̄s ⁊ vasallus alium. ar. ij. q. vj. placuit. In multis tñ locis solus dn̄s eligit pares. Aut vtit̄ ꝓ iure dn̄ij. s. q2 petit se recognosci dn̄m ⁊ vasallus hoc negat. q2 negat feudum. ⁊ tunc cā dꝫ tractari coram ordinario vel delegato. ⁊ si vasallus succumbat ꝑdit ius qd̄ in feudo hēbat. vt in ti. si de feudo ꝯten. fue. vasallꝰ. Si vo q̄stio vtat̄ int̄ duos vasallos. s. qs eoꝝ i feudo sit potior. tunc dn̄s feudi dꝫ recognoscē. vt ibidem. q̄diu ei dn̄s feudi ꝑatus ē iusticiam facē. ⁊ vasalli pati sunt coram dn̄o rn̄dere. nullus alius se dꝫ de illa cā intromittē. ex̄ de iudi. ceterꝫ. nisi ꝯsuetudo vel ꝓuilegiū obuiet. vt ibidem. in. c. nouit. Sꝫ si dn̄s negligens esset. tunc iudex alius ordinarius vel delegatꝰ iudicare posset. ex̄ de fo. ꝯpe. ex transmissa. Si at̄ int̄ dn̄m ⁊ vasallum vel et̄ int̄ vasallos agat̄ actōe ꝑsonali q̄ non sit de iure feudali. licꝫ sit circa rem feudalem vt pignoraticia vel depositi. tunc semꝑ coraꝫ ordinario est agēdū. Et hec sunt vera vbi tm̄ res ⁊ iurisdictio est infeudata. alr̄ dn̄s feudi cognosceret de oībꝫ causis iure ordinario. ⁊ appellabit̄ ad illū q̄ sibi iurisdictōnem infeudauit. tales aūt sunt epi abbates duces ⁊ comites. q̄ nō tm̄ rē ſꝫ iurisdictōem habent infeudatā. vn̄ in talibꝫ appellari dꝫ ad dn̄m superiorē ꝓximū feudi. q2 ille hꝫ iurisdictionem ordinariā a lege Frederica. Si vo questio vtat̄ inter vasallos ⁊ alios q̄ n̄ sunt vasalli. vt si agat̄ de re illa rei vendicatōe. tūc dn̄s non cognoscet. q2 tūc in sua cā iudex esset. ſꝫ ordinarius vel delegatꝰ cognoscet. Si aūt questio vtat̄ inter dn̄m ⁊ aliū q̄ nō est vasallus eius. puta emptorē feudi vel al'r feudū possidentē: tunc cognoscet ille iudex sub cuius iurisdictōe est res ipsa vel reus. Hec Host. ex̄ de iudi. ceterū. Adhuc nota ꝙ eccl'ia vacante: capitulū de feudis ecclesie cognoscere nō pōt. ex̄ de fo. ꝯpe. verū. Insup nota ꝙ qn̄ est ꝯtrouersia inter dn̄m ⁊ vasallum vasallus nō dꝫ exigere a dn̄o iuramentū calumnie. ⁊ ꝑ ꝯ̄ dn̄s nec dn̄s a vasallo. q2 qd̄ quisqꝫ iuris ⁊c̄. vt in li. de feu.

De solutionibꝰ. Titulus. xix.

Postea quia per solutōem eius qd̄ debet̄ obligatio tollitur ideo postq̄ ꝯsideratū est de obligationibꝰ: nūc ꝯsiderādū est de solutōibꝰ: Ubi ꝓmo videndū est qd sit solutio. scd̄o q̄t ⁊ q̄ sunt spēs eius. tercio qs soluere pōt ⁊ dꝫ. quarto cui debet solui. quinto qd sit soluēdū. sexto qs est solutōis effectus. Circa ꝓmū sciendū ꝙ solutio est eius qd̄ debet̄ redditio. ⁊ colligit̄ hec descriptio insti. q̄. mo. tol. ob. in prin. vel largo modo sumpto noīe solutōis. solutō est ab obligatōne liberatio. liberatio inquā q̄cumqꝫ modo facta. vt. ff. e. solutōnis. ⁊ l. solutōem

Irca secundū sciendū ꝙ solutōis spēs sunt due. s. naturalis siue vera: que fit ꝑ redditionē eius qd̄ debet̄. Et ciuilis siue imaginaria. ⁊ hec fit multipliciter. ⁊ q2 ꝑ solutōem tollit̄ obligatō. vtꝫ ex predictis: ideo ad maiorē euidētiā notandū ꝙ aliq̄ sunt modi qbꝫ oīno tollit̄ ⁊ extinguit̄ ipo iure q̄libꝫ obligatō tam ciuilis q̄ nālis. Alij vo sunt modi qbꝫ tollit̄ oīno ipo iure obligatio naturalis. ſꝫ ciuilis nō oīno tollit̄ ſꝫ debilitat̄. Tercio est q̄dā modus q̄ tñ obligatō ciuilis elidit̄. ſꝫ nālis nullatenus ibi ꝯcurrit. Modi aūt qbꝫ oīno tollit̄ oīs obligatio: ciuilis scꝫ ⁊ nālis sunt multi. Hoc enī ꝓmo fit ꝑ verā ⁊ legitimā solutōnem. scd̄o ꝑ acceptilatōem q̄ tollit̄ obligatō vbis. s. stipulatōe contracta. de q̄. s. acceptilatōe rq̄re. j. ti. x. Vbo. signi. Tercio ꝑ acqlianā stipulatōeꝫ q̄ tollit̄ ꝑores obligatōes aliter q̄ verbis ꝯtracte. puta re ⁊ ꝯsensu vel litteris. Et de his tribꝫ modis habet̄ insti. q̄. mo. ob. tol. ꝑdicte enī obligatōnes ꝑ acceptilatōem nō tollunt̄. q2 ꝑ eā sola obligatō vbis ꝯtracta tollitur. Et hoc est verū nisi dicte obligatōes ꝑmo reducant̄ ꝑ stipulatōꝫ acqlianā. vt si interrogē te hoc mō. id qd̄ debes mihi ex tali mutuo vel ꝯmodato vel deposito. Itē illud qd̄ debes mihi ex obligatōe ꝯsensu ꝯtracta ex tali venditōe vel locatōe vel societate. Item illud qd̄ mihi debes ex obligatōne ꝯtracta ex talibꝫ lr̄is tuis. ꝓmittis te mihi daturū ⁊ soluturū ⁊ rn̄deas ꝓmitto. ecce mō ꝑores obligatōes re vel ꝯsensu cōtracte vl' lr̄is nūc de nouo reducunt̄ i stipulatōꝫ acqlianam sic dictā a gallo acqlio q̄ eā inuenit ꝑ quā tollunt̄. q̄ facto sequi dꝫ acceptilatio ad tollendū stipulatōem acqlianaꝫ. vt dicat̄ hoc mō qd̄ nūc stipulatōe ꝓmisi tibi hēs ne hoc acceptū ⁊ rn̄det̄ habeo acceptū q̄ tuli. Vn̄ in his tal' forma dꝫ in instrumento seruari. absoluat eū ꝑ acqlianā stipulatōeꝫ ꝑcedētē ⁊ acceptilatōꝫ seq̄ntē legittime interpositas. Quarto ꝑ obligatōeꝫ vt si debitor pecuniā offerat pn̄tibꝫ testibꝫ eo loco q̄ debꝫ fieri solutō. Quito ꝑ depositōeꝫ vt si qs pecuniā apud se depositaꝫ deponat corā ꝓtore vl' ꝑsonis honestis apd̄ edes sacrā. ff. deposi. l. j. §. si pecūia. Sexto ꝑ oblatōꝫ totiꝰ pecunie debite solēnit facta. C. e. obligatōe. Aliq̄ tñ vt goff. ⁊ host. hos modos ꝓxime dictos accipiūt ꝓ vno mō. vt si creditore nolēte solutōeꝫ accipē debitor sibi eaꝫ offerat: deinū depo nat ⁊ consignet. vt ibidem. Oportet autem depositionem eē diuturnam. q2 si debitor refutat pecuniam nec deposuisse videt eam. ff. de vsuris. debitor. septimo ꝑ interitū ſpēi q̄ erat in obligatōne. ff. de v. ob. si ex legati. vn̄ dr̄ ꝙ si ex legati cā vel ex stipulatu certum hoīeȝ mihi debes. ⁊ ille ꝑusq̄ des cū mihi mortuꝰ fuerit. nō alr̄ teneberis nisi ꝑ te steterit q̄ minꝰ eum vnū mihi dares. tūc aūt ꝑ te stetit si interpellatꝰ nō dedisti vel occidisti. octauo si creditor suo maleficio suam actōeȝ amittat ꝑ. l. si qs in tantā ⁊ edictū diui marci. vt. C. vn̄ vi. si qs in tantam. ⁊ ff. ad. l. iul. de vi ꝑua. l. penl̄. nono ꝑ nouatōeȝ sic dictam ꝑ nouam obligatōeȝ in quā prior obligatō debiti trāsit. puta si id qḋ debes mihi stipulatꝰ sim a ticio mihi dari. Nam interuentu noue ꝑsone nascit̄ obligatō noua. ⁊ fit sm̄ iura nouatio cū expsse agit̄ int̄ ꝯtrahentes ꝙ tollat̄ obligatio pᵃma ⁊ inducat̄ noua. vt insti. q. mo. tol. obli. §. preterea. alr̄ manet obligatio pᵃma cū noua. ita vt ex vtroq̄ sit debitor obligatꝰ. licȝ de eadem tm̄ sēl exactio fiat. vt. ff. de re. iur. bona fides. decimo ꝑ delegatōeȝ. vt cuȝ qs dat suo creditori ꝯsentientē ꝑ se alium reū ꝯsentientē. ff. de noua. delegare. vndecimo ꝑ ꝯpensatōeȝ q̄ est debiti ⁊ crediti int̄ ꝯtrahentes tributio. ff. de ꝯpensa. l. j. duodecimo ꝑ successionē. vt si creditori debitor vel econuerso succedat. ff. de fideius. si stichum. §. a ticio. tredecimo ꝑ nudum ꝯsensum. ille enī obligatōes q̄ solo ꝯsensu ꝯtrahunt̄ vt ex vendito locato societate ⁊ mādato sic ꝯsensu dissoluunt̄ ita voluntate ꝯtraria dissoluunt̄. si tn̄ res adhuc sit integra. vt ecce ego ⁊ tu inuicem ꝯuenimꝰ vt p̄dium meū emptionis cā hēres ꝑ p̄cio. x. li. demū re nōdū secuta. i. p̄cio nōdum in toto vel in pte soluto ⁊ re nōdum in toto vel in pte tradita. voluntate ꝯtraria recedē ꝯsensimꝰ ab ipa venditōne ⁊ emptione. certe hoc modo liberamur inuicem. ⁊ obligatio ⁊ actio ex ipa venditōne ⁊ emptione descendens extinguitur.

Sed qd̄ si res non est integra. Rn̄. tunc solus ꝯsensus ꝯtrarius non sufficit ad rescindendum p̄mum ꝯtctum. ſȝ nō ex eo dat̄ actio ad repetendum qḋ est solutum. ff. de pa. si ab emptōne. §. penul. oportet ḡ actum p̄ori similem intendē. vt C. qn̄ li. ab em. di. l. j. hoc est verū sm̄ Azo. vt emptor rdat rem ⁊ venditor p̄cium. Et idem intellige de alijs ꝯtctibꝫ ex cōsensu descendentibꝫ. vt insti. q. mo. tol. ob. in fi. decimoq̄rto ꝑ fructuum acceptōneȝ. ex. c. de pig. cum ꝯ. Modi aūt qbꝫ tm̄ naturalis obligatō tollit̄ ipo iure ſȝ ciuilis remanet elisa. tn̄ vt desacti ei ꝑ exceptōnis auxiliū resistat̄. sunt plres. hoc enī fit p̄mo ꝑ trāsactionem. est aūt transactio de re dubia lite incerta nec dum finita non gratuita pactio. dr̄ aūt transactō quasi actionis trāsitio. q2 q̄ transigit transit ⁊ discedit ab actōne. ⁊ ita dr̄ ꝓprie transigere is q̄ agit vt recedat a lite. Per hanc enī tollit̄ obligatio naturalis ⁊ remanet ciuilis. q2 trāsigens pt̄ intantum agē ⁊ petere illud sup q̄ est transactum ſȝ reꝰ se defendē pt̄ ꝑ exceptōeȝ trāsactōis. ff. de transac. l. j. ⁊ l. ij. scḋo ꝑ pactum de nō petēdo. de q̄ intellige id qḋ dictū est de transactione a q̄ dr̄t. q2 pactū de non petendo pt̄ fieri grās ⁊ nō grās. trāsactio vo non fit grās. tercio ꝑ instri debiti redditōem vel cancellatōeȝ. de q̄ ⁊ illud idem intellige. ff. e. t. de solu. stichū. §. nālis. ⁊ hoc si fiat de voluntate creditoris. alr̄ secꝰ est. C. eo. ꝙ debitori. Sȝ nunq̄d erit idem si reddat̄ pignꝰ. Rn̄ ꝙ non. rō hꝰ est. q2 redditio instri in nullo eēt vtilis debitori. nisi eēt a debito liberatꝰ. ſȝ redditio pignoris pt̄ alr̄ vtilis esse debitori. q2 pt̄ eo vti. q̄rto ꝑ iuramēti delati receptōeȝ. vt si debitor deferēte creditorē iurauerit se nl̄ debē. ipo iure sblata est obligatō. vt in. d. §. nālis. ciuilis vo elidit̄ ꝑ exceptōeȝ iuramenti. Modus aūt q̄ tollit̄ obligatio ciuilis ⁊ remanet nālis est ꝑ snīe absolutōeȝ. vt si obligatꝰ ciuilit̄ ⁊ nālit̄ eras ⁊ ꝯ te fuit actum in iudicio. ⁊ fuisti ꝑ snīam absolutus. sblata est obligatio ciuilis ita vt ꝑ exceptōeȝ rei iudicate non sortiat̄ effectum. remanet tn̄ naturalis. vt insti. de excep. §. item si iudicio. Res enim iudicata cum sit de iure ciuili potest tollere ea que sunt iuris ciuilis. non autem ea que sunt iuris naturalis.

Sequit̄ videre de tercio. s. quis tenet̄ ⁊ pt̄ soluere. Circa qḋ sciendum ꝙ tenet̄ ⁊ pt̄ soluere obligatus vel heres eius in quem obligatōnis actio transit. si tn̄ sit compos mentis ⁊ maior. xxv. an. si eī pupillus sit debitor alterius ⁊ velit soluere creditori. si talia det in quibus alienandis decretū exigit̄: dȝ in eis soluendis adhiberi tutoris auctoritas ⁊ decretū. alr̄ solutō ipo iure nō tenet. et qḋ est solutū si extat a minori pōt vendicari. si tn̄ ꝯsumpsit illō creditor liberat̄ minor facto creditoris. vt insti. q. al. li. §. vlti. Si vo pupillus det ea in qbꝫ alienandis decretū nō exigit̄: tenet solutō facta ab eo cū tutoris auctoritate vel a solo tutore. Si aūt adultus est debitor ⁊ nō habeat curatorem: ⁊ ipe soluat. solutio tenet ⁊ ipe soluēs liberat̄. siue qḋ solutuȝ est seruari possit siue nō possit. Si vo hēat curatorē: nccīa est in vtrisq̄ rebꝫ auctās curatoris. vt solutō teneat ipo iure. licȝ in his oībꝫ etiā qn̄ solutō ipo iure tenet adhuc restat ei beneficiū restitutōis i integrū. si doceat se soluendo lesum q̄ bn̄ficio ꝓuabit̄ si iurabit. Sūt aūt qdā q̄ soluē tenent̄. qui tn̄ nō sunt obligati. vt tutores ⁊ curatores ⁊ oēs legitimam administratōem hn̄tes. ff. de admi. tu. q̄tiēs. §. si aūt. Itē qlibet ꝑsona legitima ꝓ debitore soluē pt̄. ⁊ soluēdo ignorātē liberat etiā inuitū. vt insti. qui. mo. tol. ob. j. rn̄so. Itē quelibet legitima ꝑsona pt̄ soluē creditori inuito noīe debitoris si spēs vel quātitas erat i obligatōe. secus est si factū. vt. ff. e. inter. Item nota ꝙ si tutor sit debitor pupilli sui soluere debet ei. nec dȝ expectare q̄usq̄ ꝯueniat̄ ꝑ iudiceȝ. ⁊ qḋ soluit dȝ administrare cū alia suba pupilli. ⁊ econuerso si pupillus sit debitor tutoris. q2 tutor fuit creditor pr̄is pupilli pt̄ a pupillo exigere ⁊ sibipi soluē. dūmō sit pecūia in sba pupilli de qua possit sibi soluere. Sciendū aūt ꝙ filius tenet̄ soluē debita pr̄is si est heres. ex. e. c. j. vbi nō. sm̄ ber. ꝙ filius aut est heres. aut nō. si nō: nō tenet̄ ꝓ pr̄e nisi cā p̄mipilarij. C. de p̄mipilio. cū ex sola. li. xij. Si aūt est heres: aut est institutus heres in certis rebꝫ. ⁊ sic nō tenet̄ soluē debita pr̄is q2 q̄ in certis rebꝫ instituit̄ loco legatarij habet̄. C. de here. insti. quotiens. Aut vl̄r in oībꝫ. ⁊ tūc aut fecit inuentarium aut nō. si fecit sic nō tenet̄ soluere nisi quātū hereditatis vires se extēdunt. C. de iur. deli. l. sancimus. Si nō fecit tunc in iudicio poli nō tenet̄ soluere nisi quātū hereditatis vires se extendūt. ſȝ i iudicio fori tenet̄ soluē oīa debita descēdētia ex ꝯtractu vel q̄si. debita vo descendētia ex maleficio siue delicto vel q̄si nō tenet̄ soluē nisi quātū ad eū ꝑuenit vel nisi lis cū defuncto fuerit ꝯtestata. C. de deli. defū. l. vna. Nota tn̄ ꝙ in duobꝫ casibꝫ nō dat̄ actō ꝯ heredē nisi quātū ad ip̄m ꝑuenit. Unus est qn̄ aliquis agit cōtra mensorē male renūciantē. vt si aliqs fuit mihi ꝯdemnatus ad. x. iugera soluenda. ⁊ ipe soluit minus q̄. x. ⁊ ideo deposui q̄relā corā iudice ⁊ iō iudex misit mensorē q̄ renunciauit sibi ꝙ. x. iugera tradita essent mihi. ⁊ ꝓpter hoc ille fuit absolutus. actō mihi datur ꝯ mensorē ſȝ nō ꝯ eius heredē: nisi quātū ad eū ꝑuenit. ff. si men. fal. mo. di. si duobꝫ. §. vlti. Secundus ē cū qs agit ꝯ aliquē actione tributoria que nō datur ꝯtra heredem: nisi quātū ad eum ꝑuenit. ff. de tribu. act. illud. §. vltimo. Scḋo sūt canōes heres tenet̄ ex delicto defuncti. ex. de sepl̄. c. vlti. ⁊ de rap. in lr̄is. Unde nota ꝙ qlibet heres siue filꝰ siue extraneus tenetur soluere omnia debita defuncti siue ex contractu vel quasi: siue ex delicto vel quasi. Hec Richar. ⁊ Bern̄. extra eo. c. j. ⁊ de sepul. c. vlti. Et siquidem tm̄ sit vnus heres ille tenet̄ i solidū. si vo sint heredes plures qlibet tenet̄ ꝓ ea pte ꝓ q̄ heres existit: nisi forte in duobꝫ casibꝫ. Unus ē qn̄ res furtiua tota ꝑuenit ad vnū ille tenet̄ restituere totā. ff. ꝯmo. l. iij. §. heres. hec goff. Secundus est si ante restitutōem rei furtiue alter heredum fiat nō soluēdo. ar. extra de vsuris. cū tu. ⁊ c. tua. in glo. Item si filius ex ꝯtractu patris iussu eꝰ mutuo pecuniā accipit nō tenet̄ eā soluē creditori. nisi sit heres pr̄is. C. qḋ cū eo qui in aliena potestate est. si ex contractu. Hoc est verum sm̄ glo. si accipit vt nuncius vel minister. Non solum aūt principalis debitor ⁊ eius heres soluere tenentur. ſȝ etiā in defectu horū fideiussor ⁊ eius heredes. ff. de fideiuss. pōt. §. j. Debet autem prelatus soluere debita sui predecessoris pro ecclesie vtilitate cōtracta. ex. co. c. j. aliter ꝯtractus esset inualidꝰ. x. q. ij. §. hoc ius. ⁊ refundi ꝑ i integrum restitutōem. extra de resti. in inte. requisiuit. prelatus enī quasi sui predecessoris heres esse videtur. dist. xl. c. j. sm̄ enim Innoc. ecclesia vel ciuitas nūq̄ in mutuo obligat̄ nisi sit vsuȝ in vtilitatē eꝰ. ff. si cer. pe. ciuitas. Quid de illo q̄ soluē tenet̄ nō tn̄ pt̄. q2 nō hȝ vn̄ ſoluat. R͛. ꝙ talis tenet᷑ vel ꝯuenit᷑ aut ex maleficio aut ex ꝯtractu. ſi ex maleficio tunc ſi nõ eſt ſoluendo puniri poteſt ⁊ verberari. vt notat᷑. xiiij. q. vj. ſi res. nec eius pena eſt precio redimenda. j. q. ij. debemus. Et ex͂ꝙ talis penã corporalem ſuſtinuit ꝓ debito: nõ tenet᷑ ſoluere. immo liberat᷑ quia ꝓ eodem nõ debet bis iudicari. vt in. c. ſi res. Si aũt ꝯueniatur ex ꝯtractu nõ eſt corporaliter puniendus. ſꝫ ſufficit ꝙ cedat bonis. C. qui bo. ce. poſſ. l. vlti. tñ ſi poſtea venerit ad pinguiorẽ fortunã. vt ex. e. odoardus. tenet᷑ ſoluere ſꝫ nõ totũ. ſꝫ quãtũ poteſt habita rõne ne egeat. inſti. de act. §. vlti. Tamen in iudicio anime totũ reſtituet etiã ſi nihil remaneat ſibi. q꜃ nõ dimittit᷑ peccatũ niſi ablatũ reſtituat᷑. vt in. c. ſi res. hec Berñ et hoſtieñ. extra de homic͂. ſicut dignum. ⁊ Jo. di. lxxxvj. ñ ſatis. ⁊. ix. q. vj. c. j. Ad hoc nota ꝙ qñ iudex dubitat vtrũ quis totũ vel partẽ ſoluere poſſit. ſi ferat ſententiã excõmunicatõis contra nõ ſoluẽtẽ tenet. Sꝫ ſi certus eſſet ꝙ nihil ſoluere poſſet vel ſi bonis ceſſiſſet nõ teneret. vel ſi teneret qð eſt tutius dicere: iniuſta eſſet. ⁊ iſte ſine difficultate abſolui deberet. ⁊ tenetur iudex ad intereſſe. Hec Berñ. ex. eo. odoardus. Inopis enĩ eſt actio quam inopia debitoris excludit. ex. de reſti. ſpo. olim. ij. Nota etiaꝫ ꝙ ſoluendo nemo intelligit᷑ eſſe niſi q̃ poteſt in ſolidũ ſoluere. ff. de dolo. nam is. Quid ſi mihi ꝓmittas pecuniã quam mutuaui tibi ſoluere certo loco ⁊ nõ ſoluas in iſto loco. R͛. teneris mihi quãtũ intererat mea fuiſſe ſolutũ in illo loco. ⁊ ideo ꝑ officiũ iudicis ad intereſſe ꝯdemnaberis mihi. quia abſtuliſti mihi vtilitatẽ loci. ⁊ ita in hoc teneor tibi. hec enĩ actio vtilitatẽ cõtinet vtriuſqꝫ. ſ. actoris ⁊ rei. ff. de eo quod cer. lo. l. ij. Et dicit᷑ hec actio certi ꝯditio. qñqꝫ enĩ petit ꝓncipale debitum principali actione. puta ex teſtimonio vel certi ꝯditione. tũc debet intereſſe peti officio iudicis. ⁊ hoc in cõtractibus ſtricti iuris. ſꝫ in ꝯtractib꜄ bonefidei vt in emptõibus ⁊ locationib꜄ ⁊ ſimiliõ: ſi ꝓmiſiſti mihi ſoluere certo loco venit intereſſe iure actõis. Hec Berñ. ex. de offi. deleg. p. ⁊. g. Et idem videt᷑ dicendũ de eo qui ſoluit in termino ꝯſtito. Sed nunquid dies ſolutõis a debitore poterit ꝯueniri. Rñdeo aut dies ſolutõis eſt adiectus in fauorẽ debitoris ⁊ tũc debitor põt illũ ꝯuenire. quia plus ſoluit q̃ ante tempus ſoluit. inſti. de actio. plus aũt. Aut i fauorẽ creditoris ⁊ tunc nõ poteſt ꝯuenire. ff. de iu. eum qui. ⁊. ff. de au. ⁊ ar. lega. eum qui. Hec Jo. de ꝯſe. di. j. ſolent. ſed repetere nõ poteſt quis ante terminũ pecuniã debitam. extra de plus pe. c. vno. Hoc tñ fallit ꝓmo in marito ad inopiaꝫ vergente. de q̃ require circa fi. ti. de matrimonio. Sc͂do in debitore fugiente. ff. que in frau. cre. ait pretor. §. ſi debitorẽ. Tercio in debitore ſuſpecto. q꜃ poteſt cogi dare cautõem. ff. qui ſatiſda. cogun. ſi fideiuſſor. §. fi. hec hoſti. extra de plus pe. c. vno.

Quid ſi aliqui bona ꝯĩa habent ⁊ vnus eorꝫ ꝯtrahit es alienũ: ⁊ poſtea diuidant. nunquid ambo debita ſoluẽt. Reſpondet Guil. dupliciter. ꝙ aut es alienũ fuit ꝯtractum ab omib꜄: ⁊ tũc oĩs ſoluent. aut ab vno tñ: ⁊ tũc aut eſt ꝯtractũ occaſione oĩm bonorꝫ ⁊ in ꝯmunem vtilitatẽ ⁊ ꝑfectũ verſum. ⁊ ſic ſoluet᷑ de ꝯĩbus bonis ſi ꝯtrahens hoc ꝓbauerit. ff. de ne. ge. pomponius. j. Aut nõ eſt in ꝯmunẽ vtilitatẽ verſum vel nõ ꝓbat ꝙ ſit. ⁊ ſic tñ ꝯtrahens ſoluet. ff. de regu. iu. nõ debet alteri. Nota ꝙ ſi debitũ ſit ſcriptũ ⁊ debitor velit ꝓbare ꝑ teſtes ſine ſcriptura ſolutõem oportet ꝙ ipſe probet ꝑ. v. teſtes rogatos. ⁊ iſti põt teſtificari ꝓ ſolutõne quaꝫ debitor facere voluit. vel ꝓ ſolutõe facta ipſi creditori. vel ꝓ ꝯfeſſione creditoris. iij. q. ix. ſi nõ debitũ. Et ſm Jo. oĩes illi teſtes rogati dicunt᷑ q̃ rogati ſunt a iudice: lꝫ ad aliud venerit. ff. d͛ teſta. heredes. Si vo debitũ ſit cancellatũ. liberat᷑ debitor niſi ꝯtrariũ ꝓbet creditor. ff. de ꝓba. ſi cyrographũ.

Sequit᷑ videre de quarto. ſ. cui ſit ſoluenduꝫ. Circa qð ſciendũ ꝙ ſoluẽdũ eſt creditori vel eius ſucceſſori: cui ꝯpetit actio obligatõis. ſi tñ ſit ꝯpos mentis ⁊ maior. xxv. an. In minorib꜄ aũt ſic diſtingue. cũ creditor tuus eſt pupillus ⁊ ipſi ſoli ſoluis ipſo iure nõ tenet ſolutio nec es liberatus: immo ſi pupillus pecuniam non habeat ſaluã poteſt iterũ petere qð ſoluiſti. Si vo pecuniã habeat ſaluã liberaris q̃dẽ nõ ipſo iure: ſꝫ ꝑ remediũ exceptõnis. q꜃ ſi iterꝫ petat amouebit᷑ exceptõe doli mali. Si vo ſoluas pupillo cum ſit tutoris auctẽ tenet ſolutio. ⁊ liberatus es ip iure. ſi tñ ipſe pupillus pecuniam ꝯſumpſerit aut vi vel fur to amiſerit repetet iterꝫ ꝑ bñficium reſtitutõis in integꝝ. Si aũt ei ſoluas auctẽ iudicis vel eo volente deponas iuſſu iudicis pecuniam apud edem ſacram ne ipſe pupillus ꝑdat eam. ipſo iure ſolutõ tenet ⁊ reſtitutõis bñficium ceſſat. etiam ſi tutoris auctas interueniat. De adoleſcẽtib꜄ aũt ſic diſtingue. ſ. ꝙ adoleſcens aut hꝫ curatorem aut nõ. ſi non. ſic ei ſoluẽs liberaris ipſo iure. ꝓcurabis tñ ꝙ ipſe iuret mox minor ne aũs ꝑdita pecunia reſtituat᷑ in integꝝ. Si aũt hꝫ. aut in ſolutõe interuenit auctas curatoris. aut nõ. ſi ſic ſolutõ tenet ⁊ liberaris ipſo iure. licꝫ ipſe adoleſcens ꝑdita pecunia reſtituat᷑ i integꝝ q̃ reſtitutõne ꝓuabit᷑ ſi iurauit. Si vo non interuenit ſolutõ nõ tenet. ⁊ idẽ non es liberat꜄. nec dat᷑ ei reſtitutõ ipſo iure nõ valente qð actum eſt. Item ſolui põt tutori vel curatori minoris ⁊ tenet ſolutio ipſo iure. licꝫ minor reſtituõ tẽ. Item in ſtipulatõne adiecta q̃cunqꝫ ſit ille. etiam nolẽte creditore. niſi ꝑmo cum eo litem ꝯteſtet᷑. vel niſi ſtatus adiecti mutet᷑ in ꝯditiõꝫ deteriorem. ff. eo. ſi qs ſtipulat꜄. Item ſuo creditoris. ff. e. ſi qs ſuo. Item ſi ſoluo creditori creditoris mei liberor. niſi forte intereſſe creditoris mei nõ fuiſſe ſoluti ff. de ne. geſ. ſi liber homo. Et hoc eſt verꝫ ſi q̃ntitas debet᷑ ſecus ẽ ſi factum. ff. e. inter artifices. hec Hoſti. Itẽ ſi aliqs mi dauit vt ticio ſoluam. demũ ꝓhibeat eum recipe. ſi ꝓhibitõ ignoro ſoluẽdo ticio liberor. ſi aũt ſcio ñ liberor. ff. e. ſi qs ſtipulat꜄. Item creditor debitorẽ inuitum liberare põt. ff. e. ſi debitor. Item ſi inuito ⁊ ignorãte creditore alteri ſoluat᷑ nõ liberat᷑ debitor. C. e. inuito. niſi ille alt eſſet ſoci꜄. ff. de pac vius. vel ꝓcurator cui꜄ mãdatũ ignoret᷑ eẽ reuocatũ. ff. e. l. de ſolu. l. vo ꝓcuratori. cuicũqꝫ aũt voluntate creditoris ſoluit᷑ liberat᷑. C. e. nihil. ꝓcuratori vo litis nõ ſoluit᷑. ff. e. hoc iure. Item q̃ ſoluit ꝓdigioſo nõ liberat᷑. puta q̃ ſoluit lupanario vt det meretrici. ff. de annu. le. cũ q̃ rogat꜄. Quid ſi debeo tibi centũ lib. ⁊ ꝯĩe cogit me ſibi ſoluẽ illas centũ. nunqd poteris a me petẽ illam pecuniam. Rñ. Guil. ꝙ aut tua bona erãt obligata ꝯmuni ex ꝯtcu. aut nõ ex ꝯtcu. ſi ex ꝯtcu tunc iure retinet. ⁊ nõ potes a me petẽ. ſi vo nõ ex ꝯtcu. ſed fuerũt publicata ꝓpt᷑ delictum. ⁊ ſic ſum liberat꜄. nec teneor tibi in aliq̃. aut fuerũt alicui data ꝓpt᷑ vtilitatem publicã vel ꝓpt᷑ ſtatutum ciuitatis. ſ. ꝓ ſtipendiarijs militib꜄ ⁊ ſimiliõ. ⁊ tunc teneor tibi. ff. de rei ven. itẽ ſi verberatum. §. j.

Sequit᷑ vidẽ de q̃nto. ſ. qd ⁊ q̃ntum eſt ſoluẽdum. Circa qð ſciendum ꝙ ſoluẽdum ẽ illud qð eſt obligatõe. ſ. res vel q̃ntitas ab obligato debita. ſi ſit ta res corporalis. q꜃ incorporalia nõ recipiũt ſolutõꝫ vel traditõ. ff. de acq. re. do. ſuus. §. incorporales. non ſꝫ aliud eſt ſoludum niſi qð erat in obligatõe. q꜃ aliud ꝓ alio ſolui nõ põt niſi creditore ꝯſentiente. vt inſti. q̃. mo. tol. ob. §. j. Aliq̃ tñ cogit᷑ aliud ꝓ alio accipe. vt i eccl'ia debitrice. ⁊ in eo q̃ dꝫ rum cũ in eius ſba nõ reperit᷑ aurꝫ. ⁊ in eo q̃ dꝫ ſuũ cui꜄ vel ſoluẽ ꝓcium. q꜃ dic᷑ eum ſuũ eſſe cognatũ. vt. C. de ſac. ſan. ec. hoc ius. ⁊. C. e. aut᷑. ni i debitor. ⁊. ff. de le. j. ſi dom꜄. §. j. pecunia. Item in noxali actõe. ff. de re iudi. miles. §. j. ⁊. q̃.

Sꝫ q̃lis moneta dabit᷑ in ſolutõe. Rñ͛ ſolutõ fieri dꝫ ad illã monetaꝫ q̃ currebat tpe ꝯtc꜄. ex. de cen. c. penul. hec glo. ex. de iureiu. olim. Nõ ſm Hoſti. ꝙ in moneta tria requirũt᷑ . ſ. pondus mã ⁊ forma vñ reprobat᷑ ſi deficiat in mã vel pondere vel forma debita. vt q꜃ nõ eſt talis forme q̃ curratur ⁊ recipiat᷑. vñ creditor mutuans ꝓuideat ꝙ in inſtrumẽto ponat᷑ ꝙ ſibi debet᷑ pecunia eiuſdẽ materie valoris ⁊ ponderis ⁊ in eodẽ curſu. Sed qd ſi mercator de hoc ſibi nõ ꝓuiderit. ⁊ dñs terre curſum mutuate pecunie ꝓhibeat. ⁊ ſic diminuta ſit libra in duob꜄ vel trib꜄ ſolidis. cui꜄ erit damnũ. Rñ. Hoſti. ex. de iureiu. venẽs. ꝙ moneta aut reprobat᷑ ex cã iuſta. ſ. q꜃ diminuta ẽ in valore. ⁊ tũc damnũ erit debitoris ⁊ nõ creditoris. ff. e. creditor. Aut ex cã iniuſta. ſ. q꜃ dñs vult ꝯſequi lucꝝ. ⁊ tunc aut debitor fuit ꝯſcius fraudis vel culpe. aut ñ. Si ſic erit ſuũ damnũ. ff. ſi cer. pe. ꝙ te mihi. Si nõ. ſufficit ꝙ debitor pecuniaꝫ in eodẽ pondẽ ⁊ valore q̃ ad pondus reddat. licet ſit diminuta q̃ ad curſum. niſi aliud dictum ſit vt ibidem. l. ij. Quid ſi alieni nũmi inſcio vel inuito dño ſi ſoluti. Rñ. Azo. ꝙ ſi diſcerni põt ab alijs manent eius cui fuerunt et eos vendicare potest. Si vo nō possunt q: sunt mixti cum alijs: sunt eius qui accepit. nec potest eos dn̄s vendicare. ꝭ ei ɔpetit actio furti in dantē. ff. eod. si alieni.

Nota etiā ꝙ qn̄ quis tenet̄ ad alterū duorū sub alternatione liberat̄ qd̄ voluerit p̄stando. insti. de hered. insti. §. si plures. Hoc aūt fallit primo in legatis. scd̄o in fideicōmissarijs libertatibꝫ: q̄ qd̄ em duo si relinquant̄ sub diuersis cōditōibus ⁊ incertis nouissime parcendū est. ff. de ɔdi. ⁊ demon. sub diuersis. ⁊. l. ꝑ fideicommissuꝫ. tercio qn̄ duo tenētur i solidū sꝫ alternatōe ad aliq̄. tunc em̄ creditoris est electio. ff. de ɔdi. inde. plane. quarto in legatis in genere. vt cū testator hn̄s duas conchas legat concham sine determinatione. tunc em̄ electio est legatarij. ff. de lega. j. q̄ duas. hec Ber. vel Brocardicis ⁊ Guil'. ex̄ de testa. indicante. Sed bern̄ ex̄ de rescrip. inter ceteras loquēs de p̄dicto. quarto casu dic̄ ꝙ heres hꝫ optionē nisi sit in mora. q: tūc ad legatariū optio ptineret. Quid si qs soluit amplius suo creditori ꝙ debuit. Rn̄. cū qs indebitū soluit: aut soluit scienter: aut ignoranter. Si scienter. aut sponte: et sic nō pōt repetē ꝙ videt̄ donasse. ff. de ɔdi. inde. l. ij. Aut coactus ꝑ metū iuramenti: ⁊ sic pōt repetē. vt si qs iurauerit vsuras soluere ⁊ soluit: ⁊ postea repetē. ex̄ de iureiur. debitores. i glo. et in tex. Si vo soluit ignorant̄ aut ꝑ ignorantiā iuris. ⁊ sic non pōt repetē: aut facti: ⁊ tūc aut ꝑ ignorantiā ꝓbabilē. et sic pt̄ repetē. vt si is cui successit satisfecerat de debito. q: q̄ successit in locū alterius hꝫ iustā ignorantie cām. aut minus ꝓbabilem. ⁊ sic nō pōt repetē. C. ad leg. fal. error. Nota insuꝑ ad maiorē euidētiā ꝙ in iure ciuili aliqd dr̄ indebitū multipliciter. Uno mō dr̄ indebitū iure tm̄ ciuili: qd̄ tn̄ est debitū iure naturali. vt illud qd̄ pōt retineri ꝑ legem fal. Et similiter si ꝓdigus vel pupillus ꝓmittat tenet̄ naturaliter: nō ciuiliter. Et q̄ soluit indebitū tale ꝑ ignorantiam facti pōt illud repetere. vt si legatū de quo falcidiā detrahē potuit integre soluit credens hereditatē ad oīa sufficere. tenetur legatarius mihi restituere. Si aūt ꝑ ignorantiā iuris sic nō repetitur. C. ad le. fal. error. nisi soluat̄ a ꝑsona ꝓuilegiata. s. a milite rustico minore vel muliere. ff. de ꝓba. cū de indebito. §. sinaūt ꝓmꝰ. Silr̄ si aliqs pꝰ p̄scriptōꝫ ɔpletā ꝓmisit se soluturū sciens tenet̄. ꝭ si igrant n̄ tenet̄. ff. si qs cauti. ꝭ ⁊ si. hec Guil. Scd̄o dr̄ aliqd indebitū iure naturali tm̄ sed debitū iure ciuili vt ꝑ instrumentū si tenebar tibi i aliqua pecunie quantitate. fecisti aūt mihi pactū de nō petendo: vl' iurasti nō petere: soluta est obligatio naturalis: remanet tamē ciuilis. vnde si ꝓsolui repetere possuꝫ. Tercio dicit̄ aliquid indebitū iure ciuili ⁊ naturali simul. vt si tibi tenebar i aliqua pecunia ꝑ instrumentū: ⁊ fecisti mihi pactū de nō petendo vel iurasti nō petere: ⁊ reddidisti instrumentū soluta est obligatio naturalis ꝑ pactū vel iuramentū: ⁊ ciuilis ꝑ instrumenti redditōem. Et in hoc casu ꝑ quācūqꝫ ignorantiā soluat: repetet. ꝭ si sciens soluat nō repetet. q: donasse videtur ff. de ɔdi. inde. l. j. Quarto dicit̄ aliqd indebitū ꝑ exceptōeꝫ qd̄ tn̄ est debitū iure naturali vel ciuili vel etiaꝫ vtroqꝫ. hec aūt exceptio aut est tpalis aut ꝑpetua. aut dubia. s. an sit tēporalis aut ꝑpetua: aut sit introducta ad seruandū iuris rigorem. Si g̃ sit aliqd indebitū ꝑ exceptōem tpalem ⁊ soluatur: repeti nō pōt. vt si ꝓmisi aliqd dare cum moriar. si dedero ante repetere nō possum. ff. de ɔdi. inde. nā si cū moriar. Si vo sit indebitū ꝑ exceptōem ꝑpetuā. i. generalē. aut ergo illa est fauorabilis. ⁊ si solutū est ꝑ errorē indebitū pt̄ repeti. vt ɔtingit in velleiano. q: ꝓpter fauorē mulierū ꝙ n̄ fideiubeant ē statutū. Aut est odiosa. vt si filiusfamilias ɔ macedonianū mutuū accepit ⁊ p̄ſfamilias soluerit: nō repetit̄. macedonianū em̄ in creditoris odiū dat̄. imo si indebitū ꝑ ipm ꝑ ignorantiā siue iuris siue facti soluat̄. non repetit̄. Si aūt exceptō sit dubia. puta ꝓmisi tibi centū lib. si veniret de asia nauis mea. hec em̄ exceptō est dubia an sit tpalis vl' ꝑpetua. q: si nauis veniat fuit tpalis. si nunq̄ venerit ꝑpetua. sic ꝓcedit̄ ac si esset ꝑpetua ⁊ fauorabilis. vn̄ indebitum solutū repetit̄. Et de his tribꝰ membris hr̄. ff. de ɔdi. inde. q̄ exceptōꝫ. Si vo sit exceptō introducta ad seruandū rigoreꝫ iuris vt exceptō rei iudicate. tūc indebitū si scienter soluat̄ n̄ repetit̄. vt ibidē. indeb. hec Ber. ex̄. e. is q. ⁊ ɔcur. i nfra.

Nota itē ꝙ indebitum solutū non repetit̄ in sex casibꝰ. Primo qn̄ soluit̄ ex cā iudicati. vt ꝓxime dictum est. Scd̄o qn̄ debitor creditori detulit iuramentum ⁊ ille falso iurauit ipm intantū esse obligatum. insti. de obli. q̄ ex q̄si. item is cui. in glo. ⁊ insti. de acti. §. item si qs. Tercio qn̄ cā transactionis soluit̄. C. d ɔdi. inde. l. ij. Quarto qn̄ soluit̄ ex cā q̄ crescit ꝑ inficiatōem. vt actio legis aq̄lie q̄ dat̄ in simplum ɔ ɔfitentem ⁊ in duplum ɔ negantes. vt si occidisti aīal vicini tui. ff. ad. l. aq. inde neraciꝰ. §. hec actio. Quinto qn̄ soluit̄ ex pietate. ff. de ɔdi. inde. cum is. §. penul. Sexto qn̄ aliqs sciens soluit. C. d ɔdi. inde. indebitum. hoc tn̄ ſm canones fallit in vsura q̄ indebite soluta repetit̄. ex̄ de iureiu. debitores. hec Accur. C. de ɔdi. inde. l. j. glo. sup vbo iudicati. vn̄ versus. Judicat ⁊ iurat transacta negat pietas scit. Quid si sup maiori q̄ntitate ꝙ sibi debeat̄ fecerit qs sciēt ⁊ dolose a debitore sibi caueri. Rn̄det Bern. ex̄ de plus pe. c. vno. ⁊ Guil. ꝙ si talem penituerit fraudis ⁊ ɔfiteat̄ veritatem añ litem ɔtestatam. debitum non ꝑdit. ꝭ punit̄ in expensis q̄s reus fecit. Si vo ꝑstitit in crimine. ⁊ tandem de adiecta falsa q̄ntitate ɔuincat̄. in toto debito punit̄ nisi in duobꝰ casibꝰ. Unus est qn̄ creditor ɔuictus transigit cum debitore sup pena ⁊ sup dolositate illa. imo si qs est dolo inductus ad transigendum de illa dolositate. non pt̄ accipe de dolo ꝓus ɔmisso in extorq̄nda cautōne ꝭ de dolo pn̄ti. Scd̄s est qn̄ ꝓus extortaꝫ dolo cautōꝫ debitor ɔfitet̄ se totū debē. C. e. l. j. Quid si qs bis creditori pecuniaꝫ soluat. q: nesciuit se ꝓmo soluisse. ⁊ ptꝰ recordet̄. Rn̄. indebitum pt̄ repetē. ꝭ ipe tenet̄ ꝓbaē ꝙ soluta sit indebite. vbi creditor negaret solutōꝫ factaꝫ sibi fuisse. ⁊ tunc si ꝓbabit̄ sibi solutō facta optꝫ ꝙ creditor ꝓbet ꝙ illa pecunia sibi fuerit debita. ex̄. eo. is q̄. hoc intelligit̄ de ꝑsonis nō ꝓuilegiatis. secus est in ꝓuilegiatis vt de pupillo siue minore muliere milite rustico simplicitate gaudēte. isti em̄ non tenent̄ ꝓbare indebitam fuisse. ꝭ q̄ recipit ꝓbare dꝫ debitam fuisse. ff. de ꝓba. cum de indebito. §. sinautē. j. hec Bern. Nota ꝙ q̄ ꝓmo negauerit pecuniam numeratam ⁊ postea de hoc ɔuictus fuerit. ꝓponē non pt̄ exceptionem solutōnis in penam mendacij. C. de nō nume. pe. auē. q̄ ꝓpaꝫ Item neqꝫ delicatus debitor nec onerosus creditor a iudice audiat̄. ff. de pig. ac. si ꝟuas. in fi. Et q̄dem ſm glo. delicatꝰ debitor est q̄ nec vnū vult soluere nūmum. ꝭ onerosus creditor est q̄ sibi vult solui vsqꝫ ad q̄drantem vltimum.

Sequit̄ videre de sexto. s. de effectu solutōnis. Est aūt effectus solutōis dummodo legitime fiat eo modo q̄ dictum est sup̄. vt tollat̄ omnis obligatio q̄cunqꝫ sit illa tam ꝓncipalis ꝙ fideiussoria. vt insti. qbꝰ modis tol. obli. in ꝓn̄. Ad hoc aūt vt tollat̄ omnis obligatō oportet vt solutio plene ⁊ integre fiat. ⁊ tunc fit liberatio ꝓ illa solū.

Sꝫ qd si plures debitores erant in solidum obligati. ⁊ vnus eoꝝ ꝓ se ꝑtem virilem soluit ⁊ creditor admisit. Rn̄. ꝑ hoc obligatio eoꝝ in solidum tollit̄. ⁊ alt̄ ꝓ altero postea n̄ exigit̄ aut ɔuenit̄. ꝭ q̄libet eoꝝ tm̄ ꝓ se ⁊ ꝑte virili exceptōe opposita pacti taciti nisi dictum sit in ɔtrium. vt. C. de pa. si creditores. Item qn̄ plures aliqd ꝓmittunt aut ꝓmittunt pecuniam. ⁊ tunc q̄libet liberat̄ soluendo ꝑtem suaꝫ. ff. de ɔdi. inde cum duo. Aut spēm. ⁊ tunc nō liberat̄. ff. de v. ob. l. ij aut factum. ⁊ tunc ab omnibꝰ ɔpleri dꝫ. ff. de manu. testa. ⁊ si ita fuit. duobꝰ ꝟuis. hec Hosti. extra de pe. ɔstitutꝰ. Item si quis ꝓmisit. xl. lib. in aliquo termino sub pena decem lib. si soluerit. xxx. li. infra terminū non dꝫ exigi pena nisi ꝓ. x. non solutis ex̄ de pe. suam. Ubi nota ſm Ber. ꝙ illud qd̄ ꝓmittit̄ sꝫ pena aut ɔsistit in dando. aut in faciēdo. si in dādo. sic in totum pena ɔmittit̄. licꝫ ꝓ ꝑte sit satisfactū. ff. de v. ob. stipulatōnū. ij. §. si sortē. Ita dicūt oēs legiste ꝓter dn̄m meū q̄ dixit ꝙ opposita doli exceptōne repellet̄ a pena ꝓ rata ꝑtis solute. ⁊ ē cū eo gof. t. de penis ar. ſm eos. ff. de v. ob. l. ij. §. vl. ⁊ hec eq̄tas ꝟuat̄ in. c. suam. q: non dꝫ quis cum alteriꝰ iactura ditari. vt ibidē dr̄. Si i faciēdo. aut g̃ illud qd̄ fieri dꝫ est indiuiduum. i. tale qd̄ non pt̄ diuidi in ꝑtes. ⁊ sic in toto pena committitur si non fiat. vt si mihi sit a te seruitus constituta sub certa pena. Et decedas pluribus heredibus relictis. ⁊ vnus eorum tm̄ me impediat, pena ꝯmittit̄ in totum. ff. de v. ob. eadē. §. cato. in pn°. Aut eſt diuiduum. vt cum qs ſtipulat̄ generalit̄ hoiem vel vas q̄dlibet. ⁊ ſic ꝓ pte tm̄ ꝯmittit̄ pena in ꝯtrib9. vt ſi ꝓcurator ſub certa pena ꝓmiſit dn̄m ratū habitur̄ ſup rem certam. ⁊ ſunt pl'es ſup q̄b9 ſtipulatio rata eſt hita ſi dn̄s in vno ꝯuenerit. non ꝯmittit̄ pena niſi ꝓ pte. ff. rem ra. ha. ſi ꝓcurator ratā rem. ſ3 in iudicijs pena ꝯmittit̄ in ſolidum exceptio tn̄ doli opponit̄ ꝓ pte. ff. ſi qs cau. ſi ſuus. In pmo tn̄ caſu. ſ. cum pena ꝯſiſtit i dando diſtiguit Guil. ſ. q̄ illd qd dari d3 dat̄ aut ab vno aut a plib9. ſi ab vno. tunc ſi ꝓ pte det̄ pena in ſolidum ꝯmittit̄. vt in. l. ſtipulationum. Si a plurib9. tunc pena ꝓ pte ꝯmittit̄ ⁊ exigit̄. ff. de arbi. ſi duo. niſi illi pl'es loco vni9 habeant̄. vt ibidem. in. §. cum fundus. Item ſi qd ſb pena ꝓmiſi ⁊ non ſolui pena eſt ꝯmiſſa. ſi tn̄ poſtea ſoluo liberor a pena. ff. de ar. l. vi. hoc eſt ver̄ ſm accur. ſi ſoluo an̄ iudicium ceptum ⁊ anteq̄ creditoris intēſit. vt ibidem. l. ſic dies. §. vlti.

De donationib9 inter viuos. Titulus .xx.

Einde q̄r dictū eſt ſup̄ de venditōne ⁊ ꝑmutatōe in q̄b9 rerum dn̄ium trāſfert̄ non ḡtuito. nūc dōm eſt de donatōib9 in q̄b9 transfert̄ dn̄ium rerum ḡtuito. Videndum eſt ḡ pmo qd ſit donatio ⁊ vn̄ dr̄. ſcdo de ſpēb9 donatōis. tercio qs pt̄ donare. q̄rto cui pt̄ donari. q̄nto qd pt̄ donari. ſexto quō donatio fiat. ſeptimo ad qd donator tenet̄. octauo ex q̄b9 cauſ donatio reuocet̄. Circa pmum ſciendum q̄ donatio eſt mera liberalitas q̄ nullo iure cogente aliqd ꝯcedit̄. ff. e. l. j. ⁊. ij. Vel ſm Hoſti. eſt rei licite nullo iure cogente mera liberalitate facta collatio. Sola at̄ obligatio ciuilis pcedens non impedit donatōz. q̄r illa non eſt efficax ad agendum vel retinendum vl' ꝯſtituendum. ſ3 naturalis ſic. q̄r ſufficit ad ꝯſtituendum. ff. e. hoc iure. §. vi. Mera iō dr̄. q̄r ſi ſit ex neccitate non eſt donatio. ff. de adimē. legatis. rem legatam. Di at̄ donatio a dono q̄ſi doni datio. ff. de dona. cā mor. ſenatus. §. j.

Circa ſcdm ſciēdum q̄ donationum alia eſt ſimplex alia ob cām. ſimplex eſt illa q̄ non h3 cām. ⁊ eſt irreuocabilis. ita vt nullo caſu donator velit ad ſe reuerti rem donatam. ff. e. l. j. Donatio ob cām eſt cum impoit̄ vt aliqd fiat vel non fiat. vt eſt donatio ꝓpt̄ nuptias ⁊ cā mortis ⁊ dotis. Secus eſt forte de donatōne ſponſalioꝝ ſm Azo. q̄r ipſa fit pure ⁊ ſimplicit̄. lic3 inſit ꝯditio tacite ꝑ. l. ff. eo. hoc iure. §. vi. Item donatio alia eſt int̄ viuos. vt qn̄ rē quam dono malo hr̄e illum cui dono q̄ me. alia cā mortis. vt cum rem quam dono malo me hr̄e q̄ eum cui dono. ſ3 magis ipm̄ q̄ heredem meū. ff. de do. cā mor. l. j. Ad pn̄s at̄ intētio eſt dicē tm̄ de donatōne int̄ viuos. hec at̄ vt dictum eſt d3 eſſe mera d3 etiam eē pura: non ficticia. vt. ſ. donator habeat ꝓpoſitum trāſferendi ꝓprietatem. alit̄ em̄ dn̄ium tranſire non pt̄. ff. e. in edib9. §. vi. in. fi. d3 etiam eſſe ſimplex. i. ſine cā. ⁊ irreuocabilis. vt dictum eſt ſup̄. iō etiam in inſtrumentis de donatōib9 int̄ viuos dr̄. donauit pure libe° ſimplicit̄ ⁊ irreuocabilit̄ int̄ viuos. De donatōe vo dotis ⁊ de donatōne ꝓpt̄ nuptias. ⁊ de donatōne int̄ ſponſalia hr̄. j. li. viij. ti. de matrimonio. circa fi. De donatōne at̄ cā mortis hr̄. j. t. ſe. Itē donationum alia ꝑſonalis. alia realis. ſi em̄ eps̄ donet rem eccleſiaſticam alicui ꝑſone magis eſſet donatio ꝑſonalis q̄ realis. x. q. ij. hoc ius. Si vo donet plib9 ꝑſonis imediate ſibi ſuccedēntib9 ꝑſumit̄ eſſe realis. q̄r ꝑſumit̄ donaſſe dignitati. ex̄ de do. cum dilecti. Si at̄ donet eccl'ie ꝑſumit̄ et eſſe talis. ſ. realis. q̄r eccl'ia non pt̄ mori. ⁊ iſte ꝑſumit̄ ꝑpetuo donaſſe. xvj. q. j. c. fi. hec Ber. in. c. cum veniſſent.

Circa terciū ſciendū q̄ donare nō pt̄ monach9 vel ꝯuerſus. di. liiij. abbati. nec abbas ſuū eccl'ie: niſi dent eccl'ie duo ſui eiuſdē meriti ⁊ peculij. xij. q. ij. eps̄ q̄ mācipium. al's vo res cum ꝯſenſu capituli vel ſolus donat̄ pt̄. ſ3 cum ſolus donat q̄ntitas dati ⁊ ꝯſuetudo ire diligent9 d3 attendi. ⁊ ſm hoc donatum eſt ratum vel irritū iudicādū. extra eo. ceterū. Dic̄ aūt ibi Bern̄. q̄ ſm Alanū abbas pōt facere donationē loquēdo de pauperū erogatōe quā pōt facē q̄libet p̄latus eccleſie. ita tn̄ q̄ nō ꝓcedat ad munerū quātitatē. vt innuit i. d. c. ceteꝝ. ar. di. lxxxvj. nō ſatis. ꝯſiderata ꝯſuetudine ⁊ facultate eccl'e. ex̄ de cenſi. cū apl's. in fi. Vel pōt etiā dici q̄ abbas pōt facere donatōem verā quā pōt facere p̄lat9: ſi hoc h3 loci ꝯſuetudo q̄ dat iuriſdictōem ⁊ liberiorem admi̅. ex̄ de his q̄ fi. a p̄la. ſine ꝯſen. cap. c. ca noſcit ita tn̄ q̄ eccl'ia enormiter nō grauet̄. ex̄ eo. fraternitatē. Itē donare nō pōt minor. xxv. an. niſi maior factus ratū habuerit. vt in. l. viij. Nec furioſus nec ꝓdigus. ff. e. modeſtinus. §. pen°. ⁊ de cur. furi. l. vlti. Nec ignorās: nec mut9. C. e. Nec is cui ē alienatio interdicta. vt q̄r ꝯmiſit crimē leſe maieſtatis vel ē heretic9. C. ad le. iu. ma. l. vlt. ⁊ ð he. ⁊ ma. l. manicheos. ⁊ ex̄ de here. ad abolendā. In his aūt criminib9 donare nō pōt quis poſt ſententiā. ſecus eſt ſi donet ante ſ. t. poſt ꝯtractū. Nec etiā ſeruus nec filiuſfamilias: niſi habeat peculiū caſtrenſe vel quaſi. vel niſi habeat liberā admiſtratōem peculij ꝓfecticij: ⁊ hoc ipm̄ ſit ſpāliter ei ꝯceſſum. vl' niſi ſit filius comitis vel marchionis vel ſenatoris. alit̄ nō quātūcūq3 magnus ⁊ diſcretus. ff. eo. filiuſfamilias. Itē ſi imꝑator donet donū interꝑtamur eā cū oīb9 iurib9 ⁊ ꝑtinētijs ſuis eē donatā. C. de bo. va. he°. l. ſi qn̄. li. x.

Circa quartū ſciendū q̄ donari pōt pn̄ti ⁊ abſenti noto et ignoto. ff. e. l. vlti. amico ⁊ amice etiā meretrici: niſi ſit miles ille q̄ donat amice. q̄r miles nō pt̄ donare meretrici. doctori vel nō docenti. ff. e. affectōis. ⁊ C. de dona. inter vi. ⁊ vxo. l. iij. patriſa. ⁊ filiofamilias. Emancipato tn̄. C. e. ſiue emancipatis. Vxori aūt nec donare nō poſſum. C. de dona. inter vi. ⁊ vxo. ꝑ totū. et dicit Hoſti. i ſumma ti. de dona. inter vi. ⁊ vxo. q̄ q̄cq̄d de donatōe inter virū ⁊ vxorē dr̄ ꝓhibitū. idē pene intelligas de donatōe inter patrē ⁊ filiū. Itē ſi aliqs de curia vel de curialib9 dederit ſubſtantiā ſuā alicui q̄cūq3 mō: ſiue inter viuos ſiue in vltima volūtate: quarta ps debet̄ curie. Excipiunt̄ aūt loca pia q̄bus pōt dare totū. ita q̄ curia nō debet quartā. xij. q. ij. quicūq3.

Circa q̄ntū ſciēdū q̄ illud ⁊ ſolū illd pōt dari qd pōt in dn̄ium alterius trāſferri. ff. e. in edib9. §. vlti. nō pt̄ a p̄lato dari niſi cū ꝯſenſu capl'i. ex̄. e. paſtoralis. niſi res modica. vt ſ̄. dictū eſt de abbate. pter q̄nquageſimā ⁊ centeſimā ad eccleſiā ꝯſtruendā vel ꝯſtructam ampliandā. vt ex̄ de his q̄ fi. a p̄la. paſtoralis. al's nō pōt fieri ab eo ꝑpetua donatio: niſi forte moderata ſm ꝯſuetudinem patrie: vel niſi cā elemoſyne. ſiue exenijs ſiue ꝓpinqs. extra de teſta. c. ad hec. in fi. ⁊. c. relatū. vel niſi ex cā de ꝯſilio pape vel maioris ptis ſui capl'i. ex̄ eo. ꝑ tuas. ⁊. c. paſtoralis. Conſuetudo etiā generalis tenet q̄ p̄lati ſui ꝯpotes pecuniam eoꝝ fructus ⁊ res ſe mouētes ⁊ mobiles donant ꝓ libito voluntatis. Poſſent tn̄ ſi nimis excederēt repbendi. q̄d ꝯmittendū arbitrio boni viri. ar. ex̄ eo. apl'ice. ceterū fraternitatē. Hec Hoſti. eo. ti. Itē nō pn̄t aliqua donari i enormem leſionē eccleſie. ex̄ eo. fraternitatē. S3 qd ſi ꝑ multas donationes p̄latus eccleſiā ledat. nunqd ille donatōes reuocant̄? Re° Bern̄. ex̄ eo. fraternitatē. ad hoc arguit ꝓ et ꝯtra ꝑ glo. ra. hoc tn̄ indeterminatū relinqt. Item ſupdictā q̄nquageſimā ⁊ centeſimā donare pōt eps̄ tam de reddītib9 eccleſie q̄ de poſſeſſionib9: dūmmō eccleſia nō ledat̄. ex̄ eo. apl'ice. in tex. ⁊ glo. iij. in fine eius.

Circa ſextū ſciendū q̄ donatō olim ſm vetera iura fiebat tm̄ ſtipulatione: hodie aūt pōt fieri ſolo pacto ꝑ vba pn̄tis tpis. vt dono. ſ. nudis vbis. ꝯſenſu tn̄ donatoris ⁊ donatarij interueniente alit̄ nō. ff. e. nuda. imo inter pn̄tes ⁊ abſentes ꝑ nūciū vel epl'a3 i ſcriptis ⁊ ſine ſcriptis fieri pt̄. C. e. nec ambigi oportet. ⁊. l. ſi aliqs. niſi forte ꝯuenerit inter ptes q̄ in ſcriptis fiat. C. de fi. inſtru. Ꝯtractus. vel niſi forte fiat a pr̄e i filiū emancipatū. vel niſi fiat int̄ ꝑſonas ꝯiūctas. C. e. ſi qs in emācipatū. ⁊. l. ſe. S3 niſi excedat q̄ngentos aureos. nulla d3 fieri i ſcriptis. Et dē ſ3 ſcriptura inſinuatio apd̄ magiſtratus ꝯuenientes. hoc ē q̄ donator apud eos exp̄mat q̄ tali donare velit: ⁊ ſcriptura inde fiat adhibitis ꝑſonis publicis. nō puatis. ⁊ hoc ſi fiat i actis nō oportz hibere teſtes. C. e. in donatõibꝫ. Sunt tñ qdaꝫ caſus in qbꝫ donatio vltra qngentos aureos ſine ſcptis tenet. vt cum fit pijs locis. in aut. de nõ alie. vel de ꝑmu. re. ec. §. ſi minꝰ. ⁊ cū fit a ꝑncipe ꝑuatum. C. e. ſancimꝰ. vel ecõuerſo a ꝑuato in ꝑncipem. vel a mgr̄o militū in milites. vł a ꝑuato in ꝑuatū in repatõe domoꝝ. vel a ꝑuato in ꝑuatū in donatõe ꝓpť nuptias. C. e. in aut. item ⁊ a ꝑuatis. ⁊ in aut. vt nõ fiant pigno. §. illud qꝫ. ⁊. C. de dona. an. nup. i auc. eodem curſu. vel cum verba futuri tpis remittunť. ff. e. modeſtinꝰ. Fit eť donatio ꝑ vba futuri tpis. vt dabo vel donabo inſtar ſtipulatõnis q̄ hꝫ fieri ꝑ vba futuri tpis. ff. de v. ob. ſtipulationū.

Quid ſi plures donatões alicui facte ſint diuerſ tpibꝫ. qꝛ nulla ꝑ ſe excedit ſummā ꝑdictā. ſꝫ omnes inſimul excedūt. Rñ. Hoſti. ꝙ donatio valet. licꝫ nõ ſit inſinuata. C. e. ſancimꝰ. §. ſi aũt. Quid ſi donatõ facta ſit in ſingulos annos eius qntitatis. q̄ nõ excedit ſummā. ſꝫ oẽs ſil' excedūt. Rñ. Hoſt. ꝙ eſt donatio vna. ff. de do. cā mor. ſenatꝰ. §. fi. ſi tñ ꝑſonalis fuerit. qꝛ. ſ. nulla de hedibꝫ facta eſt mentio. nõ exigiť. ſi aũt de hedibꝫ vtriuſqꝫ. ſ. donatoris ⁊ donatarij vel alterius eorum mentio fiat. exigiť etiam ſcriptura. C. eo. ſancimus. §. finali.

Circa ſeptimū ſciendū ꝙ donator teneť trad. qđ donauit vł equipollens. inſti. e. §. ꝑficiunt. nõ teneť aũt de euictõne. ff. e. ariſto. in glo. fi. niſi ex pacto ꝯuenerit. C. e. l. ij. Et hoc qñ incepit a traditõne. vel vbi donatio incepit a ꝓmiſſione. ff. de v. ob. vbi aũt nõ apparet. §. vj. poſſum agere de dolo ꝯ donatorem. ſi mihi det ſcienť rem alienā ff. e. ariſto. §. vl. ſm Jo. vij. q. j. c. iij. Teneť aũt donator dare ingñtum faceť pt. i. dicta rõne ſui ne egeat. ff. de re. iu. cum ex cā. ⁊. ff. de re. iur. in ꝯdemnatõne. Nota ꝙ in donatõe nõ obligať qs abſenti niſi in caſu. ꝑmo ſi mittat q̄ rem ſibi ferat. ſcđo ſi rem penes ſe habeat ⁊ eam ſibi donatam eſſe ſciat ſꝫ ſi neſcit eā ſibi eē dataꝫ. vel nõdum accepit eā ſibi miſſaꝫ. non fit dñs rei donate. q̄ ſi ꝑ eius ſuum fuerit ſibi miſſa niſi ea mente fuerit eius ſuo data vt ſtatim eius fiat. tercio ſi habeat aliquem pñtem. q̄ noĩe eius accipiat rem illam. ff. e. abſenti. ⁊. ff. de neg. geſ. l. ego. Itē qñ duobꝫ res aliq̄ daṫ vł vendiť. ſemꝑ eſt potior is cui res ꝑmo tradiť non cui ꝑmo daṫ. C. de rei ven. quotiens. hec Hoſti. extra de ſpon. du. tuas. Item donatarius donatori naturaliter eſt obligatus ad antidota. ff. de pe. he. ſꝫ ⁊ ſi lege. §. ꝯſuluit.

Equiť videē de octauo. ſ. de cauſ ex qbꝫ donatio reuocať. Circa qđ ſciendum ꝙ reuocať ꝑmo ꝓpť defectum cauſe ꝓpť quam res data eſt. ex. de cle. cõ. qđ a te. Scđo ꝓpť ꝯditõem adiectam. ex. de ꝯdi. ap. ver. Tercio ꝓpť donãtis impotentiam de q̄ dictum eſt in q̄rto ar. Quarto ꝓpť pacti turpitudinē. ex. de ſimo. veniens. Quinto ꝓpť dati enormitatem. xiij. q. ij. ſi qs iraſciť. vbi dr ꝙ ſi paṫ tm donet ꝙ filius exhereditet dꝫ donatio reuocari. Sexto ꝓpť recipientium fraudem. xvij. q. vl. ꝯſtituit. vbi dr de illis abbatibus q̄ inducunt aliqs ad deponendum pecuniam ꝓpť turpe lucrum. ꝙ res eoꝝ heredibꝫ reddere dꝫ. Septimo ꝓpť ſupuenientem filioꝝ natiuitatem. xvij. q. ſi. quicunqꝫ. vbi dr ꝙ q̄dam non hñs filios res ſuas eccl'ie dedit vſufructu ſibi reťto. Poſtea vo natis ſibi filijs res ſunt reddende. ⁊ hoc non iure fori ſꝫ poli. vt dic Ber. ex. e. c. vl. Octauo q̄tenus modum excedit. xij. q. ij. ſi qs. vbi dr ꝙ eps pt ſuum bene meritum manumittere. ⁊ ei. xx. ſolidos dare. ⁊ ſi vltra dederit ꝑ ſucceſſorem poterit reuocari. Nono ꝓpť ingratitudinem. ex. eo. c. fi. vnde ſi qs impugnat eum a quo beneficium hꝫ. beneficium ꝑdit. ex. de. poſtu. c. vlť. ſic etiam ꝑdiť feudum. di. lxxxvj. ſi imꝑator. vel legatum. ff. de inoffi. teſta. papinianꝰ §. meminiſſe. ſic etiam reuocať in ſeruitutem libertꝰ q̄ patronum impugnat. C. de obſe. pa. ꝑ. ſi manumiſſio. ⁊. xij. q. ij. liberi. Sunt aũt ⁊ q̄dam alie cauſe ciuiles ꝓpť qs donatio reuocať. reuocať eñ donatio facta liberto. ꝑmo ꝓpť obſequiꝫ non ꝑſtitū patrono. ita etiam ꝙ reuocanť empta de pecunia donata. C. de reuo. do. l. j. Ex hac tñ cā non reuocať libertus. qꝛ in nõ faciendo leuiť delinqt. C. de. libe. ca. ſolo. ſi tñ deliqt ꝯ patronū in faciendo offenſaꝫ eť leuē. poterit reuocari in ſeruituť. Et ſic dꝫ intelligi. C. de lib. ⁊ eo. li. l. ij. ꝙ aũt dictum eſt ꝙ ꝓpť obſequium nõ ꝑſtitum nõ reuocať libertus in ſeruitutem: eſt verſuꝫ de liberto ꝑuati. ſecus eſt de liberto eccleſie qui redigetur in ſeruitutē: de quo vide infra lib. vj. de ſer. nõ or. Scđo donatio libertis facta toto reuocať ꝓpter liberos poſtea a patrono ſuſceptos. qnimmo etiā ipe filius poſtea genitus totū reuocare poteſt. C. de reuo. dona. ſi vnq̄. ⁊. xvij. q. vlti. quicunqꝫ. Donatõ vo facta filio emācipato ſiue alicui de liberis nõ exñtibꝫ in ptāte donatoris. ſiue etiā extneo reuocať ꝓpter q̄nqꝫ cās ingratitudinis. Prima ſi donatarius atroces iniurias donatori intulerit. vt qꝛ dixit ei in platea vel loco ſiłi ꝙ erat fur vel aliud ſilr. ſcđa ſi manus impias in eū iniecerit. tercia ſi graue dānū reꝝ ſuaꝝ intulerit q̄rta ſi vite ꝑiculū ei inferre attēptauit. vt qꝛ eum intoxicare voluit. qnta ſi ꝯditõem appoſitā nõ impleuit. De his caſibꝫ hr. C. de reuo. do. l. vl. ꝑme vo q̄tuor cāe tanguntť ex. e. ca. vlti. Mater vo q̄ donauit filio ⁊ poſtea trāſiuit ad ſcđa vota donatõem reuocare nõ pōt: niſi ex tribꝫ caſibꝫ. ſ. ſi vite eiꝰ inſidieť: vel in eā manus inferat: vel iacturā totius eius ſbſtātie moliať. C. de reuo. do. aut. qđ mr. ⁊ aut. de nup. mr tñ. hoc etiā no. ꝑ goff. in ſum. e. ti. ⁊ ꝑ Berñ. ex. eo. c. vlti. Eſt aũt hoc ius reuocandi ꝑſonale ab vtraqꝫ pte. vñ nõ trãſit ad heredes donatoris q̄ tacuit ſup hoc in vita ſua. qꝛ tacendo renunciaſſe videť. nec ad heredes donatarij. C. e. l. vlti. in fi. niſi donator i vita ſua ſe ꝑpaueꝛit ad agendū vt dic hoſti. ex. eo. c. vlt. ar. C. de inoffi. teſta. ſi pł. Et niſi in donatione facta liberto q̄ liberis poſtea ſuſceptis etiā a filio reuocať.

Quid ſi in donatõe pactū fieret ꝙ donator donatõem ꝓpter aliquius ingratitudinis nõ reuocaret. Rñ. tale pactuꝫ nõ teneret: qꝛ eqtati nałi ꝯtriū eſſet. ſ. ꝙ aliqs impune igratitudinis viciū ꝯmitteret. C. de inuti. ſti. ex eo. Ad hec nota. ꝙ ſi q̄ clerici illis eccleſijs qbꝫ fuerant intitulati i poſſeſſionibꝫ vel alijs bonis aliq̄ donaſſe noſcunť cū ab eaꝝ miniſterio ⁊ bñficio fuerint amoti: ad eas dñt reuerti. ex. de cle. coniu. qđ a te. ⁊. xvj. q. vj. de lapſis. Sed ꝯtrariū videť. xij. q. ij. nulli liceat. ⁊ ex. de ꝯdi. appo. verū. Rñ. ſup hoc fuerunt diuerſi modi dicendi vt dr in glo. illiꝰ. c. qđ a te. ſꝫ dic berñ. ibidē ꝙ illud. c. qđ a te. ⁊ ſilia loquūť d benignitate ⁊ diſpēſatõe. ꝯtria vo de ſtricto iure. Vel dōm ꝙ ſi tpe igreſſus res ſint expreſſe donate nūq̄ poſtea ſunt reſtituende. C. ſi reus vel ac. mor. fu. l. vl. niſi clerici vellent ei grãz face. ſi vo ſint tacite ſint donate ꝑſonā ſequūť. ⁊ ſic intelligi pōt. c. qđ a te. qꝛ bona ſunt acceſſoria. immo ſequūť ꝑſonā. hec berñ. ſm aũt Jo. xvj. q. vj. de lapſis. bona ſibi reddenť ſi ſint immobilia q̄tū ad vſufructū. qꝛ tpe vite ſue viuet: ſꝫ ꝓprietas apđ eccleſiā remanebit. Sed qđ ſi aliqs inuita vxore monaſteriū intret ⁊ poſtea reuoceť ab ea. nunqđ illa q̄ ꝯtulit monaſterio ſibi reddenť. Rñ. bar. in qōnibꝫ dicit ꝙ ſic. qꝛ illa nõ fuit aliter daturus niſi teneret ingreſſus. Inſup nota ꝙ donatio pōt modū accipe. vt do tibi hoc vt facias mihi illud. Conditõem. vt do tibi hoc ſi feceris mihi illud. Cauſa ꝫ. vt do tibi hoc qꝛ feciſti mihi illud. Demonſtratõnem. vt do tibi ſeruū meū ſtichū cocū. vide de hoc j. de mõ ꝯhēdi ſpõſalia ſb ꝯditõe. li. viij. Si ꝗ fiat donatio ſub ꝯditõe: nõ tenet niſi ꝯditõe extāte. nec donatariꝰ peteť pōt rē ſibi donataꝫ anq̄ ꝯditio extet: eť ſi caueť velit de ꝯditõe iplenda. ff. de ꝯdi. ⁊ demon. q̄ heredi. §. fi. Unde ſi pendente ꝯditõne res tradať: ⁊ poſtea ꝯditio nõ extet: res tradita repetiť. ff. de ꝯdi. inde. l. ſub ꝯditõe. Si vo fiat ſub mõ donatõ ſtatim tenet. ⁊ donatariꝰ ſtatim pōt peteť rē ſibi donatā: ſi cauere velit de mõ implēdo. ff. de fideco. libertatibꝫ. cū in teſtõ. ⁊ ex. vt ec. be. c. vno. in glo. niſi ſub modo. vñde magis obligatus eſt qui donat ſub modo q̄ qui ſub conditõne. ⁊ hec donatõ non reuocatur q̄diu modus ſeruať. Si aũt modus non ſeruať tunc aut in conditõe expſſa fuit reuocatio eius mõ nõ ſeruato. aut nõ. Si ſic: donatõ reuocať mõ nõ ſeruato. Si nõ: reuocať: ſed agiť ad intereſſe vt fiat qđ ꝯuenit. C. de reſcin. ven. ea ꝯditione. Hec berñ. ex. de ꝯdi. ap. verū. Si aũt fiat donatio ob cauſaꝫ aut fit ob cāꝫ futurā. aut preteritā. Si ꝓpter futurā: aut illa cauſa non exprimitur ⁊ tunc non poteſt repeti quod donať. cauſa enim non impedit donationeꝫ: niſi exprimatur. C. de condictio. ob cau. daṫ. ſi repetendi. vel niſi intelligatur a iure. ff. de iure dotium. ſtipulatio. vbi dicitur ꝙ ſtipulatio que fit ob cauſam dotis: non habet in ſe tacitam conditionem ſi nuptie fuerint ſecute. Aut exprimitur ⁊ tunc aut datur ꝓpter cauſaꝫ honeſtam. ⁊ tunc repeti poteſt: ſi illud ꝓpter qḋ eſt datū nō eſt ſecutū. Aut ꝓpter cauſam turpē: ⁊ tūc aut illa turpitudo eſt ex ꝑte accipiētis tm̄. et ſic poteſt repeti. etiā ſi res ſit ſecuta. vt ſi dedi tibi ne mihi facias iniuriam. j. q. ij. iubemus. ⁊. c. ſe. Aut ex ꝑte dantis. ſic non poteſt repeti. vt illud qḋ daẗ meretrici. Illa enī turpiter facit ꝙ eſt meretrix. ſꝫ nō turpiter accipit cum ſit meretrix. pōt tn̄ pignus ab ea repeti. nō actōe pigneraticia: ſꝫ rei vendicatione. ar. C. ſi ob tur. cau. l. ij. ſup v̄. melior. Aut ex parte vtriuſqꝫ. vt ſi detur pecunia iudici. vt mihi iudicet. ⁊ tunc repeti nō poteſt. xj q. iij. que recte. Hoc aūt fallit in magiſtro q̄ dat ꝑ licentia docendi: qui pōt repetere qḋ dedit. ⁊ hoc fit in odiū eius qui recepit. ex de magi. ꝓhibeas. fallit etiā in ſimoniaco regulari: cui pecunia reddiẗ. vt cū ea in monaſteriū artius recludaẗ. imo monaſterio potius q̄ ꝑſone daẗ. extra de ſimo. veniēs. Nota tn̄ ꝙ qn̄ turpitudo eſt ex ꝑte dantis vel vtriuſqꝫ. tunc licet dans nō poſſit repetere. fiſcus tn̄ repetere pōt. ff. de do. inter vi. ⁊ vxo. cū hic ſtatus. §. vlti. Si vo aliquid deẗ ꝓpē cauſam preteritā. vt do tibi q: hoc feciſti mihi: tunc nō repetitur: etiā ſi cā ſit falſa ꝓpter quā daẗ. ff. de ꝯdi. inde. caſus. ſi aūt fiat donatio ꝓpter demonſtratōem: tunc etiā nō repetiẗ etiam ſi ſit demonſtratio falſa. q: demōſtratio vel cā falſa legatū nō ꝑimit. ff. de fal. cau. ad. l. ij. Ad hoc nota ꝙ ſi verbum in inſtrumēto donatōis ſit dubium largiſſime ē interꝑtandū. q: in ꝯtractib; plena. in teſtamētis plenior. in beneficijs eſt interꝑtatio pleniſſima facienda. ex co. cū dilecti filij. in fine.

De donationib; cauſa mortis. Titulus. xxj.

Viſo de donatōe inter viuos: videnduꝫ eſt de donatiōe cauſa mortis. Et ꝑmo qḋ ē donatio cā mortis. ſecundo quis pōt donare. tercio cui pōt donari. quarto quid pōt donari. quinto quot et que ſunt ſpecies eius. ſexto qualiter fiat. ſeptimo ex quibus cauſis reuoceẗ. octauo in quib; hmōi donatōes ſunt ſimiles ⁊ diſſimiles legatis. nono de effectu hmōi donatōnis. decimo de forma inſtrumenti eius. Quid aūt ſit donatio cauſa mortis dictū eſt prius ꝓpe ꝑncipiū ti. ꝑcedētis. pōt etiā dici ꝙ ē quedā ex mortis vel alterius inſtantis vel futuri periculi cōſideratione vel metu diſpenſatio voluntatis. ff. e. l. ij. Et addit in diffinitōe ꝑdicta Hoſti. liberaliter facta. q: ſi quis cauſa mortis ſibi ꝯminate rē ſuaꝫ ꝯferret nō valeret. lꝫ ꝑiculum immineret. ff. ꝙ me. cau. metum. ⁊ hoc intelligiẗ qn̄ metus ideo mihi inferẗ vt aliqḋ doneẗ. al's ſecus ē. ff. e. l. iij.

Circa ſcḋm ſciendum. ꝙ hmōi donatōnes facere pōt oīs q̄ teſtari pōt: q̄ aūt teſtari nō pōt eā facere nō pt. hoc tn̄ fallit in filiofamilias. q: licet p̄re ꝯſentiente teſtari nō poſſit. donatōem tn̄ facere poteſt parēte i cuius poteſtate eſt ꝯſentiēte. C. e. l. pen. qs aūt teſtari poſſit diceẗ. j.

Circa terciū ſciendū ꝙ oīb; donatō fieri pōt qb; legatū de iure relinq̄ pōt. de quo etiaꝫ habeẗ. j. ti. ſe. ff. eo. omnib;. in quo ꝯſidēẗ tp̄s nō donatōnis ſꝫ mortis inſpicieẗ. ff. e. in mortis. ꝗ ſi ſit excōmunicatus donatio euaneſcit. ex de ap. paſtoralis. §. fi.

Circa quartū ſciendū. ꝙ donari pn̄t res mobiles ⁊ immobiles: corꝑales et incorꝑales. ff. eo. ſi mortis. Et ſi cyrographa debitoꝝ deneẗ debita vel empta ibi cōtenta donata videntur. ff. e. mortis cā. l. §. ticia. Et breuiter donari poteſt cauſa mortis quicqḋ inter viuos dari poteſt. de quo vide ſupius.

Circa q̄ntum ſciendū ꝙ hm̄oi donatōis tres ſunt ſpecies. vna q̄ fit ab hoīe ſano eo ꝙ cogitat ſe qn̄qꝫ moriturū. alie vo due ſunt ab hoīe q̄ occaſione languoris vel alterius cauſe timet ſibi mortē vel aliud ꝑiculū de ꝓximo imminere. quaꝝ vna fit ita vt res donata ⁊ ſtatim fiat accipientis. Altera vo vt tūc fiat accipiētis cū donās deceſſerit. ff. e. l. ij. Cadit aūt harū donationū q̄libet int̄ vi. ⁊ vxo. de quo vide li. viij. ad fi. tractatus de matrimonio.

Circa ſextū ſciendū ꝙ hec donatio fit tripl'r. ſ. tradiōe pollicitatōe ⁊ ſtipulatōe. ff. e. ſenatus. §. ſꝫ q̄ mortis cauſa. ſub q̄cunqꝫ aūt ſpecie fiat vel q̄cunqꝫ modo fieri dꝫ in ea ꝙ fiat cā mortis vel alterius ꝑiculi talis. q: al's eſſet donatio ſimplex int̄ viuos. q̄ntumcunqꝫ fieret in articulo mortis. q: non eoipſo qḋ q̄s moriens donat donare mortis cauſa videẗ. ff. e. ſenatus. §. vl. ſcḋm Azo. ſcḋm aūt Hoſti. hoc eſtimandum erit ex vboꝝ affectione ⁊ q̄litate ꝑſonaꝝ ⁊ ſtatus. ⁊ ſi nihil apparet ꝑſumiẗ int̄ viuos donatum. vt dī i fi. ꝑdicte. l. Et dn̄t in ea qn̄qꝫ teſtes adhiberi. C. e. l. fi. dꝫ etiā pn̄s eſſe ꝑſona cui fit vel alia q̄ vice eius recipiat eam. vnde ſi vult donare cā mortis paupib; vel eccl'ie donet notario ſtipulanti recipienti nomine pauperum vel eccl'ie. ff. eodem inter.

Circa ſeptimum ſciendum ꝙ hec donatio cuiuſcūqꝫ ſpēi vel modi ſit ipſo iure tripliciẗ reuocaẗ. ſ. ſi donans ſupuixerit. ſeu de ꝑiculo in q̄ erat ꝯualuerit. vel eum penituerit. vel donatarius ꝑus deceſſerit. inſti. e. in ꝑn̄. Si tn̄ donans irreuocabilem eam dixerit eſſe: irreuocabilis erit. vt ſi dicat ſic. donatōꝫ hanc q̄ntumcūqꝫ donatarium aut me ſupuiuē vel penitē ꝯtingat. tn̄ irreuocabilem eē ꝓfiteor. ⁊ iubeo volens eam nulla rōne vel cā infringi vel irritari poſſe. ff. e. ſenatus. §. mortis cā. Et ſic hēbit effectum ſimplicis donatōnis. lꝫ dicaẗ fieri cā mortis.

Circa octauum ſciendum ꝙ hec donatō dīt a legato. ꝑmo q: legatum ſemꝑ daẗ ab herede. ſꝫ donatio cā mortis vel ab eodem vel a defuncto. ſcḋo q: filiusfamilias p̄re ꝑmittente hanc donatōem faceē pt. non aūt pt legare vel teſtari. q: hoc ex alieno arbitrio pendē non dꝫ. ff. eo. tam is. tercō q: teſtamentum ſi accuſo legatum ꝑdo. non aūt donatōem. ff. de his q̄b; vt indig. l. pꝰlegatum. ⁊ inſti. de dona. §. j. in glo. ſex. vbi etiam plures alie ponunẗ dīe. Conuenit aūt cum legato. q: in morte ꝯfirmatur. ⁊ ex ea falcidia detrahiẗ. C. ad. l. falci. l. fi. ⁊ intantum eſt ſi'lis ei. vt cum ipſo fere ꝑ omnia ꝯnumeretur. inſti. de dona. §. j. in textu ⁊ in glo.

Circa nonum ſciendum ꝙ effectus huiꝰ donatōnis eſt vt res ſi fuerit tradita retineaẗ. vel ſi non fuerit tradita vendiceẗ. non obſtante vſucapione. ff. e. ſenatus. §. j. expenſe tn̄ nec̄ie vel vtiles ꝑ doli exceptiōem recuꝑantur. ff. e. ſi mortis. Item vt iuſtus titulus vſucapiendi transferaẗ. ff. eo. q̄ alienam. ⁊ hec ſunt vera niſi donatio fuerit reuocata.

Circa decimum ſciendum ꝙ ſi fiat donatō cā mortis ꝑ obligatōnem ab homine ſano. quem nullum inſtans ꝑiculum terret: diceẗ ſic. Petrus ſanus exiſtens ſciens tn̄ ſe qn̄qꝫ moriturum pn̄tem cā mortis fecit donatōꝫ donauit enī cā mortis Johanni fratri ſuo ibidem pn̄ti ꝑdiū tale pollicitatione offerens. vel ſic ſolēni ſtipulatōne interueniente ꝑmittens dicto Johanni dare tradere ⁊ exhibere poſt mortem ipſius donantis dictum ꝑdium ⁊ volens atqꝫ paciſcens vt ſtatim poſt mortem eius ipſi iohanni petitio ⁊ exactio dicti ꝑdij competat pleno iure. niſi vł donatarium ꝑmori. vel donatorem donatōnis ꝑdicte penitere ⁊ cā in vita ſua ſpāliẗ reuocare ꝯtingat. Hoꝝ enī duoꝝ altero ꝯtingente donatio euaneſcit. Si vo donatio cā mortis ꝑ traditōnem fiat metu mortis ꝓxime vel alterius ꝑiculi de ꝓximo imminētis diceẗ ſic. Petrus languens ⁊ ꝓxime mortis ꝑiculum metuens vel ſic. Petrus de ꝓximo mare tranſiturus vel ad bellum iturus timens naufragij vel belli ꝑiculum ꝓ dei reuerētia ⁊ ſuoꝝ delictoꝝ venia mortis vel dicti ꝑiculi cā donauit iohanni ꝓcuratori ꝯuentus talium religioſoꝝ noīe ꝯuentus eiuſdem recipienti ꝑdium tale. ⁊ dans ⁊ tradens in pn̄ti ipſi iohanni dicti ꝑdium. vel ſic ꝯſtituens ſe extunc dictum ꝑdium ipſius iohannis donatarij ꝑdicto nomine poſſidere vel quaſi. ⁊ volens vt extunc dicti ꝑdij donatio in eundem donatarium ꝑdicto noīe ſit tranſlatum. ⁊ ꝑdictum ꝑdiū decetero eius nomine ſepe dicto fiat. niſi vel donatorem ipm̄ ab hac egritudine liberari vel donatōis penitere ꝯtingat. ita. ſ. vt qḋcunqꝫ hoꝝ contingat donatio euaneſcat. Si vo filiafamilias nupta faciat donatōem cā mortis diceẗ ſic. Domina

Berta filia Petri ⁊ vxoꝛ Ticij compos mente ⁊ egra corpore: q2 i patris potestate constituta testari non poterat: infrascripta cā mortis donatōnem piculū mortis imminere de ꝓximo cognoscēs: ꝑ dicto patre suo pñte ⁊ ꝯsentiēte modo infrascripto facere pcurauit. ꝑmo nāqꝫ de donbus suis et iurib9 ad se spectantibus causa mortis donauit ꝓ aīa sua centū libras expendēdas hoc modo. Itē ꝓ fratre suo. x. libras ⁊c. Reliquū vo siue residuū totiū bonoꝝ ⁊ iuriū suoꝝ mortis cā donauit ꝓdicto Ticio viro suo recipiēti vice ⁊ noīe. C. ⁊. b. filioꝝ eius. ita tñ ꝙ si aliqs ꝓdictoꝝ filioꝝ eius decesserit añ ipsam eius porcio supueniat donatōe cā mortis ꝓmittēs solenni stipulatōe interueniēte cuilibet predictoꝝ donatarioꝝ ibidē pñtiū recipienti suo noīe ꝓ donatōne sibi facta ⁊ vice illius siue illoꝝ cuius vel quoꝝ noīe ē donatū. b. notario infrascripto recipienti ⁊c. eidē dare vel tradere vel exhibē quantitatē rem vel res ipsas donatas: ipius donantis morte secuta. Et volēs atqꝫ paciscēs vt qntitatis rei vel reꝝ donataꝝ ilico post mortē ei9 petitō ⁊ exactō ꝯpetat pleno iure: nisi donatariū vel donatarios ipsos ꝑmori aut eā ab hac egritudine liberari vel donatōis penitē contigat. quocūqꝫ eñi istoꝝ ꝯtingēte donatio reuocata sit penitus ⁊ euanescat.

De legatis. Titulus.xxij.

Eide q2 vt dictū ē legatis valde sil'es sunt donatōes cā mortis: iō ꝯiter dicēdū ē de ipsis legatis. Et ꝑmo qd sit legatū ⁊ fideicōmissum. scdo qs pōt legare. tercio cui pōt legari. qrto qd pōt legās legare. qnto i q̄ vltima volūtate pōt legari. sexto qliter ⁊ qbus vbis sit legatū. septimo qt ⁊ q̄ sunt spēs legatoꝝ. ⁊ q̄ ordie debēt scribi legata. octauo de formis scribēdi legata relicta ꝓ restitutōe male ablatoꝝ. nono de formis scribēdi legata vxori relicta. decimo qd iuris de legatis i genē relictis. vndecimo de legatis relictis epō vel ecclesie cathedrali vel alij ecclesie: quomodo debent diuidi inter epm vel ecclesiā cathedralē vel aliā ecclesiā. duodecimo de determinatōne quorundam dubioꝝ circa legata. tredecimo qbus modis legatū extinguitē.

Circa ꝑmū sciendū ꝙ legatū ē donatō qdā a defuncto relicta sed ab herede ꝓstāda. q2 debetē post mortē testatoris ⁊ post aditaꝫ hereditatē ab herede. ff. de le. j. si tibi. §. cū seru9. Nō eñi dꝫ legatari9 occupando legata ius sibi dicere sed ab herede petē. ff. quoꝝ lega. l. j. rñso. j. q2 si post aditā hereditatē legatuꝫ occuparet: actō legati denegaretē sibi. C. e. nō dubiū. ⁊ sic i possessione ⁊ ꝓprietate sibi ꝑiudicaret. si vo añ hēditatē aditā occuparet sibi actōe ⁊ ꝓprietate nō ꝑiudicaret. possessionē tñ nō restitueret. ff. quoꝝ le. l. j. §. qd ait ꝓtor. Vñ si ex testamēto adeatē hereditas deficit legatū nisi sit infra relictum qd aduenientib9 ab intestato ꝓstetē. C. de fideicōmissis. eam quaꝫ Itē nota ꝙ licet legatū peti nō possit nisi adita hereditate. si tñ legatarius post mortē testatoris decedat etiā añ hereditateꝫ aditaꝫ: transmittit ad heredem suū legatū. C. de cadu. tol. l. cū igitē. Et hoc ē veꝝ nisi legatarius habeat substitutū vel cōiunctū. q2 tunc transit ad eum. ⁊ ꝑmo ad substitutuꝫ. Si vo legatarius testatore viuo decedat deficit legatū ⁊ remanet apō heredes. vt ibidē. §. sed vt manifestē. Et hoc est veꝝ cum legatū relinquitē pure: vel in diem certam vt in pasca. si autem relinquatē sub conditione in dieꝫ incertā. puta cū Ticius morietur. tunc si ante diem vel conditionem legatarius moriatē. nō transmittit legatum ad suum heredem. q2 nunq̄ valuit. vt ibidem. §. si aūt aliquid sub conditōe. Fideicōmissum fere idē ē qd legatū. sed fideicōmissum dictū ē. q2 fideicōmissa olim pēdebant ex fide heredū. ꝫ hodie fere adequata sunt legata ⁊ fideicōmissa: ⁊ qcquid iuris est in vno est etiā i alio. Cōmissarij aūt vel etiā fideicōmissarij dicuntē quibus legatū aīe soluendū ꝯmittitē. vñ i multis locis testamētoꝝ executores vocantur. q2 legatū aīe exequuntē.

Irca scdm sciēdū ꝙ legare pōt sol9 ille ⁊ ois ille q̄ pōt testari. ff. de le. j. l. ij. q̄ aūt ꝑsone testari possint hēbitē i. legatū ei relinq̄ nō pōt nisi i testō vel codicillo. nā ꝙtū ad hoc eqpollēt ista. s. testari. codicillari ⁊ legari. vñ q̄ pōt vnū illoꝝ pōt ⁊ reliq̄. ff. de iure codi. diui. §. codicillos.

Irca terciū sciendum ꝙ pōt illi soli legari qui pōt heres institui. sed quis sit ille habebitē infra. debꝫ autem legatarij ꝑsona esse certa. aliter non valet legatū ff. de statu. ho. vulgo.

Irca qrtū sciēdū ꝙ legari pōt res testatoris ⁊ res hēdis. nec refert an sciuerit vel ignorauerit testator reꝫ eē suaꝫ vel hēdis. Insti. e. §. si qs rē suā. Itē heres legatarij pōt erogari vt nō tm̄ rē sibi legatā ꝫ etiā ꝓpaꝫ alteri restituat: hoc obseruato ne pl9 restituē rogetē ꝙ cepit ex testamēto. Insti. de singu l' reb. ꝑ fideicō. re. §. pōt aūt. Iteꝫ res aliena: si tñ testator alienā eē sciebat. ⁊ tenetē eam rem heres emere ⁊ ꝓstare vel eius estimatōem legatario. ⁊ hoc ē verū si res illa sit talis que vendi possit. al's nō. Insti. e. §. nō solū. ⁊. §. ꝙ aūt. Et si heres eam nō redemerit vel ꝑciū eius legatario nō dederit. nihilominus ipse legatarius si rē illā alienā habeat: tenetē eā reddere: ꝫ cōtra heredē pōt agere. Si vo testator ignoret illam rem eē alienam nō tenet legatū: nisi cū legatē ꝑsone cōiuncte. vt vxori vel alij ꝑsone cui tātundē relicturus erat de suo. C. e. cū alienam ⁊ nisi cū libertas relinq̄tur seruo. ff. de fideicōmi. libe. paul9. Oportꝫ aūt legatariuꝫ ꝓbare testatorē rē alienā sciēter se legasse. Insti. e. §. ꝙ autē. Hoc notatē ꝑ Hosti. et Ber. ex. de testa. filius. ⁊ pōt ꝓmissa distinctō: vt dicit Host. in quatuor casibus saluari. Nec obstat. c. filius. vbi dī ꝙ heres cogitur ꝫm leges seculi: non ꝫm leges dei soluere si testator rem alienā scienter leget. q2 loquitur i casu in quo res legate erant cuidam ecclesie i quibus legatum non tenuit. Potest etiam intelligi et in alijs rebus legatis quando heres egens remaneret. si redimeret vel ꝑcium solueret. Non eñi debent viri ecclesiastici eē exactores importuni i graue ꝑiudicium alioꝝ quibus pot9 debēt de suo i necessitatibus subuenire. ex. de censi. ex pte. Sed ⁊ layci etiam ad hoc ꝫm Hosti. tenentē. ar. ex. de censi. licet. q2 etiā ad eos ratō decretalis extenditē. vt pꝫ ex. de testa. filius. Iteꝫ si quis legat rē obligatam creditori suo scienter. q2. s. scit eam eē obligatam: tunc heres debet eam luere. i. redimere. si tamen noluit ⁊ hoc expressit ꝙ legatarius eam lueret: tunc heres nō tenetē eam luere. secus autem est si legat ignorāter. Insti. e. §. ꝫ ⁊ si rē. tūc eñi heres nō luet ꝫ legatarius: nisi cū legatē ꝑsone coniuncte. vel ꝓ tanto res est obligata quantuꝫ valet. ff. de fideicōmissa. libe. obligata. ⁊. ff. eo. l. si res obligata. Item si qs rem suam credens eam eē alienam leget valet legatū. ⁊ si putat eam esse legatarij valet etiā. Insti. e. §. si qs rem suaꝫ. Itē si cui legetē res eius non ꝓdest nec conualescat legatum si legatarius eam alienet. Insti. eo. §. si rem legatarij. Et hoc ē verum nisi testator legauerit eam sibi sub conditione hac. scꝫ si eam alienaret ipo testatore viuente. ar. ff. e. l. cetera. Iteꝫ si alicui fundus alienus legatus fuerit: et ei9 ꝓprietatē detractio vsufructu emerit: ⁊ vsufructus ad euꝫ ex cā lucratiua postea ꝑuenerit: ipse legatarius poterit fundum petere: ⁊ heres officio iudicis cogetur ꝓprietatis illius estimationem ei prestare. Insti. e. §. si cui. Itē si quis res suas legauerit: ⁊ postea eas vendiderit nihilominus legatum tenebit. nisi vendendo legatum adimē voluerit. Insti. e. §. si qs rem suam. Et idubio ꝓbabit heres voluntatem defuncti mutatam quatuor testib9 glo. ibidem. Secus est si eam donauerit. q2 tunc indistincte videtē adimere legatum. vt in eadem glo. Et idem est de eo q̄ predium quod legauit postea pignori obligauit. poterit eñi legatari9 agere cum herede vt ꝓdium luat: habita tamen distinctione supradicta. Insti. e §. e. i tex. ⁊ glo. Si vo partem rei legate testator alienauerit pars non alienata omnino debetur De parte vo alienata idem dicendum est quod predictum est de re tota. Insti. e. §. si vo quis. Item testator pōt legare reꝫ quā habet cōmunē cū alio. ⁊ tunc legatarius tm̄ habet ꝑtem eius. ff. de le. j. l. si. Itē potest mihi legari vt mihi liceat cedē lapides i solo eius. hoc tamē legatū nō trāsibit ad heredē meum nisi sit nomē adiectum. ff. eo. l. apud iul. §. si quis. Iteꝫ pōt res q̄ nondū ē in reruꝫ natura: dūmodo sit futura legari vel fructus q̄ in illo fundo nati erunt. aut quod ex illa ancilla natū erit. Insti. e. §. ea quoqꝫ res. Legari ergo possunt ⁊ ea que sunt ⁊ ea que futura sunt sed legari nō hñt ea qui nec ſunt nec fuerunt nec erunt vt chymera. nec ea que fuerunt ſꝫ eſſe deſierunt. vt homo mortuus. Inſti. de inu. ſtipu. in pn̄. Si vͦ dubitetᷣ ⁊ tempore teſtamenti an res legata ſit ī rerū natura. puta an homo legatus viuat agi q̄dem poteſt ex teſtamento: ſed officio iudicis continetᷣ vt cautō interponatᷣ. cauet enī heres rē illam ꝓſecuturum. ⁊ ſi nactus eam fuerit ipſam legatario reſtituturꝫ. ff. e. ſeruo legato. Itē ſi tpe teſtamēti ſeruus legatus eſſet in fuga vel longe abſens: tunc debet heres operam ⁊ ꝓcium ⁊ ſumptus impendere vt recuperetᷣ. Si vͦ pᷓ teſtamentum fugerit impenſis ⁊ legatarij ꝑiculo dꝫ queri. q̄a heres rē legatam ī illo loco debet ꝑſtare ī quo relicta fuit a teſtatore. ff. eo. cū ſeruus. ⁊ . l. ſi ſeruus. reſpo. j. Itē legari pn̄t nō tm̄ corꝑalia ſꝫ etiā incorꝑalia. vt iura. actōes ⁊ ſeruitutes ⁊ idō ſi teſtator mihi legauerit quod aliꝰ ſibi debet heres debebit mihi cedē ſuas actōes dando. quando etiā ſine hoc habeo vtilē actionem: niſi teſtator viuus exegerit pecuniā. In dubio enim ſemꝑ preſumitur tunc voluiſſe legatum extingui. niſi contrarium probetur. vel quia eo nō petente debitor ei vltro obtulit. vel quia exactam pro legatario depoſuit. Inſtitᷣ. eo. §. tam autem. in tex. ⁊ glo. Itē pōt q̄s debitori ſuo liberatōem legare ⁊ tenet legatū. Inſti. e. §. ſi q̄s debitori. niſi teſtator viuus exegerit. Inſti. e. §. taꝫ aūt. Sꝫ ⁊ meo creditori legare poſſum quod debeo. ⁊ cū plus ſit in legato ꝙ̄ ī debito ⁊ ſi ex legato cōmode aliquid ei repſentetᷣ. puta quia pure legatur quod in diem vel ſub conditiōe debebatᷣ. q2 tunc an̄ diem vel conditionem aget ex legato. vel quia exceptiōnem habebat pro debito. vel quia deficiebat ei probatō debiti. Et hinc eſt ꝙ vtile eſt legare ⁊ exprimere illicite ablata illis a quibus ſunt extorta. Inſti. e. §. e. Itē pōt legari factū. vt lego tibi ꝙ heres meus vendat tibi rē illā. ⁊ tūc heres tenetᷣ vēdē ꝓcio vero. Sed ſi heredē meū damnauerim vēdere ꝓcio certo neceſſario habebit vēdere tanti quanti eſt dānatus. ff. e. l. fideiuſſor. §. fi. Itē vt heres meus emat a te rē talē ꝓcio iuſto. ff. e. l. ⁊ ſi equo. Ad hoc nō ꝙ legari nō pn̄t res de q̄bꝰ nō ē ꝯmerciū vel que alienari ꝓhibentᷣ. ⁊ ſi tales res legentᷣ nec ipe nec earꝫ eſtimatō debetᷣ. Inſti. e. §. ſꝫ ſi talis res. vt ibidem ī glo. Et ſm̄ Azo. ti. de lega. diſtingue ꝙ rei legate vel nullꝫ ē cōmerciū vel ē q̄dem ſꝫ cum grandi difficultate. vt ī predijs neceſſarijs ceſaris. ⁊ tunc nec ipſa res nec eius eſtimatō debetᷣ. niſi volūtas teſtatoris contraria apparēt. ff. e. ſi q̄s inq̄linos. Excipitᷣ etiam caſus alius vt in homine libero vt aliquādo ſibi poteſt legari. vt ſi redemerim eum ab hoſtibus. ꝓficiet ei ſibi legatū ad liberatōem vinculi pignoris quod habui in eo tacite: q2 redemi. ff. e. l. ſenatus. Si vͦ illius rei ꝯmerciū ſit ī cōi ſed nō huic: ſi quidē nō ſit ei q̄ damnatꝰ ſit ꝑſtare: ꝑſtabit nihilominus legatū. ſi aūt ſit ei q̄ ꝑſtare dꝫ: ſꝫ non ei cui dꝫ ꝑſtari: aut hoc eſt ꝓpter eiꝰ delictū vel ſectaꝫ. vt q2 hereticꝰ ē vel iudeus q̄ mancipiū xp̄ianū poſſidere nō pn̄t. ⁊ tūc nec res nec eſtimatō debetᷣ. aut ꝓpter conditōem ſtatus. vt q2 eſt ſeruus cui militia legatᷣ. Aut ꝓptē viciū corꝑis cū ꝯtracto legatur ſtipēdiū curſoris. Et in his ſi teſtator ſciebat huiuſmodi qualitatē ꝑſonarꝫ eſtimatō debetur alᷓs nō. Itē nec ea q̄ ſunt edibus iuncta ne vrbs deformetur ruinis. ff. e. l. cetera. Itē ſi res eadē ī duobꝰ teſtamētis. i. duorꝫ hominū eiſdem legata fuerit: ⁊ ipſe ex primo teſtamento rem ſuam executus fuerit tunc ex ſecūdo teſtamēto nihil petere pōt. q2 due cauſe lucratiue ī eundē hoīem ⁊ ī eādē rē concurrē nō pn̄t. ſi vͦ ex ꝑmo teſtamēto executꝰ ē rei eſtimatōē: tūc nihilominꝰ ex ſcd̄o teſtamēto pōt petē rē. Inſti. e. §. ſi res aliena.

Irca quintum ſciendū ꝙ legatum relinquitur in teſtamento perfecto ⁊ in codicillis perfectis: non in donatiōne cauſa mortis. q2 legata ī multis differunt ab eis. vt habitū ē. ſ. ti. ꝓcedenti.

Irca ſextū ſciēdū ꝙ legatū poteſt pure relinq̄. vt tali lego centum libras. Et ī diem. vt lego vſq3 ad paſca Et ex die vt a paſca ⁊ ī antea. Et ſub cōditōe q̄ apponitᷣ ꝑ ſi vel ꝑ cum. vt lego tibi ſi filiā meā ī vxorē acceperis. vel cū. xiiij. ānorꝫ fueris. ⁊ ineſt ei ꝯditō hec. ſ. ſi ꝯpleueris. xiiij annū. ff. e. l. ſi cui legetᷣ. ⁊. C. e. l. fi. In libertate tm̄ eſt ſpāle vt potius videatᷣ eſſe relicta ī diē ſi dicat teſtator. illū ſeruū eē liberꝫ iubeo cū filiꝰ meꝰ erit. xxv. annorꝫ. ff. d̄ fideicōmiſ. libe. fideicōmiſſaria. Itē legatū pōt fieri q̄buſcūq3 vbis: aptis tamen ⁊ idoneis. vt ſi dico. do lego. dari iubeo. volo lego. ꝑſco. odio: vt des: credo te daturū ⁊ ſimilia. C. communia de le. l. ij.

Irca ſeptimū ſciēdū ꝙ triplex ē ſpēs legatorꝫ. leganꝫ tur enī aliqua pro reſtituēdis male acq̄ſitis: ſi teſtator acq̄ſiuit: ⁊ hꝫ aliq̄d tale. Aliq̄ vͦ ꝓ funeris ipſis. ⁊ elemoſynis ⁊ alijs aīe ſuffragijs. Aliq̄ vͦ vxori ⁊ ꝓquis ⁊ alijs carnalibus amicis. Et quidē congrue ꝑſona dꝫ ꝑmitti in ſcribendo alijs legatis. q2 nulla alia legata debētur niſi deducto ere alieno. C. e. ſi vniuerſe. Unde illa intelligitur bona que non ſunt alieno ere deducta. Secundo loco poni debēt ſecunda tanq̄ꝫ digniora. Poſt vͦ has duas ſpēs legatorꝫ dꝫ eligi certa ꝑſona vel certe ꝑſone q̄ ꝯmiſſarij vel fideicōmiſſarij ſeu executores dicūtᷣ: q̄ ad ꝑdicta legata ꝯſtituantᷣ raro enī hec fidei ꝯmittūtᷣ heredū q̄bꝰ ita poſitis tercio debent poni certa legata: quorꝫ q̄dē ſolutō heredi ſolet relinqui.

Irca octauum ſciendum ꝙ circa reſtitutionem male ablatorum vel acquiſitorum quatuor ſolent contingere. ⁊ ſm̄ hoc variatur forma eorum que legantᷣ ꝓ talium reſtitutione. Primo quando teſtator pauca talia habet: ⁊ ē memor eorꝫ ⁊ ꝑſonarum a quibus habuit. ⁊ ideo poſſunt breuiter notari ī teſtamento. vnde tūc poſito ꝓhemio dicetur ſic. Primo quidē voluit. diſpoſuit ⁊ mādauit ꝙ reſtituantᷣ Petro. x. libre. ⁊ Johāni. x. ⁊ ſic d̄ alijs. q̄s q̄ntitates habuit a ꝑdictis ꝑ vſurā vel aliā exactōē illicitā. ⁊ hec ē tutiſſima. Secūdus caſus ē quando teſtator ꝑſonas. res. q̄ntitates ⁊ cauſas illicitas ꝓpter timorē infamie ī teſtamēto nō vult exprimi. ⁊ tūc ſolet habere ea notata manu ſua vel alienus ſecreto in aliqua cedula quā ſuo confeſſori vel alteri ꝑſone fideli corā duobus teſtibus ignorantibus quid cōtineat ſigillatam tradit: q̄ facto ī teſtamento dicetᷣ ꝑmo q̄d ē. Vel ſic reliquit de bonis ſuis tali ꝑſone centū libras ſoluendas ī his ⁊ circa ea que ſibi ſecrete cōmiſit. Tercius caſus ē q̄n longo tpe multa illicite acq̄ſiuit: que ꝑticulariter ī teſtamēto nō poſſunt exprimi: ⁊ tunc ita dicetur. Primo quidē voluit. diſpoſuit ⁊ mandauit ꝙ reſtituantur omnia ⁊ ſingula que ad eū vel ad alium eius noīe ꝑuenerunt ex cauſa vſure vel ex alia quacunq3 iniuſta acquiſitōne vel exactōe omnibus ⁊ ſingulis ꝑſonis vel vniuerſitatibus a quibus ipſi vel aliū eiꝰ noīe hoc vel aliquid eorum apparuerit habuiſſe vel percepiſſe. ſiue hoc appareat ex libris ſiue ex ſcripturis rationū ſuarum. ſiue ex alia legitima fide vel probabili ratione. Et etiā quātū reſtituendum videbitᷣ cōmiſſarijs ſuis de ſimplici ⁊ pura cōſcia eorꝫ. Quartus caſus eſt quando ſcit ſe aliqua illicite habuiſſe ⁊ habere. ſed a quibus habuit eſt incertus. vñ tunc debet ea ꝑ eorꝫ aīabus relinquere dicēdo ſic. Itē cū ſciat vt credat quedam illicite habuiſſe: a quibus tamen ea habuerit ē incertus: reliquit ꝑ animabus eorꝫ a quibꝰ habuit ipſa cētū libras ſoluendas ⁊ diſpenſandas a ſuis ꝯmiſſarijs infraſcriptis de conſilio talium fratrū eo mō quo eis meliꝰ ꝑ liberatōe aīe ſue videbitᷣ expedire. Forme vͦ legatorꝫ ſecūde ſpēcei ⁊ tercie ꝓpter ſui facilitatē notarij prudētie relinquantᷣ q̄ diligēter ea formet ſm̄ ꝙ exegerit intentō ipſius teſtatoris.

Equitur videre de nono. ſcꝫ de formis ſcribendi legata vxori relicta. Circa quod ſciendum ꝙ ſi vir dotem vxori legauerit legatum eſt vtile ſibi: etiam ſi nihil vltra dotem ei reliquerit. quia plenior eſt actō ex legato ꝙ̄ de dote. Inſti. e. §. ſed ſi vxori. q2 ſicut dicit ibi gloſa. legatū ſtatim debetur. dos vͦ ſi conſiſtat in mobilibus debetᷣ poſt annum. Si autem nō ī mobilibus debetᷣ ſtatim. Itē de dote agitur inquantū poteſt facere vir vel alius heres ſuus. de legato vͦ in ſolidum niſi obſtet falcidia vel bñficium inuentarij. Itē ſi qua facta ꝑdicta ſint in ꝑiudiciū mulieris: tollentur beneficio legati. tamen ſi quam vir non accepit dotē legauit ſimpliciter legatū erit inutile. ſi vͦ in legando certā pecuniā ⁊ certū corpus vel inſtrumentū dotis. ſ. ī quo fuit confeſſus ſe dotem recepiſſe: quā non receperat: demonſtrauerit. legatū valebit. vt ibidem. Teſtator ergo volens aliqua vxori ſue in teſtamento relinquere primo ei dotem ſuam relinquere debet ⁊ tunc debet eius quantitatē ſpecificare. alᷓs teſtamentū non ſufficeret. niſi ipſam quantitatē dotis ꝑ inſtrumentū vel teſtes ꝓbaret. C. de ſal. ca. l. iij. Solꝫ etiā ei q̄ſq3 aliq̄d de ſuo reliquere. ⁊ tunc debet perquiri diligenter intentō eius. quandoqꝫ enim vult ꝙ tm̄ habeat alimenta: ⁊ tunc dicetur ſic. Relinquo vxori mee alimenta vel victum ⁊ veſtitum quod idem ē in vita eius dum vixerit caſte. Et in hoc caſu debet habere cibum. potum. veſtimenta. lectum ⁊ habitationem. ⁊ ea ſine q̄bus viuere non poſſet. ff. de ali. ⁊ ciba. lega. l. legatis. ⁊ de v. ſigni. verbo victus. §. verbum. Quandoqꝫ etiam vult ꝙ vltra alimenta aliquod dominium regiminis domus habeat ⁊ familie: ſicut in vita eius habebat . ⁊ tunc dicetur ſic. Relinquo vxorem meam in domo mea dominam ⁊ vſufructuariam omniū bonoꝝ meoꝝ: dum vixerit caſte. ꝑ hoc ꝙ dicit dominā: habebit curam ⁊ gubernatōnem familie. ꝑ hoc ꝙ dicit vſufructuariam: habebit victum ⁊ veſtitū. ita interꝑtant̄ ſapientes illa verba. vt notat̄. C. ſi ſe. nup. mulier. ſup aut. hoc locū. Qn̄qꝫ vult ꝙ habeat oēs fructus oīm poſſeſſionuꝫ ſuaꝝ vt poſſit facere de illis quicq̄d placuerit ſibi: etiā ſi eēnt vltra quantitatem alimentoꝝ. ⁊ tunc dr̄ ſic. Relinquo vxori mee iure legati vſufructum omniū bonorum meorum dum caſte vixerit. vel ſic. Relinquo vxorem meam vſufructuariā omnium bonorum meoꝝ. i quo caſu habebit i ſoliduꝫ vſufructum omniū bonoꝝ. vt. ff. de vſu. lega. vxori mee. niſi filios haberet. in quo caſu filij haberent ſaltem legitimā partē i vſufructu ſm dn̄m Odofreduꝫ. ſicut ipſe notauit de inoffi. teſta. ſup aut. nouiſſima. vbi dicit ꝙ illa lex. ſ. vxori mee. corrigit̄ i filijs ⁊ nō i extraneis. Itē ſi teſtator intēdat i aliq̄ caſuuꝫ ꝑdictorum. ꝙ vxor dum habeat alimenta de domo viri: ꝺ domo dotē nō extrahat: nec fructus dotis ꝑcipiat: debet hoc exp̄mē. ſ. alterutro ſit contēta. al's hr̄et vtrūqꝫ. ſ. alimenta ⁊ fructus dotis. C. de rei vxo. ac. l. j. §. ſciendū.

Equit̄ videre de decimo. ſ. quid iuris eſt de legatis i genere relictis. Circa quod nota ſm Azo. ⁊ ſm gloſaꝫ Accur. Inſti. e. §. ſi generaliter. ꝙ legatū i genē relictū aut ſuis certis finibus nālit̄ cōtinet̄. vt homo. bos equus. aut non. ſi ſic. oīno tenet legatuꝫ ſiue ꝯſiſtat i ſpecie. ⁊ tunc dr̄ indiuiduum vt Ticiꝰ. ſiue ꝯſiſtat i genē. ſ. illo qđ dialetici vocant ſpeciē. ⁊ tūc pōt dubitari cuius ſit electō. Et diſtingue ꝙ teſtator legans ſeruuꝫ i genē. aut reliquit ſuos i hereditate ſua aut non. ſi ſic. tunc legatarius ex eis eligere debet: vt tamen non eligat meliorem. ff. e. l. ſi legati. Si nō reliquit: tunc heres eligere debꝫ. ff. de triti. lega. l. iij. rūſo. j. Ubi autē teſtator ex certis ſeruis reliq̄t incertū: aut ſenſit de certo. q2. ſ. ipm̄ ꝓprio noīe i legando exp̄ſſit. ⁊ tunc heres eliget. aut nō ſenſit de certo. q2. ſ. legauit vnū ex eis. ⁊ tūc legatarius eliget. ff. e. l. qui duos. Si vo legatuꝫ ſuis naturalibꝫ finibus nō cōtinet̄. aut eius ſola deſtinatōe cōſtituit̄. vt fundus. ⁊ tunc omino nō tenet legatū. q2 heres p̄ſtare fundum vnius digiti vel vnguis poſſet. qđ eēt deriſoriū. ff. e. l. qđ in rex. §. ſi quis aūt. Aut ad conſtitutōem eius requirit̄ factuꝫ vt domus. ⁊ tunc aut legans domū in genere reliquit domos aliquas. aut nō. ſi nō: deriſoriū ē. ff. e. l. ſi domus. ſi ſic cogetur heres vnaꝫ ex eis quam heres ipſe voluerit legatario dare. vt ibidē. Si aūt legatū ꝯſiſtat i genē gnāliſſimo. vt ē ſubſtātia. res. ens. nullū ē. Et idē ē ſi i genē ſubalt'no. vt ē aīal q2 heres liberaret̄ dādo feſtucā vel muſcā. Oportꝫ ḡ legatū cōtinē certaꝫ ſpeciē vel quātitatē vel factū. al's nullū ē niſi i caſu. vt cū aliq̄d annuū ē relictū ſine adiectōe ſumme. ꝑcipiet em̄ legatarius qđ teſtator cōſueuerat ei dare. vel certū aliq̄d ſtatuere ex dignitate ꝑſone. ff. de lega. iij. ſi cui.

Equit̄ videre de vndecimo ſcꝫ de legatis relictis ep̄o vel eccleſie cathedrali vel alij eccleſie: quomodo debent diuidi. Circa quod ſciendum ꝙ ſicut habetur extra de teſta. requiſiſti. aut teſtator legat ſic dicendo. relinquo illud ep̄o. aut ſic. relinq̄ illud eccleſie. aut ſic. relinq̄ illud eccleſie ⁊ ep̄o. ſ. ꝯiunctī. aut ſic. relinquo hoc ep̄o ⁊ illud eccl'ie ſcꝫ diuiſim. Si primo mō. aut relinquit̄ ep̄o ab extraneo. aut a ꝓpinq̄. Si ab extraneo gnāliter veꝝ ē ꝙ p̄ſumit̄ eē relictū intuitu eccl'ie: nō ꝑſone. ⁊ iō tūc de illo eccleſia cathedral' pōt petere canonicā porcionē. ⁊ hoc veꝝ ē niſi teſtator exp̄mat ꝙ velit illud eē tm̄ ep̄i. i. ꝓpriū: nō eccleſie. tūc em̄ nihil pōt eccleſia cathedral' petē. ſecus ē ſi det̄ aliq̄d ep̄o inter viuos. quia tūc ſm glo. p̄ſumit̄ intuitu amicitie vel ſpe remunerationis datū. Si vo aliq̄d dat̄ ep̄o a ꝓpinq̄: p̄ſumit̄ eſſe relictū intuitu ꝑſone: nō eccleſie. niſi forte contrariū ꝓbaret̄. vnde hec eſt p̄ſumptio iuris nō de iure: in qua ꝓbatō in contrariū admittit̄. Talis etiam eſt p̄ſumptō in caſu p̄cedenti. Et in hoc caſu nihil pōt eccleſia petere maxime in vita eius. ⁊ pōt hic accipi ſm glo. ꝓpinquꝰ vſqꝫ ad quartū gradū. ex. de ꝯſan. ⁊ affi. nō dꝫ. Quidā vo dicūt ꝙ accipit̄ vſqꝫ ad ſeptimū: cū canon nō diſtiguat hoc. xij. q. iij. ca. ꝯ. ⁊ ex. de teſta. q2 nos. Si vo teſtator relinquat ſcđo mō: hoc eſt eccleſie. tūc ep̄o ꝯpetit ſua porcio etiaꝫ ſi exp̄mat ꝙ velit illud eſſe eccl'ie tm̄: ⁊ nō ep̄i. q2 ꝑuata diſpoſitō teſtatoris nō pōt gnālem cōſtitutōeꝫ canonis imutare: q̄. ſ. canon habet̄. xij. q. iij. pontifices. Ratōeꝫ vo huius diuerſitatis. ſ. ꝙ quando relinquit̄ eccl'ie tm̄: nihilominus ep̄s habet ſuam parteꝫ. quādo vo relinquit̄ ep̄o tm̄: eccleſia nihil habet ſi vis inuenies ex. de teſta. i glo. c. requiſiſti. Secus eſt ſm glo. ſi dicat. relinquo hoc canonicis. q2 tunc preſumit̄ eſſe relictum intuitu ꝑſone ⁊ non eccleſie. ideo ep̄s de illo nihil habebit. Si vo relinquat t'cio modo. ſ. ep̄o ⁊ eccleſie. tunc inter ipſos eſt equaliter diuidendū. Si vo relinquat quarto modo dicendo. lego hoc eccleſie ⁊ illud ep̄o. ſiue relicta ſint equalia ſiue inequalia: ad diuiſioneꝫ ſunt canonicam inter ep̄m ⁊ eccleſiam reducenda. niſi velint ambo eſſe teſtatoris diſpoſitōne contēti: quam ſatis decet: licꝫ nō ſit neceſſarium obſeruare ꝓpter fauorem vltime voluntatis vbi nec fraus interuenit nec dolus nec quiſq̄ nimiū fraudat̄ debita porcione. q2 decens ē ꝓ modico cōtentōnem non habere

Sed quid ſi leget̄ ſeparatim aliquid ep̄o ⁊ aliq̄d alicui eccleſie. ſ. nō cathedrali: aut monaſterio vel alijs pijs locis. Rn̄. vt habet̄ ex. de teſta. requiſiſti. §. ſecus. tūc illud quod ē ep̄o legatū diuidet̄ inter ep̄m ⁊ eccleſiam cathedralē. ⁊ de ill' que legata ſunt alijs eccleſijs ep̄s habebit canonicam porcionem Ad hoc nota ꝙ ſi aliq̄d ſpecialiter clerico non habenti prelationem vel adminiſtrationem eccleſie qui ꝓpriū poſſit habē a ꝓpinquo vel etiā extraneo leget̄: relictū eſſe intuitu nō eccleſie ſed ꝑſone intelligit̄: niſi contrariū ꝓbet̄. ⁊ ideo de illo nec ep̄s nec eccleſia i vita eius aliquid conſequet̄. ⁊ hoc eſt verū quando fraus nō ꝓcurat̄. vt ibidem. §. illud autē. Inſuꝑ nota ꝙ ſi quis in teſtamento legauit ep̄o ꝓpriam porcionē et alia multa monaſterijs vel eccleſijs: ſi eā ipi ep̄o abſolute legauit: nihilominus porcionē ſibi debitā de ceteris exigē poterit. Si vo eam ſub conditōne reliquit. ſ. vt ea ſola ꝯtentꝰ eēt ⁊ hoc ep̄s acceptauit: porcionē de alijs exigere nō pōt. Si vo poſtea ꝯſtiterit ꝙ ep̄o porcionē modicā fraudulent̄ legauerit vt. ſ. aliorum porcione debita fraudaretur: porcionē debitam ex illis exigere poterit. licet teſtator cōditionem appoſuerit: et ipſe prius acceptauerit. ex. de teſta. officij. q2 teſtator partem ep̄o debitam ex conditōne auferre non potuit. ex. de teſta. requiſiſti. Videtur etiam ſm glo. ſupra. c. officij ꝙ ep̄us agere poſſit ad ſupplementum ſi relinquat̄ ei minus legitima porcione. quia hec porcio grauamen non admittit ſicut nec quarta debita iure nature.

Equit̄ vidē de duodecīo. ſ. de determinatōe q̄rūdā dubioꝝ circa legata. Ubi ſciendū ꝙ ſi quis q̄rtā partem legare voluerit ⁊ dimidiā ſcripſit debet̄ tm̄ q̄rta. Et ſi. l. legare voluit ⁊ cētū ſcp̄ſit debent̄. l. ſꝫ ſi plura legare voluit ⁊ minus ſcripſit legatum valebit. ff. de le. j. qui quartā Item ſi aliquis ex illo dolio legauerit quatuor amphoras: ⁊ ibi non ſint quatuor ſed pauciores: tantum accipietur quantum inuenietur. ff. de le. ij. ſi quis ſeruum. Iteꝫ ſi legaui tibi. x. libras ſi volueris: tale legatum non tranſit ad heredem niſi expreſſeris te voluiſſe. ſecus eſt ſi legaui tibi. x. pure. q2 illud tranſit. ff. de le. j. ſi tibi legatum ſit. Iteꝫ legator ſi i nomine cognomine vel agnomine legatarij errauerit: dū tamē certum ſit de quo ſenſerit. error huiuſmodi nihil veritati officit. ff. de teſta. ſi in nomine. Et idem ē ſi i fundi vocabulo errauerit. ſecus eſt ſi errauerit in appellatiuo. vt ſi quis credat appellatione auri contineri auricalcum et legat aurum: non dabitur illi aurum. ff. de le. j. l. iiij. ⁊ Inſti. e. §. ꝙ ſi aliquid Diſtinguit tamen glo. in appellatiuis ꝙ ſi teſtator parum erret. vt ſi libros appellet mēbranas: valet legatū: maxime cuꝫ ſic conſueuit appellare. Si aūt multum erret nō valet. vt in dicta. l. Item falſa demonſtratō nō ꝑimit legatum. vt ſi quis leget ſic. Stichū ſeruꝫ quē emi a ticio lego petro. lꝫ ſit empꝰ ab alio q̄ a Ticio: nihilominus tenet legatū: dūmō ꝯstet de seruo. Insti. e. §. hinc. Et idē est sm glo. ibidē. si non enim Silr̄ nec cā falsa nocet legato. vt si qs leget sic. lego tali illō quia fecit mihi seruitium tale. licet seruitiū illud non fecerit tñ legatū tenet. Insti. e. §. lōge. Si vo cā illa sit ꝯditōaliter apposita secus erit. vt si dicaī. ticio si negocia mea curauerit lego. x. libras. vt ibidē. Itē si lancē maximā minorē ⁊ minimā reliquit: ⁊ legauit sic. s. lancē minorē illi lego. lācē medie magnitudinis legatā esse videī: si nō appareat de qua intellexerit. ff. de au. ⁊ ar. lega. qui lancem. Itē si quis leget aliqd sic. lego hoc Petro ⁊ filijs eius: tunc Petrus habebit medietatē ⁊ filij eius consequenter aliam medietatē. ff. de vsufru. actōe si qs Ticio. ⁊ ex. de testa. Raynaldus. i glo. Itē si qs cyrographū legauit: legauit actōnes i eo contētas. ff. de le. iij. qui cyrographū. Itē si quis legat alicui ancillā Bertā: ⁊ postea vēdit eā ⁊ emat ancillas alias quarū vnam vocet Bertā. hec scđa Berta vī esse legata. ff. de ꝯdi. ⁊ demō. l. filie sue. §. ticia. Itē qñ aliqs habꝫ plures seruos ⁊ legat alicui vnū ex illis. s. illū quē elegerit vel optauerit: ꝑtor ꝑfigere dꝫ legatario terminū infra quē eligat. ⁊ si heres añ eius electōeꝫ ⁊ añ terminū seruos vel seruū vēdiderit vel manumiserit. vēditō vl' manumissio irritaī: ⁊ seruus ille cedet legatario quē ipe elegerit. Si aūt legatarius infra terminū nō elegerit: heres postea poterit seruos vendere. nec habebit legatarius actionem legati. Sed i legatis futuris nō pōt terminus ꝑfigi vt si quis leget vnū seruū nasciturū de grege suo. li. vj. de concess. pre. qr cūctis §. si extitit. ⁊ §. se. i tex. ⁊ glo. Item si alicui legatur optō ex seruis vel ex rebus alijs: tñ semel optāe potest. ff. de le. j. l. v. rñso. j. Si aūt optio relinquiī pluribꝰ vel etiaꝫ vni: ⁊ ille decedat añq̄ optet pluribus heredibus relictis: ⁊ inē eos sit dissensio de optione. sorte dirimiī questio inter eos. ⁊ quem sors ꝑelegerit ceteris paribus estimatōem partiū ꝓstabit. Si aūt legauerit mihi seruū quē optauit Ticius: ⁊ ille infra annū nō optet vl' quia noluit vel quia nō potuit. post annū optō videī mihi relicta. C. cōmunia de le. l. fi. Itē si qs leget mihi omnia bona sua mobilia: mei erunt omnes fructus a solo separati tempore sue mortis. dum non adhereat solo pars fundi. ff. de rei ven. l. fructus. Sed nunquid ꝑ hec verba habebo omnia nomina. i. relicta debita sua? Rñ. q̄ nō nisi aliter constet de mente eius. quia noīa nec inter mobilia nec inē immobilia cōtinenī. ꝟꝫ i terciā speciē cadūt. ff. de re iudi. a diuo pio. Preterea nec est nostrum quod nobis debeī sed tñ illud quod possumus vēdicare. ff. de au. ⁊ ar. le. l. ij. ⁊ l. q. Et idem est dicendum de lignis ⁊ lapidibus ad edificiū paratis. ar. ff. de le. iij. ligni appellatō. §. fi. hec Guil'. Itē si qs legauit alicui. x. libras. ⁊ si illas ꝑderet iterū reliquit ei alias. x. non est onerandus heres vt quotiens illas ꝑdiderit tantundeꝫ ei restituere teneaī. sed tñ semel. vt ibidē. l. fideicōmissa §. si quis. x. Iteꝫ si quis leget monasterio sancte Marie. x. libras ⁊ nō determiat cui monasterio cū sint plura monasteria sancte Marie: dabiī paupiori. ar. i auē. de ec. ti. §. si qs i noīe. ⁊ ex. de testa. indicante. i glo. Quid si nō apparet qđ sit pauperius? Rñdet Host. q̄ epūs cui gratificare voluerit dare poterit. ex. de testa. tua. Item si eadem res duobus sit legata siue coniūcti. s. dicēdo. Ticio ⁊ petro stichū seruū meū lego. siue disiunctim. i. separatim dicendo. Ticio lego stichum seruū meum. ⁊ Petro lego stichū seruū meū. si ambo ꝑuenerint ad legatū eque diuideī inter eos nisi alr̄ mens appareat testatoris. ff. e. si pluribus. si vo alicui alter deficiat. scꝫ q̄ vel legatū spreuit: aut viuo testatore post testamētū decesserit vel alio mō defecit: vt ꝑ mortem seruilē: ad collegatariū ꝑtinet totum legatū. Si vo testatore mortuo decedat: trāsmittit illud ad heredē suum. Insti. e. §. si eadem res. in tex. ⁊ glo.

Quid si qs hꝫ bene duas conchas quarū vna ē melior altera: legat alicui conchaꝫ cuius erit optō? Rñ. sm Ber. ex. de testa. indicante. optio erit heredis. ff. e. l. si qs a filio. §. si qs. Et hoc nisi heres sit i mora quia tunc esset legatarij. Itē si edificium legetur vt fiat monasterium: nec i quo loco fieri debeat determinet: heres ad faciendū illud obligatus non videtur. ar. ff. de ver. ob. si insulam. Sed sm Lau. dicendū ē aliter causa religionis vel fauore vltime volūtatis. ⁊ sm canones testamēta sunt plenius interptāda. ex. de dona. cū dilecti. Et res ad pias causas relicte libere sunt ab inscriptōibꝰ lucratiuaꝝ. xxiij. q. viij. §. q̄uis. hec Ber. ex. de testa. Raynuꝰ ⁊ c. nos qđē. Silr̄ si legatū sciri nō pōt ex testamēto nō valet. vt si dicaī. do fundū Ticio ꝺ quo rogaui te. ff. ꝺ iu. fis. ita fidei. Itē qñ dubitaī de eodē legato cui plus debeat dari. heres eliget cui soluat. ff. de le. ij. si qs. §. si inter duos. Iteꝫ si res aliena alicui fuerit legata: ⁊ postea viuo legatore legatarius illius rei ex cā emptōis factus fuerit dñs: ex actōe testamēti pōt preciū conseq. Si vo ex causa lucratiua vt ex donatōne vel alia simili. cā vt legati agē nō pōt: etiā si sua desinat esse postea. vt ibidē. i tex. ⁊ glo. Itē si res legata sine facto. i. mora hēdis perierit: legatō ꝑibit. vt ibidē. §. si res legata.

Sequiī videre de tredecimo. s. qbus modis legatum extinguiī. Circa quod sciēdū q̄ illō quod relinquiī i testamento sit ⁊ dī caducū. vno mō quādo habeī ꝓ nō scripto. Et hoc ꝯtingit tripliciī. s. qr aut ei legaī qui decessit: quē testator viuere credit. aut qr illud qđ legaī nō ē i rerū natura: vt equus qui ē mortuus quē testator viuē credit vel qr legaī seruo pene. Scđo dī caducum in casu caduci. et hoc dupliciter. s. aut qr aliquid legatur viuo: sed ipse ꝑmoritur testatori. Aut quia graues inimicicie interueniūt inter legantē ⁊ legatariū. si tñ redeant ad amiciciā reintegraī legatū. ꝑpter vo leues inimicitias non extinguiī legatū vel fideicōmissuꝫ. ff. de adimē. lega. l. iij. legatarius aūt aduocās ꝯ legantē ꝑdit legatū. ff. de inoffi. testa. papinianꝰ. §. meminisse. Tercio dī ꝓprie caducū quod post morteꝫ testatoris deficit q̄cūqꝫ rōe. vt si legatarius legatū spnat: vel cōditō sub q̄ est legatū deficiat. C. ꝺ cadu. tol. l. vnica.

De fideicōmissis. Titulus. xxij.

Ostea qr vt supra dictum est i testamento solent ordinari fideicommissarij siue executores testamentoꝝ ad soluendum ea que sunt legata ꝓ restitutōnibus ⁊ elemosynis faciendis. ideo post q̄ dictum ē de legatis dicendum ē de cōmissarijs siue executoribꝰ testamētoꝝ. Et ꝑmo ponēde sunt forme ordināđi ipsos. Scđo soluēde sunt q̄dā dubitatōnes circa ipsos. Circa ꝑmū sciēdū q̄ ordinatis legatis restitutionū ⁊ elemosynarū solet testator ad ea exequenda cōmissariū vel cōmissarios dirigere de quoꝝ fidelitate ⁊ charitate confidat: q̄ ea diligenter studeant effectui demandare: vel etiam ipsum heredem: qui immo etiam nullo alio ꝯmissario dato heres exequi teneī ipso iure. huiusmodi autem commissarij tñ ⁊ nihil plus habent de potestate q̄ eis datur a testatore. qr sunt mandatarij. ⁊ iđ bonum consiliuꝫ ē q̄ plenū mandatū ⁊ plena auctoritas eis detur. Positis ergo legatis restitutionū ⁊ elemosynarū ita cōtinuabis. Cōmissarios aūt suos ⁊ huiusmodi testamēti executores ad ꝑdicta oīa ⁊ singula faciēda et ꝯplēda eē voluit ⁊ disposuit talē ⁊ talē. Et hoc mō simpliciter electi dicūī ministri. vñ pecuniā eis datā ꝑnt dispensare. ꝟꝫ ꝯ hēdes agere non possunt. Si aūt testator dare voluit eis auctoritatem pleniorē positis nominibus eoꝝ: ita cōtinuabis. Dās ⁊ tribuens eis plenā ⁊ oīmodā ꝑtatē atqꝫ mandatū petēdi exigēdi et recipiēdi ab heredibus infrascriptis sufficientē ⁊ integrā pecuniaꝫ ꝓ predictis oībus ⁊ singulis exequēdis: ⁊ ꝯtra eos ob hanc causam agendi ⁊ ipsos cū effectu ꝯueniēdi. Et mandauit heredibus suis infrascriptis ipsam pecuniā dictis cōmissarijs libere sine molestia vel lite tradi vel exhiberi. aliōqn eos causa pene dāmnauit in cētū libꝛis dictis cōmissarijs eoꝝ ꝓprio nomine recipiētibus legati noīe applicādis. ⁊ ꝑdicta oīa ⁊ singula nihilominꝰ executōi mandari. vel sic. Dās ⁊ attribuens eis plenam ⁊ oīmodā potestatē ⁊ mandatum agendi ⁊ exercendi suas actōnes contra suos debitores. ⁊ cōtra quos ex eis voluerint et ab eis sufficientem quantitatem ex debitis exigendi ⁊ recipiendi pro predictis omnibus ⁊ singulis exequendis. vel sic. Dans ⁊c. ⁊ mandatum vt sua auctoritate recipere possint et accipiant de bonis suis: ⁊ de quibus voluerit. ⁊ ea que ex eis voluerit distrahē. alienare. vē dere ⁊ obligare. de ꝑcio ꝯuenire. illud recipe. poſſeſſiones tradere. de euictione cauere. ⁊ ob id bona cetera obligare. ⁊ omnem in eis ⁊ ſuper eis contractum ꝑficere quem idem ipſe viuens ꝑficere potuiſſet pro predictis omnibus ⁊ ſingulis exequendis. Et in fine harum diſpoſitionū addes ſic. Dās ⁊ tribuens ſuꝑ oībus ⁊ ſingulis ſupradictis generale mandatū cū libera adminiſtratione. Item voluit ⁊ diſpoſuit vt ſi aliq̄s vel aliqui ex eis ꝑmorerent᷑ vel abeſſent vt predicta exeq̄ nō poſſent vel nollent. alius vel alij nihilominus predicta om̄ia et ſingula i ſolidum exequant᷑. Vel ſic. Item voluit ⁊ diſpoſuit vt ipſi cōmiſſarij om̄es ſimul ⁊ concorditer oīa ⁊ ſingula exequant᷑ vel de cōſilio ⁊ aſſenſu talis habito ⁊ obtēto cetera exequant᷑. Vel ſi ꝑdicti cōmiſſarij in aliquo diſſentirent id i quo maior pars conſenſerit executōi mandet᷑. ſemꝑ autem diſponat᷑ ſm̄ ꝙ placuerit teſtatori. Si aūt teſtator plene nō ꝯfidat de cōmiſſarijs ꝙ faciant ea que magis expediunt aīe eius addat. ꝙ ipſi omnia faciant ſm̄ conſiliū alicuius viri ſpūal' et diſcreti: nominādo eum. ⁊ id quod fecerint nō ſm̄ ei⁹ ꝯſiliū irritū ſit. In quo caſu nihil valebit quicq̄d fecerint: niſi fecerint ſm̄ ꝯſiliū illius. ff. de admi. tu. q̄dā decedēs pap⁹. ⁊ ex͂ de elec. cum i veteri. Det etiam teſtator illi viro ſpūali plenā ⁊ liberā ꝑtāte ꝙ mutare poſſit cōmiſſarios vel ſubrogare alios quotiens videbit᷑ ei expedire: quibus ſubrogatis det eandem ꝑtātem in omnibus quam dederat ꝑmis iubēs hr̄i ratū ⁊ firmū impꝑetuū q̄cq̄d ꝑ eos ſm̄ conſiliū alicui⁹ viri fuerit actū. ar. ꝙ tal' ꝯmiſſio valeat. ex͂. de teſta. cū tibi.

Irca ſecundū querunt᷑ plura. ſ. vtrum religioſi poſſint eſſe executores teſtamentoꝝ. R̄n̄. ꝙ ſi de licentia ſui ſuperioris. ⁊ vt in pluribus ē vtile ꝙ ſint anime teſtatoris. quia veriſimile eſt ꝙ fideli⁹ exequant᷑. Nec obſtat quod ex͂. ne cle. vel mo. ſacerdotibus dr̄. Clericis tuis denuncies publice ne miniſtri laycorum nec in rebus eorum procuratores exiſtant. multum differunt procurator ⁊ executor. q: procurator res alicuius viuentis adminiſtrat ad temporalē eius neceſſitatem. Executor vō res mortui diſtribuit ad eius aīe conſolatōem. Sine licentia autem prelati ſui ſi intret religioſus executōnem alicuius teſtamenti vt executor peccat. q: facit quod de iure non pōt. vij. li. de teſta. religioſus. q: q̄ recipit executōem alicuius teſtamenti ſe obligat ad exequendū. religioſus aūt ſe obligare nō pōt ſine licētia ſui p̄lati. hec Rychar. Utrum executores teſtamentoꝝ teneant᷑ infra annū executōem complere? R̄n̄. aut teſtator determinat tēpus īfra quod vult teſtamentū eſſe completū. aut non. ſi ſic. nō tenent᷑ de neceſſitate executores vſq; ad tēpus illud teſtamentū complere: niſi viderent ſe citius implēdo aīe defuncti magis ꝓdeſſe. tunc eñ ad citius complendū eos cōſcīa debet artare. Si aūt nō determīat tp̄s aut executores haberēt libere bona d q̄bus ſtatim p̄nt teſtamētū implere. aut nō. ſi habēt. tenēt implere quocitius p̄nt. q: ſunt debitores illis quib; ſunt legata ⁊ vt dr̄. ff. de re. iu. in omnib; obligatōibus i q̄bus dies non ponit᷑ p̄nti die debet᷑. Preterea quantocitius teſtamentū impletur tantocitius aīa defuncti alleuiat᷑. vt dicet᷑ i q̄one ſequenti al's tales etiā negociatoribus egentiū ꝯparant᷑. xiij. q. ij. qui oblatōes. Executores etiā ſi ꝑ ſe retineant illa bona furtū cōmittunt. vt. c. c. ſi ſacrilegium. xvij. q. iiij. ſacrilegiū. Unde ſi executores infra annū ſaltē admoniti ab ep̄o pias volūtates defunctoꝝ nō implēt cū implē poſſent: ꝑ ep̄m ipleri debēt etiā ſi teſtator ꝓhibuiſſ; ne ep̄s vel alia ꝑſona ſe intromittēt d ſuo teſtō: niſi ſoli executores ſui. talis eñ ꝓhibitō nō valet. vt ex͂ de teſta. nos q̄dē. ⁊ c. tua. i tex. ⁊ glo. ⁊ c. Ioh̄es. Si aūt nō habeant bona in ꝓmptu de quibus poſſint infra annū teſtū implē: non credo ꝙ ꝓpter hoc deuoluat᷑ poſt annū ꝑtās eoꝝ ad ep̄m. tenēt tñ facē qđ in ſe ē vt bona habeant ⁊ habita diſtribuere debēt q̄citi⁹ p̄nt. hec Rich. Ad hoc nō ꝙ executor teſtamēti tenet᷑ reddē rōem de ill' q̄ diſtribuit p̄ntib; hēdib; et legatarijs. i aut. de ſan. epi. §. hyconomos. Et hodie q̄cunq; religioſi etiā exempti deputati ad executōem cuiuſuis vltie voluntatis. q̄ ſi ſint p̄lati tenent᷑ de executōe ſuſcepta locoꝝ ordinarijs reddē rōem. al's ſunt puniēdi ab eis quocūq; ꝑiuilegio: ſi ipōs i hoc inuenerit deliq̄ſſe. nō obſtāte li. vij. de teſta. religioſus. Utrꝝ dilatō executōis i aliq̄ ꝑiudicet aīe defūcti R̄n̄. ꝙ ſic. cui⁹ rō ē duplex. vna ē. q: quāto clerici cit⁹ eccl'ie ⁊ paupes q̄b; legatū ē recipiūt legata ſua: tāto cit⁹ ⁊ feruēti⁹ orant ꝑ aīa defuncti. ⁊ ꝑ hoc citius alleuiat᷑ ⁊ expedit᷑. Scda rō ē. q: ſicut defūcti i charitate aliq̄d purgabile ſecū portātes i hac vita meruerunt vt ſi dent᷑ ꝑ eis elemoſyne proſint eis nō ad augmentū gratie: ſed ad alleuiatōem ⁊ ad abbreuiatōem pene. ſic teſtator teſtamentū faciens ⁊ in charitate decedens teſtamētū faciēdo meret᷑ vt ei⁹ executō poſt mortē ſibi valeat ad alleuiatōē ⁊ ad abbreuiatōē pene huiōi. hec Rich. Sic aūt ꝗtū ad effectū elemoſyne ꝑiudicat dilatō eius aīe defuncti. non q: ꝑ dilatōe aīa puniat᷑: ſed q: ei remediū nō adhibet᷑. ſ; q̄tū ad meritū elemoſyne ex hoc ei nullatenus ꝑiudicat᷑: maxie ſi q̄ntū i ipſo fuit curā adhibuit vt huiōi elemoſyne cito darent᷑. q: meritū ꝑncipaliter ex volūtate ⁊ intētōe depēdet.

De hereditate. Titulus. xxiiij.

Eīde q: vt habitū ē. ſ. legata ſunt ab hēde ꝑſtāda. iō poſtꝙ dictū ē. ſ. de legatis: dicēdū ē nūc de heredibus. Et ꝑmo de hēditate. ſcdo de heredis inſtitutōe. Circa qđ ſciēdū q̄d ſit hereditas ⁊ in quot ⁊ q̄s ꝑtes diuidit᷑. Hereditas ē ſucceſſio in vniuerſū ius qđ defunct⁹ habuit tpe mortis. ff. de v. ſig. l. nihil Et hec dr̄ a pōdo vel pondus vel libra. hec eñ q̄tuor ſunt ſynonyma. Diuiſio aūt hēditatis ſolēnis fit a iure in. xij. vncias ſiue ꝑtes q̄ aſſis noīe ꝯtinēt᷑. vñ q̄lib; illaꝝ ꝑtiū. xij. ē maior vncia ⁊ minor aſſe. ⁊ q̄libet ſuo noīe ꝓprio vocat᷑. Prima dr̄ ſeſcuns. ita ꝙ ei⁹ tercia lr̄a ē. s. q: ꝯpōit᷑ ex ſemis ⁊ vncia. ꝯtinet eñ vnciā ⁊ dimidiā. Scda ſextās. q: ſignificat ſextā ꝑtē hēditatis. i. duas vncias. Tercia q̄drās. q: ſigt̄ q̄rtā ꝑtem hēditatis. i. tres vncias. Quarta triēs. q: ſignificat terciā ꝑtē hēditatis. ⁊ ita q̄tuor vncias. vnde ꝑdicta q̄tuor noīa ſumūt interꝑtatōē ex eo ꝙ ſignificāt quotā ꝑtē hereditatis porcionē. Sequētia vō noīa octo habēt ethymologiā ex eo ꝙ ſignificāt certū numeꝝ vnciaꝝ. Uñ q̄nta dr̄ q̄ncuns. q: ſignificat q̄nq; vncias. Sexta dr̄ ſemis. q: ꝯtinet medietatē hēditatis. ſ; ſex vncias. Septima dr̄ ſeptās. Octaua bes. Nona dodrās. Decia dextrās. Undecia decuns. Duodecia as. qđ ſignificat pōd⁹. xij. vnciaꝝ. licȝ aliq̄n as aſſis ponat᷑ ꝑ obulo. vñ vſus As obul⁹ pond⁹ as ē poſſeſſio tota. Teſtator aūt i plures vel i pauciores vncias hereditatē ſuā diuidē pōt. ꝓbant᷑ hec Inſti. de here. inſti. §. hēditas plerūq;. Ad hec nō ꝙ hēditas ē nomē iuris ſicͭ ⁊ bonoꝝ poſſeſſio. ff. de v. ſig. hēditatis nomē q̄ñ vēdit᷑ hēditas vēdi videnť nō res hereditarie: ſ; ipm̄ ius ſuccedēdi. q: ipe res nō ſunt hereditas ſm̄ Accur.

De heredis inſtitutōe. Titulus. xxv.

Oſtea cōſiderandum eſt de inſtitutione heredum. Et primo quid eſt inſtituere heredē ⁊ vnde dr̄. Secūdo quibus verbis inſtituatur. Tercio in q̄ vltima voluntate inſtituantur. Quarto de diuerſitate heredum. Quinto de inſtitutione deſcendentium. Sexto de inſtitutōne aſcendentium. Septimo de inſtitutōne extraneoꝝ. Octauo quedam de formis inſtitutionū heredum Nono de cauſis exheredandi. Circa primū ſciendum ꝙ heredē inſtituere ē aliquē poſt mortē loco ſui i bonis ſuis dominū ſtatuere. vñ dr̄ inſtituere quaſi in⁹ſtatuere. q: ſic ſubintrat heres dominiū ſubſtātie defuncti vt eadē ꝑſona eſtimetur cum eo. Dr̄ eñ heres ab hero. i. dño. Inſti. de here. q̄li. ⁊ differē. §. ꝓ herede eñ.

Irca ſecundum ſciendum ꝙ inſtitutō heredis fit verbis directis. vt Titius mihi heres eſto. vel hereditatis mee domin⁹ eſto. Et vbis inflexis. id ē obliq̄s caſibus. vt illū heredē meū facio vel inſtituo. vel iura inſtitutōnis ei relinq̄. C. de teſta. q̄m̄. Idēq; ē. ubi relinq̄ mea bona. C. d ſe. nup. hac edictali. qđ ē veꝝ ſm̄ Guil. niſi aliū inſtituerit. tūc eñ ꝓ legatario hr̄. C. e. q̄ncō. Itē ſm̄ Doſt. ñ refert ꝯtrum ad ꝑfectionem testamenti verum dicam. Petrum heredem instituo. vel voluntatē meam eius dispositōi ꝯmitto: q̄a tal' nō videt̄ decedē intestat⁹. ex̄. de testa. cū tibi. qđ. c. multi intelligunt de relictis ad pias cās. ꝫ melius ē ꝙ simplicit̄ intelligat̄ siue gn̄alr̄. si tn̄ testator testabat̄ simplicit̄: nō solēniter. qꝛ si q̄s aliquē heredē i re vel porciōe certa instituat de toto patrimonio sentire videt̄. nisi de ipso alit̄ disponat̄. C. de here. insti. quotiēs. q̄nimo ꝯm aliquos i tali casu etiā ōīo imperfecta heredē facit. vt si dicat. tici⁹ heres vn̄ sufficit si dicat tici⁹ heres vel tici⁹ esto. C. de testa. errore. Sed ꝛ nois error non nocet si de voluntate constet. C. e. t. de here. insti. l. fi. ꝫ multo fortius valet ex quo constat de ꝑsona ꝑ quecūq; vba sit relictū. ar. ex̄. de rescrip. significante. Quid si dicat tm̄ hoc nomen. s. Ticius? Rn̄: non sufficit. Nec obstat illa lex. errore. que innuit ꝙ valet. ꝛ si dicit heres esto. qꝛ hic bn̄ deperat sed hoc omisit notarius. vt dī ibi. ergo qui heredē instituit eius dispositōni sua bona relinquit ꝛ econuerso. Nec ē curādū d verbis testamentoꝝ. qꝛ sepe aliter loquunt̄. C. de testa. l. fi. Nec obstat. ff. e. d here. insti. l. illa institutō. qꝛ intelligit̄ qn̄ fit i fraudē vel qn̄ ꝑ talia verba nō intēdebat instituē heredē Et si aliquod ius cōtrariū inuenit̄ illud intelligas quando testator dixit ꝙ solenniter testari volebat. bonus tn̄ iudex inspectis ꝑsonis an istitui fuit coniūcti vel extnei: testator literatus vel simplex. cōstitutus i articulo mortis vel nō: facile poterit terminare. hec Host. Scd̄m aūt Ber. ex̄. de testa. cū tibi licet ille qui voluntatē suā extremā alterius dispositōi ꝯmittit de benignitate canōnica videat̄ testamentū fecisse. vt i ca. cū tibi. tn̄ reuera non ē testatus. qꝛ nullū est testamentū vbi nō exꝑmit̄ nomē heredis. C. d testa. iubemus. Pōt autē q̄s cōmittere factōem sui testamenti alterius dispositōni. ꝛ tūc testamētū tenet. qꝛ tūc nō cōmittit̄ testn̄ expsse arbitrio alteri⁹ ꝫ tacite alterius voluntati. aut ergo voluntati heredis. ꝛ hoc licet ꝛ tacite ꝛ expresse. ff. de ꝯdi. insti. verba hec. Aut volūtati extnei. Aut ergo tacite. vt instituo te heredē: vel lego hoc tibi: si talis capitoliū ascēderit. ꝛ sic valet. Aut expsse: vt instituo illuz heredē quē Ber. voluerit. vel lego hoc illi quē Ber. voluerit. ꝛ sic non valet. talis enī institutō est captatoria. id ē adulatoria. C. de testa. mili. captatorias. ꝛ. ff. e. captatorias. hec Ber. Oportet aūt i institutōe certū heredē demōstrari. q̄ties enī nō apparet q̄s ē institut⁹: istitutō nulla ē. nisi ex alijs aptissimis ꝓbatōibus appareat de quo testator senserit. nō tn̄ ad designandū heredē debet dici circumstantia contumeliosa hoc dico specificando contumelie causam. secus est si i genere diceret. filius meus impijssimus de me male meritus: ꝛ causam nō exprimet. tunc enī institutō valeret. C. de here. insti. ꝛ. ff. e. quotiēs. In casu tn̄ pōt incerte ꝑsone institui: vt pauperes intuitu pietatis. C. de epi. ꝛ cle. id quod. Itē fieri pōt institutō pure. ꝛ sub conditōe. ex certo aūt tēpore aut ad certum tp̄s heres quis institui non pōt. imo vicio temporis sublato de medio tenet institutō. vt si dicat̄. istituo te vsq; ad pascā. vel a pasca inantea. Insti. d heredi. insti. §. heres ꝛ pure. Miles tamen hoc facere potest. ff. de testa. mili. miles. Tamen si hoc fiat ad tempus incertuz vel ex tempore incerto bn̄ valet. vt si dicaz. vxorem meā mihi hered ē instituo q̄diu vixerit. post mortem meam Ticium mihi heredem instituo: cū absolutus fuerit ab excōmunicatōne. ff. de heredi. insti. in tēpus. Item potest quis institui in vniuerso ꝛ in certa parte: ꝛ in certa re vel quantitate. institutus tamen in certa parte subire debet onus eris alieni pro ea parte qua ē institutus. Institutus vo in certa re vel quantitate pro legatario habetur. ꝛ ideo non subit illud on⁹. C. de hēdi. insti. q̄tiēs. Et hoc est verum quando alius est heres institutus i vniuerso. Nō ē autem ꝯm Host. ꝑmittendū ꝙ quis institui pōt i certa parte dum tamen assignatio pendeat ex arbitrio testatoris. qꝛ voluntati alterius expsse conferri nō posset. tacite tn̄ sic vt dictum est supra ꝯm Ber. quedaz enī si in testamentis exprimantur non habent effectum. ff. e. talem. Et idem est de legatis. ff. de le. i. j. hec Host. Itez possunt institui plures simpliciter partibus non expressis. et tunc ex equis porcionibus sunt heredes. Insti. de heredi. insti. §. si plures. Et nota ꝙ si vn⁹ heredū faciat sumptus in milicia vel i nuptijs: aut fecit illos sumptus pater communis: ꝛ tunc ille filius habet hoc precipuū. aut ipse filius fecit post mortem patris. ꝛ tunc erunt de sorte sua: nō de cōmunibus qonis nisi hoc inter heredes specialit̄ actum esset. ff. fami. her. si filia. §. idem scribit. ꝛ. §. nerac⁹.

Itē institutō fieri pōt partim i capita ꝛ partī in stirpes. vt Petꝝ ꝛ Johēm filios meos. s. quēlibz eoꝝ ꝓ tercia. ꝛ. a. ꝛ. b nepotes meos filios quondam. c. filij mei ꝓ alia tercia parte heredes mihi instituo. sic enī et abintestato vocant̄. Insti. de here. que ab inte. defe. §. ꝛ quia placuit. Ad hoc nō ꝙ pactū de futura successiōe ꝑsone certe nō tenet: nisi de ꝯsensu ei⁹ cuius est hereditas. ita tamē ꝙ i illo consensu ꝑseueret vsq; ad mortē. C. de pac. l. vlt. licet autem alij paciscentur de hereditate mea possum consentire: non tn̄ ex pacto possum me astringere ꝙ quis mihi succedat in hereditatem. q̄a hoc esset cōtra bonos mores. possuz tamen heredē sine pacto instituere. C. de transac. cū donatōnis. Nec obstat. ff. pro socio. l. iij. §. d illo. vbi dī ꝙ societas ita coiri potest vt si aliqua hereditas alterutri obuenerit: cōis sit. qꝛ hoc intelligit̄ ꝯm Accur. qn̄ est pactū de ꝑsona incerta. Vn̄ pactū de futura successiōe i genē tenet: non i specie.

Irca terciū sciendū ꝙ heredū institutō directa n̄ pōt fieri nisi i testamēto. puta cū q̄s recto iure instituitur heres: ad quē testator vult hēditatē suam siue illud i quo eū instituit: ꝑuenire ꝛ illud cape nullo mediāte. Obliquo vo siue fideicōmissaria hereditas relinq pōt i testō ꝛ codicillo vt cū rogat̄ i codicillo heres institutus i testamēto: vel heres abintestato veniēs: vt hereditatē restituat alteri. is enī cui restituit̄ hereditas erit heres ꝑ fideicōmissuz. Insti. de codicill. §. penl'. ꝛ de fideicō. he. §. penl'. Quid si sic dicat testator i testamēto suo. Instituo heredē quē in codicill' nominauero: vel talē si eum i codicillis instituero? Rn̄det Host. ꝙ valet. nō iure codicilloꝝ: ꝫ testamenti. ꝛ sub tali ꝯdiciōe pōt institui q̄libet ꝑter filiū. ff. e. asse.

Equit̄ videre de q̄rto. s. de diuersitate heredū. Circa quod sciendū ꝙ heredū alij sunt necessarij tn̄. alij sui ꝛ necessarij. alij extranei. Heres necessarius ē seruus qui instituit̄ heres a dn̄o suo. ita tamē si consequat̄ hēditatē et libertatē simul ex dn̄i testamento: vt qꝛ tp̄e testamēti ꝛ mortis erat in dn̄i potestate. fit etiā ignorans ꝛ inuitus liber ꝛ heres vn̄ velit nolit tenet̄ hereditatē etiā suspectam adire. ꝛ ideo dī necessarius. Sui ꝛ necessarij sunt liberi qui sunt i potestate testatoris tp̄e mortis. vt filiusfamilias ꝛ descēdētes ex masculo filio. Filij vo filie sunt i ꝑtate p̄ris eoꝝ. ꝛ aui paterni. Distingue tn̄ inter filiū ꝛ nepotē ex filio. qꝛ filius meus ideo est mihi suus heres. qꝛ ē i ꝑtate mea. ꝛ quia nihil est mediū inter me ꝛ eū. ꝛ hoc secūdū deficit i nepotib⁹ ex filio ipo viuēte. ꝛ iō nō sunt mihi sui heredes. ꝫ si filius me⁹ me viuo moriat̄: tūc nepotes ex eo tp̄e mortis mihi sunt filij heredes. q̄a in potestate mea sunt. ꝛ quia sublatū est de medio caput ꝑmū quod eos ꝑcedebat. s. pater eoꝝ. Et ē idem de nepotib⁹ ꝛ ceteris liberis. Dicunt̄ aūt ideo sui. quia domestici ꝛ viuo patre quodammō estimant̄ dn̄i. Ideo vo dicunt̄ necessarij. q̄a de iure ciuili cogebant̄ serui inuiti heredes fieri. ꝫ de iure pretorio ꝑmittit̄ eis ab hereditate abstinere si velint. Extnei heredes sunt qui non sunt subiecti iuri testatoris. vnde filij emācipati sunt heredes extranei. ꝛ liberi etiā a matre instituti. qꝛ femine non habent liberos i potestate. ꝓbant̄ hec noia insti. d here. qua. ꝛ di. i pri. ꝛ. §. sui aūt. ꝛ. §. ceteri. Itē heres alius est testamentarius. vt qui est i testamento scriptus. alius legittimus vt is qui ipso iure ꝛ sine testamento defuncto succedit. alius fideicōmissarius: cui ex fideicommisso est hereditas restituta. alius est substitutus. s. qui alij substituit̄ heredi. Insuper quidaz sunt ad quos in stricto iure legittis spectat hereditas vt non instituantur vel rite exheredentur. testamentum autem ipso iure est nullum aut rescinditur. Ad q̄s cognoscendos nota tres esse gradus vel lineas consanguineorum. scz ascendentium siue parentum. descendentiuz siue liberorum. ꝛ collateralium. Testator autem q̄diu habet aliquid de descendentibus tenet̄ illum heredem instituere vl' exheredare. ꝛ si illum heredez instituat nō tenet̄ de aliquo ascēdentiū i institutōne mentiōem facere. ipsi enim in infinitū ceteris ꝑferunt̄. Insti. de here. que ab inte. i pri. Deficiētibus autem descendētibus legittimis tenet̄ suos ascēdētes legitti mos si quos habet heredes instituere vel exheredare. C. ad sena. con. or. quotiens. Collaterales autem nunq̄ tenetur instituere vel exheredare. sed deficientibꝫ descendentibus ⁊ ascēdentibus legitimis potest quos vult siue collaterales siue alios sibi non attinentes instituere heredes: nulla facta de collateralibus mentiōe.

Equit̄ videre de quīto. s. institutiōe descēdentiū. Circa quod sciendū ꝙ descendentium siue liberoꝝ q̄dam sunt legitimi ⁊ nāles simul. q̄dā nāles tm̄. q̄daꝫ legitimi tm̄. Itē eoꝝ q̄ sunt legitimi ⁊ nāles q̄dā sunt nati q̄dā nascitur siue posthumi. Itē q̄dam sunt p̄mi grad⁹ vt filij q̄dā secundi vel vlterioris vt nepotes ⁊ deinceps. Primo aūt dicēdū ē de institutiōe liberoꝝ naturaliū ⁊ legitimoꝝ p̄mi gradus. Scdō de institutiōne liberoꝝ secundi gradus. Tercio de institutiōe posthumoꝝ. Quarto de quibusdā documētis gnālibus circa institutiōem liberoꝝ. Quinto de institutiōibus liberoꝝ legitimoꝝ tm̄. De institutiōe vo siue successione liberorū nāliū ⁊ spurioꝝ vide infra i tractatu de matrimonio ti. de filijs. De institutiōe igit̄ liberoꝝ naturaliū ⁊ legitimoꝝ p̄mi gradus sciendū ꝙ testator siue pater siue mater suos liberos legitimos ⁊ nāles masculos ⁊ feminas v̄gines nuptas ⁊ viduas i potestate eius existētes ⁊ emācipatos instituere dꝫ vl' rite exheredare. aut rite vel legitime p̄terire. alit̄ testabit̄ inutiliter. Insti. de exhere. libe. rūso. j. ⁊ §. nostra vo. Et intellige ꝙ femine licet sint nupte: nihilominus tn̄ de iure romano sunt i p̄tate patris. Sꝫ de iure lombardoꝝ sunt i p̄tate viri nō patris. Insti. de se. con. tercul. §. postea aūt. Solet auteꝫ queri vtꝝ dotatas debeat instituere tm̄ in dote? Rn̄. dixerunt aliqui doc. legū ꝙ sic. Azo vo ⁊ aliqui alij dicunt ꝙ opoꝛꝫ istituere non tm̄ i dote sed etiā i aliquo saltē modico p̄ter dotē. Vn̄ ꝓpter p̄iculuꝫ hmōi dubitatōnis tutius ē ꝙ semꝑ instituant̄ i aliquo vltra dotem: ⁊ sic agere nō p̄nt nisi ad supplemētū si quid deficiat de legitima in qua etiā dotē cōputare debēt nā si ab intestato succedē vellēt: eam fratribus conferrēt. C. de inoffi. testa. quoniā nouella. Itē ꝓfessi in religione debēt institui sicut ⁊ ceteri. C. de epi. ⁊ cle. l. si. §. hoc etiaꝫ cognitū. Itē licet filius succedat matri ex testamēto ⁊ ab intestato. pater tn̄ i cui⁹ p̄tate ē fili⁹ hꝫ vsufructū i possessionibus relictis a matre filio q̄ etiā oēm diligētiam tuēde rei dꝫ habē. nō tamē p̄t eam alienare vel donare. C. de i inte. resti. l. j. ⁊. ij. ⁊ ex. de. ca. cōstitut⁹. i glo. Pone ꝙ aliq̄s habens filiū ex ꝯcubina: cōtrahat tn̄ cū alia ex qua hꝫ filios. illa vo mortua ꝯtrahat cū ꝯcubia. ⁊ ita fili⁹ eius ē legitimatus: quis succedet patri. ⁊ sit ꝯsuetudo terre ꝙ vnus solus succedat. Rn̄det Du. ⁊ Bar. i q̄ōnibus ꝙ succedet ille q̄ p̄mo fuit legitimat⁹. i. de primo matrimonio natus. Quid si due matres ꝓ eodē filio contēdant: ⁊ ambe lite pēdente deficiant numq̄d ille petet hereditatē vtriusq;? Rn̄det Bar. i q̄ōnibus ꝙ nō. Sꝫ tn̄ succedet illi q̄ erat in possessione filiatōnis eius. si vo neutra possidebat: tunc si velit alicui earum succedē: oportet euꝫ probare se filiū eius eē. De institutiōe aūt liberoꝝ secūdi gradus sciēdum ꝙ si ego parēs masculus vel femina tpe testamenti mei filium habeo vel filiaꝫ siue i potestate mea siue non. ⁊ ex eo vel ex ea habeo nepotem vel neptē: ⁊ instituam filium vel filiam nō oportet ꝙ de nepote vel de nepte faciam mentioneꝫ. Si tn̄ tpe quo testator filius meus vel filia p̄mortu⁹ sit: tūc nepotē vel neptē quē sup̄ tn̄ habeo ex ea vel ex eo que emācipato vel emancipata instituā. Insti. de here. qua. ⁊ di. §. sui aūt ⁊ necessarij. Et idē ē de ceteris liberis. Vn̄ p̄mortuo filio vel nepote ꝓnepos ex nepote natus institui debet. Insti. d here. q̄ ab inte. defe. §. ita demū. Ideꝫ ē etiā de posthumis ⁊ nepotibus ⁊ ceteris liberis vlterioris gradus. q: si nurus mea ex filio meo p̄mortuo concepit: ⁊ tester ea p̄gnāte: debeo euꝫ q̄ nascet̄ ex ea heredē instituere. C. de posthu. here. quod creatum. Itē si post meum testamētuꝫ filius meus institut⁹ me viuo moriat̄. ⁊ demū moriar nullo alio condito testamēto: icipit nepos natus ex ipso filio i loco eius succedē. ⁊ q̄si agnoscēdo efficit̄ mihi auo suus heres. Insti. de legi. agna. suc. § proximus auteꝫ. Et ideo quia in testamento tunc institutus non inuenitur: rumpet testamentum. Idem facit nepos ex filio emancipato premortuo institutus. Sed contra periculuꝫ illud habes consilium. l. Velleiane quo potes dupliciter vti. Uno modo vt filius ⁊ nepos natus ex eo pariter instituant̄. Alio modo vt filius pure ⁊ nepos sub conditiōe instituant̄. vt Petrum filium meum. vel eo mihi p̄mortuo nepotes vel neptes ex eo sup̄stites natos ⁊ posthumos mihi heredes istituo. ꝓbant̄ hec Insti. de exhere. libe. §. posthumoꝝ aūt. De institutiōe aūt posthumoꝝ nota p̄mo ad maiorē euidētiā ꝫ ꝙ posthum⁹ dr̄ dupliciter. s. stricte. vt ille q̄ i vita testatoris cōceptus post eius mortē ē natus. vn̄ dr̄ posthumus quasi p⁹humū patris natus. Et large. s. ille q̄ post testamētū ꝯditum viuo etiam patre ē nat⁹. ff. de iniu. rup. testa. l. iij. §. j. Nos igit̄ posthumos q̄ rite vult testari debet instituere. non auteꝫ p̄t eos exheredare: cū nullam ingratitudinē ꝯmiserint. Insti. de exhere. libe. §. nr̄a vo. si aūt posthum⁹ p̄terit⁹ fuerit vt nō instituat̄: ⁊ ipe nascat̄ viuus: voce emissa vl' non emissa dū tamē cōstet eū viuū natū: vl' ex secto vētre editū integrū vel non integꝝ: al's cū spū. tn̄ testamētū rūpet. ff. de posthu. he. ꝙ dr̄. nisi declinet ad monstꝝ vel ꝓdigiū. ff. de sta. ho. non sunt. q̄ aūt nascit̄ mortuus nō videt̄ ꝯcept⁹. C. e. l. j. Qd̄ aūt dictū ē de p̄teritōne filij posthumi testamētū rūpi: verū ē q̄ntum ad institutōem: sed stat firmū q̄ntum ad legata. Insti. de exhe. libe. rūso. j. ⁊ idē ē de quasi posthumo. vt si testator post testamētū aliquē i filiū arrogauit. Nam q̄i agnitōe sui heredis rumpet̄ testm̄. Insti. q̄. mo. te. infir. rūso. j. Idem etiā ē de eo q̄ ē loco posthumi. vt q̄ i tpe testamēti nō erat suus heres. sꝫ tpe mortis testatoris inuenit̄ suus. vt dictū ē in ar. p̄cedēti. Et qd̄ dictū ē de posthumo p̄terito a p̄re: idē itellige de posthumo p̄terito a mre. i casu tn̄ posthumus nō rūpet testm̄ mr̄is. vt cū mr̄ i puerperio decedit: quo istituat heredes iam natos: p̄sumit̄ non instituisse eū i cuius partu decedit. ⁊ ideo nō rumpit̄ eius testm̄ ꝑ querelā inofficiosi testamēti. C. de inoffi. testa. si mr̄. De generalibus documētis circa institutōem liberoꝝ nota ꝙ si ea que dicta sunt de instituēdis vel exhedandis vel p̄tereundis liberis nō fuerit obseruata: p̄nt ipsi liberi diuersis vijs ad testamēta parētū infirmāda venire: vel dicēdo testamētū ipo iure nullū: vel petēdo bonoꝝ possessionē ꝯ tabulas testamēti: vel ꝓponēdo q̄relā inofficiosi testamēti. Non solū aūt inofficiosuꝫ testm̄ reuocat̄ per q̄relā. sꝫ etiam inofficiosa donatō ⁊ inofficiosa dos ⁊ inofficiosa vēditō quo ad legitimaꝫ. vt. C. de inoffi. do. l. j. ⁊. l. si totas. ⁊. l. si. que oīa relinquo iurisꝑitis gr̄a breuitatis. Item si alicui p̄dictoꝝ liberoꝝ q̄ necio sunt instituendi vel exheredādi. aliquid i testamēto tm̄ legatum sit: testamētū nō tenebit q: is videt̄ p̄teritus q̄ non ē institutus vl' exheredatus. p̄terire eīn ē aliquē omittē eo non instituto vl' exhēdato. Insti. de here. q̄ ab intesta. de. §. eadē hec. Non tn̄ dico ꝙ cuilibꝫ p̄dictorū legari non possit: dū tn̄ sit i aliquo institutus. Sꝫ q̄d si testator simpliciter dixerit. Filio meo. C. relinq̄ cētuꝫ libras. nunquid valebit testm̄? Rn̄. ꝙ si testator dixerit. Filio meo. C. relinquo bona mea siue dimidiā siue terciam parteꝫ bonoꝝ meoꝝ: tenet testamētū. q: iure institutōis intelligitur esse relictū. Si vo dixerit. filio meo. C. reliquo cētū libras. vel agꝝ illum: non tenet testamētū. q: iure legati intelligit̄ eē relictū ⁊ filiū eē p̄teritū. C. de here. insti. quotiēs. Item non refert i quo vel in quanto aliquis p̄dictorum instituat̄ vtrū in vniuerso aut in parte vel in re vel in quantitate certa. Et si sit institutus in eo quod ē sua porcio legitīa vel vltra: stabit contentus. Si vo in minori tenet testamentū: sed aget ad legitime supplemētū. C. de inoffi. testa. omni modo. q̄ etiam legitima dr̄ debitum bonoꝝ subsidium siue porcio debita iure nature. Et ē hodie tercia pars hereditatis si sint quatuor filij vel pauciores. Si vo sint quinq; vel plures ē medietas inter eos eque diuidenda. vnde si quis sit institutus i sua ꝑte tercie partis vl' medietatis stabit content⁹. al's aget ad supplementum. vt dictum ē. De eo vo quod sup̄est vltra parteꝫ terciam vel medietatē testator quicq̄d vult facere p̄t. Vn̄ versus. Quatuor aut infra dant natis iura mentē. Semisseꝫ vo dant natis quinq; vel vltra. Arbitrium sequit̄ substantia cetera patris. Debetur autē dicta porcio tm̄ filijs. ⁊ ipis mortuis debetur nepotibus ex eis legitime natis. nec eis p̄t imponi grauamen ꝑ legata ⁊ fideicommissa. possunt tn̄ grauari ꝑ debita. non p̄t etiā eidē apponi conditō vel modus: ⁊ si apponat̄ ꝓ non addita habet̄. Ad hoc nota ꝙ triplex ē porcio .ſ. legittima ⁊ trebellianica ſic dicta a Trebellio auctore. ⁊ falcidia ſic dicta a Falcidio auctore. Prima debetur iure nature de qua dictum eſt. Secunda debet̄ iure ſubſtitutõis et eſt quarta pars hereditatis totius vt cum aliqs eſt inſtitutus heres ⁊ rogat⁹ vt reſtituat alij hereditatē ſi ſine liberis decedat. iſte ſic inſtitutus retinere põt quartā partē toti⁹ hereditatis. Tercia debet̄ iure inſtitutõis extraneo inſtituto hẽdi. ⁊ eſt q̃rta ps quā deducit ⁊ retinet ſibi inſtitut⁹ de legatis ⁊ fideicõmiſſis: qñ ſupra dodrantē.i. tres ptes hereditatis ē aliquid legatum. qñ eñ aliquis eſt inſtitutus heres: ⁊ illa hereditas eſt ex iuſta cauſa legata ⁊ fideicommiſſa: tūc inſtitutus poteſt detrahere quartam partem de legatis et fideicõmiſſis. extra de teſta. Raynaldus. In prima ⁊ ſecunda porcione. id eſt in legittima ⁊ trebellianica computant̄ oīa hereditaria et legata ⁊ fideicommiſſa. vñ ſi filius vel rogatus aliqua perceperit de legatis vel fideicõmiſſis a teſtatore: illa computabit̄ i legittima vel trebellianica. In tercia vo.i. i falcidia ꝯputāt̄ ſola hereditaria nõ legata nec donata nec fideicõmiſſa. ex̄. de teſta. Raynucius. Hec Ber. Unde deductio falcidie eſt conditõis melioris q̄ deductio legittime q̄tum ad hoc ꝙ donationes ⁊ legata non computant̄ i ea. Unde ſi inſtitutus aliquid de legatis vel fideicommiſſis a teſtatore ꝑcepit: illõ i falcidia nõ computabit̄. Sciendum autem ꝙ falcidia ceſſat i his que ſic legant̄ vt ad ſucceſſores eius cui relicta ſunt debeant ꝑuenire. C. ad.l. fal. i aut̄. ſed i ca re. Ceſſat etiā i relictis cauſa pietatis. vt ibidem .ſ. aut̄. Similiter ceſſat etiam i teſtamēto militis. C. de teſta. mi. i teſtõ. ⁊ ex̄. de teſta. Raynaldus. ⁊ .c. vlt̄. Item ceſſat falcidia in male ablatis incertis que bñ pñt dici legata eſſe ꝓ aīa. multomagis q̄ legata alia. poſſunt etiam dici legata ad pias cauſas. q: ad liberandam teſtatoris aīam. Monaldus tñ ſcripſit i ſua ſum. ꝙ ꝓpter male ablata incerta ſi non poſſunt ꝓbari ñ credit ꝙ liberi vel parentes ſi cõſentire nolunt poſſint legittima iure nature ſibi debita defraudari. al's poſſet teſtator dolose fingere mala ablata multa vt ꝑdictos illa legittia defraudaret: q̃ð iniquū eſſet q: ſi talia male ablata non poſſint ꝓbari: nõ tenet̄ heres ſoluere vt debitū ſeu vt es alienū: ſed vt legatū. C. de fal. mo. l. ij. ⁊ .iij. Sn deo bonū conſiliū ē ꝙ ipſe teſtator ſatiſfaciat de ill' dū viuit: vel faciat ꝙ fili⁹ obliget ſe ad ſoluēdū i ſolidum illa legittiã nõ detracta. In q̃ caſu tenebit̄. ar. Inſti. de excu. tu. §. ſicut ꝑ contrariū. Si aūt non poſſit ad hoc induce filiū nõ faciat teſtamētū ſed codicillū: i quo ordinet ꝙ oīa bona diſtribuant̄ pauꝑibus ꝓ male ablatis incertis aſſerēs ꝙ plura ſunt ſua male ablata q̄ omnia ſua bona. Similiter male ablata certa que tamen ꝓbari non poſſunt relinquat illis pſonis a quibus iniuſte habuit ea. Et male ablata certa que probari non poſſunt ſunt ſicut es alienū. Sȝ nūqd pot qs inducere duas quartas. ſ. debitā iure nature ⁊ trebellianicam Rñ: dicūt quidam ꝙ non niſi quātū ē plus i ſecūda q̄ i prima. C. ad.l. fal. l. pen̄. Alij dicūt idiſtīcte ꝙ ſic. Azo vo diſtiguit ꝙ aut qs ē rogat⁹ reſtituere hereditatē in continenti: ⁊ tūc ē vera ſnīa prima. C. de inoffi. teſta. qm̄ nouella. Vel vſqȝ ad tps: vt ſi decedat ſine liberis. ⁊ tunc ē vera ſnīa ſecunda. C. de inoffi. teſta. qm̄ in prioribus. ⁊ in aut̄. de reſtitu. §. pen̄. coll'. viij. Rõ huius diuerſitatis ē. q: vbi qs eſt rogatus reſtituere hẽditatē poſt tps certū: vel ſi decedat ſine liberis: põt incõtinēti deduce terciam debitā iure nature. q: illā ſine oīni grauamine dȝ quere: vt ꝓbāt aut̄. ꝑdicte. In pceſſu aūt tpis deducet trebellianicā i qua cū fruct⁹ ꝑcepti computēt̄: minus diminuit̄ ſubſtantia hereditatis q̄ ſi reſtitueret incõtinēti. ⁊ iõ tunc non deducet. q: tūc ſubſtātia defalcaret̄: nõ aūt fructus. Ius aūt canonicū aperte fouet ſniam Azo. ex̄ de teſta. Raynuci⁹. ⁊ .c. Raynaldus. i tex. ⁊ glo. Itē ñ pt̄ vti qs bñficio falcidie i tribus caſibꝫ. Prim⁹ ē qñ extraneus inſtitutus heres rogatus ē reſtituē hẽditatē alij: ⁊ nõ implet voluntatē teſtatoris infra annū a iuſſu iudicis. Secūdus ē ſi non fecerit inuentariū. Tercius eſt ſi teſtator cert⁹ de q̄ntitate ſui patrimonij ꝓhibeat expſſe deduci falcidiā. i aut̄. de here. ⁊ fal. §. illud. ⁊ .§. ſi non fecerit inuenta. et. §. ſi vo expreſſum. ⁊ hoc vide iſra ti. de ꝓuidētijs teſtatoris. ar. j. ſ. de ꝓhibitõe falcidie. Itē qñ vni plures res ſint legate tūc ſi ſoluit aliq̄s illarū integre põt i alijs retinē plenā falcidiā ꝓ illis exceptõȝ. ff. ad.l. fal. ſi ex pluribꝫ. Itē ſi legatū ſit tale de q̃ falcidia nõ dȝ deduci. puta ad pias cauſas: ꝓ hoc nõ onerant̄ alij legatarij. q: cuilibet legatario ſufficit onus ſuū vt deducat̄. C. ad.l. fal. i aut̄. ſimiliter. Itē legatum aut eſt relictū vni pſone aut pluribus. ſi vni aut legatū ē vnius: ⁊ tūc ñ ſoluit totū nihil detrahet. aut incepit tm̄ ſoluere. ſic detrahet. Aut ſunt legata pluriū: ⁊ tūc ſi ſoluit vni põt detrahere de alijs. Si vo ſit relictū pluribus tūc ſi ſoluit totū vni nõ detrahet. C. ad.l. fal. aut̄. ſȝ cū teſtator. ⁊ i.l. pall'. ſi ex pluribꝫ. hec Guil'. Itē qñ fructus ꝑcipiunt̄ voluntate teſtatoris. vt qñ qs ē rogat⁹ reſtituere alteri hereditatē poſt aliquod tps: tunc cõputat fructus in quartam trebellianicā. ⁊ quod ſupra quartam recepit non reſtituet: niſi ſit de liberis pmi grad⁹. qñ eñ ē rogatus frater pmi grad⁹ reſtituē fribus hẽditatē: ſi deceſſerit ꝯ retinē q̃rtā ſine cõputatõe fructuū: niſi ꝑcepit eos poſt litis ꝯteſtatõȝ. tūc eñ ꝯputabit ipos i quartā. q: ē malefidei poſſeſſor. Si vo ꝑcipiūt̄ ex negligētia nõ petētis: ſic nõ computat i quartā: nec reſtituit eos. Si autē ꝑcipiunt̄ ex mora non ſoluentis: ſic ꝯputat i quartam. ⁊ qcq̃d ex eis habet vltra reſtituet. C. ad ſe. cõ. vellei. iubemus. De inſtitutõe vo liberoꝝ legitimoꝝ ſciēdū ꝙ pater arrogās ⁊ au⁹ nepotē adoptās tenet̄ filios ſuos arrogatos ⁊ adoptiuos: ſi tēpe mortis ſue hñt eos i ſua adoptiua familia i teſtõ ſuo inſtituere vel exhẽdare ſicut ſi eſſent filij eoꝝ legitimi ⁊ nāles. al's iniuſtū teſtabunt̄. Si vo tpe mortis ſue eſſent emācipati ab eis tūc nõ tenent̄ eos inſtituere nec exheredare. q: ſunt loco extraneorum. pater etiam naturalis hmõi filios q̄diu ſunt i adoptiua familia nec inſtituere nec exheredare tenet̄. q: ſunt loco extraneoꝝ. Ex eo tamē tēpore quo a patre adoptiuo fuerit emācipati: incipiūt i ea cauſa eē ſicut ſi fuiſſent emācipati ab ipſo naturali patre. Inſti. de exhere. libe. §. adoptiui liberi. ⁊ §. emācipati vo. Is aūt q̃ adoptauit extraneū ꝯdeo teſtamētū filium ſuum adoptiuū nec inſtituere nec exheredare tenet̄ cum nihil iuris habeat in bonis eius: niſi ꝙ ei ſuccedit ab inteſtato. Inſti. de adop. §. ſed hodie. Et nota ꝙ illa documēta que ſunt tradita i articulo precedēti habent etiam locum i liberis tm̄ legitimis. Quid autem ſit adoptõ ⁊ arrogatõ vide i tractatu de mr̄imonio. ti. de adoptõne.

Equit̄ vidē de ſexto articulo ꝑncipali. ſ. de inſtitutõne aſcēdētiū. Circa qð ſciēdū ꝙ ſi ego teſtator vel teſtatrix nullū habeo liberꝝ a me ncẽio inſtituēdū vel exheredādū: habeā tñ parētē vel parētes legitimos ⁊ nāles. et ſum i ſtatu i quo liceat mihi teſtari. vt q: ſum emancipatus: vel aliter mei iuris factus: tunc ſi teſtari voluiꝫ volueꝛo. eos inſtituere debeo. C. ad ſena. cõſul. orphi. quotiēs. licet ſi habeam etiam deſcēdentes: eos. ſ. aſcēdētes ſi volo poſſum inſtituere. Inſtituam ergo parentes meos nulla drīa habita inter paternos ⁊ maternos. ſalua tñ gradus ꝑrogatiua. puta ſi patrē ⁊ matrē habeam: vtrūqȝ inſtituam. vel ſi ſolū patrē vel ſolam matrē illum vel illam inſtituam. De alijs aūt aſcēdētibus non teneor facere mētionē. q: ꝑcedit eos vno gradu pater vel mater. Sȝ ſi prēȝ vel matrē nõ habeo: tūc ꝓximiores mihi i gradu aſcendentiū inſtituere debeo. eodē eñ mõ ſuccedunt ab inteſtato. vt i aut̄. de here. ab inte. veni. §. ſi igit̄ defunctus. poſſum aūt inſtituere in toto vel i certa parte. tamē ſufficit ſi parētē inſtituēdū inſtituā i ſua legittima porcõe parētibus debita iure nature: que ē tercia ps bonoꝝ meoꝝ. vt i aut̄. de triēte ⁊ ſemiſſe. §. j. Et ſi i minori inſtituero. nihilominus tenet teſtm̄: lȝ agi poſſit ad ſupplemētū. vt de liberis dictū ē. Poſſū aūt meos parētes exhẽdare vel ꝑterire. ſ. noīati et legittia cā adiecta. al's teſtm̄ meū reſcinderet̄. i aut̄. vt cum de ap. cog. §. ſi ta l' igit̄. coll'. viij.

Equit̄ videre de ſeptimo ꝑncipali. ſ. de inſtitutõe extraneorum. Circa quod ſciendū ꝙ ſi illū vel illos quē vel quos habeo legitimos deſcēdentes vel aſcendētes inſtituēdos vel exheredādos inſtituam q̃dem: nõ tñ i vniuerſo ſȝ i parte vel re certa: tunc extraneū i reſiduo vniuerſalē heredem inſtituere potero. ſi eñ nõ inueniret̄ vniuerſalis: tunc is qui eēt inſtitutus in pte vel re certa haberet̄ ꝓ vniuerſali. C. de here. inſti. quotiēs. Si aūt eos oīno exhẽdauero: tunc extraneū inſtituam. al's teſtamētū nõ tenet̄ i quo inſtitutõ heredis non eſſet. Inſti. de fideicõmiſ. here. §. i primis. Quando eo nullum habeo deſcendentium vel aſcendentium inſtitua͂ heredem aliquem extraneum: ſiue ſit meus naturalis: ſiue aliqs de collateralib9 meis: ſiue q̄cūq3 alia ꝑſona puta dicēdo ī ꝑma vel in tcia ꝑſona ſic. In oībꝫ aūt bōis ſuis q̄uoꝛ actōibꝫ .i. filiū ei9 naturalem vel patruum vel huiuſmodi ſibi heredem inſtituit. vel talem eccleſiam. vel conuentuz vel hoſpitale: tanq̄ Chriſti pauperes intuitu pietatis ſibi heredem inſtituit. Notandum autē q̄ ſi dicatur generaliter pauperes Xp̄i ſibi heredes inſtituit: diſtributiō competit ep̄o dioceſ. q̄ eſt procurator pauperum generalis ſue dioceſis. Et ideo ad hoc vitandum ſolet ſic addi. Illos .ſ. paupes quos eius cōmiſſarij dixerint eligēdos. quoꝝ quemlibet tm̄ illā porcionez quam ipſi cōmiſſarij ei deſignauerint ex hac hereditate capere voluit ꝛ diſpoſuit ꝛ ipſos cōmiſſarios vice dictoꝝ pauperum ꝛ heredum hanc hereditatem adire. Licet autē inſtitutio talis videat̄ alieno arbitrio committi ꝛ ideo non valere. tamē bene valet. q̄a teſtatoꝛ prima facie ſuo arbitrio inſtituit pauperes Xp̄i. quod facere potuit. licet eos reſtrinxerit ad certos pauperes ꝛ heredes ad cōmiſſarios ex poſtfacto declarandos. Si vͦo diceret. illum inſtituo quem talis voluerit. tunc omnino cōmitteret arbitrio alieno. ꝛ eſſet omnino inutil' inſtitutiō. Ad predictū aūt dubium vitandum ſolet teſtator aliquā fidelē ꝑſonam heredem inſtituere: diſtributiōem ipſius hereditatis ꝑ anima ſua eius fidei cōmittēdo dicendo ſic. In oībus aūt bonis ſuis dominū talē heredē ſibi inſtituit diſponens ꝛ iubens quatenus pro anima ſua hereditatem ipſam eroget ꝛ diſtribuat in pias cauſas ꝛ diſtributionem ipſaꝫ ei9 fidei ꝛ charitati committens. Licet aūt videatur eſſe quoddam fideicommiſſum: queritur vtꝝ inde poſſit trebellianica porcio defalcari. ꝛ videtur q̄ non cum in relictis ad pias cauſas oīno falcidia ceſſet. i aut. de ec. ti. §. ſi aūt heredes. Ad hoc nota q̄ frater nō habet q̄relā inofficioſi teſtamenti ſi frater eius heredē extraneū inſtituerit: niſi ꝑſonā infamē inſtituiſſet. ꝛ hoc habet locum in fratre conſanguineo ꝛ vtroq3 ſimul ꝛ in fratre conſanguineo tm̄. ꝛ non i fratre vterino tm̄. ff. de inoffi. teſta. l. j. vnde qui habet fratrez ex patre ꝛ matre tm̄ ſi inſtituit perſonam turpē ꝛ infamē debet inſtituere fratrē ſaltē in aliqua re. al's rumpet frater teſtamentū: niſi ꝯmiſerit cām ingratitudis. vt q2 cōtra eū mortē intētauit: vl' accuſatōem criminalē inducere voluit. vel ſubſtantie eius iacturā grauē molitus fuit. probant̄ hec in aut. de nup. §. ingratitudinē. hec Guil'. Item ad hoc vt quis inſtitui poſſit tria tp̄a conſiderant̄. ſ. tp̄s inſtitutiōnis. vt ſciatur vtꝝ inſtitutio tenuerit. tempus mortis teſtatoris: vt ſciat̄ vtꝝ effectū habuerit. ꝛ tp̄s aditionis hereditatis quod tempus maxime expectandū ē quo. ſ. hereditas acquirat̄. ff. de iur. a Ticio. Medio aūt tp̄e inter factū teſtamentū ꝛ mortē vel conditiōz inſtitutiōnis exiſtentē mutatiō iuris heredis nō nocet. q2 tria tempora conſiderant̄. ꝛ hoc quo ad extraneos ꝛ eos qui nō ſunt i poteſtate teſtatoꝝ. In heredibus vͦo ſuis ꝛ neceſſarijs tempus mortis tm̄ videtur expectādū. Inſti. de here. quali. ꝛ di. §. extraneis. ꝛ. §. ſui. In heredibus vͦo neceſſarijs duo tm̄ tēpora ſunt expectanda. ſ. teſtamenti ꝛ mortis. ff. de heredi. inſti. ſi alienum. ꝛ. §. in extraneis. l. ſeruū. in ꝑn. Vñ ſi heres inſtitutus ab extraneo ſit excōicatus tp̄e inſtitutōis vel mortis vel aditōnis ꝑ nihilo habet̄. ſi aūt medio tp̄e nō nocet. vñ ſi poſt inſtitutionem fuit excōmunicatus ꝛ añ mortē abſolutus: heres erit. ſed de hoc habebit̄ infra plenius li.ͦ vij. ti.ͦ vij.

Inſup nota q̄ inſtitui nō pn̄t iſti. ſ. dꝑortat9 i inſulā. C. de here. inſti. l. j. damnatus i metallū. quia pegrinus ē effectus ff. de his que ꝑ non ſcriptis habent̄. ſi in metallū. heretici. C. de hereti. ꝛ manic. l. manicheos. Baptiſmi iteratores. Apoſtate xp̄iani qui idolis ſacrificarunt. C. de apoſta. l. hi q̄. Collegia illicita. i. priuilegium ſpeciale non habentia: eo q̄ non ſunt a ſenatu vel principe approbata. C. de here. inſti. collegium. Itē ſpurius teſtatoris ab eo inſtitui nō pōt. Item inceſtuoſus. i aut. qui. mo. na. ef. ſui. §. ſi. Itē nec mulier q̄ nubit infra tempus luctus. ſm̄ le. in aut. de nup. §. j. ꝛ. C. de ſe. nup. l. j. ꝛ ſo. tij. hoc tm̄ ſm̄ canones non tenet. ex. de ſe. nup. ca. penl'. ꝛ vlt. Itē in certa ꝑſona non pōt inſtitui. hoc tm̄ fallit i paupibus Xp̄i. C. de here. inſti. quoniā. Item ſeruus accuſatus de adulterio cū dn̄a ſua cōmiſſo que etiā dn̄a de eodem crimine fuerat accuſata: ab ipſa domina nō poteſt inſtitui. Inſti. de here. inſti. §. ē autem caſus. Omnes vͦo ꝑſone alie a predictis pn̄t inſtitui. Ad hoc nota q̄ ſi ſeruus ſit inſtitutus heres non poteſt niſi iuſſu domini adire hereditatem. et ſi dn̄o iubente adeat acquirit̄ dn̄o ac ſi eſſet inſtitutus. inſti. ꝑ quas ꝑſo. no. acqui. §. itē nobis. Nota tamē ſm̄ Io. xiij. q. ij. illud. q̄ licet ſerui non poſſint hereditatē poſſidē ꝯſuetudo tamē ē in pluribus locis q̄ filijs relinquit̄ peculiū quod habuit pater.

Equit̄ vidē de octauo ꝑncipali. ſ. de formis inſtitutionū hedū. vbi ſciēdū q̄ dictatoꝛ teſtamēti ꝯſiderare dꝫ vtꝝ inſtituat̄ vn9 heres vel plures. ꝛ an liberi vel aſcēdentes vel extnei. ꝛ an plures inſtituant̄ equalit̄ vel inequaliter. ꝛ an i capita vel ſtirpes. Et quidē ſi teſtatoꝛ habeat vnicū filiū vel filiam ꝛ eū inſtituat heredē i vniuerſo poſitis oībus legatis dicet̄ ſic. In omnibus aūt bonis ſuis iuribus ꝛ actōibus. T. filiū eius heredē inſtituit. Et ſi ꝑ legē Velleianā ꝓuidere velit ne quaſi agnatione ſui heredis rumpat̄ teſtamentum: dicetur ſic. Talem filium eius inſtituit. vel eo p̄moriente liberos ex eo ſuperſtites natos ꝛ poſthumos in ſtirpes ꝛ non in capita heredes ſibi inſtituit. Si autem habeat plures filios ꝛ filias ꝛ velit eos equaliter heredes inſtituere ſibi dicet̄ ſic. C. ꝛ. p. filios eius equis porcionibus inſtituit Et ſi quis dictorum filioꝝ eius ipſo teſtatore viuo deceſſerit in locū ꝛ partem eius liberi ex eo ſupſtites nati ꝛ poſthumi i ſtirpes ꝛ nō i capita ſint heredes. Si vͦo aliquos eoꝝ velit inſtituē hedes ſibi in re certa vel parte ꝛ aliqs i vniuerſo dicet̄ ſic. Petrus Bertam eius filiam heredem ſibi inſtituit in cētum libris. quas etiam eam habere voluit cum nupſerit vel religionem intrauerit. ꝛ interim in domo ſua decentia et ſufficientia alimenta. ſi tamen dictas centum libras anteq̄ nubat vel religionē intret: exegerit. extunc non habeat alimēta. Si aūt filia ſit nupta ſic dicet̄. Petrus bertā filiā eius vl' ea premortua liberos ex ea ſupſtites i ſtirpes ſibi heredez inſtituit i eo quod ipſi Berte dotis nomie dedit qñ nupſit ꝛ inſup i. x. libris. Si vͦo filia ſit dedicata i aliquo mōaſterio pōt eā pater vl' monaſteriū i quo ē ſi voluerit heredē ſibi inſtituere i certa quantitate. Pōt etiā filiū emancipatū heredē ſibi inſtituere i certa parte. poteſt etiam i vniuerſo pariter cuꝫ alijs i poteſtate ſua retētis. Pōt etiam aliquos eoꝝ quos hꝫ i poteſtate heredē ſibi inſtituere i certa parte. Poſitis aūt heredibus ꝑticularibus debet inſtitui heres vniuerſal' ſic. In oībꝫ aūt alijs ꝛc. vt. ſ. Factis aūt inſtitutōibus vͤibꝫ ꝛ ꝑticularibus liberoꝝ viuētiū: debēt fieri inſtitutiones poſthumoꝝ ne al's teſtm̄ rūpat̄ ſic. Si vͦo ex ipſa dn̄a berta ꝯiuge ei9 nati fuerit ei filij vn9 vel plures maſculi vel femie: poſthumi vl' medio tp̄e nati ad lucē ꝑuenētes. ſi maſculi vel maſcul9 fuerit. ipm̄ vel ipſos cum ꝑdictis. a. ꝛ. b. iam natis pariter ꝛ equis porcionibus i oībus bonis ſuis ſibi heredes inſtituit. Si vͦo femia fuerit vna vel plures: ipſam vel ipſas ſiue q̄ſlibꝫ eaꝝ i cētū libris heredē ſibi inſtituit. De formis aūt inſtitutōnū aſcēdētiū ꝛ extraneoꝝ pꝫ ex ꝑdictis. Attēdat etiā teſtamēti dictatoꝛ q̄ ſi fiat exheredatō legittie fiat ꝛ q̄ teſtatōꝫ ipa exheredatō añcedat. Quō aūt forme exheredationū fiāt pꝫ ex his q̄ dicent̄ i ar. ſe.

Equit̄ videre de nono. ſ. de cauſis exheredādi. q2 enī habitū ē. ſ. q̄ parētes. filios: ꝛ filij parētes exhedare pn̄t. ideo videndū ē q̄bus ex cauſis exhēdatō fieri poſſit. Et ꝑmo q̄bus ex cauſis exheredari pn̄t filij. Scd̄o ex q̄bus parētes. Sciēdū ergo q̄. xiiij. ſunt cāe q̄bꝫ pater vl' mater. au9 vel auia filios ꝛ nepotes exheredare pn̄t. Prima eſt ſi filius manus iniecerit in patrē ꝛ offenderit eū. Scd̄a ſi grandē iniuriā ei fecerit ꝛ contumeliā. Tercia ſi patrem accuſauit i criminalibus cauſis ꝑterq̄ de crimie leſe maieſtatis vel de offenſa cōtra cōitatem ſiue ciuitatis facta vel de hereſi. Quarta ſi fili9 malefic9 cū maleficis cōuerſat̄. Quinta ſi filius machinet̄ vel inſidiet̄ i necē p̄ris. Sexta ſi fili9 calūnioſe litez mouerit patri a qua ſi pater defecerit opoꝛtet eū dāna grauia ſuſtinere. Septima ſi filius rogat9 a patre ob debitūꝫ i carcē detruſo vt fideiubeat ꝑ eo ꝛ nō vult fideiubē i illo ꝑ quo creditores ei9 fideiuſſorē recipe voluīt. quod tm̄ i filijs maſcul' locuꝫ habet. Octaua ſi filius ꝓhibuerit patrē teſtari. Nona ſi filius sit ioculator ꝯ voluntatē patris: nisi pater eandē habuerit pfessionē. Decima si filia nō cōsenserit patri volēti eā honeste maritare ꝛ dotare ſm vires patrimonij: sed potꝰ vult luxuriari. Undecima si filꝰ misceat̄ cū sua nouerca aut ꝯcubina pr̄is sui. Duodecia si filꝰ neglexerit pr̄ez furiosuz. i q̄ casu etiā ipso iure ē exheredatꝰ. Tredecia si filꝰ pr̄em captū a saracenis redimē noluit. i quo casu si pr̄ i captiuitate decedat hereditas ad ecclesiā spectat. Decimaq̄rta si pr̄ sit catholicꝰ. ꝛ filius hereticꝰ. Cause aūt ꝓpter q̄s filij. parētes ꝛ nepotes auū ꝛ auiam exheredare pn̄t sunt octo. Prima ē si pr̄ filiū de crimine accusauit: p̄terq̄ de crimine lese maiestatis. Scđa si pater vite filij p venenū vel aliter insidiatus fuerit. Tercia si pr̄ vxori vel ꝯcubine filij se immiscuerit. Quarta si pr̄ ꝓhibuerit filiū testari de his de q̄bꝫ poterat testari. Quinta si pr̄ nō redemerit filium captū a saracenis subueniendo sibi. qꝛ tūc si filius i captiuitate decedat: bona de quibꝫ ipse poterat testari debent esse ecclesie vel dari p captiuoꝝ redēptione. si vo reuertat: rite pr̄ez exheredare pōt. Sexta si pr̄ neglexerit curā filij furiosi. Septia si pater sit hereticus ꝛ filꝰ catholicꝰ. Octaua si pater vxori filij dederit venenū ad mortē vel mētis alienatōnem. vel aliter insidiatꝰ fuerit vite eius. ꝛ eodē mō si mr̄ marito filie. ꝓbant̄ hec oīa in aut̄. vt cū de ap. cogno. §. cās. ꝛ. §. omnes. coll̄. viij. Et oēs iste cause ingratitudis tolluntur p ingressum religionis. vt dicit Ber. ex̄. de apo. ex lr̄ax.

Ad hoc nota q̄ exheredatō nō tenet nisi causa aliq̄ de supdictis nominatim exprimat̄. vt dicendo sic. Insup Petrus filiū eius: qꝛ manꝰ atroces i euz iniecit: oīno exheredauit: ꝛ ex oīm substantia ꝛ hereditate sua alienū ꝯstituit. b. vo sibi heredē instituit. Si vo nec instituere nec exheredare velit: pōt p̄terire inserēdo tn̄ cām sic. Petrꝰ her. filiaz eius nec instituit nec exheredauit. qꝛ cuz eā honeste maritare vellet maluit luxuriari. p. vo heredē sibi instituit. Tal̄ em̄ p̄teritio facta circa eam tantū valet sicut exheredatio. Et simili modo liberi ꝛ ascēdētes suos exheredare vel p̄terire pn̄t inserēdo aliquā de causis supradictis. Item si testator dicat. exheredo filium meum sine exp̄ssione nomis: cum plures filios habeat: nullus erit exheredatus. ff. de libe. ꝛ posthu. noiatim. Insup nota q̄ filius excludit̄ ab hereditate patris ꝓpter plura crimina. Primo ꝓpter crimē heresis. ex̄. de here. vergētis. i fi. Secūdo ꝓpter crimē lese maiestatis. ar. de pe. di. j. si q̄s nū i malinibꝫ. Et ſm q̄sdā symonie quod ei parificat̄. Tercio ꝓpter crimē interfectōis vel mutilatōis rectoris eccl̄ie. ex̄. de penis. i q̄busdā. Quarto ꝓpt crimē incestus cū monacha ꝯmissuz. ar. xxij. q. j. si q̄s solicitauerit. i tex. ꝛ glo.

De substitutionibus. Titulus. xxvj.

Einde qꝛ institutis heredibus plerūq3 substituunt̄ alij. io viso de institutōibꝫ vidēdū ē de substitutōibus. Et primo q̄d ē substitutō. scđo q̄t ꝛ q̄ sunt spēs siue diuīe eiꝰ. tercio de substitutōne vulgari. q̄rto de substitutōe pupillari. q̄nto de substitutōe exēplari. sexto de ꝯpēdiosa. septio de substitutōe breuiloq̄a.

Circa p̄miū sciēdū q̄ substitutō ē scđaria ꝛ ꝯditōnal̄ institutō. substitutō em̄ ꝯtinet i se institutōz vt cū. a. mihi heredez instituo. ꝛ si. a. nō fuerit vel si decesserit. p. sit heres. ꝛ p3 q̄ a. heres instituit̄ pure ꝛ p̄mo ḡdu. sed. p. heres eligit̄ sb ꝯditōe ꝛ scđo gradu. Et licz substitutō possit ab vno i aliū multiplicari: q̄libet tn̄ substitutō dr̄ gradus scđs. sicut secūde nuptie dicunt̄ oēs que sequunt̄ p̄mas.

Circa scđm sciendum q̄ substitutō alia ē directa. alia obliqua. directa ē p quā q̄s capit hereditatē defuncti nullo alio mediāte vl̄ sibi coopante. vt cū dr̄. a. mihi heredē instituo. ꝛ si ip̄e nō fuerit heres. p. sit heres. tūc em̄ adueniēte ꝯditōne stati imediate hēditas puenit ad. p. ꝛ ipe p se nullo alio coopante poterit eā adire. Substitutō vo obliq̄ siue fideicōmissaria vel p̄caria ē illa p quā q̄s capit hēditatē alio mediāte. vt cū testator fideicōmiserit hēdi vt hēditatē restituat alij dicēdo sic. A. heredē mihi instituo. ꝛ rogo eū p fideicōmissum vt ipsam hereditatē restituat. p. licz ḡ p fideicōmissum. p. sit substitutus ipi. a. p̄mo tn̄. a. d3 hereditatē adire. ꝛ aditā. p. restituere. ꝛ sic. a. mediante ꝛ opante hereditas puenit ad. p. Sciendū aūt q̄ si. a. adierit spōte hereditatē: tūc defalcata ꝛ retēta sibi porcione trebellianica. s. q̄drante id ē quarta pte hereditatis. reliquū dodrantē. i. reliquas tres ptes hereditatis restituet Petro. Si vo iudicis officio compulsus adierit totā hēditatez restituet. Insti. de fideicō. here. §. i primis. Sed hec substitutō sub dicta verboꝝ forma raro fieri consueuit. sub alijs aūt verbis sepe ꝯtingit. vt quādo instituo. a. filium vel fratrē meū ꝛ subijcio q̄ si dictus. a. quādocūq̄ decesserit sine liberis: substituo ei. p. hec em̄ vba represētant fideicōmissariam substitutōez. vt. j. dicet̄ cū de ꝯpēdiosa aget̄.

Sed quid si ecclesia sit heres ꝛ rogata restituere hereditatē alteri. nunq̄d detrahere pōt quartaz trebellianicā. Ad hoc notat Jo. xij. q. ij. c. penl̄. q̄ pōt eā detrahere si d3 hereditatem restituere psone priuate. si autem ecclesie non. dubitant legiste vtrum possit detrahere. C. cōmunia. de le. l. j. Item si quis rogatus sit restituere pluribus hereditatē si sine liberis moriet̄: ꝛ vnꝰ illoꝝ p̄moriat̄ ꝛ relinquat filios. alter aūt superuiuat. illi soli superuiuēti debet̄ hereditas vel fideicōmissum qꝛ tempore extantis conditionis solus inuenit̄. ꝛ filijs p̄mortui nihil debet̄. qꝛ decessit an̄ diez fideicōmissi cedentē. C. de cadu. tol. l. vna. §. si aūt aliquid. ꝛ ex̄. de testa. Raynaldus. i glo. Ad hoc nota ſm Ber. ꝛ Gul̄. ex̄. de ꝓba. i p̄ntia. super illud. nō intelligit̄ sine herede decedē qui monasteriū sibi instituit heredē q̄ quando quis ē rogatus restituere hereditatem alij vel legatum: aut est rogatus restituere loco religioso vel ecclesie vel pauperibus ad pias causas. ꝛ tunc p ingressum mon̄. non euanescit substitutō. Aut priuate psone. ꝛ tunc aut i ē mentio de liberis vel heredibus. aut nō. si nō. puta instituo. a. heredem tali conditione vt restituat. p. hereditatem. ꝛ tunc euanescit substitutio si. a. postea filium vel nepotem ex filio p̄mortuo habuerit. licet mentio de liberis nō sit facta. C. de fideicommiss. cum acutissimi. Aut fit mentiō de liberis. puta instituo. a. tali conditōe vt si sine liberis decesserit hereditatem restituat. p. tunc substitutio euanescit in pluribus casibus. Primo si substitutus decedat prius q̄ institutus. vnde filijs substituti p̄mortui nihil debetur. vel si fuit mortuus ante diem fideicommissi cedentē. C. de cadu. tol. l. j. Secundo si institutus ingrediat̄ monasteriū vel assisteriū ita q̄ monachatus eneat. qꝛ tunc monasteriuz vel assisteriū heres eius intelligitur esse. Si vo non intret monasteriū tūc grauatus substitutōne non potest instituere monasteriū heredez. vn̄ illud q̄d dr̄ i. c. pn̄tia. non videt̄ sine herede decedere vez ē monasteriū ingrediēdo: nō tn̄ instituēdo. tercio si habeat filiū naturalē. ff. ad trebel. ex facto. q̄rto si nō hēat filiū vel nepotē ex filio p̄mortuo. Nō euanescit aūt p̄dicta substitutio si institutus filiū habuerit ꝛ ille p̄moriat̄. qꝛ tunc videtur sine liberis decessisse. ex̄. de testa. raynucius. nō euanescit etiā si fiat clericus. nisi duo ꝯcurrāt ibi. s. q̄ in eccl̄ia ꝓpetuo maneat. ꝛ q̄ relicta expēdant̄ vel relinquant̄ i pias causas. Nō euanescit etiā si se ꝛ sua tradat ecclesie seculari: nisi ꝯcurrant ibi etiam p̄dicta. in aut̄. de sanctis. epi. §. sed hoc p̄senti. Si vo fiat mentio de herede. puta instituo. a. tali ꝯditōe: vt si sine hēde decesserit restituat hereditatē. p. tunc nomīe heredum soli filij intelligunt̄. vt in. l. ex facto. ꝛ noīe filioꝝ nepotes ꝛ alij vlterius descēdētes. Directa aūt substitutō alia vulgaris: alia pupillaris: alia exēplaris: alia ꝯpēdiosa: alia breuiloqua: de q̄bus p ordinē ē vidēdum.

Equit̄ vidē de tercio. s. de substitutōne vulgari. Circa q̄d sciēdum: q̄ talis alia ē exp̄ssa. alia tacita. Exp̄ssa fit p istā negationē nō hoc mō. Instituo mihi heredē. a. ꝛ si ipse noluerit vel non potuerit heres eē. pe. sit heres. vel pe. substituo. Tacita ē qn̄ negatō nō exprimit̄ ſ3 īdr̄: vt cum dr̄. a. ꝛ pe. mihi heredes instituo. ex hoc em̄ colligitur q̄ si alter eoꝝ heres nō fuerit. s. quia noluit vel nō potuit. quia decessit ante aditaz hereditatē alter sit heres in solidum. Dr̄ autez vulgaris substitutō talis. qꝛ a quolibz de vulgo. s. testatore masculo vel femina: parēte vel extraneo potest fieri. potest etiam fieri cuilibet. sc3 pupillo adulto ꝛ maiori in potestate constituto vel emancipato: suo vel extraneo. Est ctus autem eius eſt vt bona teſtatoris perueniant ad ſubſtitutum. ſcꝫ illa tm̄ que peruenire debebant ad inſtitutum ꝗ noluit vel non potuit heres eſſe. ⁊ non bona illius heredis inſtituti. quia teſtator ꝑ talem ſubſtitutionem ſubſtituere potuit i bonis ſuis. nō aūt i bonis heredis. Vnde ſubſtitutus directe fit heres ipſi teſtatori. Inſti. de pupil. ſubſti. §. ꝗ caſu. Expirat aūt hec ſubſtitutō ꝯtato inſtitutꝰ adierit hereditatē ſiue poſtea decedat cū liberis ſiue ſine liberis. C. de impuberis et alijs ſubſti. poſt aditam.

Equitur videre de quarto. ſcꝫ de ſubſtitutiōe pupillari. Circa quam ſciendum ꝙ ad eam quatuor concurrunt. Primuꝫ eſt vt ille cui fit ſubſtitutio ſit de liberis teſtatoris. Secundum ꝙ ſit impubes. Terciū ē ꝙ ſit i poteſtate teſtatoris. Quartum eſt ꝙ ille cui fit ſubſtitutō inſtituat̄ vel exheredetur. ⁊ ꝓbant̄ hec Inſti. e. Pōt aūt hec ſbſtitutō fieri nō tm̄ impuberi filio iam nato. ſꝫ etiā poſthumo ſi tamē ipſe poſthumus naſciturus erat i poteſtate teſtatoris ſi teſtator ipſe viueret. Pōt etiaꝫ fieri nepoti ex filio. ſi tm̄ nō ſit recaſurus i poteſtateꝫ patris ſui poſt mortē aui. ff. de vulga. ⁊ pupil. ſbſti. l. ij. §. poſthumꝰ. Dr̄ aūt hec ſubſtitutō pupillaris qꝛ fit ſoli pupillo. nec pōt tps̄ excedere pupillare. qꝛ expirat ad introitum pubertatis. pōt aūt fieri i minus tp̄us vt dicatur. ſi filius meus infra quartum vel quintū annum vel etiam minus deceſſerit ille ſit heres. ff. e. l. ij. ſup illo. maſculi. Eſt autem ſubſtitutō pupillaris alia tacita alia expſſa. Expreſſa eſt illa que fit ꝑ verbum affirmatiuū. ⁊ facit expſſe mentionē de pupillari etate. vt cum dr̄ ſic. a. filiuꝫ meū heredem mihi inſtituo. ⁊ ſi ipſe mihi fuerit heres ⁊ i etate pupillari deceſſerit. p. ſit heres. vel. p. ſubſtituo. Tacita ē que habet expſſe formam pupillaris. ſed ſub quibuſdam alijs vbis includitur. vt cum dr̄. a. filium meū heredē mihi inſtituo. et ſi ipe heres mihi nō fuerit. p. ſit heres. Hec ē ſubſtitutō vulgaris expreſſa. ⁊ ſub hac icludit̄ tacita pupillaris ex eo ꝙ dico. ſi non fuerit heres reſultat vtraqꝫ ſubſtitutō. ſ. vulgaris ⁊ pupillaris. Vnde ſiue. a. non ſit heres ſiue ſit: ſi in etate pupillari deceſſerit: hereditas directo iure perueniet ad. p. ſed ex vulgari ſuccedet tm̄ in bonis teſtatoris. ex pupillari vo ſuccedet in bonis teſtatoris ⁊ pupilli. Et ſimiliter ſb pupillari expreſſa includitur vulgaris tacita. Inſti. e. in pn̄. ⁊ ff. e. naꝫ hoc iure. Effectus ſubſtitutōis pupillaris expreſſe eſt ꝙ ille ꝗ eſt ſubſtitutus impuberi decedenti infra tempus pupillare fit directo iure heres teſtatori ⁊ pupillo: ⁊ capit bona ⁊ hereditatē vtriuſqꝫ. Itē effectus eius eſt ꝙ excludit matrem impuberis ⁊ omnē aliam pſonam que ipſi pupillo ab inteſtato ſuccedere potuiſſet. Inſti. e. ff. e. lucius. Vn̄ licet teſtamētū videatur eſſe vnū ꝓpter ordinatorē vnū. ſ. patrē. ē tamē duaꝝ hereditatū. ſ. patris ⁊ filij. cū em̄ pupillꝰ nō poſſit teſtari pmittitur patri teſtamentū ipſi filio facere ⁊ de herede ei ꝓuidere. ⁊ hoc tm̄ infra tempus pupillare. Inſti. e. §. quo caſu. In pupillari autē tacita aut ipſi pupillo ſubſtituitur alter filius teſtatoris ⁊ frater eiuſdem pupilli. ⁊ tunc ſubſtitutus totaliter admittit̄ ⁊ mater ⁊ quelibet alia pſona veniēs ab ineſtato repellit̄. Aut ſubſtituit̄ extraneus. ⁊ tūc mater admittit̄ ⁊ ſubſtitutus repellit̄. C. de impu. ⁊ ali. ſubſti. cū quidā. Euaneſcit aūt ſubſtitutō pupillaris pmo ſi pupillꝰ erit pubes. Inſti. e. §. qua rōne. Secūdo ſi hēditas patris nō ſit adhuc adita. qꝛ cū teſtamentū paternū ſit deſtitutū exquo nullꝰ apparet heres euaneſcit etiaꝫ pupillare. ff. e. ſi plures. Tercio ſi naſcat̄ poſthumꝰ de quo non fuit facta mentō. ff. e. ſi pater. l. ij. Quarto ſi pupillus patiat̄ capitis diminutiōem maximā vel mediam vel etiam minimā. ff. de adoptiō. l. nec ei. Et quibuſdam etiaꝫ alijs modis quos relinquo iuriſperitis gratia breuitatis.

Equit̄ videre de quinto. de ſubſtitutiōne exemplari. Circa quod ſciēdum ꝙ ipſa fieri poteſt in quocunqꝫ parente mare vel femina: filio furioſo vel mentecapto: exiſtenti vel non exiſtenti in patria poteſtate. dum tamē ſit pubes vel maior. nam impuberi furioſo vel mente capto ꝓuidetur ꝑ ſubſtitutionem pupillareꝫ. ff. de tutelis. l. iij. §. i. ⁊. ij. debet em̄ teſtator certas perſonas ⁊ certo ordine ſubſtituere furioſo. ſi em̄ furioſus habeat liberos ei pmo ſbſtituet illos. ſi vo non habeat liberos ſed fratres ſubſtituendi ſunt ei ipſi fratres. ſi vo nec liberos nec fratres habeat: tunc quem voluerit ſubſtituet. C. de impu. ⁊ alijs ſubſti. humanitatis. Et ſubditur in hac ſubſtitutione talis conditō. ſcꝫ ſi ipſe furioſus decedat anteqꝫ mente et cerebro ſanus fiat. Eſt ꝗ ſubſtitutōnis huius forma talis. A. filiū meū furioſum vel mentecaptū heredem mihi inſtituo. ⁊ ſi ipſe deceſſerit anteqꝫ mente ⁊ cerebro ſanus fiat. talis eius filius vel frater vel tal' aliꝰ ſit heres. vel ſic. talē eius filiū vel fratrem vel talem aliū ſbſtituo. Dr̄ auteꝫ hec ſubſtitutō exemplaris. qꝛ fit ad exemplū ſiue ſimilitudinem ſubſtitutōnis pupillaris. ſicut em̄ pupillus teſtari nō poteſt ſic nec furioſus. ⁊ ido ſicut pater ꝓuidet filio ſuo pupillo de herede: ſic ⁊ filio furioſo. Vnde ſbſtitutus capit vtriuſqꝫ bona. ſ. teſtatoris ⁊ heredis ſicut in pupillari. Differt tamen hec ſubſtitutō a pupillari primo qꝛ illa fit tm̄ a parente ei quem habet in poteſtate. hec vo fit ei etiam quē non habet in poteſtate. Secūdo quia illa fit tm̄ pupillis infra tempus pupillare. hec autem adultis vel maioribꝰ. Tercio quia pupillo ſubſtitui poteſt quilibet ad libituꝫ teſtatoris ſed furioſo certe perſone ſunt ſubſtituende. Quarto qꝛ illa expirat adueniēte pubertate. ſed hec adueniēte ſanitate. probantur hec Inſti. de pupil. ſubſti. §. qua ratione. Sed qd ſi habet lucida interualla? Reſpondeo. poteſt dici ſc̄m Hoſt. ꝙ ſi hꝫ tāta ꝙ pōt facere teſtamentū ſubſtitutō euaneſcit. etiā ſi non fecerit. ⁊ imputet ſibi ſi nō hec euitauit. ar. ff. de re. iu. quod quiſqꝫ. Vel dic ꝙ ſi fecit euaneſcit. ſi vo nō fecit nec facere potuit nō euaneſcit. ar. C. de legi. qd̄ fauore.

Equitur videre de ſexto. ſcꝫ de ſubſtitutione compēdioſa. hec autem aliquando fit a milite. aliquando a pagano. i. non milite. milites de quibus loquit̄ lex noſtro tempore non habemus. Et ideo ꝑtermiſſa illa ꝗ fit a milite dicendū eſt de illa que fit a pagano. Huius aūt ſubſtitutōnis forma ē hec. A. filiū meū heredē mihi inſtituo. ſi tamen quādocūqꝫ deceſſerit p. ſit heres meꝰ. ff. e. verbis. Hoc tamen precognito. ſ. ꝙ compēdioſa fieri non poteſt a pagano niſi filio pupillo in poteſtate exiſtenti ſicut nec pupillaris. ⁊ hec compēdioſa continet i ſe pupillarem expreſſam. quia habet eundem effectum. Et dr̄ compendioſa quia ſub cōpendio huius aduerbij quandocunqꝫ continet pupillarem que al's fit prolixioribus verbis. Et licet hoc aduerbium quandocunqꝫ ſc̄m ſignificationē ꝓpriam ſe extendat ad omne tps̄. reſtringit̄ tn̄ hic ad tempus pupillare virtute hoꝝ verboꝝ. p. ſit heres. qꝛ ꝑ huiuſmōi verba directa videor voluiſſe filio meo infra tempus pupillare ꝓuidere de herede. quod infra tempus aliud facere mihi nō licet. Inſti. de pupil. ſubſti. §. quo caſu. Licet aūt ꝑdicta ſubſtitutō ex ſui natura ſimpliciter ſit directa. al's tamen in ea poſſet addi vel mutari quod eam ad naturam ⁊ ius fideicōmiſſarie deduceret. hoc aūt fieri pōt ſub quatuor formis. Prima eſt talis. ⁊ ſi dictus. a. filius meꝰ vel frater quandocunqꝫ deceſſerit. p. ſubſtituo. hoc em̄ verbuꝫ ſbſtituo trahit hanc ſubſtitutōem corporaliter ad fideicōmiſſuꝫ. C. de impu. ⁊ alijs ſubſti. precibus. Et hoc aduerbiū quandocunqꝫ reſpicit omne tempus. ff. de re. du. quotiens. Et ido quocūqꝫ tempore. a. moriatur videt̄ virtute huius verbi ſbſtituo rogatus eſſe a teſtatore ꝑ fideicōmiſſum poſt mortē ſuam ſubſtituto reddere hereditatē ⁊ bona teſtatoris. Vn̄ quocunqꝫ tp̄e. a. moriat̄ mater ⁊ quicunqꝫ ſucceſſores eiꝰ adibūt ipſaꝫ hēditatē ⁊ aditā ſubſtituto reſtituēt ex iure fideicōmiſſi. Inſti. de fideicōmiſ. he. §. ſed qꝛ ſtipulatōes. Defalcabūt autem ⁊ retinebunt primo ipſius. a. legitimam. ſ. terciā partē totius hereditatis. ſi ipſe. a. erat de liberis teſtatoris ad ꝗs legitima ſpectat. in hac em̄ teſtator eū grauare non potuit. C. de inoffi. teſta. qm̄ nouella. de relictis vo duabꝫ partibꝫ defalcabunt trebellianicā. i. quartam. ⁊ ſic habebūt mediam hereditatem. alteram vo medietatem reſtituent ſubſtituto ex iure fideicommiſſi. Retinebunt etiam ſibi omnia bona ipſius. a. quia teſtator de ſuis tm̄ bonis rogaſſe intelligitur. non heredis. Si vo. a. non erat de liberis defalcabunt tm̄ trebellianicam ⁊ habebūt etiam alia bona que ipſe. a. aliunde queſiuit. Hec enim ſubſtitutio quia fideicommiſſi ius habet fieri pōt cuicunqꝫ heredi ⁊ a quocunqꝫ teſtatore. Inſti. de fideicōmiſ. he. §. i pmis. ⁊. §. ſe. Attēdas aūt diligēter ꝙ licet i dicta forma dicatur ſimpliciter: quicunqꝫ deceſſerit. ⁊ nō addat̄ ſiue liberis. ſi tamen. a. erat de liberis teſtatoris. hec clauſula. ſ. ſine liberis tacite ſubintelligitur. q2 regula eſt ꝙ quicunqꝫ teſtator rogat aliquẽ de liberis ſuis hereditatẽ alteri reſtituere poſt mortẽ ſuam. hec condicõ ineſt tacite. ſ. ſi deceſſerit ſine liberis quia non eſt veriſimile ꝙ velim meam hereditatẽ excluſa ꝓle filij mei ad alium peruenire. Sꝫ in extraneo herede ſic rogato non ineſt condicio talis niſi addatur expreſſe. C. de inſti. ſub condicõe factis gñaliter. §. vlt. Secũda forma ẽ tal'. A. mihi heredem inſtituo. ſed ſi dictus. a. quandocunqꝫ ſine liberis deceſſerit p. ſit heres. ⁊ hec eſt totaliter fideicommiſſaria. q2 licet hec verba. p. ſit heres. directa videant̃. tamen per iſtam addicionem. ſ. ſine liberis trahunt̃ ad fideicõmiſſuꝫ. vt ꝓbat̃. ff. ad trebel. l. ſceuola. q2 illa addicõ ſit intuitu ꝙ in quacunqꝫ etate decedat ſine liberis videtur rogatus eſſe per fideicommiſſum hereditatem reſtituere poſt mortem. ⁊ ideo quocunqꝫ tpe ſine liberis moriat̃ mater ⁊ quicunqꝫ ſucceſſores eius hereditatẽ reſtituent ſubſtituto deducta ſupdicta. ff. de vul. ⁊ pu. ſub. l. coheredi. §. cum filie. Tercia forma eſt talis. A. mihi heredeꝫ inſtituo. ſed ſi dictus. a. quãcunqꝫ deceſſerit ſine liberis. p. ſubſtituo. Et hec etiaꝫ omni tpe eſt fideicõmiſſaria. ⁊ idem ius ⁊ eundẽ effectũ habet ꝑ omnia quod ⁊ quem habent alie due ꝓcedẽtes. tum ratõe huius verbi ſubſtituo. tuꝫ rõne huius adiectõis. ſ. ſine liberis. Et quecũqꝫ dicta ſunt ĩ illis duabus de iſta tercia intelligi debent. Quarta forma eſt tal'. ſ. A. filiũ meũ mihi heredẽ inſtituo. ſi tamẽ filius meus deceſſerit ĩ pupillari etate vel quãcunqꝫ poſtea ſine liberis. p. ſubſtituo. ſub hac forma ꝯphendunt̃ tres ſubſtitutiõẽs. vna pupillaris expreſſa. ꝑ hoc ꝙ dĩ ſi deceſſerit ĩ pupillari etate. ⁊ ex hac reſultat tacita vulgaris. que ſub pupillari expſſa continetur. vt habitum eſt ſupra. ff. de pupil. ſubſti. nã hoc iure Tercia fideicõmiſſaria ꝑ hoc ꝙ dĩ. vel poſtea quandocunqꝫ ſine liberis. ⁊ omnes ille tres ſubſtitutiones habent ſuos effectus de quibus habituꝫ eſt ſupᷓ. Et nota ꝙ hec quarta forma fieri nõ põt niſi filiofamilias pupillo ꝓpter pupillarem expreſſam que continet̃ ĩ ea vt dictum ẽ. ⁊ ſi dictator teſtamenti voluerit ꝙ iſte tres ſubſtitutiões clarius ex ꝑdicta forma ꝯſurgant dicet̃ ſic. p. pupillariter vulgariter ⁊ ꝑ fideicõmiſſuꝫ ſubſtituo. Inſuper nota ꝙ ſi teſtator habuerit filium impubereꝫ cui non tm̃ in pupillari etate ſed etiam abinde ſubſtituere heredem voluerit. licet quarta forma ꝑmiſſa ſufficere videatur bonũ tamẽ ẽ conſiliũ ꝙ quãlibet ſubſtitutiõnem ꝑ ſe faciat. ⁊ ꝑmo pupillarem ſic. a. filium meũ mihi heredẽ inſtituo. ſi tñ dictus. a. filius meus mihi heres fuerit ⁊ ĩ pupillari etate deceſſerit. p. ſit heres. vel ſic. fratres eius ſupſtites ſint heredes vel ſic. fratres eius ſupſtites ⁊ ꝑmortuoꝝ fratrum eius liberi in ſtirpes ⁊ non in capita ſint heredes. poſtea faciat fideicõmiſſariam ſic. Si vo dictus. a. fratres puberes poſtea quandocunqꝫ deceſſerit ſine liberis. vel ſic. infra. xx. ãnũ vel aliud tale tempus etatis ſue deceſſerit ſine liberis ꝑ fideicõmiſſum ei ſubſtituo. p. vel ꝑ fideicõmiſſum ei ſubſtituo fratres eius ſupſtites: ⁊ ꝑmortuoꝝ fratrum eius liberos ĩ ſtirpes ⁊ nõ in capita. Et quod dĩ de liberis premortuoꝝ fratrum in vtraqꝫ ſubſtitutiõne poni debet ſi teſtator extendere velit vſqꝫ ad liberos fratrum. ſubſtitutiõ eñ non extenditur vltra illos quos teſtator exprimit. vnde ſi inſtitutis tribus vel pluribus addatur ſic. ⁊ ſi aliquis eoꝝ deceſſerit ſine liberis ſubſtituo ſupſtites. certe ſi decedat vnus illoꝝ relicto filio. deinde moriat̃ alius ſine liberis: filius eius q̃ primo deceſſerit nõ admittit̃ cuꝫ patruis ſiue ſine patruis ad fideicõmiſſariam hereditatem illius filij mei qui ſine liberis deceſſerit. q2 nõ extitit ꝯditõ ſubſtitutiõnis ĩ ꝑſona patris eius. Illos eñ tm̃ ego teſtator ſubſtitui q̃ ſupuiuerẽt illi qui deceſſerat ſine liberis. C. de fideicõmiſſis. l. ſi ĩ ꝑſonam.

Sequit̃ videre de ſeptimo. ſ. de ſubſtitutiõne breuiloq̃ vel reciproca. Circa qđ ſciendum ꝙ teſtator habens duos filios vel plures impuberes ĩ ſua poteſtate ſubſtitutiõẽ hãc facẽ põt hoc mõ. A. ⁊. b. filios meos impuberes mihi heredes inſtituo: ⁊ eos inuicẽ ſubſtituo. Et dĩ hec ſubſtitutiõ breuiloqua. q2 in breui continet quatuor ſubſtitutiões ſcꝫ duas pupillares expreſſas. ⁊ duas vulgares expſſas. vide ſi. a. fuerit heres ⁊ in pupillari etate deceſſerit. b. ſuperuiuẽs heres erit de iure directo: ⁊ econuerſo. ⁊ in vtroqꝫ excludunt̃ mater ⁊ ceteri venientes ab inteſtato ꝑ effectuꝫ pupillaris expreſſe. ⁊ ſic ſunt ibi due expreſſe pupillares. vna vnius illoꝝ. ⁊ altera alterius. quaꝝ vtraqꝫ ẽ expſſa quo ad effectũ: licet nõ quo ad verba. Cõſurgunt etiã ex eiſdem verbis due vulgares. q2 ſi vnus illorum nõ fuerit heres quia nolit vel nõ poſſit: alter nõ ẽ in ſolidũ heres. Dĩ etiam hec ſubſtitutiõ reciproca. q2 fit ibi reciprocatiõ vnius ad alteꝝ. Nõ poteſt autẽ ſubſtitutiõ fieri niſi iſti tum ſint filij pupilli ĩ poteſtate teſtatoris. al's nõ eẽt ſubſtitutiõ breuiloq̃ ſꝫ tacita vulgaris. vt ꝓꝫ ꝑ ſupradicta ar. de ſubſtitutiõe vulgari. Et attẽdẽdũ ꝙ licet ĩ hac ſubſtitutiõe ponat̃ hoc verbũ ſubſtituo: nõ tñ ꝯuertit eã ad fideicõmiſſariã. In quãcũqꝫ eñ ſubſtitutiõe ponat̃: nature illi' ſubſtitutiõis ſe coaptat ⁊ eã in directo iure ꝯſeruat: excepta ſola ꝯpẽdioſa ĩ q̃ ſi ponat̃ ſtatim eã ad fideicõmiſſariam conuertit. vt dictũ ẽ. ſ. ĩ ar. ꝓcedẽti.

Qui teſtari poſſunt. Titulus. xxvij.

Poſtq̃ habituꝫ ẽ de legatis ⁊ heredum inſtitutionibus ⁊ ſubſtitutionibus que habent fieri in teſtamentis: conſequenter dicendum eſt de ipſis teſtamentis. primo autem videndum eſt qui poſſunt teſtari. hoc autem patebit ſi numerẽtur illi qui teſtari non poſſunt. quia quod non eſt prohibitum videtur eẽ cõceſſum. C. de appel. precipimus. in fine. Illi autem qui teſtari non poſſunt ſunt iſti. ſcilicet filiuſfamilias etiam ex cõſenſu parentum de aduenticio vel profecticio. ff. de teſta. qui ĩ poteſtate. Et ſi teſtamentum fecerit licet ſue poteſtatis factus deceſſerit: non ideo magis valebit. inſti. e. qbꝫ nõ ẽ ꝑmiſſuꝫ. §. ꝓter hos igit̃. Et hec ſunt vera de filiofamilias pagano. filiofa. eñ militi ꝑmiſſum ẽ ĩ armata vel literata militia de peculio caſtrẽſi vel q̃ caſtrẽſi facere teſtamẽtũ: etiã ꝓter prĩs voluntatẽ. ff. ad macedo. l. ij. Itẽ impubes inſti. e. §. ꝓterea. Itẽ furioſus. ſi tñ morbus reſipiſcat ad tẽpus interim teſtari poteſt dũ tñ teſtamẽtũ ꝯpleat anteq̃ furor ſupueniat. Inſti. e. §. itẽ nec furioſi. Et idem intellige de mẽtecapto. ff. de ṽ. ob. a tuto.

Sciendũ aũt ꝙ qñ conſtat teſtatorẽ ꝑmus fuiſſe furioſum legatarius tenet̃ ꝓbare euꝫ fuiſſe ſane mẽtis qñ fecit teſtamẽtũ. iij. q. ix. indicas. quando vo hoc nõ ꝯſtat tunc heres tenetur probare eum fuiſſe furioſum quãdo cõdidit teſtamentum ſi negauerit legatũ. ex. de ſucceſ. ab inte. c. ſi. ĩ tex. ⁊ glo. Item ꝓdig' cui ẽ bonoꝝ ſuoꝝ adminiſtratiõ interdicta: licet illud quod añ interdictiõem fecerit ratum ſit. Inſti. e. §. itẽ ꝓdigus. Item ille q̃ naturaliter a natiuitate ẽ ſimul mutus ⁊ ſurdus. ita tamẽ ꝙ oĩno nec loqui nec audire põt. ſi qs aũt ex caſu vl' alio quo accñti loquelã ⁊ auditũ ꝑdiderit ſiqdẽ ſit litteratus poteſt teſtamentu ⁊ codicillos manu ſcribere. non autem ꝑ aliũ niſi impetret hoc a principe. Et idẽ eſt ĩ eo qui ẽ accidẽtaliter mutus tm̃. ille vo q̃ eſt tm̃ ſurdus ſiue naturaliter ſiue caſu dũ tñ poſſit articulare loqui poteſt teſtari. Inſti. e. §. itẽ ſurdus ⁊ mutus. ĩ textu ⁊ glo. De teſtamẽto vo ceci habet̃ infra ti. ſpeciali. Itẽ obſides dati pro captiuis populi romani. Itẽ condemnati de crimine famoſo. Iteꝫ dubitantes de ſtatu ſuo an ſint manumiſſi vel emancipati. Item ſerui. Item damnati ad mortem. id eſt vt moriantur. vel vt fiant ſerui pene ſiue ſint in inſulam deportati. Relegati aũt q2 non amittunt ciuitatem vel libertatẽ teſtamentũ facere pñt. ſi quis tñ coꝛã fuerit damnatus ⁊ appellauerit: interim teſtari põt. ꝓbant̃ hec ff. de teſta. obſides. ⁊. l. is cui. ⁊. l. ſi filiuſfa. ⁊. l. eius q̃. Nõ ꝙ ſeruus nõ põt teſtari. quia peculium eius ẽ dñi. xij. q. ij. illud. ſm tamẽ Io. licet non poſſit heredem habere. cõſuetũ tamẽ ẽ pluriñoꝝ locoꝝ ꝙ peculium quod pr̃ habuit relinquit̃ filijs non tanq̃ heredibus ſed tanq̃ ſeruis. Aſcripticius aũt teſtari poteſt. C. de epi. ⁊ cle. ſi quis preſbyter. Libertus vo teſtari poteſt ſi relinquat patrono legitimam porcionem. Inſti. de ſucceſ. liber. Item nec heretici niſi filios habeant fideles qui ĩ eis poſſunt teſtari. C. de heret. ⁊ ma. manicheos vbi dĩ. bona hereticorum deuoluuntur ad filios orthodoxos Sed hodie ſm cano. ex. de here. vergẽtes. filijs hereticorum etiam catholicis nihil est relinquendū de paternis bonis. et hoc est expressum in ꝯstitutione Frederici hac edictali. hoc notat̄ in glo. c. vergentis. Item credentes receptatores defensores ⁊ fautores hereticoꝝ sunt excōicati. ⁊ q̄cūq; q̄libet taliū fuerit excōicatōe denotatus. i. in ecclesia ꝑ sententiā excōicatōis expresso ꝓprio noīe publicatus nisi satisfecerit infra annum. nō pōt testm̄ facere: nec aliqd ex testamēto capere. ex̄ de here. excōicamus. j. §. credentes. Item excōicatus nō pt̄ nec ex testamento aliqd capere fm̄ ꝙ notat hosti. ex̄ de excepti. significauit. Pla. ⁊ gar. ex̄ de vsuris. q̄q̄. li. vj. Itē nec vsurarius manifestus nisi prius satisfecerit vel idoneā cautiōz de satisfaciendo pstiterit. li. vj. d̄ vsuris. q̄q̄. Itē nec rei ꝑduellionis: ⁊ q̄ ꝯmiserūt crimen lese maiestatis. C. ad le. iuliā maiestatis. l. penul. Itē monachus ⁊ quilibet alius religiosus ꝓfessus. C. de sacrosan. ec. auten. ingressi. ⁊ si testamētū fecerint añ ꝓfessionē ꝯfirmat̄ sicut ꝑ mortē. C. de epis. et cle. deo nobis. ⁊ ex̄ de testa. q: ingredientib9. in tex. ⁊ glosa. Heremite ⁊ alij solitariā vitā ducētes q̄ nulli ecclesie se tradiderūt testari pñt. xix. q. iij. §. maria. ⁊. §. paul9. Quid de bannito nunqd pōt testari. Rn̄ aut est bannitus ꝓpt̄ causam leuē. vt ꝓpter pecuniā. ⁊ sic pt̄ testari. aut ꝓpt̄ cām grauē. vt ꝓpt̄ maleficiū. ⁊ sic nō pōt. ff. de testa. l. e9. §. insulā. q: bannitus loco deportatōis habet̄. ⁊ olim ꝓpter maleficia i insulā deportabant̄. hec Guil. Sz qd de clericis secularib9 bn̄ficiatis. nūqd pñt testari d̄ fructib9 beneficioꝝ ecciaꝝ. Rn̄ Bern. ex̄ de pe. cle. si quis. ⁊ de testa. q: nos. dicit ꝙ nō nisi cū q̄daz moderamine de q̄ habet̄ eo. ti. c. ad hec. ⁊. c. relatū. ij. §. licet. Unde fm̄ bern. in. c. si quis. ⁊. c. quia nos. clerici vo pñt vsurarijs ꝯpari: quib9 vti licet tm̄ ad q̄tidianum vsum. insti. de vsu. ⁊ ha. §. j. De moderamie p̄dicto dicit̄ in l. ad hec. ꝙ clerici viuentes ⁊ sui cōpotes moderate possunt aliqua de bonis mobilib9 nō rōe testamēti: sz intuitu elemosyne erogare in egritudine ꝯstitutis. Et in. c. relatū dicit̄ ꝙ in morte pauꝑib9 ⁊ religiosis ⁊ his qui sibi seruiūt siue consanguineis siue extraneis pñt aliqua fm̄ seruitij meritum elargiri. Quid de hoc sentiat Goff. vide. j. li. vj. ti. de pe. cle. fm̄ aūt Gar. li. vj. de re. eccl. nō alie. hoc ꝯsultissimo. et Hosti. ⁊ Inno. ex̄ de pecu. cle. si qs sane. ⁊ Io. an. li. vj. d̄ offi. ordi. pñti. distingue sic. s. ꝙ aut clericus hz admistratōnē aut nō. si habet q̄diu viuit ⁊ sanꝰ ē pōt de eis suā facere volūtatē. dū tn̄ donet moderate. ex̄ de dona. ceterū. ꝯpat̄ enī vsufructuario. q: ius eius morte finit̄ sicut ius vsufructuarij. vt in. c. si quis sane. cum aūt incipit infirmari cōpatur vsuario ⁊ ita nihil hz nisi vsum. elemosynam tn̄ facere pōt. extra de testa. ad hec. Testari vo nō pōt. vt ex̄ eo. c. cū in officijs. Si vo n̄ habeat admistratōz sz sit ꝑsonaliter ⁊ simpliciter beneficiatus ꝯpat̄ ⁊ in vita ⁊ in morte vsufructuario q̄ ad faciendū fructus suos. ⁊ de his testari pōt. ecclesia tn̄ succedit eis in istis si decedant ab intestato. ex̄ de testa. relatum. ꝓbat̄ hec distinctio. ex̄ eo. ti. requisiti. §. illud. Et ꝯsuetudo generalis q̄si approbat eā. Et qd dictū est de clerico simplr̄ beneficiato ꝙ facit fructus suos dz intelligi de fructib9 ꝑceptis ⁊ reconditis. alij vo fructus ꝓpter iura allegata ad ecclesiā ꝑtinebūt. De reb9 vo alijs siue eas ex p̄rimonio habuerint. siue ꝑtem acq̄sierint: siue eis intuitu ꝑsone date vel relicte fuerint: testari possunt clerici indistincte. ex̄ de testa. c. j ⁊. c. cum in officijs. ⁊. c. quia nos.

De testamentis. Titulus .xxviij.

Einde dicendū est de testamētis. ⁊ p̄mo qd sit testamentū ⁊ vnde dicat̄. Scd̄o de effectu eius. Terciō ad quē ꝑtinet defensio eiꝰ. Quarto d̄ speciebꝰ siue drn̄tijs testamenti. Quinto q̄t et que sunt ꝑtes eius ⁊ quomō dn̄t ordīari. Sexto de ꝓhemio testamēti. Septio de clausula finali. Circa p̄mū sciendū ꝙ testamētū est volūtatis nostre sententia iusta de eo qd qs vult fieri post mortē suam cū institutione heredis. ff. e. l. j. Dicit̄ aūt sententia iusta. i. dispositio legitima. i. fm̄ ius ordinata. aliter nō valeret. C. e. testandi causa. Et dicit̄ testm̄ quasi testatio mentis. id est declaratio voluntatis. insti. e. in prin. oportet aūt ꝙ fiat vno ꝯtextu nullo alio actu interposito. nisi fiat ex necessitate. vt deposito ponderis sumptō medicaminis: vel languor breuis infirmitatis. C. e. l. cū antiquitas.

Circa scd̄m sciendū ꝙ effectus vltime volūtatis est vt ei oīno stet̄. ex̄ eod. nos quidē. vnde voluntas testatoris est lex. vt in aut. de nup. §. disponat.

Circa terciū nota ꝙ testamēti defensio ꝑtinet ad ecclesiā. ex̄ eo. si heredes. nō autem publicatio. C. eod. consulta diualia.

Circa quartū sciendū ꝙ testamentū aliud est ꝯditum in scriptis. aliud nuncupatiuū sine scriptis. Testamentū nuncupatiuū sine scriptis dicit̄ illud in quo testatoris heredis ⁊ legatarioꝝ noīa ⁊ oīa que in eo ꝯtinent̄ coram testib9 nuncupant̄. i. manifestant̄. ⁊ dicit̄ sine scriptis i. sine subscriptiōe testiū ⁊ solennitatib9 alijs que requirūt̄ i testamēto in scriptis facto. Et etiā q: pōt qs nulla scriptura inde facta nuncupatiue testari. dūmodo corā testib9 numero ⁊ ꝯditiōe legitimis nuncupet heredē: ⁊ suā explicet volūtatē. scriptura enī nihil ad testamēti subam operat̄. sed tm̄ ad hoc vt testamenti tenor facilius ꝓbet̄. insti. de testa. §. si. Si ḡ testator notariū habere nō possit: saltē legitimum numerū legitimoꝝ testiū adhibebit: corā quib9 voluntatē suā aperte narrabit exprimens legata: heredū institutiōes: ⁊ alias suas testamētarias dispositiōes. ⁊ demū p̄ntes ipos rogabit vt sint testes. Mortuo aūt testatore iudex ad instantiam alicuius cui ex ipo testamento ius ꝯpetit ipos testes citabit. Citabit etiā nuncio vel voce p̄conis eos q̄ poterant ab intestato succedere vel q: ex altero ius se dicerent in testamento habere ⁊ ipoꝝ testiū testimonia recipi solenniter faciat. et si ꝯcordauerint in testatoris noīe etate ꝯditione ⁊ mētis sobrietate ⁊ in legatarijs ⁊ legatis ⁊ heredū institutionib9: ⁊ alijs q̄ ꝓ disponentis volūtate ⁊ iuris necc̄itate in his ꝯcurrē debent. Ipa testib9 p̄ntib9 ⁊ ad hoc legittime citatis p̄dictis q̄ ius hn̄t ⁊ etiā p̄ntib9 septē alijs testib9 recitabit: ⁊ finaliter ea extūc ꝓ plena ipius ꝓbatōe testamēti hr̄i p̄nūciabit. Notarius aūt iudicis in bono ꝑgameno appositis annis dn̄i et ceteris publicatōib9 ipas attestatōes iudicis ꝓnunciatiōes ⁊ p̄ntiaz vel citatōz testiū p̄dictoꝝ ordinarie scribet: ⁊ demū supponet illoꝝ septē testiū noīa q̄ recitationi ⁊ ꝓnunciatōni iudicis fuerint adhibiti. ⁊ hec oīa rediget in publicā ⁊ autēticā formā. Ex p̄dictis pz ꝙ testm̄ nuncupatiuū nō solū pōt fieri cū scriptura sz etiā aliqñ sine scriptura.

Sequit̄ vidē de quinto articulo. s. quot ⁊ que sunt ꝑtes testamēti. ⁊ quō dn̄t ordinari. Circa qd sciend̄ ꝙ ꝑtes testamēti sunt septē quaꝝ quatuor req̄runt̄ ad formā cuiuslibet testamēti eleganter ⁊ debite ordinandā s. ꝓhemiū. institutio heredis. clausula finalis ⁊ numerꝰ testiū legitimoꝝ. Per primū hoꝝ decorat̄ testamentū. ꝑ scd̄m roborat̄. q: sine eo nullū est. insti. de fideicō. he. §. i p̄mis. ꝑ terciū piculo casual' frustratōis volūtatis testatoris occurrit̄ ꝑ q̄rtū ꝓbat̄. Alia vo tria ex sola volūtate testatoris depēdēt q: sine his ⁊ q̄libz hoꝝ testam̄ti forā subsistit. ⁊ hec sunt legata. substitutōes ⁊ quedā alie testam̄tarie dispositōes. Elegās aūt ⁊ legittimus ordo p̄dictoꝝ septē i testō est vt p̄mo ponat̄ ꝓhemiū. scd̄o legata. tercō institutōes heredū. q̄rto substitutōes. q̄nto volūtarie ꝓuidentie testatoris. sexto clausula generalis ⁊ etiā finalis. septimo testes. De trib9 hoꝝ habitū ē sup̄. s. de legatis. institutōib9. ⁊ substitutōib9. vn̄ restat agere de reliq̄s q̄tuor. ⁊ p̄mo de ꝓhemio.

Seq̄t̄ videre de sexto. s. de ꝓhemio. Circa qd sciend̄ ꝙ tenor ꝓhemij dz eē tal' vl' sil'is. Quia nihil ē certius morte ⁊ nihil incertius hora mortis: idō dn̄s talis saluti aīe sue ꝓuidere volens i statu sobrietatis corpis ⁊ aīe ꝑ dei grām ꝯstitutus rez ⁊ bonoꝝ suoꝝ dispositōz ꝑ p̄ns nūcupatiuū testm̄ sine scriptis ꝯdidit in hūc modū. Primo q̄dē ⁊c. Si vo testator sit eger dicat̄ sic. Ideo dn̄s talis licet eger corpe tn̄ sanus mente ⁊c. vt supra.

Sequit̄ videre de septimo. s. de clausula finali. Circa qd sciendū ꝙ ad hoc vt testator suā hereditatē legitime ordinet ⁊ eiꝰ dispositō testata rite ꝓcedat multa dn̄t cōcurrere: de quibus infra dicetur ti. quibꝫ ex cauſis teſtamētum reddit̄ inutile. Item licet in tota ſerie teſtamenti nihil vitiis vel iuris deſuerit ⁊ nullū accidens vicioſum emerſerit: adhuc tñ preter hec oīa lex ꝓpter ſuſpectā hoīm infidelitatē ⁊ ꝓpter ſeruandā teſtoꝝ ſinceritatē adhiberi voluit q̄ſdam ſpāles ſolennitates ad faciendū plenā fidem ⁊ ꝓbatōnē puta legitimū numerū teſtiū legitimoꝝ ⁊ teſtiū quidē rogatoꝝ. Itē in teſtamēto in ſcriptis ſubſcriptōes teſtiū ⁊ ſigilla ⁊ quedam alia. de quibꝫ ſuo loco dicet̄. ī. Si quid igit̄ hoꝝ defuerit ſiue iuris ſiue ſolēnitatis debite vires teſtamēti dicunt̄ expirare. C. de teſta. nō dubiū. §. ſed illud. His itaqꝫ p̄miſſis cum dicat̄ in clauſula finali. ſi nō valet iure teſtamēti valeat iure codicilloꝝ. ſciendū ꝙ ſi teſtm̄ patiat̄ defectum vel repugnantiā iuris in his q̄ ſunt de ſubā eius: nullo mō reſurgere pōt ī ius codicilloꝝ: q̄ntūcūqꝫ teſtator hoc expreſſerit: niſi teſtet̄ inter liberos ſc̄m ꝯmunem opinionē. ⁊ iō tūc finalis clauſula nihil opat̄. ⁊ rō eſt. q: deficiente iure velut ſpū ⁊ vita teſtamēti nihil addi poteſt vt reſurgat. Si vō patiat̄ defectū ſolennitatis debite p̄miſſe. tūc ſi clauſula final' appoſita nō fuerit: illa volūtas vltima teſtatoris nec iure teſtamēti nec iure codicilloꝝ valebit. ſi vō appoſita fuerit ī ius codicilloꝝ reſurgit. C. de codi. l. fi. dum tñ tot ⁊ tales ſolennitates ſunt ꝙ ſufficiant codicillo q̄ minoribꝫ ſolēnitatibus eſt ꝯtentus. verbi gratia vt teſtator adhibuit tm̄ ſex vel q̄nqꝫ teſtes vel etiā ſeptē nō rogatos: ⁊ adiecit ſi nō valet iure teſtamenti ⁊c. tūc lꝫ nō teneat vt teſtm̄: tenet tñ vt codicillus cui ſufficiūt q̄nqꝫ etiam nō rogati. Et idē eſt vbicūqꝫ fuerit adhibita ſolennitas inſufficiens teſtō ſꝫ ſufficiens codicillo. Erit aūt illius talis codicilli effectus duplex. Vnus ꝙ legata in eo relicta debent̄. inſti. de codi. in p̄n. Alius ꝙ inſtitutio q̄ ī eo erat ſcripta: licet directa videat̄. tñ in caſuꝫ fideicōmiſſi ꝯuertit̄. ff. ad trebel. l. ſceuola. vñ cū ipſe p̄ſfamilias inteſtatus deceſſerit venientes ei ab inteſtato reſtituent p fideicōmiſſuꝫ hereditatē ei q̄ ī ipa vltima volūtate ī codicillū redacta inſtitutus erat q̄ſi tacite videant̄ rogati hereditateꝫ reſtituere. ar. C. de fideicō. eā quam. Erit aūt clauſule finalis forma talis. ⁊ hāc ſuā vltimā volūtatē aſſeruit eē velle quā valere voluit iure teſtamēti. ꝙ ſi iure teſtamēti non valeat: ſaltem eā iure codicilloꝝ vel cuiuſcūqꝫ alterius vltime volūtatis valere voluit et tenere. vel ſic. ita ꝙ p̄dicta omia ⁊ ſingula diſpoſitōem ſue vltime volūtatis aſſeruit eē velle quā vt teſtm̄ ⁊ iure teſtamēti voluit valere ⁊ mandauit. ꝙ ſi aliqua cā p̄nti vel futura iure teſtamēti nō valeat. ſaltē eā ius ⁊ effectū codicilloꝝ hēe voluit ⁊ tenere. ſiue alterius cuiuſcūqꝫ volūtatis vltime. Et ipa ⁊ oīa ⁊ ſingl'a ī eis ꝯtēta ab oī hēde ⁊ ſucceſſore ſuo inuiolabilit̄ obſuari ⁊ efficacit̄ adipleri

De volūtarijs ꝓuidentijs teſtatoris. Ti. xxix.

Oſtea ꝯſiderandū eſt de volūtarijs ꝓuidentijs teſtatoris. Et p̄mo quō ꝓuidet̄ ne heres detrahat falcidiā de legatis. Scd̄o ne rē aliquam alienet. Tercio quō ꝓuidet̄ pupillo de tutore Quarto quō alijs vltimis volūtatibꝫ derogat̄. Quīto quō ꝓuidet̄ vt teſtm̄ ſeruet̄. Circa p̄mū ſciendū ꝙ teſtator pt̄ p legē falcidiā tres ptes bonoꝝ ſuoꝝ legare: ⁊ non vltra. ita ꝙ heredi inſtituto remaneat integra quarta bonoꝝ. Si vō legata excedant tres ptes hereditatis heres p legē falcidiā detrahere pōt de legatis. ſ. de q̄cūqꝫ legato ꝓ rata tantū quātū eidem eſt legatū ad quartā habendā. inſti. e. ī. rñſo. Et hoc eſt verū niſi teſtator ꝓhibuerit heredi ne falcidiā detrahat ō legatis dicendo ſic. Preterea. ſciens moduꝫ patrimonij mei ꝓhibeo expſſe heredē meū detrahere falcidiā de legatis. tūc eñ oportebit heredē ſtare ꝯtentū eo qō ſuperit a legatis et itegre ſolut̄ legata. niſi repudiauerit hēditatē. īſti. ꝺ. l. fal. §. ex diuerſo. Preterea. heres nō ꝯſeq̄t̄ falcidiā niſi fecerit inuentariū. C. de iu. deli. l. ſancimus. Si tñ heres inſtitutꝰ ſit de liberis teſtatoris ad quē ꝑtinet portio nālis. primo ex tota hereditate deducet ipam legitimā portionē. ſ. terciā. ī. quatuor vncias. ex reliq̄s vō. viij. vncijs defalcabit p legē falcidiam iure inſtitutōnis quartā. ī. duas vncias. reliquas vō ſex vncias. ī. medietatē hereditatis diuidet inter legatarios ꝓ rata. inſti. e. §. cū aūt. Differt aūt hec portio. ſ. falcidie a trebellianica. q: p falcidiā deducet̄ quarta nō ex tota hereditate: ſed ex ſingularibꝫ relictis vt dictū eſt. ſꝫ illa. ſ. trebellianica habꝫ locū q̄ñ heres rogat̄ hereditatē alteri reſtituere ⁊ tūc detrahit̄ quarta ex tota hereditate. Itē teſtator nō pōt auferre heredi quartā trebellianicā. inſti. de fideicō. he. §. ſꝫ q: ſꝫ bene pōt ꝓhibere heredi ne detrahat falcidiā de legatis vt dictū eſt. Rō huius diuerſitatis: q: p fideicōmiſſariā heres cogit̄ hereditatē adire ⁊ reſtituere vt dictū ē ſupra. ⁊ ſic in hoc grauat̄: ꝙ adire cogit̄. ⁊ ideo congrue in alio releuat̄. ſ. vt trebellianica p̄uari nō poſſit. Sed heres ꝓpter legitimā nō cogit̄ hereditatē adire. ⁊ ita in hoc releuat̄. ⁊ ideo in alio grauatur. ſ. vt falcidia priuari poſſit. ne eam detrahat de legatis.

Equit̄ videre de ſcd̄o. ſ. quō teſtator ꝓuidere poſſit ne heres rē aliquā nō alienet. Ad cuius euidētiā diſtingue ꝙ talis ꝓhibitō aut fit ad tp̄s aut imppetuū. Itē talis ꝓhibitio ſiue p̄ceptū aut eſt ſimplex ⁊ nuda: ſ. nō ꝯtinens cām ſufficientē. aut ē veſtita veſtimento cauſe adiecte ꝓpter fauorē alicuius pſone. Si ꝓhibitio fiat ad tempus bonū ꝯſiliū eſt ꝙ pena adijciat̄ dicēdo ſic. Itē dicto heredi meo ꝓhibeo talis p̄dij alienatōnē vſqꝫ q̄ ꝯpleuerit. xx annū etatis ſue. vel vſqꝫ ad. xx. vel. x. annū poſt obitū meum. vel aliud tp̄s ꝙ ſi ꝯ factū fuerit ipm heredem meuꝫ pene cauſa ꝯdemno in centū libris p̄ſtandis ab eo tali vel tali monaſterio iure legati: legata eñ q̄ cā coercendi heredis pene noīe relinquunt̄ tenent. inſti. de lega. §. vlti. de iure cogit̄ heres vel volūtatē teſtatoris ſeruare vl' legatū p̄ſtare. Ideo aūt in hoc caſu dꝫ adijci pena. q: hmōi p̄ceptū teſtatoris niſi ſeruet̄ metu legati p̄ſtandi nō eſt neceſſe ſeruari eo ꝙ ē nudum vt infra dicet̄. nec ꝯmode infra illud tp̄s breue veſtiri poſſit cauſa ſufficienti annexa fauore pſone. Si aūt ꝓhibitio fiat imppetuū ⁊ ſit ſimplex ⁊ nuda ⁊ nō adijciens cauſā pſone cuius intuitu rē alienari ꝓhibuit. cū preceptū eius ſit nudū nō hꝫ heres illud neceſſario obſuare. imo tali p̄cepto nō obſtante poterit rē alienare ⁊ dn̄ium eius in accipientem trāſferre. q: nō apparet pſona q̄ ex volūtate teſtatoris ius habeat rei vendicande. Si aūt ꝯtineat cām reſpicientē fauorē alicuius pſone. vt q: rem alienari ꝓhibuit eo ꝙ voluit eam ad deſcēdētes ⁊ liberos eius vel ad pſonā aliā imppetuū puenire. tūc res ꝓhibita nō poterit alienari. q: quodāmodo p fideicōmiſſum puenire debet ad pſonas q̄rū intuitu eſt ꝓhibitio facta. vnde q̄diu apparebit aliq̄ ex pſonis illis rē vendicare poterit: ſi res fuerat teſtatoris. q: ex volūtate eius dominiū trāſiuit in illas quātūcūqꝫ nondū natas: quātūcūqꝫ etiā ignorātes. Nam et in legatariū etiā ignorātē dominium tranſit. ꝓbant̄ hec. ff. de lega. l. fi. §. diu. Nec videt̄ alia cā ſufficere niſi fauor pſone q̄ ius habeat rei vendicande. vt dictū eſt. Forma aūt hmōi veſtite ac efficacis ꝓhibitōis poteſt eſſe talis. ſ. vt dicat̄ ſic. Itē ꝓhibuit oīno imppetuū tal' rei alienatōem diſtractōem longi tp̄is locatōem ⁊ ꝯceſſionē: et oēm ꝯtractū ex q̄ alienatio ſequet̄. vel q̄ in fraudē alienationis fieri p̄ſumeret̄ vel p̄ſumi poſſet. ⁊ hoc iō q: voluerit rē p̄dictā ī poſteros ⁊ liberos eius mares ⁊ ex maſculina linea ex eo vel ex eis deſcēdentes imppetuū puenire. ⁊ ſi teſtatori placeret addi poſſet. ꝙ ſi aliq̄ñ ꝯtigerit vt nullus ex ipis liberis ſupſit vel appareat voluit rē ipam ad tale monaſteriū puenire: ea tñ ꝯditōe ⁊ lege vt nullo mō poſſit imppetuū alienari. Ad hoc nota ꝙ heres ſubſtitutione grauatus non poteſt alienare vel obligare res q̄ ſbſtitutōni ſubiacent. niſi quatenus ꝯtigerit eū rōne tercie vel quarte. C. cōia. de leg. l. vlti. Excipiūt̄ aūt aliq̄ caſus. Primus eſt ꝙ q̄ñ rogat' vt rē rogata ē pſona nec reſiſtit̄ pt̄ ſtimulis ſathane. tūc pōt cauſa dotis vel donatōis ꝓpter nuptias tales res alienare vel obligare ꝓ mō pſonaꝝ honeſtati ꝯgruo. vt ibidē. Scd̄o q: pt̄ res libertatē p̄ſtare pōt. ff. ad trebel. q̄dā. §. fi. Tercio q: pt̄ res illas obligare cā redemptōis pſone medie. in aut̄ de reſtitutione. circa mediū. §. ſi vō. coll'. viij. tñ quartā trebellianicā pōt ſibi retinere. Et ſi filius ſit rogatus pōt ſibi retinē q̄rā trebellianicam cum quarta debi a ſibi iure nature. vt extra de teſta. raynaldus. ⁊ c. raynucius. Si aūt ſit rogatus reſtituere q̄cq̄d ſupeſt de hereditate. tunc admin⁹ quartā reſuabit ſbſtituto. C. ad trebel. in auten. ꝯ ſi rogatus. et in aut. niſi rogati. hec Berñ. ex͂ de ꝓbat. in preſentia. et Hoſti ex͂ de teſta. Raynucius. Item nota qñ mouet̃ alicui qō de hereditate quā poſſidet ꝓhiberi debet ne quid diſtrahat de hereditate: niſi preſtet cautionē de reſtitutione hereditatis. ꝑmittit̃ tñ aliquid diſtrahere in caſu. ⁊ ꝑmo ratione ſepulture faciende. Secundo ꝓpter ſuſtentatōem familie. tercio ꝓpter redemptōem pignoris qđ ſcꝫ diſtrahet̃ niſi redimeret̃. quarto qñ res ꝑiret niſi diſtraheret̃. ff. de peti. here. diuus.

Equit̃ videre de tercio. ſ. quomō teſtator pōt ꝓuidere alicui pupillo de tutore. Circa hoc aūt eſt diſtinguendū ꝙ alicui pupillo dat̃ in teſtamento vel codicillo tutor aut a patre. aut a mr̃e. aut ab extraneo. Si a patre: aut datur filio pupillo exiſtenti in poteſtate. aut nō exiſtenti. Sciendū ẽ ꝙ pater hñs filium pupillū in poteſtate quem herdem inſtituit pōt ei dare tutorē in teſtamēto vl̃ etiā codicillo. Si tñ teſtm̄ ꝓcedat vel ſequat̃ ipm codicillū. aliter nō. Item ſi quidā tutores ſint dati in teſtamēto ⁊ quidā in codicillo oēs tutores manebūt: niſi teſtator dando poſteriorē caſſauerit ꝑmū. Itē dari dꝫ tutor cert⁹ nō incert⁹. vñ ſi ſint duo petri pr̃ ⁊ filius ⁊ datus eſt petrus nec apparet de quo ſenſerit teſtator. nō deficit ius ẽ ꝓbatio. vñ neuter erit tutor. Item pr̄ pōt dare tutorē nō tm̄ natis ſed etiā poſthumis. ſi tñ naſcituri erāt in ꝑtāte eius ſi viueret. Pōt etiam auus dare tutorē nepotib⁹ natis ex filio in ꝑtāte eius exiſtētibus. ſi tñ i ꝑtāte pr̄is nō ſint recaſuri mortuo auo. hec ꝑdicta oīa ꝓbant̃ inſti. de tute. Itē pr̄ dare pōt tutorē vnuꝫ vel plures mares. nō tñ feminas pter mr̄em ⁊ auiā pupilli. pōt etiā poſt mortē vnius tutoris de alio ꝓuidere dicēdo ſic. P. filij mei tutorē eſſe volo. ⁊ ſi deceſſerit anq̄ officiū tutele depoſuerit eius tutor ſit talis. Itē ſi minorē. xxv. annis tutorem reliquit: qꝛ nequit eſſe tutor niſi ꝯpleuerit. xxv. annū pōt iterū aliū tutorē dare q̄uſqꝫ factus ſit ille maior. ff. de teſta. tuto. iure nr̄o. ⁊ l. tutor datus. ⁊ l. tutor incertus. Tales ẽ tutores ſic dati ⁊ a tali pr̄e ⁊ talib⁹ pupillis ſunt veri ⁊ ꝓprij teſtamentarij ⁊ gaudent ꝓuilegijs multis. ꝓcedūt enī oēs alios legitimos datos ⁊ donatos. ⁊ nō indigēt ꝯfirmatōne iudicis. lꝫ ꝓpter adminiſtratōem indigeant ſicut ceteri decreto iudiciali. Non cogunt̃ etiā ſatiſdare. inſti. de ſatiſdati. §. ẽ hoc nō eſt. Si vo pater filio pupillo legittimo ⁊ naturali emācipato vl̃ ẽt tm̄ nālī i eo ꝙ ei vſꝫ ad terminū legittimū tutorē reliquerit. ⁊ ſimiliter ſi mr̄ filiū pupillū heredē inſtituerit ⁊ ei tutorē reliquerit: lꝫ in his caſib⁹ nō teneat ex teſtō ipo iure datio tutoris. tñ tales tutores debebūt ꝑ iudices ꝯfirmari. ⁊ illi nō erūt tutores teſtamētarij ẽ datiui. qꝛ ex tali ꝯfirmatōne vident̃ a iudice dati. ſatiſdatio enī remittit̃ eis. inſti. de tute. §. vlti. Si aūt extraneus pupillū aliquē heredē inſtituerit ⁊ ei tutorē reliquerit: ⁊ pupill⁹ nihil habeat pter bona illa in q̄b⁹ eſt inſtitutus: diceret̃ nō male iudiciū eſt ſequendū ⁊ ipm tutorē ꝑ iudicē ꝯfirmanduꝫ. qꝛ cum nouit ⁊ pupillū ita dilexit vt eū heredē inſtituerit. ſed forte ſatiſdatio nō remittit̃ in hoc caſu. ff. e. tutores. Ceteꝝ cū tutor teneat̃ inuentariū facere recepta ⁊ data in ſcriptis redigere: tutela depoſita ſue geſtionis actus exhibere. adminiſtratōis rōem reddere. ⁊ ex his ⁊ alijs multis iudicio teneat̃ tutele. ⁊ aliqñ pñs in ꝯfectiōe teſtamēti vehemēter inſtet vt teſtator ab oīb⁹ ꝑdictis eū abſoluat ſi voluerit eū abſoluere poterit notarius abſolutōem ſic formare. Ticij aūt ꝑdicti filij ſui tutorē eē p. voluit ⁊ diſpoſuit: abſoluens ⁊ liberans eū ab inuentarij ꝯfectōe ac etiā ab adminiſtratōis ſue reddēda rōe. tal' tñ abſolutio eſt ſemiplena. qꝛ etſi ſit tutor liberatus ab his q̄ debebat ex negligentia non tñ ab his q̄ debebat ex dolo ⁊ culpa. qꝛ dolus ex hoc nō eſt remiſſus. ff. de liberatōe leg. ab aurelio. §. fi. Et ideo tutor aliqñ ſapientū cōſilio informatus petit ſe a teſtatore plene abſolui ita vt nullū in eū vel eius heredes redūdare ꝑiculū poſſit: quib⁹ ſi teſtator aſſenſerit ita formari poterit abſolutio. Tutorē autē filij ſui pupilli p. voluit ⁊ diſpoſuit eſſe. c. nolens ⁊ oīno ꝓhibens eū iuramentū preſtare. inuentariū ꝯficere. accepta ⁊ data ⁊ cuiuſcūqꝫ geſtionis oīs eius actus in ſcriptis redigꝫ ⁊ redactos oñdere. Itē rōnem adminiſtratōis aliquo tempe reddere vel exhibere. a quib⁹ omnib⁹ ⁊ ſingulis ab omī lege tutele eū eiuſqꝫ heredes liberauit penitus ⁊ abſoluit. dānās heredē ſuū ne quid ab eo petat vel exigat: nec ꝑdictis occaſionib⁹ ꝯ eū ſuā actōem exerceat. Et ſi dictus c. vel ei⁹ heres occaſione ꝑdictoꝝ vel alicuius eoꝝ ſiue etiā ꝯtrectatōe dicte tutele bene vel male geſte omiſſe vel neglecte ſiue doli culpe vel negligentie in aliquo teneret̃ vel damnaret̃: illud totū vel tantūdē de ſuo eius iure legati relinq̄t. Ad hoc nota ad maiorē euidentiā ꝙ triplex eſt tutela. ſ. tutela teſtamentaria. vt qñ pater dat tutorē filio in teſtamēto. Et tutela que. ſ. defert̃ a lege ſm̄ quā qñ null⁹ tutor datus eſt a patre filio in teſtamento ille qui deberet ab inteſtato ſuccedere tenet̃ tutelā hmōi accipe. Et tutela datiua. ſ. que dat̃ a iudice qñ. ſ. nullo tutore dato in teſtō: ⁊ nullis exiſtentib⁹ cōſanguineis idoneis ad tutelā: iudex dat tutorem ex officio ſuo. Item nota ꝙ religioſi vt monachi ⁊ canonici regulares de licentia ſui ꝑlati recipere poſſunt tutelas miſerabiliū ꝑſonaꝝ vel etiā legitimas. xvj. q. j. monachi. tutelā tñ teſtamentariam ⁊ datiuā nullo mō poſſunt recipe ⁊ ita poſſunt intelligi iura ꝯtraria. di. lxxxviij. c. ſi. ⁊. xvj. q. j. generaliter. ⁊. ꝑ xj. q. iij. cyprianus.

Equit̃ videre de q̄rto. ſ. quō teſtator pōt alijs vltīs volūtatib⁹ ꝓcedētib⁹ vel ſequentib⁹ derogare. Circa qđ ſciendū ꝙ ſi quis fecerit duo teſtamēta etiā ſm̄ iura ꝑfecta vnū prius alterū poſterius. quoꝝ vtrūqꝫ formā ꝯmūem hꝫ. qꝛ ſcꝫ in neutro aliquid ꝯtinet̃ ꝑ qđ alteri derogetur. certe ſm̄ regulas iuris poſterius ipo iure rumpit pri⁹. qꝛ nouiſſima volūtas ſeruari debet. inſti. qui. mo. teſta. infir. §. poſteriorē. dūmō ſit rōnabilis. qꝛ ſi q̄s ſuū filiū ſine cauſa exheredare vel oſſa ſua ꝓijci in mare velit talis volūtas nō eſt ſuanda. ex͂ de teſta. tua nobis. in glo. Contingit tñ aliqñ ꝙ teſtm̄ lꝫ nuncupatiuū: tñ quantū pōt faciat ſecretū in quo ſuā volūtatē diu deliberatā ordinat a q̄ diſpoſuit vltra nō recedere. timet aūt ne qñ erit in grauis infirmitatis articulo ꝯſtitutus ſibi a ꝓpinq̄s ſuis ſuadeat̃ vl̃ forte qđ peius eſt cogat̃ mutare volūtatē. vel forte teſtm̄ ne aliqđ falſum poſt illud verū appareat factū. ⁊ ideo vult ꝯ hmōi ꝑicula ꝓuidē. ⁊ quātū pōt teſtm̄ hoc roborare. ita ꝙ etiā ꝓualeat poſteriorib⁹. Querit̃ ẽ vtrū hoc facere poſſit. Ad cuius euidentiā eſt ſciendū ꝙ ꝓpter ſucceſſus varios ſtat⁹ et fortune hoīs q̄ ſepe mutant̃ voluerūt leges ꝙ aliq̄s ſuā volūtatē ꝯfirmare poſſet vt ipi ab eadē recedē non liceret. qꝛ tñ que demergūt de nouo nouo idigēt remedio. ff. de mino. emilius. ⁊ deambulatoria eſt volūtas hoīs vſqꝫ ad extremū vite. ff. de adim. leg. l. iij. etiā ſi pactū inuenerit ne mutare poſſit. C. de pac. pactū qđ dotali. ⁊ etiā ſi ꝑ ꝑncipē firmatū fuerit. C. de teſta. omniū. Licꝫ aūt ita ſit: pōt tñ teſtator i teſtō qđ hodie facit aliq̄ vba inſerere q̄b⁹ adeo derogabit̃ poſteriori volūtati vltime. vt poſſibile ſit hanc ꝑmā tenere ⁊ poſteriorem nō valere. puta dicendo ſic. Itē iubeo ⁊ diſpono hanc meā vltimā voluntatē oīb⁹ alijs q̄s decetero apparuerit me feciſſe pleniſſime ꝓualere. ⁊ ſi quecūqꝫ vel cuiuſcūqꝫ generis alia volūtas vltima poſt hanc diceret̃ vel appareret ꝑ me facta. volo illā oīno nihil valere. niſi in ea ſcripti eſſent teſtes tm̄ tres tales. vel niſi in ea ſcriptū eſſet hoc vbum. ſurgite mortui venite ad iudiciū. vel aliqđ aliud vbū qđ diuinari non poſſet. certe ſi talia vba derogatiua addant̃ i priori vltīa volūtate: ⁊ poſtea appareat poſterior in qua de illis vbis nulla mentio in genere vel ſpecie fiat: tenebit prior ⁊ nō poſterior. qꝛ nō videt̃ teſtator receſſiſſe a ꝑma volūtate eo ꝙ in ſcđa nō apponit̃ illud qđ in ꝑma dixerat in ea apponi debere. nec aliquid in ꝑma dr̄ ꝑ qđ volūtatē mutaſſe videat̃. ff. de lega. j. l. ſi mihi. ⁊. ff. de leg. iij. l. ſi quis. in prin. Sed obijcit̃. qꝛ hoc poſſet eſſe valde ꝑiculoſuꝫ. eſto enī ꝙ aliq̄s fecerit Ianue teſtm̄ habens vba derogatiua. deinde velit apud cypruꝫ facē aliud teſtm̄ vbi nō hꝫ ꝑmū. nec eſt memor ꝙ ꝯtineat aliqđ tale. nūq̄d valebit illō ſcđm. Rñ ꝙ bñ pt̃ ꝑmuꝫ caſſari ꝑ ſcđm q̄ātūcūqꝫ nō fiat i eo ſpālis mētio de illis derogantiis. ſi tñ teſtator dixerat in ſcđo. ꝓtea teſtm̄ olim a me factū manu tal' notarij ſcptū ⁊ oēm aliā vltimā volūtatē cuiuſ cuiuſcūq; generis ⁊ cuiuſcunq; notarij manu ſcriptā hactenus a me factam reuoco penitus ⁊ caſſo ſi in aliqua eaꝝ ↄtineatur ꝙ qḋ pn̄ti vltime volūtati derogaret in aliq̄. ea oia et ſingula ſpāliter ⁊ noiatim volo ⁊ iubeo nō valere. nā me penitet oino quorūcūq; derogatiuoꝝ ⁊ cuiuſcūq; prioris vltime volūtatis. ꝓbant̄ hec. ff. de leg. iij. ſi quis. in pn̄. Ad hoc nota ꝙ glo. di. xviij. dicit ꝙ nō oportet in ſcḋo teſtamēto facere mentōem de p̄mo niſi in duob⁹ caſib⁹. Vnus ē ſi p̄mū ſit factū inter liberos. C. de teſta. hac ↄſultiſſima. Secundus eſt ſi teſtator impoſuerit ſibi legē caſſandi. vt ſi dixerit i primo/ſi fecero teſtamentū aliud valeat. ff. de leg. iij. ſi quis.

Equit̄ vidē de quinto. ſ. quō teſtator ꝓuidere pōt vt eius diſpoſitio obſuetur. Circa quod ſciendū ꝙ teſtator aliquando diſponit aliq̄ poſt mortē obſeruari q̄ ipo iure hn̄t auctem. ⁊ hec heres neccio habet ſeruare etiā nulla pena adiecta. q̄lia ſunt fere oia q̄ dicta ſunt de voluntarijs ꝓuidentijs teſtatoris. aliq̄ vo aliquando p̄cipit q̄ nō habet heres neccio ſeruare: vt ſi p̄cipiat heredib⁹ filijs ſuis vſq; ad certū tp̄s ſimul ⁊ ↄiter habitare ⁊ ad diuiſionem nō venire. vel ſi p̄cipiat filio ꝙ nō feneret̄ vel ꝙ filiam ſuam tali hoi nō copulet ↄiugio. ⁊ ſil'ia. ⁊ tunc q꞉ huiuſmodi nō p̄cipiunt̄ ſeruari aliqua ſpāli lege teſtator dꝫ adijcere penā ⁊ heredē ſi ↄtrafecerit in legato cauſa pene preſtande dampnare ac coercere. tale eni legatū hodie bene teneret. dūmō qḋ p̄cipit̄ nō ſit impoſſibile vel turpe vel legib⁹ interdictū. inſti. de le. §. pene q̄ꝫ. ⁊ §. fi. Adijciet̄ aūt pena ſic. Itē volui diſpoſui ⁊ mandaui ꝙ filij ſui ſimul ⁊ ↄiter habitent ⁊ ad diuiſionē bonoꝝ oīum cōiū nō veniāt vſq; ad. xx. an. poſt mortē ipius teſtatoris. vel ſic. q̄uſq; q̄ minor inter eos fuerit. xxv. annos ↄpleuerit. ꝙ ſi ↄtrafecerit ⁊c. vel ſic ꝙ ſi aliquis aliquē vel eorū ceteros ad diuiſionem ꝓuocauerit dampnaui cauſa pene illū vel illos ex eis qui ceteros ad diuiſionē ꝓuocauit in centū lib. tali monaſterio vel ꝑſone nomine legati ꝑſoluendis. vel ſic. in centū lib. ceteris q̄ diuiſioni nō ↄſenſerint ꝑſoluendis. Et in alijs ſil'ib⁹ preceptis vel ꝓhibitōib⁹ ↄſimiliter adijciat penā. Poteſt aūt teſtator penā adijcere q̄tū ad illa que tenent̄ heredes ſeruare etiam ſi nulla pena adiecta eſſet hoc modo. Item volui ſtatui ⁊ mandaui ꝙ ſi heredes ↄtradixerint vel impediuerint quocūq; mō ne legata ſua ſoluant̄ vel male ablata reſtituāt̄ mō ſupradicto. hoc ip̄o cadant ab hereditate: ⁊ hereditas tota ad tales deuoluat̄ quos eis ſubſtituit heredes. vel ꝑ ſuos fideicōmiſſarios tali mō diſtribuat̄. vel ſi vnus tm̄ heredum ↄtradicat vel impediat alteri tota hereditas applicet̄

Ad hoc nota ꝙ volūtas teſtatoris ad pias cauſas debꝫ executioni mandari ab herede. quod ſi nō fecerit ⁊ ad iudiciū tractus legatū pium negauerit cedat in duplū. inſti. de acti. §. itē mixta. ſecus eſt ſi teſtamentum diceret non tenere ſm̄ goff. ac Accur. ibidem. Item heredi dicto modo negligēti debet epiſcopus interdicere res omnes ſibi relictas cum omibus fructib⁹ ⁊ emolumentis: donec impleat vota defuncti. ex̄ de teſta. ſi heredes. debet etiam epiſcopus eius negligentiam ſupplere. vt dicit̄ ibidem. c. nos quidē. Nec obſtat diſ. lxxxviij. c. ep̄s. vbi dicit̄. ꝙ ep̄s nō ſuſcipiat tuitionē teſtamentorū. quia hoc intelligit̄ ſm̄ Io. ꝙ nō ſuſcipiat vt aduocat⁹ ſꝫ debet ſuſcipe vt ordinarius. ⁊ hoc ei teſtator interdicere n̄ poteſt. extra de teſta. tua nobis. Item heredi qui nō implet volūtatē defuncti tota hereditas eſt auferenda. extra de vo. ⁊ vo. re. licet. ⁊ xj. q. j. ſiluester. vbi Ber. diſtinguit ꝙ heres aut eſt extraneus. ⁊ tunc ꝑdit totam hereditatē. aut fili⁹ ⁊ tunc aut hereditas eſt diuiſibilis. aut nō. ſi ſic. nō perdit totū ſed reſeruat̄ legitima ſibi. C. de fideicō. aut. hoc amplius. ſi nō eſt diuiſibilis vt ſunt dignitates que non debent diuidi. vt regnum ducatus vel principatus. ſic perdit totum extra de voto ⁊ vo. remiſſ. licet. in fi. Non poteſt tamen conueniri niſi poſt dies nouem numerandos a morte defuncti. C. de ſepulc. l. fi. in auten. ibi poſita que incipit. Sed nec.

De teſtib⁹ teſtamentoꝝ. Titulus .xxx.

Oſtea dicendū eſt de teſtib⁹ adhibendis in teſtamentis. circa q̄s hos attendenda ſunt tria. ſ. numer⁹ ↄditio ⁊ modus ſiue forma. Circa numerū nota ꝙ regulariter in teſtamentis nuncupatiuis adhiberi debent ſeptem teſtes legitimi inter quos etiam notarius computat̄. inſti. de teſta. §. ſi. ⁊ vbi notarius non habetur vnus teſtis ꝓ eo adhibet̄. decre. tamen vult ꝙ duo. extra de ꝓba. quoniam contra. Fallit aūt hec regula in aliquibus caſibus. quia in teſtamento ceci ſunt neceſſarij octo. In teſtamento ruſtici qḋ ſit in illo rure in quo plures inueniri nō poſſunt quinq; ſufficiūt. In teſtamento facto inter liberos ſimiliter ſufficiūt quinq;. qui ſi aliud ſolenne prius fecerat. dū tamen illud nō valere dicat. In teſtamento vero cuiuſcūq; facto in preſentia ip̄atoris p̄cib⁹ ſibi porrectis vt audiat ſufficit vnus teſtis. In teſtamento aūt in ſcriptis ↄdito ſi ſcribat illud teſtator ſufficiūt ſeptem teſtes. ſi vo teſtator ſcribere neſciat vel non poſſit adhiberi debet ſcriptor ⁊ ſeptē alij teſtes. ꝓbant̄ hec. C. de teſta. hac ↄſultiſſima. ⁊ l. omniū. ⁊ l. fi. vbi tamen copia teſtiū poteſt haberi tutum ↄſilium eſt ꝙ in teſtamentis precipue nuncupatiuis vltra numerū legitimū aliqui addant̄ ita ꝙ ſi aliq̄ ex eis eſſent minus ydonei ſaltē de legitimis numerus ſupſit legitimus. Itē quando teſtator dicit ꝙ nō vult ſtare in iam voluntatē priorem ſufficiūt tres. C. e. ſancimus. ⁊ idē eſt quando vult declarare ſuam voluntatē. C. e. heredes palam. Quid ſi q̄s condat teſtamentū nuncupatiuū in preſentia ſeptē teſtiū. ⁊ tabellio inde ↄficiat inſtrumentū in q̄ duos vel tres teſtes tm̄ ponit. nunq̄d ꝓbat̄ teſtamentū ꝑ tale inſtrumentū. R̄. azo. Io. b. la. fran. cremon̄. dixerūt ꝙ nō. teſtamentū eni ꝓbari non poteſt ꝑ tres vel quatuor teſtes. q̄ nec ꝑ inſtrumentū ↄtinens totidē teſtes. ar. C. de fi. de inſtru. in exercēdis. ⁊ ex̄ de fi. inſtru. cū Iohes. §. porro. Sꝫ Pla. ⁊ mar. dicūt ꝙ bene ꝓbari poſſit ꝑ duos teſtes ⁊ ꝑ tale inſtrumētū. ar. C. arbi. tu. l. fi. ⁊ ex̄ de dona. inter viros. Et hec opinio ſm̄ hoſti. approbat̄ expſſe ex̄ de teſta. relatum. ⁊ c. cū eſſes. lꝫ aliq̄ has decretales intelligāt de legatis ad pias cāſ. Quid ſi q̄s fecerit teſtm̄ i quo vxori ſue centū lib. legauit. ⁊ deinde corā duob⁹ teſtib⁹ ita dixerit. centū lib. q̄s in teſtō meo legauerā vxori mee nolo ipam habere. nūq̄d vxor poterit legatū pete. R̄. dici pōt ſm̄ Hoſti. ꝙ ſi teſtamentū fuit nuncupatiuū valet adiectio. vt ex̄ de teſta. relatū. ⁊ c. cū eſſes. Si vo in ſcriptis ↄditū fuiſſet non tollerent̄ legata niſi ↄſimilis ſolemnitas adhibita eſſet. ar. ex̄ de reg. iu. ois res. Et ſm̄ has duas vias pn̄t diuerſimode intelligi diuerſa iura q̄ circa hoc pn̄t allegari. ſm̄ tm̄ Io. indiſtincte adiectio tenet. Item milites dū ſunt in domo ꝓpria vel aliena teſtari debent iure ↄmūi. dum vo ſunt in exercitu teſtant̄ cum duob⁹ teſtib⁹. dum aūt ſunt in bello teſtari poſſunt ſicut volūt etiā ſine duob⁹ teſtib⁹ ſcribēdo etiā ſanguine ꝓprio in clypeo. inſti. de mili. teſta. §. illis. ⁊ C. eo. milites. Ad hoc nota ꝙ ſm̄ canōes in legatis ad pias cauſas ſufficit ꝙ teſtator corā p̄ſbro parochiali ⁊ duob⁹ vel tribus teſtib⁹ ea faciat. ex̄ de teſt. cū eſſes. ⁊ c. ſe. In relictis vo ad alia legalis ſolēnitas eſt ſeruanda ſm̄ Ber. ibidē. ⁊ c. vlt. ⁊ Io. ij. q. iij. placuit. Sc̄dm vo Guil. ⁊ bar. p̄dicte decretales loquunt̄ de omib⁹ relictis. Sꝫ nūq̄d eſt ibi ſp̄ neceſſaria pn̄tia p̄ſbri. R̄. pe. de ſamp. dicit ꝙ ſic. q꞉ a reg'la iuris ſm̄ quā requirūt̄ ↄmuniter ſeptē teſtes recedi nō poteſt. niſi quatenus eſt expſſum. Guil. aūt dicit ꝙ in relictis ad pias cauſas ſufficiūt duo teſtes ſine p̄ſbro. In relictis vo ad alia neceſſaria eſt preſbri preſentia. extra eo. relatū. j. Hoſ. vo ſic diſtinguit circa hanc materiam. ſ. ꝙ ſi agat̄ in foro eccleſiaſtico ⁊ inter ꝑſonas eccleſiaſticas. tunc duo vel tres teſtes ſufficiunt. extra de teſta. cū eſſes. q꞉ nec ſcriptura exigit̄. C. de ſacſan. ec. generali. in fi. Si vo agat̄ in foro ſecl'ari ⁊ int̄ ſecl'ares tūc iudex ſecl'aris ſm̄ legē ſuā iudicabit. ar. di. xcvj. duo ſunt. ⁊ c. ſi imperator. Si aūt i foro eccl'aſtico et inter ꝑſonas ſeculares que ſunt de temporali iuriſdictione eccl'ie iudicabunt̄ ſm̄ canōes. ex̄ de fo. ↄpe. qḋ clericis. ⁊ idē eſt ſi layci ſe ſbiecerint ꝓ rogādo ep̄i iuriſdictōnē in ſe. q̄a tunc ꝑ idem eſt ac ſi cognoſceret ordinarie. ex̄ de offi. deleg. ꝑ. ⁊ g. Et hoc vbi dictū ēēt a ꝑtibꝫ ꝙ ſm legem humanā iudicari nolebant. Si vo iudex eccleſiaſticus ex legatōe alicuius principis forte in ciuilibꝫ cognoſceret. tūc ſm legē humanam iudicaret. ⁊ idem eſt ſi in foro ciuili inter clericū agentem ⁊ laycū reū ſit queſtio. Excipe tñ relicta eccleſijs vl' alias ad pias cauſas. in q̄bꝫ in vtroqꝫ foro duo teſtes ſufficere dicūt. ex̄ de teſta. relatū. Jo. tñ ſcripſit ꝙ in hoc corrigunt̄ leges. qꝛ ſm legē diuinā ⁊ canonicā in ore duoꝝ vel triū teſtium. l. fidedignoꝝ ſtat omē v̄bum. nō obſtante lege vel ꝯſuetudine ꝯtraria. vt in. c. cū eſſes. ⁊. c. relatū. Secus eſt qñ teſtes ſunt ſuſpecti. in quo caſu lex loq̄ videt̄. C. de fideicom. l. fi. ibi lex etiā. ⁊. C. de teſta. iubemus. Hec Hoſti.

Sequit̄ videre de ſcdō. ſ. de ꝯditōe ſiue qualitate teſtiū. circa qđ nota ꝙ adhiberi pñt teſtes oēs q̄ non ꝓhibent̄ a iure. ꝓhibent̄ aūt a iure iſti. ſ. mulier ꝓpter incōſtantiā eius. licꝫ in alijs cauſis ⁊ ꝯtractibꝫ admittat̄ ⁊ in codicillis etiā ꝓhibeat̄. ff. de teſta. q̄ in teſtamēto. §. mulier. Itē hermofrodita in q̄ ꝑualent muliebria. ff. de ſta. ho. querit̄. Item impubes: etiā ſi factus ſit pubes tempore mortis teſtatoris. licꝫ al'r teſtificet̄ de hoc qđ vidit in etate pupillari vt de ſeruo dicit̄. ff. de v̄bo. ſigni. notionē. §. inſtrumētoꝝ. Item mutus ⁊ ſurdus. Item furioſus niſi tpe intermiſſionis. Itē is cui hoc interdictū eſt a lege vel a iudice. Itē ſeruus niſi illo tpe liber ꝯmuniter reputet̄. Item is q̄ eſt in ptāte teſtatoris. Item heres ſcriptus. Item oīs qui hereditatem ꝑ ptātem ꝯtingit. vt pater q̄ ipm̄ heredē habet in poteſtate ⁊ filius vel nepos. ⁊ deinceps. ⁊ frater heredis quē ipe teſtator hꝫ in poteſtate. ⁊ frater heredis q̄ pariter cū eo eſt i eadem ptāte. in hac eñi re domeſticū teſtamentū reprobatur. Item ſi filiuſfa. faciat teſtamentū de peculio caſtrēſi pꝰ emiſſionē pater eius nō pōt eſſe in eo teſtis: nec illi q̄ in eius poteſtate ſunt. Si vo ante emiſſionē. ſ. de militia faciat teſtm̄ de peculio caſtrenſi pater eius poterit eſſe teſtis. Probantur hec oīa. inſti. de teſti. §. teſtes. ⁊. §. ſe. Item nō adhibetur teſtis q̄ nō eſt teſtamenti capax. vnde nō ſpuriꝰ teſtatoris. nō hereticus. nō iterator baptiſmi. nō apoſtata: nō deportatus in inſulā. nō dampnatus in metallū. Itē nec hi q̄s leges improbos ⁊ inteſtabiles iubent eſſe. vt de crimie famoſo dampnati muliebria paſſi. ff. de teſti. ob crimen. Sed q̄d de cōmiſſario ⁊ de legatario pñte. nūq̄d pōt eſſe teſtis. Rñ. ꝙ ipe ⁊ is q̄ ꝑ ptātem eū ꝯtingit ñ eſt idoneus teſtis. ſꝫ ſi q̄ſtio vertat̄ inter eū ⁊ heredem occaſione ſui legati. tūc nō habet̄ pro teſte. ſi vo inter heredē ⁊ extraneū queſtio moueret̄ tūc valeret teſtimoniū eius. C. d teſt. oīm. ⁊ inſti. e. ti. §. legatarijs. Et iđ nō legatarij ſꝫ magis alij q̄ pñt hri dñt i teſtes aſſumi.

Sequit̄ videre de tercio. ſ. de mō ſiue forma aſſumēdi teſtes. Circa qđ nota ꝙ lecto teſtamēto ⁊ ꝑ teſtatorē approbato: vel ſi in ſcriptis eſt clauſo ⁊ inuoluto teſtibꝫ oblatis eos q̄ pñtes ad ipm̄ teſtm̄ vocati ſunt teſtator: rogare dꝫ teſtes oēs dicēs. rogo vos vt teſtes ſitis: q̄ q̄dem rogatio in ſcripturā publicam redigat̄. qđ quidē ſi nō fieret teſtamētū deficeret. ff. de teſta. heredes. §. vlti. vñ non valeret teſtm̄ in quo teſtes determinarent̄ inuiti. ff. q̄ teſta. facere poſſ. qui teſtamento.

De teſtamento in ſcriptis. Titulus. xxxj.

Einde dicendū ē d teſtamēto in ſcriptis. ⁊ pmo. ſ. quō ꝯficiat̄ ⁊ quare ſic noiat̄. ſcdo qñ ⁊ coram q̄bꝫ ꝯpit̄. Nota igit̄ ꝙ qñ q̄s arbitriū ſue voluntatis vltime cupit ſecretū eſſe pōt teſtamentū in ſcriptis ꝯdere. cuius tenorē vt volūt leges pōt a teſtibꝫ celare. lꝫ ſi ſponte velit eis poſſit ap̄ire. talis ſꝫ ſi lr̄atus ſit ⁊ ſcribere poſſit ſciat ⁊ velit teſtamētū manu ſua ſcribet. alioq̄n ſcriptorē quēcūqꝫ aliū adhibere poterit. Aſſumet̄ autem mēbrana bona ⁊ ſolida in cuius pte ſupiori relinquat̄ ſpaciū triū vel quatuor digitoꝝ: ⁊ ſimiliter tantundē in latere dextro ⁊ ſiniſtro. In parte aūt inferiori ſupeſſe dꝫ tantū ſpaciū ꝑ quantū palma manus digitis extenſis ꝯtendit̄. Et circa hec ⁊ in medio hoꝝ ſpacioꝝ ſcribet̄ ſeries teſtamenti. quo facto plicabit̄ carta. ꝯiunget̄ ſpaciū inferius cū ſupiori. ⁊ figent̄ ibi tres cordule. in plicatura vo dextri ſpacij due ⁊ ſiniſtri alie due. ita ꝙ cordula q̄libet habeat duo foramia litterā interiorē nō attingentia: q̄bus cordulis ſingula ſpacia ſingulis ꝯiuncta ligent̄. ita ꝙ interior lr̄a videri nō poſſit. porro de illo magno ſpacio inferiori tantū dꝫ relinq̄ diſcoꝑtum ⁊ vacuū ꝙ poſſint patētes ⁊ apte ſcribi ſubſcriptiones teſtiū ⁊ teſtatoris. quibꝫ vno ⁊ eodē die vl' pluribꝫ diebꝫ antea ſic in ſcriptis factis ⁊ ordinatis poſtea qñ placuerit teſtatori vocabit ſeptē teſtes viros vtriqꝫ litteratos ⁊ ſcribē ſcientes: ⁊ nullū iuris impedimētū hñtes. ⁊ corā eis ipaꝫ ſcripturā clauſam ⁊ inuolutā ⁊ dictis cordulis ligatā. vt dictū eſt in manibꝫ tenens debet offerre dicens illud eſſe ſuū teſtamentū ſua vl' talis manu ſcriptū. ⁊ eos in teſtes rogare ⁊ rogando inquadrare. q̄bꝫ ipi ſe teſtamēto ſubſcribant ⁊ illō de ſignent. ⁊ ipe etiam ſe ſubſcribere ſua manu dꝫ vt dicet̄. j. Igit̄ ibidē ⁊ i pñti vno ꝯtextu anq̄ ipe teſtator vel aliquis teſtiū diſcedat inde: dꝫ quilibet eoꝝ annulū vl' ſigillū caracterizatū ad vnā ex dictis cordulis pendens appone ſuū vel alterius ex teſtibꝫ. ſiq̄s eñi teſtiū nō habeat ſigillū poterit cū alterius ſigillo ſignare. pñt eñi ſignare anulo dūmō habeat caracterem. ff. de teſtam. ad teſtium. ⁊ alieno anulo. Et omnes teſtes etiam vno anulo. Inſtitu. de teſt. §. poſſunt. Videntur etiam tabule ſignate ſi ſigna ſint impſſa linteo. quo tabule ſunt inuolute. vt in glo. ad teſ. §. ſi. Poſt hoc cōtinuo interiori ſpacio diſcoꝑto fiet̄ ſb̄ſcriptōes. Primo eñi ſi teſtator teſtamentum ſua manu ſcripſit ſe ſubſcribet ſic. Ego a. quondā petri pñtem paginā clauſam ⁊ ligatā i manibꝫ tenēs infraſcriptis teſtibꝫ oībꝫ ſimul pñtibꝫ ꝑ me ad hoc adhibitis ⁊ rogatis obtuli ab eis ſm iuris ordinē ſignandam ⁊ ſubſcribendam aſſerēs qđ in ea ſcriptū eſt meuꝫ fore teſtamentū ⁊ oīa ⁊ ſingula in eo ꝯtēta eſſe ⁊ me ſcripta. nec nō corā eis ibidem ſb̄ijciēs ꝓpria manu ſubſcriptōem pñtē. Nō tñ req̄rit̄ necio ꝙ teſtator ſe ſubſcribat vel alius pro eo i caſu p̄dicto. ſ. qñ ipe totum teſtm̄ manu ſua ſcripſit. ⁊ hoc ibi ſpāliter poſuit. ſ. ꝙ manu ſua ꝯfecit. Si aūt de mādato teſtatoris alius teſtamentū ſubſcripſerit ipe taliter ſe ſubſcribet. Ego C. mandato anthonij lr̄aꝝ ignari vel ſcribere impediti teſtm̄ eius ⁊ bona ⁊ ſingula in eo ꝯtenta ſuo mandato mea manu ſcripſi. ⁊ eo poſtea pñtem paginā clauſam ⁊ cordulis ligataꝫ infraſcriptis teſtibꝫ ab eo vocatis ⁊ rogatis oībꝫ ſimul pñtibꝫ offerente ⁊ aſſerēte illud qđ i ea continet̄ ſuū eſſe teſtamentū: ⁊ a me ſcriptuꝫ: pñtem ſubſcriptōem meam vice ⁊ nomine ſuo ⁊ eius mādato appoſui ⁊ in teſtimonium me ſubſcripſi. Similiter ⁊ q̄libet ex teſtibꝫ ibidē i ꝯtinēti ſe talit̄ ſubſcribat. Ego C. me ac infraſcriptis vel ſupſcriptis teſtibꝫ ad oīa ⁊ ſingula ⁊ hoc pagine pñtis inferiori ſpacio facta ꝯtenta ⁊ ſcripta omibꝫ ſimul pñtibꝫ ⁊ rogatis in ipa pagina eius vtriqꝫ teſtō Anthonij ſuo mādato mea manu me in teſtē ſb̄ſcripſi. ⁊ eā ſigillo ꝓpo vel ſigillo infra vel ſubſcripti petri ſignaui hñte in circulo formā talem. qđ ad vnā ex cordulis p̄dictis cere impreſſi. Premiſſis aūt oībꝫ ⁊ ſingulis modo premiſſo rite ac ordinate ꝑfectis teſtator ipm̄ teſtm̄ in aliq̄ loco ſecreto ⁊ tuto deponet pꝰ eius obitū. vt. j. dicet̄: legitime ꝑferēduꝫ apiendū ⁊ diſtribuēdū. Ex p̄miſſis pꝫ v̄a forma modus ⁊ ordo teſtamēti i ſcriptis. hec eñi ſunt ſcripta ſolennia ſiue ſolēnitates ꝓpter q̄ dr̄ in ſcriptis. i. in legitimis ſolēnitatibꝫ factū. ex q̄bꝫ eius ſub̄a pendet. Et iđ ſi q̄ eaꝝ defuerit: teſtm̄ eſt irritū. niſi forte fuerit int̄ ſuos. ſ. qꝛ eēnt teſtatoris ſui heredes. al'r ſi eēnt extnei tūc aliq̄ dictaꝝ ſolēnitatū deficiēte oīno deficeret teſtm̄. ꝓbant̄ hec oīa. C. de teſta. hac ꝯſultiſſima. ⁊. l. cū antiq̄tas. §. ſi. inſti. e. §. poſtea vo.

Sequit̄ vidē de ſcdo qñ ⁊ corā q̄bꝫ teſtm̄ in ſcriptis apiat̄ ⁊ deſcribat̄. Circa qđ ſciēdū ꝙ mortuo teſtatore aliq̄s cuiꝰ intereſt poſtulabit corā p̄tore teſtm̄ aperiri ⁊ exhiberi. ⁊ eo iurāte ſe illud nō calūnioſo aīo petē p̄tor vocatis ſignificatoribꝫ oībꝫ ſi ꝯmode potuerint repiri iubebit teſtamentū exhiberi. ⁊ ipis teſtibꝫ aſſerentibꝫ ſe ſigilla ⁊ ſubſcriptōes ſuas cognoſcē: faciet illud corā eis apeteri ⁊ recitari. Et mandabit notario vt illud obseruata omni solennitate debeat exemplare ⁊ heredib⁹ ⁊ his quoꝝ intererit exhibere. quo facto interim designari ⁊ deponi iubebit originale. vt ad illud qñ nccĩtas vel vtilitas exegerit recurrat. Ceterū multa alia ad hāc materiam ptinentia ꝑtrāseo breuitatis gratia: ꝓcipue cū in vsum raro veniat hmōi testamenti forma. ⁊ si volueris de hmōi aptiōib⁹ ⁊ descriptiōib⁹ ꝓcessu aptius videre poteris in summa dñi azo. Rica. ſ. quēadmodū testa. apiant. Notandū aūt ꝙ siue ꝑ modū exempli siue autentice siue originaliter exhibendū fuerit testamētū qñcūqꝫ exhibedis illud heredi totū ⁊ integrū. qꝛ ipe est totius hereditatis vl'is dñs ⁊ successor: ⁊ cuilibet heredū institutoꝝ ⁊ substitutoꝝ ⁊ fideicōmissarioꝝ. ff. de acqui. poss. cū heredis. in prin. legatario aūt siue alteri cui aliqđ ꝑticulare relictū est ascriptū: exhibebit certā ꝑtē testamenti: illam ſ. que de relicto sibi facit mentiōem hoc mō. Petrus ꝑ dei ḡtiā sanus mēte lꝫ languidus corꝑe suaꝝ reꝝ ⁊ bonoꝝ omniū dispositiōnē ꝑ pñs animi testm̄ sine scriptis fecit in hūc modū. In p̄mis reliqt de bonis suis ꝓ aīa sua. xxij. lib. ⁊c. et inter alia que in eodē disposuit. t. tale legatū fecit his vbis expressuꝫ. pterea de alijs bonis suis reliqt iure legati a. suo nepoti. v. lib. In fine aūt ipsius testamēti sic ꝯtinet'. In omnibus alijs bonis suis mobilib⁹ ⁊ immobilib⁹ iurib⁹ ⁊ actōnibus pñtib⁹ ⁊ futuris C. filiū eius sibi heredē īstituit. ⁊ hāc suā volūtatē vltimā eē velle quā valere voluit iure testamēti. ꝙ si iure testamenti nō valet valeat saltē iure codicilli vl' cuiuslibet alterius vltime volūtatis. Et sic nō ꝙ qñ ꝑs sumit' dꝫ testamēti ꝑncipiū ⁊ finis ⁊ spāl'r institutiō heredis ⁊ illud legatū occasiōe cuius ꝑs sumit': in medio poni ſm formā p̄dictā. Insuꝑ nota ꝙ viuo testatore sine expsso ei⁹ mādato interueniente nulli petenti testm̄ vel aliā vltimā voluntatē debet notarius exhibere: aut legi vel videri ꝑmittē. qꝛ viuo testatore nō debent aperiri tabule. ff. quēadmodū testamēta apiant'. l. ij. §. si dubitet'.

De testamento ceci. Titulus. xxxij.

Ostea dicenduꝫ est de testamento ceci. ſ. naturaliter vel ex accñti lumie oculi vtriusqꝫ ꝑuati. In cui⁹ quidē testō dñt quedā spālia obſuari. q̄ꝛ si qđ defecerit testm̄ nō valebit. Sciēdū ḡ ꝙ cecus testari volens vocare dꝫ notariū quē si hr̄e ñ possit tunc deinde aliū quēcūqꝫ sc̄ptorē adhibē ei licebit. Vocabit etiā septē testes legitimos ⁊ scribē sciētes. ⁊ corā eis dicet se velle testari sine scriptis. Insuꝑ heredū noīa q̄s instituit ⁊ indicia. i. ꝑnoīa ⁊ dignitates ⁊ officia et i q̄ et in q̄nto eos instituit. legata ⁊ fideicōmissa dꝫ corā eis ore ꝓprio declarare. deinde dꝫ ibidē hec oīa in pñti scribi ⁊ scripta recitari. Vel si añ fuerint scripta: nihilominus tūc corā ipis testibus dꝫ ab ipō testāte oretenus explicari. ⁊ scripta ab ipō notario ꝑ ordinē recitari. nō eñi refert vtrū eodē tꝑe vel diuerso testamentū scribat' vel ꝓferat'. C. de testa. hac ꝯsultissima. q̄bus recitatis ⁊ lectis cecus dicet illud esse suū testm̄. ⁊ p̄dictos in testimoniū reuocatos rogabit hmōi sui testamēti testes eē. Post hoc aūt in inferiori carte spacio quilibꝫ ipoꝝ testiū ſbscribꝫ se. Insuꝑ appositis septē cordulis ⁊ in qualibet eaꝝ cera sufficienti debebit tāꝫ notarius siue scriptor q̄ qlibet ipoꝝ testiū signū suū. ſ. sigillū vel anulū caracterizatum ad vnā ex cordulis cere imprimere. Et puto ꝙ instar testamenti in scriptis poterit qlibet ex testib⁹ siue suo siue alterius alioꝝ sigillo signare. Dicit' aūt hoc testm̄ nuncupatiuū qꝛ oīa que in eo ꝯtinent' debent corā testib⁹ nuncupari ⁊ declarari. lꝫ sit valde simile testamēto in scriptis. Insuꝑ nota ꝙ oīa p̄dicta sicut in testamēto ita ⁊ in codicillo ceci sunt seruanda. ꝓbant' hec oīa. C. q̄ testa. fa. poss. hac ꝯsultissima. Forma aūt p̄dicti testamēti erit talis. A. lꝫ oculoꝝ visione priuatus: corꝑe tñ ⁊ mente sanus: vel mēte sanus ⁊ corꝑe languidus vocatis me notario ⁊ testib⁹ infrascriptis protestatus est se ꝑ nuncupatiōeꝫ ⁊ sine scriptis velle testari declarans ⁊ exp̄mens infrascripta legata ⁊ infrascriptoꝝ heredū noīa dignitates officia ⁊ indicia ⁊ ceteras infrascp̄tas dispositiōes lucide ore ꝓprio corā nobis. Itaqꝫ bona sua testando disposuit i hūc modū. p⁹ nāqꝫ ꝓ aīa reliqt de bonis suis li. centū. put testator voluerit dispōnē. Cū aūt scripte fuerint oēs eius dispositiōes legib⁹ ꝯcesse ⁊ de eius arbitrio ꝓcedētes. ⁊ deinde apposita fuerit clausula final' subijciet' sic. Igitur p̄dictis oīb⁹ corā dictis testib⁹ apte recitatis ⁊ lectis dictus a. protestatus est hoc esse suum testamentum. rogans infrascriptos ad testamentum adhibitos testes esse ⁊ vt ſbscriptiōnes suas ⁊ sigilla ſm iuris ordinem subijciām et apponant. post hoc aūt se statim subscribꝫ qlibꝫ testiū hoc mō. Ego I. quondā petri fil' cū infrascriptis vel suꝑscriptis aliis testib⁹ a dicto testatore adhibitus ⁊ rogatis huic testō ⁊ ei⁹ recitatiōni omnib⁹ ⁊ singul' suꝑdictis pñs interfui. ⁊ ab eodē testatore rogatus i testimoniū me subscripsi. sigillū meum vel infrascripti dñi: hñs in circulo formā agni i vna ex cordulis cere exp̄mēs ⁊ apponens. ⁊ sic qlibet alioꝝ testium se subscribet. In fine vō notarius siue scriptor subscriptiōē suā sic subijciat. Ego io. notarius ab ipō a. testatore vocat⁹ p̄dicta oīa et singula eius mādato scripsi. ⁊ scripta corā dictis testib⁹ restitui: ⁊ legi. ⁊ i publicā formā redegi ab eo rogatus in testē me subscribens ⁊ sigillū ꝓpriū vel talis hñs talē formā pendēs ad vnā ex cordulis ſbijciēs ⁊ apponens.

De causis q̄b⁹ testm̄ inutile reddit' vl' rūpit'. Ti. xxxiij.

Einde dicenduꝫ quib⁹ ex causis testm̄ inutile reddat' vl' corrumpat'. Circa qđ sciendū ꝙ sūt quedā testamēta q̄ nō iure facta dicūt' ſꝫ postea rūpi ⁊ irritari pñt. insti. q̄. mo. test. infir. §. alio aūt modo. intelligit' aūt testm̄ ab initio factum nō iure nec legitime factū plurib⁹ modis. ſ. si testator nō erat habil' ad testandū. vel si testator nō instituit aliquē heredeꝫ. vel si instituit heredē: nō tñ capacē hereditatis. vel si p̄teriȷt illū natū quē instituē vel exheredare debuit. vel si defect⁹ aliquis appareat in solennitate. puta si nō sit adhibitus legitim⁹ numerus testiū ⁊ testiū legitimoꝝ ⁊ testiū rogatoꝝ. vel si desit i testō aliq̄ de solennitatib⁹ debitis. de hmōi aūt impedimētis oīb⁹ dictū est suꝑ. Testamētū vō a principio legitime ac solenniter factū dicit' postea rumpi vel irritari etiāꝫ pluri⁹ ratiōnib⁹. ſ. si testator nō p̄uidit de posthumo q̄ post testamētū est natus. si tñ idem posthumus viuo testatore moriat' testamētū q̄ ad effectū nō rūpit'. ff. de inu. testa. l. posthum⁹. ⁊ sic soluit' ꝯtrariū. C. de posthu. he. insti. l. ij. idē est etiā de q̄si posthumo. vt si testator post testm̄ adoptauit illū q̄ veniret abintestato. C. de adop. cū in adoptiuis. vel si arrogauerit extraneū. insti. e. §. si q̄s eñi. qđ intellige mascul'. testamentū eñi femine nō rūpit' hoc modo. ff. de libe. ⁊ posthu. gallꝰ agit tñ posthumus de inofficioso testō. C. de inoffi. te. l. iij. Idē ē etiā de eo q̄ est loco posthumi. ſ. q̄ tꝑe testamēti ñ erat heres suus. tꝑe vō mortis heres suus inuenit'. vt dictū ē §. ti. de institu. lib. natu. ⁊ legitimoꝝ. Itē lꝫ testator eū quē instituere vel exheredare debebat: rite vel exp̄ssa cā ingratitudinis exheredauit: si post mortē eius. ſ. testatoris ꝓposita q̄rela inofficiosi testamēti recissuꝫ ē ꝑ sñiaꝫ testm̄ ⁊ testm̄ rūpit'. C. de liberis p̄teritis. aut. ex cā. Itēꝫ si heres nō adiuit vl' ante aditā hereditatē decessit vel ꝯditio sub qua institut⁹ erat defecit. tunc eñi testamentū remanet destitutū nullo ex eo herede apparente. Itē si testator patiat' capitis diminutiōē nisi iterū fiat ciuis romanus vel sui iuris. ⁊ ille modus ⁊ p̄cedens approbant' insti. q̄b⁹ mo. testa. infir. §. posteriore. ⁊ §. alio tñ modo. ⁊ §. nō tamen ꝑ oīa. Item si ab eodē testatore postea testamentū aliud rite ⁊ ꝑfecte factum appareat ex q̄ hereditas adiri possit. vt in. §. posteriore. nisi primū sit derogatoriū secūdo. vt dictū est supra. ⁊ nisi i p̄mo instituerit heredes liberos suos ⁊ in secundo extraneos. tunc enim nō tollitur primum nisi hoc expresse dicat testator in secūdo. ſ. nolle p̄mū testamētū valere. C. de testa. aut. hoc iure liberos

Itē ſi a tpe cōditi teſtamēti pmi elapſo decennio teſtatoꝛ dicat ſe nolle illud valere: hoc corā tribꝫ teſtibus exprimēdo. C. de teſta. ſancimus. Itē ſi teſtatoꝛ inciderit vl' abſtulerit lumē vel ſignacula illi⁹ teſtamēti qḋ ꝯditū ē in ſcriptis. C. eo. l. ſi.

Quid ſi habens duo teſtamenta tenoris eiuſdē inciderit alterū. nūquid ꝑ hoc reuocaſſe videt̄ integrū? Reſpōdet Hoſ. ꝙ non niſi ꝓbetur ꝙ hoc fecerit hac intentione. ſ. ꝙ decederet inteſtatus. ff. de his que in teſtamento de. l. ſi. Itē ſi teſtamētū cū nuncupatiōe vel macula appareat vel aliter ſit ſuſpectū. ff. de fide inſtru. l. ij. Ad hoc nota ꝙ qñ teſtamētū eſt nullū ex ꝑteritione ſuī nati vel rumpit̄ ex preteritōe poſthumi vel reſcindit̄ per ſententiā propoſita querela ꝛ ꝯ tabulas: tunc in quolibet hoꝝ caſuū dꝛ decedere quo ad inſtitutiōꝫ: ſꝫ in legatis firmū ꝑſeuerat iure nouo autē. Unde licꝫ inſtitutio non teneat: legata tñ debēt. C. de liberis ꝑteri. aut. ex cauſa. ꝛ agitur ꝓ dictis legatis actiōe ex teſtamento. vel cōditiōe ex lege. niſi in teſtamento fuerint adiecta illa verba. ſ. ſi non valet iure teſtamenti: valeat ꝛc̄. tunc enim petunt̄ ab inteſtato ſm quoſdā vt i dicta notat̄ aut̄. Nota etiā ꝙ licꝫ teſtamentū ſit falſum: legata tamen ex eo preſtanda ſunt. ff. de here. inſti. l. ſi. Verbi gratia. p. inſtituit. b. filiū ticij ꝛ ſubſtituit ei ipm ticiū patrem ei⁹. moꝛit̄ ticius: ꝛ ideo. p. mutauit teſtamentū quaſi etiā. b. moꝛtuus eſſet dicens: qꝛ heredes quos habere volui habere non poſſum: tu. a. eſto heres. moꝛit̄. p. quis habebit hereditatē eius? Rn̄. b. ꝛ dabit legata ex ſecūdo teſtamēto licet ſit falſū: qꝛ cōtinet falſitatē. Nota etiā ꝙ qñ primū teſtamētum perfectū rumpitur per poſterius imperfectum vt qñ in principio inſtituti ſunt heredes qui non poterant venire ab inteſtato: ꝛ in ſecūdo inſtituunt̄ qui ab inteſtato vocant̄ ad hereditatē. tunc enim poſterior ſcriptura licet imperfecta ſtabitur nō vt teſtamentū. ſed quaſi voluntas inteſtati: in qua depoſitiones quinqꝫ teſtiū iuratorū ſufficient: aliter valebit primū teſtamentū. C. de teſta. hac ꝯſultiſſima. §. ſi qs. Et ſcḋm imperfectū non valebit iure codicilli: quia ille teſtatoꝛ voluit non teſtari. quia non potuit. C. de codicil. l. j. Item licet per poſteri⁹ imperfectū non infirmet̄ pmum. quia teſtamentum imperfectum nullum eſt. inſtitu. eo. quibꝫ modis teſta. infir. §. ex eo aūt. ſi tamen teſtatoꝛ in ſcḋo teſtamento iperfecte declarauit pmos heredes non mereri voluntatē ſuā vel eos idignos eſſe: eis hereditas aufert̄ ꝛ fiſco applicabit̄. C. de codicil. hereditatem. Ad habendā autem pleniorē hui⁹ materie ſententiā diſtinguit ſic Hoſti. Cū quis teſtatur aut eſt pater aut mater. aut filius. aut collateralis. ſi ſit pater ꝛ inſtituit ſibi filiū planū eſt ꝙ fili⁹ ſuccedet ex teſtamento etiā iperfecto. C. de teſta. hac ꝯſultiſſima. Si vͦ inſtituit ext̄neum ꝛ exheredat filiū adiecta cauſa in lege ſcripta nō pōt ei ſubueniri niſi ꝑ querelā inofficioſi teſtamenti. C. de ioffi. teſta. omnimō. Si vͦ preterit filiū ꝛ filius erat ſuus heres electionē habet an dicere velit teſtamentum nullū vel ꝑ bonorū poſſeſſionē contra tabulas ſubuertere teſtamētū. ꝛ ſic loquit̄. C. de liberis ꝑteri. vel exhere. maximum. §. penul. Nec obſtat ꝙ dicatur ſublata differentia patrie poteſtatis. ꝛ emancipationis vt in aut̄. de he. ab inteſta. col. ix. quia illud eſt verū quo ad ſucceſſionē ab inteſtato. aliter enim antiq̄ iura manent firma. Si vͦ teſtetur mater ibi ſi filius agit querela inofficioſi teſtamenti. quia preteritio matris ꝛ materne linee habetur pro exheredatione patris vel paterne linee. vt. C. de inoffi. teſta. filiam. ſm hoc intellige. C. de libe. prete. aut̄. ex cauſa. teſtamētum ex cā exheredationis vel preteritionis eſſe irritum q̄tū ad inſtitutionem. cetera autem manent firma. exheredatiōis ſcilicet quo ad lineam paternā. preteritionis quo ad maternā Item exheredationis quando cauſa non eſt adiecta. ſi enī adiecta eſſet filius nō haberet querelā. vt ſupradictū eſt. In quo caſu teſtamento ꝑ querelā ſubuerſo nec legata nec libertates relicte in teſtamento debent̄. ff. de inoffi. teſta. l. papinian⁹. §. veteranī. Ratio hui⁹ diuerſitatis ē. qꝛ vbi non eſt adiecta cā nullū ē teſtamentū quo ad inſtitutionē. ꝛ ſic legata dependere non pnt ex teſtamento ſine inſtitutione q̄ nulla eſt. ſꝫ ꝑ ſe ꝛ ex vi legis firma ſubſiſtunt. Qñ vͦ non ē adiecta cā tenet teſtamētū ꝛ iſtitutō ipſo iure. ꝛ ſic legata pendēt ex eo. inſti. de le. §. ante heredis iſtitutionē. Ideoqꝫ teſtamento ꝑ q̄relā ſubuerſo legata ex eo pendentia ſubuertunt̄. ar. ff. de reg. iuris. cū pncipalem. Si autem teſtet̄ filius in poteſtate ꝯſtitut⁹ de caſtrēſi vel quaſi pōt facere teſtamētū intantū ꝙ nec de inofficioſo poterit impugnari. C. de inofficioſo teſtamēto. l. ſi. Tamē filiuſfamilias clericus quidē de aduenticio teſtari pōt. ex. de teſta. qꝛ nos. Si vͦ emācipatus erat ꝛ filios habeat diſtingue eo modo vt ſupradictū ē de patre. Si vͦ non filios ſꝫ tm̄ parentes habeat: et eos heredes ſibi inſtituat planū eſt ꝙ hereditabunt. Si autem extraneos inſtituerit. ꝛ parentes exheredauerit adiecta cauſa in lege ſcripta: non pōt eis ſubueniri niſi ꝑ querelā inofficioſi teſtamenti qua rūpetur teſtamentū ꝛ ſuccedent. niſi heredes ſcripti probent exheredationis cauſā eē verā. quia tunc per querelā non rūpet̄. Si vͦ nulla cauſa in legibꝫ ſcripta ſit adiecta: nullū ſit teſtamentū q̄tū ad inſtitutionē. vt ſupradictū ē. quādo pater fecit teſtamētū. Et hec oīa probant̄ in aut̄. vt cum de appel. cog. §. ꝛ hec quidē. ꝛ. §. ſancimus itaqꝫ. coll̄. viij. Ubi aūt patrē non exheredauit. ſꝫ preteriit competit patri bonoꝝ poſſeſſio cōtra tab. ff. de inoffi. teſta. pater. Si aūt teſtatoꝛ collateralis competit querela turpi perſona inſtituta: non alia fratri ſuo cōſanguineo: ꝛ non alij alicui. C. de inoffi. teſta. fratres. Ex his patet ꝙ inducūt querelā inoffi. teſta. exheredatio in legitima paterna. ꝛ preteritio in legitima materna. ꝛ hoc quando exheredatio facta eſt ſine cauſa. ſi enī facta ſit ex aliqua cauſa adiecta in legibꝫ ſcripta. ꝛ probetur: tunc ceſſat querela. Item ceſſat elapſo quinquēnio ab adita hereditate: niſi querelam iterum expoſuerit is cui cōpetebat. ꝛ cogit̄ heres ſcriptus adire vel repudiare ſi ſit i eadē ꝓuīcia elapſ' mēſibꝫ ſex. ſi aūt i alia elapſo āno. ceſſat etiā ſi legatū agnouit: vel alr's teſtamētū expreſſe vel tacite approbauit vel legitimā recepit. C. de inoffi. teſta. l. penul. §. ſi. ꝛ. l. cum querit̄. ꝛ. l. parentibꝫ. Excluditur etiā ſi ei poſſit aliter ſubueniri. vt quia competit ei bonoꝝ poſſeſſio vel cōditio ex lege diui Pij in bonis arrogatoris. inſti. de ioffi. teſta. §. tam autem.

De codicillis. Titulus .xxxiiij.

Poſtea cōſiderandū ē de codicillis. Et pmo qd eſt codicill⁹ ꝛ vn̄ dꝛ. Scḋo qs codicillari poſſit. Tercio qñ pnt fieri codicilli. Quarto i qbꝫ ꝯueniūt codicilli ꝛ teſtm̄. Quīto i qbꝫ differt̄. Sexto de foꝛma codicilloꝝ. ſ. qualis debeat eē. Circa pmū ſciēdū ꝙ codicillus ē q̄dā ſine heredis iſtitutōe diſpoſitio vltime voluntatis. dicit aūt vltie qꝛ ſicut teſtm̄ ita etiā codicill⁹ moꝛte cōfirmat̄. C. de cadu. tol. l. j. Quare aūt dicat ſine hēdis iſtitutōe patebit i. v. ar. Dicit̄ aūt codicill⁹ a codice. qꝛ ē ei⁹ diminutiuū dꝛ ei teſtm̄ codex. qꝛ pfectā diſpoſitiōꝫ ꝯtinet̄ dꝫ ꝑrimonij tpalis ſꝫ codicill⁹. i. pu⁹ codex dici⁹ ē. qꝛ i eo de vna re vl' aliqbꝫ rebꝫ aut de parte vel de quātitate certa diſpoſitio ꝯtinet̄.

Irca ſcḋm ſciēdū ꝙ oīs ille ꝛ ſol⁹ ille q̇ pōt de iure teſtari pōt ꝛ codicillari. q̇ vͦ nō pōt de iure teſtari nec pōt codicillari. C. de codicil. nec codicillos. iō dixi de iure. qꝛ ſi aliq̇s de facto nō poſſet teſtari: eo ꝙ non hꝫ ſeptē teſtes: hꝫ tm̄ qnqꝫ q̇ ſufficiūt codicillis. poterit codicillari. ff. de le. iij. l. fideicōmiſſa. §. quotiens.

Irca terciū ſciēdū ꝙ pōt quis codicillos face ante teſtamētū ꝛ p⁹: ꝛ omnes valebūt. niſi ſcḋus ꝯdicat primo. C. e. cū ꝓponatis. Uñ licꝫ qs teſtm̄ nec fecerit nec factur⁹ ſit: ſꝫ ſit moꝛitur⁹ abīteſtato: pōt tm̄ codicillos facere: in quibꝫ legata vel fideicōmiſſa relinquat: que tenebūt̄ eius heredes venientes abinteſtato preſtare. Et ſic pꝫ ꝙ abinteſtato poſſunt fieri codicilli inſti. e. §. non tm̄ autem

Irca quartū ſciēdū ꝙ teſtm̄ ꝛ codicillus conueniūt primo in diſponente. quia cui prohibet̄ teſtari prohibet̄ codicillari. vt dictū eſt ſupra. Secūdo qa vtrūqꝫ fieri poteſt nuncupatiue ꝛ in ſcriptis. C. de bo. libe. l. ij. Tercio qꝛ eiſdem modis quibꝫ infirmant̄ teſtamenta infirmantur ꝛ codicilli: niſi fiant ab eo qui vult decedere inteſtat⁹. qꝛ tunc non infirmantur a generatione poſthumi. C. e. l. j.

Circa quintū ſciendū ꝙ teſtamentū ꝛ codicillus differunt pmo q: in teſtamento fieri poteſt inſtitutio directa ꝛ fideicōmiſſaria. ſꝫ in codicillis tm̄ fideicōmiſſaria. Is eni qui codicillat pōt heredē pn̄tis teſtamento inſtitutū ſiue etiā legitimum .i. ab inteſtato venientē per fideicōmiſſum in codicillo rogare vt alteri reſtituat hereditatem. Inueniūtur tamen caſus in quo directa inſtitutio facta in codicillo trahit ad fideicōmiſſuꝫ. qui notat⁹ eſt ſupra ti. de effectu clauſule finalis. Secundo per codicillū nō adimitur hereditas heredi inſtituto in teſtamento niſi vno modo vt ſi quis in teſtamento pluribꝫ heredibꝫ inſtitutis: deinde faciat codicillum in quo dicat vnum ex heredibꝫ ſuis .ſ. titium non mereri voluntatem ſuam. tunc enim hereditas auferē a titio vt idigno In alijs tamen heredibꝫ inſtitutio tenet. ff. de his quibꝫ vt indignis. l. auffertur hereditas. Item ꝛ ſi dicat omnes non mereri voluntatem eius vel ſi filio vno inſtituto dicat eum non mereri. ff. de adimen. le. l. diui ſeuerus ꝛ antoni⁹. ſꝫ licꝫ ita ſit de hereditate legata. tm̄ ꝛ fideicōmiſſa in pn̄ti teſtamēto vel codicillo relicta poſſunt in ſequenti codicillo adimi ꝛ transferri ꝛ eis poteſt addi ꝛ detrahi. inſti. de ademp. lega. ꝑ totū. Tercio exheredatio fit in teſtamento: non autem in codicillo. inſti. eo. §. codicillis. Quarto heredi pure inſtituto in teſtamento nō poterit adijci condicio in eo que obſit ſibi. In codicillo ſic. inſti. e. §. ꝛ directo. Quinto quia heredi inſtituto in teſtamēto non poteſt fieri ſbſtitutio directa. In codicillo bene. licet ſi facta fuerit trahatur ad fideicommiſſariam videtur enim teſtatorem rogaſſe inſtitutū hereditatē illi reſtituere quē in codicillo ſbſtituit. ff. ad trebel. ſceuola. Sexto quia in teſtamēto requiruntur regulariter ſeptē teſtes ꝛ rogati: ſꝫ in codicillo ſufficiunt quinq; non rogati. C. e. l. vlti. In codicillo etiam mulier ē idoneus teſtis: licet ſecus ſit in teſtamento. ff. de teſta. ꝛ q̄ teſti. l. qui teſtamento. §. mulier in teſtamēto. Septimo q: nemo poteſt decedere duobꝫ teſtamentis relictis: ita ꝙ teneat vtrunq;: ſꝫ bene pōt quis decedere pluribꝫ codicillis relictis. ꝛ omēs tenebunt. ff. e. de iure codicil. l. diui ſeuerus. Octauo quia ſi quis dum eſſet filiuſfamilias in teſtamento vel ſm̄ fideicōmiſſū in codicillo reliq̄rit: ꝛ poſtea paterfamilias deceſſerit eadem voluntate durante: valebūt codicilli. hoc aūt eē nō pōt in teſtamento. ff. de lega. iij. l. j. §. ſi filiuſſa.

Sequitur videre de ſexto. ſ. de forma codicillorū. Circa qđ notandū ꝙ forma codicilli facti ante teſtamentū vel facti nullo ante vel poſt condito teſtamento: eſt talis. A. ꝑ dei grām mente ꝛ corpore ſanus: vel mente ſan⁹: lꝫ corpore languidus volens hac pticulari diſpoſitione ꝓuidere ſue vltime voluntati pn̄tes infraſcripto mō ꝯdidit codicillos pmo elegit ſepulturā ſuam apud talem eccleſiā. Item pro aīa ſua reliquit ꝛc. ꝛ ad hec exequēda voluit eſſe ſuos fideicōmiſſarios tales. Item reliquit dn̄e berte vxori ſue dotes ſuas q̄ fuerūt centum lib. Item reliquit eidem de bonis ſuis iure legati. x. lib. Itēꝫ legauit tali amico ſuo quinq; lib. Et ſic legata ꝛ fideicōmiſſa ꝓut teſtator voluerit diſponere poterit. Si autē ſbſtitutionē fideicōmiſſariā facere velit dicet ſic. Inſuꝑ heredes ſuos legitimos .i. ab inteſtato ei ſuccedētes rogauit per fideicōmiſſum his pn̄tibꝫ vt ipſam hereditatē vel talē ei⁹ partē reſtituant petro. In fine vo ita cōcludet. Et hanc ſuam vltimam voluntatem aſſeruit eē velle quā valere voluit iure codicillorū vel cuiuſcūq; alteri⁹ vltime voluntatis qua melius valere pōt: ꝛ eā ab omni herede ſuo firmiter ꝛ inuiolabiliter obſeruari. Si vo fiat codicillus poſt teſtamentū dicetur ſic. Verū ē. A. teſtamentū ſuꝑ bonoꝝ ſuoꝝ diſpoſitionem feciſſe manu mei vel talis notarij ſcriptū: ſꝫ quia voluntas hominis ē deambulatoria vſq; ad extremū vite. ideo. A. poſt teſtamentū ꝑdictū voluntate circa quedam mutata deliberato cōſilio preſentes ſuper vltimo velle ſuo cōdidit codicillos. Primo nanq; legatū. x. lib. qđ in ipſo teſtamento petro reliq̄rat his pn̄tibꝫ codicillis ademit ꝛ ſbtraxit eidē. Item de alio legato. xv. lib. quas ipſe tali reliquit in ipo teſtamento ademit eidem. x. l. Item tali cui legauit in ipſo teſtamento. xv. lib. addidit alias. xv. ex. de teſta. c. raynaldus. §. ceteꝝ. Si aūt fideicōmiſſariā ſbſtitutionē facere voluerit: dicet ſic. Preterea. c. quem ſibi heredem in dicto teſtamento īſtituit his preſentibꝫ codicillis rogauit per fideicōmiſſum vt ipſam hereditatē vel talem ei⁹ partē reſtituat petro. Si vo alicui de pluribꝫ heredibꝫ inſtitutis hereditatem adimere velit ſic dicet. Inſuper vnum ex heredibꝫ ſuis. ſ. B. dixit ꝛ declarauit nō mereri voluntatē ſuam. poſtea omnibꝫ codicillaribꝫ diſpoſitionibꝫ ordinatis inſeret ſic. In ceteris aūt in ipſo teſtamento ꝯtentis ipſum teſtamentū pleniſſime ꝯfirmauit: ꝛ hāc ſuā vltimā voluntatem ꝛc. vt ſ. Si vo fiat codicillus poſt teſtamentū ꝛ codicillū vel codicillos dicet ſic. Verum ē a. feciſſe teſtm̄ ſcriptuꝫ manu mei notarij vl' talis notarij ꝛ p⁹ ipſū teſtm̄ feciſſe codicillū ſcriptum manu talis notarij. q: tamē vbi ſuadet ratō liberū ē vt qꝫ ad finēꝫ vite mutare cōſiliū. idē a. iterū pn̄tes addidit codicillos in quibus reliquit ꝓ anima ſua ꝛc. De legatis poterit etiam in codicillis filijs ſuis pupillis de tutore vel tutoribus ꝓuidere vel eos de nouo cōſtituendo. eo ꝙ in alia vltima ꝑſona voluntate de illis nullā fecit mentionē. vel aliquid prioribus addendo. In fine aūt dicet ſic. Cetera vo in ipſo teſtamēto ꝛ codicillis pn̄tibꝫ cōtenta approbauit ꝛ confirmauit: ꝛ hāc vltimā ſuam voluntatē ꝛc. vt ſupra.

De ſucceſſionibꝫ ab īteſtato. Titul⁹. xxv.

Einde ꝯſiderandū ē de ſucceſſionibꝫ ab īteſtato. vbi pmo videndum ē quot ꝛ quibꝫ modis dr̄ quis ſuccedere ab inteſtato. Scđo qbꝫ ab īteſtato hereditas deferatē. Tercio in ſpāli de ſucceſſionibꝫ clericoꝝ qui decedūt īteſtati. Circa pmū ſciēdū ꝙ ſex modis pōt quis dici decedere īteſtat⁹. Primo ſi moriens nullū fecit teſtm̄ vel q: noluit: vel q: non potuit: vel q: filiuſfamilias vl' pupillus erat: vel aliqđ ſile iuris impedimentū habebat. Scđo q: etſi teſtm̄ fec: n̄ tm̄ iuris q: .ſ. nō habebit legitimū numerū teſtiū legitimoꝝ. vel defuit alia ſolēnitas legitima. Tercio q: ſi teſtm̄ fecit: illud tm̄ poſtea factū ē ruptū ſcꝫ poſthumi generatiōe. vel irritū .ſ. ꝑ capitis diminutionē teſtatoris. Quarto ſi teſtm̄ ex omī parte ſit legitime factū: nullus tm̄ ex eo heres apparet. q: .ſ. vel inſtitutus eſſe noluit: vel viuo teſtatore: aut etiā ante aditā hereditatē deceſſit. vel ꝯditio ſub qua inſtitut⁹ erat defuit. probanē autē iſti quattuor modi inſti. de here. q̄ ab inteſta. defer. in pn̄. Quinto ſi fili⁹ notatim ꝛ cū cā legitima ſit exheredat⁹: ſꝫ poſt morte teſtatoris ꝓpoſita querela inoffi. teſta. ꝛ herede cām ingratitudinis nō ꝓbante: teſtm̄ ꝑ ſententiā eſt reciſſuꝫ. Sexto ſi teſtm̄ de iure ꝓlatū ꝑ tabulas reſcindatē. Et his duobꝫ vltimis modis dicitē quis ex poſtfacto teſtamēto decedere inteſtat⁹. C. de coll. vt liberis

Inſuꝑ nota ꝙ nō videtē decedere īteſtatus vel ſine liberis qui reliquit eccleſiā hēdē. ex. de ꝓba. in pn̄tia.

Circa ſcđm ſciēdū ꝙ ſi qs ꝯceſſerit inteſtat⁹ ꝛ reliquit filios legitimos ꝛ nāles vel eos q̄ legitimo iure adoptati ſunt. Ipſi filij tam femine q̄ maſculi. tā emancipati q̄ ſerui. tā poſthumi q̄ nati. tā ī monaſterio q̄ in ſeculo ad hēditatē equis portionibꝫ admittūtē excluſis oībꝫ aſcēdētibꝫ ꝛ collateralibꝫ ipi⁹ defuncti. q: liberi vſq; ad īfinitū ceteris ꝑferunē. inſti. de he. q̄ ab inte. de. §. j. Si ſi cū ꝑdictis filijs relinq̄t etiā nepotes ex cōſilibꝫ pmortuis liberis natos: ipi nepotes cū ſuis patruis ꝛ amicis admittentur. patrui tm̄ ꝛ amici ī capita: nepotes vo ī ſtirpes admittētur. ꝛ hoc ē veꝝ etiā ſi ſint in gradu quarto ꝯſtituti. Idē dicēdū ē qn̄ ſuꝑſunt ſoli nepotes ꝛ deinceps. q: tunc etiā vocantur ī ſtirpes. inſti. de here. q̄ ab inteſta. §. cū fili⁹ ꝛ pluribꝫ alijs. §. Si aūt moriēs īteſtat⁹ relinquat aſcēdentes legitimos: tunc vocabuntē pmo pr̄ ꝛ mr̄ vel alter eoꝝ q̄ ſupeſt: unde excluſis ceteris aſcēdētibꝫ. Si vo nec pr̄ nec mr̄ ei ſupſit: tūc vocabūtur alij aſcēdētes ḡđ⁹ ꝓximioris tā patrū q̄ matrū: vt paterna q̄dā legitīa. maternis vo alia legitīa debeatē. lꝫ diſpar ſit eoꝝ numer⁹. ꝛ hoc qn̄ ī eodē gradu ꝯcurrūt fil' patrū ꝛ matrum. Aliter is q̄ ꝓximior ē defuncto ſiue pr̄nus ſiue matern⁹ fuerit admittatē. Si aūt nullus deſcendētiū vel aſcēdētiū ſupſit: ſꝫ ſuperſūt tm̄ collaterales: tūc vocabūtē in capita. pmo frēs ꝛ ſorores ex vtroq; parēte ꝯiūcti defūcto: ꝛ etiā ꝯſīliū fratrū ꝛ ſororꝝ pmortuoꝝ filij. lꝫ in ſtirpes. Sꝫ nūq̄ cū fratribus vocabunt̄ nepotes. i. filij filij alterius fratris. videtur ꝙ sic. q: nomine filiorū ꝯtinent̄ etiā nepotes. ff. de v. sig. liberorū appellatione. Sed dicēdū ē ꝯtrium ſm Guil. q: hoc puilegiū datū est filijs vnde nō trāsit ad alios. ff. ꝙ cū eo qui i aliena po. est. l. sed si. Si vero premortuorū oīum fratrū ⁊ sororꝫ filij predictorū soli sine patruis ⁊ amicis superessent: tūc ſm azo. ⁊ hosti. vocarentur in capita: non in stirpes: licet secus sit de nepotibꝰ natis ex filijs. vt dictū est sup. §. ꝫ sicut pdictis. vñ nunc excludentur fratres ⁊ sorores ex vno tm̄ parente coniuncti defuncto: ⁊ cōsimiliū fratrū ⁊ sororꝫ filij. Si vero intestatus tm̄ relinquat fratres ⁊ sorores ex altero parēte sibi cōiunctos ipi ad eius successionem admittent̄: ⁊ cū eis cōsimiliū fratrū ⁊ sororum filij in stirpes. Si aūt hmōi abintestato decedenti nullus omnino supsit frater siue soror siue ex vtroqꝫ siue ex altero parēte cōiunctus. vel nullus ex eorꝫ liberis: sed supersint ei alij collaterales: tunc qui pior est ex eis in gradu potior est in successione: sublata omni dña sexus patrie ꝓrāns ⁊ cognatiōis: ⁊ succedunt in capita. Si vero is qui morit̄ intestatꝰ simul relinquat parentes ⁊ fratres: tunc pater vel mater vel alter eorꝫ qui superest: aut eis pmortuis auus ⁊ auia vel quilibet alter ascendentiū proximior defuncto fratres ⁊ sorores ex vtroqꝫ parente cōiuncti defuncto pariter ⁊ equis portionibꝰ i capita vocabuntur: cū quibꝰ ⁊ cōsimiliū fratrū ⁊ sororum pmortuorū filij succedunt in stirpes exclusis fratribꝰ ⁊ sororibꝰ ex altero tm̄ parente cōiunctis. hi eni fratres ab ascendentibꝰ repellunt̄. probāt̄ hec in aut. de here. ab inte. ve. ⁊ i aut. de fratrū filij. col. ix. Et intellige illū parētē esse gradu ꝓximiorē quē nullus pcedit. i. inter quē ⁊ defunctū nullus medius erat. ff. de v. sig. ꝓximus est quē. Si quis aūt relinqt fratres aliquos vterinos tm̄ ⁊ aliquos cōsanguineos: certe in rebus paternis pferunt̄ fratres ꝯsanguinei: in maternis vero vterini. In alijs vero bonis vocabunt̄ communiter. Qui vero ex vtroqꝫ parente sunt cū vtrisqꝫ admittent̄. vt. C. de le. he. de emācipatis in si. ⁊. C. cōia de legatorū suc. l. si. ſm azo. Sꝫ lau. fran. cienoꝝ. dicit ꝙ indistincte admittūt̄ ⁊ si nō supsint fratres ex vtroqꝫ late. vt. C. cōia de lega. suc. l. palle. auc. itaqꝫ. ⁊ hoc in allodijs. nā in feudalibꝰ de cōsuetudine in multis regionibus falla azo. vēdicat locū vt dicit Hosti. Hec dicta sunt de fratribꝰ nālibꝰ ⁊ legitimis. Sed qd de nālibꝰ tm̄? R. ſm azo. succedūt sibiinuicē. insti. de suc. cogna. §. vulgo. ꝫ Host. ꝯdicit in aut. q. mo. na. effi. sui. §. filiū. coll. vij. Deficientibꝰ aut oībꝰ tā ascendentibꝰ ꝙ descendentibꝰ ⁊ etiam collateralibꝰ: succedit vir vxori ⁊ ecōuerso. in aut. de he. ab inte. ve. in pn. quibus succedit fiscus. vt patet in. x. C. de bonis vacan. ⁊ de incor. l. j. ⁊ l. iiij. Hoc est verū nisi pactū vel cōsuetudo preiudicet. ſm Hosti. Item si matrimoniū sit sine dote: aut donatiōe propter nuptias: ⁊ coniunx premoriēs sit diues: superstes vero pauper: succedet illi cū liberis cōibꝰ alterius matrimonij in quartā: si sint tres liberi vel pauciores. Si vero sint plures: succedet in virilē. i. equalē portionē. ita tm̄ ꝙ si habeat liberos eiusdem matrimonij ꝓprietatem eis ꝯseruet. Illis aūt non extantibꝰ dñium habebit. C. vnde vir ⁊ vxor. aut. preterea. Et idē est si non supsint liberi: ꝫ ascendentes ſm accurꝰ. Similiter cū vir sine causa dimittit vxorem: vxor habere debet quartā ptem in bonis viri. C. de repu. marin. §. j. Hec Ber. ex. de test. raynucius. Item cōdemnatis p crimine ad mortē descēdētes ⁊ ascendētes vsqꝫ ad terciū gradū succedunt i bonis eorū. Si vero vxores hn̄t ille ⁊ dotē ⁊ donationē ꝓpter nuptias accipient. Si vero predictorū neminem hn̄t: eorꝫ bona fisco cedūt ꝓpter crimen lese maiestatis. in quo bona eorꝫ ꝯfiscāt̄. i aut. vt nulli iudi. §. si. coll. ix. Item si qs moriēs donationē facit i mēsura: ille qui succedere dꝫ reuocare nō pōt donationē illam nisi quātū sufficit ad quartā. C. de ioffi. testa. l. j. querela āt de inofficiosa donatiōe nō dat̄ nisi qbꝰ necesse ē aliquid relinqui. C. de inofficiosa donatiōe. si totas. Presbr̄ aūt nō tenet̄ aliqd legare de suis ꝓprijs: nisi velit. ideo hec querela locū nō habꝫ in eis. hec Ber. ex. e. c. si. Ad hoc nota ꝙ filiofa. intestato morienti hn̄te castrense vel quasi castrense peculiū succedūt filij eius legitimi: exclusis oībꝰ alijs. ⁊ si liberi non supersint vocant̄ ascendentes ꝓpinquiores: ⁊ cum eis fratres vtriqꝫ cōiuncti defuncto. Filiofamilias vero habenti aduenticiū. s. in iure quod habebat in aduenticio eodē mō ⁊ ab eisdē succeditur modo quo predictū ē. insti. qui nō ē pmis. fa. test. §. si vero intestati. Qualiter aūt ⁊ in quāto succedāt ab intestato liberi naturales: ⁊ eis succedat̄: infra dicet̄ in tractatu de matrimonio titulo de filijs.

Circa tercium nota ꝙ omnes clerici possunt in vita et in morte facere qcquid placet eis de rebꝰ illis que obuenerūt ipīs intuitu psone. Si vero decedant intestati: tūc distingue. q: aut certū ē ꝙ habebāt aliquas res tales. aut dubiū ē. si sit certū: aut tales res ipsorū sunt distincte a rebus ecclesie. ⁊ tūc succedūt cōsanguinei ſm ordinē prenotatū. xij. q. ij. si sunt maiifesti. Aut sunt pmixte: ⁊ tūc aut scit̄ que res fuerunt clerici ⁊ que ecclesie: ⁊ sic etiā succedūt consanguinei. Aut nescit̄: tunc ſm Gof. presumit̄ p illo qui est in possessione rei: de qua est questō. vñ si ecclesia possidet: icūbet heredibꝰ pbatio. si heredes: incūbet ecclesie. ar. xij. q. iiij. c. j. ⁊. ij. ſm vero Io. ⁊ Ber. ex. eo. sancto. in hoc casu peculium diuidi dꝫ in quattuor partes: quarū vna erit epi. secūda ecclesie in q ad ministrauerat. tercia paupibꝰ dabit̄. quarta erit parētū si sunt idonei. si vero nō sunt idonei. puta q: sunt heretici: tunc epō illā i vtilitatē ecclesie distribuet. vt i. d. c. sancto. Sed cōtra hoc ē videt̄. xij. q. iiij. c. j. vbi dicit̄ ꝙ si dubiū ē equalr̄ diuidetur inter ecclesiā ⁊ heredes? Rñdet Ber. ſm laurē. ꝙ c. sancto. itelligit̄ de pſbyteris illis qui ex ſuis facti sunt pſbyteri. ⁊ sic parētes non erāt idonei. cū essent serui. ⁊ sic acqrere sibi possent. vñ ꝙ dr̄ si sunt idonei. s. gaudi. q: sunt manumissi. Sed illud aliud. c. loqt̄ in alio casu. Dicit etiā Ber. ꝙ non credit ꝙ hodie talis diuisio locū haberet: imo ꝙ in hmōi rebꝰ cōsanguinei succederēt. xij. q. vi. c. vi. Si aūt sit dubiū vtꝝ habuit alijs res ꝓprias: totū vēdicabit ecclesia. q: p eis presumitur nisi ꝯtriū pbet̄. ar. xij. q. iij. qcūqꝫ. ff. de rebꝰ dubijs. cimbꝰ. ⁊. l. vbi ē vboꝝ. Quid si clericꝰ abintestato decedēs fuerit i pluribꝰ ecclesijs bñficiatꝰ? Rñ. bona eius si nō habeat cognatos distribui debēt iter eas p rata bñficioꝝ que obtinuit i eis. de. ex. d testa. relatū. ij. §. vi. vt. s. plus ei det̄ a qua plus recepit. Et ſm Ber. ibidē attendendū ē. vtrū ſuierit vni magis ꝙ alteri. ar. ex. de sen. c. j. ⁊ ex. de pben. cum ſm apłm. vbi dicit̄ ꝙ qui altari seruit de altari viuere debet. ꝫ si nō ſuiuit. vel parū seruiuit plus ei restitui debet. hec Ber. Ad hoc nota ꝙ si clericus vxoratus nō habēs cognatos itestatus decedat: vxor ei succedit in ꝓprijs bonis ⁊ prefert̄ ecclesie. C. de epis ⁊ cle. si qs. deficiētibꝰ autem cognatis ⁊ vxore succedit ecclesia quasi fiscus. ex. e. c. j. nisi ecclesia eēt sibi ingrata. tūc ei non succederet sibi. C. de inoffi. testa. liberi. vbi mater excludit̄ a possessione filij ꝓpter ingratitudinē cōmissam erga filiū hec Guil. ⁊ Ber. ex. de postu. cū sacerdotis. Sed quid intelligit̄ hic noīe ecclesie? Rñdet Hosti. ꝙ itelligit̄ ille a quo bñficiatꝰ erat. vbi ecclesiā vel certū beneficiū non habebat. Alr̄ intelligit̄ successor. vt ex. de testa. relatū. ij. §. nomine ecclesie. ⁊ c. requisisti. §. si. Ideoqꝫ rector ecclesie bona successoris debꝫ habere: nec ea debet epūs occupare: alr̄s furti crimine irretitur. x. q. ij. c. si.

Ad quid heres teneatur. Titulus. xxxvj.

Posteacōsiderandū ē ad qd hēs tenet̄. Circa qd sciēdū ꝙ heres tenet̄ ad totū illud ad qd defūctus tenebat̄. q: vt dictū ē s. hēditas ē successio i vniuersu ius qd habuit defūctꝰ. habita tm̄ distinctiōe an fecerit inuētariū vl̄ nō. an adiuit hēditatē vl̄ nō qd solius animi ē. ff. de acq. he. p hēde. Tenet̄ etiā hēs defūcti volūtatē iplere. xiij. q. ij. vltīa volūtas. tenet̄ aūt hēs siue filiꝰ siue extneꝰ oīa debita defūcti soluē. siue sint ex ꝯtcu siue q̄si. siue ex maleficō siue q̄si. siue res p q̄ obtinū fuit ꝯtcū ad ipꝫ hēdē puenēit siue nō siue lis fuerit cū dfūcto ꝯtestata siue nō. ⁊ hꝰ de iure canonico. xvj. q. vj. si epm. ⁊ ex. de pig. ex lr̄is. ⁊ de sol. c. j. ſm Innō. lau. Io. ⁊ ray. ⁊ hosti. videt̄ eē sn̄ie huiꝰ. lꝫ Alanꝰ distinxerit de maleficijs vtꝝ lis ꝯtestata fuēit cū defūcto vl̄ nō. p. l. C. ex delictis defū. l. vna. Quid si nō sufficiat hereditas ad debita soluēda? R. distigue ſm leges an fecēit inuētariū l̄ nō. si sic nō tnēt vl̄ vires hēditatis: si nō tnēt. C. de iure delib. l. cū antiq ordo. §. ideoq3 sciatis⁹. ⁊ idē videt̄ ſm ius canonicū. ex. de testa. raynaldus. §. penul. ⁊ fi. In iudicio aūt aīe ſm Hosti. ⁊ Ray. non tenet̄ vltra q̄ ad eū puenerit de ipsa hereditate: licet posset imputari sibi q̄ ad falcidiā detrahendā. Sꝫ qb⁹ satisfaciet ꝑ̄rīdet Host. ꝙ p⁹ debitorib⁹. scd̄o dāna passis i foro ꝯtētioso: ⁊ hoc i solidū sine aliqua detractōe. tercio legatarijs ⁊ alijs qui cām lucratiuā prosequunt̄: detracta falcidia si necesse fuerit delegatis. q2 in illa grauari non potuit. i. aut. de tes. §. penul. coll. viij. ⁊ ex. de testa. raynuci⁹. ⁊. c. raynald⁹ Et hoc si fecit inuentariū. si vo non fecit: tenet̄: etiā i vtroq3 foro in solidū ipa legata soluere: inquātū hereditas patitur. non enī tenetur vltra in iudicio anime. vt etiam predictū est in precedenti. q. Et sic etiā intelligi potest quod ibidē de inuentario dicitur. Sed ⁊ primis debitorib⁹ pmo satisfieri debet. secundo secundis. ⁊ sic per ordinem: ita tñ ꝙ rō priuilegiatorū habeat̄: ⁊ hoc si simul veniunt creditores ⁊ legatarij. nam si separatim liberatur heres p ordinem soluendo cuilibet venienti: dū tñ sit sine dolo. q2. s. non est facti ꝯscius: nec aliquid de hereditate subtraxit. in quo casu restituere tenet̄ in duplū illud qd̄ celauit. Aliter non tenet̄ de proprio satisfacere secūdo venientib⁹: licet essent potiores in iure. qui tñ actionē habent ꝯtra creditores posteriores vel legatarios quib⁹ iam satisfactū ē. ⁊ nihilominus⁹ ꝯtra heredē. si penes eū aliquid de hereditate remansit. deductis tñ oīb⁹ expensis necessarijs quas fecit occasione hereditatis siue cā funeris siue cā inuentarij ꝯficiendi: vel a'ia consi'li. ⁊ breuiter sicut non facit lucrū vbi hereditas non est soluendo: ita non debet grauari in aliquo. Probātur hec omnia. C. depo. l. fi. Si tñ heres predictū ordinem i soluendo mutauerit non absoluit̄ in foro ꝯsciencie. nisi faciat hec ignoranter credens hereditatē ad oīa soluenda sufficere vel nesciens hunc potiorem esse. de hoc s. ti. de vsu. ar. vij. q. ꝫ quoꝝ. ⁊. q. ꝫ nunquid pus. ⁊. q. sequēti. Licet aūt obligatio sic transeat ad heredem: pena tñ piurij vel voti facti. ⁊ qd̄libet aliud qd̄ ex sua vi vel forma non pōt excedere ꝑsonā singularem non transit ad heredem. sic intellige. vij. q. j. denuq3 ⁊ ex. de iureiurā. veritatis. hec Hosti. ⁊ Ray. Sꝫ qui sūt inter creditores potiores. Rñ. potiores sunt illi qui habent pignora. s. vt soluat̄ eis quātū valet pignus: q̄ qui hn̄t ꝑsonales tm̄ actiones. Inter vo creditores hypothecarios prior i tpe ē potior in iure nisi in quibusdā casib⁹ spālib⁹ qui solent notari. C. qui po. in pig. ha. l. si decreto pretoris. Inter vo habentes actiones ꝑsonales tm̄ estimant̄ puilegia nō ex tpe ꝫ ex cā. s. fiscus ⁊ mulier in dote preferendi sunt ceteris non priuilegiatis. Item actio tutele ⁊ actio depositi similes sunt puilegiate. vt. s. prius debitū soluat̄ q̄ qd̄ debet̄ ex alijs actionib⁹ nō priuilegiatis hoc autem solet notari plen⁹. C. de bo. au. iu. possi. l. j. ⁊. l. iiij. Quid si sint plures heredes. nūquid quilibet creditorib⁹ in soliduꝫ obligatur. Respondet Ray. ⁊ Hosti. ꝙ non. ꝫ proporcionabiliter tm̄. C. de here. ac. l. j. ⁊ ij. Excipiunt̄ tm̄ casus in quib⁹ in solidū quilibet obligat̄. primus ē si aliqd̄ indiuiduuꝫ est in obligatione. vt si testōr ꝓmisit se opus aliquod facturū. ff. de vbo. obli. in executione. Secūdus si res que restitui debet ab vno in solidum possideat̄. C. de her. acti. l. ij. In his enī casib⁹ heres in solidum tenetur. Tercius si alimenta sint legata. tunc enim pro voluntate defuncti vel iudicis peti possunt ab vno in solidum vel a pluribus pro partib⁹ designatis. ff. de alim. le. l. iij. Quartus si testator ab vno herede legauerit creditori hereditarie ꝯpensandi aīo. tunc enim heres ille vsq3 ad quātitatem debiti sustinebit onus legati. ff. de le. ij. cum ab vno. Quintus in expensis funeris vxoris: que nō tm̄ astringit heredes pro porcionibus hereditatis. ꝫ viri p porcōe q̄ ad eū puenit. ff. d̄ religiosis ⁊ sump. fu. quotiens. hec Hosti. ⁊ Ray. Quid si heres sit pupill⁹. nūquid ꝓtextu pupillaris etatis differet̄ solo debitori. Rñdet hosti. ⁊ ray. ꝙ non: dūmō habeat tutorem. C. de here. acti. sub pretextu. si tñ tutor debitum quod non debebat soluere soluerit restitutio competit. C. si aduersus solutionē. l. prima.

De suffragijs defunctorum. Titulus. xxxvij.

Uiso de testamentis i qb⁹ testatores solēt aliq̄ legare p suffragijs post mortē eoꝝ p aiab⁹ fiendis. Consequenter ꝯsiderandū ē de suffragijs defunctorum. Et primo in generali vtꝝ suffragia facta per vnū valē possint alijs. Scd̄o q̄z suffragia ꝓsūt defūctis. Tercio qb⁹ suffragia prosunt. Quarto q̄ suffragia ꝓsūt eis. Quo q̄ntū ꝓsint. Primo ꝗ q̄rit̄ vtꝝ suffragia facta p vnū prodesse possint alijs. Rñ. ꝙ sic. vn̄ ps. Particeps ego sum omnium timēciū te. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū ꝙ act⁹ nr̄ ad duo valē. pmo ad aliquē statū acq̄rēdū sic p op⁹ meritoriū hō acq̄rit statū btitudinis. Scd̄o ad aliqd̄ ꝯ̄ns statū: sic hō p aliquē actū meret̄ aliqd̄ pmiū accītale vl' dimissionē pene. Ad vtrūq3 aūt hoꝝ act⁹ nr̄ dupliciter valē pōt. vno mō p viā meriti. alio mō p viā orōis. ⁊ ē dr̄ia iter istas duas vias. q2 meritū innitit̄ iusticie. orō misericordie. q2 orans ipetrat petitū ex liberalitate eius q̄ orat̄. Dicēdū ꝗ ꝙ op⁹ vni⁹ nullo mō pōt alteri valē ad pmū statum p modū meriti. vt. s. ex his q̄ facio aliquis mereat̄ vitā eternā. q2 sors glorie reddit̄ ſm mensurā accipiētis. vnusquisq3 aūt ex actu suo disponit̄ ⁊ nō ex alieno. Et hoc dico de dispositiōe dignitatis ad pmiū. Sed p viā orōis etiā q̄tū ad statū ꝯseq̄ndū opus vni⁹ alteri dū ē i via valē pōt sic cū vnus hō alteri ipetrat pmā grām. cū eī ipetratio orōis sit ſm liberalitatē dei qui orat̄ cū omnia illa impetrātō oratōis sepōt ꝯtēdē: q̄ ptinēt diuine sbsūnt ordinate. Sꝫ q̄tū ad aliqd̄ qd̄ est ꝯ̄ns vel accessoriū ad statū opus vni⁹ pōt alteri valē nō solū p viā orōis. ꝫ etiam per viā meriti: qd̄ quidē dupliciter contingit. vno modo ꝓpter comunicatiōꝫ in radice operis meritorij que est charitas. ⁊ sic omnes qui inuicē charitate connectūtur aliqd̄ emolumentū ex mutuis operib⁹ reportant ſm mēsurā status vniuscuiusq3. q2 vnusq̄sq3 i patria gaudebit de bonis alteri⁹. Et inde ē ꝙ articulus fidei ponit̄ ꝯmunionē sanctorum. Alio mō ex intentione facientis. vt cū qs aliq̄ opa specialiter ad hoc facit vt talib⁹ ꝓsint. vn̄ ista opa quodāmō efficiunt̄ eoꝝ quib⁹ fiūt quasi eis a faciente collata. vn̄ ꝓsūt eis valere vel ad impletionē satisfactōis: vel ad aliqd̄ huiusmodi. quod statū eorum non mutat.

Sequit̄ vidē de scd̄o. s. quorū suffragia prosint defunctis. Et circa hoc q̄runt̄ plura. s. vtrū mortui possint iuuari ex opib⁹ viuoꝝ. Rñ. ꝙ sic. q2 h⁹ ꝓꝫ p illud ij. Mach. xij. Sancta ꝗ ⁊ salubris ē cogitatiō ⁊c. charitas nāq3 q̄ ē vinculū eccl'ie mēbra vniēs nō solū ad viuos se extendit ꝫ etiā ad mortuos q̄ i charitate decedūt. Charitas eī cū vita corporis nō finit̄. j. corin. xiij. Charitas nūq̄ excidit. Sic etiā mortui i memorijs hominū viuūt. ⁊ iō intētiō viuentiū ad eos dirigi pōt. Et sic suffragia mortuis dupliciter ꝓsūt sicut ⁊ viuis. scꝫ ꝓpter charitatis vnionē: ⁊ ꝓpter itētionē ad eos directā. nec tñ sic eis valē credēda sunt viuoꝝ suffragia. vt dictū est. s. vt stat⁹ eoꝝ mutet̄ de miseria ad felicitatē vel ecōuerso. ꝫ valēt ad diminutiōꝫ pene seu mitigatiōꝫ ⁊ abbreuiatiōꝫ. vl' aliquid huiusmodi qd̄ statū mortui nō trāsmutat. q2 vt dicit Aug. in enchi. c. hec. dū in hac vita viuerēt meruerūt vt hec sibi postea ꝓdēt possēt. Nec obstat illud. ij. Cor. v. Oēs nos manifestari oportet ante tribunal xp̄i. vt referat vnusquisq3 ꝓpria corporis put gessit siue bonū siue malū. q2 ꝓpria corporis dicunt̄ quecūq3 in corpore meruit siue merito absoluto siue ꝯditioīali. sic aūt quisq3 decessit meruit iuuari p suffragia ecclesie si fiāt: qd̄ nihil aliud fuit q̄ facē se habilē ad recipiēdū ea si pro eo fierēt. Vel ꝓpria alicui⁹ dicūt̄ dupliciter. vl' vere q̄ ipe facit. vl' iterpratiue q̄ alius facit p eo. Vel ſm Dam. li. quodā de suffragijs mortuoꝝ. illud itelligit̄ q̄tū ad retributiōꝫ q̄ fiet in finali iudicio: q̄ erit eterne glorie vel eterne miserie i q̄ q̄libet recipiet tm̄ ſm ꝙ i corpore gessit. Interim aūt iuuari possunt viuorū suffragijs. Nec obstat illud Eccle. ix. vbi dicit̄ de mortuis. ꝙ non hn̄t partē in ope qd̄ sub sole gerit̄. q2 hoc p tāto dicit̄ q2 mortui tali ope nō coopant̄. hn̄t tñ partē in fructu opis ꝓpter rōnē predictā. Utrū suffragia p pctōres facta ꝓsint. Rñ. ꝙ i suffragijs q̄ p malos fiūt duo pn̄t ꝯsiderari. pmo ipm op⁹ opatū sic sacrificiū altaris. Et q2 nr̄a sacramenta ex seipsis efficaciā hn̄t absq3 ope opantis quā eq̄liter explent p q̄scūq3 fiāt. iō q̄tū ad hoc suffragia p malos facta defunctis ꝓsūt. Secundo ip̄m opus operans. ⁊ sic distinguo. qꝛ suffragiū pōt fieri per malū dupliciter. vel vt actor est: ⁊ sic non ꝓsunt nisi forte ex cōsequenti ⁊ per accidens: inquātū. s. ꝑ elemosynas mali hominis boni pauperes excitati orāt pro defunctis illis pro qbꝰ ille malus eis dedit. Vel vt per ministrum: ⁊ hoc dupliciter vel quia facit vt minister publicus dei vel ecclesie: sicut sacerdos qui celebrat exequias mortuorum. ⁊ talia semper ꝓsūt quia malicia ministri nō nocet operi boni actoris. Vel vt minister priuatus. scꝫ priuate persone. aut ergo ad mandatum persone existentis in charitate siue defuncti siue alterius. Et etiam ad consortiū existentis in charitate: vt cum duo legunt psalmos simul vnus bonus alter malus: ⁊ talia ꝓsunt. Vn̄ si aliquis in charitate decedēs precipiat sibi suffragia fieri valent ipsi defuncto: licet illi per quos fiunt sint in peccato. si tamen in charitate essent magis eis valerent. quia tunc ex duabꝰ partibꝰ meritoria essent. Aut ad mandatū persone nō existentis in charitate. aut ergo non erat in charitate quādo mādauit fieri. aut quando opera mandatū est executioni. Si primo modo tunc illa opera defunctis non ꝓsunt pro quibus fiunt: licet sit in charitate pro tempore quo illa opera mandātur executioni: nisi tunc illa iterum fieri mandet: ⁊ demandationem factam de nouo acceptet. quia non sunt eius opera nisi inquantū mandat vel acceptat fieri illa. Aut erat in peccato mortali quando mandantur opera illa executioni. erat tamē in charitate quando precepit illa fieri: et tunc defunctis ꝓsūt pro quibꝰ fiunt. quia maxime sunt a precipiente ratione illiꝰ actus voluntatis quem habuit quando ea fieri precepit. Hec Tho. iiij. dis. xlv. q. ij. ar. j. q. iij. c. Et pe. iiij. dis. xlv. q. ij. ar. j. q. ij. Et Richar. iiij. distinctiōe. xlv. questiōe. ij. ar. iiij. c.

Sequitur videre de tercio. s. quibus suffragia ꝓsunt. Et circa hoc querūtur plura. s. Vtrum suffragia que a viuis pro mortuis fiunt facientibus ꝓsint? Rn̄. opus suffragij qd ab altero fit pōt dupliciter considerari. Vno modo inquantum est expiatiuum pene. Et sic nō absoluit facientē a debito pene proprie. quia in tali recōpensatione ꝯsideratꝰ equalitas iusticie. opus autem illud satisfactorium ita potest adequari vni reatui ꝙ non adequatur alteri. reatus enim duorꝫ peccatorū maiorē satisfactionē requirit. ꝙ̄ reatus vniꝰ. Prosit tn̄ ei ad remissionē aliquā pene ꝑ modū meriti de cōgruo. hoc ē ꝙ dicūt aliqui ꝙ quo ad hoc ꝓsunt ei ex grā: non ex debito. Alio modo pōt ꝯsiderari inquātū est meritoriū vite eterne: quod habet inquātū procedit ex radice charitatis. facere eni ꝓ defunctis suffragia est opus charitatis ⁊ virtutis. ⁊ ideo facienti ē meritoriū augmenti p̄mij sui in vita eterna. et sm̄ hoc non solū ꝓsunt ei ꝓ quo fit: ſ; etiā facienti magis. Vn̄ ps. Oratio mea in sinu meo cōuertetur. Hec Tho. iiij. di. xlv. q. ij. ar. j. q. iij. c. Vtrū recipienti multos ad participationē bonorꝫ suorꝫ sua opa sint minus vtilia? Rn̄. ꝙ nō qꝛ plus cōfert sibi illud opus charitatis. s. receptio talis in bona sua cōicādo ꝙ sibi detrahat. etiā quo ad pene sue remissionem de fructu bonorū cōmunicatorū. Et bona etiā sic cōmunicata facienti ea in nullo sunt minus vtilia ſ; magis quo ad augmentum premij i gloria. hec Richar. iiij. di. xlv. q. ij. ar. iij. c. ad vltimū dictū opi. opposite in fi. Vtrꝫ suffragia prosint existentibꝰ in inferno? Rn̄. ꝙ non: ⁊ hoc pꝫ p̄mo auctoritate ecclesie q̄ canit ꝙ ibi nulla ē redemptio. dicit etiā Aug. in ench. c. lxv. ꝙ hmōi opa ꝓ valde malis facta nulla sūt adiuuamenta mortuorū. sunt tn̄ qualescūqꝫ solationes viuorū. Pꝛter ꝙ ipe dicit. xxj. de ciui. dei. ꝙ si sciret patrē suū in inferno non oraret ꝓ eo sicut nec ꝓ dyabolo. Scd̄o pꝫ hoc rōe triplici quarū p̄ma sumitꝰ ex pte culpe. qꝛ manente culpa manet pena. culpa āt n̄ pōt minui vel etiā ad tps suspēdi ꝑ suffragia ecclie. ergo nec pena. scd̄a ex pte pene. si ei pena minui posset ꝑ suffragia ecclesie: aut quo ad acerbitatē: aut q̄ ad duratōnē. si p̄mo mō cū acerbitas non sit infinita ꝑ aliquot suffragia poterit totaliter tolli. si scd̄o mō ſ; pena infinita pōt minui ⁊ finiri. Tercia ex parte charitatis cōicatiue. suffragia ei cōicantꝰ virtute cōis charitatis dampnati aūt nō sunt mēbra ecclesie nec hn̄t charitatē. quare suffragia ecclie ad eos nō deriuātꝰ. Sꝫ obijcitꝰ ꝯ predicta illud Aug. i ench. vj. vbi dicitꝰ ꝙ quibusdā suffragia vel ad hoc ꝓsunt vt sit plena remissio. vel ad hoc vt tolerabilior sit eorum dānatio? Rn̄. ꝙ in vbis illis dānatio large sumitꝰ pro quacunqꝫ punitione: ⁊ sic includit etiam penam purgatorij que totaliter qn̄qꝫ expiatꝰ. quandoqꝫ autē nō sed diminuitur. Obijcitur etiā quod in vitispatrū legitur qd etiā Dam. in sermone quodā refert. ꝙ Macharius inueniens in via caluaria capite cuiusdam defuncti: oratiōe p̄missa q̄siuit cuius caput fuisset: ⁊ caput rn̄dit ꝙ fuerat sacerdotis gētilis: qui in inferno fuerat dānatus: ⁊ tn̄ cōfessus ē oratōe macharij se ⁊ alios iuuari? Rn̄. ꝙ illud adiutoriū nō erat ꝙ pena eorum diminueretꝰ: ſ; in hoc solo: vt ibidē dicitꝰ: ꝙ eo orāte concedebatur eis vt mutuo se viderent: ⁊ in hoc aliqd gaudium non verum ſ; fantasticū habebāt: ⁊ dū implebatꝰ qd desiderabāt. sicut etiā demones gaudere dicūtꝰ: dum homines ad peccata detrahūt: ꝗ̄uis ex hoc pena eorꝫ nullatenus minuatꝰ: sicut nec minuitꝰ gaudium angelorꝫ. per hoc ꝙ malis nostris cōpati dicuntur. Obijcitur etiā vlteriꝰ qd Dam. i quodā sermone narrat ꝙ Greg. orationē pro Traiano fundens audiuit vocem sibi diuinitꝰ dicentē. Vocē tuā audiui ⁊ veniam Traiano do. Et huius rei. vt dicit Dam. in dicto sermone testis est oriens omnis ⁊ occidens: ꝯstat aūt Traianū i inferno fuisse. qꝛ multorꝫ martyrū necem amarā instituit. vt ibidē dicit Dam? Rn̄. de facto traiani hoc modo pōt ꝓbabiliter estimari. s. ꝙ precibꝰ beati Grego. ad vitā fuerit reuocatus ⁊ ibi grām consecutus sit per quā remissionem peccatorꝫ habuit ⁊ per cōsequēs immunitatē a pena: sicut etiā apparet in oībꝰ illis qui fuerunt miraculose a mortuis suscitati: quorum plures ꝯstat idolatras ⁊ dānatos fuisse. De omnibꝰ eni similiter dici oportet ꝙ non erant in inferno finaliter deputati: ſ; sm̄ p̄ntem propriorum iusticiā meritorꝫ. sm̄ aūt superiores cās quibꝰ preiudicabantꝰ ad vitam reuocandi. erat aliter de eis disponendum. Vel dicendum sm̄ quosdam ꝙ aīa Traiani n̄ fuit simpliciter a reatu pene absoluta: ſ; eius pena fuit suspēsa ad tempꝰ vsqꝫ ad diem iudicij. Nec tn̄ oportet ꝙ hoc fiat cōiter ꝑ suffragia. qꝛ alia sūt que legi cōi accidunt. ⁊ alia que singulariter ex p̄uilegio cōceduntꝰ aliquibꝰ. Vtrū suffragia viuorū ꝓsint existentibꝰ in purgatorio? Rn̄. ꝙ sic. ⁊ hoc patet p̄mo auctoritate beati Aug. dicentis. ꝙ suffragia nō prosunt valde bonis nec valde malis. ſ; mediocriter bonis ⁊ mediocriter malis. tales aūt sunt qui sūt in purgatorio. Secūdo patꝫ rōe qꝛ suffragia q̄ quis facit pro alio sunt in supplementum satisfactionis pro eo. Unde sicut pōt homo satisfacere ꝓ altero viuo qui ꝓ se non pōt ita potest pro defuncto. Ad hoc aūt ꝙ huiusmodi satisfactio in mortuo operetꝰ: duo ex parte eius requiruntꝰ. s. indigentia. ⁊ iō nō ꝓdest beatis. Et meritū ꝯditionale. Vn̄ Aug. in ench. c. lxv. hoc omne meritū operatꝰ quo possit hāc vitā releuari. iō nō ꝓdest dānatis. Vtrūqꝫ vo est i eis q̄ sunt i purgatorio. iō ꝓdest illis. hec pe. iiij. di. xlv. q. ij. ar. ij. q. ij. c. Qn̄ cōsequūtꝰ defuncti fructū suffragiorū? Rn̄. suffragia valēt ex duobꝰ. s. ex ope operante: ⁊ ex ope operato. Et dico opꝰ operatū nō solū ecclesie sacrm̄: ſ; etiā effectū sequētē ex operatōe: sicut ex collatōe elemosinarꝫ. cōsequuntꝰ pauperū releuatio: ⁊ eorꝫ orō ꝓ defuncto apud deū. Silr etiā opus opās pōt accipi vꝫ ex pte p̄ncipalis agentis. vel ex pte exeq̄ntis. Dicēdū ſ; ꝙ q̄cito moriēs disponit aliq̄ suffragia sibi fieri p̄miū suffragiorꝫ plene ꝯseqtꝰ antequā fiāt q̄tū ad efficatiā suffragij q̄ erat ex ope operante p̄ncipalis agentis. ſ; q̄tū ad efficaciam suffragiorꝫ q̄ est ex ope operato. vel ex ope operante exequētis nō consequitꝰ fructū antequā suffragia fiāt. Et si prius contingat ipm a pena purgari q̄tū ad hoc fraudabitꝰ suffragiorū fructu qd certe in eos redundabit q̄rū culpa defraudatꝰ. non enim ē icōueniēs ꝙ aliqs defraudetꝰ ꝑ culpā alteriꝰ i tpalibꝰ. pena aūt purgatorij ē tēporalis. lꝫ q̄tū ad eternā retributōꝫ nullus defraudari possit nisi ꝑ ꝓpriā culpā. Vn̄ si legata que quis facit nūq̄ solueretꝰ vel male ablata q̄ precepit restitui ꝑ executores n̄ restituerentꝰ. non ꝓpter hoc ꝑpetuo remaneret i pena. lꝫ multo tardiꝰ liberaretꝰ a pena. Vtrū suffragia valeāt pueris existētibꝰ in limbo? Rn̄. ꝙ nō. ⁊ hoc patꝫ auctoritate sancti Aug. q̄ dicit ꝙ suffragia nō ꝓsūt illis q̄ sine fide operante per dilectionem hinc exierunt. Secundo patet ratione. quia pueri non baptizati nō detinentꝰ in limbo nisi qꝛ deficiunt a statu gratie. vn̄ cū ꝑ opa viuorꝫ non possit statꝰ mutari defunctorꝫ: maxime q̄tū ad eternale p̄miū vꝫ eternū suppliciū: pueris existētibꝰ i libo ꝓdesse n̄ ꝓsūt suffragia viuorꝫ. Vtrꝫ aliq̄ mō ꝓsint be cijs. Rñ. ꝙ non. vt pȝ ex ſupdictis. vñ dicit Aug. Iniuria eſt in eccleſiis pro martire orare. ſꝫ ipſe intelligit de eo quẽ certũ ẽ nobis martirez eẽ. de his vo de quibꝰ nõ cõſtat nobis ꝙ ſint beati dicit in ench. c. lxv. ꝙ ſacrificia ſiue altaris ſiue quarũcũqꝫ elemoſynarũ pro defunctis valde bonis facta grãꝝ ſunt actiones. Nec obſtat predictis illud qḋ habet̃ in collecta miſſe. ſicut ſanctis tuis proſunt ad gloriã. ſ. ſacra. ita nobis proficiãt ad medelã. quia hmõi collecte nõ ſunt ſic intelligende quaſi ſanctis in gloria proficiãt q̃tũ ad ſe ꝙ eoꝝ feſta recolimꝰ. ſꝫ qꝛ nobis ꝓficit q̃ eoꝝ gloriã celebramus ſicut ex hoc ꝙ deũ cognoſcimus vel laudamꝰ. ꝛ ſic quodammõ eius gloria in nobis creſcit: ꝛ nihil deo ſꝫ nobis accreſcit. hec Tho. iiij. di. xlv. q. ij. ar. ij. q. iiij. c. j.

Sequit̃ videre de quarto. ſ. que ſuffragia ꝓſunt defũctis. Et circa hec querũt̃ plura. ſ. quot ꝛ que ſuffragia ꝓ ſunt eis. Rñ. ſuffragia ꝓſunt defunctis ad ſolutionẽ pene. nõ ad ꝑmiũ vite eterne. abſolui autẽ põt a pena duobꝰ modis. ſ. ꝑ viã gratie: vel ꝑ viã iuſticie. Per viã gratie dupliciter vt ꝑ interceſſionẽ publicã q̃ eſt ipſius capitis. ſ. per oblationẽ ſacri altaris. vel ꝑ interceſſionẽ priuatã mẽbroꝝ. ſ. ꝑ orõnes ſctoꝝ. Itẽ ꝑ viã iuſticie dupl'r. qꝛ vel ꝑ modũ redẽptionis pene. ſ. ꝑ elemoſynaꝝ largitionẽ. vel ꝑ modũ ſolutõis pene. ſ. ꝑ ieiunioꝝ afflictionẽ. Sed hic diſtinguunt̃ quattuor modi generales ſuffragioꝝ ad q̃s omnes alij reducunt̃. Et hos q̃tuor modos aſſignat Greg. dicens ꝙ aĩe defunctorum q̃tuor modis ſoluunt̃. ſ. oblatõibꝰ ſacerdotũ. aut ꝑcibꝰ ſctoꝝ aut elemoſynis charoꝝ. aut ieiunijs cognatoꝝ. Augꝰ vo poſuit tres modos tñ ꝓtermittẽs vltimũ membrũ tãq̃ minꝰ efficax. Sciendũ etiã ꝙ oblatio ſacerdotis ſeu ſacri eukariſtie. etſi per modũ ſacri non ꝓficiat niſi ipm ſacramentalit̃ mãducãtibꝰ: mortuis tñ prodeſt ꝑ modũ ſacrificij. ſic enĩ ꝓdeſt oĩbꝰ indigentibꝰ eccleſie mẽbris ꝓ quibꝰ offert̃. hec Pe. iiij. diſtin. xlv. q. ij. ar. iij. q. j. c. Quod iſtoꝝ preualet. Rñ. iſta ſuffragia cõicantur ex charitate. vnde ſm ꝙ plus ꝑcipiũt de virtute charitatis plus proſunt. Melius eſt aũt opus charitatis qḋ dirigit̃ in deũ q̃ in hominẽ. vñ qꝛ duo primi modi diriguntur in deũ: ideo meliores ſunt q̃ duo vltimi: niſi ꝑ accidẽs. inq̃ntũ. ſ. elemoſyna impetrat orõnes ſanctoꝝ. Quia vo melius eſt opꝰ charitatis cõis. ſ. totꝰ eccleſie q̃ priuate ſeu ſpecialis: iõ meliꝰ ẽ ſuffragiũ ſacramẽti altaris q̃ orõnis ſctoꝝ. qꝛ etiam bonũ humanũ quãto cõius tãto meliꝰ: iõ elemoſyna melior ẽ ieiunio. hec Pe. vbi. ſ. Utrũ miſſa lecta ꝓ viuis eque ꝓſit defuncto ſicut miſſa pro defunctis. Rñ. ꝙ q̃tũ ad virtutez ſacri equaliter valet defuncto q̃cũqꝫ miſſa. ſꝫ q̃tũ ad virtutẽ orationũ plus valet miſſa pro defunctis: que tñ exceſſũ põt recõpenſare maior deuotio vel celebrantis vel celebrare faciẽtis: vel ſancti ꝓ cuiꝰ reuerentia dicit̃ patrociniũ. hec Pe. iiij. diſ. xlv. q. ij. ar. ij. q. j. c. ij. Utrũ indulgentie quas eccleſia facit ꝓſint defunctis. Rñ. ꝙ indulgẽtia põt alicui ꝓdeſſe dupliciter. vno mõ principaliter. alio modo ſecũdario. Principaliter prodeſt ei q̃ indulgẽtiã accipit. ſ. qui facit hoc ꝓ q̃ indulgentia dat̃. vñ cum mortui non poſſint aliquid eoꝝ facere pro quibꝰ indulgẽtie dant̃ eis indulgentie directe valere non poſſunt. Secũdario aũt ꝛ indirecte ꝓſint ei pro quo aliq̃s facit illud ꝓ quo indulgentia dat̃. ꝙ q̃nqꝫ cõtingere põt. q̃nqꝫ non. nã indulgẽtie q̃nqꝫ dant̃ ſimpliciter ſine ampliatõe ad defunctos ꝛ tũc non ꝓſunt eis. aliq̃n cũ ampliatõe ad defunctos: ꝛ tunc ſm formã idulgentie proſunt eis. nõ tamen quaſi ꝑ modũ indulgẽtie ex auctoritate: ſꝫ ſuffragij: ſeu cuiuſdã beneficij eccleſiaſtici ex charitate virtute meriti cõditionalis: quo dũ erãt in eccleſia meruerũt ſi poſt mortẽ eis indulgentie fierent ſibi prodeſſe. nec tñ immediate ſꝫ mediante alterꝰ ſuffragio. nec eccleſia ꝓprie eos abſoluit ſꝫ pro eis ſoluit. Nec tñ ſequit̃ ꝙ prelatus eccleſie pro ſuo arbitrio poſſit aĩas a purgatorio liberare. qa ad hoc ꝙ indulgentie valeant requirit̃ cã conueniẽs indulgẽtias faciendi. hec Tho. iiij. di. xlv. q. ij. ar. iij. q. ij. c. Utrũ cultꝰ exequiarũ defuncto ꝓſit. Rñ. ſepultura adinuenta eſt ꝛ ꝓpter viuos ꝛ ꝓpter mortuos. ꝓpter viuos quidẽ ne eoꝝ oculi ex turpitudine cadauerũ offendant̃ ꝛ corpora fetoribus inficiant̃. ꝛ hoc q̃tum ad corpus. Sed ſpũaliter etiaȝ ꝓdeſt viuis inq̃ntũ per hoc aſtruit̃ eoꝝ fides. Sed mortuis ꝓſũt quo ad hoc ꝙ inſpicientes ſepulchra memoriã retinent defunctoꝝ. ꝛ pro defunctis orant. vnde ꝛ monumentũ a memoria nomẽ accepit. dicitur autem monumẽtũ quaſi monẽs mentem vt dicit Aug. li. j. de ci. dei. ꝛ i li. de cura pro mor. agen. Sed vlterꝰ ſepultura i loco ſacro mortuo ꝓdeſt: ñ q̃dẽ ex ipſo ope operato ſꝫ magis ex ipſo ope opãte: dũ. ſ. vel ipſe defũctꝰ vel aliꝰ corpꝰ eiꝰ tumulari in loco ſacro diſponẽs patrocinio alicuius ſancti cũ cõmittit: cuius precibꝰ per hoc credendũ eſt adiuuari. ꝛ etiam patrocinijs eoꝝ qui in loco ſacro deſeruiũt: q̃ pro tumulatis apud ſe frequentius ꝛ ſpãlius orant. Ceteris etiã paribꝰ ex diuina ordinatõe triũphãtis eccleſia ſpãlꝰ orat ꝓ illis qui ſunt in loco ſacro ſepulti. Sed illa que ad ornatũ ſepulture adhibentur vt luminaria pãni ꝛ huiuſmodi ꝓſunt quidã viuis inquãtũ ſunt viuoꝝ ſolatia. ſꝫ defunctis põt prodeſſe: non quidẽ ꝑ ſe: ſꝫ ꝑ accidens: inquantũ. ſ. ꝑ hmõi heredes excitãt̃ ad cõpatiendũ: ꝛ ꝑ cõſequẽs ad orandũ vel inquãtũ ex ſumptibꝰ ſepulture vel pauperes fructũ capiũt: vel eccleſia decorat̃. ſic. n. ſepultura inter ceteras elemoſynas cõputat̃.

Sequit̃ videre de quinto. ſ. quantũ ſuffragia proſunt. Et circa hoc querunt̃ plura. ſ. Utrũ ſuffragia q̃ fiunt ꝓ vno defuncto exiſtẽte i purgatorio proſint etiã alijs ibi exiſtentibꝰ. Rñ. ſuffragiũ dupliciter ꝓdeſt. ſ. vel ꝯfortando virtutẽ ſuſtinentis: vel minuendo grauitatẽ ponderis ſicut releuat̃ homo oneratꝰ aut potu vini letificantis: aut alleuiatione oneris. primo mõ ꝓdeſt ſuffragiũ pro vno factũ etiã alijs. qꝛ miſericordia dei ꝓuidente ſuffragia facta ꝓ quocũqꝫ exiſtente i purgatorio oĩbꝰ alijs innoteſcit. Et qꝛ ſeſe ex charitate diligũt: nec ſibi inuicẽ in aliquo inuidẽt. iõ de alleuiatõe pene illius pro quo facta ſũt oẽs gaudent. quodlibꝫ aũt gaudiũ reddit gaudẽtẽ minꝰ diſpoſitũ ad penã ꝯtriſtantẽ. qꝛ ſm ſentẽtiã phi. vij. ethi. c. vlti. cuicũqꝫ triſticie repugnat ſm formã generis quecũqꝫ delectatio. ꝛ ideo mitigat eã. ꝛ põt eſſe tanta ꝙ totalr̃ tollit eam ꝛ expellit. Sed ꝑdictũ gaudiũ in ꝓpoſito non eſt tantũ qḋ oĩno penã eoꝝ expellat. nec forte abbreuiat: ſꝫ intentionẽ eius mitigat. Scḋo mõ nõ ꝓdeſt alijs: qꝛ ſic virtus eoꝝ non attingit niſi eũ ad quẽ determinãt̃ ꝛ quaſi applicãt̃ ꝑ intentionẽ agẽtis. ꝑmo mõ ꝓdeſt ꝑ modũ cõgratulationis. Et hec vtilitas cõmunicat̃ ſm virtutẽ charitatis. magis tñ prodeſt ſuffragiũ etiã iſto mõ illi pro quo fit q̃ alijs: ſi charitatẽ habẽt equalẽ. qꝛ ceteris paribꝰ magis gaudet quilibꝫ de bono ſuo q̃ de bono alterꝰ. Aliꝰ tamen tãtã põt habere charitatẽ ꝙ plus ꝯſolatur de ſuffragio qḋ fit pro alio: q̃ ille pro q̃ fit. vñ vtilitas hoc mõ eſt maior i habentibꝰ maiorẽ charitatẽ. Scḋo mõ proſunt ꝑ modũ ſatiſfactiõis vel ſolutõis pene debite ꝛ hec vtilitas ſm intentionẽ ſoluẽtis cõmunicat̃. vt ad eos ꝓ quibꝰ fiunt ſuffragia ſpãlr̃ deueniãt̃. ſic ꝙ̃ illi qui ſunt equalis meriti eque gaudẽt de bonis operibꝰ q̃ fiũt ꝑ viuẽtes ſꝫ nõ eq̃ ꝑ ea liberãt̃. hec Tho. iiij. di. xlv. q. ij. ar. iiij. q. j. c. ꝛ pe. iiij. di. xlv. q. ij. ar. iij. q. j. c. ꝛ Ric. iiij. di. xlv. q. ij. ar. ij. c. Quibus proſunt magis ſuffragia in cõi facta. ſ. vel dignioribꝰ: vel his qui magis indigent. Rñ. ꝙ qꝛ in omni opere dñi ẽ miſericordia et veritas: duo ſunt que faciunt valere ſuffragia eccleſie. ſ. neceſſitas ꝛ dignitas. iuſticia ꝯſiderat dignitatem: ꝛ digni ſunt qui in charitate deceſſerũt ab alijs mẽbris eccleſie iuuari: maxime ſi ipſi alios iuuarunt. Miſericordia vo ꝯſiderat neceſſitatẽ. Utrũqꝫ vo horum eſt in his qui ſunt in purgatorio. ꝛ hoc ſm plus ꝛ minꝰ. ꝛ ideo eis ſuffragia valent. ꝛ hoc plus ꝛ minus ſm proportionem ad eorum dignitatem ꝛ neceſſitatem: niſi aſſit intẽtõ facientis ad aliquem vel aliquos ſpecialiter directa: ratione cuius magis proſunt eis pro quibꝰ ſpecialiter fiunt. vt ſupradictum eſt. vnde ſuffragia cõmunia magis proſunt ei qui magis meruit vt ſibi prodeſſent: ceteris paribꝰ puta ſi eque indigeãt. Utrum ſuffragia facta ꝓ vno mortuo a viuis proſint etiam oĩbꝰ viuis. Rñ. ꝙ ſuffragia pro vno mortuo facta nõ proſunt oĩbꝰ viuis: etiã exiſtentibꝰ in charitate quo ad remiſſionem pene quocunqꝫ predictorum modorum. quia non oĩbꝰ viuis hec innoteſcunt illis tamen quibꝰ innoteſcunt ſecundo modo proſunt. ſ. quo ad mitigationem pene quã habẽt in hac vita. quia exiſtentes in charitate gaudent de cõmuni membroꝝ ſuorum vtilitate.

Utrũ ſuffragia facta pro multis tantũ ꝓſint ſingulis eoꝝ quantum prodeſſent ſi pro vnoquoqꝫ ſpecialiter fierent. Reſpondeo prepoſitiuus dixit ꝙ ſic. niſi ꝙ ei pro quo ſpecialiter ſunt maioꝛ reuerentia fit. ſicut candela accenſa ⁊ lectio lecta ꝓ pluribꝫ tantū quemlibet iuuat quātū vnū iuuaret. ſi ꝓ eo ſolo candela accenderet᷑: vel lectio legeret᷑. alij dicūt ꝙ ſi ita eſſet vt dicit opinio predicta: ille qui tenet᷑ dicere vnam miſſam ꝓ vno defuncto: ⁊ vnā ꝓ alio: ſi ꝓ illis duobꝫ vnā diceret: cuilibet ſolueret qđ ſibi tenet᷑. Preterea bonū finitū qđ ſufficeret ad pene liberatōem vnius aīe de purgatorio. ſufficeret ad liberatōem oīm aliaꝝ ad equalē penā obligatarū. Preterea ꝯſuetudo eccleſie eēt inutilis q̄ ſuffragia facit aliqñ ꝓ ſpecialibꝫ pſonis: q̄ oīa ſunt falſa. Concordando ḡ vtranq̄ opi. dicendū ꝙ ſicut tangebat᷑ ſ. ꝑ modū acceptionis ſeu ꝯgratulatōis aut ꝯſolatōis eque ꝓſunt quātū eſt de ſe ſingulis eoꝝ eq̄ diſpoſitis in eq̄li charitate ꝯſtitutis: ac ſi ꝓ q̄libet fierent ſigillatim. q: oēs gaudēt de illis: ꝓ q̄cūq̄ fiāt tanq̄ ꝓ ſe factis rōe charitatis cōis ſine vllo motu inuidie regnātis ī eis. magis tñ ꝓſunt illi ꝓ q̄ fiūt ꝙ̄ alij: ſi charitatem hꝫ eq̄lē. vt dictū eſt ſ. Per modū vo ſatiſfactōis ſuffragia facta ſpālr̄ ꝓ vno tm̄ magis ꝓſunt ſibi ꝙ̄ alijs. imo aliis nō ꝓſunt de lege cōi. Exempla q̄ ꝓ opinione p̄ma adducebant᷑ ñ valēt. q: lumē cādele ⁊ vox doctoꝛis ſe ꝯmunicāt ꝑ nature neccitatē. ḡ ſuffragia ꝯmunicant᷑ ꝑ ſuffragantis intētōem. Sꝫ obijcit᷑. q: dicit Hiero. ⁊ habet᷑ de ꝯſe. diſ. v. non mediocriter. ꝙ cū ꝓ cunctis aīabus pſalmus vel miſſa dicitur nō minus ꝙ̄ ſi ꝓ quolibꝫ vno ipoꝝ diceret᷑: accipit᷑. Rꝫ ꝙ illud dꝫ intelligi: vtꝫ ex adiūctis. q̄ ad meritū facientis. ñ q̄ ad vtilitatē eius ꝓ q̄ fit. ſm̄ Boñ. iiij. di. xlv. q. ij. ar. iij. c. iiij. Alij dicūt ꝙ illud dꝫ intelligi ſm̄ valoꝛē ꝑ viā ꝯſolationis. ſm̄ Tho. iiij. di. xlv. q. ij. ar. iiij. q. ij. c. ⁊ Pe. iiij. di. xlv. q. ij. ar. iij. q. ij. c. Alijs vo nō vr̄ hoc verū. q: plꝰ gaudet quilibet de bono ꝓprio ꝙ̄ alioꝝ. Unde dicūt ꝙ Hiero. dicit hec opinionē alioꝝ referēdo. Hec richar. iiij. diſt. xlv. q. ij. ar. iij. c. ij. ⁊ ꝯuenit cū eo Tho. et Pe. vbi ſ. Utrū tantū valeāt ſuffragia cōia illis ꝓ qbꝫ nō fiūt ſpālia: quantū illis ꝓ quibꝫ fiūt ſpālia: valēt ſimul ſpecialia ⁊ cōia. Rꝫ ſi ſuffragia ꝓ aliq̄ facta nō indifferenter omībꝫ ꝓſunt: ſꝫ eis maxime ꝓ quibꝫ fiūt. vt ſupradictū eſt: nō eſt dubiū ꝙ plꝰ valent ſimul cōia ⁊ ſpālia ſuffragia ꝙ̄ tm̄ ꝯmūia. Sed obijcit᷑ ꝙ eucharistia cū totū ꝯtineat xp̄m habet quodāmodo efficaciā infinitā. Uidet᷑ ḡ ꝙ vna oblatio eucharistie que ꝯmuniter ꝓ omnibꝫ fit: valet ad plenam liberatōem eoꝝ q̄ ſunt ī purgatorio. ⁊ ita tantū iuuāt ꝯmūia ſuffragia ſola quantū iuuant ſpālia ⁊ ꝯmunia ſimul. Rꝫ licet vtus xp̄i que ꝯtinetur in ſacro eucharistie ſit infinita: tm̄ determinatus eſt effectus ad quē illud ſacr̄m oꝛdinat᷑. Unde nō opoꝛtet ꝙ ꝑ vnū altaris ſacrificiū tota pena eoꝝ q̄ ſunt in purgatoꝛio expiet᷑. ſicut etiā nec ꝑ vnū ſacrificiū qđ aliquis offert liberat᷑ a tota ſatiſfactōe debita ꝓ peccatis. vñ ⁊ q̄nq̄ plˀes miſſe in ſatiſfactōne vnius pctī iniūgūt᷑. Credibile tm̄ eſt ꝙ ꝑ diuinam miſcdiam ſi aliq̄d de ſpālibꝫ ſuffragijs ſupſit his ꝓ q̄bꝫ fiūt vt ſi eis nō indigeāt alijs diſpenſet᷑ ꝓ quibꝫ nō fiūt: ſi eis indigeant. vtꝫ ꝑ Dama. in ſermone đ dormientibꝫ ſic dicentē. Deus tanq̄ iuſtus ꝯmetiet᷑ impotētū poſſibilitatē: tanq̄ ſapiens naꝛe defectuū ꝯmutatōꝫ negociabit᷑. q̄ q̄dē negociatō accedit᷑ ſm̄ ꝙ illđ qđ ſupeſt vni alteri ſuppleat. Sꝫ obijcit᷑ q: ſm̄ p̄dicta cū nō fiāt tot ſuffragia ꝓ paupibꝫ ſīt ꝓ diuitibus: peioꝛis ꝯditōnis ſunt paupes ꝙ̄ diuites. Rꝫ ꝙ nihil ꝓhibet diuites q̄tū ad aliq̄d eſſe melioris ꝯditōis ꝙ̄ paupe res. ſicut q̄tū ad expiatōem pene. ſꝫ hoc q̄ſi nihil eſt ꝯpatū poſſeſſioni regni celoꝝ in qua paupes melioꝛis ꝯditōis oſtēdunt᷑. dicente xp̄o Luce. vj. Beati paupes. qm̄ veſtrū ē regnū dei. Ad hoc nota ꝙ q: ſuffragia ꝓ vno facta aliq̄ etiā modo alijs ꝓſunt. vtꝫ ex p̄dictis. iđ cū ꝓ vno dī miſſa. nō eſt incōueniēs vt etiā orōnes ꝓ alijs fiāt. nō tm̄ eque ꝓdeſt illis ſicut ei ꝓ q̄ ſpāliter dī miſſa. vñ ꝑ hmōi additōem vtilitas p̄ncipaliter intenti nō minuit᷑. nō eñ addunt᷑ alie oꝛōnes vt ſatiſfactio vnius ſuffragij determinet᷑ ad alios ſpālit᷑ ſꝫ vt illis etiā oꝛatō ꝓ eis ſpāliter fuſa proſit.

De orationibꝫ exiſtentiū tam in patria ꝙ̄ in purgatorio Titulus .xxxviij.

Einde ꝯſiderandū eſt de oꝛ͂oibꝫ ſanctoꝝ ī pr̄ia exiſtētiū: ⁊ etiā de orōnibꝫ exiſtētiū in purgatoꝛio. Et p̄mo vtrū cognoſcāt orōes nr̄as. ſcđo de orōibꝫ beatoꝝ. tercio de oꝛōnibꝫ exiſtētiū in purgatorio. quarto de nr̄is inuocatōibꝫ ſctoꝝ. Circa primū q̄runt᷑ plura. p̄mo ſcꝫ vtrū beati cognoſcāt nr̄as oꝛatōes. Rꝫ ꝙ duplex eſt cognitiō animaꝝ ſanctaꝝ ſic ⁊ angeloꝝ. q̄dā veſptina ſiue naturalis reꝝ ī ꝓprio genē. ⁊ hac nō vident ea q̄ circa nos agunt᷑. Quedā matutina. ſ. reꝝ ī vbo. hac vident quedā hoꝝ. ſ. illa q̄ aliq̄ mō ad eoꝝ gloriā ꝑtinent ⁊ laudē. Quedā aūt nō vident. ſ. nō ꝑtinentia ad eos: niſi quatenꝰ vbum reuelat eis. ꝙ̄uis eñ vbum videāt nō tñ ī illo vidēt oīa. q: ñ vidēt illđ ſm̄ tōlitatē vtutis ſue: ſꝫ tñ vidēt oīa ad bt̄itudinē eoꝝ ꝑtinētia. Ad eoꝝ vo bt̄itudinē ꝑtinet laudari ab hoībꝫ ⁊ inuocari: ⁊ inuocantibꝫ ſbuenire. Ad bt̄itudis nāq̄ ꝑfectōem requirit᷑ vt hō habeat q̄cq̄d vult. nec aliq̄d inordinati velit. vt. ſ. dicet᷑. Hoc aūt recta volūtate q̄libet vult vt ꝑtinētia ad ipm̄ cognoſcat. vñ cū ſanctis nulla rectitudo deſit: cognoſcere volūt ꝑtinentia ad ipos. Et iđ opoꝛtet ꝙ illa in vbo cognoſcāt. hoc aūt ad eoꝝ gloriā ꝑtinet: ꝙ auxilium p̄beant indigentibꝫ ⁊ ſalutē. ſic eñ dei coopatores fiūt. q̄ nihil eſt diuinius. vt dicit diony. c. iij. eccle. hierar. vnde pꝫ ꝙ ſancti cognitōem habent eoꝝ q̄ ad hoc requirūt᷑. Et ſic manifeſtū eſt ꝙ in vbo cognoſcūt vota orōes deuotōeſq̄ hoīm q̄ ad eoꝝ auxiliū ꝯfugiūt. Ad viſionē aūt veſptinā ꝑtinet obſcure cognoſcere alioꝝ facta ſm̄ glo. ſup illud Yſaye. lxiij. Abrahā neſciuit vos. Mortui inq̄t ſancti neſciūt q̄d agūt viui etiam eoꝝ filij. Et ſumit᷑ ab aug. in li. de cura ꝓ mortuis agenda. Ad cognitōem vo matutinā ꝑtinet illud greg. Quid eſt qđ nō videāt q̄ videntē oīa vident. ſupple de ꝑtinentibꝫ ad gloriā eoꝝ. Ad hoc nota ꝙ anime beate hñt volūtatē ꝯformē volūtati diuine etiā ī volito. iđ ꝙ̄uis affectū charitatis retineāt ad ꝓximos. nō tñ aliter ſubueniūt eis videntes eoꝝ neccitatē ꝙ ſm̄ iuſticiā dei vidēt eſſe diſpoſitā. Credendū eſt tñ ꝙ multū eos iuuāt ꝑ eis apud deū intercedēdo.

Utrū aīe exiſtētes in purgatorio cognoſcāt orōes noſtras. Rꝫ aīe exiſtētes in purgatorio ꝙ̄uis ꝑ effectū cognoſcāt ſuffragia efficacia pro q̄libet ipaꝝ facta: tñ vt dicūt quidam ſi eis poꝛrigimus orōes vt ꝓ nobis dn̄m depcent᷑: eas non cognoſcunt. q: nō cognoſcūt eas in vbo qđ adhuc nō vident: nec eas vtute nālī poſſunt cognoſcere. ⁊ ideo ſm̄ iſtos inanes ſunt oꝛōnes ſi q̄s eis poꝛrigimus. Alijs aūt magis pie ſentientibꝫ videt᷑ ꝙ ſi q̄s eis orōnes porrigimus: eas cognoſcūt: nō tñ nālī vtute nec ī vbo ſꝫ q: aliq̄s audiūt ab eis q̄ hic ad eos moriēdo ꝑgūt. aliq̄s ab angelis bonis. aliq̄s ex reuelatione diuia. vt eñ dicit aug. in li. de cura ꝓ mortuis agēda hoc triplici mō aliq̄ de factis viuoꝝ veniūt ad cognitōem ſpirituū defunctoꝝ.

Sequitur videre de ſcđo. ſ. de oꝛōnibꝫ beatoꝝ. Et circa hoc querūt᷑ plura. ſ. vtrū ſancti q̄ ſunt ī pr̄ia orent ꝓ nobis. Rꝫ ꝙ ſic. alˀs fruſtra eccīa ſanctos rogaret vt orarent ꝓ nobis. fruſtra etiā beatus Petrus dixiſſet ij. Pet. j. Dabo opam habere vos in memoria poſt obitum meū. Sancti igit᷑ q̄ ſunt in pr̄ia ꝓ nobis deū rogāt ꝓpt̄ charitatē qua feruent. ꝓpter noſtrā neceſſitatē quā vident. ⁊ ꝓpter diuinā volūtatē quā in hoc ꝯplent. Uult eñ deus ꝙ mēbra ſe inuicē iuuēt. Sed obijcit᷑. q: beati aut volunt fieri qđ orāt. aut nō. ſi nō. ḡ ficte oꝛāt. ſi ſic ḡ fit ſtatim vt volūt etiā anq̄ orent. q: oīe qđ volūt beati fit. Rñ. ꝙ licꝫ velint fieri: nō tñ p̄nt facere ꝑ ſe: nec volūt fieri ꝑ ſe. ſꝫ ꝑ deū. ⁊ iđo opoꝛtet rogare ipm̄. Obijcit᷑ iterū. quia qui orat ꝓ alio preces eius alteri repreſentat. ſed ſupflue preces noſtre deo preſentarent᷑. ergo. Rñ. aliquid repreſentare apud alterū poteſt eſſe dupliciter. vel vt diſcat. vl̄ vt impleat. ſiue vt audiat. vel vt exaudiat. Primo modo non repreſentant᷑ a ſanctis angelis orationes noſtre deo: ſꝫ ſecundo. Obijcit᷑ vlteriꝰ. ex quo enim ſancti vident dei voluntatem. aut ergo vident deum velle illud ꝓ quo deū orant: ⁊ ita ſuperflue orant: aut nolle: ⁊ ita ſtulte orant. Reſpondeo ꝙ vident deū iſtud velle fieri. nō tamen abſolute. ſed ipis rogantibꝫ. quedā enim vult deus facere ꝑ se: ⁊ de his nō rogant. quedam ꝑ orationes alioꝝ: ⁊ de his rogant. Utrū beati orādo ꝓ nobis cōsequant̄ aliquā vtilitatē ꝓ seipis? Re. ꝙ nō nisi in hoc ꝙ in augmentatōe numeri ciuiū supnoꝝ crescat equaliter accidentale gaudiū singuloꝝ. Utrū beati orent ꝓ his q̄ sunt in purgatorio? Re. ꝙ sic. vt eñ dicit magister sniaꝝ li. iiij. dis. xlv .c. v. ille q̄ in articulo finis seculi migrabit suffragiis tñ indigens adiuuabit̄ meritis ⁊ intercessionibꝫ ecclesie celestis. q̄re a sibi ⁊ illi q̄ sunt in purgatorio intercessionibꝫ celestis curie adiuuant̄. sicut eñ in corpe nāli membra fortia subueniūt indigentibꝫ: sic in corpe mistico ecclesie nō tm̄ dn̄t subuenire membra inter q̄ est indigētia mutua: ſ; etiaꝫ illa q̄ nō indigent adiuuari: ꝯueniens est indigentibꝫ subuenire. sic aūt est in ꝓposito. vt ꝑ se patꝫ. Sꝫ obijcit̄ q: orōnes beatoꝝ sp̄ exaudiūt̄. ſ; si ꝓ existētibꝫ in purgatorio orarēt statim inde exirent? Re. hoc nō seq̄t̄. q: nec hoc sancti petūt ſ; vt deus subueniat eis quātū vident ipm velle subuenire eis precibus eoꝝ. Utrū oratōes sctoꝝ ꝓ nobis sp̄ a deo exaudiant̄? Re. sancti dicūt̄ dupliciter orare ꝓ nobis. Uno mō oratōe expssa dū votis suis ꝓ nobis aures diuine clemētie pulsant. Alio mō orōne q̄i interptatiua. s. ꝑ eoꝝ merita q̄ in ꝯspectu dei existētia nō tm̄ eis cedūt ad gloriā: ſ; etiaꝫ sunt nobis suffragia ⁊ oratōes quedā: sicut etiā sanguis xp̄i pro nobis effusus dr̄ veniā petere. Utroq; aūt mō sanctoꝝ orationes sunt quātū est in ipis efficaces ad impetrandū qd̄ petūt. Sed ex pte nr̄a pōt esse defectus ꝙ nō ꝯsequamur fructū ipaꝝ ſm ꝙ ꝓ nobis orare dicunt̄: ex hoc ꝙ merita eoꝝ nobis ꝓficiunt. ſ; ſm ꝙ orant ꝓ nobis votis suis aliqd postulando: sp̄ exaudiūt̄. q: nō volunt nisi qd̄ deus vult. nec petunt nisi qd̄ fieri volunt. qd̄ aūt simpliciter deus vult implet̄: nisi loq̄mur de volūtate añcedente ſm quā vult oēs hoīes saluos fieri: q̄ nō sp̄ implet̄. Vñ nec est mirū si etiam qd̄ sancti volūt ꝑ hūc modū volūtatis nō implet̄. Sed ꝯ pdicta obijciūt̄ plura. et pmo illud qd̄ apoca. vj. martiribꝫ vindictā petentibꝫ de his q̄ sunt sup terrā dictū est. vt requiescerent modicū tpe donec impleret̄ numerus fratꝝ suoꝝ et sic nō exaudiūt̄ de ptinentibꝫ ad eos. q̄ multominus de ptinentibꝫ ad alios? Rñ. illa vba ſm glo. nō sunt vba orationis. ſ; insinuāt desideriū eoꝝ de obtinēda stola corpis ⁊ societate saluandoꝝ ⁊ ꝯsensum q̄ ꝯsentiūt diuine iusticie malos punienti. Obijcit̄ secūdo illud Jere. xv. Si steterit moyses ⁊ samuel corā me: nō est aīa mea ad populū istū. Re. dominus loq̄t̄ ibi de illis ꝑ hypothesim ſm statuꝫ viatoris. si eñ in carne tūc essent ⁊ ꝓ populo orarēt iraꝫ dei a pp̄lo nō auerterent. vel dicendū ꝙ ipi tunc erant in limbo: non in celo. Obijcit̄ tercio. q: quicūq; oratione impetrat aliqd quodammō meret̄ illud ſ; sancti qui sunt in patria nō sunt in statu merendi. q̄ nō pn̄t aliquid nobis suis meritis impetrare apud deū. Rñ. ꝙ lꝫ sancti nō sint in statu merendi ꝓ se postq̄ sunt in patria: sunt tñ in statu merendi alijs. vel potius ex merito precedēti alios iuuandi. ⁊ hoc apd̄ deum viuētes meruerūt vt eoꝝ oratōes exaudirent̄ post mortē. Vel dicendū ꝙ oratio ex alio meret̄ ⁊ ex alio impetrat: meritū eñ ꝯsistit in quadā adeq̄tōne actus ad finē ad quē ē q̄ ei reddet̄. ſ; orōnis impetratō innitit̄ liberalitati eius qui rogat̄. Jmpetrat eñ aliqs q̄nq; ex liberalitate eius q̄ rogatur qd̄ ipe nō meruit. Et ita lꝫ sancti nō sint in statu merendi. nō tñ sequit̄ ꝙ nō sint in statu impetrādi.

Equitur videre de tercio. s. de orationibꝫ existētiū in purgatorio. Et circa hoc queriūt̄ plura. s. vtrū existentes in purgatorio orent pro nobis. Rñ. ꝙ sic. orare eñ est opus charitatis. ipi aūt ꝯfirmati sunt in charitate. si eñ existētes in charitate nō ꝯfirmati añ mortē ꝓ nobis orabant. ꝓbabile est ꝙ ꝓ nobis orent in charitate iam ꝯfirmati. Utrū existētes in purgatorio orando ꝓ nobis cōsequant̄ aliquā vtilitatē? Rñ. ꝙ sic. interdū eñ orōes q̄s ꝓ nobis faciūt redundant in alleuiatōem pene eoꝝ. non ꝙ in hoc mereant̄ cū sint extra statū merendi loq̄ndo de merito ꝓprie dicto. ſ; q: nos meliores ꝑ eoꝝ oratōes effecti efficaciora facimus suffragia ad subleuatōem eoꝝ pene. Utrū existētes in purgatorio orent ꝓ seipis? Rñ. ꝙ sic. cū eñ mētaliter clament ad nos vt eis subueniamus qd̄ nobis specialiter intelligi datur Job. xix. Ubi in ꝑsona eoꝝ dicit̄ nobis Miseremini mei ⁊c̄. Credendū est ꝙ multofortius ad iuuicem clamant ad deum vt eis misereat̄. Utrū orōnes existentiū in purgatorio ꝓsint eis? Rñ. ꝙ sic. nō quidē q̄tum ad augmentū gratie vel glorie sed quo ad mitigatōnē ⁊ abbreuiatōem sue pene. Nec ideo seq̄tur ꝙ statim a sua pena liberent̄. q: nec hoc petūt: ſ; deū rogant vt ſm beneplacitū suū eoꝝ misereat̄. ⁊ hec oratio exaudit̄. Utrū oratōes existentiū in purgatorio ꝓ viuis semꝑ exaudiāt̄? Rñ. ꝙ forte oratōes eoꝝ nō sp̄ exaudiunt̄. sicut nec nostre. quia nō sic vident volūtatē dñi sicut beati. eoꝝ tñ oratōnes ꝓsunt multis viuis. imo omnibꝫ. nisi sit impedimētū ex pte nostra. si eñ nō ꝓsunt aut hoc est quia sunt in pena: ⁊ tūc similit̄ orationes nostre qui sumus in pena nō prodessent. Aut q: sunt extra statū merendi ⁊ tunc similiter oratōes aīaꝝ beatarū nobis nō ꝓdessent. Aut q: cū hoc ꝙ sunt extra statū merendi adhuc carent visione dei. ⁊ hec ratio nulla est. quia vt habet̄. ij. Macha. c. vlti. Jeremias q̄ extra statū merendi erat ⁊ adhuc visione dei carebat ꝓ filijs israhel orabat: ⁊ eiꝰ oratio exaudita fuit.

Equit̄ videre de quarto. s. de nostris inuocationibꝫ sanctoꝝ. Et circa hoc querunt̄ plura. s. vtrū debeamus interpellare sanctos ad orandū ꝓ nobis? Respondeo ꝙ sic. Unde Job. v. Uoca si est qui respōdeat tibi ⁊ ad aliquē sanctoꝝ ꝯuertere. Nostrū aūt vocare vt dicit ibi Grego. est humili prece deposcere. Decreuit aūt deus ⁊ voluit ꝙ sanctos rogare deberemus pmo ꝓpter nr̄am inopiā in merendo: vt vbi nostra merita nō suppetūt iuuent aliena. Scdo ꝓpter sanctoꝝ gloriā. q: deus vult sanctos suos glorificare. ⁊ ꝑ eos miracula facere in corpibꝫ ⁊ salutē aīabꝫ vt ipos laudemus. Tercio ꝓpter dei reuerētiā vt peccator q̄ deū offendit ꝙ nō audeat deū in ꝓpria ꝑsona adire. ſ; amicoꝝ patrociniū implorare. Utrū inuocādi sint sancti nō tm̄ supiores ſ; etiam inferiores? Rñ. ꝙ vtile est interdum etiā minores sanctos orare ꝓpter q̄tuor. Primo q: q̄nq; aliquis hꝫ maiorē deuotōem ad sanctū minorē q̄ ad sanctum maiorē. ex deuotōe aūt magis dependet orationis effectus. Secundo q: q̄busdaꝫ sanctis datū est in aliquibꝫ specialibꝫ causis p̄cipue patrocinari. sicut beato anthonio ad igneꝫ infernalem. Tercio vt honor debitus exhibeat̄ omnibꝫ a nobis. Quarto quia pluriuꝫ orationibꝫ q̄nq; impetrat̄ quod vnius oratōne nō impetraret̄. Querit̄ etiā quare nō inuocamus xp̄m vt oret ꝓ nobis cū ipe ſm ꝙ homo dicat̄ sanctus sanctoꝝ. ⁊ ei ſm ꝙ homo orare ꝯueniat? Rñ. oratio ē quidam actus: actus aūt sunt ꝑticulariū suppositoꝝ. ⁊ ideo si diceremus. xp̄e ora ꝓ nobis: nisi aliquid adderet̄: videremur hoc ad ꝑsonā xp̄i referre. ⁊ ita videret̄ esse ꝯsonum vel errori nestorij. q̄ distinxit i xp̄o ꝑsonā filij hoīs a ꝑsona filij dei. vel errori arrij qui ponit ꝑsonā filij minorē patre. Unde ad hos errores vitandos nō petimus eius oratōem dicentes. xp̄e ora ꝓ nobis. ſ; potius eius miseratōnem dicētes. xp̄e audi nos. ⁊ miserere nobis. Sed obijcit̄ ꝯ predicta. quia aut sumus digni vt sancti ꝓ nobis orēt. ⁊ tūc etiā nobis nō inuocantibꝫ eos ꝓ nobis orarent. Aut sumus indigni. ⁊ tūc etiam si eos inuocemus ꝓ nobis nō orant. q̄ superfluū videt̄ omnino interpellare ꝙ ꝓ nobis orent? Rñ. ꝙ nō est supfluum. q: ex hoc aliqs dignus fit vt oret ꝓ eo aliquis sanctus: cū ad ipm in sua necessitate cum deuotōe recurrit. Explicit liber tercius.

Tituli huius quarti libri in quo agit̄ de ſacramentis in ꝯmuni. ⁊ de tribus primis ſacramentis in ſpeciali. ſcʒ de baptiſmo. de ꝯfirmatione ⁊ de euchariſtia. ſunt iſti. ſcʒ.

De ſacramentis in ꝯmuni. j.
De catheciſmo ⁊ exorciſmo. ij.
De baptiſmo. iij.
De effectu baptiſmi. iiij.
De baptizantibꝫ. v.
De baptizandis. vj.
De ſacramento confirmationis. vij.
De ſacramento euchariſtie. viij.
De materia euchariſtie. ix.
De forma ꝯſecratōnis euchariſtie. x.
De ꝯuerſione que fit in euchariſtia ⁊ quomodo corpus xp̄i eſt ibi poſt ꝯuerſionem. xj.
De accidētibus remanentibꝫ in euchariſtia. xij.
De miniſterio euchariſtie. xiij.
De celebratione miſſe. xiiij.
De defectibꝫ ꝯtingentibꝫ in miſſa. xv.
De auditōne miſſe. xvj.
De vſu euchariſtie. xvij.
De impedimentis vſus euchariſtie. xviij.
De efficacia euchariſtie. xix.

Incipit liber quartus. De ſacramentis in communi. Titulus primus.

Expeditis ꝑ dei gratiam ꝓ modulo tenuitatis mee: tribꝫ ꝑtibꝫ huius ſumme. ſ. prima de x. ꝓceptis. ⁊ ſcd̄a de virtutibꝫ: ⁊ vicijs. ⁊ tercia de ꝯtractibꝫ. Reſtat vlterius ꝓſequi quartā ꝑtē eiuſdem: que eſt de ſacramentis. Et ꝑmo dicendū eſt de ſacramētis in ꝯmuni. ſcd̄o de tribꝫ ſacramētis i ſpāli. ſ. de baptiſmo ꝯfirmatione ⁊ euchariſtia. Circa primū primo dicendum qd̄ ſit ſacramentū: ⁊ in q̄bus ꝯſiſtat. Scd̄o dato ꝙ ſacra ꝯſiſtant: nō tm̄ in rebꝫ ſ; etiā in v̄bis. de variatōne verborū ſacramentaliū. Tercio de numero ⁊ ordine ſacroꝝ noue legis. Quarto de effectu ipoꝝ. Quinto de miniſtris. Sexto de iteratōe. Circa primū ſciendū ꝙ de rōne ſacramēti noue legis de q̄ hic eſt intentio: ſunt tria. ſ. naturalis ſimilitudo: ex q̄ habet aptitudinē repn̄tandi. Actualis inſtitutio occulta vel expreſſa: ex qua hʒ ordinatōem determinatā reſpectu huius ſignificati. Et ſpūalis ſanctificatio: ex q̄ hʒ virtutē efficiendi illd̄ ſignatū. Hec aūt tria ꝯplect̄ expſſe diffinitō ſacri. quā ponit Hugo de ſancto vict. li. j. de ſacramē. par. ix. c. ij. dicens ꝙ ſacrm̄ eſt māle elementū: extrinſecus oculꝭ ſuppoſitū. ex inſtitutōe ſignificans. ex ſimilitudine repn̄tās ⁊ ex ſanctificatōe aliquā grām inuiſibilē ꝯferens. Sumit̄ aūt in ꝑdicta diffinitōne elementū ꝓ quacunqꝫ re ſenſibili. Oculus vō ſumit̄ ibi cōiter ꝓ q̄cunqꝫ ſenſu. ſilr̄itudo autē ſumit̄ ibi nō ꝓ ſimilitudine ꝑticipatōis. ſ. eiuſdē qualitatis q: talis ſilr̄itudo nō poſſet eſſe viſibiliū ad inuiſibilia. ſ; ꝓ ſimilitudine repn̄tatōis ſm̄ quādā ꝓportionabilitatē. vt ſic ſe habet aqua ad lauandū ſordes corꝑales: ſic grā ad ſpūales. Eſt aūt cōe oībꝫ ſacris. tam legis nature: ꝙ legis ſcripte. ꝙ legis noue. ꝙ ꝯſiſtāt in rebus viſibilibꝫ inuiſibilē grām ſignificantibꝫ. ſpāle tn̄ eſt ſacramentis noue legis: ꝙ ꝯſiſtāt etiam in v̄bis cū ſint ordinata ꝑncipaliter ad ſanctificatōem ſctificatio vō creature ſit ꝑ verbū dei. ⁊ orōnem. ꝑma Thi. iiij. vnde magr̄ ſniaꝝ li. iiij. di. j. dicit: ꝙ ſacra ꝯſiſtūt i duobus. ſ. in v̄bis ⁊ rebꝫ. q̄ etiā duo tangunt̄ in ꝑdicta diffinitione. Nam res tangunt̄ ibi ꝑ hoc qd̄ dr̄ materiale elementū. Verba vō intelligunt̄ ꝑ hoc qd̄ dr̄ ex ſanctificatōne. q: hoc fit ꝑ v̄buꝫ dei. vt dictū eſt. Requirit̄ etiā in ſacris facta ſm̄ Hugo. que ſm̄ mgr̄m ꝯphendi ꝑnt ſb rebꝫ. Intentio etiā ꝯferētis requiritur que in verbis intelligit̄.

Circa ſcd̄m. ſ. de variatōibꝫ v̄boꝝ ſacramentaliū q̄runt̄ plura. ſ. vtrū liceat variare v̄ba determiata i alia v̄ba ſignificantia idē. R̄n̄. ꝙ nō. vn̄ ſm̄ theologos ſbtilius ꝯſiderantes baptiſmꝰ nō eēt: ſi q̄s in noīe genitoris ⁊ geniti baptizaret. q: nō ē data vis niſi noībꝫ ꝑſonas ꝑncipaliter ſignificantibꝫ. dicta vō nomia lʒ ꝓ ꝑſonis ſupponāt: nō tn̄ ſignificāt modo ꝑncipali: ſ; potius notiones. ſiue actus ꝑſonales ſm̄ Pe. iiij. di. iij. q. ij. ar. ij. q. j. c. j. ad oppoſitū. ⁊ Sco. iiij. di. iij. q. ij. ar. iij. Quidā vō canoniſte vt goff. ⁊ Jo. dixerunt ꝙ ſi q̄s mō ꝑdicto. ſ. in noīe genitoris ⁊ geniti baptizaret̄: baptizatus eſſet. tutius tn̄ eſſet ꝙ rebaptizaret̄ ſb ꝯditōe. Vtrū additio vel diminutio impediat baptiſmū. R̄n̄. ꝙ circa oēs iſtas mutatōes q̄ ꝑnt in forma ſacroꝝ ꝯtingere duo ꝑnt ꝯſiderari. vnū quidē ex ꝑte eius q̄ ꝓfert v̄ba: cuius intentio requirit̄ ad ſacrm̄. vt. j. dicet̄. Et ideo ſi intendat ꝑ hmōi additōem: vel diminutōnem aliū ritum inducē: q̄ nō ſit ab eccleſia receptus: nō videt̄ ꝑfici ſacramentū: q: nō videt̄ ꝙ intendat facere qd̄ facit eccleſia. Aliud eſt ex parte ſignificatōis v̄boꝝ. cū eīn v̄ba operent̄ in ſacramētis q̄tū ad ſenſum quē faciūt: oportet ꝯſiderare vtrū ꝑ talē mutatōem tollat̄ ſenſus v̄boꝝ debitus. q: ſi ſic: manifeſtū eſt ꝙ tollit̄ virtus ſacramēti. Circa diminutōeʒ igit̄ ſciendū ꝙ ſi diminuat̄ aliq̄d eoꝝ q̄ ſunt de ſb̄a forme ſacramentalis: tollit̄ debitus ſenſus v̄boꝝ. ⁊ ideo nō ꝑficit̄ ſacramentum. vnde dicit Dyoni. li. de ſpūſancto. Si q̄s ita baptizari ꝯcuret: vt de ꝑdictis noībꝫ vnū ꝑtermittat. ſ. prēm aut filiū aut ſpūmſanctū. ſine ꝑfectione baptizabit. Si aūt ſubtrahat̄ aliq̄d qd̄ nō eſt de ſub̄a forme talis. diminutio talis nō tollit debitū ſenſum v̄boꝝ. ⁊ ꝑ ꝯſequens nec ſacramenti ꝑfectionē. ſicut in forma euchariſtie: que eſt. Hoc eſt eīn corpus meū. ly eīn ſublatū: nō tollit debitū ſenſum v̄boꝝ ⁊ ideo nō impedit ꝑfectōem: q̄uis poſſit ꝯtingere ꝙ ille q̄ pretermittit ex negligentia vel ꝯtemptu peccet. Circa additōem vō ꝯſiderandū eſt ꝙ ꝯtingit aliq̄ apponi qd̄ eſt corruptiuū debiti ſenſus. puta ſi aliq̄s dicat. In nomine prīs maioris: ⁊ filij minoris. ſicut arriani baptizabant. Et ideo talis additō tollit virtutem ſacramenti. Si vō ſit talis additio que non auferat debitum ſenſum. non tollitur virtus ſacramenti.

Sed nunq̄d refert vtrū talis additio fiat in ꝑncipio: medio et fine. R̄n̄. ꝙ nō. vn̄ ſi aliq̄s dicat. Ego te baptizo i nomine prīs oīpotentis: ⁊ filij eius vnigeniti: ⁊ ſpūſancti paracliti: erit veru baptiſma. Et ſimiliter ſi q̄s dicat. Ego te baptizo in noīe patris ⁊ filij ⁊ ſpūſcti. ⁊ beata v̄go te adiuuet: erit verū baptiſma. Et ſimiliter ſi q̄s dicat. Ego Johēs baptizo te ⁊c̄. hec tho. iiij. di. iij. ar. ij. q. ij. ⁊. iij. Quid ſi dicat. Ego te baptizo i noīe pa. et fi. et ſpūſ. ⁊ bte v̄ginis. Reſpondeo ꝙ nō eſt baptizatus. q: dicit̄. j. Cor. j. Nunquid Paulus ꝓ vobis crucifixus eſt. aut in noīe Pauli baptizati eſtis. Sed hoc verū eſt ſi in noīe beate v̄ginis intelligatur baptizari: ſicut in noīe trinitatis: q̄ baptiſmus ꝯſecrat̄. talꝭ eīn ſenſus ꝯtrius eſt vere fidei. ⁊ ꝑ ꝯn̄s tolleret virtutē ſacramenti. Si vō intelligat̄ ꝙ addit̄ in noīe beate v̄ginis: nō ꝙ nomē beate v̄ginis aliquid operet̄ i baptiſmo. ſ; vt eius interceſſio ꝓſit baptizato ad ꝯferendū grām baptiſmalē: nō tollit̄ ꝑfectio ſacramenti. hec tho. vbi ſ̄. Quid ſi oratio aliq̄ diſtinguat̄ ꝯ formā baptiſmi. R̄ndet Sco. iiij. di. iij. q. ij. ar. iij. de. ij. variatione: ꝙ nō eſt baptiſmus. q: diſtinctio nō poteſt determinare alterā ꝑtē. ⁊ idē dicit ſi apponat̄ ꝯditio aliq̄ que nō extat. Vtrū corruptō impediat effectū ſacramenti. R̄n̄. aut eſt tanta corruptio ꝙ nō manet idē ſenſus aliquo mō. ⁊ tūc nō eſt ſacramentū. aut nō eſt tanta quin maneat ſenſus ſm̄ vſus accomodationem. licet non ſm̄ inſtitutionis prime rectam formationem. ſicut patet in puero balbutiente. q̄ tamen intelligit̄. ⁊ eſt exemplū ſm̄ priſci. ſi diceret̄ olli ꝓ illi. ⁊ tunc eſt ſacramentū ſi fiat ex ſimplicitate. nō ex diriſione ſiue a ꝑcante: ſiue a ꝑpoſit. vn̄ dicit̄ de ꝯſe. diſt. iiij. retulerūt nuncij. Quid ſi ꝯtingat aliquē infringēdo linguam ꝓpter ignorantiam dicere in nomine patrias ⁊c̄. nō eſt rebaptizandus. quia ſanus eſt ſenſus. hec Bon̄. iiij. diſt. iij. q. ij. ar. ij. c. Vtrum interruptio impediat. R̄n̄. ꝙ ſi ſit tanta interruptio v̄boꝝ ꝙ intercipiat̄ intentio ꝓnūciantis: tollitur ſenſus debitus. ⁊ ꝑ ꝯſequens virtus ſacra-